ἰσμαήλ κανταρέ

τό κάστρο

μυθιστόρημα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἐκδόσεις πορεία

ΕΘΠ

12

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΙΤΛΟΣ ΣΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟ:
ISMAIL KADARE: THE CASTLE

Μετάφραση: ***ΤΑΣΟΥΛΑ ΚΑΡΑ·Ι·ΣΚΑΚΗ***
Λογοτεχνικὴ ἀπόδοση - 'Επιμέλεια: ***ΝΙΚΟΣ ΜΠΟΥΤΒΑΣ***
'Εξώφυλλο: ***ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΛΑΒΑΝΙΔΗΣ***

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΡΕΙΑ, Σόλωνος 77, 'Αθήνα 143, τηλ. 3631622

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55973
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 10/9/2014
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΙΣΜΑΗΛ ΚΑΝΤΑΡΕ

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ε.Θ.Π.

ΠΟΡΕΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1979

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Ἰσμαὴλ Κανταρὲ γεννήθηκε στὸ Ἀργυρόκαστρο τὸ 1934. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Τιράνων κι ἀποπεράτωσε τὶς σπουδές του στὸ Ἰνστιτοῦτο «Γκόρκι» τῆς Μόσχας. Τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ «Νεανικὲς Ἐμπνεύσεις» τὴ δημοσίευσε εἴκοσι μόλις χρονῶ. Ἀκολούθησαν τὰ «Ὀνειροπολήματα», ἡ «Πριγκήπισσα Ἀργυρώ» καὶ ἄλλα. Μὲ τὸ μυθιστόρημά του ὁ «Στρατηγός τῆς στρατιᾶς τῶν νεκρῶν» καθιερώθηκε στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο ὄχι μόνο σὰν μυθιστοριογράφος ἀλλὰ καὶ σὰν χρονικογράφος. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται καὶ στὸ νέο του μυθιστόρημα «Τὸ Κάστρο» τῆς Κρούγιας. Τὰ ἱστορικὰ ντοκουμέντα του εἶναι πλήρη. Τὸ ὕφος του αὐθεντικό. Μῦθος καὶ ἱστορία συμβαδίζουν.

Ὁ Ἰσμαὴλ Κανταρὲ εἶναι ἴσως ὁ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸς ἀντιστασιακὸς συγγραφέας τῆς νέας λογοτεχνικῆς γενιᾶς τῆς Ἀλβανίας. Μὰ προπαντὸς εἶναι ἕνας πατριδολάτρης. Πατᾶ στέρεα τὸ χῶμα τῆς πατρίδας του κι ἀτενίζει περήφανος τὸ μέλλον. Μὰ τὸ ξαίρει πὼς πρέπει πρῶτα νὰ μιλήσουν γιὰ τὸ παρελθόν. Πρέπει ὁ λαὸς νὰ μάθει τὴν ἱστορία του. Ἀπὸ κεῖ θὰ πάρουν τὰ διδάγματα γιὰ νὰ προχωρήσουν μπροστά. Μ' ἕνα περήφανο ξέσπασμα καὶ πάθος μᾶς μιλάει γιὰ τοῦτα τὰ σ υ μ β ά ν τ α τῆς φυλῆς του. Ἕνα πάθος ποὺ εἶναι σύμφυτο μὲ τὴν πατριδολατρεία του. Τὸν καίει ἡ ἱερὴ φλόγα γιὰ τὴ γῆ - Ἀλβανία του, γιὰ τὴ μάνα - Ἀλβανία του (πόσο παραστατικὰ μᾶς δίνει τὴ φιγούρα της στὸ στεγνὸ πρόσωπο μιᾶς γριᾶς χωριάτισσας!) καὶ τὶς σελίδες του περιρρέει ἕνας ποταμὸς μὲ κοίτη χαλικόβραχη ποὺ ὁ ἀχός του μοιάζει ἄλλοτε σὰν ἠχηρὸ τύμπανο χαρᾶς ἄλλοτε σὰ μοιρολόγι καὶ κάποτε σὰν λυτρωτικὸ ἀναστάσιμο κάλεσμα. Αἶνος, θρῆνος, δοξαστικό, χορός, ἔρωτας, κλάμα, πόλεμος, ψαλμὸς εἶναι τοῦτο τὸ κάλεσμα. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ θυσία. Ναί. Μὰ ποτὲ δὲ θὰ γίνει προσκλητήριο ὑποταγῆς. Μέσα στὶς ἀτέλειωτες χιλιετηρίδες τῆς ἱστορίας της, κάτω ἀπ' τὸ πέλμα τῶν λογῆς καταχτητῶν της, τούτη ἡ Μάνα Πατρίδα, περιμένει στωϊκὰ τὸ νικητήριο ὡσαννὰ τῆς ἐλευθερίας. Τότε θὰ χτυπήσουν τὰ τύμπανα τῆς μεγάλης γιορτῆς.

Μὲ τοῦτο τὸ βιβλίο του, ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ, ὁ Ἰσμαὴλ Κανταρὲ μᾶς μιλάει γιὰ τὸν πιὸ φοβερὸ κίνδυνο ποὺ διέτρεξε ἡ πατρίδα του, ὄντας τὸν 15ο αἰώνα ἡ πλημμυρίδα τῶν Κονιάρων Τούρκων σάρωνε στὸ διάβα της λαοὺς καὶ ἔθνη. Τότε ἐνάντια σ' αὐτὸ τὸν πανίσχυρο ἐχθρὸ ὄρθωσε σχεδὸν μόνος τὸ ἀνάστημά του ὁ περήφανος Γιώργης Καστριώτης, ὁ Σκεντέρμπεης. Ἐκεῖ στὸ Κάστρο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

του, στὸ Κάστρο τῆς Κρούγιας, κάτω ἀπ' τὰ τείχη της, ἄρχισε ἕνας πολύχρονος αἱματηρὸς πόλεμος. Ἕνας πόλεμος ζωῆς καὶ θανάτου. Ὁ Καστριώτης τὄξαιρε πολεμοῦσαν πλέον γιὰ τὴν αὐθυπαρξία τους. Ἡ ὑποταγὴ θἄφερνε τὸ χαμὸ τῆς πατρίδας του καὶ σὰν λαοῦ καὶ σὰν ἔθνους.

Τὸ ΚΑΣΤΡΟ εἶναι ἕνα ἀνεπανάληπτο ἱστορικὸ χρονικό, δοσμένο μὲ ζωντάνια, δύναμη, παραστατικότητα καὶ λογοτεχνικὴ περηφάνια. Προπαντός.

Στὸ ΚΑΣΤΡΟ, ὁ συγγραφέας μᾶς περιγράφει τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ σκληροῦ πόλεμου, καὶ πιὸ ἀκριβέστερα, μιὰ ἀπ' τὶς πρῶτες ἐκστρατεῖες τῶν Τούρκων ἐνάντια στὴν 'Αλβανία μιὰ ἀπ' τὶς εἰκοσιτέσσερες ἐκεῖνες συνολικὰ ἐκστρατεῖες. Εἶναι ἕνας πόλεμος σύγχρονος, ποὺ οἱ ἐξελίξεις του κι οἱ προφητικὲς διαστάσεις του στὴν ἀνέλιξή του, φέρνουν μπρὸς στὰ μάτια μας τὴ σημερινὴ εἰκόνα τοῦ πόλεμου! 'Ακόμη, πρέπει νὰ τονίσουμε πῶς ὁ 'Ισμαὴλ Κανταρὲ εἶναι βαθειὰ ἀνθρώπινος, ἀντιπολεμιστὴς κι ἀντιμιλιταριστής. Κι ὅτι ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς τοὺς βλέπει χωρὶς μῖσος. Μὲ λύπηση, ἴσως, θὰ ταίριαζε νὰ ποῦμε. Γιατὶ ξαίρει, πὼς δὲν θὰ μπορέσουν, ποτέ μὰ ποτέ νὰ τοὺς ἀφανίσουν. Ἡ φυλή του δὲν θὰ ξεριζωθεῖ ἀπὸ τὴ γῆ τους, ἀπὸ τὶς πεδιάδες καὶ τὰ βουνά της. Ὁποιος ἐχθρὸς τύραννος κι ἂν εἶναι τοῦτος.

Προλογικά, τὰ γεγονότα ποὺ προηγήθηκαν ἀπ' τὴν πολιορκία τοῦ κάστρου τῆς Κρούγιας ἔχουνε ὡς ἑξῆς:

Στὶς 4 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1443, κατὰ τὸ σούρουπο, κι ἐνῶ στὴν πεδιάδα τῆς Νίσσας τῆς Σερβίας συγκρούονταν ὁ 'Οθωμανικὸς στρατὸς καὶ οἱ ἑνωμένες δυνάμεις τῶν Χριστιανικῶν κεντροευρωπαϊκῶν κρατῶν σὲ μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ αἱματηρὲς μάχες τῆς ἱστορίας, ὁ στρατηγὸς Σκεντέρμπεης μὲ τοὺς σωματοφύλακές του, βάζοντας σ' ἐφαρμογὴ ἕνα προμελετημένο σχέδιο ἐγκατέλειψε τὸ πεδίο τῆς μάχης τὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή. Ἁρπάζοντας ἕνα ψεύτικο φιρμάνι —στὸ ὄνομα τάχα τοῦ Σουλτάνου— τὄσκασε τὴ νύχτα μὲ κατεύθυνση τ' 'Αλβανικὰ σύνορα. Κι ἔτσι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, στερημένα ἀπ' τὸν ἱκανότερο στρατηγό τους, γνώρισαν μιὰ μεγάλη ἧττα.

Ὁ Σκεντέρμπεης εἴτανε γιὸς τοῦ 'Αλβανοῦ πρίγκηπα Γιάννη Καστριώτη, ποὺ εἶχε ἐξαναγκαστεῖ ἀπ' τοὺς Τούρκους νὰ παραδώσει τοὺς γιούς του στὸ Σουλτάνο. Τὸ μικρὸ ἐννιάχρονο Γιώργη μαζὶ μὲ τ' ἀδέλφια του. Τ' ἀγόρια στάλθηκαν σὰν ὅμηροι στὸ Σουλτάνο νὰ ἐκπαιδευτοῦν στὴν ὀθωμανικὴ αὐλή. Τ' ἀδέλφια του θὰ ἐξαφανίζονταν ἀργότερα κάτω ἀπὸ μυστηριώδεις συνθῆκες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἀντίθετα, στὸ Γιώργη δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ κάνει μιὰ λαμπρὴ καριέρα καὶ νὰ φάσει στὸ βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀπ' τὰ εἰκοσιδύο κιόλας χρόνια του. (Σκεντέρ-μπέης εἴτανε τὸ ἐξισλαμισμένο ὄνομά του).

Κεῖνες τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ 1443, ὁ Γ. Καστριώτης μαζὶ μὲ τοὺς δικούς του, κάλπασε ὁρμητικὰ γιὰ νὰ φτάσει στὴν πατρίδα του ποὺ ἡ μνήμη της (παρόλη τὴ μακριὰ ἀπουσία του, τὴν ἐκπαίδευση ποὺ πῆρε καὶ τὴ γνωριμιὰ τῆς λαμπρότητας τῆς ὀθωμανικῆς αὐλῆς) εἶχε διατηρηθεῖ ζωντανὴ στὴν καρδιὰ καὶ τὴ σκέψη του.

Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες καλπάζοντας μανιασμένα δίχως μιὰ στιγμὴ ἀνάπαυσης, ὁ Σκεντέρμπεης ἔφτασε τελικὰ στοὺς προμαχῶνες τοῦ φρούριου τῆς Κρούγιας, τῆς πρωτεύουσας τῆς ὑποδουλωμένης Ἀλβανίας.

Δείχνοντας τὸ ψεύτικο φιρμάνι του μπῆκε μέσα στὸ φρούριο. Μόλις βγῆκε ἔξω ἡ τουρκικὴ φρουρά, κατέβασε τὴ μισητὴ σημαία μὲ τὸ μισοφέγγαρο καὶ τ' ἄστρα ἀπ' τοὺς πύργους τῆς Κρούγιας κι ὕψωσε τὴν παλιὰ κόκκινη ἀλβανικὴ σημαία μὲ τὸ μαῦρο δικέφαλο ἀετό. Εἶταν ἡ 28 Νοέμβρη τοῦ 1443. Ἐκείνη τὴν ἴδια μέρα πρόφερε τὰ λόγια ποὺ μείνανε ἱστορικά: «Δὲν σᾶς ἔφερα ἐγὼ τὴν ἐλευθερία, εἶπε, τὴ βρῆκα μέσ' στὶς καρδιές σας».

Αὐτὴ ἡ πράξη εἴτανε μιὰ ἀνοιχτὴ ἐξέγερση ἐνάντια στὸ Σουλτάνο. Ἡ πρόκληση εἶταν σ' ἀλήθεια τρομαχτική. Καὶ τοῦ ἄξιζε μιὰ ὑποδειγματικὴ τιμωρία. Ἔτσι ἄρχισε μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἄγριες, τὶς πιὸ ἰδιόμορφες καὶ πιὸ δραματικὲς συγκρούσεις τοῦ αἰώνα, ἕνας ἀγώνας ἀνάμεσα στὴν Ὀθωμανικὴ ὑπερδύναμη καὶ τὴ μικρὴ Ἀλβανία. Ὁ ἀγώνας θὰ παρατεινόταν γιὰ εἰκοσιπέντε χρόνια, κλονίζοντας συθέμελα τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία.

Ὁ Σουλτάνος Μουρὰτ παραδέχτηκε γρήγορα τὴ σοβαρότητα τῆς ἐξέγερσης. Στὴν ἀρχὴ προσπάθησε νὰ δώσει μιὰ λύση στὴ διαμάχη μὲ φιλικὸ τόπο. Στὸ γράμμα ποὺ ἔστειλε στὸ Σκεντέρμπεη ἄρχιζε μὲ τὴν προσφώνηση «Γιέ μου», σὰ νὰ ἔτρεφε εἰλικρινὴ στοργὴ γιὰ τὸ νεαρὸ στρατηγό. Ὕστερα ἀπ' τὰ εὐγενικὰ γράμματα ἀκολούθησαν ἀπειλὲς καὶ τελικά, ὅπως θὰ περίμενε ὁ καθένας, ἦρθε ὁ πόλεμος.

Ἐνάντια στὴ μικρὴ Ἀλβανία στάλθηκαν οἱ τρομερὲς Τουρκικὲς στρατιὲς κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγηση τῶν καλύτερων σρατηγῶν. Ὅλοι τους ὅμως κατατροπώθηκαν. Ὕστερα ἀπὸ κάθε ἧττα, οἱ Τοῦρκοι σερασκέρηδες ἀντικαθιστοῦνταν καὶ τιμωροῦνταν. Κι εὐθὺς ἀμέσως στέλνονταν καινούργιες καὶ πιὸ ἰσχυρὲς στρατιὲς γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν Ἀλβανία. Μὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν πάντα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὸ ἴδιο: οἱ ἧττες ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ ἧττες. Στὸ τέλος ἀποφάσισε ὁ Σουλτάνος Μουρὰτ νὰ μπεῖ ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς τῆς τιμωρητικῆς ἐκστρατείας ἐνάντια στὸν «ἄσωτο γιό». Αὐτὸ συνέβηκε τὸ 1448. Γι' ἀτέλειωτους μῆνες πολιόρκησε τὸ κάστρο τῆς Κρούγιας καὶ ἡ μιὰ ἐπίθεση διαδέχονταν τὴν ἄλλη. Μὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶτανε ν' ἀφήσει κάτω ἀπ' τὰ τείχη της δεκάδες χιλιάδες νεκρούς. 'Απ' τὴν ἀπελπισία του ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ φτάσει στὸ σκοπό του ἀρρώστησε καὶ πέθανε μακριὰ ἀπ' τὴν πρωτεύουσά του.

'Αμέσως μετὰ τὴν ἄνοδό του στὸν ὀθωμανικὸ θρόνο, ὁ γιός του σουλτάνος Μωάμεθ Β', ὁ κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινούπολης κι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἱκανοὺς ἀρχηγοὺς τῆς τέχνης τοῦ πολέμου ὅλων τῶν ἐποχῶν, θέλησε κι αὐτὸς νὰ δοκιμάσει τὴν τύχη του. Τὸ 1450 μπῆκε στὴν 'Αλβανία ἐπικεφαλῆς ἑνὸς τεράστιου στρατοῦ, τοῦ πιὸ ἰσχυροῦ καὶ πιὸ σύγχρονου στρατοῦ τῆς ἐποχῆς. Μὰ κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του εἶχε τὴν ἴδια μοῖρα μὲ τοὺς προκατόχους του καὶ γύρισε νικημένος καὶ ταπεινωμένος στὴν Κωνσταντινούπολη.

Τὸ γεγονὸς ὅτι δυὸ ἀπ' τοὺς πιὸ φημισμένους σουλτάνους ὁδήγησαν προσωπικὰ ἐκεῖνες τὶς ἐκστρατεῖες δείχνει καθαρὰ τὴ σημασία ποὺ ἔδιναν οἱ Τοῦρκοι σ' ἐκεῖνο τὸν πόλεμο. Κάθε ἄνοιξη τὰ τουρκικὰ στρατεύματα θὰ πορεύονταν πρὸς τὴν 'Αλβανία καὶ κάθε φθινόπωρο θ' ἀναγκάζονταν, ἐξαιτίας τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν τους, νὰ σημάνουν ὑποχώρηση. Κι αὐτὸ συνεχίστηκε γιὰ ἕνα τέταρτο τοῦ αἰώνα. Οἱ 'Αλβανοὶ κεῖνα τὰ χρόνια στάθηκαν οἱ ἥρωες ἑνὸς τρομεροῦ καὶ μεγαλειώδικου δράματος. Ἡ γῆ τους κάηκε καὶ λεηλατήθηκε, ὁ πληθυσμός τους ἀποδεκατίστηκε, ἡ οἰκονομία τους καταστράφηκε, οἱ πόλεις τους ἐρειπώθηκαν. Μὰ παρόλ' αὐτὰ συνέχισαν τὸν ἀδυσώπητο πόλεμο ποὺ τοὺς ἐπέβαλαν. 'Αλλὰ μιὰ μέρα, στὶς 17 Γενάρη τοῦ 1467 συνέβηκε τ' ἀναπόφευκτο: πέθανε ὁ Σκεντέρμπεης στὸ ἀπώγειο τῆς δόξας του. 'Ακούγοντας τὴν εἴδηση τοῦ θανάτου του ὁ Μωάμεθ Β' εἶπε: «Τούτη ἡ χώρα δὲ θὰ ξαναδεῖ νὰ γεννιέται ἕνα παρόμοιο λιοντάρι». Καὶ διέταξε ἀμέσως νὰ ξαναρχίσουν οἱ ἐπιχειρήσεις. Γι' ἄλλα ἕντεκα χρόνια οἱ 'Αλβανοί, ὕστερα ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀντιστάθηκαν ἐπίμονα στὸν κατακτητή. Ὕστερα, τὸ ἕνα μετὰ τ' ἄλλο τὰ κάστρα της ἔπεσαν. Ἡ 'Αλβανία καταλήφθηκε ὁριστικά. 'Αλλὰ αὐτὸς ὁ σαρανταπεντάχρονος ἀγώνας τους δὲν πῆγε χαμένος. Ἔγινε τὸ οὐσιοδέστερο στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα τῶν 'Αλβανῶν. 'Απ' τὰ βάθη τῆς μνήμης τοῦ Ἔθνους ἡ φιγούρα τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ φωτίζεται μ' ὁλοένα καὶ καινουργιότερη λάμψη.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΟΥΤΒΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρὸς τό τέλος τοῦ χειμῶνα, ὅταν ἔφυγαν οἱ ἀγγελιοφόροι τοῦ σουλτάνου, καταλάβαμε πώς ὁ πόλεμος εἶτανε πιά ἀναπόφευκτος. Ὅλες οἱ πιέσεις πού ἄσκησαν πάνω μας στάθηκαν ἀνίκανες νά μᾶς κάνουν ν' ἀποδεχτοῦμε τήν ὑποτέλεια. Στήν ἀρχή μᾶς γέμισαν μὲ κολακεῖες κι ὑποσχέσεις, ἔπειτα μᾶς κατηγόρησαν γι' ἀποστάτες κι ἀχάριστους — παναπεῖ πουλημένους στοὺς «φράγκους» καὶ στήν Εὐρώπη. Τελικά μᾶς ἀπείλησαν ἀνοιχτά ὅτι θά μᾶς τσακίσουν μὲ τὰ ὅπλα τους. «Ἔχετε μεγάλη ἐμπιστοσύνη στά τείχη τῶν κάστρων σας, μᾶς εἶπαν. Μά κι ἂν ἀκόμα εἶναι πραγματικά ἀπόρθητα αὐτά τά τείχη, ἐμεῖς θά τά σφίξουμε μέσα στὸ σιδερένιο κλοιό τῆς πολιορκίας. Καὶ θά σᾶς ἀναγκάσουμε νά παραδοθεῖτε ἀπ' τὴν πείνα. Σὲ κάθε συγκομιδή κι ἁλώνισμα θά νομίζετε τὸν οὐρανὸ χωράφι σπαρμένο μὲ στάρι καὶ τὸ φεγγάρι δρεπάνι».

Ἔπειτα ἔφυγαν. Δυό βδομάδες ἀργότερα ἦρθε ἕνας ὑποτελὴς τοῦ σουλτάνου, ὑποκρίθηκε πὼς εἶταν φίλος μας καὶ προσπάθησε νά μεσολαβήσει γιά συμφιλίωση. Μά ἀπότυχε κι αὐτὸς στὴν προσπάθειά του. Τότε, πρὶν κλείσει καλά - καλά ἕνας μήνας, μόλις πῆραν τά γράμματα μὲ τίς ἐντολὲς τοῦ σουλτάνου, ἔκοψαν ὅλοι μὲ τὴ σειρὰ οἱ ὑποτελεῖς του τίς σχέσεις τους μαζί μας.

Τώρα ξέραμε πώς ἀργά ἤ γρήγορα θἄρχονταν. Ξέραμε πὼς δὲ θἄστελναν πιά μιά μικρή ἀποστολή γιά νά μᾶς τιμωρήσει, σὰν ἐκείνη ποὺ νίκησε στὸ Τορβιόλ[1] ὁ Γκιέργκι μας, ἀλλά τίς ἀτέλειωτες δυνάμεις τοῦ πιὸ μεγάλου στρατοῦ στὸν κόσμο. Τὸ κάστρο μας ἦταν τὸ πρῶτο πού θἄπρεπε ν' ἀντιμετωπίσει τὸ τρομερό τους χτύπημα. Σύγκρουση. Ὅλο τὸ καλοκαῖρι δυναμώναμε τά τείχη, διορθώναμε τοὺς χαλασμένους πύργους, μεγαλώναμε τ' ἀπόθεμα τῶν ὅπλων καὶ τῶν τροφίμων κι ἐκπαιδεύαμε νύχτα μέρα τούς νέους στὸν πόλεμο. Κάποτε, ἔφτασε ἡ εἴδηση πὼς οἱ ἐχθροί ξεκίνησαν.

1. Τορβιόλ: τοποθεσία στὴ Νότια Ἀλβανία, μεταξὺ Πόγραδετς καὶ Ἐλμπασὰν ὅπου ὁ Σκεντέρμπεης σύντριψε γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς Τούρκους σὲ μιὰ ἀξιομνημόνευτη μάχη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Προχωροῦσαν ἀργά. Στά μέσα τοῦ Ἰούνη πέρασαν τά σύνορα. Μιά μέρα ἀργότερα ἔφτασε ὁ Γκιέργκι μας γιά νά κάνει ἐπιθεώρηση στὸ κάστρο. Σύμφωνα μὲ τή συνηθισμένη τακτική του, θἄπρεπε νά μείνει ἔξω ἀπ' τά τείχη γιά νά πολεμήσει. Ἀφοῦ τά ἔλεγξε ὅλα κι ἔδοσε τίς πρέπουσες διαταγὲς γιά τὸ κάθε τί, τ' ἀπόγευμα στίς 11 τοῦ Ἰούνη, βγῆκε μὲ τή συνοδεία του ἀπὸ τό κάστρο, παίρνοντας μαζί του τούς γέρους, μερικὲς ἀπό τίς γυναῖκες καί τά παιδιά μας, πού ὅσο καιρό θά κρατοῦσε ὁ πόλεμος θἄμεναν πάνω στά βουνά. Ἐμεῖς τούς συνοδέψαμε κάμποσο διάστημα σ' ἀπόλυτη σιωπή. Ἔπειτα, ἀφοῦ τούς ἀφήσαμε καὶ γυρίσαμε στὸ κάστρο, ἀνεβήκαμε στά τείχη καὶ τούς πύργους καὶ γιά πολύ ὥρα μείναμε κεῖ πάνω ν' ἀκολουθᾶμε μὲ τό βλέμμα τή γραμμή πού συνεχῶς ξεμάκραινε. Τούς εἴδαμε νά βγαίνουν στὸ ὀροπέδιο πού ἔβοσκαν τά πρόβατα, ἔπειτα στὴν ἀπότομη ἀνηφοριά καὶ τελικά, κοντά στὸ Πέρασμα τ' Ἀνέμου. Μετά δὲν τούς ξεχωρίζαμε πιά. Τώρα χωρίς τίς φωνὲς τῶν παιδιῶν μας, τὸ κάστρο μᾶς φάνηκε βουβό. Κλείσαμε τίς καστρόπορτες καὶ περιμέναμε τὸν ἐχθρὸ νά φανεῖ.

Τὸ πρωὶ στίς 12 τοῦ Ἰούνη, πρὶν ἀκόμα καλοξημερώσει, ἕνας ἀπ' τούς φρουρούς ἀνάγγειλε πώς πέρα μακρυά μιά κίτρινη ὁμίχλη φάνηκε νά ξεχωρίζει. Ἦταν ἡ σκόνη πού σήκωναν στό διάβα τους ἐρχόμενοι οἱ Τοῦρκοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΣΤΙΣ 18 τοῦ Ἰούνη, τὰ τούρκικα στρατεύματα ἔφτασαν κάτω ἀπ᾽ τὰ τείχη τοῦ κάστρου. Ὅλη τὴ μέρα ταχτοποιοῦνταν γύρω του. Βράδυαζε κι ὁ στρατὸς δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα ὁλόκληρος. Κι ἄλλα «ταμπόρ»* συνέχιζαν νὰ φτάνουν τὄνα ὕστερα ἀπ᾽ τὸ ἄλλο σὲ μιὰ ἀτέλιωτη γραμμή. Μιὰ παχιὰ σκόνη σκέπαζε τοὺς στρατιῶτες, τὶς σημαῖες, τ᾽ ἄλογα μὲ τὶς μάλλινες κουβέρτες ριγμένες στὴ ράχη, τ᾽ ἁμάξια, τ᾽ ἅρματα, τὶς καμῆλες ποὺ μετάφερναν τὰ μπρούτζινα φορτία, τὶς ἀσπίδες, τὰ τύμπανα καὶ ὅλα τ᾽ ἄλλα χρειαζούμενα ἐφόδια. Μόλις ἔφταναν στὴ πεδιάδα μπροστὰ στὸ κάστρο, μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἀξιωματικοὺς εἰδικοὺς στὴ στρατοπέδευση, ὑπόδειχνε στοὺς στρατιῶτες τὸ κατάλληλο μέρος, κι αὐτοί, στὴ στιγμή, κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τῶν διοικητῶν τους, ἄρχιζαν νὰ στήνουν τὶς σκηνές, βάζοντας τὰ δυνατά τους νὰ τελειώσουν γρήγορα, γιὰ νὰ ξαπλώσουν ἔπειτα μέσα μισοπεθαμένοι καθὼς εἴτανε ἀπ᾽ τὴν κούραση, τὴν πορεία καὶ τὸν κάματο.

Ὁ ἀρχιστράτηγος Οὐγκουρλοῦ Τουρσοὺν πασᾶς, στεκόταν μόνος, ὄρθιος μπροστὰ στὴ μεγάλη ροδόχρωμη σκηνή του καὶ κοίταζε τὰ τελευταῖα «ταμπόρ», ποὺ μόλις εἶχαν φτάσει νὰ στήνουν τὶς σκηνὲς πάνω στὸ ἀνώμαλο ἔδαφος ποὺ φωτίζονταν ἀπὸ τὸ στερνὸ λυκόφως. Τώρα τὸ ἀπέραντο στρατόπεδο ποὺ ἀντηχοῦσε ἀπὸ φωνές, διαταγές, χλιμιντρίσματα, προσευχές, χτυπήματα ἀπὸ ἀλογοπέταλα κι ἄλλους διάφορους θόρυβους, ἔμοιαζε μὲ μιὰ γιγάντια σαρανταποδαρούσα ποὺ ἁπλώνοντας τὄνα της πόδι πρὸς τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὴν ἄλλη, ἔζωνε ἀργὰ τὸ κάστρο. Οἱ πιὸ κοντινὲς σκηνές βρίσκονταν λιγότερο ἀπὸ ἑκατὸ βήματα ἀπ᾽ τὰ τείχη, ἐνῶ τὶς μακρυνότερες δὲν τὶς ἔπιανε τὸ μάτι. Οἱ βοηθοὶ τοῦ πασᾶ ἐπιμέναν νὰ στήσουν τὴ σκηνή του στὰ ὀκτακόσια βήματα ἀπ᾽ τὰ τείχη, ἀλλ᾽ αὐτὸς δὲ δέχτηκε νὰ τὴν στήσουν μακρύτερα ἀπ᾽ τὰ ἑξακόσια. Τὸν παλιὸ καιρό, τότε ποὺ ἦταν νέος, στὴν ἀρχὴ τῆς στρατιωτικῆς καριέρας του, κοιμόταν σχεδὸν κάτω ἀπ᾽ τὰ τείχη τῶν κάστρων, σ᾽ ἀπόσταση πενήντα βήματα περίπου ἀπ᾽ αὐτά. Ἀλλ᾽ ἀργότερα, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς πολέμους καὶ πολιορκίες καὶ καθὼς ἀνέβαινε συνε-

* Ταμπόρ: τάγμα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

χῶς στὴν ἱεραρχία, μαζὶ μὲ τὸ χρῶμα τῆς σκηνῆς του ἄλλαξε καὶ τὴν ἀπόσταση ἀπ᾽ τὰ τείχη ποὺ πολεμοῦσε.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγει ἕνας ἀναστεναγμός. Πάντα, ὅταν πρωταντίκριζε τὰ κάστρα ποὺ ἔπρεπε νὰ πολιορκήσει καὶ νὰ κυριέψει, αἰσθανόταν φόβο κι ἀνησυχία γιὰ τὸ ἄγνωστο ποὺ ἐνάντια του θὰ πολεμοῦσε.

Τὸ κάστρο ποὺ τούτη τὴ φορὰ ὑψώνονταν μπροστά του, εἶταν μεγαγχολικό. Ὑπῆρχε κάτι ἀφύσικο, σχεδὸν θλιβερὸ στὸ σχῆμα τῆς κατασκευῆς του καὶ τὴν τοποθέτηση τῶν πύργων του. Αὐτὴ τὴν αἴσθηση τοῦ ἀφύσικου τὴν πρωτόχε δυὸ μῆνες πρίν, ὅταν εἰδικοὶ στὴν προετοιμασία τῆς ἐκστρατείας τοῦ παρουσιάσαν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σχέδιο τοῦ κάστρου. Τοῦτο τὸ σχέδιο τὸ ἅπλωσε μύριες φορὲς πάνω στὰ γόνατά του, ἀργὰ τὴ νύχτα, ἐκεῖ κάτω στὴν Προύσσα, στὸ μεγάλο σπίτι του, ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι κοιμώντουσαν. Ἤξερε σχεδὸν ἀπ᾽ ἔξω κάθε του λεπτομέρεια καὶ μόλ᾽ αὐτά, τώρα ποὺ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια ἔβλεπε τὸ κάστρο, ἔνιωθε μιὰ βαθιὰ θλίψη στὴν ψυχή.

Ἀναρωτήθηκε ποιός ἀρχιτέκτονας νὰ τόχε σχεδιάσει καὶ πῶς εἶτανε δυνατὸ νἆναι ὅλα τόσα ἀπαίσια: Ἀπὸ τὴ θέση ποὺ ὑψωνόταν ὥσμε τὴ σημαία του στὸν πρῶτο πύργο, τὴν τρομερὴ κόκκινη σημαία μὲ τὸ μαῦρο δικέφαλο πουλὶ στὴ μέση.

Ἀπόσυρε ἀργὰ τὸ βλέμμα ἀπ᾽ τὸ κάστρο καὶ κοίταξε πάλι τὸ στρατό του ποὺ στρατοπέδευε. Καθὼς ἡ πεδιάδα τυλιγόταν στὸ σκοτάδι, ἐκεῖνο τὸ ἀτελείωτο πλῆθος ἀπὸ ἄσπρες σκηνὲς φαινόταν νὰ αἰωρεῖται πάνω της σὰν ἕνα πέπλο ὁμίχλης.. Νά ποῦ στρατοπέδευσαν λοιπὸν κάποτε σύμφωνα μὲ τὸ προκαθορισμένο σχέδιο ὅλα μὲ τὴ σειρὰ τ᾽ ἀποσπάσματα τοῦ στρατοῦ του. Ἀπὸ δῶ φαίνονταν οἱ ἄσπρες σὰν χιόνι σημαῖες τῶν γενίτσαρων καὶ τὰ κασσιτερωμένα χάλκινα καζάνια τους ποὺ κρέμονταν στὰ ψηλὰ δέντρα. Οἱ ἀκεντζίνοι πήγαιναν στὸ ποτάμι νὰ ποτίσουν τ᾽ ἄλογα. Μακρυά, σὰν μιὰ ἀτέλειωτη μυρμηγκιά, ἄσπριζαν οἱ σκηνές τῶν ἀζάπων. Πίσω τους ἀκολουθοῦσε τ᾽ ἄπειρο πλῆθος ἀπ᾽ τὶς σκηνὲς τῶν ἐσκυντζίνων κι ἔπειτα ἐκεῖνες τῶν δαλκελέτσων (ξιφομάχων), τῶν σερντενγκιεστλέρων (τῶν στρατιωτῶν τοῦ θανάτου), τῶν μουσουλμάνων στρατιωτῶν, οἱ πολυτελεῖς σκηνὲς τῶν σπαχήδων, τὰ «ταμπόρ». τῶν Κούρδων, τῶν Περσῶν, τῶν Τατάρων, τῶν Καυκασίων, τῶν Καλμούχων, κι ἀκόμη πιὸ μακρυά, ἐκεῖ ποὺ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ δεῖ τίποτα τὸ μάτι τοῦ ἀρχιστράτηγου, ἔπρεπε νὰ βρίσκεται τὸ παρδαλὸ τσοῦρμο τῶν ἄτακτων ἐθελοντικῶν στρατευμάτων, ποὺ τὸ σωστὸ ἀριθμό τους κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Ὅλα ταχτοποιοῦνταν μὲ ἀργὸ ρυθμὸ κι ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ κοιμότανε κιόλας. Ἀκούγονταν μόνο οἱ θόρυβοι ἀπ᾽ τοὺς στρατιῶτες τῶν ἀποσπασμάτων ἀνε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσας

φοδιασμοῦ ποὺ ξεφόρτωναν ἀπ' τὶς καμῆλες κιβώτια γεμάτα μπρούτζο, καζάνια γιὰ τὸ μαγείρεμα, ἀμέτρητους σάκκους μὲ τρόφιμα, ἀσκιὰ μὲ λάδι καὶ μέλι, δέματα κάθε εἴδους, ὑλικὸ γιὰ τὶς κατασκευές, πολιορκητικὲς μηχανές, διάφορα ἐργαλεῖα, σκηνές.

Οἱ καμῆλες, λευτερωμένες ἀπ' τὸ φορτίο τους, ξεκουράζονταν ξαπλωμένες στὴ γῆ ἐδῶ κι ἐκεῖ. Τώρα ποὺ εἶχε πέσει ὁλότελα τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, οἱ σιλουέτες τους φαίνονταν σὰν μικρὰ εἰρηνικὰ βουναλάκια. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς βλέποντάς τες αἰσθάνθηκε μιὰ βαθιὰ νοσταλγία γιὰ τὴν Ἀνατολή του. Στὸ ταξίδι τοῦ ἔρχονταν συνεχῶς στὸ νοῦ οἱ κάμποι της ποὺ εἶταν ἥσυχοι καὶ κοιμισμένοι τὸ βράδυ. Μὰ πιὸ πολὺ τοὺς θυμήθηκε μόλις μπῆκε ὁ στρατός του στὴ χώρα τῶν Ἀλβανῶν καὶ πρωταντίκρυσε τοῦτα δῶ τὰ βουνά τους ποὺ σὲ γέμιζαν ἀθέλητο φόβο. Εἶτανε νωρὶς κάποιο πρωί. Λαγοκοιμόταν πάνω στ' ἄλογό του ὅταν ἀκούστηκαν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς οἱ λέξεις «νταγκλάρ, νταγκλάρ» μ' ἕνα περίεργο τρόπο, ἔτσι ποὺ τὶς ξεστόμιζαν μὲ τρόμο. Κι εἶδε τοὺς ἀξιωματικούς του νὰ τεντώνουν τὸ κεφάλι μιὰ δεξιά, μιὰ ἀριστερὰ γιὰ νὰ δοῦν καλύτερα. Σήκωσε κι αὐτὸς τὸ κεφάλι καὶ κοίταζε τὰ βουνὰ γιὰ πολλὴ ὥρα. Ποτὲ δὲν ξανάχε δεῖ παρόμοια βουνά. Ἔμοιαζαν μὲ τρομερὸ τυραννικὸ ἐφιάλτη, μ' ἕνα ἐφιάλτη χωρὶς τέλος. Ἡ γῆ καὶ οἱ πέτρες εἶχαν ριχτεῖ μὲ τέτια λύσσα πρὸς τὸν οὐρανό, σὰν νάχαν ἀνατραπεῖ ὅλοι οἱ νόμοι τῆς φύσης. «Ὁ Ἀλλὰχ θᾶταν σίγουρα πολὺ νευρικὸς ὅταν ἔφτιαξε αὐτὸν τόν τόπο» σκέφτηκε καί γιά ἑκατοστὴ φορά ἀπό τότε πού ἄρχισε αὐτὴ ἡ πορεία ἀναρωτήθηκε μὲ πόνο ἂν ὁ διορισμός του σάν ἀρχιστράτηγου αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας εἶτανε ἔργο φίλων ἢ ἐχθρῶν του.

Στή διάρκεια τῆς πορείας πρόσεξε πώς ἡ θέα τῶν βουνῶν ἔκανε νευρικούς καί τούς ἀξιωματικούς του. Στίς κουβέντες τους, πετοῦσαν κάθε τόσο περισσότερα μισόλογα γιά τήν πεδιάδα πού θά ἐμφανιζόταν ξάφνου μπροστά τους σάν πηγάδι μέσα στήν ἔρημο. Ὁ στρατός πού προχωροῦσε ἀργά ἔσερνε τώρα μαζί μὲ τά ὅπλα καί τά πολεμοφόδια καί τή βαριά σκιά τῶν βουνῶν. Τὄνοιωθε κι' ὁ ἴδιος.

Φώναξε τὸν χρονικογράφο τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ζήτησε νά περιγράψει αὐτά τά βουνὰ στό χρονικό του. Ὁ χρονικογράφος τρέμοντας ὁλόκληρος ἀπ' τήν ταραχή, σκαρφίστηκε πολλὲς μακρυὲς καὶ τρομερὲς φράσεις ποὔδιναν τήν εἰκόνα τῶν βουνῶν, μά καμιά ἀπό τίς περιγραφὲς αὐτὲς δὲν ἄρεσε στὸν πασᾶ. Τόν διάταξε νά τό ξανασκεφτεῖ καί νά παρουσιαστεῖ μπροστά του τήν ἑπόμενη μέρα.

Τό ἄλλο πρωΐ ὁ χρονικογράφος μὲ τά μάτια κόκκινα ἀπό τήν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀϋπνία, τοῦ διάβασε τή νέα περιγραφή. Ἔγραφε πώς ἦταν τόσο ψηλά κ' ἀπόκρημνα αὐτά τά βουνά πού μήτε τά κοράκια δὲν μποροῦσαν νά πετάξουν. Μόνο ὁ δαίμονας ἴσως θά μποροῦσε ν' ἀνεβεῖ στηριγμένος σ' ἕνα μπαστούνι, πέφτοντας κι' αὐτὸς σὲ κάθε βῆμα καὶ τσακίζοντας τά κόκκαλά του. Σ' αὐτά τά βουνά θά σκίζονταν σίγουρα καί τά παπούτσια τοῦ ἀρχιδιάβολου ἀκόμα κι' οἱ κότες ἄν δὲν πεταλώνονταν δὲν θά μποροῦσαν νά περπατήσουν.

Αὐτή ἡ περιγραφή ἄρεσε στὸν Τουρσούν πασᾶ. Τώρα πού ἡ πορεία εἶχε τελειώσει κι ἔπεφτε ἡ νύχτα, θέλησε πάλι νά θυμηθεῖ τά λόγια τοῦ χρονικογράφου, ἀλλά ἦταν κουρασμένος καί τό μυαλό του προσπαθοῦσε νἄβρει τήν ἠρεμία καί τή γαλήνη γιά νά ξεκουραστεῖ. Αὐτή εἶταν ἡ πιό μακρυά κι ἐξαντλητική πορεία πού ἔκανε ποτὲ στή στρατιωτική του ζωή. Ὁ παλιὸς δρόμος ποὔχε τό περίεργο ὄνομα Ἐγνατία καὶ σώθηκε ἀπό τή ρωμαϊκή ἐποχή, χαλασμένος ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ ἐπιδιορθωμένος μὲ τρομερή βιασύνη ἀπὸ τά σκαπανικά του πού ἀκολουθοῦσαν ὕστερα ἀπ' τήν ἐμπροσθοφυλακή, φαίνονταν πώς δὲν θά τέλειωνε ποτέ. Μάλιστα μερικὲς φορὲς στά πιὸ στενά σημεῖα του, ἀποκλείστηκαν ὁλόκληρα τμήματα γιά πολύ καιρὸ ὥσπου νά μπορέσουν ν' ἀνοίξουν οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ κάποιο βοηθητικό μονοπάτι καί νά διευκολύνουν τήν ἀδιάκοπη προέλαση. Ὅταν ὁ δρόμος λευτερωνότανε ὁ στρατὸς κινιώντανε ἀργὰ μέσα στὴ σκόνη. Τώρα πού ὅλα εἶχαν τελειώσει, τοῦ φαινόταν πώς αὐτή ἡ παχιά ἐνοχλητική σκόνη συνέχιζε νά πέφτει πάνω στή σκέψη του.

Πίσω του χλιμίντρισε ἕνα ἀπὸ τ' ἄλογα τοῦ κλειστοῦ ἁμαξιοῦ πού στεκόταν ἀκόμη μπροστά στήν πασχαλιά σκηνή ποὔχε στηθεῖ δίπλα στή δικιά του. Τοῦτο δῶ ἦταν τ' ἁμάξι πού κουβαλοῦσε τά πράγματά του καὶ τέσσερα ἀπ' τὰ κορίτσια τοῦ χαρεμιοῦ του.

Καθώς ἑτοιμαζόταν ν' ἀναχωρήσει γιά τήν Ἀλβανία, πολλὲς φορὲς ἀναρωτήθηκε ἄν θἄπρεπε νά πάρει μαζί του μερικὲς ἀπὸ τίς γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ του. Μερικοὶ φίλοι τὸν συμβούλεψαν νά μήν τίς πάρει, γιατί ἡ γυναίκα στὸν πόλεμο φέρνει ἀναποδιά. Ἄλλοι πάλι τόν συμβούλεψαν γιά τ' ἀντίθετο. Τοὖπαν πώς θἄπρεπε νά πάρει μερικὲς γυναῖκες ἄν δὲν ἤθελε νά καταντήσει νευρικὸς κι ἄν ἤθελε νἄχει γαλήνια ὄνειρα ὅσο γαλήνια μποροῦν νἄναι τά ὄνειρα στόν πόλεμο. Οἱ πασάδες δὲν ἔπαιρναν συνήθως γυναῖκες στούς πόλεμους ἤ τίς πορεῖες. Ἀλλ' αὐτή ἡ ἐκστρατεία θά γίνονταν σὲ μιά πολύ μακρυνή χώρα. Ἀκόμη, προβλεπόταν πώς θἄταν πολύμηνη ἡ πολιορκία. Δὲν εἶταν ὅμως αὐτοὶ λόγοι γιά νά πάρουν μαζί τους γυναῖκες, γιατί τὄξεραν πώς σὲ ὁποιοδήποτε πό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

λεμο, ὅσο μακροχρόνιος κι ἄν εἴτανε κι ὅσο μακρυά κι ἄν γίνονταν, ὑπῆρχαν πάντα αἰχμάλωτες. Κι ἤξεραν ἀκόμη πώς οἱ αἰχμάλωτες εἴταν πάντα πολύ πιό εὐχάριστες ἀπ' ὁποιαδήποτε γυναίκα τοῦ χαρεμιοῦ· κι ἀκόμα περισσότερο γιά τούς στρατιῶτες πού τίς καταχτοῦσαν μὲ αἷμα. Ὅμως οἱ πιό στενοί του φίλοι, αὐτοὶ ποὺ τὸν συμβούλεψαν νά πάρει μαζί του τά κορίτσια, τοὔχανε πεῖ στόν τόπο ποὺ πήγαιναν, εἴταν δύσκολο νὰ πιάσουν αἰχμάλωτες. Ἐκεῖ κάτω ὑπάρχουν ὡραῖα κορίτσια, τοὔχανε πεῖ. Οὑρί. Σύμφωνα μὲ τήν περιγραφή κάποιου ποιητή πού ἀκολουθοῦσε κι' αὐτὸς τήν στρατιωτική ἀποστολή, εἴτανε ἄσπρες σάν τά πρωινά ὄνειρα. Ἀλλά δυστυχῶς σάν κι αὐτά ἄπιαστες. Συχνά, ὅταν οἱ στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ πλησίαζαν γιά νά τίς πιάσουν, αὐτὲς ρίχνονταν ἀπ' τά βράχια καὶ συντρίβονταν κάτω στὰ βάραθρα. Αὐτά φυσικά, τοῦ τἄπανε ἐμπιστευτικὰ οἱ στενοί του φίλοι καὶ μετὰ ἀπ' αὐτό εἴταν π' ἀποφάσισε νά πάρει τέσσερις ὅλες κι ὅλες ἀπό τίς δεκαοχτώ γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ του, προσέχοντας νἆναι οἱ πιό γερὲς καί πιό νέες. Ὅταν ἔφτασε ἡ μεγάλη στιγμή τῆς ἀναχώρησης, ὁ μεγάλος βεζύρης πού βρέθηκε ἐκεῖ γιά ν' ἀποχαιρετήσει τά στρατεύματα, πρόσεξε τό μικρό ἁμάξι μὲ τά κλειστά παραθυράκια καὶ ρώτησε τόν Τουρσούν πασᾶ γιατί ἔπαιρνε μαζί του γυναῖκες σ' ἕνα τόπο φημισμένο γιά τήν ὀμορφιά τῶν κοριτσιῶν. Ὁ πασᾶς ἀποφεύγοντας τό μοχθηρό του βλέμμα ἀποκρίθηκε πώς δὲν ἤθελε νά πάρει μερίδιο ἀπό τίς αἰχμάλωτες πού οἱ στρατιῶτες του μὲ τόσο κόπο κι αἷμα θἄπιαναν.

Σ' ὅλη τήν πορεία μήτε πού θυμήθηκε καμιά φορά τά κορίτσια. Τώρα σίγουρα θά κοιμόντουσαν κουρασμένες κι ἐξαντλημένες ἀπ' τὸ ταξίδι μέσα στήν πασχαλιά σκηνή τους.

Ἄρχισε νά ψιχαλίζει. Τότε, σχεδὸν ἀμέσως μὲ τίς πρῶτες σταγόνες, κάπου ἀπ' τό κέντρο τοῦ στρατόπεδου, ἄρχισαν νά χτυπᾶνε τά τύμπανα πού ἀνάγγελναν τή βροχή. Ἀκούγοντας ἐκστατικὸς τὸν ἦχο τους καὶ βλέποντας μὲ τή φαντασία του τούς στρατιῶτες νά βγάζουν ἔξω τά βαριά ἀδιάβροχα καί νά σκεπάζουν τά ἐφόδια, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἀναρωτήθηκε ποιός νἄτανε ὁ στρατιωτικὸς πού ἔβαλε γιά πρώτη φορά στήν ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ αὐτὸ τὸ εἰδικό ἀπόσπασμα. Ἕνα ἀπόσπασμα πού ν' ἀναγγέλνει μὲ τά τύμπανα τή βροχή πού ἐρχόταν.

Γύρισε πίσω καὶ μὲ ἀργά βήματα μπῆκε στή σκηνή του χωρίς νά καταδεχτεῖ νά ρίξει ἔστω καὶ μιά ματιά στούς δυό φρουρούς πού στέκονταν στήν εἴσοδο ἀκίνητοι μὲ τά κοντάρια στά χέρια.

Οἱ ἱπποκόμοι του εἶχαν στρώσει τά χαλιά κι εἶχαν στήσει τό

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κρεβάτι καὶ τούς χαμηλούς καναπέδες γύρω-γύρω στή σκηνή καὶ τούς σκέπαζαν μὲ μαλακὲς προβιές. Σὲ μιά γωνία ὑπῆρχε μιά στάμνα κι ἕνα χάλκινο λεκανάκι. Στὸν πλαγιαστὸ τοῖχο εἶταν κρεμασμένο ἕνα κομμάτι πανὶ ἀπὸ μαῦρο μετάξι, ποὺ εἶταν γραμμένο στ' ἀραβικά ἕνα στιχάκι ἀπ' τό κοράνι. Γιά ὅσο καιρό θά κρατοῦσε ὁ πόλεμος δὲν τοῦ ἄρεζε καμιά ἐπίδειξη κι ἡ σκηνή του εἶτανε συνήθως γυμνή καὶ θλιβερή, ὅμοια μὲ σκηνή ἀσκητή.

Κάθησε σκεφτικὸς στὸ σοφά καί γιά πολλή ὥρα δὲν κουνήθηκε. Ἔπειτα ἕνας ἀπό τούς βοηθούς τοὔφερε τήν ἀναφορά τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατόπεδου, πού ἔλεγε πώς τά στρατεύματα εἶχαν φτάσει ὅλα κι εἴχανε ταχτοποιηθεῖ ὅπως προβλεπόταν καὶ πώς εἶχαν τοποθετηθεῖ παντοῦ σκοποί σύμφωνα μὲ τὸν κανονισμό. Κι' ἀκόμα πώς στάλθηκαν σ' ὅλη τήν περιοχή περίπολοι ἀναγνώρισης. Ὅλα δηλαδή εἴτανε σὲ τάξη.

Ὁ πασᾶς ἄκουγε ἀμίλητος. Ἔπειτα σήκωσε τά μάτια στὸ βοηθό πού περίμενε ὄρθιος.

— Εἰδοποίησε τούς στρατηγούς ὅλων τῶν στρατευμάτων καὶ τούς εἰδικούς νἄρθουν αὔριο τό πρωί γιά συνέλευση στή σκηνή μου. Καί τώρα, δὲν θέλω νά μ' ἐνοχλήσει κανένας.

Ὁ βοηθός ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ βγῆκε πισοπατώντας.

Ὁ Τουρσούν πασᾶς κοίταξε γιά λίγο τά λεπτά του χέρια μὲ τά μακρυά δάχτυλα. Σ' ἕνα δάχτυλο φοροῦσε ἕνα μεγάλο δαχτυλίδι μ' ἕνα κόκκινο ρουμπίνι. Ἔριξε ἕνα βλέμα γύρω-γύρω στή σκηνή, κοίταξε σάν ἀφορημένος τή χάλκινη στάμνα κι ἔφερε πάλι στὸ νοῦ του τὸ μεγάλο πολυτελέστατο σπίτι του ἐκεῖ κάτω στή Προύσσα.

Σκέφτηκε πώς ἔφτασε ἴσως ὁ καιρὸς γιά πιό ἥσυχες μέρες. Ὄχι πώς γέρασε. Εἶταν ἀκόμα νέος καὶ δυνατός, ἀλλά νά, τόν τελευταῖο καιρό μιά μαύρη μελαγχολία τοῦ πλάκωνε τήν ψυχή. Αὐτός, πού ὅλη τή ζωή του τήν πέρασε σ' ἀποστολὲς καὶ πολέμους, τώρα θἄτανε εὐτυχισμένος ἄν μποροῦσε ν' ἀποσυρθεῖ στήν ἥσυχη Ἀνατολή. Ἤθελε ν' ἀποσυρθεῖ πρὶν πέσει. Μά τὄξερε πώς κάτι τέτοιο δὲν μποροῦσε νά γίνει. Βρίσκονταν στό πιὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς καριέρας του: ἤ ἔπρεπε ν' ἀνέβει ἀκόμα πιό ψηλά ἤ ἔπρεπε νά γκρεμιστεῖ μιά γιά πάντα. Τὄξερε πώς ἄν ἔπεφτε δὲν θά ξανασηκωνόταν. Κάθε μέρα ἡ αὐτοκρατορία γίνονταν μεγαλύτερη. Παντοῦ ξεσποῦσαν πόλεμοι. Ἑκατοντάδες νέοι καιροσκόποι ποὺ λαχταροῦσαν νὰ σταδιοδρομήσουν πάσχιζαν νὰ πιάσουν τ' ἀρχηγικά πόστα. Χυμοῦσαν σάν τίγρεις πάνω στά πλούτη καὶ τὶς τιμές. Αὐτὸς τὸ κατάλαβε πώς τὸν τελευταῖο καιρὸ ἡ θέση του κλονίστη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κε. Τοῦτος ὁ κλονισμὸς δὲν εἶχε κανένα φανερὸ αἴτιο, ἀλλ' αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ κλονισμοὶ εἶναι οἱ πιό φριχτοί. Εἶναι σάν ἐκεῖνες τίς ἀρρώστιες πού δὲν εἶναι γνωστή ἡ προέλευσή τους. Δὲν μπορεῖ νά ξέρει κανένας τί φάρμακο νά πάρει. Συχνά βασάνιζε τό μυαλό του νἄβρει σὲ ποιὲς ἄγνωστες σφαῖρες μαζεύονταν τά σύννεφα τῆς σκευωρίας πού εἴσανε ἕτοιμα νά ρίξουν πάνω στήν ὕπαρξή του τή θλιβερή βροχή. Μάταια ὅμως, γιατί δὲν κατάφερε νά καταλάβει τίποτα. Ξόν πού τὸν τελευταῖο καιρὸ οἱ φίλοι του ἄρχισαν νά τὸν κοιτάζουν μὲ θλίψη καὶ συμπόνια. Πιότερο, ὕστερα ἀπ' τό τελευταῖο δῶρο πού τοὔστειλε ὁ σουλτάνος. Τό δῶρο πού τοὔκανε εἴταν μιά συλλογή ἀπό ὅπλα, κι ὅλοι τὄξεραν πώς τοῦτο εἴτανε κακό σημάδι. Τώρα σίγουρα τόν περίμενε τό πέσιμο.

Ὅταν ξαφνικά μαθεύτηκε πώς θἄτανε ἀρχηγὸς τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς ἐπιχείρησης στὴν Ἀλβανία, ὅλοι κατάλαβαν πὼς εἶχε ἀκόμη φίλους ἰσχυρούς, μόλο πού εἴταν πιό ἰσχυροί οἱ ἐχθροί του. Σ' ὅλους ἀκόμα ἦταν ξεκάθαρο πώς στέλνοντάς τον ἐνάντια στόν Σκεντέρμπεη ὁ σουλτάνος ἔριχνε στόν Τουρσοὺν πασᾶ τό τελευταῖο χαρτί του.

Κι ἄλλη φορά εἶχε ἐνεργήσει μ' αὐτό τόν τρόπο ὁ σουλτάνος. Ἔστελνε στούς πιὸ αἱματηρούς πόλεμους αὐτούς πού ἔπαιζαν τόν τελευταῖο γῦρο, γιατί τὄξερε καλά πὼς ἡ ἐπίθεση τοῦ ἀπελπισμένου εἶναι ἡ πιό τρομαχτική.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σηκώθηκε ὄρθιος καί βάλθηκε γιά λίγο νά μετράει μὲ μεγάλα βήματα τὸ μάκρος καὶ τὸ πλάτος τῆς σκηνῆς, πατώντας μὲ δύναμη πάνω στὸ χοντρό χαλί. Ἔπειτα ξανακάθησε στὸ σοφὰ κι ἔβγαλε ἀπὸ ἕνα μεγάλο δερμάτινο σακούλι ἕνα μάτσο ἀπὸ γράμματα καὶ χαρτόνια. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βρισκόταν καὶ τὸ σχέδιο τοῦ κάστρου πού ἔδειχνε τήν ἐξωτερική του πλευρά. Ὁ Ἴβι τἄχε σχεδιάσει ὅλα: τὸ ὕψος πού εἶχαν τά τείχη καὶ οἱ πύργοι, τὴν κλίση τοῦ ἐδάφους στίς τέσσερις πλευρές, τή μεγάλη πόρτα κι ἐκείνη τή μικρή ἀπό τή βορειοδυτική πλευρά, τή γῆ πού εἴτανε ἀλλοῦ γεμάτη βράχια κι ἀλλοῦ ἀπὸ χῶμα, τήν τάφρο μπροστά ἀπ' τή μεγάλη πόρτα, τήν κατηφοριά στή δυτική πλευρά, τὸν ποταμό.

Ἕνας ἀπ' τούς τσαούσηδες τοῦ ἀνάγγειλε πώς τὸ δεῖπνο ἦταν ἕτοιμο, ἀλλά ὁ πασᾶς ἀποκρίθηκε πώς δὲν εἶχε διάθεση νά φάει. Ἔπαιξε γιά πολύ ὥρα τό κομπολόι του κι ἀναστέναξε βαθιά. Πάνω στή σκηνή ἡ βροχή πέφτοντας ἔκανε ἕνα ἐλαφρό θόρυβο. Ξαφνικά αἰσθάνθηκε ἀπελπιστικά μόνος.

Χτύπησε τά χέρια. Στήν εἴσοδο ἐμφανίστηκε ὁ εὐνοῦχος τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

χαρεμιοῦ του.

— Φέρε μου τήν Ἐτζέρ, εἶπε χωρίς νά τόν κοιτάζει.

Ὁ εὐνοῦχος ὑποκλίθηκε ὥς τή γῆ μά δὲν κουνήθηκε καθόλου. Φαινόταν νἄθελε κάτι νά τοῦ πεῖ μά δὲν τολμοῦσε.

— Τί ἔχεις; τοῦ λέει ὁ πασᾶς σάν εἶδε πώς δὲν κουνιότανε.

Ὁ εὐνοῦχος κούνησε τὰ χείλια, μὰ τίποτα δὲν ἀκούστηκε.

—Μήπως εἶναι ἄρρωστη; ρώτησε ὁ πασᾶς.

— Ὄχι πασᾶ μου, μά ἐσύ τὸ ξέρεις πώς τὸ χαμάμ δὲν εἶναι ἀκόμη ἕτοιμο κι ἴσως αὐτή...

Ὁ πασᾶς τοὔκανε νόημα νά σταματήσει. Κοίταξε τὸ κομπολόι. Ἡ ἀποψινὴ νύχτα θἄτανε μακρυὰ σὰν χειμωνιάτικη.

— Φέρτην μου, εἶπε, δέν πειράζει.

Ὁ εὐνοῦχος ὑποκλίθηκε κι ἐξαφανίστηκε σάν φάντασμα. Λίγο ἀργότερα ξαναμπῆκε κρατώντας τὸ κορίτσι ἀπ' τὸ χέρι. Ἡ Ἐτζὲρ μόλο πού εἶχε χτενίσει τά μαλλιά μὲ πολύ βιασύνη, φαινόταν πώς μόλις τότε εἶχε ξυπνήσει. Εἴτανε ἡ πιό νέα ἀπ' τὶς γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ του. Κανένας, οὔτε αὐτή ἡ ἴδια δὲν ἤξερε πόσο χρονῶ ἦταν. Δὲν πρέπει ὅμως νἄτανε πάνω ἀπό δεκάξη χρονῶ.

Ὁ Τουρσούν πασᾶς τῆς ἔγνεψε κι αὐτή κάθησε στὸ κρεβάτι. Μόλο πού δὲν εἶχε καμιά ἐπιθυμία ξάπλωσε κι αὐτὸς μαζί της. Τὸ κορίτσι τοῦ ζήτησε νά τή συγχωρέσει πού γιά λόγους πού δὲν ἐξαρτιότανε ἀπ' αὐτή δὲν εἶχε κάνει μπάνιο κεῖνο τό βράδυ. Φαίνεται πὼς ὁ εὐνοῦχος τήν εἶχε δασκαλέψει. Ὁ πασᾶς δὲν ἀποκρίθηκε. Ἐνῶ τό κορίτσι μιλοῦσε, αὐτὸς σκέφτηκε πὼς ὅσο καιρὸ θά κρατοῦσε ἡ πολιορκία τοῦ κάστρου, θἄτανε ἀναγκασμένος νά ξεχάσει πολλά πράγματα, κι ἀνάμεσά τους τά ὑπέροχα χαμάμ του μὲ τούς μαρμαρόστρωτους τοίχους καὶ τὰ δάπεδα ἀπὸ μωσαϊκὸ ἐκεῖ κάτω στὴ μακρινή Προύσσα. Καθὼς μύριζε τό γνωστό ἄρωμα τοῦ κοριτσιοῦ, μπερδεμένο γιά πρώτη φορά μὲ τή μυρουδιά τῆς σκόνης, σκέφτηκε πώς θἄταν ἴσως καλύτερα νά μήν ἀγγίξει γυναίκα ὥσπου ν' ἀρχίσει ἡ μάχη, ἀλλ' αὐτή ἡ σκέψη ἔφυγε τεμπέλικα ἀπ' τό μυαλό του ἀκριβῶς ὅπως εἶχε ἔρθει.

Τὸ κορίτσι κατάλαβε πώς θά κοιμόταν μαζί της χωρίς νά αἰσθάνεται μεγάλη ἐπιθυμία καὶ πιστεύοντας πώς αἰτία γι' αὐτό εἴταν τό μπάνιο πού δέν ἔκανε, τοῦ ζήτησε πάλι νά τή συγχωρέσει. Αὐτὸς δὲν ἀποκρίθηκε. Ἀνασηκώθηκε λίγο στούς ἀγκῶνες, στηρίχθηκε στά μαξιλάρια καί βάλθηκε νά παίζει τό κομπολόι του. Τό κορίτσι, μὲ τά μάγουλα κατακόκκινα, ἀκουμπισμένο στό μαξιλάρι, κοίταξε ἀπό πάνω ὥς κάτω τό σκληρό ἰσχνό πρόσωπό του. Κοίταζε σχεδὸν μὲ ἔκπληξη τόν ἄντρα καί κύριό της, σά νά τόν ἔβλεπε γιά

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πρώτη φορά.

Αὐτός τήν ξέχασε ὁλότελα. Ἅπλωσε τό χέρι του στό σωρό μὲ τά χαρτόνια καὶ πῆρε πάλι τό σχέδιο τοῦ κάστρου. Μ' ἕνα μολύβι ἔκανε πάνω του δυό σημάδια. Ἔπειτα ἔκανε ἄλλο ἕνα. Τό κορίτσι ἀνασηκώθηκε στόν ἕναν ἀγκῶνα καί μὲ τά ὡραῖα καὶ γεμάτα περιέργεια μάτια του κοίταξε τὸ κομμάτι ἀπὸ χαρτόνι μ' ὅλα κεῖνα τά περίεργα σημάδια. Μόλο πού προσπάθησε νά κουνηθεῖ μὲ πολύ προσοχή γιά νά μήν τόν ἐνοχλήσει καθώς ἄλλαζε θέση στόν ἀγκώνα της πού εἶχε ἀρχίσει νά μουδιάζει, αἰσθάνθηκε νά γλυστράει ἀπότομα κι ἡ μεγάλη πλεξούδα της ἔπεσε πάνω στὸ σχέδιο. Κράτησε τήν ἀναπνοή της, μ' αὐτὸς οὔτε πού τὸ ἀντιλήφθηκε. Εἶχε ἀπορροφηθεῖ ὁλότελα σὲ κεῖνο τὸ κομμάτι ἀπὸ χαρτόνι.

Τὸ κορίτσι κοίταζε μιά τό πρόσωπό του, μιά τά σημάδια πού ἔφτιαχνε πάνω στό σχέδιο τοῦ κάστρου καί στὸ τέλος πῆρε θάρρος καὶ ρώτησε:

— Αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος;

Ὁ πασᾶς σήκωσε τό βλέμμα του ἀπ' τό σχέδιο καί τό κάρφωσε γιά πολύ πάνω στό κορίτσι, σάν νά τόν ξάφνιαζε ἡ παρουσία της. Ἔπειτα γύρισε τό κεφάλι καί βύθισε τή ματιά του στό σχέδιο. Συνέχισε νά σημαδεύει τὸ χαρτόνι γι' ἀρκετή ὥρα κι ὅταν στράφηκε πάλι στὸ κορίτσι τὴ βρῆκε ἀποκοιμισμένη. Ἀνάπνεε βαθιά, μὲ μισόκλειστα χείλη. Τώρα φαίνονταν ἀκόμα μικρότερη.

Πάνω στή σκηνή συνέχισε νά πέφτει μὲ θόρυβο ἡ βροχή.

«Ἀλλάχ», ἔκανε αὐτὸς κοιτώντας τά φρύδια καί τόν ἄσπρο λαιμό τοῦ κοριτσιοῦ. Σκέφτηκε πώς ἄν τό κορίτσι μείνει ἔγκυος ἐκείνη τή νύχτα, θά τοῦδινε ὕστερα ἀπὸ ἐννιά μῆνες ἕνα γιό. «Θά τό φανταστεῖ ἄραγε ποτέ, ὅταν θά μεγαλώσει, ὅτι ἡ σύλληψή του ἔγινε σὲ μιά πολεμική σκηνή, κάτω ἀπ' τή βροχή, κοντά σ' ἕνα ἀπαίσιο κάστρο, μακρυά, πίσω ἀπ' τόν ἥλιο; σκέφτηκε ὁ Τουρσούν πασᾶς χωρὶς νά σηκώσει τό βλέμμα ἀπ' τὸ κορίτσι. Ἴσως νά σταδιοδρομήσει στὸ στρατό πολεμώντας στά τείχη τῶν κάστρων καί νά πάρει βαθμούς καὶ δόξα πιότερη ἀπ' τή δική μου. Ἴσως...» Ὁ Τουρσούν πασᾶς ἀναστέναξε βαθιά.

«Ἀλλάχ! Πῶς μᾶς ἔπλασες ἔτσι!» εἶπε μέσα του καὶ προσπάθησε ν' ἀποκοιμηθεῖ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οἱ ἄσπρες σκηνές τους ἔζωσαν ἀπὸ παντοῦ σὰν κορώνα τὸ κάστρο μας. Ὅταν ἔφεξε τὸ πρωὶ τὴν ἄλλη μέρα, εἶτανε σὰν νἄπεσε παντοῦ ἄφθονο χιόνι. Οὔτε ἡ γῆ φαίνονταν, οὔτε τὸ πράσινο, οὔτε οἱ πέτρες. Βγήκαμε στὶς ἐπάλξεις καὶ μείναμε νὰ κοιτάζουμε ἐκεῖνο τὸν μεγαλοπρεπὴ χειμώνα. Μόνο τότε καταλάβαμε ἐντελῶς πόσο ἐπικίνδυνος εἶταν ὁ πόλεμος ποὺ ἐπιχείρησε ὁ Γκιέργκι μας ἐνάντια στὸν Μουρὰτ Χάν, τὸν πιὸ ἰσχυρὸ βασιλιᾶ τῆς ἐποχῆς μας.

Τὸ στρατόπεδό τους ἁπλωνότανε ἀπέραντο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπὸ ἄσπρες σκυνές, ὑψώνονταν οἱ κίτρινες, πράσινες, ἄσπρες καὶ ροδόχρωμες σημαῖες τῶν διάφορων ἀποσπασμάτων. Στὴ μέση τοῦ στρατόπεδου οἱ καβαλάρηδες πηγαινοέρχονταν ἀσταμάτητα μεταφέροντας διαταγές. Στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ στρατόπεδου ἔφτιαχναν κάτι ποὺ ἔμοιαζε μ' ἐργαστήρι ἢ μὲ χυτήριο κανονιῶν. Εἶχαν φαίνεται σκοπὸ νὰ φτιάξουν κανόνια πιὸ μεγάλα ἀπὸ κεῖνα ποὺ μεταφέρονται συνήθως μὲ τὶς καμῆλες.

Τὴν ἐκστρατεία ὁδηγοῦσε ὁ Τουρσοὺν Τουντζασλὰν πασᾶς. Ἡ ροδόχρωμη σκηνή του φαινόταν ἀπὸ κεῖ πάνω. Ἦταν ἱκανὸς μὰ σκληρὸς κι ἄσπλαχνος στρατιώτης. Λίγες μέρες πρὶν εἶχε στείλει τοὺς ἀνθρώπους του νὰ μᾶς προτείνουν γιὰ στερνὴ φορὰ τὴν παράδοση τοῦ κάστρου. Μᾶς εἶπαν καὶ τοὺς τελικούς τους ὅρους: Δὲν θὰ πείραζαν κανέναν, εἴτε ἄντρας εἶτανε εἴτε γυναίκα. Θἄδιναν τὸ δικαίωμα στὸν καθένα ἀπ' τοὺς κατοίκους τοῦ κάστρου νἄχει δική του γῆ καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ σ' ὅποιο μέρος τῆς κοιλάδας ἤθελε. Ὅλοι θἄτανε ἐλεύθεροι νἄχουν τὸ θρήσκευμα ποὺ ἤθελαν. Ἡ μοναδικὴ ἀπαίτησή τους, εἶπαν, εἶτανε νὰ τοὺς δόσουμε τὰ κλειδιὰ τοῦ κάστρου γιὰ νὰ βγάλουν ἀπ' τὸν πύργο τὴ σημαία μὲ τὸ μαῦρο πουλὶ (ἔτσι λέγανε αὐτοὶ τὸν ἀετό μας), ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τους πρόσβαλε τὸν οὐρανό. Καὶ νὰ ὕψωναν, ὅπως εἶχε διατάξει ὁ Ἀλλάχ, τὴ σημαία μὲ τὸ μισοφέγγαρο τοῦ Ἰσλάμ.

Ἔτσι συνήθιζαν νὰ ἐνεργοῦν πάντοτε καὶ τώρα, ποὺ ξέραμε, ἔκρυβαν τὸν πραγματικὸ σκοπό τους ὥστε νὰ καταλάβουν τὴ χώρα μας. Ὅταν ἦρθε ἡ στιγμὴ ν' ἀκούσουν τοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

δικούς μας ὅρους, ἐμεῖς τοὺς εἴπαμε μόνο αὐτό: Νὰ μαζέψουν ἀμέσως τὶς σκηνές τους καὶ νὰ φύγουν γιὰ κεῖ ἀπ' ὅπου ἦρθαν, γιατὶ ἡ γῆ μας δὲν μποροῦσε ν' ἀντέξει τὸ βάρος τους.

Ἔφυγαν ἀγαναχτισμένοι, περπατώντας ἀνάμεσα ἀπ' τὰ δρομάκια τοῦ κάστρου ἔτσι ποὺ νὰ βλέπει ὁ λαὸς τὸ πλούσιο ντύσιμό τους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Ο χρονικογράφος Μεβλά Τσελεμπή σταμάτησε καμιά πενηνταριά βήματα μακρυά ἀπό τή σκηνή τοῦ Τουρσούν πασᾶ καί βάλθηκε νά κοιτάζει μὲ περιέργεια τούς τιτλούχους τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου ποὺ ἔμπαιναν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο στὴ μεγάλη σκηνή. Κι' ὅπου ἀντίκρα της πάνω σ' ἕνα μεταλλικό κοντάρι, ἦταν στερεωμένο ἕνα χάλκινο μισοφέγγαρο: τό ἔμβλημα τῆς αὐτοκρατορίας. Εἶταν ἡ δεύτερη συνέλευση τοῦ συμβουλίου ἀπὸ τότε πού στρατοπέδευσαν σ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Ἐνῶ ἀκολουθοῦσε μὲ τό βλέμμα τούς ἀνώτερους ἀξιωματικούς, πάσχιζε νά βρεῖ γιά τὸ χρονικό του ἐπίθετα πού θά ταίριαζαν καλύτερα στά ὀνόματά τους, ἄν τελικά ὅλοι αὐτοί ἀποδείχνονταν ἄξιοι γιά ἐγκώμια. Ἀλλά τά ἐπίθετα εἶταν λίγα καί φτωχά καί τά περισσότερα τά εἶχαν χρησιμοποιήσει παλαιότεροι χρονικογράφοι. Ἐπιπλέον, ἄν ἔβγαζε τά κύρια ἐπίθετα, πού φυσικά ἔπρεπε ν' ἀποδοθοῦν μόνο στὸν ἀρχιστράτηγο, τότε ἔμεναν ἀκόμη λιγότερα καί θἄπρεπε νὰ σκεφτεῖ καλύτερα πρὶν χρησιμοποιήσει ἕνα ἀπὸ κεῖνα. Εἶταν σάμπως σάν μιά χούφτα ἀπό πολύτιμα πετράδια πού θἄπρεπε νά ρίξει μὲ σοφία πάνω σ' ὅλο ἐκεῖνο τόν ἀτέλειωτο στρατό.

Ὁ Κουρτνιστζί, ὁ ἀρχηγὸς τῶν «ἀκεντζίνων», μόλις εἶχε ξεπεζέψει. Τὸ μεγάλο κατακόκκινο κεφάλι του φαινόταν νυσταγμένο. Πίσω του ἔφτασε ὁ ἀρχηγὸς τῶν γενίτσαρων, ὁ τρομερὸς Ταβτζά Τομκακάν, μὲ τά κοντά του μέλη πού φαινόταν σάν νἆχαν κομματιαστεῖ κάποτε κι ἔπειτα νἆχαν ξανακοληθεῖ μ' ἀφροντισιά... Ὁ Καρά Μουκμπίλ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν «ἀζάπων» μαζί μὲ τὸν μουφτή τοῦ στρατοῦ καὶ δυὸ «σαντζακμπεγλερὲ»[1] μπῆκαν στὴ σκηνή μὲ πολὺ βιασύνη. Ἔπειτα ἔφτασαν ὁ ἕνας μετά τόν ἄλλον, μὲ τή σειρά, ὁ Ἀσλανχάν, ὁ Τελὶς Μπουρτζουμπά, ὁ Μποστκουρτογκλί Μπεκμπέ, ὁ Ὀλτσά Καραντουμάν, ὁ Χατάι, ὁ Οὐλού Κουρτντογκμούτς, ὁ Γιελντρέμ, ὁ Οὔτς Τούντζ Κούρτ, ὁ Μπακερχαμπέ, ὁ τραυλὸς Ταχανκὰ κι ὁ ἀλαϊμπὲς[2] τοῦ στρατοῦ. Ὁ χρονικογράφος σκεφτόταν μὲ ποιά σειρά ἔπρεπε νά βάλει στό χρονικό του ὅλους αὐτούς τούς φη-

1. Θεματάρχες, τιτλοῦχοι.
2. Ἐκπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μισμένους ἀρχηγούς, πού τά ὀνόματά τους εἶχαν κάτι κοινό μὲ τό μέταλλο, τήν ἀστραπή, τή μαύρη σκόνη ἀπ' τίς πορεῖες τους, τ' ἄγρια ζῶα τῶν ἐρήμων, τή βία καί τήν ἐπιθετικότητα κι ἄλλα ἄγρια καὶ σκληρά πράγματα. Ἐκείνη τή στιγμή ἄκουσε κάποιον νά τοῦ φωνάζει:

— Πῶς εἶσαι, Μεβλά Τσελεμπή;

Ὁ χρονικογράφος γύρισε τὸ κεφάλι κι ἔκανε μὲ μεγάλο σεβασμὸ μιά βαθιά ὑπόκλιση. Αὐτὸς πού τόν φώναξε ἦταν ὁ γενικὸς ἔφορος τοῦ στρατοῦ. Πήγαινε γιά τή σκηνή τοῦ πασᾶ μαζί μὲ τὸν φημισμένο χύτη τῶν κανονιῶν, τόν ἀρχιμηχανικό Σαρουτζά πού τό πρόσωπό του εἶταν κατάχλωμο καί τά μάτια του κόκκινα ἀπ' τήν ἀϋπνία. Ὁ Σαρουτζά εἴτανε ὁ μόνος ἀπό τά μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου πού φοροῦσε μιά κοντή μαύρη χλαίνη, πού ταίριαζε τέλεια μὲ τήν ἀτμόσφαιρα τῆς δουλειᾶς του.

— Τί κάνεις ἐδῶ; τόν ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος μόλις πλησίασε.

— Κοιτάζω τή συνάντηση τοῦ δοξασμένου συμβουλίου, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

Ὁ γενικὸς ἔφορος τοῦ χαμογέλασε καί μαζί μὲ τὸν Σαρουτζά κατευθύνθηκε πρὸς τήν εἴσοδο τῆς σκηνῆς ὅπου στέκονταν ἀκίνητοι δυό φρουροί μὲ κοντάρια στά χέρια. Ὁ γενικὸς ἔφορος ἦταν καλλιεργημένος κι ἔξυπνος ἄνθρωπος. Συχνά τοῦ ἄρεσε νά συζητάει σοβαρά μὲ τὸν χρονικογράφο πάνω σὲ ἱστορικά καὶ φιλοσοφικὰ θέματα, πράγμα πού θὰ εὐχαριστοῦσε πολὺ τὸν Τσελεμπὴ ἂν ἡ χαρά του αὐτή δὲ συνοδευόταν σχεδόν πάντοτε ἀπ' τόν ἀδιάκοπο φόβο μήπως γίνει κουραστικὸς στό φίλο του.

Ὁ τελευταῖος πού ἔφτασε ἦταν ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί. Κανένας δὲν ἤξερε τὴν καταγωγὴ αὐτουνοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἤξερε ὅλα τά μυστικά τῆς κατασκευῆς τῶν κάστρων. Εἶχε ἕνα ἀνέκφραστο πρόσωπο καὶ μιλοῦσε τόσο περίεργα τά τούρκικα πού τά καταλάβαιναν μόνο ἐκεῖνοι πού εἶχαν ἐξοικειωθεῖ στήν ὁμιλία του.

Μετά τόν ἀρχιτέκτονα Καουρί, κανένας ἄλλος δὲν μπῆκε στή σκηνή. Ἔξω ἔμειναν οἱ ἱπποκόμοι τους πού ἄρχισαν νά παίζουν ζάρια γιά νά περάσει ἡ ὥρα τους.

Ὁ Μεβλά Τσελεμπή ἦταν περίεργος νά μάθει τό θέμα τῆς συζήτησης τῶν μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Θὰ μποροῦσε νὰ τὸ μάθει ἂν πέρα ἀπ' τή δουλειὰ τοῦ χρονικογράφου ἔκανε καὶ τὸν γραμματικὸ τοῦ συμβουλίου. Αὐτὲς οἱ δυό δουλειὲς ἀναθέτονταν τίς περισσότερες φορὲς σ' ἕνα μόνο πρόσωπο. Ὁ Μεβλά ἀνάλογα μὲ τήν ψυχολογική του κατάσταση ἔδινε ἄλλοτε θετικὲς κι ἄλλοτε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

ἀρνητικὲς ἐξηγήσεις στό γεγονὸς ὅτι εἴτανε μόνο χρονικογράφος αὐτῆς τῆς στρατιωτικῆς ἐκστρατείας. Μερικὲς φορὲς εἶχε τήν ἐντύπωση πὼς εἴτανε μεγάλη τιμή γι' αὐτὸν νά μήν τὸν φορτώνουν μὲ πολύ δουλειά, ἔτσι πού νἄχει χρόνο νά γράφει ὅσο πιό θαυμαστά μποροῦσε τ' ἀθάνατο χρονικό του. Ἀλλά εἴτανε καὶ στιγμές, ὅπως τούτη δῶ ἔξω ἀπ' τή σκηνή τοῦ ἀρχιστράτηγου, πού ἔδινε στό γεγονὸς αὐτό μιά ἀρνητική ἐξήγηση καὶ τότε κάτι σά ζήλεια τοὔτρωγε τήν ψυχή καί τόν βασάνιζε βαθιά.

Ὁ Τσελεμπὴ εἴταν ἕτοιμος νὰ φύγει, ὅταν εἶδε νὰ βγαίνουν ἀπ' τή σκηνή τοῦ Τουρσούν πασᾶ μερικά ἀπ' τά μέλη τοῦ συμβουλίου. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦταν κι ὁ γενικὸς ἔφορος.

— Ἔλα νά περπατήσουμε καί νά συζητήσουμε λίγο, εἶπε αὐτὸς στόν Τσελεμπή. Οἱ ἄλλοι θά μείνουν γιά νά κουβεντιάσουν τίς λεπτομέρειες τῆς ἐπίθεσης καὶ γι' αὐτό μᾶς ἄφησαν νά φύγουμε μιά πού δὲν ἔχουμε καμιά σχέση ἐμεῖς μ' αὐτό τό ζήτημα.

— Πότε θ' ἀρχίσει ἡ ἐπίθεση; ρώτησε μὲ κάποιο φόβο ὁ Τσελεμπή.

— Πιστεύω σὲ μιά βδομάδα. Μόλις θἆναι ἕτοιμα τά δυό μεγάλα κανόνια.

Περπάτησαν μὲ ἀργά βήματα. Ἡ ὀρντινάτζα τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τούς ἀκολουθοῦσε πίσω τους σά σκιά.

— Πᾶμε στή σκηνή μου νά πιοῦμε κάτι καί νά ξεκουραστοῦμε λίγο ἀπ' ὅλη αὐτή τή φασαρία, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος κάνοντας μὲ τὸ μπράτσο του μιά πλατειά κίνηση γιά νά δείξει τὸ στρατόπεδο γύρω τους.

Ὁ Τσελεμπὴ ἔφερε τὸ χέρι στὸ στῆθος κι ἔκανε μιά ἐλαφριά ὑπόκλιση.

— Μεγάλη μου τιμή.

— Τὸ κεφάλι μου πάει νά σπάσει, συνέχισε ὁ ἄλλος. Θέλω νά ξεκουραστῶ λίγο. Ἔχω πολλά προβλήματα νά λύσω.

Ὁ χρονικογράφος ἄκουγε μὲ σεβασμό.

— Ἐσεῖς οἱ χρονικογράφοι, συνήθως χαρίζετε ὅλη τή δόξα τῆς νίκης στούς ἀρχιστράτηγους, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος, ἀλλ' αὐτὸ πού σοῦ λέω τώρα Μεβλά Τσελεμπή, βάλτο καλά στό μυαλό σου: μετά τόν ἀρχιστράτηγο, τοῦτο δῶ τὸ κεφάλι εἶναι πού ἔχει τίς μεγαλύτερες σκοτοῦρες. Καὶ χτύπησε μὲ τό δάχτυλο τό μέτωπό του.

Ὁ Τσελεμπή χαμήλωσε μὲ σεβασμὸ τό κεφάλι του.

— Ὁ ἐπισιτισμός, αὐτό εἶναι τό πιό σοβαρό ἔργο τοῦ πολέμου, συνέχισε ὁ ἔφορος μὲ θυμό σχεδόν. Σοβαρό δὲν εἶναι αὐτό ἤ δὲν ξέρω γώ τί ἄλλο, νά κουνᾶς π.χ. τό σπαθί σὲ κάθε βῆμα, ἀλλά νά

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σπᾶς ὅλη μέρα τὸ κεφάλι σου μὲ τὴ σκέψη πῶς θὰ θρέψεις ἑβδομήντα χιλιάδες ἄντρες σὲ μιά ξένη χώρα, ἔρημη κι ἐγκαταλειμένη ὅπως τούτη δῶ. Αὐτό εἶναι πού σὲ κάνει νά τρελαίνεσαι.

— Ἔτσι εἶναι, ἀποκρίθηκε ὁ χρονικογράφος.

— Θέλεις νά σοῦ πῶ ἕνα μυστικό; γύρισε ξάφνου ὁ γενικὸς ἔφορος. Τὸ ξέρεις πώς ὅλος αὐτὸς ὁ στρατὸς ἐδῶ γύρω ἔχει ἀπόθεμα τροφίμων γιά δυό μόνο βδομάδες;

Ὁ Τσελεμπή ἔκανε μιά κίνηση γεμάτη ἔκπληξη.

— Κάπου ὅπως προγραμματίστηκε, θά φεύγουν ἀπό τήν Ἐντρενὲ[1] μερικὰ καραβάνια. Αὐτὸ τὸ ξέρω, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορος, ἀλλά ποιός μπορεῖ νἄχει ἐμπιστοσύνη τί γίνεται σὲ μιά τέτοια μακρυά διαδρομή; Ὅλα μποροῦν νά συμβοῦν. Ὁ Σκεντέρμπεης πού γυρνᾶ σάν φάντασμα σ' αὐτά τά βουνά, μπορεῖ νά ἐπιτεθεῖ στό καραβάνι καί νά τὸ διαλύσει. Γι' αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά πάρουμε κι ἄλλα μέτρα.

Ὁ χρονικογράφος ἄκουγε μὲ ζωηρό ἐνδιαφέρον.

— Ὅλες οἱ εὐθύνες πάνω σ' αὐτό τὸ κεφάλι πέφτουν, ξανάπε ὁ γενικὸς ἔφορος καὶ χτύπησε πάλι μὲ τὸ δάχτυλο τό μέτωπό του. Ἄν ἕνα ὡραῖο πρωί μᾶς ποῦν οἱ μάγειροι πώς δὲν ἔχουν τίποτα νά βάλουν μέσ' τό καζάνι, ποιόν θά φωνάξει ὁ Τουρσούν πασᾶς μέσ' τήν καρδιά τῆς νύχτας; Τὸν Κουρντιστζί μήπως, ἤ τό γέρο Ταβτζά, ἤ τούς ἄλλους ἀρχηγούς; Ὄχι! Ἐμένα θά καλέσει.

Ὁ Μεβλά Τσελεμπή βλέποντας τήν ἔξαψη τοῦ φίλου του, πρόσθεσε τώρα καί τήν ἀνησυχία στὸ σεβασμό καί τήν προσοχή πού τόν χαρακτήριζε, πράγμα πού δέν τοῦ εἴτανε δύσκολο μιά καί τό πρόσωπό του ἀκόμη καί στή συνηθισμένη του ἔκφραση ἦταν σκαμένο ἀπό βαθιὲς ρυτίδες.

Ἡ σκηνή τοῦ γενικοῦ ἔφορα εἴταν στὴν ἄκρη τοῦ στρατόπεδου· ἔτσι προχώρησαν μέσ' τήν ἀνακατωσιά πού δημιουργοῦσε τὸ ἀσταμάτητο πηγαινέλα τῶν στρατιωτῶν.

— Καί οἱ ἀκεντζίνοι; ρώτησε ὁ χρονικογράφος. Δὲ θά πᾶνε οἱ ἀκεντζίνοι νά λεηλατήσουν τά περίχωρα;

— Βέβαια, εἶπε ὁ ἄλλος. Ἀλλά τά λάφυρα τῶν ἀκεντζίνων δὲν καλύπτουν ποτὲ περισσότερο ἀπ' τὸ ἕνα πέμπτο τῶν ἐξόδων τοῦ στρατοῦ. Κι αὐτό ἀκόμη, μόνο τήν πρώτη περίοδο.

— Περίεργο! εἶπε ὁ χρονικογράφος.

— Μόνο μιά λύση ὑπάρχει, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορος. Ἡ Βενετία!

1. Ἀνδριανούπολη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὁ Τσελεμπή ἄκουγε ἔκπληκτος.

— Ὁ σουλτάνος ἔχει συμφωνήσει μὲ τή Βενετία νά πουλήσουν οἱ ἔμποροί τους στό στρατό μας τρόφιμα κι ἄλλα ἀπαραίτητα πολεμοφόδια.

Ὁ χρονικογράφος κούνησε ἀπορημένος τὸ κεφάλι.

— Ἔχεις δίκιο νά σαστίζεις, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος. Λὲς μέσα σου πώς ἀπ' τή μιά μεριά κατηγοροῦμε τόν Σκεντέρμπεη ὅτι πουλήθηκε στοὺς Φράγκους, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλη, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι κλείνουμε συμφωνίες μὲ τούς Φράγκους σὲ βάρος του. Κι ἐγὼ ἄν ἤμουν στή θέση σου τό ἴδιο θ' ἀποροῦσα.

Ὁ γενικὸς ἔφορος ἄνοιξε τό στόμα του σ' ἕνα ἀπ' τά συνηθισμένα του χαμόγελα, τά μάτια του ὅμως ἔμειναν ψυχρά. «Τί νά κάνουμε Μεβλά Τσελεμπή, ἔτσι εἶναι ἡ πολιτική».

Ὁ χρονικογράφος χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Πάντα ἔτσι ἔκανε κάθε φορά πού ἡ συζήτησή τους ἄγγιζε θέματα πού ἔκαιγαν.

Ἕνα μεγάλο ἀπόσπασμα ἀπὸ «ἀζάπες» πού μετάφεραν δεμάτια μὲ βούρλα πέρασε ἀπὸ μπροστά τους.

Ὁ γενικὸς ἔφορος τούς ἀκολούθησε γι' ἀρκετή ὥρα μὲ τό βλέμμα.

— Μοῦ φαίνεται πώς μ' αὐτά τά βούρλα φτιάχνουν ἀσπίδες γιά νά μὴν καίγονται οἱ στρατιῶτες ὅταν πολεμοῦν, εἶπε.

— Δὲν τὰ ξανάδα ποτέ, εἶπε ὁ Τσελεμπή.

— Ἀλήθεια; Μερικὲς φορὲς τά πλέκουν σὲ σχῆμα καβουκιοῦ χελώνας καί τά λένε «χελωνοτά».

— Τί λέξη! εἶπε ὁ χρονικογράφος.

— Δὲν ξανάτυχες σὲ πολιορκία κάστρου;

— Ὄχι.

— Ὤ! εἶναι πράγματι κάτι θαυμάσιο!

— Σίγουρα. Τό βλέπω τώρα.

— Ἄκου, τοῦ λέει ὁ γενικὸς ἔφορος μ' ἕνα πιό φιλικό τόνο. Ἐγὼ πῆρα μέρος σὲ πολλὲς πολιορκίες, ἀλλά αὐτή ἐδῶ — κι ἔδειξε μὲ τὸ χέρι τό κάστρο — ἔχει κάτι τὸ ξεχωριστό.

— Ἔχει κάτι θλιβερό! εἶπε ὁ χρονικογράφος. Αὐτό θέλετε νά πῆτε;

— Δὲν ἤθελα νά ξεστομίσω αὐτή τή λέξη, ἀλλά ἔτσι εἶναι. Καὶ συνέχισε. Εἶσαι τυχερὸς ποὺ παίρνεις μέρος σὲ μιὰ τέτοια ἐκστρατεία. Ἐδῶ —ἔδειξε μὲ τό χέρι τά τείχη— θά γίνει ἕνας ἀπό τούς τρομερότερους πόλεμους τῆς ἐποχῆς μας καί σύ θά μπορέσεις νά γράψεις ἕν' ἀθάνατο χρονικό γι' αὐτόν.

— Θά κάνω ὅ,τι μπορῶ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἕνα πραγματικὸ πολεμικὸ χρονικὸ πού θὰ μυρίζει πίσσα κι αἷμα κι ὄχι δημιουργήματα τῆς φαντασίας σὰν αὐτὰ πού γράφονται στό σπίτι ἀπὸ ἄνθρωπους πού δὲν πῆγαν ποτὲ στόν πόλεμο.

— Σὲ μερικὲς μέρες, ἄν θά θέλατε, θά μπορῶ νά σᾶς διαβάσω μερικά κομμάτια ἀπ' τὸ χρονικό μου, εἶπε ὁ Τσελεμπή.

— Ὤ, θά χαρῶ πολύ. Ξέρεις δά πώς λατρεύω τήν ἱστορία.

Μιά ὁμάδα ἀπὸ γενίτσαρους πέρασαν μὲ θόρυβο ἀπὸ κοντά τους.

— Εἶναι χαρούμενοι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος. Πληρώθηκαν σήμερα.

Λίγο πιό κεῖ, μιά ὁμάδα ἀπό στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἔφτιαχνε ἕνα δρόμο πού εἶχε ἀνοιχτεῖ πρόχειρα.

Ἕνα πλῆθος ἀπὸ «ἀζάπες» πέρασαν πάλι, μεταφέροντας αὐτή τή φορά σκοινιά, μικρά κομμάτια ξύλο καὶ μακρυά δοκάρια.

—Κοίτα κεῖ κάτω τὶς γριὲς ἀπ' τὴ Ρουμελία[1], τοὔδειξε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Ὁ χρονικογράφος γύρισε τό κεφάλι ἀριστερά καὶ εἶδε ἕνα μεγάλο περιφραγμένο χῶρο μὲ πολλά καζάνια πάνω στή φωτιά. Γύρω τους δεκάδες γριὲς πήγαιναν πέρα δῶθε. Ἄλλες ἑτοίμαζαν κάτι σὲ διάφορα μικρά δοχεῖα ἤ κοπάνιζαν, ποιός ξέρει τί, μέσα σὲ γουδιά.

— Τί κάνουν; ρώτησε ὁ Τσελεμπή.

— Καταπλάσματα γιά τίς πληγές. Τά περισσότερα γιά τά καψίματα, ἀπάντησε ὁ γενικὸς ἔφορος. Ὁ χρονικογράφος ἔριξε μιά ματιά στά μελαχρινά, ἀδιάφορα πρόσωπα τῶν γριῶν.

— Πολλὲς καὶ τρομερὲς πληγὲς θ' ἀνοίξουν στίς πλάτες καὶ τίς κλειδώσεις τῶν μαχητῶν, σάν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, εἶπε μὲ θλίψη ὁ γενικὸς ἔφορος.

Ὁ χρονικογράφος ἀναστέναξε.

Δυό χοτζάδες μὲ τὸ κοράνι στό χέρι πέρασαν ἀπό μπροστά τους.

— Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ σκηνή μου. Ὁρίστε Μεβλά Τσελεμπή. Κόπιασε.

Ὁ χρονικογράφος μπῆκε καὶ κάθησε πάνω σ' ἕνα ἀπὸ τούς ἄνετους σοφάδες.

— Τί προτιμᾶς, σερμπέτι ἀπό ρόδια ἤ ἀπό ροδοπέταλα; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

— Ὅτι νἆναι, ἀπάντησε ὁ χρονικογράφος.

1. Δυτικὴ Ἑλλάδα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

— Μ᾽ αὐτὴ τὴ ζέστη τὸ σερμπέτι ἀπό ρόδι εἶναι πιό δροσιστικό.

Ὁ γενικὸς ἔφορος εἶπε στόν ἱπποκόμο του νά ἑτοιμάσει ἕνα σερμπέτι μὲ χυμό ροδιοῦ. Τράβηξε ἔπειτα ὁ ἴδιος ἕνα μπουκάλι κάτω ἀπ᾽ τὸν καναπέ.

— Ὤ! ἔκανε ἄθελά του ὁ χρονικογράφος.

Ὁ ἄλλος χαμογέλασε.

— Σάν τό σπίτι σου Μεβλά Τσελεμπή.

Ὁ γενικὸς ἔφορος γέμισε δυό μικρά ποτήρια μὲ κρασί.

— Μιά τόσο λεπτή συζήτηση μ᾽ ἕνα φίλο πάνω σὲ βαθιά, πνευματικά θέματα σὲ μιά βάρβαρη ἐποχή σάν αὐτή, εἶναι σάν μιά βιολέτα ἀνάμεσα στ᾽ ἀγκάθια. Μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια Μεβλά Τσελεμπή;

Ἔτσι εἶναι, εἶπε ὁ Τσελεμπή. Αἰσθάνομαι βαθιὰ εὐτυχισμένος ποὺ μὲ θεωρεῖται φίλο σας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι παρὰ ἕνας φτωχὸς χρονικογράφος.

—Ὄχι, τὸν διέκοψε ὁ γενικὸς ἔφορος. Ἐσὺ ἀσκεῖς τὸ εὐγενικὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱστορικοῦ. Μόνο οἱ ἀμαθεῖς δὲν ξέρουν νὰ ἐκτιμοῦν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα.

Ἂν ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ εἶχε ἀνθηρὴ ὑγεία, τὰ μάγουλά του θἄχανε γίνει κατακόκκινα ἀπ᾽ τὴν εὐχαρίστηση. Γέμισαν κι ἄλλα ποτήρια κι ἡ κουβέντα τους ἔγινε πιὸ ἐγκάρδια. Ὁ Τσελεμπὴ τοῦ εἶπε πῶς σκόπευε ν᾽ ἀρχίσει τὸ χρονικὸ αὐτῆς τῆς στρατιωτικῆς ἐπιχείρησης. Ἡ ἀρχὴ θἄτανε περίπου αὐτή. «Μόλις ἀνακοινώθηκε ἡ διαταγὴ τοῦ ἄρχοντα τοῦ κόσμου, τοῦ δοξασμένου «Πατισάχ», ποὺ ἄνθρωποι καὶ διάβολοι ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν, πολλὰ χαρέμια ἐρήμωσαν ὄντας τὰ λιοντάρια ποὺ τὰ διαφέντευαν ἔφυγαν γιὰ τὸν πόλεμο στὴ χώρα τῶν Ἀλβανῶν». Ὁ γενικὸς ἔφορος τοῦ εἶπε πὼς ἡ ἀρχὴ ἦταν ὡραία ἀπ᾽ τὴν ποιητικὴ σκοπιά, ἀλλὰ θὰ τοῦ ἄρεσε περισσότερο ἂν ἡ ἰδέα τῆς ἐρήμωσης συνδεόταν μὲ κάτι ἐντελῶς ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ πιὸ σημαντικὸ γιὰ τὴν οἰκονομία. Νὰ ποῦμε μὲ τὸ ἄροτρο, παράδειγμα λέει, ἢ τ᾽ ἀμπέλια. Βάλθηκαν νὰ συζητᾶνε πάνω σ᾽ αὐτὸ ὅταν μπῆκε ὁ γραμματέας τοῦ γενικοῦ ἐφόρου καὶ τοῦ εἶπε πὼς εἶχε ἔρθει ὁ ἔφορος τῶν γενίτσαρων. Ὁ γενικὸς ἔφορος τοῦ ἀποκρίθηκε πὼς εἴτανε ἀπασχολημένος, ἀλλὰ ὁ γραμματέας τοῦ ψιθύρισε κάτι στ᾽ αὐτί, μόνο ἕνα «ὁ γερο Ταβτζά» μπόρεσε ν᾽ ἀκούσει ὁ χρονικογράφος, καὶ τότε τοῦ ἐπέτρεψε νὰ περάσει. Ὁ ἔφορος τῶν γενίτσαρων ἔκανε μὲ τὸν ἀνώτερό του μιὰ συζήτηση γεμάτη ἀριθμοὺς καὶ πολύπλοκους ὅρους, ποὺ τὸ μεγαλύτερο μέρος της δὲν μπό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ρεσε νὰ καταλάβει ὁ Τσελεμπή. Μόλις βγῆκε αὐτός, ξαναμπῆκε ὁ γραμματέας καὶ εἶπε πὼς ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ γενικοῦ ἔφορα περίμενε νὰ τοὺς δεχτεῖ.

—Δὲ σ' ἀφήνουν οὔτε μιὰ στιγμὴ σὲ ἡσυχία, εἶπε καταγαναχτισμένος ὁ γενικὸς ἔφορος. Στὸ εἶπα Μεβλὰ Τσελεμπή, πάει νὰ μοῦ σπάσει τὸ κεφάλι ἀπ' τὴν πολλὴ δουλειά. Τὰ πράγματα εἶναι πολὺ μπλεγμένα. Καὶ δῶ ποὺ τὰ λέμε δὲν εἶναι λίγες οἱ καταχρήσεις ποὺ γίνονται καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ φροντίζω ἐγώ.

Συζήτησε γιὰ πολὺ μὲ τὸν ἀναπληρωτή του γιὰ κάτι ποὺ ὁ χρονικογράφος δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβει τὸ νόημά του.

—Καλύτερα νὰ μιλήσουμε περπατώντας στὸν καθαρὸ ἀέρα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας μόλις ἔφυγε ὁ ἀναπληρωτής, ἀλλιῶς τ' ἀγκάθια ἀπ' τὰ καθημερινὰ βάσανα θὰ πνίξουν τὴ βιολέτα τῆς συζήτησής μας.

Βγῆκαν.

Ἡ νύχτα εἶχε ἀρχίσει νὰ πέφτει. Τὸ ἀπέραντο στρατόπεδο ξεχείλιζε ἀπὸ θόρυβους καὶ φωνές. Οἱ «ἀκεντζῆνοι» χτυποῦσαν τ' ἄλογά τους ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς γιὰ νὰ τὰ κάνουν νὰ τρέξουν πρὸς τὸ μικρὸ ρυάκι. Μερικὰ ἁμάξια πέρασαν τό 'να ὕστερ' ἀπ' τ' ἄλλο, φορτωμένα μὲ ξύλινα καδρόνια καὶ δοκάρια.

—Μοῦ φαίνεται πὼς ἀπόψε θὰ χτίσουν ἕναν ξύλινο πύργο γιὰ νὰ ἐλέγχουν τὴ γύρω περιοχή, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος μόλις ξεμάκρυνε ὁ θόρυβος ἀπὸ τὶς ρόδες τῶν ἁμαξιῶν. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο ὁ Σκεντέρμπεης χρησιμοποιεῖ μιὰ καινούρια τακτική· βγῆκε ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ κάστρου καὶ γυρίζει ἐδῶ γύρω.

—Μπορεῖ νὰ μᾶς ἐπιτεθεῖ; ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Φυσικά, εἶπε ὁ ἄλλος. Αὐτὸ ὅμως μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αἰφνιδιαστικὰ τὴ νύχτα, γιατὶ ὁ στρατός του εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπ' τὸ δικό μας.

Πίσω τους, πλησίαζε μιὰ ὁμάδα ἀπὸ γενίτσαρους. Μιλοῦσαν δυνατά.

—Πῶς εἶπες Τοὺρ 'Οκσάν; ὑπῆρχαν λὲς πολλὰ ὄμορφα κορίτσια; ρωτοῦσε ἕνας ἀπ' αὐτούς.

—Ἔτσι εἶπαν, ἀπάντησε ὁ σύντροφός του. Τὰ κορίτσια εἶχαν ἄσπρα πρόσωπα καὶ στέκονταν στὰ κατώφλια τῶν σπιτιῶν· μάλιστα χαμογελοῦσαν παράξενα στοὺς ἀγγελιαφόρους μας.

—Πές μου, καμιά τους δὲν φοροῦσε φερετζέ;

—Καμιά. Ποτὲ δὲν κρύβουν τὸ πρόσωπό τους.

—Ὤ! τί περίεργες γυναῖκες!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Βλέπουν τοὺς ἄντρες κατὰ πρόσωπο. Συζητοῦν κιόλας καὶ κάνουν ἀστεῖα μαζί τους.

—Μὰ τὸ ἅγιο κοράνι, δὲν πιστεύω πὼς ὑπάρχουν τέτοιες γυναῖκες στὸν κόσμο.

—Μόλις οἱ γενίτσαροι ξεμάκρυναν, ὁ χρονικογράφος μίλησε στὸν γενικὸ ἔφορα γιὰ τὸ κάστρο. Εἶχε πάει ἐκεῖ γιὰ τρεῖς μέρες μὲ τὴν ἀντιπροσωπεία τοῦ Κουρντιστζί.

—Ἀλήθεια, γιὰ πές μου, πῶς ἦταν πραγματικὰ οἱ κοπέλες κι οἱ γυναῖκες κειπάνω; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἐσὺ τὶς εἶδες.

—Ὄμορφες κι ἄσπρες, ἀπάντησε ὁ χρονικογράφος. Καὶ οἱ ἄντρες κι οἱ γυναῖκες εἶχαν ξανθὰ μαλλιά.

—Εἶναι ὡραία φυλή;

—Ἔτσι μοῦ φάνηκε.

—Εἶναι ἀλήθεια πὼς χαμογελοῦσαν στοὺς ἀνθρώπους μας; Μοῦ φαίνεται σχεδὸν ἀπίστευτο.

—Ὄχι, εἶπε ὁ χρονικογράφος, δὲν τοὺς χαμογελοῦσαν. Στέκονταν στὰ κατώφλια τῶν σπιτιῶν, μὰ δὲν χαμογελοῦσαν. Εἶχαν ἴσως σαστίσει ἀπ' τὸν τρόπο ποὺ ντύνονται οἱ νέοι μας. Ὅπως καὶ νἆναι εἶναι γυναῖκες καὶ σὰν γυναῖκες εἶναι περίεργες νὰ δοῦν πῶς ντύνονται οἱ νέοι τῆς πρωτεύουσας τῆς αὐτοκρατορίας.

Στὴ μέση τοῦ στρατόπεδου συνάντησαν τὸν ἀρχιμηχανικὸ Σαρουτζά. Περπατοῦσε σὰν ζαλισμένος.

—Τέλειωσε ἡ συνέλευση; τὸν ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Μόλις τώρα. Πεθαίνω στὴ νύστα, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ τρίβοντας τὰ κόκκινα μάτια του.

—Τὸ βλέπω, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος. Εἶσαι χλωμός. Σέ συμβουλεύω νὰ φροντίσεις λίγο τὸν ἑαυτό σου.

—Πάνε τρεῖς νύχτες ποὺ δὲν κλείνουμε μάτι. Σήμερα στὴ συνέλευση ὁ πασᾶς διάταξε νἆναι ἕτοιμα τὰ κανόνια γιὰ τὴν ἑπόμενη βδομάδα...

—«Τὴν ἑπόμενη βδομάδα θέλω νὰ τὰ ἀκούσω νὰ βροντοῦν», εἶπε.

—Δὲν θὰ προφτάσετε;

—Δὲν ξέρω. Μπορεῖ καὶ νὰ τἄχουμε ἕτοιμα. Ἀλλὰ καταλαβαίνεις πόσο δύσκολη δουλειὰ εἶναι. Ἔπειτα, πρόκειται γιὰ ἕνα καινούριο ὅπλο ποὺ ἑτοιμάζουμε, κάτι ποὺ φτιάχνεται γιὰ πρώτη φορά, κι εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ἐπιβλέπω συνέχεια τοὺς τεχνικούς.

—Ἔχεις δίκιο, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Θέλετε νὰ δεῖτε τὸ ἐργαστήριο; ρώτησε ὁ Σαρουτζά.

—Εὐχαρίστως, ἀποκρίθηκε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ καρδιὰ τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπὴ χτύπησε δυνατὰ ἀπὸ χαρά. Ἐδῶ καὶ πολλὲς μέρες ὀνειρευόταν νὰ δεῖ τὸ χυτήριο τῶν κανονιῶν. Ἀπὸ τότε ποὺ ἄρχισε ἡ πορεία εἶχε ἀκούσει πολλὲς φορὲς νὰ μιλᾶνε γιὰ τὸ καινούριο ὅπλο, αὐτὸ ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦσαν ἐνάντια στὸ κάστρο. Ὁ κόσμος μιλοῦσε γι᾽ αὐτὸ μὲ θαυμασμὸ καὶ φόβο. Ἦταν ἕνα φοβερὸ μυστικὸ ὅπλο. Ἔλεγαν πὼς ἡ βροντή του ἔσπαζε τὰ τύμπανα τῶν αὐτιῶν κι ἡ ὁρμὴ τ᾽ ἀέρα ἔριχνε στὴ γῆ ἀκόμη καὶ καμήλα.

Δυὸ φορὲς στὴ διάρκεια τῆς πορείας τοῦ ἔτυχε νὰ δεῖ τὶς καμῆλες ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ ὑλικὸ γιὰ τὸ λειώσιμο τῶν κανονιῶν. Τυλιγμένες σ᾽ ἀδιάβροχα φαίνονταν τρομαχτικὲς μὲ κεῖνο τὸ ἀργό, μονότονο βάδισμά τους. Οἱ στρατιῶτες ποὺ περπατοῦσαν δίπλα τους κοίταζαν σιωπηλὰ τὰ πελώρια μουσκεμένα ἀπ᾽ τὴ βροχὴ ἀδιάβροχα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν τυλιγμένο τὸ μεγάλο μυστικὸ τοῦ θανάτου.

Τὸ μεγάλο ἐργαστήρι βρισκόταν σ᾽ ἕνα ἀπομονωμένο μέρος. Περιτριγυριζόταν ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριὲς ἀπὸ φράχτη κι ἀμέτρητους φρουρούς. Σ᾽ ἕνα δέντρο, καμιὰ εἰκοσαριὰ βήματα πέρα ἀπ᾽ τὴν εἴσοδο, ἦταν κρεμασμένη μιὰ ταμπέλα μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Ἀπαγορευμένη ζώνη».

—Τὸ φρουροῦν αὐστηρὰ νύχτα μέρα, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός. Ὁ ἐχθρὸς μπορεῖ νὰ στείλει πράκτορές του νὰ μάθουν τὸ μυστικὸ τῆς κατασκευῆς. Γι᾽ αὐτὸ πρέπει νἄχουμε τὸ νοῦ μας.

Μόλις πέρασαν τὸ κατώφλι, οἱ φρουροὶ ὕψωσαν τὰ κοντάρια σὲ χαιρετισμό.

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς τοὺς ὁδήγησε στὴ μεγάλη παράγκα δίνοντάς τους κάπου κάπου διάφορες ἐξηγήσεις. Μέσα, εἶχε πολὺ ζέστη ἀπ᾽ τὶς φωτιὲς τῶν σιδηρουργείων καὶ τῶν φούρνων ποὺ μόλις εἶχαν ἀνάψει. Μαυρισμένοι, μισόγυμνοι ἄντρες δούλευαν μούσκεμα στὸν ἱδρώτα. Παντοῦ εἶταν πεταμένα ἐδῶ καὶ κεῖ κομμάτια ἀπὸ σίδερο, μπροῦτζο καθὼς καὶ γιγάντια καλούπια ἀπὸ ἄργιλλο.

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς τοὺς ἔδειξε τὰ σχέδια τῶν θεόρατων κανονιῶν.

Αὐτοὶ κοίταζαν κατάπληκτοι κεῖνες τὶς ἀτέλειωτες γραμμές, τὶς καμπύλες, τοὺς κύκλους ποὺ εἶταν σχεδιασμένοι μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια πάνω σὲ χαρτόνια.

—Τοῦτο δῶ εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο, εἶπε ὁ Σαρουτζά, ξεχωρίζοντας ἕνα σχέδιο ἀπ᾽ τὸ σωρό. Οἱ πυροβολητὲς τοὔδωσαν ἀπὸ τώρα τ᾽ ὄνομα «Μπαλγιεμεστόπ».

—Παναπεῖ τὸ κανόνι «δὲν τρώει μέλι»; Καὶ γιατὶ τέτιο ὄνομα;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνας

ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Θέλει νὰ πεῖ πὼς τρώει μόνο ἀνθρώπινα κεφάλια, εἶπε ὁ Σαρουτζά.

—Καὶ τώρα δέστε τὸ μέρος ὅπου θὰ λειώσει, πρόσθεσε προχωρώντας. Αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ὁ λάκκος ποὺ θὰ μποῦν τὰ καλούπια ἀπὸ ἄργιλλο, ἐνῶ κειπέρα εἶναι οἱ ἔξι φοῦρνοι ποὺ θὰ λειώσει τὸ μέταλλο. Γιὰ νὰ λειώσει ἕνα κοινὸ κανόνι φτάνει ἕνας μόνο φοῦρνος, ὅμως γιὰ τὸ «μπαλγιεμεστόπ» μόλις ποὺ καλοφτάνουν οἱ ἔξη φοῦρνοι. Καὶ δῶ ἀκριβῶς εἶναι τὸ μεγάλο μυστικό: Πρέπει καὶ οἱ ἔξη φοῦρνοι νὰ δίνουν μέταλλο τῆς ἴδιας ποιότητας. Κι ἕνα μικρὸ μόνο κενὸ νὰ δημιουργηθεῖ στὸ μέταλλο ὅταν λειώνει, τὸ κανόνι θὰ ἐκραγεῖ μὲ τὴν πρώτη κιόλας βολή.

Αὐτοὶ ἄκουγαν μὲ πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ σκεφτόταν πὼς εἶχαν δίκιο ἐκεῖνοι ποὔλεγαν πὼς τὸ λειώσιμο τῶν μετάλλων εἶναι ἐπάγγελμα ποὺ κλείνει μέσα του κάτι κρυφό, ἕναν ἄγνωστο τρόμο, ἀκριβῶς σὰν ἐκεῖνο ποὺ κλείνουν μέσα τους τὰ ἡφαίστεια. Καὶ κεῖνα λειτουργοῦν ὅπως ὁ Σαρουτζά, μὲ μονάχη διαφορὰ ὅτι αὐτὰ βγάζουν τὸ μέταλλο ἀπὸ πολὺ μεγάλα βάθη καὶ σὲ τεράστιες ποσότητες. Νὰ ὅμως ποὺ τὸ κανόνι τοῦ Σαρουτζά, θἄταν πιὸ τρομερὸ κι ἀπ' τὰ ἡφαίστεια.

Ἐνῶ ὁ ἀρχιμηχανικὸς συνέχιζε νὰ ἐξηγεῖ πῶς θὰ γινόταν τὸ λειώσιμο, ἄρχιζε νὰ παίρνει σιγὰ σιγὰ μπροστὰ στὰ μάτια τους τὴ μορφὴ ἑνὸς μάγου ποὺ τυλιγμένος στὴν κοντὴ μαύρη χλαίνη του, ἦταν ἕτοιμος ν' ἀρχίσει μιὰ ἀρχαία καὶ μυστηριώδη τελετουργία.

—Εἶναι πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπινων πολέμων ποὺ χρησιμοποιοῦνται τέτια κανόνια, εἶπε τελικὰ ὁ Σαρουτζά, μὲ κάποια περηφάνεια. Τὰ τραντάγματα τῶν σεισμῶν θὰ μᾶς φαίνονται σὰν εὐχάριστα κουνήματα μπροστὰ στὴ βροντὴ αὐτῶν τῶν κανονιῶν.

Τὸν κοίταξαν μὲ σεβασμό.

—Ἐδῶ θὰ γίνει ὁ πιὸ σύγχρονος πόλεμος στὸν κόσμο, συνέχισε ὁ μηχανικὸς κοιτάζοντας ἐπίμονα τὸν χρονικογράφο.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ εἶταν ὁλότελα ἀναστατωμένος.

—Αὐτὸ ποὺ ἐνδιαφέρει τώρα τὸν Πατισὰχ εἶναι νὰ καταστρέψει τοὺς Ἀλβανούς, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος. Εἶναι καθαρὸ καὶ ξάστερο πὼς σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο δὲν ἔχει τίποτα νὰ τσιγγουνευτεῖ. Ἔτσι διάταξε.

—Νὰ ὁ πρῶτος βοηθός μου, εἶπε ὁ Σαρουτζά, γυρνώντας σ' ἕναν ψηλὸ νέο μὲ λεπτὸ καὶ χλωμὸ πρόσωπο ποὺ τοὺς πλησίαζε. Ὁ βοηθὸς κοίταξε τοὺς παρευρισκόμενους μ' ἀδιαφορία καὶ μὲ μιὰ χειρονομία ποὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ σὰν χαιρετισμός, κάτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

εἶπε στὸν ἀρχιμηχανικό.

—Σᾶς φαίνεται περίεργο ποὺ εἶναι βοηθός μου; εἶπε ὁ Σαρουτζά μόλις ἐκεῖνος ἔφυγε. Αὐτὸ συμβαίνει μ᾽ ὅλους. Ἡ ὄψη του δὲν πείθει, ἀλλὰ ἡ ἱκανότητά του εἶναι ἐκπληκτική.

Ἐκεῖνοι δὲν ἀπάντησαν.

—Νά, σὲ κείνη τὴν παράγκα κεικάτω, θὰ λειώσουμε ἄλλα τέσσερα ὅπλα, πιὸ μικρά, μὰ ὄχι λιγότερο τρομερά, συνέχισε ὁ ἀρχιμηχανικός.

—Αὐτὰ τὰ τελευταῖα λέγονται ὅλμοι καὶ ρίχνουν τὰ βλήμματα σὲ καμπύλη τροχιά. Ἐνῶ τὰ κανόνια ἔχουν εὐθεία βολή, τοῦτα δῶ βομβαρδίζουν τὰ κάστρα ρίχνοντας τὸ βλῆμα ἀπὸ πάνω, σὰν μιὰ συμφορὰ πού ᾽ρχεται ἀπ᾽ τὸν οὐρανό.

Κι οἱ δυό τους τὸν ἄκουγαν μαγεμένοι.

—Δέν καταλάβατε, ἔτσι δὲν εἶναι; Θὰ σᾶς τὰ ἐξηγήσω καλύτερα. Πῆρε ἀπὸ κάτω ἕνα κομμάτι κάρβουνο κι ἕνα πεταμένο χαρτόνι.

—Ἂς ὑποθέσουμε πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ τοῖχος τοῦ κάστρου. Ἐδῶ βάζουμε τὸ κανόνι. Τὸ βλῆμα τοῦ κανονιοῦ κάνει τούτη δῶ τὴ διαδρομὴ σ᾽ εὐθεία γραμμὴ —σχεδίασε μιὰ γραμμή— ὥσπου νὰ πέσει στὸν τοῖχο. Ἀντίθετα, τὸ βλῆμα τοῦ ὅλμου κάνει τὴ διαδρομὴ σὲ τροχιὰ καμπύλης —ζωγράφισε μιὰ καμπύλη—. Στὴν ἀρχὴ ἀνεβαίνει ψηλὰ κι ἔπειτα κατεβαίνει κάθετα. Καὶ κάνει ἕνα θόρυβο ποὺ μοιάζει μὲ τὸ σφύριγμα τῆς θάλασσας στὴν καταιγίδα.

—Ἀλλάχ! ἔκανε ὁ χρονικογράφος.

—Ποῦ ἔμαθες τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χύτη τῶν κανονιῶν; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς τὸν κοίταξε στὰ μάτια σὰν ὀνειροπαρμένος.

—Ἀπὸ τ᾽ ἀφεντικό μου, τὸν Σαρουνχανλί. Εἴμουνα ὁ πρῶτος βοηθός του.

—Εἶναι τώρα στὴ φυλακή, ἔτσι δὲν εἶναι; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Ναί, εἶπε ὁ Σαρουτζά, βρίσκεται φυλακισμένος στὸ κάστρο τοῦ Μπογκατζέσεν γιατὶ ἔτσι διάταξε ὁ σουλτάνος.

—Κανένας δὲν ξέρει τὸ λόγο τῆς φυλάκισής του, μπῆκε στὴ συζήτηση ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ μὲ κάποιο φόβο.

—Τὸν ξέρω ἐγώ, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικὸς κοφτά.

Ὁ γενικὸς ἔφορος σήκωσε τὰ μάτια μὲ περιέργεια.

—Τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶχε ἀρχίσει ὁ γέρος νὰ κάνει λάθη, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός. Δὲν ἤθελε νὰ φαρδύνει περισσότερο τὴ μπούκα τῶν κανονιῶν. Ἔλεγε σ᾽ ὅλους πὼς εἶταν ἀδύνατο νὰ γίνει, ἐνῶ σὲ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μένα πού εἴμουν ὁ πιὸ στενὸς φίλος του, εἶπε τὴν ἀλήθεια· πὼς δηλαδὴ μποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ τὸ κάνει, μὰ δὲν ἤθελε. Ἔλεγε πὼς ἂν φάρδαινε κι ἄλλο τὴ μπούκα, τὸ κανόνι θὰ γινόταν ἕνα ὅπλο τρομερὸ πού θἄφερνε πολλὲς συμφορὲς στὸν κόσμο. Τὸ τέρας ἔλεγε, γεννήθηκε ἀπ' τὸ κανόνι. Ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ τὸ σκοτώσουμε, μὰ ἂς κρατήσουμε τουλάχιστον τὴ μπούκα του ὅπως εἶναι, γιατὶ ἂν τὴ φαρδύνουμε θὰ καταπιεῖ ὅλο τὸν κόσμο. Ὁ γέρος σταμάτησε νὰ ἐρευνᾶ καὶ τότε ὁ σουλτάνος τὸν συνέλαβε.

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς πῆρε ἕνα κομμάτι ἀπὸ ἄργιλλο καὶ τὄκανε θρύψαλα μέσ' τὴ χούφτα του.

—Αὐτὴ εἶναι ὅλη ἡ ἱστορία του, εἶπε.

Οἱ ἄλλοι δυὸ κούνησαν τὸ κεφάλι.

—Ἀντίθετα, ἐγὼ τὸ βλέπω ἀλλιῶς, συνέχισε ὁ ἀρχιμηχανικός. Νομίζω πὼς ἡ ἐπιστήμη θὰ μείνει ἐκεῖ πού βρίσκεται, ἂν ἀρχίσουμε νὰ κλαψουρίζουμε. Μὲ πόλεμο ἢ χωρὶς πόλεμο, ἡ ἐπιστήμη πρέπει νὰ προχωράει. Γιὰ μένα δὲν ἔχει σημασία ποιὸς χρησιμοποιεῖ αὐτὸ τὸ κανόνι κι ἐνάντια σὲ ποιόν. Αὐτὸ πού μ' ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ φεύγει τὸ βλῆμα σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμούς μου. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα φροντίστε σεῖς, εἶπε μὲ θυμὸ σχεδόν.

—Ἀπ' ὅσο ξέρω, τὰ λεφτὰ γιὰ τὴν κατασκευὴ αὐτοῦ τοῦ κανονιοῦ τὰ ἔδωσε μιὰ ἀπὸ τὶς μητριὲς τοῦ σουλτάνου γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς της, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς της; ρώτησε ὁ Τσελεμπὴ βρίσκοντάς το ὄμορφο νὰ τ' ἀναφέρει στὸ χρονικό του.

—Νά, δηλαδὴ ὅτι τοῦτο τὸ κανόνι βομβαρδίζοντας τοὺς ἄπιστους, θὰ βοηθήσει τὴν ψυχή της νὰ μπεῖ στὸν παράδεισο, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Κόστισε πολὺ αὐτὸ τὸ κανόνι;

—Αὐτὸ τὸ ξέρει ὁ φίλος σας εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικὸς δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλο τὸν γενικὸ ἔφορα. Μὴ μὲ ρωτᾶς τέτια πράγματα. Ξέρετε πόσο μακριὰ ρίχνει τὸ βλῆμα καὶ ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῆς βολῆς του; Αὐτὸ μπορῶ νὰ σᾶς τὸ πῶ.

Ὁ χρονικογράφος χαμογέλασε.

—Κοστίζει πολὺ τὸ κανόνι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος. Προπαντὸς τώρα πού εἴμαστε σὲ περίοδο πολέμου κι ἡ τιμὴ τοῦ μπρούντζου ἀνέβηκε ἀρκετά, θὰ φτάσει στὰ μεσούρανα ἡ κατασκευή του.

Ἔκλεισε τὰ μάτια κι ἔκανε μὲ τὸ μυαλό του γρήγορα τὸν ὑπολογισμό.

—Μερικὰ ἑκατομμύρια «ἀκτσέ», εἶπε.

Ὁ χρονικογράφος ἔμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό. Ὁ ἀρχιμηχα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νικὸς ἀντίθετα, δὲν ἔδειξε νὰ ἐντυπωσιάστηκε.

—Τόσα χρήματα γιὰ τὴ σωτηρία μιᾶς ψυχῆς; ἔκανε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

Ὁ γενικὸς ἔφορος χαμογέλασε μὲ ἐλαφριὰ εἰρωνία.

—Ἂν μετὰ ἀπὸ μέρες τὸ κανόνι γκρεμίσει τὰ τείχη τοῦ κάστρου, τότε τὸ βάρος του θὰ γίνει σκέτο χρυσάφι, εἶπε.

Τὸν κοίταξαν ἔκπληκτοι.

—Στὴν πολιορκία τῆς Τρεμπεσίνας, ὅταν τὸ κανόνι ποὺ ἦταν πολὺ πιὸ μικρὸ ἀπ' αὐτό ἔριξε τὴν πρώτη βολή, σὲ πολλοὺς ποὺ βρίσκονταν κεικάτω φάνηκε πὼς τὴ στιγμὴ ποὺ ρίχτηκε τὸ βλῆμα, ἀκούστηκε ἀπ' τὴ μπούκα του ἡ λέξη «Ἀλλάχ!». Ἐγὼ εἶμουν ἐκεῖ, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Καὶ ξέρετε τί ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ἡ βροντή του; Μοῦδωσε τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ κανόνι φώναξε «φόρος!»

Ὁ χρονικογράφος ἔμεινε πάλι μὲ τὸ στόμα του ἀνοιχτό. Ὁ ἀρχιμηχανικὸς χαμογέλασε.

—Ξέρετε τί σημαίνει ἡ λέξη «φόρος» καὶ πόσα πράγματα γίνονται σ' αὐτὸ τὸν κόσμο σήμερα γιὰ χάρη του, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἀκόμα κι ἡ πολιορκία αὐτοῦ τοῦ κάστρου αὐτὸ ἔχει γιὰ αἰτία. Τὸ χαράτσι.

—Ἐγὼ νομίζω πὼς ὅταν βροντάει τὸ κανόνι δὲν λέει οὔτε «Ἀλλὰχ» οὔτε «φόρος», ἀλλὰ μόνο ἕνα τρομερὸ θόρυβο ποὺ ὁ ἦχος του κι ἡ δύναμή του ἐξαρτιῶνται ἀπὸ τὴ γέμιση ποὺ μπαίνει στὸ βλῆμα καὶ ἀπὸ τὸ φάρδος τῆς μπούκας του. Κι ἀκόμα, ἀπὸ τὸ μέταλλο ποὺ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὸ λειώσιμο τοῦ κανονιοῦ, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός.

Ὁ γενικὸς ἔφορας χαμογέλασε. Δὲ θύμωνε ποτὲ μὲ τὸν ἀρχιμηχανικό. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἀντίθετα, σκεφτόταν πὼς γνώρισε καλλιεργημένους καὶ ἰσχυροὺς ἀνθρώπους, ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ ἀμφιβάλει ἂν εἶταν σὲ θέση νὰ λαβαίνει μέρος σὲ κεῖνες τὶς συζητήσεις ποὺ τὸν ὕψωναν σὲ ὑπέροχες κι ἄγνωστες σφαῖρες.

—Ἂς βγοῦμε στὸν καθαρὸ ἀέρα, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός.

Ὁ Σαρουτζὰ τοὺς συνόδεψε ὥς τὴν ἔξοδο. Οἱ μουσουλμάνοι στρατιῶτες ποὺ φρόντιζαν τὰ κανόνια, κοίταξαν μὲ περιέργεια τοὺς ἐπισκέπτες.

—Λένε πὼς αὐτὰ τὰ καινούρια ὅπλα θ' ἀλλάξουν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὴ φύση τοῦ πολέμου καὶ θὰ κάνουν ἄχρηστα τὰ φρούρια, εἶπε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ χρονικογράφος.

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς χαμογέλασε.

—Ἔτσι λένε ὅλοι, ἀποκρίθηκε καὶ μάλιστα λένε πὼς αὐτὰ τὰ κανόνια θ' ἀχρηστέψουν τ' ἄλλα ὅπλα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Γιατὶ λὲς «λένε»; τὸν κόβει ὁ γενικὸς ἔφορος. Μήπως δὲν πιστεύεις ὅτι αὐτὰ τὰ κανόνια θὰ καταστρέψουν τοῦτο τὸ κάστρο;

—Θάθελα νἆναι ἔτσι, εἶπε χαμογελώντας πάντα ὁ Σαρουτζά, γιατὶ αὐτὰ τὰ κανόνια εἶναι δημιουργήματά μου. Ἀλλὰ κι ἂν βοηθήσουν γιὰ νὰ καταστραφεῖ, θάναι οἱ στρατιῶτες τοῦ μεγάλου Πατισὰχ μας ποὺ θὰ τὸ κυριέψουν. Σ' αὐτοὺς θ' ἀνήκει ἡ δόξα.

—Κατάλαβα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Τὰ κανόνια θὰ κάνουν κάτι ἄλλο, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Θὰ τρομάξουν μὲ τὴ βροντή τους καὶ θὰ φοβίσουν τοὺς ὑπερασπιστές του. Δὲν εἶναι κι αὐτὸ λίγο, ἔ;

—Εἶναι μεγάλο πράγμα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας σκεφτικά. Τοὺς ἔχουν μυθοποιήσει αὐτοὺς τοὺς περίεργους ἐχθρούς.

—Θὰ σᾶς συνόδευα γιὰ λίγο, μὰ ἔχω μύριες σκοτοῦρες γι' ἀπόψε, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Τὰ μεσάνυχτα θ' ἀρχίσουμε τὸ λειώσιμο.

—Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει, εὐχαριστοῦμε, εἶπαν σχεδὸν μ' ἕνα στόμα οἱ δυὸ φίλοι.

Εἶχε βραδυάσει πιὰ καὶ μέσ' τὴ νύχτα εἶχαν ἀνάψει φωτιὲς ἐδῶ κι ἐκεῖ.

Δίπλα τους κάπου στὸ σκοτάδι, κάποιος τραγουδοῦσε μὲ συρτὴ φωνὴ ἕνα μελαγχολικὸ ἀμανέ. Πιὸ κεῖ, δυὸ δερβίσηδες ντυμένοι σὲ κουρέλια, ἔκαναν προσευχές.

Περπατοῦσαν σιωπηλὰ κι ὁ χρονικογράφος σκεφτόταν πόσο περίεργο εἴτανε ποὺ ἄνθρωποι ἐντελῶς διαφορετικοὶ μεταξύ τους, ἐξυπηρετοῦσαν τὸν Πατισὰχ στὶς τέσσερις γωνιὲς τοῦ κόσμου καὶ πῶς ὁ πόλεμος εἴτανε αὐτὸς ποὺ τοὺς συγκέντρωσε σ' ἕνα σημεῖο, ἐδῶ, στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου.

Ἀπὸ μακρυὰ ἔφτανε κάπου κάπου ἡ φωνὴ ἐκείνου ποὺ τραγουδοῦσε:

—Ἔχ! κόσμε, κόσμε!...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τίποτα δὲ χαλάει τὴν ἠρεμία ποὺ βασιλεύει στὸ στρατόπεδό τους. Ὅπως φαίνεται ὅλοι ἀσχολοῦνται μὲ τὶς προετοιμασίες τῆς ἐπίθεσης. Ἑτοιμάζουν σκάλες, σκοινιὰ κι ὅλες τὶς μηχανὲς καὶ τὰ ἐργαλεῖα — ὅλα δηλαδὴ ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιχείρηση. Μπροστὰ στὸ βορεινὸ ὀχυρὸ χτίζουν ἕναν ψηλὸ ξύλινο πύργο γιὰ νὰ ἐλέγχουν τὴ γύρω περιοχή. Ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν βγαίνει νύχτα μέρα ἕνας μαῦρος καπνός. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὖφτασαν διαδόθηκε πὼς πρόκειται νὰ φτιάξουν ἕνα καινούριο ὅπλο, ἕνα ὅπλο ποὺ δὲν χρησιμοποιήθηκε σὲ πόλεμο ποτὲ ὥς τώρα. Λένε πὼς ἡ βροντή του κάνει τὴ γῆ νὰ τρέμει σάμπως ἀπὸ σεισμό, ὅτι ἡ φλόγα του τυφλώνει τὰ μάτια κι ἡ ὁρμὴ ἀπ' τὸν ἀέρα ποὺ δημιουργεῖ ἡ βροντή του ξεριζώνει σπίτια ἀπ' τὴ γῆ ὥσπου ν' ἀνοιγοκλείσεις τὰ μάτια σου.

Τἄχασαν μερικοὶ ἀπ' τοὺς δικούς μας σὰν τ' ἄκουσαν. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ ποὺ ἔδωσε ὁ Γκιέργκι μας, ἐρευνήσαμε ἀμέσως καὶ μάθαμε ὅλα τὰ καθέκαστα γι' αὐτὸ τὸ καινούριο κανόνι. Εἴπαμε στὸ λαὸ πὼς εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἑτοιμάζονται νὰ χρησιμοποιήσουν ἐνάντιά μας ἕνα μεγάλο κανόνι, ἕνα κανόνι ποὺ δὲν ξαναχρησιμοποιήθηκε ποτὲ ὥς τώρα, ἀλλὰ ἡ καταστροφική του δύναμη δὲν εἶναι καὶ τόσο τρομερὴ ὅσο θέλησαν νὰ τὴν παρουσιάσουν. Ἐρευνήσαμε καὶ μέσα στὸ κάστρο καὶ βγάλαμε τὸ συμπέρασμα πὼς ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ μεγαλοποιοῦν τὴ δύναμη αὐτουνοῦ τοῦ ὅπλου, εἶναι οἱ ἴδιοι ποὺ ἔλεγαν πὼς δὲν μποροῦμε ν' ἀντισταθοῦμε στὸ σουλτάνο γιατὶ εἶναι κολοσσὸς καὶ πὼς πρέπει νὰ τοῦ ἀνοίξουμε τὸ δρόμο. Φωνάξαμε λοιπὸν αὐτοὺς ποὺ ἔσπερναν τὸν πανικὸ καὶ τοὺς προειδοποιήσαμε γιὰ τελευταία φορά. Ἔπειτα, ἀφοῦ συμπληρώσαμε τὶς πληροφορίες γιὰ τὸ καινούριο ὅπλο κι ἀφοῦ βάλαμε ἕναν εἰδικὸ φρουρὸ γιὰ νὰ καλέσει ἀμέσως σὲ συναγερμὸ πρὶν στραφεῖ ἡ μπούκα τοῦ κανονιοῦ ἐνάντια στὸ κάστρο, ἐξηγήσαμε μὲ κάθε λεπτομέρεια στὸ λαὸ τί ἔπρεπε νὰ κάνει γιὰ νὰ προστατευτεῖ ἀπὸ τὰ χτυπήματα αὐτοῦ τοῦ ὅπλου· ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ καταφύγει στὶς βαθιὲς στοὲς ποὺ χτὲς ἀρχίσαμε ν' ἀνοίγουμε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τώρα πιὰ ἔχουμε ἑτοιμαστεῖ γιὰ τὸν πόλεμο. Κάθε καινούρια μέρα μπορεῖ νάναι ἡ μέρα τῆς ἐπίθεσης. Κάπου κάπου κουραζόμαστε νὰ κοιτᾶμε τὸ τούρκικο στρατόπεδο καὶ σηκώνουμε τὰ μάτια μας στὰ βουνά, κεῖ ποὖφυγαν οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιά μας. Κάπου ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὰ βράχια τους γυρνάει ὁ Γκιέργκι μας. Περιμένει τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ ξαφνικὰ στοὺς Τούρκους. Μὰ θὰ τὸ κάνει μόνο ὅταν πρέπει. Ὥς τούτη τὴ στιγμὴ φαίνονται ὅλα ἥσυχα. Σὰν νὰ μὴν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ μᾶς ὁ μεγάλος αὐτὸς στρατὸς κι οἱ σκηνές, μὰ σὰν τυχαῖα ν' ἀπαντήθηκαν σ' αὐτὴ τὴν κοιλάδα τὸ κάστρο μας καὶ τὸ στρατόπεδο τῶν ὀθωμανῶν. Ὅμως τὸ ξέρουμε πὼς ἦρθαν γιὰ μᾶς. Εἶναι ψεύτικη τούτη ἡ ἠρεμία. Ὁ πόλεμος στέκεται στὸ κατώφλι μας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Τὸ πολεμικὸ συμβούλιο συγκεντρώθηκε τὴν Κυριακὴ τ᾽ ἀπόγεμα. Ὅταν ὁ Τουρσοὺν πασᾶς μπῆκε στὴ σκηνὴ ὅπου γινόταν ἡ συνέλευση, τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου κάθονταν ὅλα γύρω γύρω στὰ μαξιλάρια τοῦ μεγάλου σοφᾶ. Αὐτὸς κάθησε στὴ θέση του χωρὶς νὰ κοιτάζει κανένα. Τὸ πρόσωπό του ἦταν σκοτεινό.

Ὁ γραμματέας τοῦ συμβουλίου βούτηξε τὴν πέννα στὸ μελάνι καὶ τὴν κράτησε πάνω ἀπ᾽ τὰ χαρτιὰ ποὺ εἶχε μπροστά του. Καθὼς κούνησε τὸ γόνατό του γιὰ νὰ βολευτεῖ καλύτερα, μιὰ τρεμούλα διαπέρασε τὸν ἀγκώνα του καὶ μιὰ μαύρη στάλα ἔπεσε ἀπὸ τὴν πέννα του πάνω στὰ γραφτά. Σκούπισε γρήγορα μὲ τὸ μανίκι του τὸν λεκὲ γιὰ νὰ μὴν τὸ δεῖ κανένας, μιὰ κι ὁ μαῦρος λεκὲς ἦταν κακὸ σημάδι — καὶ κράτησε πάλι τὴν πέννα πάνω ἀπ᾽ τὰ χαρτιά.

—Θέλω νὰ ξέρω τὴν τελική σας γνώμη γιὰ τὴ μέρα τῆς ἐπίθεσης, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Μιλῆστε.

Δὲν τοῦ ἄρεσαν οἱ μακρυὲς συζητήσεις κι ἔδειχνε καθαρὰ τὴν περιφρόνησή του γι᾽ αὐτές. Σταύρωσε τὰ χέρια στὸ στῆθος καὶ περίμενε. Μέσα στὴ βαθιὰ σιωπὴ ποὺ ἁπλώθηκε, ὅλοι ἄκουσαν τὸ ἀσταμάτητο τρίξιμο τῆς πέννας τοῦ γραμματέα ποὺ ἀποτύπωνε στὸ χαρτὶ τὴ φράση τοῦ πασᾶ.

Ὁ πρῶτος ποὺ πῆρε τὸ λόγο ἦταν ὁ ἀρχιμηχανικὸς Σαρουτζά. Ὅπως πάντα, χωρὶς ν᾽ ἀρχίσει τὴν ὁμιλία του μ᾽ αὐτὰ ποὺ ἐπέβαλε ἡ εὐγένεια (ἰδιοτροπία ποὺ τὴν εἶχαν πιὰ συνηθίσει καὶ δὲν ἔδιναν σημασία), εἶπε:

—Τὰ κανόνια μου θάναι ἕτοιμα αὔριο, ἀλλὰ οἱ μπομπάρδες θάναι ἕτοιμες τὴν Τρίτη. Τὴν Τρίτη θάμαι ἕτοιμος γιὰ τὸ βομβαρδισμό. Μιάμισυ μέρα θὰ πρέπει νὰ βομβαρδίσω γιὰ ν᾽ ἀνοίξω μερικὰ ρήγματα στὰ τείχη τοῦ κάστρου.

—Πόσες μπομπάρδες ἔχεις ἕτοιμες; ρώτησε ὁ πασᾶς.

—Δύο.

—Ἄλλος, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς.

Ὁ μουφτῆς ἦταν ὁ δεύτερος ποὺ πῆρε τὸ λόγο.

—Ἔνδοξε Τουρσοὺν πασᾶ! — εἶπε χαμηλώνοντας τὸ κεφάλι σ᾽ ἔνδειξη σεβασμοῦ. Ἀφοῦ συμβουλεύτηκα καὶ τὸν ἀστρολόγο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γιὰ τὴ θέση τῶν ἄστρων —καὶ μὲ τὸ κεφάλι ἔδειξε τὸν ἀστρολόγο ποὖχε μαζευτεῖ τρομαγμένος σὲ μιὰ γωνιά— σκέφτομαι πὼς ἡ ἐπίθεση πρέπει ν' ἀρχίσει αὔριο.

—Τί ἠλίθιος, μουρμούρισε ὁ ἀρχιμηχανικός.

Ὁ γενικὸς ἔφορος ποὺ καθόταν δίπλα του τὸν τράβηξε ἀπ' τὸ μανίκι.

Ἡ θέση τῶν ἄστρων σὲ σχέση μὲ τὸ φεγγάρι εἶναι εὐνοϊκὴ γιὰ αὔριο, συνέχισε ὁ μουφτῆς, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ Τρίτη θἆναι ἄτυχη μέρα. Ἐπιπλέον χτὲς βράδυ, μοὖστειλε ὁ Ἀλλὰχ ἕνα ὄνειρο. Νά τί εἶδα: Κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἕνας κροκόδειλος ἐπετέθηκε σ' ἕνα μαῦρο βουβάλι καὶ τοὖσχισε τὴν καρδιά. Τὸ μαῦρο βουβάλι καθὼς τὸ ξηγῶ εἶναι τὸ κάστρο. Ἄλλωστε ξέρουμε πὼς αὔριο εἶναι πανσέληνος καὶ θἆναι εὐνοϊκὰ ὅλα γιὰ μᾶς.

—Τί γαϊδούρι! μουρμούρισε ξανὰ ὁ Σαρουτζὰ κι ὁ γενικὸς ἔφορος τὸν τράβηξε πάλι ἀπ' τὸ μανίκι.

—Ἄλλος, εἶπε ὁ πασᾶς.

—Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικὸς χωρὶς νὰ στραφεῖ σὲ κανένα. Τί σκέφτεται ὁ μουφτῆς; Πρέπει νὰ βομβαρδίσουμε τὸ κάστρο πρὶν ἢ ὕστερα ἀπ' τὴν ἐπίθεση;

Ὁ γενικὸς ἔφορος λίγο ἀκόμη καὶ θἄσχιζε τὸ μανίκι ἀπ' τὴ ζακέτα τοῦ Σαρουτζᾶ.

Ὁ μουφτῆς δὲν καταδέχτηκε ν' ἀπαντήσει στὸν ἀρχιμηχανικό. Μὰ οἱ ματιές τους συναντήθηκαν γεμάτες κακία. Τὸ σοβαρὸ βλέμμα τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ δὲν σταμάτησε οὔτε στὸν ἕνα οὔτε στὸν ἄλλο. Καρφώθηκε πάνω στὸν «ἀλλαϊμπέ». Ἤθελε νὰ ξέρει τὴ γνώμη του πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ὁ ἀλλαϊμπὲς δὲν εἶχε δικαίωμα ψήφου στὸ συμβούλιο καὶ ὅσο γιὰ τὴ θέση του, εἴτανε πολὺ κατώτερη ἀπὸ πολλῶν ἄλλων μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Ὅμως εἴταν ὁ ἄμεσος ἀντιπρόσωπος τοῦ σουλτάνου καὶ γιὰ τοῦτο ὅλοι τὸν φοβόντουσαν. Αὐτὸς κατάλαβε πὼς ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἤθελε νὰ ἠρεμήσει τὰ πνεύματα καὶ μίλησε μὲ σύνεση.

—Γιὰ τὸν βομβαρδισμὸ ἔχω τὴ γνώμη πὼς δὲν πρέπει νὰ κρατήσει πάνω ἀπὸ μιὰ μέρα, εἶπε. Ἂν ἀρχίσει νωρὶς τὸ πρωΐ, τὸ ἀπόγεμα θὰ πρέπει νὰ γίνει ἡ ἔφοδος, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ δώσουμε καιρὸ στοὺς ἐχθροὺς νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴ ζαλάδα καὶ τὴν ταραχὴ ποὺ θὰ τοὺς προκαλέσουν τὰ μεγάλα κανόνια μας.

Ὁ ἀλλαϊμπὲς μίλησε διπλωματικά. Δὲν ἤθελε νὰ ὑποστηρίξει οὔτε τὸν ἕνα οὔτε τὸν ἄλλο, γι' αὐτὸ μετατόπισε λίγο τὸ ζήτημα. Ἡ σκέψη του φάνηκε λογικὴ στὸν Τουρσοὺν πασᾶ, ἀλλὰ τὸν ἐνδιέφερε πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε τί νὰ καθορίσει τὴ μέρα τῆς ἐπίθεσης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

—Ἄλλος, εἶπε.

—Οἱ γενίτσαροί μου ἄρχισαν νὰ τεμπελιάζουν, εἶπε ὁ γερο-Ταβτζά, συμφωνῶ νὰ γίνει ἡ ἐπίθεση αὔριο.

—Αὔριο, εἶπε κι ὁ Κουρντιστζῆ μὲ θυμὸ σχεδόν. Εἶταν δυσαρεστημένος ποὺ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν εἶχε ἐπιτρέψει ἀκόμη στοὺς ἀκεντζίνους του νὰ λεηλατήσουν τὴν περιοχή. Ὁ ἀρχιστράτηγος εἶχε τοὺς λόγους γι' αὐτό. Τὄξερε πὼς ἂν τοὺς ἄφηνε νὰ λεηλατήσουν τὴν περιοχὴ μερικὲς μέρες πρὶν ἀπ' τὴ γενικὴ ἐπίθεση, θὰ ρίχνονταν πάνω στὴ λεία τους κι αὐτὸ θὰ ἐξασθένιζε τὸ μαχητικὸ πνεῦμα τους. Ὁ πασᾶς ἤθελε νἆναι τὸ κάστρο ὁ πρωταρχικὸς στόχος τῶν στρατιωτῶν, ἀκόμη καὶ γιὰ λεηλασία.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ζήτησε νὰ πάρει τὸ λόγο.

—Φωτισμένε μου πασᾶ, ἄρχισε νὰ λέει κάνοντας μιὰ βαθιά, γεμάτη σεβασμὸ ὑπόκλιση. Μίλησε μὲ φράσεις προσεκτικὰ διαλεγμένες καὶ ταιριαστὲς μεταξύ τους, ἐγκωμιάζοντας ὅλους αὐτοὺς ποὺ μίλησαν μπροστήτερα ἀπ' αὐτὸν κι ἀπορρίπτοντας συγχρόνως ὅλες τὶς προτάσεις, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ καὶ τοῦ ἀλλαϊμπέ. Εἶπε πὼς λυπόταν πολὺ ποὺ οἱ ἄνθρωποι ὁρισμένες φορὲς εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ μὴν ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὰ σημάδια ποὺ στέλνει ὁ Ἀλλάχ, κι αὐτὸ ὄχι γιατὶ δὲν θέλουν, μὰ γιατὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐνεργήσουν διαφορετικά, μιὰ κι ἡ κακιὰ μοῖρα κρέμεται αἰώνια πάνω ἀπ' τ' ἀνθρώπινο γένος.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς παρακολουθοῦσε προσεχτικὰ τὰ γεμάτα μίσος βλέμματα ποὺ ἔριχνε κάπου κάπου στὸν ὁμιλητὴ ὁ μουφτῆς. Ὁ Κουρντιστζῆ κι ὁ γερο Ταβτζὰ κοίταζαν περιφρονητικὰ σὰν νἄθελαν νὰ ποῦνε, ἄχ, ἐσεῖς οἱ μορφωμένοι!

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἤξερε πὼς στὸ συμβούλιό του εἶχαν σχηματιστεῖ δυὸ ἀντίπαλες ὁμάδες. Αὐτὲς ἐκδήλωναν φανερὸ μῖσος, περιφρόνηση ἢ εἰρωνία ἡ μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατάλαβε πὼς ὁ ἀρχιμηχανικὸς κι ὁ γενικὸς ἔφορος εἶχανε δίκιο, ἀλλὰ παρόλ' αὐτά, ἀκόμη κι ἂν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὴν ἐξυπνάδα τους, δὲν ἐμπιστευόταν τὴν καρδιά τους. Ὅσο γιὰ τοὺς στρατηγούς, συνέβαινε τὸ ἀντίθετο: πίστευε πιὸ πολὺ στὴν καρδιά τους παρὰ στὴν ἐξυπνάδα τους. Ὅπως καὶ νάταν, μόλο ποὺ εἶχε πεισθεῖ πὼς οἱ τεχνικοί του εἶχαν δίκιο, δὲν θ' ἀποφάσιζε εὔκολα νὰ ταχθεῖ μὲ τὴ μεριά τους καὶ νἄρθει σ' ἀντίθεση μὲ τὴ γνώμη τοῦ μουφτῆ καὶ τῶν στρατηγῶν ποὺ ἐπηρέαζε. Τώρα περίμενε ν' ἀκούσει τί θἄλεγε ὁ τρίτος στρατηγός, ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ κι ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί. Δὲν εἶταν δύσκολο νὰ προβλέψει πῶς θὰ συμπεριφέρονταν αὐτοὶ οἱ δυό. Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ θὰ ἑνώνονταν μὲ τοὺς ἄλλους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

στρατηγούς κι ὁ ἀρχιτέκτονας μὲ τοὺς συναδέλφους του. Ἡ κατάσταση θἄμενε ἡ ἴδια καὶ σ' αὐτὸν θ' ἀπόμενε ν' ἀποφασίσει γιατὶ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων «σαντζάκμπεϊλερὲ»[1] συνήθως δὲν τὴν πολυλογάριαζε, ὅπως δὲν πολυλογάριαζε καὶ τὴ γνώμη τοῦ στρατηγοῦ τῶν ἐσκυντζίνων, τοῦ βουβοῦ Ταχανκὰ ποὺ τ' ἄγρια μάτια του φώναζαν συνέχεια «ἐπίθεση», ἂν καὶ γιὰ ὅλους ἦταν ξάστερο πὼς ἡ ἐπίθεση θὰ τέλειωνε μὲ ἧττα. Τώρα ποὺ ὁ ἀλλαϊμπὲς εἶχε ἀποτραβηχτεῖ μαστόρικα ἀπ' τὴ λογομαχία, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατάλαβε πὼς ἔπρεπε ὁ ἴδιος ν' ἀποφασίσει.

Τότε ζήτησε τὸ λόγο ὁ στρατηγὸς τῶν «ἀζάπων». Μὲ μεγάλη ἔκπληξη τοῦ πασᾶ, ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ τάχθηκε μὲ τὴ μεριὰ τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ. Μίλησε σύντομα. Ἡ γνώμη του εἴτανε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ κάστρο ὕστερα ἀπὸ μακρὺ βομβαρδισμὸ μὲ ὅλα τὰ κανόνια καὶ τὶς μπομπάρδες. Ἔτσι, εἶπε, θὰ γλύτωναν πολλὲς ζωὲς στρατιωτῶν. Στὸ τέλος ἐπανάλαβε γι' ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴ γνώμη του ὅτι ἡ ἐπίθεση θἄπρεπε ν' ἀρχίσει μόνο ὅταν τὰ κανόνια θὰ εἶχαν ἀνοίξει μεγάλα ρήγματα στὰ τείχη. Ὅσο πιὸ μεγάλη θἆναι ἡ καταστροφή τους, συμπέρανε, τόσο λιγότερες θἆναι οἱ ἀπώλειες τῶν στρατιωτῶν.

—Εἶναι ντροπὴ Καρὰ Μουκμπὶλ νὰ ξεστομίζεις τέτιες λέξεις, εἶπε ὁ γερο Ταβτζὰ μὲ βαθιὰ βραχνὴ φωνή. Ντροπή σου!

Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ κατακοκκίνησε. Μόλο ποὺ ἦταν ὁ πιὸ νέος ἀπ' τοὺς στρατηγούς, ἡ ἐπέμβαση τοῦ γερο Ταβτζᾶ τὸν ἔκανε ν' ἀγανακτήσει βαθιά.

—Καὶ γιατί νὰ ντραπῶ; φώναξε. Ἐσὺ τὰ λὲς αὐτὰ γιατὶ ξέρεις καλὰ πὼς οἱ πρῶτοι ποὺ θὰ ριχτοῦν στὴ μάχη θἆναι οἱ ἀζάπες μου. Θὰ σκοτωθοῦν σὰν τὰ μυρμήγκια καὶ πάνω ἀπ' τὰ κορμιά τους θὰ περάσουν ὅταν ἐπιτεθοῦνε οἱ γενίτσαροί σου.

Ὁ γερο Ταβτζὰ ἔκανε μιὰ νευρικὴ κίνηση μὲ τὸ κοντό του χέρι.

—Θὰ μιλοῦσες ἀλλιώτικα ἂν συνέβαινε τ' ἀντίθετο, συνέχισε μ' ἔξαψη ὁ Καρὰ Μουκμπίλ. Ἂν οἱ γενίτσαροί σου εἴταν οἱ πρῶτοι ποὖπρεπε νὰ ριχτοῦν στὴ μάχη, θἆσουν ἐσὺ ἐκεῖνος ποὺ θἄλεγε αὐτὰ ποὺ εἶπα γὼ καὶ δὲ θὰ φώναζες «εἶναι ντροπὴ» καὶ «ντροπή σου».

—Εἶναι ὁ μεγάλος Πατισὰχ ποὺ ὅρισε τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου, εἶπε ψυχρὰ ὁ Ταβτζὰ καὶ δὲν εἶναι δουλειά μας νὰ τοὺς κρίνουμε.

1. Περιφερειακοὶ διοικητές.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσάς

Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ δὲν ἀπάντησε.

Ἂν παρουσίαζε κι ὁ ἀρχιτέχτονας μιὰ καλὴ δικαιολογία γιὰ ν᾿ ἀναβληθεῖ γι᾿ ἀργότερα ἡ ἐπίθεση, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς θἄχε δεχτεῖ τὴ πρόταση τῶν τεχνικῶν.

—Νὰ μιλήσει ὁ ἀρχιτέχτονας εἶπε.

Ὅταν ἄνοιξε ὁ ἀρχιτέχτονας Καουρὶ τὸ στόμα του γιὰ νὰ μιλήσει, τὸ ἄψυχο πρόσωπό του ἔμεινε ἀνέκφραστο. Ὅποιος ἄκουγε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ἀρχιτέχτονα νὰ μιλάει ἔμενε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ἀπ᾿ τὴν κατάπληξη. Πρόφερε τὶς λέξεις στὴ σειρὰ τόσο μονότονα κι ἄψυχα, χωρὶς νὰ ὑψώνει οὔτε νὰ χαμηλώνει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του σὲ καμιὰ ἀπ᾿ αὐτές, μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ πάντα, ἔτσι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ νόημα καὶ τὴ λογικὴ συνέχεια τῶν φράσεων. Φαινόταν σὰν νὰ μὴν εἶταν ζωντανὸς ὀργανισμὸς αὐτὸς ποὺ μιλοῦσε, μὰ μηχανή.

—Χτυπήματα κανονιοῦ πρέπει νὰ πέσουν σημεῖο ἑνώνει κύριο τοῖχο δεύτερου πύργου, ὅπως καὶ τοῖχο κύριας δεξιᾶς πόρτας καὶ ἀριστερὴ πλευρὰ τοῖχο πρώτου πύργου.

Ἔδειχνε τὰ ἀδύνατα σημεῖα τῆς κατασκευῆς τοῦ κάστρου, ποὺ ἀποκαλύφθηκαν μὲ τὴ μελέτη ποὔκανε ὁ ἴδιος. Πέρα ἀπὸ τὸν ἰδιόμορφο ἦχο, ἔκοβε ἀπὸ τὶς λέξεις τὶς καταλήξεις, τὶς προθέσεις, τοὺς συνδέσμους, προφέροντας μόνο τὸ θέμα τους, ἔτσι ποὺ οἱ λέξεις ἔμοιαζαν μὲ κορμιὰ χωρὶς μέλη. Ὑπῆρχε κάτι παγερὸ κι ἀπαίσιο στὴν ὁμιλία του κι ὁ Τουρσοὺν πασᾶς αἰσθάνθηκε ἕνα ρῖγος νὰ τοῦ διαπερνάει τὴ ράχη.

Ὁ ἀρχιτέχτονας τελικὰ σταμάτησε νὰ μιλάει. Τὴ σκέψη του κανένας δὲν τὴν κατάλαβε.

Ἔπειτα μίλησαν ὅλοι μὲ τὴ σειρὰ οἱ «σαντζάκμπεϊλερέ». Αὐτοὶ ὑποστήριζαν πάντα τὴ γνώμη τῶν «πιὸ ἰσχυρῶν», γιατὶ τὄξεραν πὼς ὑποστηρίζοντάς τους δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ κάνουν κάποιο μεγάλο λάθος.

Ἀφοῦ μίλησαν ὅλοι, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔμεινε γιὰ πολὺ ὥρα σιωπηλός. Ὅλοι πρόσμεναν τὴν ἀπόφασή του. Κι ὅπως πάντα τὴν ἀπόφαση τὴν πῆρε γρήγορα.

—Αὔριο πρὶν ἀνατείλει ὁ ἥλιος, εἶπε, πρέπει ν᾿ ἀρχίσει ὁ βομβαρδισμός. Ἡ ἐπίθεση θὰ γίνει τ᾿ ἀπόγεμα ὅταν λιγοστέψει ἡ ζέστη. Ἀπὸ σήμερα πρέπει νὰ εἰδοποιηθοῦν ὅλα τὰ στρατεύματα. Τὰ τύμπανα νὰ χτυπᾶνε σ᾿ ὅλο τὸ στρατόπεδο, οἱ «σεχλερὲ» (σεΐχηδες) νὰ βγάζουν λόγους καὶ νὰ δυναμώνουν μὲ τοὺς γνωστοὺς τρόπους τὸ μαχητικὸ πνεῦμα τῶν στρατιωτῶν. Ὅλ᾿ αὐτὰ ὥς τὰ μεσάνυχτα. Ἀπὸ κεῖ κι ἔπειτα τὰ στρατεύματα πρέπει νὰ ξεκουρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

στοῦν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σώπασε γιὰ λίγο. Τέλειωσα, εἶπε ἔπειτα.

Ὅλοι σηκώθηκαν κι ἀφοῦ χαιρέτησαν μὲ τὴ σειρὰ τὸν ἀρχιστράτηγο, βγῆκαν. Ὁ ἀστρολόγος ποὺ αἰσθανόταν σὰν ὁ κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὸν καβγὰ ποὺ πρὶν λίγο θὰ ξεσποῦσε, ἀποσύρθηκε κι ἐξαφανίστηκε πρῶτος ἀπ᾽ τὸ μπουλούκι ποὺ ἔβγαινε. Τὄξερε πὼς οἱ ἰσχυροὶ κι ὅταν ἀκόμα νικιοῦνται γιὰ μιὰ στιγμή, μένουν πάντα ἰσχυροὶ μπροστά στοὺς κατώτερούς τους, γι᾽ αὐτὸ προτίμησε νὰ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὰ μάτια ὅλων παρὰ νὰ γυρίζει ἀνάμεσα σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὸν ὑπερασπίστηκαν, περήφανος ποὺ ἡ ἀπόφαση πάρθηκε σύμφωνα μὲ τὶς προβλέψεις του.

Εἶχε πέσει πιὰ ἡ νύχτα.

Ὁ ἀστρολόγος τριγύρισε πολλὴ ὥρα στὸ στρατόπεδο χωρὶς νὰ δεῖ κανένα γνώριμο πρόσωπο. Τὸ στρατόπεδο εἶτανε τόσο μεγάλο ποὺ εἶτανε πολὺ δύσκολο νὰ συναντήσει κανεὶς γνωστούς. Ἐπιπλέον, οἱ δρόμοι καὶ τὰ δρομάκια ποὖχαν ἀνοίξει πρόχειρα οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἀνάμεσα στ᾽ ἀτέλειωτο ἐκεῖνο πλῆθος ἀπὸ σκηνές, εἶτανε τόσο πολλὰ καὶ τόσο ὅμοια μεταξύ τους, ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ βρεῖς τὴ σκηνὴ κάποιου φίλου, κι ἂς εἶχες ξαναπάει ἐκεῖ. Ὁ ἀστρολόγος λαχταροῦσε πολὺ νὰ βρεῖ ἕνα φίλο, γιατὶ ἤθελε νὰ διηγηθεῖ ὅλ᾽ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὴ συνέλευση τοῦ συμβουλίου. Ἤθελε ἀκόμη νἆναι ὁ πρῶτος ποὺ θἄλεγε τὸ εὐχάριστο νέο, ὅτι δηλαδὴ τὴν ἑπόμενη θἄρχιζε ὁ πόλεμος. Ὅμως σὰν νὰ τοῦ τὄκαναν ἐπίτηδες, δὲν ἔβρισκε κανένα. Περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὶς πόρτες τῶν σκηνῶν καὶ κάθε τόσο τέντωνε τὸ λαιμό του μέσα, μήπως διακρίνει στὸ φῶς τῆς δάδας ποὔκαιγε στὸ ἐσωτερικό τους κάποιο γνωστό του πρόσωπο. Οἱ σκηνὲς εἶταν ὅλες ἀπελπιστικὰ ὅμοιες. Μόνο σὲ κεῖνες τῶν ἀξιωματικῶν εἶταν ραμένα πάνω στὴν εἴσοδο μικρὰ διακριτικὰ ποὔδειχναν τὸ βαθμό τους. Μέσα σὲ τοῦτες τὶς σκηνὲς τέντωνε πιότερο τὸ λαιμό του ὁ ἀστρολόγος, γιατὶ γενικὰ οἱ γνωστοί του ἦταν ἀξιωματικοί.

Κάποιος φώναξε ξάφνου τ᾽ ὄνομά του. Πρὸς τὸ μέρος του ἐρχόταν ὁ ποιητὴς Σαντεντίν. Ὁ ἀστρολόγος εὐχαριστήθηκε.

—Ποῦ πηγαίνεις; ρώτησε ὁ Σαντεντίν.

—Περπατοῦσα ἔτσι στὰ κουτουροῦ μήπως συναντήσω κάποιο γνωστό. Μὰ ποῦ στὸ διάβολο χαθήκατε ὅλοι σας;

Μόλις ὁ ποιητὴς ἄνοιξε τὸ στόμα του γιὰ νὰ μιλήσει, μιὰ μπόχα ἀπὸ ρακὴ χτύπησε τὸν ἀστρολόγο.

—Ἄκουσες; εἶπε ὁ Σαντεντίν. Αὔριο ἀρχίζει ὁ πόλεμος. Ἐπὶ τέλους, ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ οὐρανός! Ὁ ἀστρολόγος ἔμεινε κατάπληκτος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Καὶ πῶς τὸ ξέρεις; ρώτησε.
—Τὸ ξέρει ὅλο τὸ στρατόπεδο.
Ὁ ἀστρολόγος κούνησε τὸ κεφάλι του.
—Ἔχω ἐδῶ ἕνα μπουκάλι, εἶπε ὁ Σαντεντὶν φέρνοντας τὸ χέρι στὸ στῆθος του.
—Τὄξερα πὼς κάτι τέτοιο κουβαλοῦσες.
—Ἔλα, πιὲς μιὰ γουλιά.
—Φοβᾶμαι μὴ μᾶς δοῦν.
—Δὲν πειράζει, ἀπόψε εἶναι νύχτα κεφιοῦ.
Ὁ ἀστρολόγος πῆρε τὸ μπουκάλι ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαντεντὶν καὶ γυρνώντας τὴν πλάτη πρὸς τὸ δρόμο γιὰ νὰ μὴν τὸν δεῖ κανένας, ἤπιε μερικὲς γουλιές.
—Καλὸ αὐτὸ τὸ ρακή, ποῦ τὸ βρῆκες;
—Μοῦ τὄδωσε ἕνας φίλος.
Κάπου μακριὰ στὸ στρατόπεδο ἀκούστηκε ἕνα τύμπανο. Ἔπειτα ἕνα ἄλλο.
—Χτυπᾶνε τὰ τύμπανα. Παντοῦ διαδόθηκε ἡ εἴδηση, εἶπε ὁ ἀστρολόγος.
—Σοῦ τὄπα ἐγώ!
Ὁ χτύπος τῶν τυμπάνων ἄρχισε νὰ φτάνει ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριές. Ἀπ᾽ τὶς σκηνὲς ἄρχισαν νὰ βγαίνουν μπουλούκια ἀπὸ στρατιῶτες. Μεγάλες φωτιὲς ἀνάψανε παντοῦ. Μιὰ ἀσυνήθιστη ζωντάνια ἁπλώθηκε σ᾽ ὅλο τὸ στρατόπεδο.
—Ἔ! τί γλέντι θὰ γίνει ἀπόψε! εἶπε ὁ ποιητής.
Περπάτησαν γιὰ λίγο στὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου, ἔπειτα ἔστριψαν δεξιά, ἐκεῖ ποὺ ἄρχιζαν οἱ σκηνὲς τῶν γενίτσαρων. Πάνω σ᾽ ἕνα δέντρο κρεμόταν τὸ συμβολικὸ χάλκινο καζάνι τους. Μπροστά τους πηγαινοέρχονταν ἀσταμάτητα οἱ γενίτσαροι. Ἕνας ἀπ᾽ αὐτοὺς σταμάτησε κι ἀφοῦ τοὺς ἀκολούθησε γιὰ λίγο, ἄρπαξε τὸν ποιητὴ ἀπ᾽ τὸ μανίκι.
Ὁ ποιητὴς γύρισε νομίζοντας πὼς εἶναι κάποιος γνωστός του.
—Ἀδελφέ, τοῦ εἶπε ὁ γενίτσαρος, ἂν ἔχεις, δόσμου μιὰ γουλιὰ νὰ πιῶ.
Ὁ ποιητὴς γούρλωσε τὰ μάτια.
—Πῶς τὸ ξέρεις πὼς ἔχω ρακή;
—Πὼς ἔχεις ρακὴ δὲν εἶμαι σίγουρος, μὰ πὼς ἤπιες, φαίνεται καθαρά, εἶπε ὁ γενίτσαρος.
—Παράξενος γενίτσαρος εἶσαι, εἶπε ὁ ποιητὴς κι ἔβαλε τὸ χέρι στὸ στῆθος του.
—Περίμενε, λέει ὁ γενίτσαρος, μὴ τὸ βγάζεις. Περίμενε νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πᾶμε στὴ σκιά.

—Πῶς σὲ λένε; ρώτησε ὁ ποιητής.

—Τοὺτς Ὀκτσάν.

—Ὡραῖο ὄνομα! Ὅ,τι πρέπει γιὰ στρατιώτη!

Μόλις βρέθηκε ὁ Σαντεντὶν στὴ σκιά, πρόσφερε τὸ μπουκάλι στὸν καινούριο γνώριμο. Ὁ γενίτσαρος ἔριξε πρῶτα μιὰ ματιὰ γύρω κι ἔπειτα ἀφοῦ γύρισε τὴν πλάτη του στὸ δρόμο, κόλησε τὰ χείλια στὸ στόμιο τῆς μπουκάλας.

Ἤπιε κι ὁ Σαντεντὶν κι ἀφοῦ τὴν ἔδωσε στὸν ἀστρολόγο, τὴν ἔκρυψε πάλι στὸ στῆθος καὶ συνέχισαν καὶ οἱ τρεῖς τους τὸ δρόμο μέσα στὴν ἀντάρα τοῦ στρατόπεδου ποὺ ὅλο μεγάλωνε.

Τὰ τύμπανα χτυποῦσαν χωρὶς σταματημό.

Ἀπ' τὸ ἄνοιγμα κάποιων βουνῶν ξεπρόβαλε τὸ φεγγάρι ὅμοιο μὲ κεφάλι κίτρινου ἀγριμιοῦ ποὺ βγῆκε νὰ ἐποπτεύσει τὴν κοιλάδα. Τὸ φῶς του ἄρχισε νὰ χτυπάει ἀδύναμα πάνω στὶς μυριάδες ἄσπρες σκηνές. Ὁ ἦχος τῶν ταμπούρλων ὅλο μεγάλωνε.

—Μεβλὰ Τσελεμπή! φώναξε ξαφνικὰ ὁ ποιητής. Εἶχε δεῖ τὸν χρονικογράφο νὰ στέκεται κοντὰ σὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ γενίτσαρους ποὺ ἄναβαν μιὰ φωτιά.

—Βόλτα κάνετε; ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Κάνουμε ἕνα γῦρο, εἶπε ὁ Σαντεντίν. Νὰ σοῦ συστήσω τὸν γενναῖο γενίτσαρο Τοὺτς Ὀκτσάν, ἕνα καινούριο σύντροφό μας. Ἀπὸ δῶ ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, εἶπε γυρνώντας στὸν γενίτσαρο, σοφὸς ἄντρας, ἱστορικός.

Ὁ γενίτσαρος ἔσκυψε τὸ κεφάλι μὲ σεβασμό.

—Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιητὴς Σαντεντὶν κι αὐτὸς ἐδῶ ὁ «μουνατζίμ» τοῦ στρατοῦ μας, εἶπε ὁ ποιητὴς δείχνοντας τὸν ἀστρολόγο.

Ὁ γενίτσαρος ἔμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ἀπ' τὴν ἔκπληξη· πράγμα ποὺ σήμαινε πὼς ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ δὲν τοὖχε περάσει ἀπ' τὸ μυαλὸ πὼς περπατοῦσε μὲ τόσο σημαντικὰ πρόσωπα.

—Ποῦ βρῆκες τὸ ρακή; ρώτησε ὁ Τσελεμπή.

—Νά, ἐδῶ τὄχω. Ὁ Σαντεντὶν ἔφερε τὸ χέρι στὸ στῆθος. Πιὲς λίγο.

—Πρόσεχε, εἶπε ὁ χρονικογράφος, πρόσεχε ὥσπου νὰ πᾶμε σὲ καμιὰ σκοτεινὴ γωνιά.

—Ἐγὼ προτιμῶ νὰ πίνω περπατώντας, εἶπε ὁ Σαντεντίν.

—Δὲν ἔχουν ἄδικο ὅταν λένε ὅτι ἐσεῖς οἱ ποιητὲς εἶστε θερμοκέφαλοι, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

—Πές μου κάτι, ἤσουν καὶ σὺ στὴ συνέλευση τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου; ρώτησε ὁ Μεβλὰ γυρνώντας στὸν ἀστρολόγο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὁ ἀστρολόγος ποὺ περίμενε ἀνυπόμονα τὴν εὐκαιρία νὰ διηγηθεῖ ὅλ' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὴ συνέλευση, βάλθηκε νὰ μιλάει μὲ χαμηλὴ φωνὴ στὸν Τσελεμπή. Ὁ ποιητὴς κι ὁ γενίτσαρος περπατοῦσαν μερικὰ βήματα μπροστά.

Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἔπεφτε τώρα παντοῦ. Σχεδὸν ὅλοι οἱ στρατιῶτες εἶχαν βγεῖ ἀπ' τὶς σκηνές τους καὶ μαζεύονταν γύρω ἀπ' τὶς φωτιές. Ἑκατοντάδες χοτζάδες τριγύριζαν παντοῦ κρατώντας στὸ χέρι τὸ κοράνι. Οἱ δερβίσηδες ἑτοιμάζονταν γιὰ τοὺς ξέφρενους χορούς τους. Τὰ τύμπανα χτυποῦσαν χωρὶς σταματημό.

—Δὲν τελειώσατε ἀκόμη τὰ μυστικά σας; εἶπε ὁ ποιητὴς γυρνώντας στοὺς ἄλλους δύο ποὺ ἔρχονταν πιὸ πίσω. Ἐλᾶτε δῶ, ἂς πιοῦμε ἀκόμη λίγο.

—Πρόσεχε Σαντεντίν, πρόσεχε νὰ μποῦμε στὴ σκιά.

Σταμάτησαν λίγο πιὸ κάτω, γύρισαν πάλι τὴ ράχη πρὸς τὸ δρόμο καὶ τὸ μπουκάλι πέρασε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι. Ἡ ρακὴ τοὺς ἔκανε εὔθυμους καὶ χαρούμενες τὶς φωνές τους. Ὁ ποιητὴς Σαντεντὶν μάλιστα, ἀγκάλιασε τὸν γενίτσαρο καὶ βάλθηκε νὰ τὸν ἀποκαλεῖ «ἀδελφέ μου στρατιώτη». Οἱ τέσσερις ἄντρες περπατοῦσαν μέσα στὸ πλῆθος, ἔτσι, χωρὶς σκοπό.

Κοντὰ στὶς φωτιὲς οἱ χοτζάδες ἀπάγγελναν στοὺς στρατιῶτες στιχάκια ἀπ' τὸ κοράνι. Οἱ στρατιῶτες, καθισμένοι στὴ γῆ γύρω ἄκουγαν σιωπηλά. Οἱ βετεράνοι τοῦ πολέμου καὶ οἱ σεΐχηδες εἶχαν ἀρχίσει λίγο πιὸ κεῖ νὰ βγάζουν παθιασμένους λόγους.

Οἱ βροντερὲς φωνές τους ἔπνιγαν μερικὲς φορὲς τὸν ἦχο τῶν ταμπούρλων.

—Κοιτάξτε τὴ μεγάλη σημαία τους στὸν κεντρικὸ πύργο! φώναξε ἕνας σεΐχης δείχνοντας μὲ τὸ χέρι πρὸς τὸ κάστρο. Κοιτάξτε τη, φαίνεται νὰ τρέμει ἀπ' τὸ φόβο!

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν τὸ κεφάλι πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ κάστρου. Μόλο ποὺ ἡ σημαία, ποὺ στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ φαινόταν γκρίζα, ἦταν πολὺ μακρυά, στοὺς στρατιῶτες φάνηκε πὼς διάκριναν τὸ τρέμουλό της. Εἶχαν δεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ τόσες πολλὲς σημαῖες ν' ἀνεμίζουν στὸν ἀέρα, ποὺ συχνὰ τὶς ἔβλεπαν καὶ στὸν ὕπνο τους.

—Κι οἱ δικές μας σημαῖες τρέμουν, εἶπε μιὰ σκιὰ ἀπ' τὸ μισοσκόταδο.

Ὁ σεΐχης γύρισε τὸ βλέμμα πρὸς τὴ μεριὰ ἀπ' ὅπου εἶχε ἔρθει ἡ φωνή.

—Οἱ σημαῖες μας τρέμουν, εἶπε αὐτὸς μὲ βροντερὴ φωνή, γιατὶ ἀνυπομονοῦν νὰ ξεχυθοῦν στὴ μάχη, ὅπως ἀκριβῶς τρέμει ἡ κιτρινοκόκκινη χαίτη τοῦ λιονταριοῦ πρὶν ἀπ' τὴν πάλη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἄ! τὸν ρουφιάνο! μουρμούρισε μέσα στὰ δόντια του ὁ Σαντεντίν. Οἱ φίλοι του δὲν καταλάβανε γιατί ξεστόμισε αὐτὲς τὶς λέξεις. Προχώρησαν μπροστὰ κι ὁ ποιητὴς συνέχισε τὸ παραμιλητό του. Ἔφτιαχνε φαίνεται κάποιο ποίημα. Ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀχτσὰν τὸν κοίταξε μ' ἕνα θαυμασμὸ γεμάτο σεβασμό. Οἱ ἄλλοι δυὸ ξανάρχισαν νὰ μιλᾶνε γιὰ τὴ συνέλευση τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου.

—Εἶδες ποτέ σου Ἀλβανίδες; ρώτησε ὁ Σαντεντὶν τὸν γενίτσαρο.

—Ὄχι, ἀπάντησε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν, ὅμως μοῦ μίλησαν γι' αὐτές.

—Ἄχ, πῶς εἶναι! εἶπε ὁ Σαντεντὶν καὶ χτύπησε τὸ μέτωπό του. Ρώτα μένα ποὺ τὶς εἶδα!

—Πῶς εἶναι; ρώτησε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν.

—Φτωχέ! Σὺ εἶσαι γενίτσαρος! Σὲ σᾶς ὁ σουλτάνος, ὁ κύριος τοῦ κόσμου ἔδωσε πολλὰ προνόμια, ἀλλὰ τί τὰ θέλεις, τὴ γυναίκα δὲν μπορεῖτε ἐσεῖς νὰ τὴ χαρεῖτε!

—Ἔτσι εἶναι! ἀναστέναξε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν.

—Ὅμως πάλι καμιὰ φορὰ ἐσεῖς πρῶτοι θὰ ἐπωφεληθεῖτε, ἔτσι δὲν εἶναι;

—Καμιὰ φορά, μὰ ἂν τὸ ἀνακαλύψουν, εἶπε ὁ γενίτσαρος, μπορεῖ νὰ μᾶς κοστίσει πολὺ ἀκριβά.

—Φτωχὲ ἀδελφέ μου, εἶπε ὁ ποιητής.

—Πῶς εἶναι τὰ κορίτσια τῆς Ἀλβανίας; ρώτησε ξανὰ ὁ γενίτσαρος.

Ὁ θόρυβος στὸ στρατόπεδο ὅλο καὶ μεγάλωνε καὶ τώρα ἔπρεπε νὰ φωνάζουν γιὰ ν' ἀκούσουν ὁ ἕνας τὰ λόγια τοῦ ἄλλου.

—Ὤ! ἔκανε ὁ Σαντεντίν. Αὐτὲς εἶναι... εἶναι... Ἀδελφὲ Τοὺτς Ὀχτσὰν δὲν μπορῶ νὰ σοῦ τὶς περιγράψω. Εἶναι σὰν μιὰ ὀμίχλη ποὺ τρέχει καὶ σὺ ἁπλώνεις τὸ χέρι γιὰ νὰ τὶς πιάσεις, μὰ μέσ' τὸ χέρι σου δὲ μένει τίποτα. Ἀκόμα καὶ τὰ ροῦχα τους ἔχουν τὸ χρῶμα τῆς ὀμίχλης. Ἄσπρα, ἄσπρα, μὲ μερικὲς κόκκινες καὶ μαῦρες ρίγες.

—Θ' ἀγοράσεις καμιὰ ἀπ' αὐτὲς ὅταν καταλάβουμε τὸ κάστρο; ρώτησε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν.

—Βέβαια θ' ἀγοράσω, ὅσο ἀκριβὰ κι ἂν μοῦ κοστίσει. Ἐδῶ τάχω τὰ λεφτὰ —ἔβαλε τὸ χέρι στὸ στῆθος— εἶναι πληρωμὴ γιὰ τὰ ποιήματά μου.

—Τυχερέ! εἶπε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν.

Ὁ ποιητὴς ἔβγαλε τὸ μπουκάλι καὶ ἤπιε.

—Μὴν πίνεις ἄλλο, τοῦ λέει ὁ ἀστρολόγος. Δὲν μπορεῖς πιὰ νὰ σταθεῖς στὰ πόδια σου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

῾Ο Σαντεντὶν ἔκρυψε τὸ μπουκάλι στὸ στῆθος.

—Ποιός ξέρει τί θὰ γίνει ἐκείνη τὴ νύχτα ποὺ θὰ καταλάβουμε τὸ κάστρο! εἶπε στὸ γενίτσαρο. Τί ἀναταραχή! Τί ὄργια! Οἱ στρατιῶτες ἀφοῦ κοιμηθοῦν μὲ τὰ κορίτσια, θ' ἀρχίσουν νὰ τὶς πουλᾶνε. Αὐτοὶ ποὺ θὰ τὶς ἀγοράζουν θὰ τὶς ξαναπουλᾶνε μετὰ μιὰ ὥρα γιὰ νὰ πάρουν ἄλλες. Γιὰ χάρη τους θὰ γίνουν τσακωμοί. Μπορεῖ νὰ γίνουν καὶ σκοτωμοί. Μᾶλλον, θὰ γίνουν σίγουρα σκοτωμοί.

῾Ο γενίτσαρος ἄκουγε θλιμμένος.

Περπάτησαν γιὰ λίγο σ' ἕνα δρομάκο ποὺ εἶχαν ξαπλώσει πολλοὶ ἀζάπες μέσ' τὸ μισοσκόταδο τῆς σκιᾶς πού 'πεφτε ἀπ' τὶς σκηνές.

—Τί βαρετοὶ ποὺ εἶναι οἱ ἀζάπες! εἶπε ὁ Σαντεντίν. Ξέρω καλὰ τί συζητᾶνε αὐτὴ τὴν ὥρα.

—Ξέρεις πραγματικά; εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Ἐγὼ ἀντίθετα νομίζω πὼς κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει τί ἔχει μέσ' τὸ κεφάλι του ἕνας ἀζάπης.

—Ἐγὼ ὅμως τὸ ξέρω, εἶπε ὁ Σαντεντίν. Ὀνειρεύονται νὰ πάρουν κάποιο χωραφάκι ἢ κάποιο ἀμπελάκι ἀπ' τὴν καταχτημένη γῆ κι ἔπειτα νὰ σκύψουν τὶς πλάτες πάνω στ' ἀλέτρο γιὰ ὅλη τους τὴ ζωή.

—῾Ο καθένας σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ἔχει τὰ ὄνειρά του, εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

Στὴν ἀρχὴ ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ ἀπαντήσει, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἦρθε εὐκολότερο νὰ ρίξει λίγο ρακὴ στὸ στόμα του παρὰ νὰ μιλήσει. Συνέχισε νὰ μουρμουρίζει μόνος του τὸ ποίημα ποὺ ἔφτιαχνε.

Τὰ μπουλούκια τῶν στρατιωτῶν ὅλο καὶ πλήθαιναν. Παντοῦ ἀντηχοῦσαν τὰ τύμπανα. Οἱ φωνὲς τῶν σεΐχηδων ποὺ ἔβγαζαν λόγους, μόλις ποὺ ἀκούγονταν μέσ' τὴ βοή τους. Οἱ δερβίσηδες, πέφτοντας μπρούμητα στὴ γῆ, προσεύχονταν καὶ φώναζαν ἀδιάκοπα.

«Θὰ διδάξουμε ἐμεῖς σ' αὐτοὺς τοὺς καταραμένους ἀντάρτες τὸ ἱερὸ κοράνι, φώναζε ἕνας σεΐχης μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του. Στὴν χαμπούρικη γῆ τους ποὺ εἶναι σὰ τοῦ διάβολου τὴ ράχη θὰ χτίσουμε τοὺς εὐλογημένους μιναρέδες τοῦ Ἀλλάχ. Τὸ ἡλιοβασίλεμα, ψηλὰ ἀπ' τοὺς μιναρέδες, ἡ φωνὴ τῶν «μουεζίνη» θὰ πέφτει πάνω στὰ ξεροκέφαλά τους σὰν τὸ «χασίσι» ποὺ μαλακώνει τὸ πνέμα. Θὰ κάνουμε αὐτοὺς τοὺς καταραμένους νὰ πέφτουν μπρούμητα, στραμμένοι πρὸς τὴ Μέκκα, πέντε φορὲς τὴ μέρα. Τ' ἀρωστημένα κι ἀντάρτικα κεφάλια τους ἐμεῖς θὰ τὰ τυλίξουμε μὲ τὰ σαρίκια τοῦ Ἰσλὰμ γιὰ νὰ τὰ μερέψουμε».

—Τί ὡραῖα ποὺ μιλάει αὐτὸς ὁ σεΐχης, εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Κι ἐγὼ θέλω ν' ἀπαγγείλω ἕνα ποίημα μπροστὰ στοὺς στρατιῶτες, εἶπε μὲ ἔξαψη ὁ Σαντεντίν. Τὄχω ἕτοιμο μέσ' τὸ μυαλό μου.

Βάλθηκε νὰ ψελλίζει μὲ δυνατὴ φωνὴ λέξεις ποὺ ἦταν ἀκατανόητες. Τώρα προχωροῦσαν μὲ κόπο ἀνάμεσα στὰ μεγάλα μπουλούκια τῶν στρατιωτῶν. Διακρίνονταν ποῦ καὶ ποῦ δερβίσηδες ἀπὸ διάφορες αἱρέσεις μὲ βρώμικα καὶ ξεσχισμένα ροῦχα. Οἱ δερβίσηδες «ρουφάι» εἶχαν ἀρχίσει τὸν ξέφρενο χορό τους. Οἱ στρατιῶτες σπρώχονταν γύρω τους νὰ δοῦν ὅσο καλύτερα γινόταν τ' ἀσταμάτητα πηδήματά τους ποὺ πήγαιναν σύμφωνα μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν τυμπάνων. Ἦταν ἕνας τρομαχτικός, μονότονος χορός. Ὕψωναν καὶ χαμήλωναν ἀδιάκοπα τὰ γόνατά τους, οὐρλιάζοντας «οὖ», «οὖ»! Τὰ πρόσωπά τους εἶταν κατάχλωμα καὶ τὰ μάτια τους μισόκλειστα ἀπ' τὴν ἔκσταση.

—Αὐτὸς ὁ χορός, εἶπε ὁ Σαντεντὶν στὸ γενίτσαρο, βγῆκε τώρα τελευταῖα. Ἄρχισε νὰ διαδίδεται παντοῦ. Σ' ἀρέσει;

—Ναί, λέει ὁ γενίτσαρος, σοῦ ἀνάβει στὸ αἷμα φωτιά.

Ὁ ποιητὴς ἤπιε πάλι μερικὲς γουλιὲς ρακὴ καὶ ἄρχισε νὰ σιγομουρμουρίζει.

Πιὸ πέρα ἀντάμωσαν μερικὲς παρέες ἀπὸ συλλέχτες. Στέκονταν ὄρθιοι καὶ συζητοῦσαν ζωηρὰ τὶς ὑποθέσεις τους. Τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχαν ἐμφανιστεῖ πολλοὶ καὶ διάφοροι συλλέκτες. Ὑπῆρχαν συλλέκτες δοντιῶν, συλλέκτες δαχτύλων, πλεξίδων, αὐτιῶν, νυχιῶν, φρυδιῶν. Μετὰ τὴ μάχη οἱ συλλέκτες ρίχνονταν πάνω στοὺς σκοτωμένους ἐχθροὺς καὶ γέμιζαν τὰ σακούλια τους. Πουλοῦσαν ἔπειτα τὶς συλλογές τους στοὺς πλούσιους ἀρχόντους τῶν μεγαλουπόλεων. Οἱ συλλογὲς αὐτιῶν εἶχαν τὴν πιὸ ψηλὴ τιμή.

Πάντα, πρὶν ἀπ' τὴ μάχη, συζητοῦσαν ὅλη τὴ νύχτα γιὰ τὰ δικά τους. Ἔκαναν λογαριασμούς, ἔδιναν συμβουλὲς ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἔκαναν προβλέψεις γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῶν τιμῶν καὶ τῶν γούστων τῶν πλούσιων ἀγοραστῶν. Ἔλειπαν γιὰ πολὺ καιρὸ ἀπὸ τὶς μεγάλες πολιτεῖες καὶ πολλὲς φορὲς δὲν ἤξεραν καλὰ ποιές συλλογὲς εἴτανε στὴ μόδα καὶ ποιές ὄχι.

—Θέλεις νὰ πιεῖς μιὰ γουλιά; ρώτησε ὁ Σαντεντίν.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν πῆρε τὸ μπουκάλι χωρὶς νὰ πεῖ λέξη καὶ ἤπιε. Γύρω τους ἡ φασαρία εἴτανε μεγάλη μὰ κανένας δὲν τοὺς ἔδινε σημασία.

—Τί μισθὸ σοῦ δίνουν; ρώτησε ὁ Σαντεντίν.

—Ἐνάμισυ «ἀκτσέ» τὴ μέρα.

—Λίγα.

—Τόσα παίρνουμε ἐμεῖς οἱ νεοσύλλεκτοι. Οἱ παλιοὶ παίρνουν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἕξι «ἀκτσέ».

—Πόσο; ρώτησε ὁ Σαντεντίν, βάζοντας τὸ χέρι στ' αὐτὶ γιὰ ν' ἀκούσει καλύτερα.

—Ἕξι «ἀκτσέ».

—Ποῦ πηγαίνουμε; ρώτησε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

—Ἐδῶ γύρω, εἶπε ὁ ποιητής, ὅπου μᾶς βγάλει ἡ ἄκρη.

—Δῶσ' μας τὸ μπουκάλι.

Ὁ ποιητὴς ἔβγαλε τὸ μπουκάλι ποὺ κόντευε νὰ τελειώσει.

—Ἔχεις ὡραῖο ὄνομα, λέει στὸ γενίτσαρο, πλησιάζοντας τὸ στόμα του στ' αὐτὶ τοῦ ἄλλου. Τὸ ζηλεύω Τοὺτς Ὀκτσάν! Τὸ δικό μου τὸ βαρέθηκα. Ὅλοι μὲ φωνάζουν Σαντεντὶν Μπιλμπιλί, ἐνῶ ἐγώ...

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν ἄκουγε ἔκπληκτος.

—Ὅταν θὰ τελειώσει αὐτὸς ὁ πόλεμος θ' ἀλλάξω ὄνομα, εἶπε ὁ ποιητής. Καὶ ξέρεις πῶς θὰ ὀνομαστῶ; Σαπερκὰν Τὸκ - Κελλὲτς Ὀλγκουνσόι. Σ' ἀρέσει;

—«Σαπερκὰν ὁ πικροαίματος», εἶπε ὁ γενίτσαρος. Μ' ἀρέσει πολὺ αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Κάπου ἀριστερά τους ἄρχισε νὰ μαζεύεται κόσμος.

—Καβγάς, εἶπε ὁ ἀστρολόγος, πᾶμε νὰ δοῦμε.

Πλησίασαν στὸ πλῆθος.

—Τί συμβαίνει; ρώτησε ὁ Σαντεντὶν ἕνα γενίτσαρο. Ὁ γενίτσαρος σήκωσε τοὺς ὤμους. Χώθηκαν μέσα στὸ πλῆθος ἀπὸ στρατιῶτες ποὺ ἄνοιγαν δρόμο βλέποντας τὰ ἀσυνήθιστα ροῦχα τοῦ ἀστρολόγου καὶ τοῦ χρονικογράφου. Δυὸ «σερντενγκιεστλέροι» εἶχαν λογομαχήσει ἄγρια μὲ μιὰ μικρὴ ὁμάδα «ἀκεντζίνων».

—«Σερντενγκιεστλέροι»; ἔκανε ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν ἔκπληκτος. Ποῦ εἶναι;

—Νά, ἐκεῖνοι ἐκεῖ κάτω, εἶπε ἕνας ἀζάπης. Λίγο ἔλειψε νὰ μαχαιρωθοῦν.

Στὸ σχολειὸ τῶν γενιτσάρων ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν εἶχε ἀκούσει συχνὰ νὰ μιλᾶνε γιὰ τοὺς φημισμένους μαχητὲς «σερντενγκιεστλέρους», ποὺ ὅταν ρίχνονταν στὴν ἔφοδο, δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ γυρίσουν πίσω ζωντανοὶ χωρὶς τὴ νίκη. Ἦταν πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν ἔβλεπε δυὸ «σερτενγκιεστλέρους».

—Τί δοξασμένοι ἥρωες! εἶπε μὲ θαυμασμὸ ὁ Σαντεντίν. Πιὸ δοξασμένοι κι ἀπὸ τοὺς «δαλκελέτσους».

—Εἶναι αὐθάδεις! εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

—Ἡ αὐθάδεια εἶναι γι' αὐτοὺς δίκαιο προνόμιο μιὰ κι εἶναι οἱ στρατιῶτες τοῦ θανάτου, εἶπε ὁ Σαντεντίν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Μπορεῖ νὰ ξεσπάσει πάλι κανένας νέος καβγάς, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Καλύτερα νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ.

Ὁ χρονικογράφος εἶχε ἀκούσει πὼς κάτι τέτοιες μικρὲς λογομαχίες μποροῦσαν νὰ καταλήξουν σὲ αἱματηρὲς σφαγές, προπαντὸς μιὰ νύχτα σὰν κι αὐτή, παραμονὴ ἐπίθεσης.

Μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε μέσα ἀπ' τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν: «Ἔρχεται ὁ Τσαουσμάς, ἔρχεται ὁ Τσαουσμάς». Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου ἐρχόταν καλπάζοντας. Πίσω του ἀκολουθοῦσε μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἀστυνόμους.

—Τώρα θὰ τοὺς συλλάβουν, εἶπε ἕνας στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ.

Ὁ Σαντεντὶν γύρισε ἀπότομα.

—Ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ ἀσχημομούρης ποὺ εἶπε ὅτι μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ ἕνας «σερντενγκιεστλέρος»;

—Ἐγώ, εἶπε ὁ στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ.

—Ἄ! σκατοκαθαριστή!

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τράβηξε τὸν ποιητὴ ἀπ' τὸ μανίκι.

Ἔλα νὰ φύγουμε Σαντεντίν. Μὰ τί σ' ἔπιασε καὶ καρφώθηκες σ' αὐτὸ τὸ μέρος;

—Πᾶμε, εἶπε κι ὁ ἀστρολόγος.

Ἀπομακρύνθηκαν χωρὶς νὰ γυρίσουν οὔτε μιὰ φορὰ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω.

Ἡ πανσέληνος εἶταν κιόλας ψηλὰ στὸν οὐρανό. Τὸ φῶς της ἔκανε τὶς μεγάλες φωτιὲς νὰ χλωμιάζουν. Τὸ στρατόπεδο ἔβραζε ἀπ' ἀνθρώπους κι ἀντηχοῦσε ἀπὸ φωνές. Οἱ στρατιῶτες σπρώχνονταν πρὸς ὅλες τὶς μεριές. Ἐκεῖνοι ποὔχανε βαρεθεῖ ν' ἀκοῦνε τὶς προσευχὲς τῶν χοτζάδων, πήγαιναν νὰ δοῦν πῶς χόρευαν οἱ δερβίσηδες καὶ κεῖνοι ποὔχανε βαρεθεῖ νὰ βλέπουν τοὺς δερβίσηδες πήγαιναν ν' ἀκούσουνε τοὺς λόγους τῶν σεΐχηδων. Μπροστὰ σὲ μιὰ μεγάλη ὁμάδα στρατιωτῶν ὁ Σαντεντὶν μὲ πολὺ δυνατὴ φωνή, σχεδὸν οὐρλιάζοντας, ἀπάγγειλε τὸ ποίημά του. Ἐνῶ φώναζε, τὰ μάτια του ἔκαιγαν σὰν ἀναμένα κάρβουνα καὶ τὰ χέρια του ἔτρεμαν.

—Σᾶς ἀρέσει; ρώτησε τοὺς συντρόφους του ὅταν τέλειωσε.

—Πολύ! φώναξε ὁ γενίτσαρος. Σοῦ ἀνάβει στὸ αἷμα φωτιά!

—Γι' αὐτὸ γράφω. Γιὰ νὰ φλογίζω τοὺς στρατιῶτες, φώναξε ὁ Σαντεντὶν κι ἄδειασε ὁλότελα τὸ μπουκάλι. Κι ὅμως ὑπάρχουν καμπόσοι δακρύβρεχτοι ποιητὲς στὶς πολιτεῖες ποὺ διασκεδάζουν νὰ μουρμουρίζουν ὁλημέρα γιὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν παράδεισο. Ἐγὼ θέλω νὰ ὑπηρετήσω τὸν μεγάλο Πατισάχ. Ἡ κόλαση τοῦ πολέμου, νὰ ὁ παράδεισός μου!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ὡστόσο εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ τόσο ποὺ δὲν καταλάβαιναν ποῦ βρίσκονταν. Τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀντάμωσαν εἴτανε μεγάλο κι οἱ στρατιῶτες του μιλοῦσαν μιὰ ἀκατανόητη γλώσσα.

—Εἶναι Καυκάσιοι, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

—Τί εἶπες; Μίλα πιὸ δυνατά, φώναξε ὁ Σαντεντίν.

—Γύρισε πίσω, φώναξε ὁ ἀστρολόγος, ἀπομακρυνθήκαμε πολύ.

Γύρισαν πίσω προχωρώντας μὲ κόπο μέσα στὸ πλῆθος. Βετεράνοι καθισμένοι γύρω ἀπ' τὶς φωτιές, διηγοῦνταν στοὺς νεοσύλλεκτους πολεμικὰ κι ἡρωϊκὰ ἐπεισόδια. Οἱ νεοσύλλεκτοι ἄκουγαν προσεχτικὰ καὶ τὰ μάτια τους ἔκαιγαν ἀπὸ πυρετὸ καὶ πάθος.

Μερικοὶ στρατιῶτες ἦταν ξαπλωμένοι στὴ γῆ, στὸ μισοσκόταδο μιᾶς μεγάλης σκηνῆς, μακρυὰ ἀπ' ὅλη ἐκείνη τὴ φασαρία. Στέκονταν μὲ τὸ κεφάλι ἀκουμπισμένο στὰ κοντὰ τσεκούρια τους, τραγουδώντας ἕνα μελαγχολικό, μονότονο ἀμανέ. Ἦταν ἡ δεύτερη φορὰ ποὺ ὁ χρονικογράφος ἄκουγε αὐτὸ τὸ τραγούδι. Ἀπ' ὅ,τι φαίνεται εἴτανε ἕνας καινούριος ἀμανές, ποὺ ἔγινε τώρα τελευταῖα τῆς μόδας. Γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κεῖ ἀπ' ὅπου ἐρχόταν ἡ φωνή, μὰ τὰ πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν ἦταν βουτηγμένα στὸ σκοτάδι. Ὁ χτύπος ἀπ' τὰ τύμπανα καὶ οἱ ἄλλοι θόρυβοι ἔσβηναν τὶς λέξεις τοῦ τραγουδιοῦ. Καθὼς ξεμάκραινε, τ' αὐτιά του μπόρεσαν νὰ πιάσουν μόνο ἕνα ἀποκομμένο στίχο:

—«Κόσμε, κόσμε, καταραμένε κόσμε!...»

Γι' ἀρκετὴ ὥρα περπάτησαν ἄσκοπα μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴ φασαρία. Τώρα πολὺ σπάνια ἀντάλλαζαν κάποια κουβέντα, γιατὶ κάθε προσπάθειά τους νὰ καταλάβει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μέσα σὲ κείνη τὴν ἀντάρα τοὺς κούραζε πολύ.

—Κάποιος μιλάει γιὰ γυναῖκες, εἶπε ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀκτσάν, ἁρπάζοντας ἀπ' τὸ μανίκι τὸν ποιητή. Σταμάτησαν. Πράγματι, κάποιος μιλοῦσε γιὰ γυναῖκες μὲ βροντερὴ φωνή. Ἦταν ἐκεῖνος ὁ ἴδιος σεΐχης ποὺ εἴχανε ξανακούσει ὅταν πέρασαν γιὰ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ κεῖ. Ἡ δυνατὴ φωνή του εἶχε βραχνιάσει, ὅμως αὐτὸς συνέχιζε νὰ μιλάει χωρὶς σταματημό.

—Θὰ γδύσουμε τὶς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ἀπὸ τ' ἄσπρα ντροπιαστικὰ ροῦχα ποὺ φορᾶνε τώρα καὶ θὰ τὶς ντύσουμε μὲ τὰ σκοῦρα εὐγενικὰ εὐλογημένα ροῦχα τῆς πίστης μας, ἔλεγε. Θὰ σκεπάσουμε μὲ μαῦρο πέπλο τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πονηρά τους μάτια ποὺ ἴσαμε τώρα ἔριχναν λέφτερα ματιὲς στοὺς ἄντρες. Θὰ τὶς κάνουμε νὰ ξεχάσουν τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἔρωτα καὶ θὰ τὶς παντρέψουμε μὲ τοὺς ἀρσενικούς, σύμφωνα μὲ τοὺς ἱεροὺς νόμους τοῦ «σεριότ». Θὰ τὶς κάνουμε νὰ σκύψουν τ' ἀτίθασα κεφάλια τους κάτω ἀπὸ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

ἐξουσία τοῦ ἄντρα, ἔτσι ὅπως διατάζει τὸ ἅγιο κοράνι. Κι ἔτσι θὰ τὶς ἀπομακρύνουμε ἀπ' τὶς βάρβαρες συνήθειές τους καὶ θὰ τοὺς χαρίσουμε γενναιόδωρα τὴν ἠθικὴ καὶ τὰ θαυμάσια ἔθιμά μας. Θὰ τὶς κάνουμε τίμιες καὶ ἐνάρετες καὶ θὰ σώσουμε τὶς ψυχές τους ποὺ τώρα εἶναι κυριευμένες ἀπὸ τὸ δαίμονα. Θὰ χύσουμε τὸ αἷμα μας γιὰ νὰ μπεῖ τὸ φῶς τοῦ Ἰσλὰμ σὲ τοῦτες τὶς λυκοφωλιές.

—Περίεργο! ἔκανε κατάπληκτος ὁ γενίτσαρος, ἐνῶ ἄκουγαν. Θὰ κάνουμε κάτι τέτοιο;

—Αὐτὸ σίγουρα θὰ γίνει, εἶπε ὁ Σαντεντίν, πλησιάζοντας τὴν καυτὴ ἀνάσα του στ' αὐτὶ τοῦ ἄλλου. Σιγὰ σιγά, χρόνο μὲ χρόνο, ἔτσι ὅπως πέφτουν τὰ φύλλα τῶν λουλουδιῶν τῆς μηλιᾶς, θὰ πέσουν καὶ τὰ παλιὰ ροῦχα, οἱ συνήθειες καὶ τὰ ἔθιμά τους. Θὰ συνηθίσουν στὶς καινούριες συνήθειες, τὶς δικιές μας· θὰ συνηθίσουνε τόσο πολὺ ποὺ ἂν συμβεῖ —ἂς μὴ τὸ ἐπιτρέψει αὐτὸ ποτὲ ὁ οὐρανὸς νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴ γῆ ἐτούτη— οἱ κάτοικοί της μὲ βαθιὰ λύπη θ' ἀποχωριστοῦν τὰ ἔθιμά μας.

Ὁ ποιητὴς συνέχιζε νὰ μουρμουρίζει γιὰ πολὺ ὥρα ἀκόμη. Εἶχε μιὰ ἠχηρὴ ὡραία φωνή, ἀλλὰ ὁ Τοὺρ Ὀχτσὰν δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀκούσει. Οἱ θόρυβοι κι ὁ χτύπος τῶν τυμπάνων τὸν εἶχαν ξεκουφάνει. Τὰ πρόσωπα τῶν δερβίσηδων ποὺ χόρευαν χωρὶς σταματημό, φαίνονταν τώρα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἄλλοτε ἄσπρα, ἄλλοτε σκοῦρα. Πηδοῦσαν ὅλο καὶ πιὸ μανιασμένα. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ρίχνονταν στὴ γῆ μέσα σὲ ἔκσταση, μὰ κανεὶς δὲν τοὺς πρόσεχε. Οἱ στρατιῶτες γύρω τους γοητευμένοι ἀπ' τὸ χορό, χτυποῦσαν τὰ χέρια στὸ ρυθμὸ τοῦ ταμπούρλου καὶ μὲ τὰ οὐρλιαχτά τους «οὔ» «οὔ» συνόδευαν τὰ ξεφωνητὰ τῶν δερβίσηδων.

—Τί ὑπέροχη νύχτα! εἶπε σὰν μαγεμένος ὁ Σαντεντὶν κι ἀφοῦ κόλλησε γιὰ τελευταία φορὰ τὰ χείλια του στὸ στόμιο τῆς μπουκάλας, τὴν πέταξε πέρα, μέσα στὰ πόδια τοῦ πλήθους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς εἰρήνης.

Τὴ Δευτέρα τὸ βράδυ μόλις βγῆκε ἡ πανσέληνος, τὸ στρατόπεδο ζωντάνεψε ξαφνικά. Στὴν ἀρχὴ ὅταν ἀκούσαμε τὸν ἦχο τῶν πρώτων ταμπούρλων, πιστέψαμε πὼς αὐτοί, ἀντίθετα ἀπ' ὅλους τοὺς κανόνες τῶν πολέμων τῆς 'Ανατολῆς, θὰ ἐπιτίθονταν τὴ νύχτα. Μὰ δὲν ἔγινε ἔτσι. Ἔκαναν κάτι ἄλλο. 'Αφοῦ τέλειωσαν μὲ τὶς στρατιωτικὲς προετοιμασίες μιὰ νύχτα πρὶν ἀπ' τὴν ἐπίθεση, προετοίμαζαν τώρα τοὺς στρατιῶτες πνευματικά. Μιὰ ὥρα μετὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἀκούστηκε τὸ πρῶτο ταμποῦρλο, τὸ μεγάλο στρατόπεδό τους ἀντηχοῦσε κιόλας ἀπὸ κραυγὲς καὶ θορύβους. Βγήκαμε ὅλοι στὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου καὶ κοιτάξαμε κάτω κατάπληκτοι. Ἡ σκηνὴ ποὺ ἀνοιγόταν μπροστά μας εἶταν τρομαχτική. Ἕνα ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπὸ στρατιῶτες σπρώχνονταν πρὸς ὅλες τὶς μεριές, σὰν θαλάσσιο κῦμα. Προσευχὲς χοτζάδων ποὺ ἔπεφταν μπρούμητα στὴ γῆ, λόγοι βετεράνων, φωνὲς δερβίσηδων ποὺ χόρευαν ἀσταμάτητα ἕνα καινούριο χορό, οὐρλιαχτὰ κάθε εἴδους, κραυγὲς «ἀλλάχ», «πατισάχ», ποιήματα, στιχάκια ἀπ' τὸ κοράνι, μπερδεύονταν μὲ τὴν ἀσταμάτητη ἠχὼ τῶν ταμπούρλων. Στρατιῶτες συνόδευαν τοὺς δερβίσηδες στὸ χορό τους, ἄλλοι ἔδιναν πάλι μιὰ τερατόδικη θεατρικὴ παράσταση ποὺ ὅπως μάθαμε παραὔστερα κομμένα κεφάλια πρόφεραν ἀκατανόητες λέξεις. Ἄλλοι πάλι, ἀφοῦ χόρεψαν πολὺ καὶ οὔρλιαζαν ἄλλο τόσο, ρίχνονταν στὴ γῆ ἀναίσθητοι σὰ νἄπαθαν κρίση ἐπιληψίας. Μιὰ τρομαχτικὴ βουή, γεμάτη ἀπ' ὅλες ἐκεῖνες τὶς κραυγὲς καὶ τοὺς ἤχους, ὑψωνόταν ἀπ' τὴ γῆ σὰν μολυσμένος ἀτμός. Κάτω μπροστά μας, ἦταν ἡ 'Ασία μ' ὅλο τὸ μυστικισμὸ καὶ τὴ βαρβαρότητά της. Κοιτάξαμε κείνη τὴ σκοτεινὴ θάλασσα καὶ σκεφτόμασταν πὼς τοῦτος ἦταν ὁ κόσμος τους, ὁ τρόπος ζωῆς τους, ποὺ μαζὶ μὲ τὶς ἁλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς ἤθελαν νὰ μᾶς ἐπιβάλουν. Ἔπειτα ἀπομακρύναμε τὰ κορίτσια ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου, γιατὶ κείνη ἡ σκηνὴ εἶταν πολὺ φριχτὴ γιὰ τὰ μάτια τους. Ἡ ὑστερία τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ κράτησε ὥσμε τὰ μεσά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νυχτα. Τὰ μεσάνυχτα τὰ ταμποῦρλα ἔπαψαν ξαφνικὰ νὰ χτυποῦν κι ἔπεσε γύρω μιὰ νεκρικὴ σιωπή.

Δὲν εἶχε καλοξημερώσει ἀκόμη ὅταν δόθηκε ἀπὸ τὸν βορινὸ πύργο τοῦ κάστρου τὸ σῆμα συναγερμοῦ. Ὁ κόσμος βγῆκε ἀμέσως ἔξω κι ἔτρεξε στὰ καταφύγια. Μιὰ τρομαχτικὴ βροντὴ ἀκούστηκε ξάφνου κι ἡ γῆ σείστηκε. Μετά, ἕνας θόρυβος ποὺ εἶταν σὰ νἄβγαινε ἀπ' τὴν κόλαση, ἔκανε τὰ καταφύγιά μας νὰ τρέμουν συθέμελα. «Τὸ καινούριο ὅπλο», φώναξε κάποιος σχίζοντας τὴ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε τὴ βροντή: Ἔξω ἀκούστηκε ἕνα οὐρλιαχτό. Τὰ βήματα κάποιου ἀκούστηκαν δυνατὰ στὸ λιθόστρωτο.

Ὁ πόλεμος εἶχε ἀρχίσει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Ο ἀρχιτέκτονας Καουρὶ κρατοῦσε στὄνα χέρι τὸν μεγάλο τοπογραφικὸ χάρτη τοῦ κάστρου καὶ μὲ τ' ἄλλο ἔδειχνε συνέχεια κάποιο σημεῖο πάνω του.

—Πρέπει νὰ χτυπήσουμε ἀκόμη τοῖχο ἀριστερὴ πλευρὰ κεντρικὴ πόρτα ἐλπίδα μεγάλο ρῆγμα ἐκείνη πλευρά.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκανε στὸ βοηθό του ἕνα νεῦμα γεμάτο ἐκνευρισμό. Δὲν μποροῦσε ν' ἀκούσει τὶς ἐξηγήσεις τοῦ ἀρχιτέκτονα χωρὶς νὰ τὸν πιάσει πονοκέφαλος. Τὰ λόγια του τὸν ἐκνεύριζαν, προπαντὸς σήμερα ποὺ ὅλα γύρω του σειῶνταν ἀπ' τὶς βροντὲς τῶν δυὸ κανονιῶν καὶ τῶν τριῶν μπομπάρδων. Ἡ τέταρτη μπομπάρδα ποὺ ἔλειωσε νωρὶς τὸ πρωί, δὲν εἶχε καλοκρυώσει ἀκόμη.

—Λέει πὼς πρέπει νὰ χτυπήσουμε κι ἄλλο τὸν ἀριστερὸ τοῖχο τῆς κεντρικῆς πόρτας, εἶπε ὁ βοηθός του μὲ χαμηλὴ φωνή. Λέει πὼς μετὰ ἀπὸ μερικὰ πετυχημένα χτυπήματα, ἐλπίζει ὅτι θ' ἀνοίξει ἕνα μεγάλο ρῆγμα ἐκεῖ.

—Φωνάξτε πάλι τὸν ἀρχιμηχανικό, διάταξε ὁ πασᾶς.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς τατάρηδες ἔφυγε καλπάζοτας.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κοίταξε σκυθρωπὸς τὰ τείχη τοῦ κάστρου. Σὲ πολλὰ σημεῖα εἶχαν γκρεμιστεῖ οἱ ἐπάλξεις. Ἀκόμα καὶ πάνω στὰ τείχη φαίνονταν μεγάλα ρήγματα. Παρόλ' αὐτά, δὲν ἦταν ἱκανοποιημένος. Πῆρε γιὰ δέκατη φορὰ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἀρχιτέκτονα τὸ σχέδιο τοῦ κάστρου καὶ κοίταξε τὰ σημεῖα ποῦχαν σημαδευτεῖ μὲ κόκκινο. Τὰ κανόνια γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶχαν χτυπήσει τὸ στόχο τους μὲ πολὺ ἀκρίβεια.Ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἦταν ἱκανοποιητικό. Μήπως ἔκανε λάθος στοὺς ὑπολογισμούς του ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί; Ὁ βομβαρδισμὸς συνεχιζόταν ἀπὸ πολὺ ὥρα κιόλας καὶ παρόλ' αὐτὰ κανένα ἀπ' τὰ ρήγματα ποὺ ἀνοίχτηκαν στὰ τείχη δὲν ἱκανοποιοῦσε τὸ μάτι τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ. Ἂν ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ εἶχε κάνει λάθος, ἴσως δὲν ἔφταιγε αὐτός. Ἦταν ἀπαίσιο τοῦτο τὸ κάστρο. Σίγουρα ἀπὸ τὸ διάβολο φτιάχτηκε. Ὅλα του εἴτανε ἀντίθετα ἀπ' τοὺς γνωστοὺς κανόνες κατασκευῆς. Μετὰ ἀπὸ κάθε βροντερὴ κανονιά, σήκωνε τὰ μάτια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

του πάνω στὸν χτυπημένο τοῖχο κι ἔψαχνε γιὰ τὸ μεγάλο ρῆγμα, μ' αυτο δεν ἔλεγε νὰ ἐμφανιστεῖ. Τὸ μεσημέρι εἶχε κιόλας περάσει. Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὧρες θ' ἄρχιζε ἡ ἐπίθεση.

Μερικοὶ ἀπ' τὸ συμβούλιο στέκονταν βουβοί, πίσω ἀπ' τὸν πασᾶ καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα. Δὲν βγάζανε λέξη, μόνο κοίταζαν πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ κάστρου.

Κείνη τὴ στιγμὴ φάνηκε νἄρχεται ὁ ἀρχιμηχανικὸς μαζὶ μὲ τὸν βοηθό του μουρμουρίζοντας μέσα στὰ δόντια του βλαστήμιες καὶ κατάρες. Ὅταν ὁ Σαρουτζὰ πλησίασε, ὅλοι πρόσεξαν πὼς τὰ μαλλιά του εἴτανε καψαλισμένα μπροστὰ στὸ μέτωπο. Τὰ μάτια τοῦ βοηθοῦ του εἴτανε κόκκινα ἀπὸ τὴν ἀϋπνία.

—Ἀρχιμηχανικὲ Σαρουτζά, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι, ποῦ εἶναι τὰ ρήγματα ποὺ μιὰ ὁλόκληρη μέρα περιμένουμε νὰ δοῦμε;

—Ἐκεῖ, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι του πρὸς τὸ κάστρο.

Ὁ γενικὸς ἔφορας, ποὺ στεκότανε πίσω τους μαζὶ μὲ τοὺς «σαντζάκμπεϊλερέ», δάγκωσε τὰ χείλια. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς γύρισε ξαφνικὰ τὸ κοκαλιάρικο πρόσωπό του.

—Δὲν τὰ βλέπω, φώναξε.

Ὁ Σαρουτζὰ σκούπισε τὸ μέτωπο.

—Ἐγὼ χτύπησα σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ πῆρα, εἶπε μὲ τραχιὰ φωνή. Τὰ κανόνια μου χτύπησαν μὲ ἀκρίβεια. Πᾶνε τέσσερις μέρες ποὺ δὲν κλείσαμε μάτι. Δὲν καταλαβαίνω τί θέλετε ἀπὸ μένα, πασᾶ.

Τὰ μάτια τοῦ πασᾶ καρφώθηκαν πάνω στὰ πρόσωπα τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ καὶ τοῦ βοηθοῦ του. Εἶδε τὰ καψαλισμένα μαλλιὰ στὸ μέτωπο τοῦ Σαρουτζά.

—Θέλω τ' ἀνοίγματα στὰ τείχη, εἶπε μὲ μαλακωμένη φωνή.

—Μὴ τὰ ζητᾶτε μόνο ἀπὸ μένα πασᾶ, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ζητεῖστε τα κι ἀπ' αὐτὸν ἐκεῖ — κι ἔδειξε μὲ τὸ χέρι τὸν ἀρχιτέκτονα. Ὁ ἀρχιτέκτονας κοίταζε ἐντελῶς ἀδιάφορος, σὰν νὰ μὴ μίλησαν γι' αὐτόν.

—Πρέπει χτυπήσουμε ἀκόμη τοῖχο ἀριστερὴ πλευρά..., ἄρχισε νὰ λέει μὲ τὴ μονότονη φωνή του.

—Φτάνει! εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Συνεννοηθεῖτε μεταξύ σας. Ἐγὼ θέλω τὰ ρήγματα.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἔκανε ἕνα βῆμα μπροστά.

—Πασᾶ μου, εἶπε γλυκά, παρακολουθώντας μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του τὸ ἐλαφρὸ τρέμουλο τοῦ σχεδίου μέσα στὰ χέρια τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀρχιστράτηγου. Μὴν ξεχνᾶτε πὼς τοῦτα τὰ κανόνια τὰ πιὸ βαθιὰ ρήγματα τ' ἄνοιξαν σήμερα μέσ' τὶς καρδιὲς αὐτῶν τῶν ἀνταρτῶν.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἀνάπνευσε βαθιά. Μὲ τὸ κουρασμένο βλέμμα του ἀγκάλιασε γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ τὴν ἀπέραντη πεδιάδα ποὺ τ' ἀναρίθμητα στρατεύματά του ἑτοιμάζονταν γιὰ τὴν ἐπίθεση. Οἱ ἀγγελιοφόροι ἔτρεχαν γρήγορα πάνω στ' ἄλογά τους πρὸς ὅλες τὶς μεριές. Ἐδῶ καὶ κεῖ, ξεχώριζαν ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες σκοινιά, σκάλες, γιγάντιες σφῆνες, ἀσπίδες σὲ σχῆμα χελώνας, τεράστια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα, σιδερένιες πολιορκητικὲς μηχανές. Ἔφτασε μὲ τ' ἄλογο ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ κι εἶπε κάτι στὸν πασᾶ. Ἔπειτα ξανάφυγε μὲ τὴν ἴδια ταχύτητα. Ὁ Σαρουτζὰ ἀφοῦ μίλησε κάμποσο μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα, ἔφυγε μαζὶ μὲ τὸν βοηθό του.

—Γιατί σταμάτησε τὸ δεύτερο κανόνι; ρώτησε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χωρὶς νὰ στρέψει τὸ κεφάλι. Οἱ ἄλλοι σήκωσαν τοὺς ὤμους. Ἕνας ἀπ' τοὺς τατάρηδες ποὺ στεκόταν ἕτοιμος πάνω στ' ἄλογο, ἔτρεξε πρὸς τὰ κανόνια γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ.

Σύννεφα σκόνης τύλιξαν τὰ τείχη τοῦ κάστρου. Οἱ ἐπάλξεις φαίνονταν ἔρημες. Σύμφωνα μὲ τὶς προβλέψεις κάποιου ἀπ' τοὺς γιατρούς του, ποὺ ἦταν εἰδικὸς σὲ περίεργες ἀρρώστειες τῶν νεύρων, οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου θά'πρεπε νὰ πάθουν ἕνα μεγάλο νευρικὸ κλονισμὸ ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ τὸν τρομερὸ βομβαρδισμό. Κάθε τόσο, ἔπειτα ἀπὸ κάθε κανονιά, ἔψαχνε μ' ἐλπίδα νὰ δεῖ νὰ ὑψώνεται ἡ ἄσπρη σημαία τῆς παράδοσης.

Αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ἦταν πολὺ μικρή, μὰ δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἐγκαταλήψει.

Ὁ καβαλάρης ποὺ εἶχε τρέξει νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὸ κανόνι γύρισε.

—Τὸ δεύτερο κανόνι ἔχασε τρεῖς φορὲς τὸν στόχο. Οἱ μηχανικοὶ προσπαθοῦν νὰ βροῦν τὴν αἰτία, ἀνάφερε χωρὶς νὰ κατέβει ἀπ' τ' ἄλογο.

—Κακὰ πνεύματα μπῆκαν στὸ κανόνι, εἶπε ὁ μουφτῆς πλησιάζοντας τὸ κεφάλι του στὸν ὦμο τοῦ πασᾶ. Αὐτό, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ στρατιωτικὴ παράδοση, σήμαινε πὼς τὸ κανόνι ἔπρεπε νὰ μαστιγωθεῖ. Μόλο ποὺ στὸν Τουρσοὺν πασᾶ δὲν ἄρεζε νὰ μαστιγώνει τὰ ὅπλα, ἔδωσε διαταγὴ γιὰ τὸ μαστίγωμα.

Ὁ τάταρης ἔτρεξε νὰ δώσει τὴ διαταγή.

Λίγη ὥρα ἀπόμενε γιὰ τὴν ἐπίθεση. Χωρὶς νὰ χαιρετήσει κανένα ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, μπῆκε στὴ σκηνή του γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ.

Ὁ γενικὸς ἔφορος ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν εὐκαιρία κι ἀπομα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κρύνθηκε ἀπὸ τοὺς «σαντζάκμπεϊλερέ». Μὲ γρήγορα βήματα κατευθύνθηκε πρὸς τὰ κανόνια. Καθὼς πήγαινε εἶδε τὸν χρονικογράφο νὰ στέκεται ὅπως πάντα κοντὰ στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου, γιὰ νὰ μάθει τίποτα λεπτομέρειες γιὰ τὸ χρονικό του.

—Πᾶμε στὰ κανόνια Μεβλὰ Τσελεμπή! τοῦ λέει ὁ γενικὸς ἔφορος.

Ὁ χρονικογράφος κατευχαριστημένος τὸν ἀκολούθησε ἀμίλητος.

Ὁ γενικὸς ἔφορος ἀνησυχοῦσε γιὰ τὸν φίλο του τὸν Σαρουτζά. Ἤξερε πὼς ὁ ἀρχιμηχανικὸς θ' ἀγανακτοῦσε μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ πασᾶ γιὰ τὸ μαστίγωμα τοῦ κανονιοῦ, γι' αὐτὸ βιαζότανε νὰ φτάσει γρήγορα γιὰ νὰ τὸν ἠρεμήσει.

—Γιὰ μένα σήμερα εἶναι μέρα ξεκούρασης. Θέλω νὰ παρακολουθήσω τὴ μάχη εἶπε σὲ μιὰ στιγμὴ στὸ Μεβλά.

—Ποῦ εἴσουν χθὲς βράδυ; ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Στὴ σκηνή μου. Εἶχα πονοκέφαλο. Τὸ ξέρεις πὼς δὲν μπορῶ ν' ἀντέξω τὴ μεγάλη φασαρία. Καὶ σὺ ποῦ εἴσουν;

Ὁ χρονικογράφος δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τοῦ πεῖ πὼς μαζὶ μὲ τὸν ἀστρολόγο, τὸν ποιητὴ Σαντεντὶν κι ἕνα γενίτσαρο, γύριζε ὥς τὰ μεσάνυχτα μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴ φασαρία, πίνοντας κάθε τόσο ρακή.

—Ἔγραφα κάτι.

Ὅταν ἔφτασαν στὸ περιφρουρημένο ξέφωτο εἶχαν κιόλας ἀρχίσει νὰ μαστιγώνουν τὸ κανόνι. Δυὸ ρωμαλέοι νέγροι γυμνοὶ ὥς τὴ μέση χτυποῦσαν μὲ τὸ μαστίγιο τὸν γιγάντιο σωλήνα του ποὺ κάπνιζε ἀκόμη. Κάτω ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ κανονιοῦ ἦταν ξαπλωμένοι οἱ πυροβολητὲς μ' ενα σφυρὶ καὶ χτυποῦσαν κάτι προσπαθώντας νὰ τὸ κάνουν νὰ γυρίσει. Οἱ μουσουλμάνοι στρατιῶτες πηγαινοέρχονταν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἄτακτα. Ὁ ἀρχιμηχανικὸς στεκόταν ὄρθιος λίγο πιὸ κεῖ καὶ κάτι μουρμούριζε. Σίγουρα βλαστημοῦσε. Ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς φρουροὺς τοῦ εἶπε πὼς ἦρθαν οἱ φίλοι του, πῆγε σιμά τους μὲ βαριὰ βήματα.

—Βλέπετε τί γίνεται; φώναξε δείχνοντας μὲ τὸ χέρι του τὸ κανόνι. Εἶναι γιὰ δέσιμο! Γράψτην στὸ χρονικό σου αὐτὴ τὴν πρωτοφανὴ ἀμάθεια, εἶπε γυρνώντας στὸν Τσελεμπή.

—Ἠρέμησε, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος, εἶναι πράγματα ποὺ συμβαίνουν.

Ὁ Σαρουτζὰ γέλασε νευρικά.

—Θὰ μὲ τρελάνουν κάποια μέρα αὐτοὶ οἱ ἄσχετοι! εἶπε φέρνοντας τὸ χέρι στὸ μέτωπό του. Ποῦ κατάληξα! μουρμούρισε στὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἑαυτό του.

—Ἠρέμησε, ξανάπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Πᾶμε πιὸ κεῖ, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Εἶναι ἐπικίνδυνα ἐδῶ.

Ἀπομακρύνθηκαν ἀρκετὰ ἀπ' τὶς μπομπάρδες καὶ τὰ κανόνια. Ἔξω, πέρα ἀπ' τὸ φράχτη τῆς ἀπαγορευμένης ζώνης, ὁ χρονικογράφος πρόσεξε δυὸ νεαροὺς στρατιῶτες τῶν ἐθελοντικῶν στρατευμάτων νὰ ξαπλώνουν στὰ χόρτα. Κοίταζαν συνέχεια τὰ γιγάντια κανόνια κι ἔλεγαν κάτι μεταξύ τους κάνοντας κάπου κάπου σχήματα στὸ χῶμα μὲ μιὰ μυτερὴ πέτρα. Ὁ ἕνας εἶταν κοκκινομάλλης.

—Παράξενοι στρατιῶτες, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικὸς ὅταν εἶδε πὼς τράβηξαν καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα. Ἔρχονται κάθε μέρα καὶ κοιτᾶνε τὰ κανόνια πίσω ἀπ' τὸ φράχτη. Ὀνειρεύονται φαίνεται νὰ γίνουν χύτες κανονιῶν.

—Πότε κάηκαν τὰ μαλλιά σου; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Στὴν πρώτη βολή, εἶπε Σαρουτζὰ ἀγγίζοντας ἄθελά του τὸ μαυρισμένο του μέτωπο.

—Πρέπει νὰ προσέχεις τὸν ἑαυτό σου.

Κείνη τὴ στιγμὴ βρόντησε τὸ μεγάλο κανόνι. Σείστηκε ἡ γῆ σὰν σὲ σεισμό. Ὁ γενικὸς ἔφορος κι ὁ χρονικογράφος βούλωσαν τ' αὐτιὰ μὲ τὰ χέρια. Τὰ μάτια τοῦ Σαρουτζὰ ἔλαμψαν μὲ περηφάνεια.

—Βροντάει ἡ γῆ κι ὁ οὐρανὸς μαζί! εἶπε.

—Ναί, βροντάει, ἀπάντησε ὁ γενικὸς ἔφορος. Ἐσὺ Σαρουτζὰ ἔδωσες ἕνα πολὺ μεγάλο ἔργο! Τὸ ὄνομά σου δὲν θὰ ξεχαστεῖ εὔκολα.

—Ἔργο καλὸ ἢ κακό; ρώτησε ὁ ἀρχιμηχανικὸς μισοαστεῖα μισοσοβαρά.

Ὁ γενικὸς ἔφορος χαμογέλασε.

—Τί σημασία ἔχει; εἶπε. Τίποτα σ' αὐτὸ τὸν κόσμο δὲν εἶναι γιὰ ὅλους καλὸ ἢ κακό.

Ἀπὸ μακρυὰ φάνηκαν νἄρχονται ὁ βοηθὸς τοῦ Σαρουτζὰ κι ὁ ἀρχιπυροβολητής.

—Ρίξτε τώρα! πρόσταξε ὁ Σαρουτζά.

Ὁ βοηθὸς γύρισε πίσω κι ἀπομακρύνθηκε μὲ τὰ μακρυὰ ἀδύνατα πόδια του.

—Αὐτὸς ἐκεῖ, ὁ βοηθός μου, ἔχει μιὰ τρομερὴ ἐξυπνάδα! εἶπε ὁ Σαρουτζὰ μὲ κουρασμένη φωνή. Μερικὰ πράγματα τὰ κάνει καλύτερα κι ἀπὸ μένα. Εἶμαι σίγουρος πὼς θὰ γίνει μεγάλος ἐφευρέτης.

—Ἔχεις χρυσὴ καρδιὰ Σαρουτζά, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Σοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

εἶναι ξένο τὸ φαρμάκι τῆς ζήλειας. Τέλος πάντων, αὐτὰ τὰ κανόνια ποὺ σήμερα θαρεῖς πὼς ξεσχίζουν γῆ κι οὐρανό, εἶναι δικό σου ἔργο!

Τὸ κανόνι ξαναβρόντησε. Ἐκεῖνοι ἔκλεισαν πάλι τ' αὐτιὰ μὲ τὰ χέρια τους. Ὁ ἀρχιμηχανικὸς ἀκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα τὴν τροχιὰ τοῦ βλήματος ποὺ χτύπησε μὲ δύναμη τὸν ἀριστερὸ τοῖχο τῆς κεντρικῆς πόρτας, ἐκσφενδονίζοντας παντοῦ πέτρες καὶ σκόνη.

—Πῶς θὰ περιγράψεις στὸ χρονικό σου τὴ βροντὴ αὐτοῦ τοῦ κανονιοῦ; ρώτησε.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰσθάνθηκε ἀναστατωμένος.

—Μ' αὐτὸ σπάω τὸ κεφάλι μου ὅλη μέρα, εἶπε ὁ χρονικογράφος. Θέλω νὰ τὸ περιγράψω ὅσο καλύτερα γίνεται. Ἀλλὰ τί δύναμη μπορεῖ νἄχουν οἱ λέξεις μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ βροντή;

Ὁ ἀρχιμηχανικὸς χαμογέλασε.

—Βέβαια, εἶπε. Αὐτὲς εἶναι κανονιές, δὲν εἶναι ποιήματα!

Κείνη τὴ στιγμὴ ἀκούστηκε ξαφνικὰ τὸ μεγάλο ταμποῦρλο.

—Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἐπίθεσης.

—Ἐμεῖς φεύγουμε, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἐσὺ σίγουρα θἄχεις πολλὲς δουλειὲς καὶ δὲ θέλουμε νὰ σοῦ γίνουμ' ἐμπόδιο.

—Ἡ πιὸ δύσκολη δουλειὰ θ' ἀρχίσει τώρα, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός. Τώρα θὰ ρίχνουν μόνο οἱ μπομπάρδες. Αὐτὲς πρέπει νὰ χτυπᾶνε ἀκριβῶς πάνω στὶς ἐπάλξεις. Ἕνα μικρὸ μόνο λάθος νὰ γίνει καὶ τὸ βλῆμα θὰ πέσει πάνω στὰ δικά μας στρατεύματα.

—Ἀντίο Σαρουτζά.

—Ἀντίο.

Ἀπομακρύνθηκαν μὲ βιαστικὸ βῆμα.

—Πᾶμε νὰ δοῦμε τὴ μάχη ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

—Φοβᾶμαι νὰ πλησιάσω ἐκεῖ.

—Στάσου κοντά μου καὶ κανεὶς δὲ θὰ σοῦ πεῖ τίποτα.

Τὸ μεγάλο ταμποῦρλο συνέχισε νὰ χτυπάει ἀδιάκοπα.

Τώρα ποὺ τὰ κανόνια σιωποῦσαν, ὁ μοναχικός του χτύπος ἀκούγονταν βαρὺς κι ἐπιβλητικός. Ὅταν ἔφτασαν στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ, πρόσεξαν τ' ἄσπρο του ἄλογο καὶ τοὺς σεΐζηδες ποὺ κρατοῦσαν τὰ ὅπλα του. Πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦ πασᾶ στέκονταν ὄρθιοι ἐκεῖνοι ἀπ' τὸ πολεμικὸ συμβούλιο ποὺ δὲν θὰ ἔπερναν μέρος στὴν ἐπίθεση. Ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ ἀλλαΐμπὲς κι ὁ Κουρντιστζί. Πιὸ πέρα ἀνεβασμένοι στ' ἄλογα, περίμεναν διαταγὲς οἱ πολυάριθμοι βοηθοὶ κι ἀγγελιαφόροι του. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς εἶχε καρφώσει τὸ βλέμμα στὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου: Ἦταν ἔρημες. Ἔπειτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κοίταξε τὸν ἥλιο ποὺ πήγαινε πρὸς τὴ δύση.

—Πασᾶ! ἀκούστηκε πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του μιὰ μαλακιὰ φωνή. Ἦρθε ἡ ὥρα!

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σήκωσε τὸ δεξί του χέρι. Ἀπ' τὴν ὁμάδα τῶν ἀνθρώπων πού 'στεκαν πίσω του βγῆκε ὁ μουφτῆς κι ἔκανε λίγα βήματα μπροστά. Κρατοῦσε στὸ χέρι ἕνα χρυσοντυμένο κοράνι.

—Μπισμιλάχ, μουρμούρισε ὁ μουφτῆς κι ἄνοιξε τὸ κοράνι. Κράτησε γιὰ λίγο τὸ κεφάλι σκυμμένο πάνω ἀπ' τὸ ἱερὸ βιβλίο. Ὅταν τὸ ξανασήκωσε, ὅλοι πρόσεξαν πὼς τὰ μάτια του χαμογελοῦσαν.

—Καλὰ νέα! εἶπε. Στὴ σελίδα ποὺ ἄνοιξα ἦταν γραμμένο, ἡ νίκη εἶναι μὲ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ἰσλάμ.

—Διαδῶστε τὴν καλὴ εἴδηση, εἶπε ψυχρὰ ὁ ἀρχιστράτηγος.

Οἱ τατάρηδες ὅρμησαν καλπάζοντας πρὸς ὅλες τὶς μεριές.

Τὸ μεγάλο ταμποῦρλο σώπασε. Ἔπεσε μιὰ βαθιὰ σιγὴ σὰν νὰ κοιμήθηκε ἀπότομα ὁ κόσμος ὅλος.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σήκωσε πάλι τὸ χέρι. Τὸ κόκκινο ρουμπίνι στὸ μεσαῖο του δάχτυλο ἄστραψε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὶς ἀχτίδες τοῦ ἥλιου. Κάποιος πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του εἶπε κάτι. Ἀκούστηκε τὸ θρόισμα ἀπ' τὸ μετάξι τῆς σημαίας καὶ ξαφνικὰ ὁ ἀέρας γέμισε ἀπὸ βροντὲς καὶ τυμπανοκρουσίες ἑκατοντάδων τυμπάνων, τάμ-τάμ, ἤχους ἀπὸ γκάιντες, σάλπιγγες, τρομπέτες, κραυγὲς «Ἀλλάχ», «Πατισάχ», προσταγὲς καὶ διαταγές. Πρῶτα ξεκίνησαν τ' ἄτακτα ἐθελοντικὰ στρατεύματα μὲ σημαῖες ν' ἀνεμίζουν κι ὑψωμένα κοντάρια. Πίσω τους ρίχτηκαν οἱ τοξότες ποὺ θὰ χτυποῦσαν τοὺς ὑπερασπιστὲς τῶν ἐπάλξεων ὅσο θὰ κρατοῦσε ἡ ἐπίθεση. Ἔπειτα, σὲ μιὰ ἀτέλειωτη σειρά, μὲ τὰ τσεκούρια καὶ τὶς ἀσπίδες ν' ἀστράφτουν στὸν ἥλιο, ξεκίνησαν οἱ ἀναρίθμητες φάλαγγες τῶν «ἀζάπων». Τὰ σκοινιά, οἱ ἀξίνες, οἱ σκάλες, τὰ τεράστια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα, οἱ ἀσπίδες σὲ σχῆμα χελώνας, οἱ σφῆνες, οἱ σιδερένιες πολιορκητικὲς μηχανές, τὰ ξύλινα δοκάρια, τὰ σφυριά, κάθε εἴδους ἐργαλεῖο κι ὅπλα, ἔπλεαν σὰν κομμάτια ἀπὸ ναυάγιο πάνω στὴ θάλασσα τῶν στρατιωτῶν. Τὰ τάγματα τῶν ἐσκυντζίνων προχώρησαν ἀργὰ κι ἀφοῦ κάλυψαν τὸ μέρος ποὺ ἄφησαν κενὸ οἱ ἀζάπες, σταμάτησαν προσμένοντας τὴ σειρά τους γιὰ τὴν ἔφοδο. Ἀντίθετα, οἱ βαριὲς κι ἐπιβλητικὲς γραμμὲς τῶν γενίτσαρων δὲν ἔφυγαν ἀπ' τὴ θέση τους. Ὅταν τὰ ἐθελοντικὰ στρατεύματα ἄρχισαν νὰ πλησιάζουν τὴν τάφρο μπροστὰ ἀπ' τὴν κεντρικὴ πόρτα, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κάρφωσε τὰ μάτια του στὶς ἐπάλξεις ποὺ εἶταν ἀκόμα ἔρημες. Ἡ ἐλπίδα ὅτι οἱ ὑπερασπιστὲς δὲν θἄβγαιναν στὶς ἐπάλξεις δὲν τὸν ἐγκατέλειπε,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μόλο πού τὄξερε κι ὁ ἴδιος πὼς εἶταν τρελὴ ἐλπίδα. Νὰ τώρα τὰ ἄτακτα στρατεύματα ἔφτασαν στὴν ἄκρη τῆς τάφρου. Οἱ πρῶτοι ρίχτηκαν μέσα κι ἔτρεξαν πρὸς τὴν ἄλλη πλευρά. Σὲ λίγο ἕνας καταρράχτης ἀπὸ κορμιὰ χύθηκε στὴν τάφρο κι ἡ ζωντανὴ μάζα ἁπλώθηκε μ' ἀγωνία μέσα της. Ἦταν σὰν ἐφιάλτης. Ξαφνικὰ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς νόμισε πὼς ὅλα ἄρχισαν νὰ κουνιῶνται πολὺ ἀργὰ κι ὅλα τὰ πλάκωσε ἡ ἀπόλυτη σιωπή. Θἄπρεπε νἄχανε σκαρφαλώσει κιόλας στὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς τάφρου. Οἱ ἄτιμοι πήγαιναν πολὺ ἀργά. Δὲν εἶχαν φτάσει ἀκόμα. Μὰ φάνηκε ὁ πρῶτος, ὁ δεύτερος. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἄκουσε ξαφνικὰ κάτι σὰν δροσερὴ αὖρα νὰ φυσάει μακρυά. Ἆ ναί, εἶταν οἱ τοξότες του ποὔριχναν τὸ πρῶτο σύννεφο ἀπὸ βέλη στὶς ἐπάλξεις! Εἶχαν δεῖ πρὶν ἀπ' αὐτὸν τοὺς ὑπερασπιστὲς νὰ βγαίνουν. Τελικὰ βγῆκαν! Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκλεισε τὰ μάτια. Ἔμεινε ἔτσι γιὰ πολὺ ὥρα. Τὸ αἷμα σφυροκοποῦσε στοὺς κροτάφους του. Ὅταν ἄνοιξε τὰ μάτια εἶδε τοὺς ἐθελοντὲς νὰ χύνονται ἀκόμη σὰν ὁρμητικὸς χείμαρος μέσα στὴν τάφρο, νὰ τὴ διαβαίνουν καὶ νὰ τρέχουν πρὸς τὰ τείχη. Κείνη τὴ στιγμὴ βρόντησαν μὲ τὴ σειρὰ καὶ οἱ τέσσερις μπομπάρδες. Τὰ βλήματα ἔπεσαν κάπου πάνω στὰ τείχη. Ἀκούστηκαν μυριάδες φωνὲς «Ὕρυςςς!», «Ὕρυςςς!» καὶ οἱ ἀτέλειωτες φάλαγγες τῶν ἀζάπων ὅρμησαν πρὸς τὰ μπρὸς τρέχοντας. Γιὰ λίγες στιγμὲς ἡ τάφρος ἐξαφανίστηκε κάτω ἀπ' τὰ ἀνθρώπινα κορμιὰ καὶ τὰ ὅπλα. Οἱ ἀζάπες τὴ διάβηκαν κι ὑψώνοντας τὶς ἀσπίδες πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια, ρίχτηκαν ἄλλοι πάνω στὴν κεντρικὴ πόρτα κι ἄλλοι στὰ μεγάλ' ἀνοίγματα τοῦ ἀριστεροῦ της τοίχου. Βρόντησαν πάλι οἱ μπομπάρδες. Τὰ ταμποῦρλα, τὰ τάμ-τὰμ κι οἱ σάλπιγγες ξεκούφαιναν τ' αὐτιά. Ἐκεῖ πού ἔπρεπε νἄναι ἡ τάφρος σκάλες κι ἄλλα πολλὰ ἐργαλεῖα κυμάτιζαν πάνω στὶς πλάτες τῶν στρατιωτῶν. Νὰ ἡ πρώτη σκάλα, στηρίχθηκε στὸν τοῖχο. Ἦταν χαμηλή. Πίσω της ἀκολουθοῦσε μιὰ ἄλλη γιγάντια σκάλα. Αὐτὴ σηκώθηκε ἀργὰ πάνω ἀπ' τ' ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν σὰν νἆταν μαγεμένη, ἔμεινε νὰ αἰωρεῖται γιὰ ἕνα λεφτὸ στὸν ἀέρα κι ἔπειτα στηρίχθηκε πάνω στὸν τοῖχο. Ἀπὸ κάτω οἱ ἀζάπες, προσπαθώντας ν' ἀκουμπήσουν τὴν κορυφή της ὅσο καλύτερα γινόταν πάνω στὸν τοῖχο, τὴν ἔκαναν νὰ χάσει ὁλότελα τὴν ἰσορροπία της καὶ γλυστρώντας στὸ πλάι νὰ πέσει πάνω στὸ πλῆθος πού ἔβραζε. Τὴν ἴδια στιγμὴ πολλὲς ἄλλες σκάλες στηρίχθηκαν στ' ἀνοίγματα τοῦ τοίχου ἐδῶ κι ἐκεῖ. Ἡ γιγάντια σκάλα σηκώθηκε πάλι σὰν τὸν ψηλόλιγνο λαιμὸ κάποιου τέρατος καὶ στηρίχθηκε στὸν τοῖχο. Ἑκατοντάδες τοξότες ἔριχναν ἀσταμάτητα τὰ βέλη τους ἐκεῖ πού εἶχε στερεωθεῖ ἡ κορυφὴ τῆς σκάλας. Οἱ ἀζά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πες ἄρχισαν νὰ σκαρφαλώνουν πάνω της κατὰ δεκάδες. Πλησίαζαν τώρα στὰ τείχη τὰ γιγάντια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα, ποὺ κάτω τους μποροῦσαν νὰ προστατευθοῦν δεκάδες στρατιῶτες. Ἀπ' τὴ μεγάλη σκάλα ἔπεσαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναβάτες, μὰ οἱ ἄλλοι συνέχισαν ν' ἀνεβαίνουν. Μιὰ ἄλλη τεράστια σκάλα στηρίχθηκε λίγο πιὸ κεῖ. Πίσω ἔφταναν ἄλλες δυό. Οἱ πρῶτοι ἀναβάτες σίμωναν τώρα στὴν κορυφή. Μυριάδες βέλη πετοῦσαν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους, προστατεύοντάς τους ἀπὸ τοὺς πολιορκούμενους. Ὁ πρῶτος στρατιώτης ἔβαλε τὰ χέρια στὴ βάση τῆς ἔπαλξης κι ἔκανε ν' ἀνεβεῖ μὰ δὲν ξανακουνήθηκε. Γιὰ λίγες στιγμὲς ἔμεινε ἀκουμπισμένος στὴν πέτρα, σὰν ν' ἀποκοιμήθηκε ξαφνικά.

—Τοὔκοψαν τὰ χέρια, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος μὲ χαμηλὴ φωνή.

Ὁ δεύτερος δὲν πρόλαβε ν' ἁπλώσει τὰ χέρια. Ἔπεσε ἀκόμη νωρίτερα. Ἄλλοι δυὸ ἀνέβηκαν γρήγορα. Ρίχτηκαν στὸν τοῖχο. Ὁ ἕνας ἐξαφανίστηκε ἀνάμεσα στὶς ἐπάλξεις. Ὁ ἄλλος γκρεμίστηκε παρασύροντας μαζί του ἕνα ἀπ' τοὺς πολιορκούμενους. Οἱ τοξότες σταμάτησαν νὰ ρίχνουν ἀπὸ φόβο μήπως χτυπήσουν τοὺς δικούς τους. Καὶ τότε, ἐπωφελούμενοι ἀπ' αὐτὸ οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἐμφανίστηκαν ξαφνικὰ κατὰ ἑκατοντάδες ἀνάμεσα στὶς ἐπάλξεις του, φτιάχνοντας ἕνα τοῖχο ἀπὸ κοντάρια.

Κείνη τὴ στιγμὴ οἱ ἐσκυντζίνοι μ' ἀρχηγὸ τὸν Ταχανκά, ὅρμησαν στὰ τείχη τοῦ δεξιοῦ πύργου. Αὐτὸ θἄπρεπε νὰ εἶναι τὸ λιγότερο καλὰ φυλαγμένο μέρος τοῦ κάστρου γιατὶ ὑψώνονταν σχεδὸν πάνω ἀπ' τὸ βάραθρο. Μὲ μιὰ ἀπίστευτη γρηγοράδα οἱ ἐσκυντζίνοι στήριξαν τὶς σκάλες στὴν ἄκρη ἀκριβῶς τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχισαν νὰ ἀνεβαίνουν. Ὅταν φάνηκαν πολιορκούμενοι κοντὰ στὶς ἐπάλξεις, οἱ ἐσκυντζίνοι εἶχαν κιόλας ἀνέβει ὥς τὰ μισὰ τῆς σκάλας.

Γύρω στὰ τείχη εἶχαν στερεωθεῖ δεκάδες σκάλες. Ἀρκετὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν γεμάτες στρατιῶτες ποὺ ἀνέβαιναν ἀσταμάτητα. Οἱ ἄλλες εἶχαν γεμίσει ὥς τὰ μισά. Πάνω στὶς σκάλες οἱ σκοτωμένοι ἔπαιρναν τὶς πιὸ περίεργες στάσεις.

—Δές τους πῶς κρέμουνται! εἶπε γενικὸς ἔφορος στὸ χρονικογράφο. Οἱ μαραγκοὶ ἔκαναν βιαστικὲς δουλειές. Ἄφησαν ἕνα σωρὸ ξύλα καὶ καρφιά.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουγε ἀφηρημένα. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶχαν καμιὰ σχέση μὲ τὸ χρονικό του.

Στὸν δεξιὸ πύργο οἱ ἐσκυντζίνοι ἐπιτίθονταν ἄγρια. Μιὰ σκάλα τους γεμάτη στρατιῶτες, γλύστρισε καὶ γκρεμίστηκε στὸ βάραθρο, μ' αὐτοὶ στήριξαν μιὰν ἄλλη στὸ ἴδιο μέρος.

—Οἱ ἐσκυντζίνοι σκαρφαλώνουν στὸν δεξιὸ πύργο! εἶπε ὁ γε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νικὸς ἔφορος.

Ὁ χρονικογράφος κοίταξε πρὸς τὰ κεῖ.

—Αὐτοὶ ποὺ ἄκουσαν τὸν Ταχανκὰ νὰ οὐρλιάζει στὴ μάχη, λένε πὼς δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ τρομερὸ ἀπ᾽ αὐτὸ στὸν κόσμο! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Ἄχ! οἱ δαίμονες! φώναξε κάποιος ἀπ᾽ τὴ σιωπηλὴ ὁμάδα πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ. Κείνη τὴ στιγμὴ ἄρχισαν

—Διάβολοι «πισσορίχτες»! μουρμούρισε κάποιος.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ σκέφτηκε πὼς αὐτὴ ἡ λέξη εἴταν πολὺ κατάλληλη γιὰ τὸ χρονικό του. «Διάβολοι πισσορίχτες», μουρμούρισε στὸν ἑαυτό του. Δὲν ἔπρεπε νὰ ξεχάσει αὐτὴ τὴ λέξη.

Κάθε φορὰ ποὺ ἔπεφταν οἱ κομῆτες ἀπ᾽ τὶς ἐπάλξεις, ἡ θάλασσα τῶν στρατιωτῶν στὰ ριζὰ τοῦ τοίχου πάλλονταν μ᾽ ἀγωνία.

—Εἶναι μπάλλες βουτηγμένες σ᾽ ἕνα μίγμα ἀπὸ ρητίνη, θειάφι, κερὶ καὶ λάδι, ἐξήγησε ὁ γενικὸς ἔφορας στὸν χρονικογράφο. Τὰ σημάδια ἀπ᾽ τὶς πληγές τους μένουν γιὰ ὅλη τὴ ζωή. Ὑγρὸν πῦρ τὄλεγαν οἱ Βυζαντινοί!

Ὁ χρονικογράφος τὄξερε αὐτό, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα ποὺ πολλὲς φορὲς ὑποκρινόταν πὼς ἀγνοοῦσε. Κι αὐτό, γιὰ νὰ μὴ στερήσει ἀπ᾽ τὸ σπουδαῖο φίλο του τὴν εὐχαρίστηση πὼς τὸν πληροφορεῖ γι᾽ ἄγνωστα πράγματα.

—Γιὰ ὅλη τὴ ζωή! εἶπε ζαρώνοντας τὸ μέτωπο.

Ὁ γενικὸς ἔφορας σήκωσε τὸ φαρδὺ μανίκι του κι ἔδειξε στὸν χρονικογράφο τὸ δεξί του μπράτσο. Ὁ χρονικογράφος μὲ κόπο κατάφερε νὰ συγκρατήσει ἕνα μορφασμὸ φρίκης. Αὐτὸ ποὺ ἤθελε εἴτανε νὰ σκεπάσει ὁ γενικὸς ἔφορας ὅσο πιὸ γρήγορα γινόταν τὸ σημαδεμένο του χέρι.

Μερικὲς σκάλες ἔμειναν γιὰ λίγο ἄδειες. Σὲ ἄλλες, ἀφοῦ οἱ στρατιῶτες σκέπασαν τὸ κεφάλι τους μὲ τὶς ἀσπίδες ποὖχαν τὸ σχῆμα τῆς χελώνας, ἀνέβαιναν προσεχτικά. Κάτω στὰ πόδια τους, οἱ ἄλλοι στρατιῶτες ἔτρεχαν νὰ προφυλαχτοῦν κάτω ἀπὸ τὰ γιγάντια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα, περιμένοντας τὴ σειρά τους ν᾽ ἀνέβουν. Ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνάμεσα στὶς ἐπάλξεις ὁ ἀγώνας συνεχιζόταν. Μιὰ ὁμάδα ἐσκυντζίνων κατάφερε ν᾽ ἀνέβει στὰ τείχη καὶ μιὰ τρομερὴ σκληρὴ μάχη ἄρχισε πάνω στὶς ἐπάλξεις. Δυὸ ἀπὸ τὶς γιγάντιες σκάλες εἶχαν πιάσει φωτιὰ σὲ δυὸ τρία σημεῖα. Μιὰ ἄλλη ἔσπασε στὴ μέση. Παρόλ᾽ αὐτά, οἱ σκάλες ποὺ ἀκουμποῦσαν στὰ τείχη ὅλο καὶ πλήθαιναν.

Ἕνας ἀγγελιαφόρος φάνηκε νἄρχεται πάνω στὸ ἄλογο.

—Σκοτώθηκε ὁ Μπουρτζουμπά, φώναξε πρὶν καλοφτάσει ἀκό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μη καὶ γύρισε πάλι μὲ τ' ἄλογο πρὸς τὸ πεδίο τῆς μάχης.

Κανεὶς δὲ μίλησε.

Οἱ μπομπάρδες συνέχισαν νὰ βροντᾶνε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κάστρου. Στὴν ἀρχὴ τὰ βλήματα ἔπεφταν στὸ ἐσωτερικό του. Ἔπειτα, σιγὰ σιγά, ἄρχισαν νὰ πέφτουν ὅλο καὶ πιὸ κοντὰ στὰ τείχη.

—Ἂν ὁ Σαρουτζὰ χτυπήσει ἀκριβῶς πάνω στὶς ἐπάλξεις, θἆναι μεγαλοφυΐα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Τὰ βλήματα ἔπεφταν ὁλοένα πιὸ σιμὰ στὶς ἐπάλξεις.

—Εἶναι πολὺ προσεχτικός, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας, κι ἔχει δίκιο. Ἂν τὸ βλῆμα πέσει ἔστω κι ἕνα μέτρο λάθος, θὰ γίνει ἐκεῖ μιὰ ἑκατόμβη γιὰ τὰ στρατεύματά μας.

Ἕνα βλῆμα ἔπεσε πάνω στὶς ἐπάλξεις. Τίποτα δὲν ἔμεινε ἀπ' τὴν ὁμάδα τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κάστρου ποὺ ἑτοιμαζόταν ν' ἀντιμετωπίσει ἕνα καινούριο ὁρμητικὸ μπουλούκι ἀπὸ στρατιῶτες. Κομμάτια ἀπὸ ἀκρωτηριασμένα σώματα καὶ μεγάλες πέτρες σκορπίστηκαν γύρω.

—Μπράβο! φώναξε κάποιος πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦ πασᾶ.

Οἱ μισοκατεστραμένες ἀπ' τὸ βλῆμα ἐπάλξεις ἔμειναν γιὰ λίγο ἄδειες. Οἱ ἀζάπες ρίχτηκαν γρήγορα ἀνάμεσα στὶς πέτρες κι ἔτρεξαν πάνω στὰ τείχη. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς κούνησε μερικὲς φορὲς μιὰ σημαία καὶ ἡ ἀνθρωποθάλασσα ἀπὸ κάτω βρυχήθηκε μ' ἐνθουσιασμό. Ἡ σημαία κυμάτισε γιὰ λίγο μὰ ἔπειτα ἔγινε κάτι περίεργο: τὰ μακριὰ μαῦρα κοντάρια ἐμφανίστηκαν πάλι, ἔγινε κάποιο μπέρδεμα κι ἡ σημαία ἐξαφανίστηκε σὰν νὰ τὴν κατάπιε ρουφήχτρα.

Στὸ μεταξύ, στὸ μεγάλο ρῆγμα τοῦ τοίχου στ' ἀριστερὰ τῆς κεντρικῆς πόρτας, μεγάλα κύματα ἀπὸ στρατιῶτες πάλλονταν ἀσταμάτητα. Ἄλλοι σκαρφάλωναν στὶς φαρδιὲς σκάλες, ἄλλοι τραβοῦσαν τὰ μεγάλα πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα ἐκεῖ ὅπου ἔπεφτε ἡ πίσσα κι οἱ φλεγόμενες μπάλλες. Πολλοὶ ἀζάπες ποὺ τὰ ροῦχα τους εἶχαν πιάσει φωτιά, ἔτρεχαν σὰν τεράστιες δάδες μὲ τὰ χέρια τεντωμένα ψηλά. Μερικοὶ ἔπεφταν στὴ γῆ γιὰ νὰ σβύσουν τὶς φλόγες. Ἄλλοι ἔτρεχαν σὰν τρελλοὶ μέσα στὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, ποὺ ρίχνονταν τρομαγμένοι ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνοίγοντας δρόμο, ὥσπου νὰ πέσουν νεκροὶ στὴ γῆ.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔβλεπε τοὺς στρατιῶτες ποὺ καίγονταν καὶ προσπαθοῦσε ἀπὸ πολλὴ ὥρα νὰ βρεῖ μιὰ λέξη γιὰ νὰ τοὺς παρομοιάσει. Σκεφτόταν νὰ τοὺς παρουσιάσει στὸ χρονικό του μὲ τὶς μικρὲς πεταλοῦδες ποὺ γυρνᾶνε τὸ βράδυ γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, ὅμως ἡ λέξη «πεταλούδα» δὲν τοῦ ἄρεσε γι' αὐτὴ τὴν περίπτωση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γιατὶ δὲν ἔδινε τὸ νόημα ποὺ ἤθελε γι' αὐτὸ τὸν ἡρωϊσμὸ τῶν μαχητῶν. Μὰ δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ μιὰ ἄλλη κι ἐπιπλέον, ἂν παρομοίαζε τὴ φωτιὰ τοῦ ἱεροῦ πολέμου μὲ λαμπάδα τοῦ Ἰσλάμ —ἔτσι ὅπως τὄχε διαβάσει σὲ παλιότερα χρονικά— τότε ἡ λέξη «πεταλούδα» θὰ μποροῦσε νἆναι κατάλληλη. Θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομάζει τοὺς στρατιῶτες «πεταλοῦδες τῆς λαμπάδας τοῦ Ἰσλὰμ» κι αὐτὸ θ' ἄρεσε σίγουρα στὸν ἀρχιστράτηγο.

Ξαφνικὰ τὸ ἔδαφος σείστηκε ἀπὸ μιὰ τρομαχτικὴ βροντή, ποὺ ἔκοψε τὴ σειρὰ τῶν σκέψεων τοῦ χρονικογράφου. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κι ὅλοι οἱ ἄλλοι γύρισαν τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κεῖ ποὺ ἀκούστηκε ἡ βροντή. Κάτι θἄγινε στὰ κανόνια, γιατὶ ἀπὸ κεῖ ἀκριβῶς εἶταν ποὺ σηκώθηκε ἕνας πυκνὸς μαῦρος καπνός. Ἕνας ἀπὸ τοὺς καβαλάρηδες ἔφυγε καλπάζοντας.

—Τί μπορεῖ νἄγινε; ρωτοῦσαν μὲ μισὴ φωνὴ αὐτοὶ ποὺ στέκονταν πίσω ἀπ' τὴ ράχη τοῦ πασᾶ.

Ὁ καβαλλάρης γύρισε γρήγορα.

—Ἔσκασε μιὰ ἀπ' τὶς μπομπάρδες, ἀνάφερε στὸν Τουρσοὺν πασᾶ. Σκοτώθηκαν μερικοὶ μηχανικοὶ καὶ πυροβολητές. Πολλοὶ ἄλλοι τραυματίστηκαν.

—Ὁ ἀρχιμηχανικός; ρώτησε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς.

—Ὁ ἀρχιμηχανικὸς δὲν ἔπαθε τίποτα.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς γύρισε πάλι πρὸς τὸ κάστρο καὶ κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσει. Ὁ πόλεμος θὰ συνεχίζονταν.

Ὁ πασᾶς διάταξε νὰ ἐπιτεθοῦν καινούργια στρατεύματα. Ἐνῶ ἀκολουθοῦσε μὲ τὸ βλέμμα τὰ τάγματα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Καυκάσιων ποὺ τρέχαν πρὸς τὰ τείχη γιὰ νὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς ἀζάπες καὶ τοὺς ἐσκυτζίνους τῆς πρώτης γραμμῆς (τοὺς ἐθελοντὲς συνήθως δὲν τοὺς ἀντικαταστοῦσαν), ὁ ἀρχιστράτηγος σκέφτηκε μήπως εἶταν νωρὶς ἀκόμη γιὰ τὰ ἐπίλεκτα τάγματα τῶν δαλκελέτσων. Αὐτοὶ ξεκινοῦσαν πάντοτε ἔπειτα ἀπ' τοὺς γενίτσαρους.

Τώρα ἡ ἐπίθεση εἶχε ἁπλωθεῖ σ' ὅλο τὸ μάκρος τοῦ μπροστινοῦ τοίχου. Οἱ μικρὲς κι οἱ μεγάλες σκάλες, στηριγμένες στὶς ἐπάλξεις ἢ τὰ ρήγματα εἶταν τώρα ἑκατοντάδες. Ἀπ' τὸ ἀπέραντο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ποὺ στροβιλίζονταν κι ἔβραζε στὰ πόδια τους, ἕνα μέρος ξεχύνονταν πάνω τους μισοκαμμένο καὶ καταματωμένο. Οἱ στρατιῶτες μόλις ἀνέβαιναν στὶς ἐπάλξεις χώνονταν μέσα στὰ μεγάλα ἀνοίγματα, πετοῦσαν μακρυὰ τὶς ἀσπίδες ποὺ ἔσταζαν πίσσα καὶ κερὶ καὶ σήκωναν τὰ σπαθιὰ καὶ τὰ τσεκούρια. Καὶ οἱ ἀσπίδες συχνὰ ἔπεφταν ἀπὸ ψηλὰ πάνω στὰ κεφάλια τοῦ πλήθους ποὺ μετατοπιζόταν ἀμέσως οὐρλιάζοντας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Σκαρφαλώνουν συνέχεια, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας σκεφτικός. Ἀπ' τὸν τρόπο ποὺ ξεστόμισε αὐτὲς τὶς λέξεις φάνηκε σὰ νἄθελε νὰ πεῖ «σκαρφαλώνουν συνέχεια, μὰ ὅλα εἶναι μάταια». Καὶ πράγματι οἱ στρατιῶτες μόλις ἔφταναν στὶς ἐπάλξεις ἢ ἔμπαιναν στὰ ἀνοίγματα, ἐξαφανίζονταν ἀμέσως σὰν νὰ τοὺς κατάπινε τὸ ἄγνωστο.

Οἱ ἐσκυντζίνοι συνέχιζαν τὴν πεισματικὴ ἐπίθεσή τους στὴν πλευρὰ τοῦ γκρεμοῦ. Πολλοὶ ἔπεφταν στὸ γκρεμὸ μαζὶ μὲ τὶς σκάλες, ὅμως αὐτὸ δὲν κιότευε αὐτοὺς ποὺ ἀκολουθοῦσαν. Τὰ κόκκινα σαρίκια τους ἀπὸ μακρυὰ φαίνονταν νὰ ματώνουν πρόωρα.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν στρατιωτῶν συνέχιζε τὴν ἐπίθεση ἐνάντια στὴν κεντρικὴ πύλη. Ἡ ἀναταραχὴ ἐκεῖ εἴτανε μεγαλύτερη ἀπ' ὁπουδήποτε ἀλλοῦ. Ἔτσι δὲν εἴδανε πῶς κι ἀπὸ ποιόν φτιάχτηκε μιὰ σκεπὴ ἀπὸ ξύλα ποὺ ξαφνικὰ ὑψώθηκε πάνω ἀπ' τὸ πλῆθος. Οἱ ἀζάπες ἔριξαν πάνω της προβιὲς ἀπὸ κριάρια γιὰ νὰ τὴν προστατέψουν ἀπ' τὴ φωτιά. Κάτω ἀπὸ κείνη τὴ σκεπὴ κατάφυγαν οἱ στρατιῶτες ποὺ χτυποῦσαν τὴν κεντρικὴ πύλη μὲ μιὰ μεγάλη σιδερένια πολιορκητικὴ μηχανὴ κι οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ, μαζί τους τρέξαν νὰ χωθοῦν κι οἱ στρατιῶτες ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ καταστρέψουν τὶς ἀκραῖες πλευρές της μὲ μεγάλες βαριὲς σφῆνες.

Ἕνας ἀγγελιαφόρος ἔφτασε πάλι καλπάζοντας ἀπ' τὸ πεδίο τῆς μάχης. Εἴταν κατάμαυρος ἀπ' τὴ σκόνη.

—Σκοτώθηκε ὁ Μποζκουροτγκλοὺ Μπεκμπέ, ἀνάφερε.

Κανεὶς δὲ μίλησε.

Οἱ τρεῖς μπομπάρδες βομβάρδιζαν ἀδιάκοπα τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κάστρου, ὅμως τώρα τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν πληγωμένων καὶ τῶν καμμένων ποὺ ξεψυχοῦσαν, εἴτανε τόσο δυνατά, ποὺ μαζὶ μὲ τὰ ταμποῦρλα καὶ τὰ τὰμ-τὰμ σκέπαζαν τὶς βροντὲς τῶν ὅπλων. Ὁ ἥλιος εἶχε ἀρχίσει νὰ πέφτει. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν ἔπαιρνε τὸ βλέμα ἀπὸ τὴν ἄμορφη καὶ γιγάντια μάζα τοῦ στρατοῦ του ποὺ πάλλονταν γύρω ἀπὸ τὸ κάστρο σὰν ἕνας ματωμένος ζωντανὸς ὀργανισμός. Ἡ μυρουδιὰ ἀπὸ καμμένο κρέας ἔφτανε κάπου κάπου ὥς ἐκεῖ.

Ξεχώρισε κάποιον ἄντρα ποὺ ἔτρεχε μὲ τὸ ἄλογο πρὸς τὸ μέρος του. Στὰ ἑκατὸ μέτρα τὸν ἀναγνώρισε. Ἦταν ὁ Καρὰ Μουκμπίλ. Μὲ τὄνα χέρι κρατοῦσε τὰ γκέμια τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ τ' ἄλλο τὸ πληγωμένο καταματωμένο του μάγουλο.

—Οἱ ἀζάπες μου ἐξολοθρεύονται, φώναξε ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ χωρὶς νὰ κατέβει ἀπ' τ' ἄλογο. Ποῦ εἶναι οἱ γενίτσαροι; Ἡ φωνή του εἴταν βραχνὴ κι ἄγρια. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τὸν κοίταξε ψυχρὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

καὶ τέντωσε τὸ χέρι πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ κάστρου.

Ἡ θέση σου εἶναι ἐκεῖ κάτω Καρὰ Μουκμπίλ! στρίγγλισε.

Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ ἔκανε νὰ πεῖ κάτι. Τράβηξε τὰ γκέμια, ἔβαλε πάλι τὸ χέρι στὸ πληγωμένο του μάγουλο, κι ἀπότομα, γυρνώντας μὲ μανία τ' ἄλογο, ἔφυγε ἀκολουθούμενος ἀπ' τὴν ὀρντινάτσα του.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκανε ἕνα νεῦμα μὲ τὸ χέρι. Ἕνας ἀπ' τοὺς βοηθούς του τὸν πλησίασε.

—Οἱ γενίτσαροι, εἶπε χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι.

Ὁ βοηθὸς ἔτρεξε μὲ τ' ἄλογο. Δὲν πέρασαν παρὰ λίγες στιγμὲς κι οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νὰ κινοῦνται πρὸς τὰ τείχη, στὴν ἀρχὴ ἀργά, ἔπειτα ὁλοένα πιὸ γρήγορα. Ὅσο προχωροῦσαν τόσο πιὸ δυνατὲς γίνονταν οἱ κραυγές τους κι ὅταν ἔφτασαν κοντὰ στὴν τάφρο, ρίχτηκαν μπροστά, κρατώντας στὰ χέρια τὰ κοντάρια καὶ τὰ σιδερένια ρόπαλα.

Τ' ἀσταμάτητο χτύπημα τῶν ταμπούρλων καὶ τῶν τὰμ-τὰμ τώρα ξεκούφαινε τ' αὐτιά. Οἱ γενίτσαροι διάβηκαν γρήγορα τὴν τάφρο, ποὺ ἦταν κιόλας γεμάτη καβαλάρηδες ἀζάπες κι ἐθελοντὲς καὶ ρίχτηκαν πρὸς τὸ κάστρο, σ' ὅλο τὸ μάκρος τῶν τειχῶν. Οἱ κραυγές τους «Ἀλλὰχ», «Πατισὰχ» σκέπασαν γιὰ λίγο κάθε ἄλλο θόρυβο. Χωρὶς νὰ σταματήσουν οὔτε λεφτὸ κάτω ἀπ' τὰ τείχη, πέρασαν μέσα ἀπ' τὸ πλῆθος τῶν ἀζάπων καὶ βάλθηκαν νὰ σκαρφαλώνουν μὲ σβελτάδα στὶς μισοάδειες καὶ μαυρισμένες ἀπ' τὴν καπνιὰ τῆς πίσσας σκάλες, χωρὶς νὰ νοιάζονται γιὰ τὰ βέλη καὶ τὶς φλεγόμενες μπάλλες ἀπὸ ρητίνη ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ ψηλὰ ὁλοένα καὶ πιὸ πυκνά. Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴ μάχη πίσω ἀπ' τὴ ράχη τοῦ πασᾶ περίμεναν νὰ δοῦν τί θὰ συνέβαινε μόλις οἱ γενίτσαροι θ' ἀνέβαιναν στὰ τείχη. Ἀνάμεσα στὶς ἐπάλξεις πολλαπλασιάστηκαν μὲ μιᾶς οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου κι ὅταν οἱ γενίτσαροι πήδησαν πάνω σ' ὅλο τὸ μάκρος τοῦ τοίχου σὰν ἀγριόγατοι, ἄρχισε μιὰ αἱματηρὴ πάλη σῶμα μὲ σῶμα. Οἱ σκάλες εἶταν τώρα γεμάτες ἀπὸ γενίτσαρους. Μερικὲς εἶχαν πιάσει φωτιά. Οἱ ἐπιδρομεῖς βιάζονταν νὰ πηδήσουν τὰ ξύλα ποὺ καίγονταν καὶ νὰ φτάσουν ψηλὰ στὸν τοῖχο, πρὶν σπάσουν. Στὸ μεταξὺ οἱ ἀζάπες ἄλλαζαν βιαστικὰ τὶς καμμένες σκάλες μὲ ἄλλες καινούριες, ποὺ γέμιζαν ἀμέσως ἀπὸ γενίτσαρους. Ἄλλοι ἔσερναν μακρυὰ τ' αναμμένα κορμιὰ ποὺ κάθε τόσο ἔπεφταν ἀπὸ ψηλὰ πάνω στὴν ξύλινη σκεπή, μπροστὰ στὴν πόρτα. Ἡ σκεπὴ μόλο ποὺ εἶταν σκεπασμένη μὲ βρεμμένα δέρματα, εἶχε πιάσει μερικὲς φορὲς φωτιά, ἀλλὰ οἱ ἀζάπες κατάφερναν νὰ τὴ σβήσουν. Μπροστὰ στὴν καστρόπορτα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

οἱ γενίτσαροι συνέχιζαν ν' ἀνεβαίνουν σὰν ὁρμητικὸς χείμαρος. Ἐκεῖ εἶταν ποὺ ἀκούγονταν οἱ πιὸ δυνατὲς κραυγές. Βρασμένη ρητίνη καὶ φωτιὰ ἔσταζε ἀπὸ πάνω. Ξαφνικά, ἀκούστηκε ἕνας τρομαχτικὸς θόρυβος. Ἡ καστρόπορτα ἄρχισε φαίνεται νὰ σπάζει. Ὁ θόρυβος γινόταν τρομερότερος. Ἡ μεγάλη σιδερένια πύλη εἶχε καταστραφεῖ σὲ δυὸ μεριές. Οἱ κραυγὲς δυνάμωσαν τόσο ποὺ ἔμοιαζαν μὲ οὐρλιαχτὰ κολασμένων. Ἡ πόρτα ταλαντεύτηκε, ἔπειτα ἔπεσε ἕνα κομμάτι της καὶ οἱ πρῶτοι γενίτσαροι σπρωγμένοι ἀπὸ τὴν παλλόμενη μάζα ποὺ ἔρχονταν πίσω τους ρίχτηκαν μέσα μὲ ὑψωμένα τὰ σιδερένια τους ρόπαλα. Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ ὁρμὴ ἀπ' τὸ χείμαρο τῶν γενίτσαρων, ποὺ ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἡ μεγάλη καστρόπορτα ἔγειρε στὸ πλάι, σὰν ἕνα φύλλο ἀπὸ τενεκέ.

Αὐτοὶ ποὺ βρίσκονταν πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ πασᾶ βάλθηκαν νὰ μουρμουρίζουν προσευχές. Θἄθελαν νὰ φωνάξουν μὲ πολὺ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν στρατιωτῶν τους στὸ κάστρο, ἀλλὰ ἡ ἀκίνητη ράχη τοῦ ἀρχιστράτηγου δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ὑψώσουν φωνή. Μόνο ὁ ἀρχιτέχτονας Καουρὶ φώναξε ἀπελπισμένα:

—Δὲν ἔπρεπε περάσουν πόρτα ἐκεῖ μεγάλη παγίδα δὲν ἔπρεπε περάσουν πόρτα γυρίσουν πίσω γρήγορα.

—Τί κρώζει αὐτὴ ἡ κουρούνα; εἶπε κάποιος τιτλοῦχος.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατάλαβε ἀμέσως τὴ σκέψη τοῦ ἀρχιτέκτονα. Τὄξερε πὼς πίσω ἀπ' τὴν κεντρικὴ πύλη ὑπῆρχε μιὰ στενὴ ἐσωτερικὴ αὐλὴ σὲ τριγωνικὸ σχῆμα ποὺ ὁδηγοῦσε σὲ μιὰ δεύτερη πύλη, λίγο πιὸ μικρή, ἀλλὰ σίγουρα τόσο στέρεα ὅσο καὶ ἡ μεγάλη. Ἤξερε ἀκόμα πὼς θἄτανε πολὺ δύσκολο γιὰ τοὺς στρατιῶτες του νὰ πολεμήσουν ἐκειμέσα, γιατὶ ἡ αὐλὴ εἶταν περιτριγυρισμένη ἀπὸ ψηλὰ τείχη. Θἄτανε κλεισμένοι σὰν τὰ ποντίκια στὸν πάτο ἑνὸς τεράστιου καζανιοῦ. Μόλο ποὺ ἤξερε πὼς ἐκειμέσα θὰ γινόταν μεγάλη σφαγή, ὅταν εἶδε τὸν χείμαρο τῶν γενίτσαρων νὰ ρίχνεται μὲ ἀσυγκράτητη ὁρμὴ πάνω στὴν πύλη, ἁρπάχτηκε ἀπ' τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖνο τὸ τρομερὸ κῦμα θἄκανε κάποιο θαῦμα. Ἑκατοντάδες γενίτσαροι σπρώχνονταν τώρα μπροστὰ στὴν καστρόπορτα. Κανεὶς δὲν πρόβλεπε τί θὰ γίνονταν. Μόνο ἡ πνιγμένη ἠχὼ ἀπ' τὶς κραυγὲς τους ἀκούγονταν ἀδύναμα. Αὐτὴ εἶχε ἕναν περίεργο ἦχο — ἴσως ἀπὸ τὸν τοῖχο ποὺ ἔζωνε τὴν αὐλὴ κι ἀντιγύριζε πνιχτὰ τὸν ἀντίλαλο.

Ὁ ἀγγελιαφόρος φάνηκε μέσ' ἀπ' τὴ σκόνη νὰ πλησιάζει καλπάζοντας.

—Σκοτώθηκε ὁ Χάτα.

Μὲ τὶς λέξεις αὐτές, γύρισε ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὶς ἄλλες φορὲς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τ' ἄλογο κι ἐξαφανίστηκε μέσα στὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατάλαβε πὼς εἶχε φτάσει ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπίθεση. Τώρα θἄπρεπε νὰ μεγαλώσει ἡ ὁρμή της σ' ὅλο τὸ μάκρος τῶν τειχῶν γιὰ νὰ ἐλαφρύνει τοὺς γενίτσαρους ποὺ πολεμοῦσαν μὲ τέτοιες δύσκολες συνθῆκες στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή.

Μόλις ἔδωσε τὶς διαταγές, καινούρια τάγματα γενίτσαρων κι ἐσκυντζίνων, καθὼς καὶ τάγματα ξένων, Κούρδων, Τάταρων καὶ Καλμούχων ὅρμησαν πρὸς τὰ τείχη. Πίσω τους ρίχτηκαν μ' ἀχαλίνωτη ὁρμὴ κι οἱ δαλκελέτσοι. Κάποια στιγμὴ νόμισε πὼς τὰ καινούρια στρατεύματα ἐξαφανίστηκαν μέσα στ' ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ποὺ πάλλονταν δίπλα στὰ τείχη, ὅπως ὅταν οἱ χείμαροι χύνονται στὴ θάλασσα. Δὲν πέρασε ὅμως πολὺ ὥρα καὶ φάνηκαν πάνω στὶς ἑκατοντάδες σκάλες οἱ σημαῖες τους ποὺ ἀνέβαιναν γοργά.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σήκωσε τὸ χέρι.

—Οἱ «σερντενγκιεστλέροι», εἶπε μὲ πνιγμένη φωνὴ κι ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ βοηθὸς πήδησε στ' ἄλογο γιὰ νὰ μεταφέρει τὴ διαταγή, ὁ πασᾶς σηκώνοντας τρία δάχτυλα, πρόσθεσε: τρία τάγματα.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγο, οἱ στρατιῶτες τοῦ θανάτου τρέχοντας κάτω ἀπὸ τὴ σκουρογάλαζη σημαία τους, ἔφτασαν κοντὰ στὰ τείχη. Ὁ χαρακτηριστικὸς ἦχος τῶν ταμπούρλων τους πνίγηκε μέσα στὸ γενικὸ θόρυβο τῆς μάχης. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τοὺς ἀκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα ὥσπου χάθηκαν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους. Ἔπειτα, ἐνῶ φανταζόταν τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν κουρασμένων στρατιωτῶν νὰ τοὺς ἀνοίγει μὲ σεβασμὸ τὸ δρόμο, προσπάθησε νὰ ὑπολογίσει τὸ χρόνο ποὺ θἄκαναν γιὰ νὰ περάσουν ἀνάμεσά τους. Οἱ σκουρογάλαζες σημαῖες τους φάνηκαν δίπλα στὰ τείχη τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ δαλκελέτσοι χώνονταν μέσ' τὶς ἐπάλξεις, πίσω ἀπὸ τοὺς Καλμούχους.

Οἱ πρῶτοι «σερντενγκιεστλέροι» ἔφτασαν τώρα στὴν κορυφὴ καὶ πήδησαν πάνω στὰ τείχη. Κοντὰ στὶς ἐπάλξεις οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου πολλαπλασιάζονταν μ' ἕνα περίεργο ρυθμό. Οἱ στρατιῶτες τοῦ θανάτου ὅλο κι ἀνέβαιναν. Σὲ λίγο ἡ μάχη ἁπλώθηκε σ' ὅλο τὸ μάκρος τῶν τειχῶν. Ὁ ἥλιος βασίλευε. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς εἶδε πὼς ἡ ἐπίθεση ἔφτανε στὸ σκοπό της, παρασύροντας σὲ κεῖνο τὸ μέρος τοὺς περισσότερους ὑπερασπιστές. Τώρα ἡ μάχη θἆταν πιὸ εὔκολη γιὰ τοὺς γενίτσαρους ποὺ μάχονταν στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή. Γύρισε τὸ βλέμμα στὴν κεντρικὴ πύλη. Τὸ σπρώξιμο συνεχιζόταν. Μαζὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινο πλῆθος ἔμπαιναν μέσα

σκάλες, σκοινιά, σιδερένιες πολιορκητικὲς μηχανὲς καὶ τεράστια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα. Δὲ νοιάστηκε κανένας γιὰ τὴ ξύλινη σκεπὴ ποὺ ἔπιασε πάλι φωτιὰ καὶ τώρα καιγόταν.

Μὲ τεντωμένα νεῦρα ὁ Τουρσοὺν πασᾶς περίμενε ν' ἀκούσει τὸ φοβερὸ οὐρλιαχτὸ ποὺ θὰ ἀνάγγελνε τὸ σπάσιμο τῆς δεύτερης πόρτας. Ἀλλὰ ὁ θόρυβος ποὺ ἔφτανε ἀπὸ μέσα εἶταν ἀπελπιστικὰ μονότονος, σὰν ἕνα ἀσταμάτητο μπουμπουνητό. Τώρα τὄξερε καλὰ πὼς κάθε στιγμὴ τοῦ κόστιζε ἑκατοντάδες ζωὲς στρατιωτῶν. Τὄξερε πὼς τώρα θὰ εἶχαν ἀρχίσει σίγουρα νὰ πατᾶνε πάνω στὰ πτώματα τῶν συντρόφων τους. Τὄξερε πὼς θἄχε στρωθεῖ στὸ λιθόστρωτο τὸ πρῶτο χαλὶ ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα. Ὅμως ἡ ἐλπίδα ὅτι κάποια στιγμὴ θἄκουγε τὴν κραυγὴ τῆς νίκης δὲν τὸν ἐγκατέλειπε. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ χείμαρος θἄπρεπε κάτι νὰ κάνει. Κάτι θἄκανε, σίγουρα.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κοίταξε πάλι τὰ τείχη. Ὁ ἥλιος εἶχε τώρα δύσει καὶ κεῖνοι ποὺ μάχονταν ἀκόμη στὴν κορυφὴ τῶν τειχῶν ἄρχισαν νὰ μοιάζουν πιότερο μὲ σκιὲς παρὰ μ' ἀνθρώπινα σώματα. Γιὰ πολὺ ὥρα δὲν πῆρε τὰ μάτια του ἀπὸ κεῖνο τὸ παράξενο παιχνίδισμα τῶν σκιῶν ποὺ ἀπὸ μακρυὰ φαινόταν χωρὶς νόημα. Ἔπειτα γύρισε τὸ βλέμμα κάτω, στὴν πύλη.

Τώρα εἶχε σχεδὸν σκοτεινιάσει κι ἡ πύλη ἔμοιαζε μὲ στόμα φούρνου. Οἱ κόκκινες ἀναλαμπὲς ἀπ' τὶς φωτιὲς ποὺ ἔπεφταν στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ κι ἀπ' τὰ φλεγόμενα κορμιὰ κάτω, εἶταν ἄλλοτε ζωηρὲς κι ἄλλοτε ἀδύναμες.

—Θἄναι κόλαση τώρα ἐκεῖ κάτω! μουρμούρισε ὁ γενικὸς ἔφορας στὸν χρονικογράφο.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔμοιαζε σὰ ναρκωμένος. Κάπου κάπου ἔφτανε ἡ μυρουδιὰ ἀπὸ καμμένο κρέας στὰ ρουθούνια του ποὺ τρέμιζαν ἀπὸ ἀηδία.

—Γιὰ πολλὲς μέρες ὅλοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες δὲν θὰ βάλουνε κρέας στὸ στόμα τους συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Γιατί;

—Θὰ αἰσθάνονται ναυτία. Ἔτσι γίνεται πάντα γιὰ μερικὲς μέρες ἔπειτα ἀπὸ τέτιες ἐπιθέσεις.

—Ἀλλάχ! ἀναστέναξε ὁ χρονικογράφος.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν ἔπερνε τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πύλη. Στὸ κόκκινο φῶς τῆς φωτιᾶς, οἱ στρατιῶτες φαίνονταν νὰ πηδοῦν καὶ νὰ αἰωροῦνται σὰν τρομαχτικὰ φαντάσματα. Χωρὶς νὰ κοιτάξει καθόλου τὰ τείχη αἰσθάνθηκε πὼς ἡ μανία τῆς ἐπίθεσης σ' ὅλα τ' ἄλλα σημεῖα εἶχε ἐξασθενίσει. Ἤξερε πὼς εἶχε φτάσει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἡ μελαγχολικὴ ὥρα τῆς μάχης, ἡ ὥρα ποὺ οἱ καμμένες ἄδειες ἀπὸ στρατιῶτες σκάλες κομματιάζονται καὶ πέφτουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, σὰν νὰ τοὺς ἔκοβε κανεὶς τὰ πόδια. Δὲν γύρισε πιὰ τὸ βλέμμα του στὰ τείχη. Τώρα πάνω στὸ κάστρο, ὅλη ἡ μάχη εἶχε συγκεντρωθεῖ σὲ κεῖνο τὸ μοιραῖο τετράγωνο, ποὺ ἄλλοτε πιὸ δυνατὰ κι ἄλλοτε πιὸ ἀδύναμα λαμποκοποῦσε ἀπ' τὴ φωτιά. Ἀπὸ κεῖ, ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ ἔφτανε ἀσταμάτητα ἕνας ὑπόκωφος ἦχος σὰ νἄβραζε μιὰ γιγάντια χύτρα. Τώρα ὄχι μόνο τὸ κάστρο μὲ τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους του, ἀλλὰ ὅλο τὸ πλῆθος μαζεύτηκε γρήγορα σὲ κείνη τὴ φωτισμένη, γεμάτη ἀναλαμπὲς πόρτα, ποὺ ἡ μοίρα της, σταματημένη λὲς στὸ κατώφλι της, ἄλλοτε τυλιγόταν σ' ἕνα ματωμένο φῶς κι ἄλλοτε σὲ μιὰ πένθιμη σκιά.

Αὐτὸ κράτησε ἀρκετὴ ὥρα.

Ὅταν στὸ τέλος ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔχασε κάθε ἐλπίδα, διάταξε τὴν ὑποχώρηση. Καθὼς ἀνέβαινε στ' ἄλογο αἰσθάνθηκε τὰ τεντωμένα νεῦρα του νὰ χαλαρώνουν ἀπότομα σὰν νὰ νεκρώθηκαν. Χωρὶς νὰ στρέφει τὸ κεφάλι κίνησε γιὰ τὴ σκηνή του.

—Καταραμένο κάστρο! φώναξε μὲ βραχνή παθιασμένη φωνὴ ἕνας ἀπ' τοὺς «σαντζάκμπεϊλερέ».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αὐτὴ εἴτανε ἡ πρώτη τους ἐπίθεση. Μιὰ μακρυὰ σειρὰ ἀπὸ μάχες ἔδωσε τέλος στὴν ἡσυχία ποὺ εἴχαμε.

Ὕστερα ἀπὸ ἕναν ἄγριο βομβαρδισμό, πελώρια κύματα ἀπὸ χιλιάδες στρατιῶτες ὅρμησαν τόνα ὕστερα ἀπ' τ' ἄλλο πάνω στὰ τείχη μας ὅπως μιὰ ταραγμένη θάλασσα ἀπὸ σεισμό. Σκαρφάλωναν πάνω τους μὲ κραυγὲς ἐνθουσιασμοῦ κι οὐρλιαχτά, κουνώντας τὰ γιαταγάνια, τὶς σημαῖες, τὰ σιδερένια ρόπαλα, τὰ κοντάρια, τὰ ἐμβλήματα, ἕτοιμοι νὰ πραγματοποιήσουν ὅλες τὶς ἀπειλὲς καὶ τὶς προειδοποιήσεις τους μὲ τὶς ὁποῖες μῆνες ὁλόκληρους εἶχαν προσπαθήσει νὰ μᾶς τρομάξουν. Ἔδειχναν νάχουν ἐμπιστοσύνη στὰ ὅπλα τους καὶ σίγουρα πίστευαν πὼς στὸ τέλος τῆς μέρας θάχαμε ζαλιστεῖ ἢ τρελαθεῖ ἀπ' τὸν τρομερὸ θόρυβο τῶν γιγάντιων κανονιῶν τους. Ὅμως τέτιοι εἶναι οἱ καιροὶ ποὺ ζοῦμε, ποὺ πρέπει σ' ὅλα νὰ συνηθίζουμε. Ἐμεῖς ἀπὸ καιρὸ τώρα περιμέναμε τούτη τὴν ἐπίθεση. Ἀπὸ τότε ποὺ στείλαμε πίσω τὶς ἀντιπροσωπεῖες καὶ τὰ γράμματά τους, εἴχαμε διαλέξει τὸ δρόμο τοῦ πόλεμου. Δὲν περιμέναμε τίποτα καλύτερο κι εἴμασταν ἕτοιμοι νὰ δεχτοῦμε ὁποιαδήποτε ἔκπληξη. Αὐτὴ δῶ εἶναι ἡ γῆ μας. Δὲν ἔχουμε τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ δαύτη. Ἡ αὐτοκρατορία τους ἀντίθετα κατέχει ὁλόκληρη τὴν Ἀνατολή. Ἐμεῖς ἢ θὰ ζήσουμ' ἐδῶ, πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ μας, ἢ ἐδῶ θὰ πεθάνουμε.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς ἀξιωματικούς μας ἔπεσαν στὶς μάχες ποὔγιναν στὶς ἐπάλξεις. Περάσαμε πράγματι δύσκολες στιγμές. Τὰ τάγματα τοῦ πιὸ μεγάλου στρατοῦ τῆς οἰκουμένης ξεχύθηκαν μὲ ἀχαλίνωτη μανία σ' ὅλο τὸ μάκρος τῶν τειχῶν. Τ' ἀποσπάσματά μας βρέθηκαν πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τοὺς στρατιῶτες τους. Ἐνάντια στὰ ὀθωμανικὰ σπαθιὰ ὑψώσαμε τὰ στήθια μας. Στὸ σίδερο ἀπαντήσαμε μὲ σίδερο, στὴν ἀγριότητα μὲ ἀγριότητα, στὸ θάνατο μὲ θάνατο. Οἱ ἐπάλξεις τοῦ κάστρου ἔγιναν τὸ μνῆμα τους καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ ὅπου ξεχύθηκαν μετὰ τὸ σπάσιμο τῆς πόρτας, ὁ κοινός τους τάφος. Ἡ αὐλὴ ἔβραζε κι ἀντηχοῦσε σὰν τὸν πάτο τῆς κόλασης. Τὰ μάτια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μας δὲν εἶχαν ξαναδεῖ τρομαχτικότερο θέαμα. Οἱ φωνές, οἱ θρῆνοι, τὰ οὐρλιαχτά, ἡ μυρουδιὰ τοῦ καμμένου αἵματος καὶ τῆς ψημένης σάρκας ἀνέβαινε ἀπὸ κεῖ σὰν καταραμένος ἀτμός.

Τώρα εἶναι νύχτα κι οἱ δικοί μας, κουρασμένοι κι ἐξαντλημένοι ἀπὸ τὴ μάχη, κοιμοῦνται. Αὔριο θὰ θάψουμε τοὺς σκοτωμένους στρατιῶτες μας σὲ μιὰ μεγαλοπρεπὴ τελετή. Τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο βυθίστηκε στὴ σιωπὴ καὶ τὸ σκοτάδι. Μόνο ὁ ἦχος τῶν ἁμαξιῶν ἀκούγεται, ποὺ ἔρχονται κάτω ἀπ' τὰ τείχη μας γιὰ νὰ μαζέψουν τὰ πτώματα τῶν στρατιωτῶν τους. Μερικὰ ἁμάξια μπαίνουν καὶ στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή. Ἐμεῖς δὲν τοὺς χτυπᾶμε. Θέλουμε νὰ μαζέψουν τὰ πτώματα ἀλλιῶς ἡ βρώμα τους θὰ μᾶς πνίξει. Αὐτοὶ τὸ ξέρουν καὶ δὲν παίρνουν κανένα ἀμυντικὸ μέτρο. Τὸ τρίξιμο ἀπ' τὶς ρόδες τῶν ἁμαξιῶν μοιάζει μὲ θρῆνο. Κάθε τόσο μακρόσυρτα βογγητὰ μᾶς φέρνουν ἀνατριχίλα. Ἔπειτα πέφτει πάλι ἡ σιωπὴ ποὺ σπάζει κάπου κάπου ἀπ' τὸν ξερὸ κρότο κάποιας ἐγκαταλειμένης σκάλας στὰ τείχη, ποὺ κομματιάζεται στὰ καμμένα σημεῖα της καὶ πέφτει κάτω στὴ γῆ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ὁμάδα τῶν σαντζάκμπεϊλερὲ ὅση ὥρα κράτησε ἡ ἐπίθεση εἶχε μείνει πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ ἀρχιστράτηγου. Μόλις ἔφυγε ὁ πασᾶς, σκόρπισαν ἀμέσως. Ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔμειναν γιὰ λίγο μόνοι. Γύρω, εἶχε πέσει πιὰ τὸ σκοτάδι. Τὸ κάστρο ἀχνοφαίνονταν σὰν σκιά. Μόλις ἡ σάλπιγγα σήμανε τὴν ὑποχώρηση καὶ σταμάτησαν ἀπὸ πάνω νὰ πέφτουν ἡ νάφθα κι ἡ πίσσα, λὲς καὶ κρύφτηκε σὰν διὰ μαγείας στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Οἱ κραυγὲς κι οἱ κρότοι τῆς μάχης ἀντικαταστάθηκαν τώρα ἀπὸ ἕναν κούφιο χαμηλὸ ἦχο σὰν μουρμούρισμα γιγάντων. Εἶταν σὰν ἕνα γιγάντιο τέρας νἄξινε τὶς μυριάδες πλοκάμια του ἀργὰ καὶ χωρὶς σταματημὸ πάνω στὸ χῶμα. Ὁ στρατὸς ἀποσύρονταν.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἀναστέναξε βαθιά.

—Πᾶμε Μεβλὰ Τσελεμπή, εἶπε.

Ὁ χρονικογράφος τὸν ἀκολούθησε χωρὶς νὰ βγάλει λέξη. Περπάτησαν στὸ κεντρικὸ μονοπάτι ἀνάμεσα στὶς σκηνές. Πίσω, σὰν σκιά, ἔρχονταν ἡ ὀρντινάντσα τοῦ γενικοῦ ἔφορα. Στὸ στρατόπεδο βασίλευε τὸ σκοτάδι κι ἡ σιωπή. Οἱ περισσότερες σκηνὲς εἶταν ἀκόμα ἄδειες. Μετὰ ἀπὸ λίγο θὰ γέμιζαν, ὅμως τώρα φαίνονταν μελαγχολικὲς ἔτσι σιωπηλὲς ὅπως εἶταν. Ἀπὸ μακρυὰ ἐκεῖνος ὁ ὑπόκωφος θόρυβος πλησίαζε.

Περπάτησαν γιὰ πολὺ ὥρα, ἄσκοπα, μέσ' τὸ στρατόπεδο. Τ' αὐτὶ τοῦ χρονικογράφου ἔπιανε ἐδῶ κι ἐκεῖ διάφορους ἤχους. Κάποιος ἔδινε διαταγές. Στρατιῶτες φάνηκαν νὰ πηγαίνουν ποιός ξέρει ποῦ. Δυὸ ἀγγελιαφόροι πέρασαν καλπάζοντας ἀπὸ μπροστά τους. Μακρυὰ ἀκούστηκε τὸ τρίξιμο ἀπὸ ρόδες πολλῶν ἁμαξιῶν καὶ πιὸ κεῖ ὁ θόρυβος ἑκατοντάδων βημάτων.

—Τί συμβαίνει; εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Ποιός εἶν' αὐτὸς ποὺ δίνει τοῦτες τὶς διαταγές; Δὲν τέλειωσαν λοιπὸν ὅλα;

Ἕνα ἄλογο μ' ἕνα ἀγγελιαφόρο στὴ ράχη, πέρασε σὰν ἄνεμος ἀπὸ δίπλα τους. Μακρυὰ ἀκούγονταν πάλι ὁπλὲς ἀλόγων ποὺ ἔτρεχαν γρήγορα καὶ φωνὲς ποὺ ἔδιναν μὲ ἔξαφη διαταγές. Μαζὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μὲ τὸ κενὸ καὶ τὴν ἀπελπισία ποὖχαν γεμίσει τὴν ψυχή του, ὁ χρονικογράφος αἰστάνθηκε κι ἕνα περίεργο συναίσθημα. Εἶταν κάτι ἀνάμεσα σὲ λύπη καὶ θαυμασμὸ γιὰ τὴ δύναμη τῆς χώρας του. Αὐτὲς οἱ διαταγὲς καὶ κείνη ἡ κίνηση μέσ' τὴν καρδιὰ τῆς νύχτας ἔδειχναν πὼς ἀκόμα καὶ τούτη τὴν ὥρα τῆς συμφορᾶς ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ἰσχυροὶ ποὺ ἔδιναν διαταγὲς καὶ διοικοῦσαν.

Ὁ θόρυβος τῶν ἁμαξιῶν ἀκούστηκε τώρα πολὺ κοντά. Καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶχε πίσω του μιὰ μικρὴ δάδα. Ἑκατοντάδες ἁμάξια πέρασαν ἀπὸ μπροστά τους σὲ μιὰ μοναδικὴ γραμμή.

Πίσω ἀπ' τ' ἁμάξια ἀκολουθοῦσε ἕνα ἀπόσπασμα. Ὅταν τὸ ἀπόσπασμα ἔφτασε δίπλα τους, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ πρόσεξε κατάπληκτος ὅτι οἱ στρατιῶτες δὲν κρατοῦσαν κοντάρια στὰ χέρια ἀλλὰ τσάπες καὶ φτυάρια.

—Εἶναι οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ, ἐξήγησε ὁ γενικὸς ἔφορας. Πᾶνε ν' ἀνοίξουν μεγάλους λάκκους γιὰ νὰ θάψουν τοὺς σκοτωμένους.

—Ἀπόψε θὰ γίνει ἡ ταφή;

—Τέτια διαταγὴ πῆραν. Σὲ τέτιες περιπτώσεις ἡ ταφὴ γίνεται ἀμέσως τὴν ἴδια νύχτα.

Μετὰ ἀπὸ λίγο πέρασε ἕνα νέο ἀπόσπασμα ἀπὸ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ.

—Πόσοι νἆναι οἱ σκοτωμένοι; ρώτησε ὁ χρονικογράφος μὲ τρόμο.

Ὁ γενικὸς ἔφορος ποὺ τὸ μυαλό του ἔτρεχε μακρυὰ δὲν ἀπάντησε ἀμέσως. Σκεφτόταν πὼς ἐκεῖνες τὶς δυὸ τρεῖς μέρες θὰ γίνονταν πολλὲς καταχρήσεις κι ἄλλα μπερδέματα στοὺς λογαριασμούς. Κάθε μέρα, μὲ τὸ θάνατο χιλιάδων τραυματισμένων, ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν θὰ σκαμπανέβαζε μ' ἀπρόσμενο τρόπο. Μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀναταραχὴ κανένας δὲν θὰ μποροῦσε παραΰστερα νὰ ξέρει τὴ σωστὴ μέρα τῶν θανάτων. Κι ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες οἱ στρατηγοὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἔφορους τῶν ἀποσπασμάτων, ἔκαναν ἕνα τέτιο μπέρδεμα στὰ τιμολόγια τῶν πληρωμῶν, ποὺ οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ἀλῆ Ἴπμν Σινὰ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ τὴν ἄκρη. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ γενικὸς ἔφορος, δὲν εἶχε μπλεχτεῖ ποτὲ σὲ παρόμοιες ἀθλιότητες. Τοῦ φαίνονταν γελοῖα τὰ χρηματικὰ ποσὰ ποὺ γι' αὐτὰ οἱ ἀξιωματικοὶ διακινδύνευαν πολλὲς φορὲς τὴν καριέρα τους καὶ μερικὲς φορὲς ἀκόμα καὶ τὴ ζωή τους. Αὐτὸς εἶχε νὰ κάνει μὲ τεράστια ποσά, εἰδικὰ ὅταν ὑπόγραφε συμβόλαια ἀνεφοδιασμοῦ μὲ τὴ Δημοκρατία τῆς Βενετίας ἢ μὲ τοὺς ὑποτελεῖς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἦταν ἀλάθητος στὶς ὑποθέσεις του. Πονηρὸς στὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

παζαρέματα, προσεκτικὸς στοὺς ἀτέλειωτους λογαριασμοὺς μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Βενετίας, εἶχε καταφέρει νὰ γλυτώσει γιὰ τὸ κράτος του ἑκατομμύρια «ἀκτσέ». Καὶ φυσικά, σκεφτόταν πὼς εἴτανε νόμιμο νὰ κρατήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του ἕνα μέρος ἀπ' αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια. Μ' αὐτοὺς ἀντίθετα ποὺ ἔκλεβαν ἀπὸ τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν, δείχνονταν αὐστηρός. Σχεδὸν κάθε μέρα καταδικάζονταν ἀξιωματικοὶ καὶ ἔφοροι ποὺ πιάνονταν ἐπ' αὐτοφόρω. Ὅμως τὄξερε καλὰ πὼς τοὺς πιὸ πολλοὺς δὲν τοὺς εἶχε ἀνακαλύψει ἀκόμη. Καθὼς περπατοῦσε τώρα μέσ' τὸ στρατόπεδο, σκεφτόταν πὼς θἄπρεπε νὰ συγκαλέσει τὴν ἑπόμενη μιὰ γενικὴ συνέλευση μὲ ὅλους τοὺς ἔφορους τῶν ταγμάτων, γιὰ νὰ τοὺς φοβερίσει.

—Τί εἶπες Μεβλὰ Τσελεμπή; ρώτησε τὸ φίλο του.

—Σὲ ρώτησα πόσοι νὰ σκοτώθηκαν ἄραγε;

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἄρχισε νὰ σκέφτεται.

—Μὲ τὴ μανία καὶ τὴ διάρκεια ποὖχε ἡ ἐπίθεση, πιστεύω πὼς αὐτὴ ἡ ἐπιχείρηση δὲν πρέπει νὰ κόστισε λιγότερο ἀπὸ δέκα χιλιάδες, ἀπάντησε μ' ἀδιαφορία σὰ νὰ μιλοῦσε γιὰ ἕνα ὁποιοδήποτε χρηματικὸ ποσό.

Πέρασε πάλι ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ μηχανικοῦ.

—Αὔριο θἄχουμε μιὰ ἀναφορὰ μὲ τὸ σωστὸ ἀριθμὸ τῶν σκοτωμένων, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Γι' ἀπόψε αὐτὸ ποὺ εἶναι βέβαιο, πρόσθεσε ἔπειτα ἀπὸ λίγο, εἶναι πὼς εἴχαμε μιὰ τρομαχτικὴ ἧττα.

Ὁ στρατὸς εἶχε φτάσει πιὰ στὸ στρατόπεδο. Ἡ βαριὰ καὶ κουρασμένη ἀνάσα του, ὁ θλιβερὸς θόρυβος χιλιάδων βημάτων, τ' ἀναρίθμητα βογγητά, γέμισαν σιγὰ σιγὰ τοὺς δρόμους καὶ τὰ στενά, τὶς σκηνὲς κι ὅλα τ' ἄλλα. Σταμάτησαν κι οἱ δυὸ στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου καὶ κοίταζαν τὶς χιλιάδες σκιὲς ποὺ κινοῦνταν ἀργά, μέσ' τὸ σκοτάδι. Κείνη τὴ στιγμὴ ἔβγαινε τὸ φεγγάρι. Τὸ κίτρινο φῶς του χύθηκε στὴν ἀρχὴ πάνω στοὺς πύργους τοῦ κάστρου, ὕστερα κατέβηκε στὰ ψηλὰ τείχη, κι ἔπειτα, σὰν ἕνα φαρδὺ πέπλο ἀπὸ ἀτμὸ ἀγκάλιασε τὰ πάντα: τὴν πεδιάδα, τὸ στρατόπεδο, τὶς σκηνές.

Στρατιῶτες περνοῦσαν ἀσταμάτητα. Ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς κρατοῦσαν ἀπ' τὸ μπράτσο τοὺς συντρόφους τους. Πολλοὶ ἄλλοι τοὺς κουβαλοῦσαν στὴν πλάτη τους. Οἱ περισσότεροι βογγοῦσαν ἀδύναμα, μὰ κάπου κάπου κάποιος ἔβγαζε ξαφνικὰ μιὰ δυνατὴ κραυγή. Δύσκολα μποροῦσες νὰ ξεχωρίσεις τὰ αἵματα ἀπ' τὶς πίσσες, ὅπως εἴτανε δύσκολο νὰ ξεχωρίσεις στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὰ κόκκινα σαρίκια τῶν ἐσκυντζίνων ἀπὸ τ' ἄσπρα τῶν γενίτσαρων. Ὅλα μπερδεύονταν πάνω σὲ κεῖνα τὰ ματωμένα κεφάλια, σ' ἐκεῖνες τὶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κουρασμένες κι ἐξαντλημένες πλάτες. Ἐνῶ περνοῦσαν δίπλα τους σ᾽ ἀτέλειωτες σειρές, ἄφηναν μιὰ μυρουδιὰ ἀπὸ νάφθα καὶ καμμένο κρέας. Μερικοὶ ἀπ᾽ αὐτοὺς μόλις ἔφταναν στὶς σκηνές τους ἔπεφταν μπρούμητα σὰν πεθαμένοι. Ἄλλοι, ποὺ εἶταν βαριὰ τραυματισμένοι, μεταφέρονταν στὶς σκηνὲς τοῦ ὑγειονομικοῦ, ὅπου ἑκατοντάδες γιατροὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν γριῶν τῆς Ρούμελης, ἔβαζαν βιαστικὰ καταπλάσματα στὰ καψίματα ἢ ἔραβαν τὶς πληγές.

Ὁ γενικὸς ἔφορος σταμάτησε. Τὰ τάγματα περνοῦσαν ἀδιάκοπα. Δὲν ἔπαιρνε τὸ βλέμμα ἀπὸ πάνω τους κι ὁ χρονικογράφος σκέφτηκε πὼς θἄκανε μὲ τὸ μυαλό του ὑπολογισμούς. Εἶδε στὰ μάτια του ἐκείνη τὴν κακιά, σκοῦρα λάμψη, ποὺ κάθε τόσο φαινόταν στὸ βλέμμα του.

—Μερικὰ ἀπ᾽ τὰ τάγματα πρέπει νἄχασαν περίπου τὸ ἕνα τρίτο ἀπ᾽ τὶς δυνάμεις τους, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Ὁ χρονικογράφος δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ.

—Ἀλλὰ φαίνονται νἄχασαν τὴ μισή τους δύναμη, συνέχισε ὁ ἄλλος χωρὶς νὰ πάρει τὸ βλέμμα του ἀπ᾽ τὴ μακρυὰ γραμμή. Ὁ Τσελεμπὴ νόμισε πὼς περνοῦσαν οἱ βαλλιστές. Ποτὲ ὡς τώρα δὲν εἶχε ξαναδεῖ τὶς γραμμὲς τῶν στρατευμάτων μετὰ ἀπὸ κάποια ἧττα, γι᾽ αὐτὸ τοῦ εἶτανε δύσκολο νὰ τοὺς ἀναγνωρίσει, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ τέτια ἀλλαγή.

—Οἱ «σερντενγκιεστλέροι», εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος μ᾽ ἕναν περίεργο τόνο στὴ φωνή του. Ὁ χρονικογράφος αἰστάνθηκε ν᾽ ἀνατριχιάζει σὰν νὰ τοῦ μίλησε γιὰ φαντάσματα. «Πῶς εἶναι δυνατό;» σκέφτηκε. «Σ᾽ αὐτοὺς ἀπαγορεύεται νὰ γυρίσουν πίσω. Τώρα σίγουρα θὰ τοὺς ἐκτελέσουν».

—Ποῦ; ρώτησε μὲ σβυσμένη φωνή.

Ὁ γενικὸς ἔφορας εἶχε κιόλας τεντώσει τὸ χέρι μπροστά. Τὸ χέρι του ἔδειχνε ἕν᾽ ἁμάξι. Ὁ χρονικογράφος γούρλωσε τὰ μάτια. Τ᾽ ἁμάξι εἴτανε φορτωμένο μὲ πολλὲς σημαῖες μ᾽ ἕνα χρῶμα ξεθωριασμένο, θάλεγες μπλέ. Πίσω του δὲν ἀκολουθοῦσε κανένας.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κατάλαβε. Ὅταν τ᾽ ἁμάξι πέρασε ἀπὸ μπροστά τους εἶδε πὼς οἱ σημαῖες ἦταν σὲ μερικὰ σημεῖα καμμένες καὶ ματωμένες. Αἰστάνθηκε ἕνα κόμπο στὸ λαιμὸ καὶ μὲ κόπο συγκράτησε ἕνα λυγμό.

Ἔμειναν ἔτσι ἀρκετὴ ὥρα νὰ κοιτάζουν τὰ τάγματα χωρὶς νὰ μιλᾶνε. Ἔπειτα ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ διάκρινε ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες τὸν ἀστρολόγο, ποὺ περπατοῦσε σκεφτικός. Θέλησε νὰ τὸν φωνάξει, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ διάβασε στὰ μάτια τοῦ γενικοῦ ἔφορα ποὖχε κι αὐτὸς ἀναγνωρίσει τὸν ἀστρολόγο, μιὰ βαθιὰ περιφρό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

νηση. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ χαμήλωσε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὴ τὸν χαιρετήσει ὁ ἀστρολόγος. Ἤξερε πὼς ὁ γενικὸς ἔφορας περιφρονοῦσε τὸν ἀστρολόγο καὶ δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ μάθαινε ὁ σπουδαῖος φίλος του, ὅτι αὐτός, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔκανε παρέα μὲ τὸν ἀστρολόγο.

Ἕνα ἄλογο σταμάτησε πίσω τους.

—Ἐφέντη! ἄκουσαν μιὰ φωνὴ καὶ γύρισαν τὸ κεφάλι. Εἶταν ἕνας ἀπ' τοὺς ἀγγελιαφόρους τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ.

—Τί εἶναι; ἔκανε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Στὴ σκηνὴ τοῦ πασᾶ τούτη τὴ στιγμὴ θὰ γίνει ἡ συνέλευση τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου. Ὁ πασᾶς διατάζει νὰ πᾶτε κι ἐσεῖς.

Ὁ ἀγγελιαφόρος ὑποκλίθηκε μὲ σεβασμὸ κι ἀνέβηκε πάλι στ' ἄλογο.

—Ἐγὼ φεύγω Μεβλὰ Τσελεμπή, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἐσὺ τί θὰ κάνεις;

—Θὰ γυρίσω ἀκόμα λίγο στὸ στρατόπεδο. Κι ἔπειτα θὰ προσπαθήσω νὰ κοιμηθῶ.

—Ἀντίο, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ἔφυγε ἀκολουθούμενος ἀπ' τὸν ἱπποκόμο του. Μόλις ἀπομακρύνθηκαν λίγο, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔτρεξε ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες πρὸς τὴ μεριὰ ποὺ εἶχε πάει ὁ ἀστρολόγος. Αἰσθανόταν εὐτυχισμένος νὰ ἔχει λαμπροὺς καὶ ἰσχυροὺς φίλους ὅπως ὁ γενικὸς ἔφορας, ἀλλὰ ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ ἤξερε καλὰ πὼς στὴ ζωὴ χρειάζονται κι ἄλλοι φίλοι ποὺ βέβαια εἶναι λιγότερο λαμπροὶ κι ἰσχυροί, μὰ συναντιέσαι πιὸ συχνὰ μαζί τους καὶ μπορεῖς λέφτερα νὰ τοὺς ἐμπιστευτεῖς. Οἱ ἔνδοξοι φίλοι συχνὰ πηγαίνουν σὲ μακρυὲς συνελεύσεις καὶ σ' ἀφήνουν μόνο, ἐνῶ μὲ τοὺς φίλους ποὺ εἶναι ἴσοι μὲ σένα, μπορεῖς ὅταν δὲ σὲ πιάνει ὕπνος νὰ περπατᾶς μαζί τους ὅλη τὴ νύχτα. Κι ἀκόμα τὰ πρόσωπα τῶν ἰσχυρῶν φίλων μερικὲς φορὲς γίνονται ξαφνικὰ τόσο ψυχρὰ καὶ γεμάτα μυστήριο ὅσο καὶ οἱ ἐπιγραφὲς τῶν ἀρχαίων τάφων, πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει συχνὰ μὲ τοὺς ἁπλοὺς φίλους. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τελικὰ ξαναβρῆκε τὸν ἀστρολόγο.

—Πῶς εἶσαι; τοῦ εἶπε. Τί κάνεις;

Ὁ ἀστρολόγος τὸν κοίταξε σὰν ὀνειροπαρμένος.

—Σὲ εἶδα πρὶν λίγο ἀλλὰ δὲ σέ φώναξα γιατὶ ἤσουνα παρέα μὲ τὸν γενικὸ ἔφορα, εἶπε. Καταλαβαίνω πὼς δὲ μὲ βλέπει μὲ καλὸ μάτι.

Ὁ χρονικογράφος σήκωσε τοὺς ὤμους σὰν νἄθελε νὰ πεῖ: «Τί νὰ κάνεις!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Περπάτησαν γιὰ πολὺ ὥρα ἄσκοπα.

—Τί ὡραῖα ποὺ ἦταν χτὲς βράδυ, εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Ἀπόψε ὅλα εἶναι μαῦρα.

—Ὁ Ἀλλὰχ δὲ θέλησε νὰ μᾶς δώσει τὴ νίκη.

—Ἂς μὴ μᾶς ἔδινε τουλάχιστο μιὰ τόσο τρομαχτικὴ ἧττα!

—Ποιός φανταζόταν ὅτι αὐτὸ τὸ κάστρο θ' ἀντιστεκόταν στὸν ἔνδοξο στρατό μας!

—Καταραμένο κάστρο!

—Πὲς καλύτερα: καταραμένοι οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου!

—Ἐσὺ τοὺς εἶδες στὶς συνομιλίες Μεβλὰ Τσελεμπή. Τί ἰδιαίτερο, τί ἀσυνήθιστο ἔχουν;

—Τίποτα! εἶπε ὁ χρονικογράφος.

Κοίταζαν θλιμένοι τὴ γραμμὴ τῶν στρατιωτῶν ποὺ φαινόταν πὼς δὲ θὰ τέλειωνε ποτέ. Αὐτοὶ ἐδῶ θἄτανε οἱ πιὸ κουρασμένοι, οἱ πιὸ ἐξαντλημένοι ἀπ' ὅλους. Θἄταν αὐτοὶ ποὺ κουβάλησαν στὴ ράχη τους τὶς σκάλες καὶ κεῖνοι ποὺ ἔσπασαν μὲ τὶς σιδερένιες μηχανὲς τὴν κεντρικὴ πόρτα.

—Ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀχτσάν, φώναξε ξάφνου ὁ ἀστρολόγος.

Ὁ γενίτσαρος σήκωσε τὸ κεφάλι. Δὲν εἶχε οὔτε πληγὲς οὔτε στίγματα ἀπὸ πίσσες. Μόνο μιὰ γρατζουνιὰ στὸ μέτωπο. Κρατοῦσε κάποιον ἀπ' τὸ μπράτσο.

—Ἂς εἶναι δοξασμένος ὁ οὐρανὸς ποὺ γλύτωσες! εἶπε ὁ χρονικογράφος. Κι αὐτὸς ὁ δύστυχος; ρώτησε δείχνοντας τὸν ἄντρα ποὺ κρατοῦσε ὁ γενίτσαρος. Εἶχε δεμένα τὰ μάτια μὲ μιὰ λουρίδα σχισμένη ἀπὸ σαρίκι. Τὸ πρόσωπό του εἶταν μαῦρο ἀπ' τὴν πίσσα. Τὰ μαλλιά του εἶταν κατακαμμένα, καρβουνιασμένα.

—Ἀλλάχ! μὰ αὐτὸς μοῦ φαίνεται σὰν τὸν Σαντεντίν! εἶπε ὁ χρονικογράφος μὲ σπασμένη φωνή.

Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν κούνησε τὸ κεφάλι.

—Τυφλώθηκε, εἶπε. Τὰ μάτια του κάηκαν ἀπ' τὴν πίσσα καὶ τὴ φωτιά.

Ὁ χρονικογράφος κι ὁ ἀστρολόγος δάγκασαν τὰ χείλια. Ὁ γενίτσαρος μιλοῦσε σάμπως ὁ Σαντεντὶν νὰ μὴν ξαναγύριζε ποτὲ πιὰ ἀνάμεσά τους.

—Τὸν εἶδα τυχαῖα μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴ φασαρία, τὴ στιγμὴ ποὺ ριχνόταν μέσα ἔπειτα ἀπ' τὸ σπάσιμο τῆς πόρτας, εἶπε ὁ γενίτσαρος. Εἶταν ἕνας ἀπ' τοὺς πρώτους ποὺ μπῆκε μέσα στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή.

Αὐτοὶ δὲν σήκωσαν τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ πρόσωπο ποὖχε τὰ μάτια δεμένα μ' ἕνα κουρέλι ἀπὸ σαρίκι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσας

—Ἔπειτα τὸν εἶδα πάλι νὰ γυρνάει μέσα στὴν αὐλὴ σ' ὅλη ἐκείνη τὴν τρομερὴ ἀναταραχή. Εἶχε συνέχεια τὸ χέρι στὸ μέτωπο.

Ἡ φωνὴ τοῦ Τοὺτς Ὀκτσὰν εἶταν κουρασμένη, λίγο βραχνή. Φαινόταν πὼς εἶχε φωνάξει πολὺ στὴ μάχη.

—Ὅταν τὸν ξανάδα κρατοῦσε ἀκόμα τὸ χέρι στὸ μέτωπό του. Τὸν ἔσπρωχναν ἀπ' ὅλες τὶς μεριές.

Ὁ χρονικογράφος κι ὁ ἀστρολόγος δὲν ἔπαιρναν τὰ μάτια ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ τυφλωμένου.

—Τότε τὸ ὑποπτεύθηκα, καὶ μὲ κόπο ἄνοιξα δρόμο μέσα ἀπ' ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος καὶ τὸν πλησίασα, ἐξήγησε ὁ γενίτσαρος μ' ἀδιαφορία. Ὅταν βρέθηκα κοντά του, εἶδα πὼς ἀπ' τὰ μάγουλά του ἔσταζε ὑγρὴ πίσσα.

—Ἀλλάχ! Τὸν δύστυχο Σαντεντίν! Τί τοὔμελλε!

—Τότε τὸν ἅρπαξα ἀπ' τὸ χέρι καὶ μὲ χίλιους κόπους τὸν ἔσυρα ἔξω ἀπὸ κείνη τὴν κόλαση.

Ὁ Σαντεντὶν ἔμενε σὰν ἀπολιθωμένος. Ἂν δὲν στεκόταν ὄρθιος θὰ πίστευαν πὼς εἴτανε νεκρός.

—Τὸν πηγαίνω στοὺς γιατρούς, εἶπε ὁ γενίτσαρος. Γιὰ τὰ μάτια δὲν ὑπάρχει πιὰ καμιὰ ἐλπίδα, ἀλλὰ ν' ἀνακουφιστεῖ τουλάχιστο λίγο ἀπ' τὸν πόνο.

—Ἐρχόμαστε καὶ μεῖς.

Προχώρησαν σιωπηλὰ καὶ οἱ τέσσερις πρὸς τὶς σκηνὲς τοῦ ὑγειονομικοῦ. Οἱ σκηνὲς ποὺ εἶχαν στηθεῖ τὴν περασμένη μέρα ἔμοιαζαν τώρα μὲ σφαγεῖα. Οἱ γιατροὶ μὲ βοηθοὺς τὶς γριὲς τῆς Ρούμελης ἔκαναν ἐγχειρήσεις κι ἔδεναν γρήγορα τὶς πιὸ περίεργες πληγὲς καὶ καψίματα. Ἐκεῖ περίμεναν πολλὴ ὥρα ὥσπου νὰ φτάσει ἡ σειρὰ τοῦ Σαντεντίν. Ἡ νοσηλεία δὲν κράτησε πολύ. Ὁ ποιητὴς οὔτε φώναξε οὔτε θρήνησε. Μόνο ὅταν τέλειωσε τὸ δέσιμο τῶν ματιῶν καὶ τὸν ἔπιασαν ἀπ' τὸ μπράτσο γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὴ σκηνή του, πρόσεξαν πὼς εἶταν κατάχλωμος. Μόλις τὸν ἔβαλαν μέσα στὴ σκηνή, ἔπεσε σ' ἕνα βαθὺ ὕπνο.

Βγῆκαν πάλι. Γύρισαν γιὰ πολὺ ὥρα ἀνάμεσα στὶς ἀναρίθμητες σκιὲς τῶν στρατιωτῶν, χωρὶς νὰ λένε λέξη.

—Ἐσὺ βρισκόσουν ἐκεῖ κάτω, εἶπε ὁ χρονικογράφος ἁπλώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὴ μεριὰ ὅπου ἔπρεπε νὰ βρίσκεται τὸ κάστρο. Διηγήσου μας τί ἔγινε.

Ὁ γενίτσαρος τὸν κοίταξε ξαφνιασμένος. Περίμεναν πολλὴ ὥρα ν' ἀκούσουν τί θἄλεγε, ἀλλ' ὁ γενίτσαρος δὲν εἶπε τίποτα. Μόνο ἀφοῦ περπάτησαν ἀμίλητοι γιὰ πολλὴ ὥρα, μουρμούρισε σὰν νὰ παραμιλοῦσε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Τί τρομερὴ σκηνή!

—Ποῦ;

—Ἐκεῖ κάτω! εἶπε αὐτὸς ἁπλώνοντας τὸ χέρι, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε κάνει πρὶν λίγες στιγμὲς ὁ χρονικογράφος. Περπάτησαν πάλι χωρὶς νὰ μιλᾶνε.

—Ποῦ πᾶμε; ρώτησε ὁ γενίτσαρος μὰ δὲν τ' ἀποκρίθηκε κανένας.

—Τί ὡραῖα ποὺ εἶταν χθὲς βράδυ! εἶπε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ ἀστρολόγος.

Σκιὲς στρατιωτῶν πηγαινοέρχονταν. Κανένας δὲ μιλοῦσε δυνατά. Ὅλοι ψιθύριζαν, παραμέριζαν, γλυστροῦσαν στὸ πλάι.

—Δὲν μοῦ φεύγουν ἀπ' τὸ μυαλὸ τὰ μάτια του, εἶπε ξαφνικὰ ὁ Τοὺτς Ὀκτσάν. Πῶς ἔλαμπαν χθὲς ὅταν μιλοῦσε!

—Ἤθελε νὰ γράψει ἕνα μεγάλο ποίημα γι' αὐτὸ τὸν πόλεμο, εἶπε ὁ χρονικογράφος καὶ σκέφτηκε τὸ χρονικό του.

—Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο φαίνεται ρίχτηκε πρῶτος νὰ δεῖ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια πῶς θὰ ριχνόταν κάτω ἡ καστρόπορτα, εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

—Κρίμα, ἔκανε ὁ Τσελεμπή. Καὶ ταλέντο εἶχε καὶ θάρρος.

—Πῶς ἔλαμπαν τὰ μάτια του χθές! στέναξε ὁ γενίτσαρος μὲ χαμηλὴ φωνή.

—Ἔλαμπαν, ἐπανάλαβε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ γεμάτος θλίψη, σὰ νὰ προαισθάνονταν πὼς θὰ βλέπαν γιὰ τελευταία φορὰ τὸν κόσμο!

—Ψεύτη ντουνιά! εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

—Ἡ πίσσα τοῦ σκέπασε γιὰ πάντα ἐκεῖνο τὸ φῶς σὰν μαῦρο πέπλο.

«Ποιὸς μιλοῦσε χθὲς γιὰ μαῦρο πέπλο;» Ὁ χρονικογράφος εἶτανε κουρασμένος κι ὅλα στὸ μυαλό του ἄρχισαν νὰ μπερδεύονται. Ὁ ἀστρολόγος κοίταξε τὸν οὐρανό.

—Τί μᾶς προλέγουν τ' ἄστρα; ρώτησε ὁ γενίτσαρος. Τώρα ποὺ εἶχε πολεμήσει δὲν αἰσθανόταν καμιὰ ντροπὴ μπροστά τους. Μιλοῦσε λέφτερα σὰ νἄτανε παλιοί του φίλοι.

—Ἀτυχία, εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Φαίνεται σὰ νὰ τὰ ταρακουνάει συνέχεια ἕνας τρελὸς ἀέρας.

Στὴν πραγματικότητα τοῦ πονοῦσε τὸ κεφάλι κι εἶχε λίγο πυρετὸ κι ἔτσι τοῦ φάνηκε νὰ προχωροῦσαν πραγματικὰ τ' ἀστέρια. «Μὴν πέφτεις, ἄστρο μου!» Αὐτὲς τὶς λέξεις κάπου τὶς εἶχε διαβάσει. Στροβιλίζονταν συνεχῶς μέσ' τὸ μυαλό του κάπου ἐκεῖ πίσω ἀπ' τὸ μέτωπό του ποὺ ἔκαιγε. Τὶς πρωτοαισθάνθηκε νὰ στροβιλί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ζονται μὲ μανία τὴ στιγμὴ ποὺ ἄρχισε ἡ ἐπίθεση. «Κρατήσου γερά, ἀστέρι μου!» Σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία εἶχε στηρίξει ὅλες του τὶς ἐλπίδες. Ἂν εἶχε ἐπιτυχία ἐδῶ, τότε, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ θὰ μποροῦσε νὰ διοριστεῖ σὲ μιὰ πιὸ ψηλὴ θέση. Μάλιστα πολλὴ πιὸ ψηλή. Μπορεῖ νὰ διορίζονταν ἀστρολόγος τοῦ παλατιοῦ τοῦ σουλτάνου. Γιατί ὄχι; Αὐτὴ εἶταν ἡ πιὸ σημαντικὴ ἐκστρατεία στὰ τελευταῖα χρόνια. Τὰ μάτια ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας εἴτανε στραμένα σ' αὐτὰ τὰ γεμάτα ὀμίχλη βουνά. Εἶχε βαρεθεῖ τὴν ἐπαρχιώτικη ζωή. Τοῦ ἄρεσε ἡ γεμάτη θόρυβο ζωὴ τῆς πρωτεύουσας, τὸ πλῆθος ποὺ γέμιζε τοὺς δρόμους, οἱ μέρες ποὺ εἶταν γεμάτες συμβάντα καὶ πυρετό, ἡ μόδα, οἱ γυναῖκες. Ὁ οὐρανὸς μποροῦσε νὰ τοῦ δώσει ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Μὰ μποροῦσε καὶ νὰ τοῦ τὰ πάρει. «Κρατήσου γερά, ἀστέρι μου». Ὅταν οἱ σκάλες εἶχαν ἀρχίσει νὰ πέφτουν ἀπ' τὸν τοῖχο μισοκαμένες, ἦταν γι' αὐτὸν σὰν νἄπεφτε ἡ μοίρα του. Ἄτυχος! Αὐτὴ ἡ λέξη τοὖχε καρφωθεῖ σὰν καρφὶ στὸ μυαλὸ ὅλο τ' ἀπόγεμα.

—Χθὲς εἴμασταν τέσσερις, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ σκεφτικός. Τώρα μείναμε τρεῖς.

—Τρεῖς;

Μακρυὰ ἀκούστηκε τὸ τρίξιμο ἀπ' τὶς ρόδες τῶν ἁμαξιῶν. Ἀντίθετα ἀπ' τὸν θόρυβο ποὺ ἔκαναν πρὶν ἀπὸ λίγο, ὅταν ξεκίνησαν γιὰ τὰ τείχη, τώρα ὁ ἦχος τους εἶταν βαρὺς καὶ ὑπόκωφος. Καταλάβαινες πὼς τ' ἁμάξια εἴτανε φορτωμένα.

—Πᾶμε νὰ δοῦμε τὴν ταφὴ τῶν σκοτωμένων, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

Χωρὶς ν' ἀνταλλάξουν λέξη προχώρησαν πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀκούγονταν τ' ἁμάξια. Περπάτησαν κάμποσο ὥσπου νὰ τὰ φτάσουν. Αὐτὰ κινοῦνταν ἀργὰ σὲ μιὰ ἀτέλειωτη γραμμή. Περπάτησαν κι οἱ τρεῖς δίπλα τους, χωρὶς νὰ μιλοῦν. Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὰ πτώματα φαίνονταν σωριασμένα τόνα πάνω στ' ἄλλο. Ἄλλα ἁμάξια εἶταν περισσότερο φορτωμένα κι ἄλλα λιγότερο. Ἀπὸ ἕν' ἁμάξι ἔπεσε ἕνα πτῶμα χωρὶς νὰ κάνει κανένα θόρυβο. Τὸ ἄλλο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ πίσω σταμάτησε καὶ κάποιος μάζεψε τὸ σῶμα ρίχνοντάς το πάλι στ' ἁμάξι.

Ἀπ' τὴν ἀντίθετη πλευρὰ ἔρχονταν τ' ἄδεια ἁμάξια. Εἶχαν ξεφορτώσει καὶ τώρα πήγαιναν νὰ γεμίσουν πάλι. Τὰ σανίδια τους εἶταν κόκκινα σκοῦρα ἀπ' τὸ αἷμα. Τότε μόνο πρόσεξαν πὼς ὅλος ὁ δρόμος εἶταν ραντισμένος στὸ αἷμα.

—Ἐσὺ 'σαι κίτρινος σὰν τὸ λεμόνι! λέει σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ ἀστρολόγος στὸν Μεβλὰ Τσελεμπή. Νὰ γυρίσουμε πίσω;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ὄχι, πρέπει νὰ δῶ ὁπωσδήποτε τὴν ταφὴ τῶν στρατιωτῶν γιὰ νὰ τὴν περιγράψω στὸ χρονικό μου.

Αὐτὲς μόνο τὶς λέξεις ἀντάλλαξαν σ' ὅλο τὸ δρόμο. Ἀπὸ μακρυὰ ἄρχισαν ν' ἀκούγονται οἱ φωνὲς τῶν χοτζάδων ποὺ ἔλεγαν προσευχές. Εἶταν συρτὲς καὶ θλιμμένες. Ὅσο πλησίαζαν οἱ φωνὲς ἀκούγονταν ὅλο καὶ δυνατότερα, σκεπάζοντας τὸ θόρυβο ἀπ' τὶς ἀξίνες καὶ τὰ φτυάρια.

Ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ, οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ εἶχαν κιόλας ἀνοίξει τρεῖς μεγάλους τετράγωνους λάκκους. Τώρα ἔσκαβαν ἄλλους τέσσερις. Τ' ἁμάξια σταματοῦσαν δίπλα στοὺς λάκκους. Μιὰ ὁμάδα γιατρῶν ἔλεγχαν πρόχειρα καὶ βιαστικὰ τὰ σώματα τῶν σκοτωμένων. Ἔπειτα τἄριχναν μέσα. Ὁ πρῶτος λάκκος εἶταν κιόλας γεμάτος καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ εἶχαν ἀρχίσει νὰ τὸν σκεπάζουν μὲ χῶμα. Οἱ χοτζάδες ἔπεφταν συνέχεια μπρούμητα κι ἔριχναν χοῦφτες ἀπὸ λάσπη πάνω στὸ μεγάλο λάκκο ποὺ σκεπαζόταν. Ὁ δεύτερος λάκκος γέμισε ἀργά. Μισόγυμνοι δερβίσηδες μὲ τὰ χέρια ματωμένα ὥς τὸν ἀγκώνα, ἅρπαζαν μὲ γρηγοράδα τὰ πτώματα ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ τἄριχναν στὸ λάκκο. Τ' ἁμάξια ξεφόρτωναν κι ἔφευγαν. Τρομαγμένα ἀπ' τὴ μυρουδιὰ τοῦ αἵματος τ' ἄλογα ἀφήνιαζαν καὶ μὲ δυσκολία μποροῦσαν νὰ τὰ συγκρατήσουν. Οἱ χοτζάδες συνέχιζαν νὰ προσεύχονται. Οἱ γιατροὶ ξεχώριζαν κάθε τόσο ἀπ' τὸ σωρὸ μερικὰ σώματα καὶ τἄβαζαν στὴν ἄκρη. Εἶταν στρατιῶτες τραυματισμένοι μὰ ζωντανοὶ ποὺ κατὰ λάθος τοὺς εἶχαν ρίξει στ' ἁμάξι, περνώντας τους γιὰ πεθαμένους.

Ὁ χρονικογράφος, ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀκτσὰν κι ὁ ἀστρολόγος ἔμειναν ἐκεῖ ὥσπου ἄρχισε νὰ σκεπάζεται κι ὁ πέμπτος λάκκος. Πιὸ κεῖ οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἄνοιγαν ἄλλους. Ξαναγύρισαν στὸ στρατόπεδο. Σ' ὅλο τὸ δρόμο, ἀπ' τὴν ἀντίθετη μεριά, ἔρχονταν ἁμάξια γεμάτα πτώματα.

Ὅλο τὸ στρατόπεδο εἶταν βυθισμένο στὸ σκοτάδι. Νόμισαν πὼς ὅλοι κοιμόταν. Ὅμως δὲν εἶταν ἔτσι. Στὰ δρομάκια, ἀνάμεσα στὶς σκηνές, κοντὰ στὶς θέσεις τῶν φρουρῶν, ὑπῆρχε κίνηση. Μέσα στὴ νύχτα ἀκούγονταν κάθε τόσο διαταγὲς καὶ χτυπήματα ἀπὸ ὁπλὲς ἀλόγων.

—Τί σημαίνει ὅλη αὐτὴ ἡ κίνηση; εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Ἢ μήπως κάνουν λάθος τ' αὐτιά μου;

—Ὑπάρχει κίνηση πράγματι, εἶπε ὁ γενίτσαρος. Βλέπω πὼς διπλασιάστηκαν οἱ φρουροί.

Ὅσο πιὸ βαθιὰ ἔμπαιναν μέσα στὸ στρατόπεδο τόσο καὶ πιὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μεγάλη εἶταν ἡ φασαρία.

—Περιμένουν ὅπως φαίνεται ἐπίθεση ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεη, εἶπε ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀκτσάν. «Ἐπίθεση ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεη»;

—Ναί, ἄκουσα δυὸ ἀξιωματικοὺς νὰ μιλᾶνε γι' αὐτὸ πρὶν ἀπὸ λίγο.

—Ἴσως, εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Ἴσως γι' αὐτὸ νὰ διπλασιάστηκαν οἱ σκοπιές.

Τέντωσαν τ' αὐτιά τους. Κάποιος πέρασε γρήγορα πάνω στ' ἄλογο.

—Ἂν αὐτὸς ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιτεθεῖ, θᾶναι οἱ ἀκεντζίνοι ποὺ θὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν, εἶπε ὁ Τοὺτς Ὀκτσάν. Αὐτοὶ δὲν πολέμησαν ἀκόμη.

—Κι ἄλλες διπλὲς φρουρές, εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

Ὁ χρονικογράφος σκέφτηκε πάλι, ὅτι, ὅπως καὶ νᾆταν, ἡ αὐτοκρατορία ἔδειχνε τὴ δύναμή της ἀκόμα καὶ σὲ μιὰ μαύρη νύχτα ἥττας σὰν καὶ τούτη. Ὑπάρχουν πανέξυπνοι καὶ ἰσχυροὶ ἄντρες ποὺ δὲν τοὺς πιάνει ὕπνος, εἶπε στὸν ἑαυτό του. Αὐτοὺς ἐδῶ, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς αἰφνιδιάσει. Σ' αὐτὲς τὶς δύσκολες στιγμὲς θᾶναι ἄγρυπνοι καὶ θὰ φρουροῦν. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰστάνθηκε αὐτὴ τὴ φορὰ τὸν θαυμασμό του νὰ μετατρέπεται σ' ἕνα εὐχάριστο βάρος ποὺ τοῦ πίεζε τὸ στῆθος.

—Λένε πὼς ὁ Σκεντέρμπεης εἶναι τρομερὸς στὶς νυχτερινὲς ἐπιθέσεις! εἶπε ὁ ἀστρολόγος.

—Πολλὰ λένε γι' αὐτόν, πρόσθεσε ὁ Τοὺτς Ὀκτσάν.

Ὁ Τουρσοὺν Τουντζασλὰν πασᾶς δὲν εἶναι λιγότερο τρομερός! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

—Σίγουρα.

Ὑπῆρχε φῶς στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ.

—Συνεχίζεται ἀκόμα ἡ συνέλευση; ρώτησε ὁ ἀστρολόγος ἕναν ἀγγελιαφόρο ποὺ πέρναγε. Ὁ ἀγγελιαφόρος στὴν ἀρχὴ δὲ θέλησε νὰ ἀπαντήσει, ἀλλὰ μόλις πρόσεξε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὰ ροῦχα του, εἶπε ψυχρά:

—Ἀκόμα.

Ὁ ἀστρολόγος εἶταν ἀνήσυχος.

Στὸ μεταξύ, μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ συνεχιζόταν ἡ ἀσυνήθιστη ἐκείνη συνέλευση τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου. Οἱ στρατηγοὶ κάθονταν πάνω στὰ δέρματα ποὺ εἶταν ἁπλωμένα στὸν καναπέ, οἱ περισσότεροι πληγωμένοι, μὲ τὶς κλειδώσεις δεμένες. Τρία ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου εἶχαν σκοτωθεῖ στὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μάχη καὶ τώρα ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί, ἀποσυρμένος στὴν πιὸ μακρινὴ γωνιὰ ἔκανε τὰ σχέδια τοῦ τύμβου ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ἔπρεπε νὰ κατασκευαστεῖ πάνω ἀπ᾽ τὸν τάφο τους. Αὐτὸ εἶταν γιὰ κεῖνον μιὰ δουλειὰ πολὺ εὔκολη καὶ τὴν ἔκανε μὲ πολὺ εὐχαρίστηση, συνήθως τὴν ὥρα τῶν συνελεύσεων.

Κείνη τὴ στιγμὴ μιλοῦσε ὁ γενικὸς ἔφορος. Ζητοῦσε ν᾽ ἀπαλλαχτεῖ ὁ ἀστρολόγος ἀπ᾽ τὴν ὑπηρεσία του καὶ νὰ καταδικαστεῖ σὲ καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἀλλὰ γιὰ ὅλους εἶτανε φανερὸ ὅτι ἡ βίαιη ἐπίθεσή του, μολονότι τὴν σκέπασε μὲ μετρημένες καὶ χαριτωμένες λέξεις, στρέφονταν κύρια ἐνάντια στὸ μουφτῆ. Ὁ Σαρουτζά, ποὺ κάπου κάπου στὴ διάρκεια τῆς συνέλευσης ἔπαιρνε κανέναν ὑπνάκο, ἄκουγε τώρα μὲ γουρλωμένα μάτια. Διέκοψε τὴν ὁμιλία τοῦ γενικοῦ ἔφορα γιὰ νὰ ζητήσει καταδίκη σὲ θάνατο γιὰ τὸν ἀστρολόγο. Ὁ γενικὸς ἔφορος ἐπέμενε στὸ αἴτημά του. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σαντζάκμπεϊλερέ, κεῖνοι ποὺ εἴτανε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιροὴ τοῦ μουφτῆ, προσπάθησαν νὰ δικαιολογήσουν τὸ λάθος τοῦ ἀστρολόγου. Οἱ ἄλλοι ζήτησαν ν᾽ ἀπαλλαχτεῖ ἀπ᾽ τὴν ὑπηρεσία του. Ἀκόμα κι ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ ζήτησε νὰ καταδικαστεῖ σὲ θάνατο ὁ ἀστρολόγος. Ὁ μουφτῆς, ὁ γερο Ταβτζὰ κι ὁ Κουρντιστζὶ δὲν πήρανε μέρος στὴ συζήτηση ποὺ ἀφοροῦσε τὸν ἀστρολόγο. Ὁ ἀλλαϊμπὲς ζήτησε τὴν ἀπόλυσή του, ἐνῶ γιὰ τὴν καταδίκη του δὲν ἔκφρασε καμιὰ γνώμη. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἄκουγε μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀδιαφορία ὅλ᾽ αὐτὰ ποὺ λέγονταν γιὰ τὸν ἀστρολόγο. Ἂν καταδικαζότανε ἢ ὄχι ὁ ἀστρολόγος γι᾽ αὐτὸν δὲν εἶχε καμιὰ ἀπολύτως σημασία. Γιατί, τὸ νὰ σπάει τὸ κεφάλι του μὲ τὴν ὑπόθεση αὐτή, εἶταν σὰν νὰ παιδευόταν νὰ μάθει ἂν ἡ φτέρνα του εἶχε πατήσει καθὼς περπάταγε ἕνα μυρμήγκι. Αὐτὸς τὄξερε πὼς τὸ σφυρὶ χτυποῦσε πάνω σ᾽ ἄλλο καρφί, ἀλλὰ σήμερα ἀκόμα κι ἡ σιωπηλὴ μάχη ἀνάμεσα στὶς δυὸ ὁμάδες ποὖχαν δημιουργηθεῖ μέσ᾽ τὴν καρδιὰ τοῦ ἐπιτελείου του, πράγμα ποὺ σὲ ἄλλη περίπτωση θὰ τὸν στενοχωροῦσε πολύ, τώρα τοῦ φαινόταν χωρὶς κανένα νόημα καὶ σημασία. Μόνο μιὰ σκέψη ποὺ σκέπαζε ὅλες τὶς ἄλλες εἶχε καρφωθεῖ στὸ μυαλό του: τί θἄπρεπε νὰ κάνει τώρα;

Ἔβαλε τέρμα στὴ συζήτηση γύρω ἀπ᾽ τὸν ἀστρολόγο κι ἀμέσως πῆρε τὴν ἀπόφαση γι᾽ αὐτόν: ὁ ἀστρολόγος θ᾽ ἀπολυόταν καὶ θὰ δούλευε ἀπὸ κεῖ κι ἔπειτα σκάβοντας αὐλάκια καὶ τάφρους. Ἐνῶ ὁ γραμματέας ἔγραφε τὴν ἀπόφαση, ὁ Κουρντιστζὶ πῆρε τὸ λόγο. Ζήτησε τὴν ἄδεια, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, νὰ κάνουν τ᾽ ἀποσπάσματά του μιὰ πρώτη ἔφοδο σὰν ἀντίποινα κι ἐκδίκηση σ᾽ ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ γιὰ νὰ τρομοκρατήσουν καὶ νὰ λεηλατή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σουν τὰ ὀρεινὰ χωριά. Πρόσθεσε πὼς αὐτὸ εἶταν ἀπαραίτητο νὰ γίνει τώρα ἀμέσως γιὰ νὰ σβήσει τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ μπορεῖ αὐτὴ ἡ μάχη ν᾿ ἄναψε στὶς ψυχὲς τῶν ἀνταρτῶν, καὶ γιὰ νὰ προκαλέσει γενικὸ πανικό.

—Θὰ ἐκδικηθῶ τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε σήμερα, εἶπε ὁ Κουρντιστζί. Θὰ ρίξω παντοῦ φωτιὰ καὶ σίδερο. Δὲ θ᾿ ἀφήσω πέτρα πάνω σὲ πέτρα. Θὰ κάνω αὐτὴ τὴ χώρα μιὰ νεκρικὴ ἔρημο.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κοίταξε γιὰ πολλὴ ὥρα τὸ φλογισμένο του κεφάλι καὶ εἶχε τὴ βεβαιότητα πὼς θἄκανε πραγματικὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε.

—Φύγε! εἶπε ὁ πασᾶς κι ἔκανε νόημα στὸν γραμματέα νὰ γράψει τὴν ἀπόφαση ποὺ πῆρε χωρὶς νὰ συμβουλευτεῖ τοὺς ἄλλους, πρᾶγμα ποὺ σπάνια ἔκανε. Μετὰ ἀπ᾿ αὐτὸ πέρασε ἀμέσως στὸ κύριο θέμα: πῶς θὰ συνεχιζόταν ὁ πόλεμος καὶ ποιά μέσα καὶ τρόπους πρότειναν αὐτοὶ γιὰ νὰ κυριέψουν τὸ κάστρο;

Οἱ ὁμιλίες εἶταν μακρυές, γεμάτες φωνὲς καὶ παρεμβάσεις. Ὁ γερο Ταβτζά, ὁ Ταχανκά, ὁ μουφτῆς καὶ μερικοὶ ἄλλοι εἶχαν τὴ γνώμη πὼς πρὶν ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο, ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσουν μιὰ δεύτερη ἐπίθεση. Εἶπαν πὼς ὁ ἔνδοξος στρατὸς τῶν Ὀσμανλί, ποὺ εἶχε κυριέψει δεκάδες ἀπόρθητα κάστρα, δὲν μποροῦσε μὲ κανένα τρόπο ν᾿ ἀντέξει τὴ ντροπὴ νἆναι καθηλωμένος γιὰ πολὺ μπροστὰ στὰ τείχη αὐτοῦ τοῦ ὀχυροῦ. Ὅλος ὁ κόσμος, εἶπαν, περιμένει τὴν εἴδηση τῆς πτώσης του. Πρέπει νὰ ριχτοῦμε στὴν ἐπίθεση. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι εἶταν ἐνάντια στὴν ἐπίθεση, εἰδικὰ τώρα. Αὐτοὶ εἶπαν πὼς μιὰ δεύτερη ἐπίθεση σὰν καὶ τούτη ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ λιγοστέψει στὸ μισὸ τὸν ἀριθμὸ τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ρίξει ὁλότελα τὸ ἠθικό του. Εἶπαν ἀκόμη πὼς ναί, εἶναι ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, ὅτι μπροστὰ στὴν ἀχαλίνωτη ὁρμὴ τοῦ ἔνδοξου στρατοῦ τῶν ὀθωμανῶν δὲν ὑπῆρχε φρούριο ποὺ ν᾿ ἀντιστεκόταν, κι αὐτὸ ἀποδείχτηκε δεκάδες φορές. Ἀλλά, ἀπ᾿ τὴν ἄλλη πλευρά, ἔπρεπε νὰ πάρουν ὑπόψη τους τὸ γεγονὸς ὅτι τοῦτο τὸ κάστρο ποὺ στεκόταν μπροστά τους, εἶταν ὅπως φαίνεται ἕνα ἐντελῶς ἰδιόμορφο κάστρο, ἀφοῦ μιὰ τόσο τρομαχτικὴ ἐπίθεση σὰν καὶ τὴ σημερινὴ ποὺ θὰ σάρωνε καὶ θὰ ἐξαφάνιζε ἀπ᾿ τὴ γῆ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἀπόρθητο κάστρο, δὲν ἔδωσε τὴ νίκη. Γι᾿ αὐτό, αὐτοὶ εἶχαν τὴ γνώμη πὼς ἔπρεπε νὰ προσπαθήσουν νὰ βροῦν ἄλλους τρόπους γιὰ νὰ πετύχουν αὐτὸ ποὺ δὲν ἦταν μπορετὸ μὲ τὴ μάχη. Εἶπαν πὼς ἡ κορώνα τῆς δόξας ἑνὸς στρατοῦ στολίζεται ἀπὸ τὰ πετράδια τῶν νικῶν του, ἀνεξάρτητα ἀπ᾿ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦνται γι᾿ αὐτές.

Τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου συζήτησαν ὥς ἀργὰ τὰ με-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σάνυχτα ὅλ᾽ αὐτὰ ποὺ τοὺς εἶχε μάθει ἡ μακρυὰ στρατιωτικὴ ζωή τους ἢ αὐτὰ ποὖχαν ἀκούσει γύρω ἀπ᾽ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν κατάληψη ἑνὸς κάστρου. Συζητήθηκαν δεκάδες ἐκδοχές, μερικὲς φορὲς ἀρχίζοντας ἀπ᾽ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀναλύοντας καὶ τὶς πιὸ παραμικρὲς λεπτομέρειες, τὶς καλὲς καὶ τὶς κακές πλευρές τους. Ἕνα μέλος τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου λιποθύμησε γιατὶ εἶταν πληγωμένο κι ὁ γιατρὸς ποὺ κάλεσαν ἐπειγόντως τὸν πῆγε στὴ σκηνή του. Στὸ τέλος φάνηκε καθαρὰ πὼς ἡ πλειοψηφία εἶταν ὑπὲρ τῆς ὑπόγειας στοᾶς, ποὺ ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ πρότεινε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκανε νόημα στὸν ἀρχιτέκτονα. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἔβγαλε ἔξω ἀπ᾽ τὸ μεγάλο σακούλι ἕνα σωρὸ ἀπὸ χαρτόνια μὲ σχέδια, ἄφησε τὴ γωνιά του καὶ πλησίασε στὴ σύναξη. Ἅπλωσε πάνω στὸ χαλὶ τὰ σχέδια κι ἄρχισε νὰ ἐξηγεῖ. Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου δὲν μποροῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν πάνω σ᾽ αὐτὸ ποὺ ἔλεγε, γιατὶ κι ἂν ἀκόμη τὸν παρακολουθοῦσαν προσεχτικά, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ βγάλουν νόημα. Ἀκολουθοῦσαν μὲ τὸ βλέμμα τὸ χέρι ποὺ κινοῦνταν πάνω στὰ περίεργα σχέδια, μένοντας ὅπως συνήθως μαγεμένοι, γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν πῶς γινόταν ἕνα ἀληθινὸ πράγμα, χειροπιαστὸ καὶ πελώριο ὅπως τὸ κάστρο, μποροῦσε ν᾽ ἀναπαρασταθεῖ μὲ μερικὲς λεπτὲς καὶ φτωχικὲς γραμμές ποὺ ἔδειχναν ὄχι μόνο τὰ ὁρατὰ μέρη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα. Ἀρχίζοντας ἀπ᾽ τὶς σκάλες καὶ τοὺς πύργους καὶ φτάνοντας μέχρι κάτω στὰ θεμέλια, ποὺ ἀνθρώπινο μάτι δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ δεῖ. Ἡ ἅγια θρησκεία τοῦ Ἰσλὰμ, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, κάπου τὄλεγε πὼς στὰ σχέδια καὶ στὶς ζωγραφιὲς ὑπάρχει πάντα κάτι διαβολικό, ἀλλὰ εἶταν ἀναγκασμένοι νὰ τὰ δεχτοῦνε ἐλπίζοντας στὸ αἴνιγμά τους, ἔτσι ὅπως εἶχαν ἐλπίσει προηγούμενα στὰ πολύπλοκα σχέδια τοῦ Σαρουτζά ἀπ᾽ ὅπου γεννήθηκαν ἔπειτα τὰ μεγάλα σὰν τέρατα κανόνια. Τὸ χέρι τοῦ ἀρχιτέκτονα κινοῦνταν συνεχῶς πάνω σὲ κεῖνες τὶς γραμμές. Ἔδειχνε τὰ πιὸ μαλακὰ καὶ τὰ πιὸ σκληρὰ στρώματα τοῦ ἐδάφους γύρω ἀπ᾽ τὸ κάστρο, ἐξηγώντας ὅτι στὸ σκάψιμο τῆς στοᾶς, πλεονεκτεῖ τὸ μαλακὸ ἔδαφος γιατὶ σκάβεται γρήγορα κι εὔκολα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνθεκτικό, ἐνῶ τὸ σκληρὸ ἔδαφος σκάβεται μὲ δυσκολία, ἀλλὰ ἀφοῦ σκαφτεῖ δὲν ἔχει κανένα κίνδυνο νὰ βουλιάξει. Ἐξηγοῦσε πόσο βάθος ἔπρεπε νὰ ἔχει ἡ στοὰ στὴν ἀρχή της, ὥσμε ποῦ ἔπρεπε νὰ φτάσει τὸ βάθος κάτω ἀπ᾽ τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου καὶ πῶς, ὕστερ᾽ ἀπ᾽ τὰ θεμέλια θὰ ἔπρεπε νὰ διακλαδίζεται, ἔτσι, ποὺ ἂν ἔκλεινε ἡ ἔξοδος ἀπ᾽ τὴ μιὰ μεριά, ν᾽ ἀπόμενε ἡ ἄλλη. Ἐξήγησε ἔπειτα πόσος καιρὸς θὰ χρειαζόταν γιὰ ν᾽ ἀνοιχτεῖ ἐκείνη ἡ στοὰ καὶ πόσοι στρατιῶτες θὰ μποροῦσαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

νὰ περάσουν μέσα ἀπ' αὐτὴν σ' ἕνα ὁρισμένο χρόνο.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε δὲν τὰ καταλάβαιναν καὶ δὲν ἔκαναν καμιὰ προσπάθεια νὰ τὰ καταλάβουν, γιατὶ ἤξεραν πὼς κανένας δὲν εἶταν σὲ θέση νὰ διορθώσει κάτι στὸ σχέδιο τῆς στοᾶς. Εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους πάνω σ' ἕνα σημεῖο μόνο, στὸ κόκκινο βέλος ποὺ ξεκινοῦσε ἔξω ἀπ' τὸ κάστρο, ἁπλωνόταν κάτω ἀπ' τὰ θεμέλια σὰν τὸν ἄνθρωπο ποὺ ξαπλώνει μὲ τὴν κοιλιὰ στὴ γῆ γιὰ νὰ περάσει κάτω ἀπὸ μιὰ πόρτα, κι ἔπειτα ἔβγαινε μέσα στὸ ἐσωτερικὸ τῶν σκοτεινῶν σπηλιῶν τοῦ κάστρου. Στὰ μάτια ὅλων ὑπῆρχε ἡ ἐρώτηση: Ἐκεῖνο τὸ μυτερὸ βέλος θὰ κατάφερνε ποτὲ νὰ τρυπήσει τὴν κοιλιὰ τοῦ κάστρου;

Ἐνῶ ὁ ἀρχιτέκτονας μιλοῦσε, ὁ μουφτῆς φανέρωνε ἀνοιχτὰ τὴν ἀγανάκτησή του γιὰ τὰ σχέδια, χωρὶς νὰ στρέψει κὰν τὸ κεφάλι του στὸ χαλὶ ποὺ εἶταν ἁπλωμένα. Ὁ γερο Ταβτζὰ κοίταζε τὰ σχέδια μὲ μάτια θαμπωμένα καὶ σκεφτόταν μὲ θλίψη πὼς τώρα, καθὼς κάθε μέρα ἔμπαιναν μέσα στὴν τέχνη τοῦ πολέμου αὐτὰ τὰ σχέδια κι αὐτὰ τὰ γραφτά, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ χάσει σιγὰ σιγὰ ὁ πόλεμος τὸ ἱερὸ καὶ φλογερό του πνεῦμα κι ἔτσι νὰ μετατραπεῖ σ' ἀτέλειωτα τεχνάσματα πονηρῶν κι αἰνιγματικῶν ἀνθρώπων, ὅπως αὐτὸς ὁ καταραμένος ἀρχιτέκτονας ποὺ δὲν καταλάβαινε κανεὶς τί ἔλεγε. Αἰσθανόταν ἀμυδρὰ πὼς ἂν ἡ αὐτοκρατορία ἔδινε πολὺ πίστη σ' αὐτὰ τὰ γραφτὰ καὶ σ' αὐτὰ τὰ σχέδια, θὰ ξεραινόταν σιγὰ σιγὰ γιατὶ οἱ ρίζες της δὲν θὰ τρέφονταν πιὰ μὲ τὸ ἱερὸ καὶ μαχητικὸ πνεῦμα ἀνθρώπων σὰν κι αὐτόν, ἀλλὰ μὲ τὰ πολύπλοκα σχήματα ποὺ ἀποξεραίνουν τὰ πάντα. Ὁ γερο Ταβτζὰ κρατοῦσε μισόκλειστα τὰ μάτια του. Νύσταζε κι ἡ πληγὴ πλάι στὸ μάτι του τὸν πονοῦσε. Ἐνῶ αὐτὲς οἱ σκέψεις στροβιλίζονταν μέσ' τὸ κουρασμένο κεφάλι του, ὁ γενικὸς ἔφορας, ποὺ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του κοίταζε μιὰ τὸν μουφτὴ καὶ μιὰ τὸν ἀρχιτέκτονα, σκεφτόταν ὅτι ἡ αὐτοκρατορία, ἂν ἤθελε νὰ ἐπιζήσει, εἶταν ἀπαραίτητο νὰ συμβαδίσει μὲ τὴν ἐποχή της καὶ νὰ βγάλει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὶς διοικητικὲς θέσεις ἀνθρώπους σὰν τὸν γερο Ταβτζά, τὸν μουφτὴ ἢ τὸν Κουρντιστζί. Ἀλλ' ἴσως, σκεφτόταν πάλι ἀντιλέγοντας στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, αὐτοὶ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ κρατοῦν ζωντανὸ τὸ μαχητικὸ πνεῦμα κι ἐμεῖς μόλη τὴ γνώση μας δὲν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ κάνουμε τίποτα χωρὶς τὴν ἄγνοιά τους. Ἴσως ὁ σοφὸς κι ὁ ἀμαθής, ὅταν ὑπηρετοῦν τὸν ἴδιο σκοπό, νὰ φτιάχνουν μιὰ συμμαχία πολὺ πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ κείνη ἀνάμεσα σὲ δυὸ σοφοὺς ἢ σὲ δυὸ ἀμαθεῖς. Ἔτσι ὅπως εἶναι πιὸ ἰσχυρὸς ὁ μπροῦτζος ἀπ' τὸν χαλκὸ καὶ τὸν κασσίτερο ποὺ μόνο σὰν ἑνωθοῦν γίνονται ἕνα παντοδύναμο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μίγμα.

Ἡ συνέλευση τέλειωσε μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Κλείνοντας τὴ συνέλευση ὁ Τουρσοὺν πασᾶς προειδοποίησε ὅλους αὐτοὺς ποὺ παρεβρίσκονταν νὰ κρατήσουν μυστικὸ ὅτι εἰπώθηκε. Εἶπε πὼς γι' αὐτὸ ὁ καθένας θὰ πλήρωνε μὲ τὴ ζωή του, ἀνεξάρτητα μὲ τὸ βαθμὸ καὶ τὴ θέση ποὺ θἆχε. Κι εἶταν ὁ πρῶτος ποὺ σηκώθηκε γιὰ νὰ πάει νὰ ξεκουραστεῖ.

—Δὲν μπορέσαμε νὰ κυριέψουμε αὐτὸ τὸ κάστρο ὅταν πέσαμε πάνω του σὰν γεράκια, εἶπε μὲ ἤρεμη φωνή. Τώρα θὰ μποῦμε μέσα του ἀπὸ κάτω, θὰ συρθοῦμε σὰν ἑρπετὰ καὶ θὰ τὸ δαγκώσουμε στὸν ὕπνο.

Ὁ γενικὸς ἔφορας αἰσθάνθηκε μιὰ ἀνατριχίλα νὰ περνάει τὸ κορμί του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μιὰ ἀπόλυτη ἠρεμία ἁπλώνεται στὸ στρατόπεδό τους. Ὅλη τὴ μέρα οἱ στρατιῶτες τριγυρίζουν ἄσκοπα ἐδῶ κι ἐκεῖ ἢ ἀσχολοῦνται μ' ἀγγαρεῖες στὸ στρατόπεδο. Αὐτὴ ἡ ἠρεμία μᾶς φαίνεται πολὺ περίεργη. Σίγουρα κάτι ἔχουν στὸ μυαλό τους. Πρὶν δυὸ μέρες θέλησαν νὰ στείλουν δυὸ ἀντιπροσώπους τους νὰ μᾶς ζητήσουν ἀνακωχή. Δεχτήκαμε τοὺς ἀντιπροσώπους τους μ' ἀρνηθήκαμε νὰ συζητήσουμε τοὺς ὅρους τους. Σίγουρα θέλουν νὰ κερδίσουν χρόνο. Ἀλλὰ γιατί; Ὥς μὲ τούτη τὴ στιγμὴ δὲν μπορέσαμε ἀκόμη νὰ τὸ καταλάβουμε.

Τώρα σίγουρα θὰ διαδόθηκε ὁλοῦθε, σ' ἀνατολὴ καὶ δύση τὸ μαντάτο τῆς ἀποτυχημένης πρώτης ἐπίθεσής τους. Αὐτὸ τοὺς τρόμαξε φαίνεται περισσότερο ἀπ' ὁποιαδήποτε ἀναποδιά. Τὸ γόητρο τῆς αὐτοκρατορίας τους θἄχει κλονιστεῖ. Τοὺς πιάνει τρέμουλο μὲ τὴ σκέψη πὼς ἡ δική μας ἀντίσταση θἄδινε ἕνα παράδειγμα καὶ στοὺς ἄλλους. Ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἡ πρώτη τους ἐπίθεση ποὺ εἶταν τόσο μανιασμένη κι ἀπελπισμένη. Μ' ἕνα μόνο χτύπημα ἤθελαν νὰ μᾶς ἐξαφανίσουν ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Τώρα φοβοῦνται μήπως οἱ ὑποτελεῖς τους ἀρχίσουν νὰ σηκώνουν κεφάλι. Κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ κερδίσουν χρόνο. Ἀλλὰ γιατί;

Ὁ Γκιέργκι μας δὲν τοὺς αἰφνιδίασε ἀκόμη. Προσπαθεῖ ἀπ' ὅτι φαίνεται νὰ τραβήξει ἕνα μέρος τους σὲ κάποιο ἀπ' τὰ περάσματα τῶν βουνῶν. Κι αὐτὸ θὰ γίνει μᾶλλον γρήγορα. Οἱ ἀκεντζίνοι τους ἑτοιμάζονται γιὰ τὴν ἐκστρατεία ἀντιποίνων. Θὰ φύγουν χωρὶς ἀμφιβολία τοῦτες τὶς μέρες καὶ κατὰ πῶς συνηθίζουν, θὰ τρομοκρατήσουν τὴ γύρω περιοχή. Θὰ σκοτώσουν, θὰ λεηλατήσουν, θὰ κάνουν τὰ ἀδύνατα δυνατὰ νὰ αἰχμαλωτίσουν τὰ κορίτσια μας, θὰ καταστρέψουν τὴ συγκομιδή μας.

Πλησιάζει ἡ ἐποχὴ γιὰ τ' ἁλώνισμα. Τώρα τὸ στάρι πρέπει νὰ ὡρίμασε. Τὸ εἴδαμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ πρωὶ τῆς 12ης Ἰούνη. Εἶταν ἀκόμη πράσινο. Γρήγορα τὸ στάρι ὅλων τῶν χωραφιῶν θὰ ποδοπατηθεῖ κάτω ἀπ' τὶς ὁπλὲς τῶν ἀλόγων καὶ τῶν καμήλων τους, κάτω ἀπ' τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πόδια τῶν στρατιωτῶν τους. Ὅταν θὰ ξημερώσει ἡ ἄλλη μέρα, ὅλη ἡ γύρω γῆ θἄχει λεηλατηθεῖ καὶ γυμνωθεῖ. Θάναι σὰν νὰ τὴν ἔσπειραν μὲ γιγάντια μανιτάρια. Παντοῦ μανιτάρια. Μήτε ἕνα χωραφάκι σταριοῦ. Μήτε ἕνα πράσινο μπαλωματάκι.

Ξέρουμε πὼς τοῦτο τὸ θέαμα θὰ κάνει τὴν καρδιά μας κομμάτια. Τώρα ποὺ πλησιάζει ἡ ἐποχὴ γιὰ τ' ἁλώνισμα, πολλὲς φορὲς βλέπουμε τὸ σιτάρι στὸν ὕπνο μας, ὅπως καὶ τὰ παιδιά μας ποὺ βρίσκονται στὰ βουνά.

Μόλ' αὐτά, κάτι ἔχουν στὸ μυαλό τους. Τί; αὐτὴ δὲν εἶναι ἠρεμία, ὄχι. Μυρίζει θάνατο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Οἱ ἀκεντζίνοι εἶταν πανέτοιμοι γιὰ τὴν ἀναχώρηση. Ἡ ἐμπροστοφυλακή τους εἶχε μόλις ξεκινήσει. Τώρα τὰ ἀποσπάσματα ἔφευγαν τὄνα ὕστερ' ἀπ' τ' ἄλλο, κάτω ἀπ' τὸν ἀσταμάτητο χτύπο τῶν ταμπούρλων. Μυριάδες στρατιῶτες εἶχαν βγεῖ ἀπ' τὶς σκηνές τους γιὰ νὰ δοῦν τὴν ἀναχώρηση τῶν ἀκεντζίνων. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν βγεῖ νὰ συνοδέψουν τοὺς φίλους καὶ γνωστούς τους.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, κι αὐτός, ὅπως κι οἱ ἀκεντζίνοι, πάνω σ' ἕνα μικρὸ ἄλογο τυλιγμένο μὲ μιὰ μάλλινη κουβέρτα, κοίταζε γύρω του ζαλισμένος. Ἔφευγε μαζί τους στὴν ἐκστρατεία.

Εἶταν κατάχλωμος. Ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε τὴ διαταγὴ ἀπ' τὸν ἀλλαϊμπὲ νὰ συνοδέψει τὴν ἐκστρατεία εἶχε κοιμηθεῖ ἐλάχιστα. Στὴν ἀρχὴ δὲν πίστεψε στὰ αὐτιά του. Αὐτός, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, σὲ κείνη τὴν ἡλικία, ν' ἀκολουθήσει τοὺς ἀκεντζίνους στὴν ἐκστρατεία τους;! Αὐτὸ εἶταν σὰν νὰ τοῦ ζητοῦσαν νὰ κάνει τὶς πιὸ δύσκολες ἀκροβατικὲς ἀσκήσεις! Εἶταν γνωστὸ πὼς στὶς ἐκστρατεῖες τους οἱ ἀκεντζίνοι ἔτρεχαν σὰν τὸν ἄνεμο μ' ἕνα κοπάδι ἀσέλωτα ἄλογα πίσω τους κι ὅταν κουράζονταν τὰ δικά τους, πηδοῦσαν, ἐνῶ ἔτρεχαν, πάνω στὴ ράχη τῶν ἄλλων. Πῶς θὰ μποροῦσε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ νὰ συναγωνιστεῖ τοὺς γυμνασμένους ἀκεντζίνους; Ὅταν ὁ ἀλλαϊμπὲς πρόσεξε τὸν κρύο ἱδρώτα ποὺ ἔσταζε ἀπ' τὸ μέτωπο τοῦ χρονικογράφου καὶ τὸν ρώτησε τί σκεφτόταν, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τοῦ τὸ εἶπε. Τότε ὁ ἀλλαϊμπὲς τοῦ ἐξήγησε πὼς οἱ ἀκεντζίνοι τούτη τὴ φορὰ θἄχαν νὰ κάνουν μὲ μιὰ δύσκολη ὀρεινὴ γῆ, πράγμα ποὺ θὰ δυσκόλευε πολὺ τὴν ταχύτητα τῶν ἐπιδρομῶν τους. Ἐπιπλέον, σὲ μιὰ ὁλότελα ἄγνωστη γῆ, θἄπρεπε νὰ ἐφαρμόσουν μιὰ καινούργια πολεμικὴ ταχτική. Κι αὐτὸ θὰ ἐπιβράδυνε ἀκόμα περισσότερο τὴ δράση τους. Ἂν προσθέσουμε σ' ὅλ' αὐτὰ καὶ τὸν κίνδυνο μιᾶς ξαφνικῆς ἀντεπίθεσης ἀπ' τὴ μεριὰ τοῦ Σκεντέρμπεη —νἄχουμε κι ἐκεῖ τὸ νοῦ μας— τότε, συμπέρανε ὁ ἀλλαϊμπές, καταλαβαίνει κανεὶς εὔκολα πὼς αὐτὸ δὲ θἄταν τρέξιμο σὰν ἀστραπή, μὰ κοπιαστικὸ σκαρφάλωμα. Αὐτὸ κάθε ἄλλο παρὰ παρηγόρησε τὸ χρονικογράφο, ποὺ θὰ προτιμοῦσε νὰ ξεθεωθεῖ τρέχοντας σὰν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὸ δαίμονα παρὰ νὰ περιδιαβεῖ ἐκεῖνα τὰ ἄγρια βουνὰ μὲ τὴ ζωὴ πάντα σὲ κίνδυνο. Ὅμως αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ, γι' αὐτὸ εὐχαρίστησε τὸν ἀλλαϊμπὲ ποὺ τοὔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ δεῖ τὸν πόλεμο τῶν φημισμένων ἀκεντζίνων μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια κι ἀπομακρύνθηκε ὁλότελα ζαλισμένος.

Τώρα ἀνεβασμένος στ' ἄλογο, περιμένοντας νἄρθει ἡ ὥρα ποὺ θἄφευγε τὸ ἀπόσπασμά του, ἔπιανε μὲ τὸ θολὸ μυαλό του φράσεις ἀπ' τὶς συζητήσεις ποὺ γίνονταν γύρω του.

—Ἄραγε πόσες αἰχμάλωτες θὰ φέρουμε;

—Οὐλού, μὴν ξεχάσεις τὴν παραγγελία μου.

—Ποιός ξέρει πόσα ὄμορφα κορίτσια θὰ φέρουν, ἔ;

—Κανεὶς δὲν ξέρει!

—Γιατί λὲς κανεὶς δὲν ξέρει, δὲν τὸ πιστεύεις;

—Δὲν εἶπα πὼς δὲν τὸ πιστεύω, εἶπα μόνο πὼς «κανεὶς δὲν ξέρει».

—Οὐλού, ἀδελφέ, ἐγὼ θὰ τὴν πληρώσω ὅσο καὶ νὰ κοστίζει, μόνο νἆναι ψηλὴ καὶ ξανθιά.

—Ἀκόμη κι ἂν κόστιζε ἑξακόσια «ἀκτσέ»;

—Ἀκόμη κι ἑξακόσια «ἀκτσέ».

—Καὶ ποῦ θὰ τὰ βρεῖς τόσα λεφτά;

—Τί σ' ἐνδιαφέρει; Θὰ τὰ βρῶ!

—Ἀπ' ὅ,τι ξέρω, καθένας σας παίρνει μισθὸ ἑνάμισυ ἀκτσὲ τὴ μέρα. Ποῦ θὰ τὰ βρεῖς ἐσὺ τόσα λεφτά;

—Θὰ τὰ βρῶ.

—Τέλος πάντων, μὲ κάνεις ν' ἀπορῶ!

Κινήθηκε τότε ἡ περιέργεια τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπὴ καὶ γύρισε ἀργὰ τὸ κεφάλι. Ἡ συζήτηση ποὔχε ἀκούσει, γινόταν ἀνάμεσα σ' ἕνα ἀκεντζίνο μὲ μακρυὰ μουστάκια, ἀνεβασμένο πάνω στ' ἄλογο, κι ἕνα στρατιώτη τοῦ μηχανικοῦ. Ὁ στρατιώτης εἶταν πολὺ ὄμορφος. Στεκόταν ὄρθιος στηρίζοντας τὄνα του χέρι πάνω στὰ καπούλια τοῦ ἀλόγου τοῦ ἀκεντζίνου.

—Ἑξακόσια ἀκτσὲ εἶναι μεγάλο ποσὸ γιὰ τὸ μισθὸ ποὺ παίρνεις, ξανἄπε ἀργὰ ὁ ἀκεντζίνος καὶ κάρφωσε τὰ μαῦρα γεμάτα ὑποψία μάτια του πάνω στὸ στρατιώτη. Ἴσως ἐσύ...

Ὁ ἄλλος κατακοκίννησε.

Ὁ ἀκεντζίνος μὲ κόπο συγκράτησε μιὰ περιφρονητικὴ κίνηση.

—Ἄ, χά! Νὰ λοιπὸν γιὰ τί πρόκειται! Δὲν τὴν περίμενα ἀπὸ σένα τόση διαφθορά!

Ὁ ἄλλος δὲν μίλησε.

—Θἄτανε καλύτερα νὰ τἄκλεβες αὐτὰ τὰ λεφτά, παρὰ νὰ...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Τί μπορῶ νὰ κάνω, Οὐλοῦ! Πεθαίνω ἀπὸ ἐπιθυμία ν' ἀγοράσω μιὰ γυναίκα...

—Ἔπειτα ἀπ' αὐτό, οὔτε τὴ γυναίκα θὰ μπορεῖς νὰ χαρεῖς ποτέ...!

Κείνη τὴ στιγμὴ χτύπησε τὸ μεγάλο ταμποῦρλο κι οἱ στρατιὲς ξεκίνησαν ἡ μιὰ ὕστερ' ἀπ' τὴν ἄλλη. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἀκριβῶς τὴν τελευταία στιγμὴ διάκρινε τὸν Τοὺτς Ὀχτσάν, ποὺ ἔλεγε κάτι σ' ἕνα ἀκεντζίνο. Ὁ ἀκεντζίνος κουνοῦσε τὸ κεφάλι καταφατικά. Ἡ στρατιὰ μπροστά του κινήθηκε. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, χωρὶς νὰ ξέρει κι ὁ ἴδιος γιατί, γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὸ κάστρο καὶ κοίταξε τοὺς μεγάλους λεκέδες ἀπὸ πίσσα πάνω στὰ τείχη του. Ἔμοιαζαν σὰν πένθιμα πέπλα.

—Καλὸ ταξίδι Μεβλὰ Τσελεμπή! ἄκουσε πίσω ἀπ' τὴ ράχη του τὴ φωνὴ τοῦ γενίτσαρου Τοὺτς Ὀχτσάν, ποὺ ψάχνοντας εἶχε δεῖ τὸν χρονικογράφο. Ὁ Τσελεμπὴ σήκωσε τὸ χέρι χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι. Σὲ ἄλλη περίπτωση ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν θὰ προσβαλόταν ἀπὸ μιὰ παρόμοια συμπεριφορά, μὰ κείνη τὴ φορὰ ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔφευγε γιὰ ἕνα δύσκολο ταξίδι κι ὅλα θὰ μποροῦσαν νὰ τοῦ συγχωρεθοῦν.

Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν κοίταξε γιὰ πολὺ ὥρα τὴ σκόνη ποὺ σήκωναν οἱ ὁπλὲς τῶν ἀλόγων τῶν ἀκεντζίνων. Ὅταν ξεμάκρυνε καὶ τὸ τελευταῖο ἀπόσπασμα κίνησε γιὰ τὸ στρατόπεδο. Περπατώντας ἀνάμεσα στὰ μπουλούκια τῶν στρατιωτῶν, ἄκουγε νὰ μιλοῦν γιὰ τοὺς ἀκεντζίνους, ποὺ μόλις εἶχαν συνοδέψει. Συζητοῦσαν πάλι τὶς παραγγελίες τους. Οἱ περισσότεροι πίστευαν πὼς οἱ ἀκεντζίνοι θὰ τοὺς ἔφερναν κεῖνα ποὺ λαχταροῦσαν· οἱ ἄλλοι πάλι κουνοῦσαν τὸ κεφάλι μὲ ἀμφιβολία. Τότε οἱ πρῶτοι τοὺς ρωτοῦσαν γιὰ ποιό λόγο ἀμφέβαλαν καὶ κεῖνοι ἀπαντοῦσαν πὼς ποτὲ κανένας δὲν ξέρει τὰ μελλούμενα ὅταν βαδίζει πρὸς τὸ ἄγνωστο. Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν ἤξερε καλὰ πὼς τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν στρατιωτῶν εἶχε ζητήσει αἰχμάλωτες. Εἶχε ἀκούσει τοὺς βετεράνους νὰ λένε ὅτι συνήθως, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν ἀκεντζίνων ἀπὸ τὶς «τιμωρητικὲς» ἐκστρατεῖες, τὸ στρατόπεδο γινόταν γιὰ λίγες μέρες μιὰ τεράστια ἀγορὰ αἰχμαλώτων, ἀνδρῶν καὶ ἰδιαίτερα γυναικῶν. Οἱ στρατιῶτες ἔτρεχαν ν' ἀγοράσουν τὰ πιὸ ὄμορφα γυναικεῖα λουλουδιαστὰ ροῦχα γιὰ νὰ ντύσουν μ' αὐτὰ τὶς αἰχμάλωτες καὶ νὰ τὶς κάνουν νὰ φαίνονται πιὸ ὄμορφες, ἔτσι ποὺ νὰ μπορέσουν ἀφοῦ τὶς χαροῦν νὰ τὶς πουλήσουν σὲ συμφέρουσα τιμὴ κι ἔπειτα νὰ τρέξουν νὰ ξαναγοράσουν καινούργιες. Οἱ ὀργανωτὲς τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ποὺ πολὺ καιρὸ πρὶν ἀσχολοῦνταν μὲ τὶς προετοιμασίες τῆς ἀναχώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ρησης, δὲν ξεχνοῦσαν ποτὲ νὰ ἐφοδιάσουν τὸ στρατὸ πέρα ἀπὸ κανόνια, κουβέρτες καὶ καμῆλες καὶ μὲ μερικὲς χιλιάδες γυναικεῖα λουλουδιαστὰ ροῦχα γιὰ τὶς αἰχμάλωτες.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν εἶχε ἀκούσει ὅτι ἡ ἀγορὰ τῶν αἰχμάλωτων εἶτανε πολὺ ἑλκυστικὴ μὰ συνάμα καὶ δύσκολη γιὰ ἕνα στρατιώτη ποὺ δὲν εἶταν συνηθισμένος σὲ τέτιες δουλειές. Οἱ τιμὲς δὲν εἶταν ποτὲ σταθερές. Ἄλλαζαν ἀπὸ ὥρα σ' ὥρα. Αὐτὸ ποὺ τὶς καθόριζε εἶταν ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων ποὺ ἔφερναν οἱ ἀκεντζίνοι, ἀλλὰ ὑπῆρχαν κι ἄλλοι παράγοντες ποὺ ἐπηρέαζαν τὴν ἀλλαγή τους. Ἡ ὄψη καὶ ἡ ἡλικία τοῦ κοριτσιοῦ ἔριχναν ἢ ἀνέβαζαν κατὰ πολὺ τὴν τιμή της. Μὰ κι αὐτὸ δὲν εἶταν ὁλότελα καθορισμένο. Οἱ στρατιῶτες ἔρχονταν ἀπὸ τὶς τέσσερις γωνιὲς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὰ γοῦστα τους διαφέρανε. Αὐτὸ ἀκριβῶς μπέρδευε τὴν ἀγορά. Μόλ' αὐτὰ ὁρισμένα χαρακτηριστικὰ ἔκαναν γιὰ ὅλα τὰ γοῦστα. Οἱ ξανθιές, γιὰ παράδειγμα, εἶταν αὐτὲς ποὺ εἶχαν συνηθέστερα τὶς πιὸ ψηλὲς τιμές, κι αὐτὸ ὅλοι τὸ ἀποδέχονταν. Μερικὲς φορὲς ἡ τιμὴ τους εἶταν τόσο ψηλὴ ποὺ μόνο οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ μποροῦσαν νὰ τὶς ἀγοράσουν ἢ τὸ πολὺ πολὺ οἱ σερντενγκιεστλέροι, ποὺ ἔπαιρναν τὸν πιὸ μεγάλο μισθὸ ἀπ' ὅλα τὰ στρατεύματα.

Ἀλλὰ ἡ ὄψη κι ἡ ἡλικία δὲν εἶτανε τὰ μοναδικὰ κριτήρια ποὺ καθόριζαν τὴν τιμή. Οἱ τιμὲς ἄλλαζαν ξαφνικὰ τὴν ἴδια κιόλας μέρα. Συνέβαινε τὸ βράδυ ὅταν ἐπέστρεφαν οἱ ἀκεντζίνοι οἱ τιμὲς νἆναι πολὺ ψηλές, ἀλλὰ ξαφνικὰ τὸ πρωὶ νὰ πέφτουν μὲ τρόπο ἀπροσδόκητο. Ἀφοῦ κρατοῦσαν τὰ κορίτσια ὅλη τὴ νύχτα στὶς σκηνές τους οἱ στρατιῶτες, μετανιωμένοι ποὺ εἶχαν ξοδέψει τόσα λεφτὰ γιὰ νὰ τὶς ἀγοράσουν, τὸ πρωῒ ἔβγαιναν γιὰ νὰ τὶς ξαναπουλήσουν. Κουρασμένοι καὶ νευρικοί, εἶταν ἕτοιμοι νὰ τὶς μεταπουλήσουν στὸ μισὸ τῆς τιμῆς. Τότε κεῖνοι, ποὺ εἶταν πονηροὶ κι ἔμπειροι σὲ παρόμοιες δουλειές, ἐπωφελοῦνταν ἀπὸ τὶς πρωινὲς ὧρες κι ἀγόραζαν σὲ μεγάλες ποσότητες τὰ κορίτσια ποὺ οἱ νυσταγμένοι στρατιῶτες ἔβγαζαν μπροστὰ στὶς σκηνές τους. Οἱ πανοῦργοι ἀγοραστὲς ἤξεραν πὼς ὅταν θἄπεφτε πάλι ἡ σκοτεινή, ζεστὴ νύχτα, θ' ἀνέβαιναν πάλι κι οἱ τιμές.

Οἱ τιμὲς ποίκιλαν κατὰ τρόπο ἀπρόβλεφτο ἀκόμα κι ὅταν εἶχε σβήσει κάπως ἡ πρώτη ἐρωτικὴ λαχτάρα. Μερικὲς φορὲς μάλιστα ἀνέβαιναν περισσότερο. Αὐτὸ γινόταν γιατὶ τὰ κορίτσια κουρασμένα καὶ ταλαιπωρημένα, πέθαιναν μαζικὰ μέσ' τὶς σκηνὲς τῶν στρατιωτῶν. Ἕνα μεγάλο μέρος τους τρελαινόταν. Ἔτσι ὁ ἀριθμὸς τους ὅλο καὶ λιγόστευε.

Πλησιάζοντας στὸ στρατόπεδο ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν αἰστάνθηκε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

ἕναν πόνο στὴν καρδιὰ καθὼς θυμήθηκε πὼς αὐτὸς δὲ θὰ μποροῦσε νᾶναι ἕνας ἀπ' τοὺς ἀγοραστὲς σ' αὐτὴ τὴν ἑλκυστικὴ ἀγορὰ τῶν αἰχμαλώτων. Αὐτὸ ἀπαγορευόταν στοὺς γενίτσαρους. Προσπάθησε νὰ παρηγορηθεῖ μὲ τὴ σκέψη πὼς ἀκόμα κι ἂν δὲν εἶταν ἀπαγορευμένο, αὐτὸς πάλι δὲ θὰ κατάφερνε ν' ἀγοράσει ἕνα κορίτσι μὲ τὸν ἄθλιο μισθὸ τοῦ νεοσύλλεκτου. Ὅμως, ὅπως καὶ νᾶναι, ἀντίλεγε μέσα του, θὰ μποροῦσε ν' ἀγοράσει ἕνα κορίτσι μαζὶ μ' ἕνα ἢ ἀκόμα καὶ μὲ δυὸ συντρόφους του. Ἄκουγε πὼς τέτια γίνονταν συχνά. Καὶ θὰ μποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ τὸ κάνει, ἀλλὰ ὄχι μ' ἕνα γενίτσαρο. Θὰ μποροῦσε νὰ συνεταιριστεῖ μ' ἕνα τοῦ μηχανικοῦ ἢ ἕνα προμηθευτὴ ἢ τουλάχιστο ἕνα πυροβολητή, μόλο ποὺ τοῦτοι οἱ τελευταῖοι εἶταν λίγο ψωροπερήφανοι. Αὐτὸς ὅμως εἶταν ἕτοιμος νὰ συνεταιριστεῖ καὶ μὲ ἀζάπη, φτάνει αὐτὸ νὰ μὴ μαθευόταν. Ἔτσι θἄχε μ' ἕνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια: καὶ στὰ λεφτὰ θἄκανε οἰκονομία κι οἱ ἀνώτεροί του δὲ θὰ μάθαιναν πὼς πήγαινε μὲ γυναῖκες. Τὸ κορίτσι θὰ μποροῦσε νὰ μένει λέφτερα μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ συνέταιρου καὶ κεῖνος θὰ πήγαινε κρυφὰ κάπου κάπου.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν βάδιζε τώρα μέσ' τὸ στρατόπεδο. Δίπλα του περνοῦσαν γενίτσαροι χαρούμενοι κι εὐτυχισμένοι. Εἶταν μέρα πληρωμῆς. Καθὼς πήγαινε γιὰ τὴ σκηνὴ τοῦ ἔφορου τοῦ τάγματός του, λογάριαζε μὲ τὸ μυαλό του πόσες φορὲς θἄπρεπε νὰ βάλει στὴν ἄκρη τὰ μισὰ ἀπ' τὸ μισθό τοῦ δεκαπενθήμερου, ἀπ' τὰ εἰκοσιδυὸ δηλαδὴ ἀκτσέ, γιὰ νὰ συμπληρώσει τὰ διακόσια ἀκτσὲ ποὺ εἶταν συνήθως τὸ μισὸ τῆς τιμῆς μιᾶς μέτριας αἰχμάλωτης καὶ τὸ ἕνα τρίτο μιᾶς ξανθούλας.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν γιὰ δεύτερη φορὰ τούτη τὴ βδομάδα πρόσεξε τὸν καινούριο φοῦρνο ποὖχε χτιστεῖ σιμὰ στὰ τείχη τοῦ κάστρου. Περνώντας ἀπὸ κοντά του, κοίταξε κατάπληκτος πόσο καλὰ φρουροῦνταν. Ποτὲ δὲν εἶχε ἀκούσει ὅτι ἕνας φοῦρνος γιὰ ψωμὶ θὰ μποροῦσε νὰ χτιστεῖ τόσο κοντὰ στὰ τείχη ἑνὸς κάστρου καὶ νὰ φυλάγεται ἀπὸ τόσους πολλοὺς φρουρούς. Σὲ δυὸ τρία σημεῖα ὑπῆρχαν ταμπέλες ποὺ ἔγραφαν: «Ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος στὸ φοῦρνο», «Μὴ στέκεστε κοντὰ στὸ φοῦρνο». Πρὶν μερικὲς μέρες εἶχε διαδοθεῖ ἡ φήμη πὼς ἕνας κατάσκοπος σταλμένος ἀπ' τὸν ἐχθρό, εἶχε προσπαθήσει νὰ δηλητηριάσει τὸ ζυμάρι τοῦ ψωμιοῦ τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὸς φαίνεται θἄτανε ὁ λόγος ποὺ ἐπιβλεπόταν τόσο αὐστηρὰ ὁ φοῦρνος. Ἴσως πάλι νἄτανε φοῦρνος γιὰ τοὺς ἀνώτερους ἀξιωματικούς. Σωστὰ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ φυλάγεται αὐτὸς ὁ φοῦρνος καλύτερα ἀπ' τοὺς ἄλλους.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν ἔκανε ν' ἀπομακρυνθεῖ ὅταν ἄκουσε πίσω του

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἕνα θόρυβο ἀπὸ ὁπλὲς ἀλόγων. Γύρισε τὸ κεφάλι κι εἶδε μὲ κατάπληξη ἕναν ἀνώτερο ἀξιωματικὸ νὰ πλησιάζει, μαζὶ μὲ δυὸ τρεῖς ἄλλους στὸ φοῦρνο. Μερικοὶ στρατιῶτες σταμάτησαν σὰν κι αὐτὸν καὶ γύρισαν τὸ κεφάλι νὰ δοῦν. Κι ἄλλοι στρατιῶτες ἐνώθηκαν σιγὰ σιγὰ μαζί τους.

—Ὁ πασᾶς! εἶπε κάποιος. Ὁ ἀρχιστράτηγος!

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν γούρλωσε τὰ μάτια. Δὲν τὸν εἶχε δεῖ ποτὲ τὸν ἀρχιστράτηγο. Ὁ γενίτσαρος σηκώθηκε στὶς μύτες τῶν ποδιῶν γιὰ νὰ δεῖ καλύτερα. Γύρω του οἱ στρατιῶτες σιγοψιθύριζαν.

—Τί σκυθρωπὸς ποὺ εἶναι!

—Ναί, πραγματικὰ εἶναι πολὺ σκυθρωπός.

—Κι αὐτὸς δεξιὰ ποιός εἶναι;

—Δὲν ξέρω. Ὁ ἄλλος ἀριστερὰ εἶναι ὁ ἀλλαϊμπές, τὸν ἄλλο δὲν τὸν ξέρω.

—Ἐκεῖνος ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί.

—Ἀλήθεια;

—Τί παράξενο πρόσωπο ποὺ ἔχει!

—Λένε πὼς εἶναι ἐπιληπτικός.

—Ἀλλάχ!

—Καὶ γιατί πηγαίνουν στὸ φοῦρνο;

—Κανεὶς δὲν ξέρει. Αὐτά, φίλε μου εἶναι ὑποθέσεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν κυβέρνηση.

—Λένε πὼς ἔριξαν πάλι φαρμάκι στὴ ζύμη.

—Πῶς; Πῶς; Φαρμάκι;

Ἕνας ἀπ' τοὺς φρουροὺς πλησίασε στὸ μπουλούκι τῶν στρατιωτῶν.

—Φύγετε τώρα, εἶπε. Αὐτὸ τὸ μέρος δὲν εἶναι γιὰ δημόσιες συγκεντρώσεις.

Οἱ στρατιῶτες ἀπομακρύνθηκαν σιγὰ σιγά.

Στὸ μεταξὺ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ κι ὁ ἀλλαϊμπὲς μπῆκαν στὸ κτίριο τοῦ φούρνου. Ὁ βοηθὸς τοῦ πασᾶ, μπῆκε πίσω τους, μαζὶ μ' ἕναν σκοπό. Οἱ ἄλλοι δυὸ σκοποὶ ἔμειναν ἀπ' ἔξω.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατέβηκε πρῶτος τὰ στενὰ σκαλοπάτια ποὺ φώτιζε μὲ μιὰ δάδα ἕνας στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ μπροστά του. Ἡ μικρὴ ὁμάδα πίσω του τὸν ἀκολούθησε στὴν ἀποθήκη τοῦ φούρνου, στὸ ὑπόγειο. Ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχαν οὔτε σακκούλια μ' ἀλεύρι, οὔτε ψωμιά. Ἁπλούστατα ἐκεῖ εἶταν ἡ μυστικὴ εἴσοδος τῆς στοᾶς. Ὁ φοῦρνος πάνω ἀπ' τὴν ἀποθήκη εἶχε γιὰ σκοπὸ νὰ καμουφλάρει τὴν εἴσοδο τῆς στοᾶς. Ἀπ' τὴν καμινάδα του νύχτα μέρα ἔβγαινε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

καπνός, μὰ οὔτ' ἕνα ψωμὶ δὲν ψηνόταν κεῖ μέσα. Μπροστὰ στὸ τζάκι ἕνας στρατιώτης κρατοῦσε ἀναμένη τὴ φωτιὰ νύχτα μέρα. Ἀπ' τὴν ἐξωτερικὴ πόρτα τοῦ φούρνου ἔμπαιναν συνέχεια ἁμάξια σκεπασμένα μ' ἀδιάβροχα. Ὅλοι πίστευαν πὼς τ' ἁμάξια εἶταν γεμάτα μὲ σακκούλια ἀλεύρι. Μόνο ἕνα καλὰ ἐξασκημένο μάτι θὰ μποροῦσε νὰ καταλάβει πὼς τ' ἁμάξια ἔμπαιναν μέσα ἄδεια, χωρὶς φορτίο. Ὅταν ἔβγαιναν ἀπ' τὴν αὐλὴ τοῦ φούρνου, εἶταν γεμάτα. Καὶ τὸ φορτίο ἐκεῖνο εἶταν πολὺ πιὸ βαρὺ ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νἆναι τὸ ψωμί. Λάσπη ἀπ' τὴ στοὰ εἶταν τὸ περιεχόμενο τῶν ἀτέλειωτων σακκουλιῶν ποὺ τ' ἁμάξια ξεφόρτωναν πολὺ μακρυά, πίσω ἀπόνα δάσος.

Ἡ μικρὴ ὁμάδα προχωροῦσε μέσ' τὴ στοά. Τὰ στενὰ κατακόρυφα ἀνοίγματα στὴν ὀροφή, ποὺ χρησίμευαν γιὰ ἀερισμὸ καὶ καλύπτονταν πάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους μὲ καλὰ φρουρημένες σκηνές, εἶταν σπάνια καὶ μέσα στὴ στοὰ ὁ ἀέρας εἶτανε βαρύς. Ὅσο πιὸ βαθιὰ ἔμπαιναν τόσο πιὸ πολὺ κοβόταν ἡ ἀναπνοὴ τοῦ πασᾶ, ἀλλὰ παρόλ' αὐτὰ προχωροῦσε. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, μερικὰ δοχεῖα γεμάτα στάχτη ποτισμένη μὲ νάφθα, φώτιζαν τὴ στοά. Ποῦ καὶ ποῦ περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά τους ἄνθρωποι σπρώχνοντας καροτσάκια γεμάτα χῶμα. Σὲ κεῖνο τὸ μισοσκόταδο μόλις διακρίνονταν τὰ πρόσωπά τους.

—Ὡς ἐδῶ ἐνισχυμένο, παραπέρα ὄχι, εἶπε ὁ ἀρχιτέκτονας.

—Λέει πὼς δὲν πρέπει νὰ πᾶμε πιὸ πέρα γιατὶ ἡ ὀροφὴ τῆς στοᾶς δὲν εἶναι ἐνισχυμένη μὲ δοκάρια, ἐπανάλαβε ὁ βοηθός.

Αὐτοὶ σταμάτησαν.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ εἶδε πάνω τὰ μεγάλα βρεμμένα δοκάρια. Ὁ θόρυβος ἀπ' τὶς ἀξίνες καὶ τοὺς κασμάδες ποὺ ἔσκαβαν κεῖ κάτω στὸ μισοσκόταδο ἔφτανε ὡς ἐκεῖ. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἔβγαλε ἔξω ἕνα τοπογραφικὸ χάρτη. Ὁ φρουρὸς πλησίασε τὴ δάδα κι ὁ ἀρχιτέκτονας ἄρχισε νὰ δίνει ἐξηγήσεις.

—Λέει πὼς τὸ σημεῖο ποὺ βρισκόμαστε εἶναι εἰκοσιπέντε βήματα μακρυὰ ἀπ' τὰ τείχη τοῦ κάστρου, εἶπε ὁ βοηθός. Ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ σκάβουν βρίσκονται μόλις ἑφτὰ βήματα μακρυά. Ἀπόψε θὰ περάσουν ξυστὰ κάτω ἀπ' τὰ τείχη.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κοταξε τὸ σημεῖο ποὺ ἔδειχνε ὁ ἀρχιτέκτονας πάνω στὸ σχέδιο. Τὸ σημεῖο εἶταν σχεδὸν δίπλα στὸν τοῖχο.

—Λέει πὼς τώρα ἡ στοὰ θὰ πάρει ἀπότομα μιὰ μεγάλη κλίση, ἔτσι ποὺ τὸ μεγαλύτερο κομμάτι ἀπὸ τὸ ὕψος της νὰ περνάει κάτω ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου. Ἔτσι δὲ θὰ χρειαστεῖ νὰ σκάψουν παρὰ μόνο ἕνα πήχη ἀπὸ τὰ θεμέλια.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ βρωμάει; ρώτησε ξαφνικὰ ὁ πασᾶς κάνοντας ἕνα μορφασμὸ ἀηδίας.

Κάπου κάπου ἔφτανε ἀπὸ τὸ βάθος μιὰ δυνατὴ μυρουδιά.

Ὁ ἀρχιτέκτονας ἐξήγησε.

—Λέει πὼς εἶναι ἡ ἅλμη. Μ' αὐτὴ ραντίζουν τὰ τείχη γιὰ νὰ μποροῦν νὰ σκαφτοῦν εὐκολότερα.

Ὁ ἀρχιτέκτονας ἔδειξε πάλι κάτι στὸν τοπογραφικὸ χάρτη.

—Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, λέει, πὼς σκάβοντας ὅσο πιὸ βαθιὰ γίνεται, μικραίνει ἡ πιθανότητα ν' ἀκούσουν οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου τὸν θόρυβο τῆς ἀξίνας.

Ὁ ἀρχιτέκτονας ἔδειξε πάλι κάτι στὸν τοπογραφικὸ χάρτη, ποὺ ὁ πασᾶς δὲν μπόρεσε νὰ δεῖ καλὰ γιατὶ τὰ μάτια του ἔτσουζαν ἀπ' τὸν καπνό. Ἔκανε ἕνα νόημα μὲ τὸ χέρι κι ὁ ἄνθρωπος ποὺ κρατοῦσε τὴ δάδα τὴν ἀπομάκρυνε.

—Λέει πὼς ἀφοῦ περάσουμε τὰ θεμέλια, ἡ στοὰ θ' ἀνέβει πάλι στὸ πρωτινό της ἐπίπεδο, σὰν ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πρὶν ἀπ' τὰ θεμέλια, ἔτσι ποὺ ὅταν τελειώσει νὰ βρίσκεται κοντὰ στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους.

—Καὶ τί θὰ γίνει τότε μὲ τὸν θόρυβο τῆς ἀξίνας; ρώτησε ὁ ἀλλαϊμπές.

Ὁ ἀρχιτέκτονας ἀπάντησε χωρὶς καθόλου νὰ σταματήσει.

—Λέει πὼς ἀπ' τὰ θεμέλια καὶ πέρα, θὰ σκάβουμε τὸ ἔδαφος χωρὶς ξινάρια, ξύνοντάς το, ἐξήγησε ὁ βοηθός.

—Αὐτὸ θὰ πάρει πολὺ χρόνο, εἶπε ὁ πασᾶς.

—Λέει πὼς εἶναι ὁ μοναδικὸς τρόπος γιὰ νὰ μὴν ἀκούγεται ὁ θόρυβος.

—Πόσες μέρες; ρώτησε ἀπότομα ὁ πασᾶς.

—Δώδεκα, εἶπε ὁ ἀρχιτέκτονας.

Ὁ ἀρχιτέκτονας ἔδωσε κι ἄλλες ἐξηγήσεις. Ἔδειξε ἀκόμη σὲ ποιό ὑπόγειο τοῦ κάστρου θάπρεπε νὰ βγεῖ ἡ στοὰ καὶ πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ βγοῦν γρήγορα ἀπ' αὐτὴ μερικὲς δεκάδες στρατιῶτες. Αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες θάπρεπε νἆναι σὲ θέση νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν εἴσοδο τῆς στοᾶς ὥσπου νὰ βγοῦν μερικὲς ἑκατοντάδες στρατιῶτες, ἀκόμη κι ἂν τὴν τελευταία στιγμὴ οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἀνακάλυπταν τὴ σήραγγα καὶ σήμαιναν συναγερμό.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς γύρισε νὰ βγεῖ. Ἡ συνοδεία τὸν ἀκολούθησε. Ὅταν βγῆκαν ἔξω κόντευε νὰ βραδιάσει. Ὁ πασᾶς χωρὶς νὰ κοιτάζει πουθενά, πέρασε μέσ' ἀπ' τὸ στρατόπεδο γιὰ νὰ πάει στὴ σκηνή του. Παντοῦ οἱ ἀξιωματικοὶ κι οἱ στρατιῶτες σταματοῦσαν καὶ κοίταζαν περίεργοι τὸν ἀρχιστράτηγο. Αὐτὸς ἔβγαινε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πολὺ σπάνια στὸ στρατόπεδο καὶ οἱ περισσότεροι στρατιῶτες, ἀκόμα κι ἀξιωματικοὶ δὲν τὸν εἶχανε δεῖ ποτέ.

Ἀφοῦ κάθησε στὸν καναπέ, ἔριξε μιὰ γρήγορη ματιὰ στὶς ἀναφορὲς τῆς μέρας. Εἶταν ἀναφορὲς μὲ διάφορα περιεχόμενα, ἀρχίζοντας ἀπὸ κεῖνες τῶν ἀποσπασμάτων ἐπιθεώρησης καὶ φτάνοντας ὥς τὴν ἀναφορὰ γιὰ ἕνα καβγὰ ποὺ εἶχε γίνει τὴν περασμένη μέρα ἀνάμεσα σὲ δυὸ σαντζὰκ μπεϊλερέ. Ὑπῆρχαν καὶ πράγματα λιγότερο σημαντικά, ὅπως τὸ αἴτημα νὰ καταδικαστοῦν σὲ θάνατο δυὸ ἔφοροι ποὖχαν καταχραστεῖ τοὺς μισθοὺς τῶν σκοτωμένων (δὲν εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ διαβάσει τὸ κείμενο ὥς τὸ τέλος, μόνο ἀρκέστηκε νὰ ρίξει μιὰ ματιὰ κάτω, στὴν ὑπογραφὴ τοῦ γενικοῦ ἐφόρου). Ἐπίσης, τέσσερις καταδίκες γι' ἀνυπακοὴ στοὺς ἀξιωματικούς, καθὼς κι ἄλλες μὲ πιὸ ἐλαφριὲς τιμωρίες γιὰ στρατιῶτες κι ἀξιωματικοὺς διάφορων ὅπλων, γιὰ χίλια ἄσχετα αἴτια, συνήθως γιὰ καβγάδες καὶ σκάνδαλα μέσ' τὸ στρατόπεδο. Ὑπόγραψε γρήγορα γρήγορα τὶς καταδίκες κι ἔκανε κάποια μικρὰ σχόλια στὶς ἄλλες ἀναφορές. Δυὸ ἀναφορές, τὶς πιὸ μεγάλες, τὶς ἔβαλε στὴν ἄκρη γιὰ νὰ τὶς ξαναδιαβάσει ἔπειτα προσεχτικότερα. Ἡ πρώτη εἶταν μιὰ ἀναφορὰ τοῦ γενικοῦ ἐφόρου ποὺ ἀφοροῦσε τ' ἀποθέματα τροφίμων καὶ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση. Ἡ δεύτερη εἶχε συνταχθεῖ ἀπ' τὸν ἀλλαϊμπέ. Μιλοῦσε γιὰ τὸ ἠθικὸ τῶν στρατευμάτων. Εἶταν μιὰ λεπτομερέστατη ἀναφορά, ὅπου ὁ ἀλλαϊμπὲς χρησιμοποιοῦσε κατὰ κόρο τὶς πληροφορίες τῶν πολυάριθμων κατασκόπων του. Μαζὶ μὲ τὶς κρίσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ ἀλλαϊμπέ, ἡ ἀναφορὰ εἶταν γεμάτη μὲ διηγήσεις μικρῶν καθημερινῶν συμβάντων, ὅπως καὶ μὲ κομμάτια ἀπὸ συζητήσεις στρατιωτῶν, ποὺ ἐνίσχυαν τὶς θέσεις τοῦ ἀλλαϊμπέ. Σ' ἕνα ξεχωριστὸ φύλλο μάλιστα, εἶταν γραμμένοι οἱ στίχοι ἑνὸς τραγουδιοῦ ποὺ τὸν τελευταῖο καιρὸ τραγουδιότανε πολὺ μέσ' τὸ στρατόπεδο. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἀφοῦ ἔριξε μιὰ γρήγορη ματιὰ στὴν ἀναφορά, κατάλαβε πὼς σ' ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπὸ περιγραφὲς γεγονότων καὶ συζητήσεων τῶν στρατιωτῶν, ὑπῆρχε κάτι ψυχρὸ κι ἀπαίσιο ποὺ δὲν εἶχε καμιὰ σχέση μὲ τὴν τέλεια παράταξη τῶν πολεμιστῶν, μὲ τοὺς κανονισμοὺς καὶ τὶς σημαῖες, τὰ λάβαρα, τὶς σάλπιγγες κι ὅλ' αὐτὰ τέλος πάντων ποὺ φτιάχνουν τὸ μεγαλεῖο τοῦ πολέμου. Ἐκεῖνα κεῖ εἶταν σὰν μιὰ ἐνοχλητικὴ ὑγρασία ποὺ εἰσχωροῦσε στὸ μεδούλι τοῦ μεγάλου κορμιοῦ τοῦ στρατοῦ του. Μόλο ποὺ ὁ ἀλλαϊμπὲς τἄλεγε ὅλα ἐκεῖνα μὲ καλυμένο τρόπο καὶ ἐξαιρετικὴ μαεστρία, αὐτὸς τὸ ἀντιλήφτηκε ἀμέσως. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χάρη στὴ μεγάλη του πεῖρα σὰν ἀνώτερος ἀξιωματικός, ἤξερε καλὰ πὼς μιὰ τέτια ψυχι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

κὴ κατάσταση δημιουργεῖται στὶς πολιορκίες, ὅταν τὸ στράτευμα ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἧττα, πέφτει σὲ μιὰ πλήρη ἀδράνεια. Μέσ' τὴν καρδιά τοῦ μεγάλου στρατόπεδου βρισκόταν τὸ κάστρο· κάθε μέρα κοιμόταν καὶ ξυπνοῦσε μαζί τους. Ἤξερε πὼς τούτη ἡ στάσιμη κατάσταση πίεζε τὴν ψυχὴ τῶν στρατιωτῶν μ' ὁλοένα μεγαλύτερο βάρος. Ἤξερε ἀκόμα πῶς ἀντιμετωπίζονται τέτοιες καταστάσεις· Γιὰ νὰ ἐξαφανιστεῖ ἡ πνευματικὴ ὀκνηρία δημιουργοῦνται συνήθως ἀνύπαρκτα προβλήματα, γίνονται δίκες καὶ θορυβώδεις ἐκτελέσεις, ἢ προκαλοῦνται καβγάδες ἀνάμεσα σὲ πανίσχυρους στρατηγοὺς διάφορων ὅπλων. Ὅλ' αὐτὰ τραβᾶνε ἕνα πλῆθος τόσο ἀπὸ στρατιῶτες ὅσο κι ἀπὸ ἀξιωματικούς. Θὰ μποροῦσε νὰ κάνει ὅλα τοῦτα τὰ πράγματα καὶ σίγουρα θὰ τἄχε κάνει, ἂν βαθιὰ μέσ' τὴ γῆ δὲ μεγάχωνε μέρα μὲ τὴ μέρα σὰν φίδι, κείνη ἡ στοὰ ποὺ πάνω της τώρα εἶχε στηρίξει ὅλες του τὶς ἐλπίδες. Μιὰ ξαφνικὴ νίκη μέσ' τὴ νύχτα, ἥρεμη ἀναίμακτη καὶ χωρὶς κόπο, θἄκανε διπλὴ αἴσθηση σὲ μιὰ τέτια κατάσταση ἀδράνειας, τώρα ποὺ πάνω ἀπ' τὴν ἀτέλειωτη μάζα τῶν στρατιωτῶν εἶχε ἀρχίσει νὰ αἰωρεῖται αὐτὸ ποὺ λέγεται «ἀνία τοῦ πολέμου».

Ξεφύλλισε γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἀλλαϊμπὲ καὶ ξαναδιάβασε ὅλα τὰ κομμάτια μὲ τὶς συζητήσεις τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὸς ὁ μακρινὸς θόρυβος ποὺ ἔφτανε ἀπὸ τὶς ἀναρίθμητες σκηνὲς σὰν μυκηθμὸς τῆς θάλασσας, ἔμεινε γιὰ πολὺ ὥρα στ' αὐτιά του. Αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲ μιλοῦσε ποτὲ μὲ τοὺς στρατιῶτες. Βλέποντας τὰ στρατεύματά του τέλεια εὐθυγραμμισμένα σὲ πλῆθος στρατιές, σ' ἀτέλειωτους λόχους καὶ τάγματα, τὰ θεωροῦσε πάντα σὰν μιὰ κουφὴ ὑπάκουη καὶ βουβὴ μάζα. Ἔτσι τοῦ εἶχανε φανεῖ στὴ διάρκεια τῆς μακρινῆς πορείας, τότε ποὔταν σκεπασμένα μὲ τὴ σκόνη τῶν δυὸ ἠπείρων κι ἔτσι τοὔχανε φανεῖ ὅταν ρίχνονταν κατὰ κύματα ἐνάντια στὸ κάστρο, τότε ποὺ ἀπ' τὶς πλάτες τους ἔτρεχε αἷμα καὶ στάχτη. Καὶ νὰ ποὺ τώρα ἄκουγε τὸ μουρμουρητό τους. Εἶταν ἕνα πνιγμένο καὶ θλιβερὸ μουρμουρητὸ ποὺ βύθιζε τὴν ψυχή του σὲ μιὰ μαύρη μελαγχολία.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς εἶταν ἕτοιμος νὰ ξεφυλίσει τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἀλλαϊμπὲ γιὰ τρίτη φορά, ὅταν μπῆκε στὴ σκηνὴ μιὰ ἀπ' τὶς ὀρντινάτσες καὶ τοῦ εἶπε ὅτι ὁ γιατρὸς Σιρὶ Σελὶμ ἤθελε νὰ τοῦ μιλήσει γιὰ μιὰ κατεπείγουσα ὑπόθεση.

Ὁ πασᾶς ἀπόρησε ποὺ ὁ γιατρὸς εἶχε ἔρθει τόσο ἀργά. Ἄφησε τὴν ἀναφορὰ πάνω στὸν καναπέ καὶ περίμενε.

Ὁ γιατρὸς Σιρὶ Σελίμ, εἰδικὸς στὶς ἐπιδημίες, χαμήλωσε σὲ μιὰ ὑπόκλιση τὸ ἀσυνήθιστα ψηλόλιγνο κορμί του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Συγχωρέστε με πασᾶ μου, ποὺ σᾶς ἐνοχλῶ τέτια ὥρα, εἶπε. Ἡ φωνή του ἀκούστηκε ἐκπληκτικὰ χοντρὴ σὲ σχέση μὲ τὸ σῶμα του.

—Εἶναι πράγματι ἀργά, εἶπε ὁ πασᾶς. Τί θέλετε;

Ἦρθα γιὰ μιὰ ἐπείγουσα ὑπόθεση, ἀποκρίθηκε ὁ γιατρός. Τὸ βλέμμα του συνάντησε τὸ ἐρωτηματικὸ βλέμμα τοῦ πασᾶ. Ὁ Σιρὶ Σελὶμ σήκωσε τὄνα χέρι πρὸς τὴν ἔξοδο τῆς σκηνῆς, τέντωσε τὸν δείχτη κι ἀφοῦ περίμενε λίγα λεφτά, εἶπε:

—Τ' ἀκοῦτε;

Ὁ πασᾶς σούφρωσε τὰ χείλια του.

—Τί πράγμα;

—Αὐτὰ τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν.

Ὁ πασᾶς ἔκανε «ναὶ» μὲ τὸ κεφάλι.

—Γι' αὐτὰ ἦρθα, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

Ὁ πασᾶς ζάρωσε τὰ φρύδια σὰν νἄθελε νὰ πεῖ: «τί ἀστεῖα εἶν' αὐτά, τέτια ὥρα;»

—Αὐτὰ τὰ σκυλιὰ ποὺ τὰ γαυγίσματα καὶ τὰ φυρλαχτά τους ἀκούγονται μέχρι ἐδῶ, προχτὲς τὸ βράδυ ἄνοιξαν ἕναν ἀπ' τοὺς μεγάλους λάκκους μὲ τὰ πτώματα τῶν στρατιωτῶν, βιάστηκε νὰ ἐξηγήσει ὁ γιατρὸς βλέποντας πὼς ἡ ὑπομονὴ τοῦ πασᾶ, ὅπως κι ἡ ὑπομονὴ ὁποιουδήποτε ἀνώτερου διοιχητῆ, εἶχε μικρὴ διάρκεια. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκανε ἕνα μορφασμὸ ἀηδίας.

—Τράβηξαν ἔξω πολλὰ πτώματα καὶ τὰ κομμάτιασαν. Ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πέσει λοιμὸς στὸ στρατόπεδο, συνέχισε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Μιὰ σκιὰ τρόμου πέρασε πάνω ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ πασᾶ μόλις ὁ γιατρὸς πρόφερε τὴ λέξη «λοιμός». Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἔκαναν βιαστικὴ δουλειά, φωτισμένε μου πασᾶ, συνέχισε ὁ γιατρός. Ἔθαψαν πρόχειρα τοὺς πεθαμένους κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἐπιθεώρηση ποὺ ἔκανα ἀπόψε διαπίστωσα ὅτι σὲ πολλὲς μεριὲς τὸ στρῶμα τοῦ χώματος ποὺ σκεπάζει τοὺς πεθαμένους δὲν ξεπερνάει τὶς δυὸ πιθαμές.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς μάσησε μιὰ κατάρα. Χτύπησε τὰ χέρια του. Στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς φάνηκε ἡ ὀρντινάτζα του.

—Φέρε μου ἐδῶ ἀμέσως τὸν Οὐλοὺγκ μπέη! εἶπε ὁ πασᾶς.

Ἡ ὀρντινάτζα ἐξαφανίστηκε.

Γιὰ πολὺ ὥρα ἔμεινε σιωπηλός. Ὁ γιατρὸς στεκόταν ὄρθιος σὰν ἀπολιθωμένος. Ἀπὸ κάπου ἀριστερὰ ἔφτανε τὸ μακρινὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν, ἄλλοτε πιὸ καθαρὰ κι ἄλλοτε πιὸ πνιγμένα.

—Καὶ χθὲς βράδυ γαύγιζαν ὅλη νύχτα, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς.

—Ναί πασᾶ μου, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὄξερε αὐτό. Ἕνας βοηθὸς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μοῦ τὸ ἀνάγγειλε σήμερα. Τὸ ἄκουσε τὸ ἀπόγεμα ἀπὸ ἕνα ἁμαξᾶ.

Ἔπεσε πάλι σιωπὴ καὶ τὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν φάνηκε τώρα καὶ στοὺς δυὸ πιὸ κοντινό. Ἔξω ἀκούστηκαν βιαστικὰ βήματα. Ὁ Οὐλοὺγκ μπέης, ὁ στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ, μπῆκε στὴ σκηνὴ λαχανιασμένος.

—Τ' ἀκοῦς; φώναξε ἀπότομα ὁ πασᾶς, μόλις αὐτὸς ἔκανε τὴ συνηθισμένη ὑπόκλιση. Τ' ἀκοῦς τὰ σκυλιὰ κατεργάρη;

Κανένας ἦχος δὲν βγῆκε ἀπ' τὸ στόμα τοῦ Οὐλούγκ μπέη.

—Αὐτὰ τὰ σκυλιὰ ἀνοίγουν τοὺς τάφους τῶν στρατιωτῶν! συνέχισε ὁ πασᾶς μὲ ἄγρια φωνή.

Ὁ Οὐλοὺγκ μπέης πάνιασε. Τὰ κατάλαβε ὅλα.

Οἱ ἥρωες δίνουν τὴ ζωή τους γιὰ τὴ δόξα τῶν Ὀσμανλὶ καὶ σὺ δὲν μπαίνεις στὸν κόπο νὰ ρίξεις μιὰ χούφτα χῶμα πάνω στὰ σώματά τους! Ἡ φωνὴ τοῦ πασᾶ σκλήριζε. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ γίνονταν οὐρλιαχτό.

Ὁ Οὐλοὺγκ μπέης δὲν ἔβγαζε λέξη. Τὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν εἶταν τρομαχτικό.

—Ἂν ὥς τὸ πρωΐ δὲν ὑπάρχει πάνω στοὺς τάφους τῶν στρατιωτῶν τρεῖς πήχεις χῶμα, θὰ σὲ θάψω ζωντανό! Τέλειωσα!

Ὁ Οὐλοὺγκ μπέης ὑποκλίθηκε καὶ βγῆκε. Μέσ' τὸ σκοτάδι ἀκούστηκαν τὰ βήματά του, στὴν ἀρχὴ βιαστικά, ἔπειτα νὰ τρέχουν.

—Σιρὶ Σελίμ, εἶπε ὁ πασᾶς ὅταν ξεμάκρυναν τὰ βήματα τοῦ Οὐλοὺγκ μπέη, ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ λοιμό;

—Ὄχι ἀκόμα, φωτισμένε μου πασᾶ, εἶπε ὁ γιατρὸς μὲ ἤρεμη φωνή.

Τὰ μάτια του συνάντησαν τὸ περιφρονητικὸ βλέμμα τοῦ πασᾶ. Τοῦ φάνηκε θάμπως μέσα στὰ μάτια τοῦ πασᾶ νὰ διάβασε ξαφνικὰ τὴν ὑποψία μήπως ὁ συναγερμὸς ποὺ ὁ ἴδιος σήμανε, εἶταν ὑπερβολικός.

—Ὄχι ἀκόμα, μουρμούρισε ὁ γιατρός. Ἀπόψε εἶναι ἀκόμα νωρίς, μὰ αὔριο, ἴσως, θὰ εἶναι πολὺ ἀργά.

Ὁ πασᾶς χαμήλωσε τὸ βλέμμα. Ὁ Σιρὶ Σελίμ ἀφοῦ ζήτησε τὴν ἄδεια νὰ φύγει, ὑποκλίθηκε καὶ βγῆκε.

Ὁ πασᾶς ἔμεινε γιὰ πολλὴ ὥρα ἔχοντας σφιχτοπλεγμένα τὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν του. Τὸ μακρινὸ γαύγισμα τῶν σκυλιῶν ἔφτανε πάντα ἀπ' τὴν ἴδια περίπου μεριά. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲ σήκωνε τὸ βλέμμα ἀπὸ ἕνα σημεῖο στὸ χαλί. Μόνο ὅταν ἐκεῖνο τὸ γαύγισμα σταμάτησε ἀπότομα, πράγμα ποὺ ἔδειχνε ὅτι ὁ Οὐλοὺγκ μπέης εἶχε κιόλας φτάσει μαζὶ μὲ τοὺς στρατιῶτες του στοὺς τάφους, ἀνάσανε βαθιὰ ξαλαφρωμένος. Ἀκούμπησε σ' ἕνα μαξιλάρι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

καὶ μισόκλεισε τὰ μάτια. Ἡ κουρασμένη του σκέψη σύρθηκε ἀργὰ πάνω ἀπ' τ' ἀπέραντο στρατόπεδο· χωρὶς νὰ σταματήσει στὶς ἀναρίθμητες σκηνές, πῆγε πίσω ἀπ' τοὺς ἀκεντζίνους ποὺ βάδιζαν μέσ' τ' ἄγρια βουνά, γύρισε πάλι στοὺς φρουρούς τοῦ στρατοπέδου, περπάτησε πάνω στὰ τείχη τοῦ κάστρου, ἔπειτα κοντὰ στὴν πασχαλιὰ σκηνή, στοὺς σκύλους, στοὺς λάκκους τῶν στρατιωτῶν καὶ ξαφνικὰ τὰ ἐγκατέλειψε ὅλ' αὐτὰ καὶ σύρθηκε κρυφὰ κάτω ἀπ' τὴ γῆ καὶ κρύφτηκε στὴ σκοτεινὴ καὶ ὑγρὴ στοά. Κι ἔτσι, ὁ πασᾶς ἀποκοιμήθηκε. Μιὰ ἀπ' τὶς ὀρντινάτζές του, ἀφοῦ τὸν πλησίασε στὰ νύχια τῶν ποδιῶν, σκέπασε τὴν πλάτη του μὲ μιὰ μαλακιὰ κουβέρτα, κοιτάζοντας ἀπὸ κοντὰ μὲ τρόμο καὶ θαυμασμὸ τὸ μαραμένο καὶ κουρασμένο του πρόσωπο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πᾶνε δυὸ νύχτες τώρα ποὺ μέσ' ἀπ' τὰ περάσματα τῶν βουνῶν φαίνονται οἱ φωτιὲς τῶν χωριῶν ποὺ καίγονται. Οἱ ἀκεντζίνοι σπέρνουν τὸν τρόμο λεηλατώντας παντοῦ. Ὅμως μιὰ μεγάλη ἠρεμία ἐξακολουθεῖ ν' ἁπλώνεται πάνω στὸ στρατόπεδό τους. Ἀλλὰ ἐμεῖς τώρα ξέρουμε πολὺ καλὰ τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τούτη τὴν ἠρεμία. Τὴν πρώτη μας ὑποψία τὴ γέννησε ἕνας φοῦρνος ποὺ αὐτοί, πράγμα περίεργο, ἔχτισαν σιμὰ στὰ τείχη μας. Βαλθήκαμε νὰ παρακολουθοῦμε νύχτα μέρα αὐτὸν τὸν φοῦρνο. Ἔμπαιναν συνέχεια μέσα ἁμάξια γεμάτα σακκούλια ἀλεύρι κι ἔπειτα ἔβγαιναν γεμάτα ψωμιά. Μὰ ἕνα ἔμπειρο αὐτὶ μποροῦσε ν' ἀκούσει τὸ θόρυβο ἀπ' τ' ἁμάξια ποὺ ἔμπαιναν στὴν αὐλὴ τοῦ φούρνου καὶ νὰ καταλάβει ὅτι αὐτὰ δὲν μετέφεραν ἕνα φορτίο τόσο βαρὺ ὅσο θἄθελαν νὰ φαίνεται κι ἂς πήγαιναν πολὺ ἀργά. Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν πρώτη ὑποψία ἀρχίσαμε νὰ παρακολουθοῦμε προσεχτικὰ τὸν καπνὸ ποὺ ἔβγαινε ἀπ' τὴν καμινάδα τοῦ φούρνου. Συγκρίνοντας μὲ προσοχὴ τὸ διάστημα ποὺ ὁ καπνὸς ἔβγαινε πιὸ πυκνός, δηλαδὴ ὅσο ἄναβε ὁ φοῦρνος, μὲ τὸ χρόνο ποὺ δὲν ἔβγαινε καπνός, δηλαδὴ ὅσο ψήνονταν τὸ ψωμί, οἱ πιὸ ἔμπειροι φουρνάρηδές μας σχημάτισαν ὅλοι τὴν ἴδια γνώμη ὅτι κανένας φοῦρνος στὸν κόσμο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ψήνει ψωμὶ μὲ τέτιο τρόπο.

Σὲ ὅλους μας τελικὰ ἦταν ξεκάθαρο ὅτι τ' ἁμάξια ποὺ ἔμπαιναν στὴν αὐλὴ τοῦ φούρνου δὲν ἔφερναν ἀλεύρι κι ὅτι ἀπὸ ἕνα φοῦρνο, ποὺ δὲ μπαίνει ἀλεύρι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βγεῖ ψωμί. Μὲ τί λοιπὸν φορτώνονταν τ' ἁμάξια ποὺ ἔβγαιναν ἀδιάκοπα κι ἐξαφανίζονταν μέσ' στὸ στρατόπεδο; Εἶταν φανερὸ πὼς φορτώνονταν μὲ λάσπη.

Οἱ Τοῦρκοι σκάβουν μιὰ στοὰ κάτω ἀπ' τὴ γῆ. Τούτη εἶναι μιὰ γνωστὴ μέθοδός τους γιὰ τὴν κατάληψη ἑνὸς κάστρου. Ἔτσι σ' ὅλες τὶς βαθιὲς σπηλιὲς τοῦ κάστρου βάλαμε κι ἐμεῖς φρουρούς, ποὺ νύχτα μέρα ξαπλωμένοι, ἀγρυπνοῦσαν μὲ τ' αὐτὶ κολημένο στὴ γῆ. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἄντρες μας ἀρρώστησαν. Τότε κι ἐμεῖς βάλαμε παντοῦ φαρδιὰ χάλκινα τσουκάλια, ποὺ ἔχουν τὴν ἰδιότητα ν' ἀναπαράγουν τοὺς ὑπόγειους ἤχους. Ἀρκετὲς νύχτες περιμέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ναμε ἔτσι. Οἱ φρουροί μας κάπου-κάπου εἶχαν τὴν ἐντύπωση πὼς ἄκουγαν χτυπήματα. Ἀλλ' αὐτὸ συνέβαινε γιατὶ ἡ προσοχή τους ἦταν ἀδιάκοπα συγκεντρωμένη σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Στὸ τέλος τοὺς ἀνακαλύψαμε. Εἶχαν κιόλας χωθεῖ μερικὰ μέτρα κάτω ἀπ' τὸ κάστρο. Ἔσκαβαν σιγά, μὲ προφυλάξεις. Ἦταν σὰν ἕνα πελώριο ἑρπετὸ ποὺ ἔξυνε τὰ πλευρά του σιγά, νύχτα καὶ μέρα, βαθιὰ κάτω στὴ γῆ.

Τώρα ξαπλωμένοι στὶς ὑγρὲς σπηλιὲς μὲ τ' αὐτιὰ κολημένα στὸ χῶμα, οἱ ἄντρες μας παρακολουθοῦν βῆμα μὲ βῆμα τὸ ὑπόγειο σούρσιμό τους. Αὐτοὶ σκάβουν μ' ὁλοένα καὶ μεγαλύτερη προφύλαξη. Τώρα χώρισαν τὴ στοὰ στὰ δυό, σὰν ἕνα δικέφαλο ἑρπετό. Αὐτὸ σέρνεται ἀδιάκοπα ἀπὸ κάτω μας. Καὶ μεῖς, μὲ βάρδιες, ἀγρυπνοῦμε κατὰ δεκάδες νύχτα καὶ μέρα. Τ' αὐτιά μας ἀκοῦν ἀσταμάτητα μύριους θόρυβους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Οἱ ἀκεντζίνοι γύριζαν. Τὰ ταμποῦρλα τους ἀκούστηκαν πρὶν ἀκόμα φανεῖ στὴν κοιλάδα ἡ ἐμπροσθοφυλακή τους. Τὸ στρατόπεδο ζωντάνεψε ξαφνικά. Ἀπὸ κάθε μεριά, ἄντρες ἔτρεχαν νὰ δοῦν αὐτοὺς ποὺ γύριζαν. Ὅταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ φάνηκε μέσα στὸ πέρασμα τοῦ βουνοῦ, στὴν πλατεία μπροστὰ στὸ στρατόπεδο, εἶχε μαζευτεῖ ἕνα ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπὸ στρατιῶτες. Ἄλλοι ἔτρεχαν ἔξω, φωνάζοντας δυνατὰ τοὺς συντρόφους τους ποὺ κοιμόντουσαν ἢ ξάπλωναν ραχάτικα στὶς σκηνές τους. Σὰν ἄνεμος ξεχύθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν παραγγείλει στοὺς ἀκεντζίνους γυναῖκες ἢ ἄλλα πράγματα. Μερικοὶ στρατιῶτες μάλιστα, κρατοῦσαν ἀπὸ τώρα στὰ χέρια γυναικεῖα λουλουδιαστὰ ροῦχα. Ροῦχα ποὔχανε πάρει ἀπ᾽ τὴν ἀγορὰ τοῦ στρατοῦ καὶ σκόπευαν νὰ ντύσουν μ᾽ αὐτὰ τὶς αἰχμάλωτες ποὺ θ᾽ ἀγόραζαν. Ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀκτσὰν ποὺ τριγύριζε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, εἶχε μετανιώσει ποὺ δὲν ἀγόρασε κι αὐτὸς κάποιο ροῦχο μ᾽ ὄμορφα ζωγραφισμένα λουλούδια πάνω του. Ἀπ᾽ τὴ μέρα ποὺ ἔφυγαν οἱ ἀκεντζίνοι ἔβλεπε καθημερινὰ τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἀγόραζαν τέτια ροῦχα μὰ τοὖχε φανεῖ πολὺ νωρίς ν᾽ ἀγοράζει κι αὐτός. Τώρα εἶταν ἀπελπισμένος ποὺ δὲν τὄκανε καὶ φοβότανε μήπως τέλειωναν τὰ ροῦχα, ἂν δηλαδὴ δὲν εἶχαν τελειώσει ἀπὸ καιρό. Ἐνῶ κοίταζε τὶς πρῶτες φάλαγγες νὰ πλησιάζουν, σκέφτηκε δυὸ τρεῖς φορὲς νὰ τρέξει στὴν ἀγορά, ἀλλὰ μετὰ ἄλλαζε γνώμη ἀπ᾽ τὸ φόβο μήπως ἀργήσει καὶ στὸ μεταξὺ ὁ ἀκεντζίνος ποὺ ἤξερε, πουλοῦσε σ᾽ ἄλλον τὴν αἰχμάλωτη ποὺ προοριζόταν γι᾽ αὐτόν.

Γύρω, τὸ πλῆθος θορυβοῦσε. Οἱ στρατιῶτες γελοῦσαν κι ἀστιεύονταν, ἔλεγαν χυδαῖες κι αἰσχρὲς λέξεις. Ἀπὸ κεῖ κοντὰ πέρασε ὁ Χασάν, ὁ νέγρος εὐνοῦχος μὲ δυὸ ἄδειες στάμνες στὰ χέρια. Οἱ στρατιῶτες ἔσπρωξαν μὲ τοὺς ἀγκῶνες τους ὁ ἕνας τὸν ἄλλο δείχνοντας τὸν εὐνοῦχο.

—Πάει νὰ πάρει νερὸ γι᾽ αὐτές.

—Γι᾽ αὐτές; Ποιές;

—Δὲ βλέπεις τὰ σταμνιά;

—Ἀχά! Γιὰ τὶς χανούμισες. Θὰ θέλουν νὰ δροσιστοῦν κι αὐτές.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ζεσταίνονται.

—Ἄχ!

—Σσσ! Μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκούσει.

Ὁ εὐνοῦχος πέρασε ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μὲ τὴν περιφρόνηση ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό του. Αὐτοὶ ἀκολούθησαν μὲ τὶς φλογερὲς ματιές τους τὸν ἄντρα ἐκεῖνο, ποὺ καὶ μόνο ἡ ὄψη του τοὺς θύμιζε τὴν κρυφὴ κι ὑπέροχη εὐχαρίστηση ποὺ δίνει ἡ γυναίκα.

Τὰ ταμποῦρλα ἀκούστηκαν ἔπειτα πιὸ κοντὰ κι οἱ στρατιῶτες ξέχασαν τὸν εὐνοῦχο.

Οἱ φάλαγγες τῶν ἀκεντζίνων ἔμπαιναν στὸ στρατόπεδο. Τὸ κεφάλι τοῦ Κουρντιστζί, μεγάλο, κατακόκκινο καὶ σὰν ναρκωμένο, σάλευε ἀργὰ μὲ τὸ κάλπασμα τ' ἀλόγου. Ὁ Κουρντιστζί, περιστοιχισμένος ἀπ' τοὺς φρουρούς του, πέρασε μπροστὰ ἀπ' τὸ μπουλούκι τῶν στρατιωτῶν, ποὺ μόλις τὸν εἶδε ἄρχισε νὰ φωνάζει μ' ἐνθουσιασμό, ἀλλ' αὐτὸς κράτησε τὰ μάτια μισόκλειστα καὶ χωρὶς νὰ σταματήσει ἢ νὰ χαιρετήσει κανένα, πῆγε καλπάζοντας πρὸς τὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου. Μπροστὰ στὴ σκηνή, κατέβηκε ἀπ' τ' ἄλογο καὶ μπῆκε.

Ἐνῶ οἱ μακριές κατασκονισμένες φάλαγγες τῶν ἀκεντζίνων γλυστροῦσαν ἀργά, σὰν κουρασμένος χείμαρος μέσ' τὸ μπουλούκι τῶν ἀζάπων, τῶν γενίτσαρων καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν διάφορων ἀποσπασμάτων, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς στὴ σκηνή του, τραβώντας νευρικὰ τὰ μακριά του δάχτυλα, ἄκουγε μὲ μιὰ ἐλαφριὰ περιφρόνηση τὴ σύντομη ἀναφορὰ τοῦ Κουρντιστζί.

—Αὐτὰ εἶναι ὅλα; εἶπε ὅταν ὁ Κουρντιστζὶ τελείωσε.

—Αὐτά.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἀνάσανε βαθιὰ καὶ ἔφτυσε στὴ γῆ, κάνοντας μιὰ ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νὰ μὴ τὸν φτύσει στὰ μοῦτρα, ἀκριβῶς στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῶν χειλιῶν, πάνω στὸ σημάδι ἀπ' τὴν πληγὴ ποὺ δὲν εἶχε καλοκλείσει ἀκόμη. Ὁ Κουρντιστζί, σὰ νἄχε προαισθανθεῖ ποῦ ἤθελε νὰ φτύσει ὁ πασᾶς, σήκωσε τὸ χέρι καὶ σκούπισε τὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῶν χειλιῶν του.

—Κατεργάρη! Σκύλε, σκύλας γιέ! Γκιαούρη!

Ὁ Κουρντιστζὶ δὲν ἀνάσαινε. Ἤξερε καλὰ πὼς ὁ ἀρχιστράτηγος μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ τοὔπερνε τὸ κεφάλι ἂν μποροῦσε. Μὰ ἤξερε πὼς ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ βάλει χέρι πάνω του, ὅπως δὲν μποροῦσε νὰ βάλει χέρι καὶ στὸν γερο Ταβτζά, τὸ μουφτή, καὶ τὸν ἀλλαϊμπέ. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ Κουρντιστζὶ ἤξερε ἀκόμα ὅτι ἂν ἤθελε ὁ ἀρχιστράτηγος, θὰ μποροῦσε νὰ ζη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τήσει τὴν καταδίκη του σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του, πρᾶγμα ποὺ θἄτανε βέβαια μοιραῖο γι' αὐτόν.

Στὸ μεταξύ, στὴν πλατεία τοῦ στρατόπεδου, οἱ ἀκεντζίνοι κουρασμένοι, μὲ σκονισμένα καὶ σχισμένα σαρίκια (πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶχαν σχιστεῖ σὲ λουρίδες γιὰ νὰ δεθοῦνε πληγές), κατέβαιναν ἀπ' τ' ἄλογα γιὰ νὰ συναντηθοῦν μὲ τοὺς συντρόφους τους ἢ χωρὶς ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα, συνέχιζαν νὰ προχωροῦν πρὸς τὶς σκηνές τους. Ὁ γενίτσαρος Τοὺτς Ὀκτσὰν κοίταζε μὲ μισάνοιχτο στόμα τ' ἀποσπάσματα ποὺ ἔφταναν τὄνα ὕστερ' ἀπ' τ' ἄλλο, ψάχνοντας μὲ τὰ μάτια τὸν ἀκεντζίνο ποὺ τοὖχε ὑποσχεθεῖ τὴν αἰχμάλωτη. Πρόσεξε πὼς πολλοὶ ἄλλοι στρατιῶτες κοίταζαν μὲ τὴν ἴδια ὀνειροπαρμένη ἔκφραση τὶς στρατιὲς ποὺ γύριζαν.

—Ποῦ εἶναι οἱ αἰχμάλωτες; ρώτησε κάποιος πίσω ἀπ' τὴν πλάτη τοῦ Τοὺτς Ὀκτσάν.

—Σίγουρα εἶναι πίσω καὶ τὶς φέρνουν.

—Σὰν πολὺ ν' ἀργοῦν νὰ τὶς φέρουν.

—Ναί, πράγματι.

Ξαφνικὰ ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν διάκρινε τὸν Τσελεμπή.

—Μεβλὰ Τσελεμπή, Μεβλὰ Τσελεμπή! φώναξε καταχαρούμενος.

Ὁ χρονικογράφος προσπάθησε νὰ τοῦ χαμογελάσει. Τὸ πρόσωπό του εἶταν κατάχλωμο καὶ τρομερὰ κουρασμένο. Φαινόταν σὰν ἄρρωστος.

—Ἀρωστήσατε; τὸν ρώτησε.

—Ὄχι. Κουράστηκα πολύ.

—Τὸ βλέπω.

Πίσω τους, κάποιος ρωτοῦσε ἀνήσυχος γιὰ κάποιον Οὐλού. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἀναγνώρισε τὸν ὄμορφο στρατιώτη μὲ τὸ διακριτικὸ τοῦ μηχανικοῦ. Εἶδε ἕναν ἀκεντζίνο νὰ δίνει στὸ στρατιώτη τὴ θλιβερὴ εἴδηση μισοκλείνοντας ἐλαφρὰ τὰ μάτια. Ὁ στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ ἔβαλε τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στὰ χέρια.

—Εἶναι πολλοὶ οἱ σκοτωμένοι; ρώτησε ὁ γενίτσαρος.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τὸν κοίταξε κατάματα πρὶν τοῦ ἀπαντήσει. Τὰ μάτια τοῦ χρονικογράφου εἶταν λυπημένα.

—Περισσότεροι ἀπὸ μισοί! εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνή.

—Μανούλα μου!

Φάνηκε πὼς τὴν ἴδια ἐρώτηση πρέπει νἄκαναν πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ περίμεναν, γιατὶ ἀργά, στὴ μεγάλη πλατεία, ἡ χαρούμενη βουὴ ἀπ' τὶς φωνὲς ἄρχισε νὰ δίνει τὴ θέση της σ' ἕνα σιγανὸ καὶ θλιβερὸ μουρμουρητό.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Συγκρουστήκατε μὲ τὸν Σκεντέρμπεη; ρώτησε ὁ γενίτσαρος.
—Ἴσως. Ποῦ νὰ ξέρω;
—Πῶς ἴσως; Δὲν ξέρεις; Καλὸ κι αὐτό.
—Μᾶς ἐπιτίθονταν συνέχεια. Προπαντὸς τὴ νύχτα.
—Ὁ Σκεντέρμπεης εἶταν;
—Δὲν ξέρουμε ποιός. Ἴσως εἶταν ὁ Σκεντέρμπεης.
—Περίεργο. Γιὰ πέσμου. Φέρατε αἰχμάλωτες;
Ὁ χρονικογράφος χαμογέλασε πικρά.
—Ἑφτὰ ἢ ὀχτώ.
—Τόσες λίγες;
—Σὲ μένα φαίνονται πολλές.
Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν σκέφτηκε πὼς εἶχε κάνει καλὰ ποὺ δὲ βιάστηκε ν' ἀγοράσει ἕνα γυναικεῖο λουλουδιαστὸ φόρεμα. Τώρα ἔβλεπε δεκάδες σκυθρωποὺς στρατιῶτες νὰ στέκονται ὄρθιοι, κρατώντας ἀμήχανα μέσα στὰ χέρια τους τὰ ροῦχα ποὺ δὲν ἤξεραν τί νὰ τὰ κάνουν.
Οἱ αἰχμάλωτες! φώναξε μιὰ φωνή. Τὶς φέρνουν!
Τὸ πλῆθος πύκνωσε γύρω ἀπὸ μιὰ φάλαγγα στρατιωτῶν ποὺ ἔφερνε τὶς αἰχμάλωτες. Στὴν τεράστια πλατεῖα ἔγινε ξαφνικὰ μιὰ μεγάλη σιωπή. Ἑκατοντάδες στρατιῶτες σηκώνονταν στὰ νύχια τῶν ποδιῶν γιὰ νὰ δοῦν. Εἶταν ἑφτὰ κορίτσια, δεκαπέντε ἢ δεκάξη χρονῶ, ὅλες δεμένες μὲ σχοινιά. Στ' ἄσπρα τους πρόσωπα εἶταν ζωγραφισμένη ἡ σαστιμάρα. Τὰ κατατρομαγμένα τους μάτια κοίταζαν τοὺς χιλιάδες μουσκεμένους στὸν ἱδρῶτα στρατιῶτες μὲ τὰ σαρίκια στὸ κεφάλι καὶ τὰ κατάμαυρα ἀπ' τὸν ἥλιο πρόσωπα, μὲ κάθε εἶδος πληγὲς στὰ σῶμα, νὰ τὶς τρῶνε μὲ μάτια ποὺ ἔλαμπαν ἀπὸ ἐπιθυμία.
—Νά κι οἱ αἰχμάλωτες ποὺ περίμενες! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ μὲ χαμηλὴ φωνή.
Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν χωρὶς νὰ ξέρει κι αὐτὸς γιατί, ἀνάσανε βαθιά.
—Εἶναι σὰν μιὰ σταγόνα νερὸ πάνω σ' αὐτὴ τὴ διψασμένη ἀπὸ ἐρωτικὴ ἐπιθυμία ἔρημο, εἶπε ὁ χρονικογράφος, ποὺ ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται νὰ μεγαλώνει σιγὰ σιγὰ καὶ νὰ πλημμυρίζει ὅλη του τὴν ὕπαρξη ἡ χαρὰ γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι σώθηκε.
—Τὴ νύχτα θὰ πεθάνουν, δὲν θὰ προλάβουν νὰ δοῦν τὸν ἥλιο.
Αὐτὲς οἱ λέξεις βγῆκαν ἀπ' τὸ στόμα κάποιου ποὺ τὶς ψιθύριζε στὸ φίλο του, πίσω ἀπ' τὶς πλάτες τους.
Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν γύρισε καὶ χωρὶς νὰ σκεφτεῖ καλά, ρώτησε.
—Γιατί;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Πῶς γιατί; τοῦ ἀποκρίθηκε ἕνας ἡλικιωμένος ἀζάπης. Ἔτσι γίνεται πάντα ὅταν εἶναι λίγες. Δὲν μποροῦν ν' ἀντέξουν παρὰ ὥσπου νὰ πέσει ἡ νύχτα. Τὸ πολὺ ὥς τὰ μεσάνυχτα.

—Τί λές; Περνᾶνε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι; ρώτησε ὁ Τοὺτς Ὀχτσάν.

—Φυσικά, εἶπε ὁ ἀζάπης. Ἔτσι γίνεται πάντα.

Ὁ Τοὺτς Ὀχτσὰν εἶδε σχεδὸν κολημένο δίπλα του τὸν εὐνοῦχο Χασὰν ποὺ καθὼς γύρναγε ἀπ' τὸ ποτάμι σταμάτησε νὰ δεῖ τοὺς ἀκεντζίνους. Εἶχε ἀφήσει κάτω στὸ χῶμα τὶς στάμνες καὶ παρακολουθοῦσε μὲ τρομαγμένα μάτια τὶς αἰχμάλωτες.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰσθάνθηκε πίσω στὴν πλάτη του κάποιον νὰ τὸν ἀγγίζει ἐλαφρά.

—Ἐφέντη! τὸν φώναξε κάποιος μὲ χαμηλὴ φωνή. Αὐτὸς γύρισε καὶ εἶδε τὴν ὀρντινάτζα τοῦ γενικοῦ ἔφορα. Ἡ ὀρντινάτζα τοῦπε κάτι στ' αὐτί.

—Συγχώρα με, εἶπε ὁ χρονικογράφος στὸν Τοὺτς Ὀχτσάν. Ἕνας φίλος μου μ' ἀνώτερο βαθμὸ μὲ φωνάζει στὴ σκηνή του.

—Ἀντίο! εἶπε ὁ γενίτσαρος. Θὰ συναντηθοῦμε πάλι καὶ θὰ μοῦ τὰ διηγηθεῖτε ὅλα.

—Σίγουρα, Τοὺτς Ὀχτσάν!

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ περπατοῦσε βιαστικὰ στὸ στενό ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τὴ σκηνὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα. Ὁ λαμπρός του φίλος τὸν εἶχε προσκαλέσει νὰ πιοῦν μαζὶ σερμπέτι καὶ νὰ συζητήσουν. Αἰστάνθηκε νὰ τὸν νοσταλγεῖ. Γρήγορα θἆταν καθισμένοι στὰ μαλακὰ μαξιλάρια τοῦ καναπέ, μιλώντας γιὰ ὄμορφα ξένα πράγματα, μακριὰ ἀπὸ κίνδυνους φόβο καὶ κτηνωδίες. Μὲ μιᾶς ὁ κόσμος φάνηκε στὸν χρονικογράφο ὀμορφότερος ὅσο ποτέ, ἀπ' τὸ ψιλὸ χορταράκι ποὺ πατιόταν στὶς ἄκρες τοῦ δρόμου μέχρι τὸ θόρυβο ἑνὸς ἁμαξιοῦ ποὺ ἐρχόταν μακρυὰ πίσω του.

—Πῶς ἀδυνατίσατε Μεβλὰ Τσελεμπή! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος μὲ δυνατὴ φωνή, ὅταν ὁ χρονικογράφος μπῆκε στὴ σκηνή του. Μέσ' στὸ βλέμμα τοῦ φίλου του ὁ χρονικογράφος διάβασε τὴ στοργὴ κι αὐτὸ τοῦ γέμισε τὴν καρδιὰ ἀπὸ χαρά. Καθεῖστε, ἀγαπητέ μου φίλε!

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κάθησε.

—Φαίνεστε πολὺ κουρασμένος, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Θέλετε νὰ κάνετε ἕνα μπάνιο;

—Ἀργότερα.

—Συγχωρέστε με ἂν σᾶς φώναξα ἔτσι χωρὶς νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ ξεκουραστεῖτε λίγο στὴ σκηνή σας, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει!

—Τὄκανα γιατὶ ἤθελα νὰ σᾶς δῶ ὅσο γίνονταν γρηγορότερα γιὰ νὰ μάθω τὰ νέα ἀπὸ σᾶς. Ἔπειτα, ἀνησυχοῦσα γιὰ σᾶς τὸν ἴδιο.

Ὁ χρονικογράφος αἰσθανόταν σχεδὸν εὐτυχισμένος.

—Ἡ φιλία σας εἶναι γιὰ μένα σὰν ἕνα πολύτιμο πετράδι ποὺ μὲ τὴ λάμψη του φωτίζει τὴ ζωή μου, ἀποκρίθηκε.

Ὁ γενικὸς ἔφορας χαμογέλασε μὲ κεῖνο τὸ ἰδιαίτερο χαμόγελο ποὺ φαινόταν στὸ πρόσωπό του κάθε φορὰ ποὺ μιλοῦσε γιὰ λεφτὰ ἢ πολύτιμα πετράδια.

Ἡ ὀρντινάτζα ἔφερε ἕνα μικρὸ χαμηλὸ τραπεζάκι, ἔβαλε πάνω τὸ μπρίκι μὲ τὸ σερμπέτι, τὰ ποτήρια καὶ ἕνα δίσκο γεμάτο χαλβά.

—Πῶς περάσατε ἐκεῖ στὰ βουνά; ρώτησε κάποτε ὁ γενικὸς ἔφορος.

Πρὶν νὰ τοῦ ἀπαντήσει ὁ χρονικογράφος, σήκωσε τὰ μάτια καὶ βύθισε γιὰ λίγο τὴ ματιά του μέσ' τὸ γαλήνιο βλέμμα τοῦ φίλου του.

—Σὲ μένα μπορεῖς νὰ πεῖς τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Τὰ χρονικὰ εἶναι γιὰ τὶς ἑπόμενες γενιές, ἢ γιὰ τὶς χανούμισες καὶ τὶς ὄμορφες κυράδες τῆς Ἐντρενέ[1]. Σταμάτησε γιὰ λίγο χωρὶς νὰ πάρει τὸ βλέμμα ἀπ' τὸ Μεβλὰ κι ἔπειτα ρώτησε: Πῶς εἶταν λοιπόν;

—Φρίκη! ἀποκρίθηκε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ μονολεκτικά.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ρούφαγε σιγὰ σιγὰ τὸ σερμπέτι του.

—Τὸ φανταζόμουν, εἶπε. Δὲν μποροῦσε νἆναι διαφορετικά.

—Μιὰ πραγματικὴ κόλαση, συνέχισε ὁ χρονικογράφος λίγο ξαλαφρωμένος.

—Πόσες ἀπώλειες ἔχουμε;

—Χάσαμε περισσότερους ἀπ' τοὺς μισούς!

Ὁ γενικὸς ἔφορας σκυθρώπιασε.

—Τόσοι πολλοί;

Ὁ χρονικογράφος κούνησε τὸ κεφάλι λυπημένα. Ἔπειτα ὁ γενικὸς ἔφορας τὸν ρώτησε γιὰ τὰ βουνὰ κι ὁ Τσελεμπὴ ἐπανέλαβε τὰ λόγια τοῦ χρονικοῦ του. Μὰ τώρα ἡ σκέψη τοῦ γενικοῦ ἔφορα φαινόταν σὰ νἄτανε μακρυά.

—Ἀλβανοὺς εἶδες; ρώτησε ξάφνου.

—Ναί.

—Πῶς εἶταν;

Ξανὰ ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ σήκωσε τὰ μάτια πρὶν ἀπαντήσει.

Ἀλλὰ ὁ γενικὸς ἔφορας τούτη τὴ φορὰ εἶχε χαμηλώσει τὰ

1. Ἀνδριανούπολη: Αὐτὴ εἶταν τότε ἡ πρωτεύουσα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

δικά του.

—Στὸ παρουσιαστικό τους εἶναι λίγο πιὸ ψηλοὶ καὶ πιὸ λιγνοὶ ἀπὸ μᾶς. Τὰ μαλλιά τους εἶναι σὰν νἄχουν ξεθωριάσει ἀπ' τὸν ἥλιο. Ἐνῶ τὰ παιδιά τους, ἀντίθετα ἀπ' τὰ δικά μας, εἶναι σχεδὸν ὅλα κατάξανθα.

—Ἄλλο; τὴν ὄψη τους λίγο πολὺ τὴν ξέρω.

—Πῶς νὰ τὸ πῶ..., κι ὁ χρονικογράφος μάσησε τὰ λόγια του. Εἶναι πολὺ νευρικοὶ καὶ βίαιοι. Εἶναι ἀπίστευτο πὼς κάτω ἀπὸ κεῖνα τὰ ξεπλυμένα μαλλιὰ φωλιάζει τέτιο πεῖσμα! Ὅπως ἀκόμα εἶναι ἀπίστευτο νὰ βλέπεις στὶς καλύβες τους νἄχουν ἀντὶ γιὰ μαξιλάρια κούτσουρα γιὰ προσκεφάλι.

—Γενναῖοι;

—Στὸ χρονικό μου σκέφτομαι νὰ γράψω πὼς αὐτοί, δηλαδὴ οἱ Ἀλβανοί, δὲν μποροῦν γιὰ πολὺ καιρὸ ν' ἀντέξουν κάποιον πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τους. Μοιάζουν σὰν τίγρεις μὲ γερὰ νύχια. Κι εἶναι ἕτοιμοι ν' ἁρπάξουν ἀκόμα καὶ τὰ σύννεφα ποὺ περνᾶνε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τους.

—Ὄμορφη φράση! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἀλλὰ ἐγὼ σὲ ρώτησα ἂν εἶναι γενναῖοι.

—Ἔτσι μοῦ φάνηκαν. Ἀλλ' ἴσως δὲν πρέπει νὰ κάνω μιὰ τέτια ἐκτίμηση γιὰ τὸν ἐχθρό, βιάστηκε νὰ προσθέσει ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

—Δὲν εἶναι κακό. Εἶναι γνωστὸ πὼς ὅσο πιὸ γενναῖος εἶναι ὁ ἐχθρὸς ποὺ ἀντιμετωπίζουμε τόσο πιὸ μεγάλη εἶναι ἡ δική μας δόξα.

—Οἱ στρατιῶτες μας πολέμησαν σὰν λιοντάρια, εἶπε ὁ χρονικογράφος, ἀλλὰ κεῖνοι οἱ δαίμονες μᾶς ἔκαναν πολλὲς ζημιές.

—Συγκρουστήκατε μὲ τὸν Σκεντέρμπεη;

—Δὲν τὸ ξέρουμε, ἴσως νὰ συγκρουστήκαμε.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἄλλαξε συζήτηση.

—Φᾶτε λίγο χαλβά, τοῦ πρόσφερε.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ βάλθηκε νὰ διηγιέται μὲ κάθε λεπτομέρεια ὅσα συνέβηκαν στὴν ἐκστρατεία. Μίλησε γιὰ τὶς συνεχεῖς ἐπιθέσεις καὶ ἀντεπιθέσεις, γιὰ τὸ τρομερὸ κρύο τῶν βουνῶν, γιὰ τὸν διάχυτο τρόμο καὶ τὶς σφαγές. Ὁ γενικὸς ἔφορας ἄκουγε μὲ μεγάλη προσοχή, χωρὶς ποτὲ νὰ διακόπτει τὴ διήγηση τοῦ χρονικογράφου. Μόλις φάνηκε πὼς ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τἄχε διηγηθεῖ σχεδὸν ὅλα, ὁ γενικὸς ἔφορας τοὖπε πάλι νὰ πάρει χαλβά. Ὁ χρονικογράφος πεινοῦσε φοβερά, ὅμως προσπαθοῦσε νὰ μὴν κάνει τὸ λάθος νὰ τρώει χωρὶς νὰ τὸν πιέζει ὁ φίλος του κάπου κάπου. Ἀκόμα πε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ρισσότερο πού ὁ ἴδιος ὁ γενικὸς ἔφορας δὲν ἔβαζε σχεδὸν τίποτα στὸ στόμα του. Τὰ μπλὲ ψυχρά του μάτια εἶταν στραμμένα πάνω στὴν κόκκινη ἀνταύγεια τοῦ χυμοῦ ἀπὸ ρόδι.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κατάλαβε πὼς ἴσως εἶχε μιλήσει λίγο περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπρεπε γιὰ ἄγρια καὶ σκληρὰ πράγματα. Σκέφτηκε πὼς ἴσως ὁ φίλος του νἄθελε νὰ ἀκούσει ἀπ' αὐτὸν κάτι πιὸ ὄμορφο καὶ φιλοσοφικό, γι' αὐτὸ ὁδήγησε τὴ συζήτηση στὴ γλώσσα τῶν 'Αλβανῶν, πού συχνὰ τὴν ἄκουγε σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς ἐκδικητικῆς τους ἐκστρατείας.

—Μιλοῦν πολὺ περίεργα, ἐξήγησε. Φαίνεται πὼς ὁ 'Αλλὰχ ἔριξε στὴ γλώσσα τους κάτι σὰν ὁμίχλη κι αὐτὴ δὲν ἀφήνει νὰ διακρίνεις τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὶς λέξεις πού εἶναι τόσο καθαρὲς καὶ ξάστερες στὴ δική μας γλώσσα.

'Ενῶ μιλοῦσε γιὰ τὴν προφορὰ τῆς γλώσσας, ὁ χρονικογράφος πρόσεξε πὼς ὁ φίλος του εἶχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του. Συνέχιζε νὰ κοιτάζει ἀφηρημένα τὸν κόκκινο χυμὸ τοῦ ροδιοῦ πού γέμιζε τὰ ποτήρια.

—Μ' αὐτὸ τὸ λαὸ θἄχουμε δυσκολίες, εἶπε τελικά.

—Θὰ τοὺς χτυπήσουμε καὶ θὰ τοὺς διαλύσουμε τελείως! ἀποκρίθηκε ὁ χρονικογράφος.

—Τὸ ξέρω, εἶπε ὁ ἄλλος. 'Αλλὰ τὸ θέμα βρίσκεται σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χτύπημα. Πῶς πρέπει νὰ χτυπήσεις καὶ ποῦ πρέπει νὰ χτυπήσεις.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τοῦ ἔριξε ἕνα ἐρωτηματικὸ βλέμμα.

—Τὸ πιὸ δυνατὸ χτύπημα ἐνάντια σ' ἕνα λαὸ εἶναι ἐκεῖνο πού χτυπᾶ τὸ μέλλον τους, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας, καὶ ὅταν εἶδε πὼς ὁ χρονικογράφος δὲν κατάλαβε τί ἤθελε νὰ πεῖ συνέχισε:

—Κατὰ τὴ γνώμη μου, αὐτοὶ πρέπει νἄναι τώρα πολὺ λιγότεροι ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο. "Ας ποῦμε πὼς εἶναι ἕνα ἑκατομμύριο. 'Εμεῖς θὰ πρέπει νὰ κάνουμε τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξει αὐτὸς ὁ ἀριθμός.

Ὁ χρονικογράφος γούρλωσε τὰ μάτια.

—'Απορεῖτε; εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. "Η μήπως νομίζετε πὼς σκέφτομαι τὸ καλό τους;

Ὁ χρονικογράφος δὲν ἄλλαξε καθόλου ἔκφραση.

—"Αν ἐμεῖς φροντίσουμε ὥστε ὕστερα ἀπὸ πεντακόσια χρόνια ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ μείνει σταθερὰ στὸ ἕνα ἑκατομμύριο, αὐτὴ θἄναι ἡ πρώτη μεγάλη ἐπιτυχία μας, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορος. Πάλι ἀπορεῖτε;

—Ναί, εἶπε ὁ χρονικογράφος. Θἄθελα νὰ πῶ τοῦτο: 'Εμεῖς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

αὐτοὺς θὰ τοὺς χτυπήσουμε, θὰ τοὺς σφάξουμε, θὰ τοὺς καταστρέψουμε ὁλότελα. Πῶς εἶναι δυνατὸ τότε, σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση νὰ πρέπει νὰ θεωροῦμε ἐπιτυχία τὸ γεγονὸς ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τόσους αἰῶνες θᾶχει διατηρηθεῖ ὁ πληθυσμός τους;

—Θὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω κι αὐτό, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἤπιε λίγο σερμπέτι. Ὁ χρονικογράφος βολεύτηκε καλύτερα στὸν καναπέ. Αἰσθανόταν σὰ τοὖχανε κομματιάσει τὰ μέλη μὲ τὸ σφυρί.

—Πᾶρτε χαλβά! εἶπε πάλι ὁ γενικὸς ἔφορας. Τώρα ἀκοῦστε. Ὅλοι οἱ λαοὶ σ' αὐτὸ τὸν κόσμο αὐξάνουν συνέχεια τὸν πληθυσμό τους. Μερικοὶ αὐξάνονται περισσότερο, ἄλλοι λιγότερο. Γενικά, σ' ἕναν πληθυσμὸ χίλιων ἀνθρώπων ἡ αὔξηση εἶναι εἴκοσι ἢ τριάντα ἄνθρωποι τὸ χρόνο.

Εἶταν πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουγε τέτια νούμερα. Τὰ βιβλία ποὺ συνήθως διάβαζε δὲν περιεῖχαν ἀριθμούς.

—Ἂν κάνουμε ἕνα ἁπλὸ ὑπολογισμό, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας, καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι μετὰ ἀπὸ πεντακόσια χρόνια, γιὰ παράδειγμα, οἱ Ἀλβανοὶ θὰ ἔχουν δεκαπέντε ἢ δεκάξη ἑκατομμύρια.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ζάρωσε τὸ μέτωπο σὰν νὰ τὸν πόνεσε ξαφνικά.

—Αὐτὸς ἀγαπητέ μου φίλε εἶναι ἕνας ἀριθμὸς ποὺ φτάνει γιὰ νὰ σᾶς χαλάσει τὸν ὕπνο, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Καταλαβαίνετε τώρα τί σημαίνει νὰ σταματᾶμε αὐτὸ ποὺ λέγεται «φυσικὴ αὔξηση» τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας;

Ὁ χρονικογράφος κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

—Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, μπορεῖ νὰ νομίζετε πὼς οἱ πόλεμοι κι οἱ σφαγὲς φτάνουν γιὰ νὰ ἐκμηδενίσουν ἕναν λαό. Κι ἔτσι νομίζουν οἱ περισσότεροι, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ γερο Ταβτζὰ ἢ ὁ Κουρντισ-τζί. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο εὔκολο. Ἂς ὑποθέσουμε πὼς συγκρουόμαστε μαζί τους σὲ μιὰ μεγάλη μάχη κι ὅτι ἀφήνουν στὸ πεδίο τῆς μάχης τριάντα χιλιάδες νεκρούς. Αὐτὸ θὰ τὸ θεωρούσαμε μεγάλη νίκη γιὰ τὸ στρατό μας, δὲν εἶναι ἔτσι; Ὅμως, πόσο θλιβερὸ εἶναι νὰ σκέφτεσαι ὅτι μιὰ μάχη, ποὺ ἀπαιτεῖ τόσες προετοιμασίες καὶ τόσους κόπους, δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ κόψει ἀπ' αὐτὸ τὸ λαὸ τὴ φυσικὴ αὔξηση ἑνὸς χρόνου.

—Περίεργο! εἶπε ὁ χρονικογράφος.

—Γι' αὐτό, χωρὶς νὰ ὀνειρευόμαστε μ' ἀνοιχτὰ μάτια, καὶ ὄνειρο θᾶτανε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ ἐκμηδένιση αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, πρέπει ν' ἀρκεστοῦμε στὸ νὰ μὴν αὐξηθεῖ περισσότερο ὁ πληθυσμός τους ὅπως εἶπα. Με τιμωρητικὲς ἐκστρατεῖες, μὲ σφαγές, μὲ ἁρπα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γὲς νέων γιὰ γενίτσαρους εἴτε μὲ συνεχεῖς πολέμους θὰ χαμηλώσουμε ὥσμε ἕνα βαθμὸ μόνο τὴν ἱκανότητα αὔξησης τοῦ λαοῦ τους. Ὁ λαὸς εἶναι σὰν τὸ γρασίδι, φυτρώνει παντοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ἄλλα μέσα, πιὸ ἐκλεπτυσμένα. Ἐγὼ ἀσχολοῦμαι μὲ τοὺς λογαριασμούς μου, δὲν ἀσχολοῦμε μὲ παρόμοια πράγματα. Ἄλλωστε ὁ μεγάλος Πατισὰχ ἔχει τοὺς ἀνθρώπους του ποὺ μελετᾶνε αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις. Αὐτοὶ σίγουρα θὰ τὰ σκέφτηκαν ὅλ' αὐτά. Αὐτοὶ εἶναι εἰδικοὶ στὴν ἀποθνικοποίηση τῶν λαῶν, ἔτσι ὅπως εἶναι ὁ Σαρουτζὰ εἰδικὸς στὴν καταστροφὴ τῶν κάστρων. Νύχτα μέρα αὐτοὶ μελετᾶνε τὶς μέθοδες ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουν γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν τάξη καὶ τὴν ἠρεμία τῆς μεγάλης μας αὐτοκρατορίας.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἤπιε λίγο σερμπέτι.

—Γιὰ παράδειγμα, συνέχισε, ὑπάρχει ἕνα ἔθιμο στὶς φυλὲς τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἂν ἕνας ἄνθρωπος σκοτωθεῖ πάνω σὲ λογομαχία ἢ σ' ἐνέδρα, πρέπει ὁπωσδήποτε οἱ δικοί του νὰ πάρουν ἐκδίκηση, ἀκόμα κι ἂν περάσουν τρεῖς γενιές. Αὐτὸ τὸ ἔθιμο δένει τὶς οἰκογένειες μὲ τὴν ἁλυσίδα τοῦ θανάτου, γιατὶ ὁ ἕνας φόνος ἀκολουθεῖ τὸν ἄλλο, γιὰ πάντα. Ἕνα τέτιο ἔθιμο ἀξίζει ὅσο ἀξίζουν πολλὲς νικηφόρες μάχες. Σᾶς εἶπα ὅτι στὴν κυβέρνηση ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ἀσχολοῦνται μ' αὐτά. Αὐτοὶ τὰ σκέφτηκαν ὅλα. Σκέφτηκαν σίγουρα κι αὐτὸ τὸ ἔθιμο.

—Μοῦ φαίνεται πὼς κι οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουν ἕνα παρόμοιο ἔθιμο, παρατήρησε ὁ Τσελεμπή.

—Μπορεῖ νὰ ἔχουν, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας· ἀλλὰ ἂς ὑποθέσουμε πὼς δὲν ὑπάρχει, ἢ πὼς δὲν εἶναι ὅσο χρειάζεται διαδομένο. Τότε, ἂν εἶναι ἀπαραίτητο, ἐμεῖς θὰ φέρουμε αὐτὸ τὸ ἔθιμο ἀπὸ τὴν Ἀραβία καὶ θὰ τὸ ρίξουμε σὰν κακὸ σπόρο ἀνάμεσά τους. Μιὰ κι ἀπ' ὅ,τι λένε εἶναι ἄνθρωποι ὀξύθυμοι καὶ ἀράθυμοι αὐτὸς ὁ σπόρος μπορεῖ νὰ πιάσει μιὰ χαρὰ καὶ νὰ βλαστήσει σ' αὐτὸ τὸ ἔδαφος. Μὰ κι ἂν δὲν ριζώσει, ἐμεῖς θὰ βροῦμε κάποιον ἄλλο τρόπο, ποὺ νὰ προξενεῖ περισσότερο κακό. Ἂν χρειαστεῖ λοιπόν, θὰ φέρουμε αὐτὰ ποὺ πρέπει, ἀκόμα κι ἀπ' τὸ βασίλειο τῶν πάγων, φτάνει νὰ ἐξυπηρετήσει τὰ συμφέροντά μας.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουγε κατάπληκτος.

—Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ κάνουμε νὰ μείνουν ὅσοι ἀκριβῶς εἶναι, σὰν κι ἐκείνη τὴ ράτσα τῶν σκύλων ποὺ ποτὲ δὲ μεγαλώνουν. Εἴδατε ποτὲ τέτιους σκύλους; Οἱ ἀρχόντισες τῶν γκιαούρηδων τῆς Ἐντρενὲ ἔχουν συνήθως στὰ σπίτια τους τέτοια σκυλιά. Πάρτε χαλβά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

—Οἱ Ἀλβανοὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ μεγάλο μπελά, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ξεχυνόμασταν πρὸς τὴν Εὐρώπη, ὅταν νᾶσου κι ἐμφανίστηκαν ξαφνικὰ μπροστά μας. Κι εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ ξαφνικὸ ἐμπόδιο εἶναι πάντα τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο.

—Θὰ μετανιώσουν γι' αὐτὸν τὸ μεγάλο πόλεμο ποὺ ἄρχισαν μαζί μας, ἀλλὰ τότε θᾶναι πολὺ ἀργά, εἶπε ὁ χρονικογράφος. Θᾶχει χυθεῖ πολὺ αἷμα.

—Τὰ χτυπήματά τους μᾶς στοιχίζουν ἀκριβὰ Μεβλὰ Τσελεμπή. Ἂν ἐμεῖς δὲν καταφέρουμε νὰ τοὺς τιμωρήσουμε τώρα ὅσο πιὸ γρήγορα κι ὅσο πιὸ σκληρὰ γίνει αὐτό, τότε αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοὶ θὰ μᾶς κοστίσουν ἀκόμη περισσότερο στὸ μέλλον. Πρόκειται γιὰ τὸ γόητρο τῆς αὐτοκρατορίας μας.

—Ἀλλίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ξέρουν τί κάνουν! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Ἐγὼ σπάω συνέχεια τὸ κεφάλι μου καὶ δὲν καταφέρνω νὰ καταλάβω τοῦτο: Πῶς τόλμησαν νὰ σηκώσουν κεφάλι;

—Κι ἄλλοτε τοὺς πολεμήσαμε, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἀλλὰ τώρα ἔχουν τὸν Σκεντέρμπεη ἀρχηγό. Ἀπ' αὐτὰ ποὺ πάθαμε, συμπεραίνω πὼς αὐτὸς ὁ Σκεντέρμπεης εἶναι ἕνας τρομερὸς ἄντρας. Δίκαια τὸν λατρεύουν.

—Μιλοῦν πολὺ γι' αὐτόν, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

—Φοβᾶμαι πὼς θὰ μιλήσουν ἀκόμα περισσότερο.

—Πόσο χρονῶ εἶναι; ρώτησε ὁ Τσελεμπή. Νᾶναι νέος ἄραγε;

Ὁ γενικὸς ἔφορας σκέφτηκε ἕνα λεφτό.

—Πιστεύω πὼς εἶναι γύρω στὰ τριανταέξη. Ἴσως λίγο περισσότερο.

—Περίεργο! Θαρροῦσα πὼς εἴτανε νεότερος.

—Κάποιος φίλος μου μὲ μεγάλο ἀξίωμα τὸν γνώρισε κάποτε.

—Τὸν Σκεντέρμπεη;

—Ναί. Ὅταν εἴχαμε μαζί του τὶς πρῶτες συνομιλίες. Ὁ Πατισὰχ μας, ὁ Μουρὰτ Χάν, τὸν κάλεσε στὴν πρωτεύουσα γιὰ νὰ συζητήσουν, ἀλλ' αὐτὸς ἀρνήθηκε νᾶρθει, μολονότι ὁ Πατισὰχ ἄρχιζε τὸ γράμμα ποὺ τὸν προσκαλοῦσε μὲ τὶς λέξεις «γιέ μου».

—Ἄ! τὸν ἀχάριστο! βλαστήμησε ὁ Τσελεμπή.

—Τί ἔλεγα; εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ κουρασμένη φωνή. Ἄ! ναί. Λοιπόν, ἕνας φίλος μου, ποὺ πῆρε μέρος στὶς συνομιλίες, τὸν γνώρισε καθὼς σοῦ εἶπα.

—Πῶς εἶταν; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ χρονικογράφος.

Στὴν ὄψη εἶταν ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος, ἀποκρίθηκε ὁ γενικὸς ἔφορας. Θυμᾶμαι πὼς αὐτὲς εἶταν οἱ πρῶτες λέξεις ποὺ μοῦ εἶπε ὁ φίλος μου ὅταν γύρισε ἀπ' τὴν Ἀλβανία. Καὶ γὼ τότε τὶς ἴδιες

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἐρωτήσεις τοῦ ἔκανα σὰν αὐτὲς ποὺ μοῦ κάνεις καὶ σὺ τώρα. Ὁ φίλος μου μοῦ εἶπε ἀκόμα πὼς κεῖνες τὶς μέρες ὁ Σκεντέρμπεης εἶταν μᾶλλον κρυολογημένος. Εἶχε βραχνὴ φωνὴ καὶ δὲν ἔβγαζε τὸ μάλλινο φουλάρι του οὔτε καὶ στὶς συνομιλίες ἀκόμα.

—Μὲ μάλλινο φουλάρι στὸ λαιμό! ἔκανε ὁ χρονικογράφος ολότελα σαστισμένος. Περίεργο! Ὥστε λοιπὸν εἶναι ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος! Τίποτε περισσότερο!

—Ἐγὼ φοβᾶμαι τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν συνηθισμένη ὄψη, εἶπε ὁ γενικός ἔφορας. Ὁ φίλος μου ποὺ σοῦ εἶπα, μοῦχε πεῖ τότε πὼς ἡ φωνή τοῦ Σκεντέρμπεη εἶταν ἐπιβλητική καὶ μεγαλόπρεπη. Ἀμέσως μετὰ τὶς συνομιλίες, ὁ φίλος μου μὲ τὸ μεγάλο ἀξίωμα πῆρε ἄδεια γιὰ νὰ ἠρεμήσει. Τόσο ταράχτηκε ἀπ' ὅλα τοῦτα.

Ὁ Μεβλὰ κοίταζε σὰ χαμένος.

—Βέβαια ἡ κύρια αἰτία δὲν εἶταν ἡ φωνὴ τοῦ Σκεντέρμπεη, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μάλιστα, μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα πὼς ἡ φωνή του ἔπαιξε ἕνα μικρὸ μόνο ρόλο. Τὸ πιὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι ἐκεῖνες οἱ συνομιλίες εἴτανε πολὺ δύσκολες. Ναί! Πολὺ δύσκολες πρόσθεσε ἔπειτα ἀπὸ λίγο.

Ὁ χρονικογράφος ἀνάπνευσε βαθιά.

—Ἡ ζωὴ εἶναι μικρὴ κι ἔχουμε μπροστά μας τόσα πράγματα νὰ κάνουμε! εἶπε.

—Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ κάνουμε εἶναι νὰ πάρουμε τὸ κάστρο, εἶπε ὁ ἔφορας. Μᾶς πλακώνει μὲ τὴ σκιά του.

—Αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ ὅλους μας μιὰ πολὺ μεγάλη χαρά.

—Φυσικά, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μόνο ποὺ θὰ πρέπει νὰ θυμόμαστε πὼς κι ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ κάστρου, ὁ πόλεμος θὰ συνεχιστεῖ ἄγρια. Τὰ κάστρα τους μποροῦμε νὰ τὰ πάρουμε, ἀλλ' αὐτὰ σὲ τελευταία ἀνάλυση, δὲν εἶναι παρὰ ἕνας σωρὸς ἀπὸ πέτρες ποὺ μποροῦν νὰ τὶς ξαναπάρουν ἔτσι ὅπως τὶς πήραμε καὶ μεῖς. Ὁ πόλεμος θἆναι καθὼς προβλέπω μακρὺς καὶ πιὸ δύσκολος ἀπὸ μιὰ ἐπίθεση στὰ τείχη τοῦ κάστρου. Ὑπάρχουν πολλὰ πράγματα ποὺ ἐνάντιά τους θὰ πρέπει νὰ παλέψουμε ἑκατοντάδες φορὲς ἢ κι ἑκατοντάδες χρόνια γιὰ νὰ τὰ καταστρέψουμε. Κι ἴσως αὐτὸ νἆναι πάλι λίγο.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ εἶχε μιὰ τέτια πείνα ποὺ αὐτὴ τὴ φορὰ πῆρε ἕνα κομμάτι χαλβᾶ χωρὶς νὰ τοῦ τὸ πεῖ ὁ φίλος του. Ὁ γενικὸς ἔφορας δὲν τὸ ἀντιλήφτηκε.

—Σκεφτήκατε ποτὲ τὴ δύναμη ποὺ μπορεῖ νἄχει ἕνα τραγούδι; ρώτησε ἀναπάντεχα ὁ γενικὸς ἔφορας. Ὁ πόλεμος ποὺ ἄρχισε πρὶν ἀπὸ ἕνα μήνα γιὰ παράδειγμα, μετατρέπεται τώρα σ' ἕνα τραγικὸ τραγούδι. Ἂν χρησιμοποιοῦσαν τὰ λόγια ποὺ σᾶς ἀρέσουν, θἄλεγα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πὼς αὐτὸς ὁ πόλεμος ποὺ ἔγινε τραγούδι, κινεῖται μέσα στοὺς αἰῶνες σὰν μιὰ ὁμίχλη σπρωγμένη ἀπ᾽ τὸν ἄνεμο. Ὁ πόλεμος τελειώνει, μὰ τὸ τραγούδι συνεχίζει νὰ περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη. Κι αὐτὸ θὰ γεννήσει πάλι νέους πολέμους, γιατὶ αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι φτιαγμένος ἔτσι ποὺ κάθε πράγμα ἀναπαράγεται συνεχῶς. Τὸ κακὸ ποὺ κουβαλάει μέσα του ἐπαναλαμβάνεται πάλι καὶ πάλι, ἀδιάκοπα. Πῶς νὰ ἐξαφανίσουμε αὐτὸ .ὁ μαῦρο πουλί; Νὰ τί μπερδέματα ἀκολουθοῦν τὸν πόλεμο! Ἢ ἂς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὴ γλώσσα τους. Ὅταν πρὶν ἀπὸ λίγο μοῦ μιλούσατε γιὰ τὴν παράξενη προφορά τους, ἐγὼ σκεφτόμουνα πόσο δύσκολο θἄτανε ν᾽ ἀλλάξει κάτι στὴ σύνταξη αὐτῆς τῆς γλώσσας, ἢ στὴν προφορά της. Αὐτὸ βέβαια εἶναι μιὰ πολὺ δύσκολη ἐπιχείρηση Μεβλὰ Τσελεμπή, πιὸ δύσκολη κι ἀπ᾽ τὸ σπάσιμο τῆς καστρόπορτας ἢ ἀπ᾽ τὴν καταστροφὴ τῶν τειχῶν τοῦ κάστρου. Ἐδῶ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει οὔτε τὸ κανόνι οὔτε τὰ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονα Καουρί. Χρειάζονται μεγάλες προσπάθειες. Γι᾽ αὐτὸ θὰ χυθοῦν κι ἄλλοι ποταμοὶ ἀπ᾽ τὸ ἱερὸ τούρκικο αἷμα.

—Ἔτσι φαίνεται ἔγραψε ὁ οὐρανός, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ λυπημένα. Ἔχουμε μπροστά μας ἀμέτρητους πολέμους.

—Τούτη δῶ εἶναι ἡ δυσκολότερη ἐποχὴ ἀπὸ ποτέ, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἔχουμε πολλοὺς ἐχθροὺς νὰ πολεμήσουμε. Αὐτοὶ ἴσως νὰ βρίσκονται κάτω ἀπ᾽ τὸ πέλμα μας, μὰ θὰ πάρουν θάρρος ὁ ἕνας ἀπ᾽ τὸν ἄλλο, θὰ ἑτοιμαστοῦν καὶ θὰ μᾶς χτυπήσουν.

—Εἶναι μικροὶ λαοὶ ποὺ συνήθως φέρνουν μεγάλους μπελάδες. Πολεμοῦν ὥσμε τὸ τέλος, γιὰ τὴ ζωὴ ἢ τὸ θάνατο.

—Ταραγμένοι καιροί!

—Ὁ Σκεντέρμπεης εἶναι τὸ χειρότερο κακὸ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς τύχει σὲ μιὰ στιγμὴ σὰν ἐτούτη, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ κουρασμένη φωνή. Μὰ τί νὰ κάνουμε! Πρόσθεσε ἔπειτα ἀπὸ λίγο. Αὐτὸς μᾶς ἐπέβαλε τὸν πόλεμο.

—Καὶ μεῖς ἤρθαμε ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσουμε τοὺς λογαριασμοὺς μαζί του, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

—Ἡ πρωτεύουσα ἀνησυχεῖ πολύ, τὸν διέκοψε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ὁ σουλτάνος περιμένει νύχτα μέρα τὴν εἴδηση τῆς πτώσης τοῦ κάστρου. Τοῦτο τὸ κάστρο εἶναι γιὰ μᾶς μιὰ κακιὰ προειδοποίηση, πρόσθεσε.

—Τὸ στρατόπεδο μοῦ φάνηκε πολὺ ἥσυχο, ρώτησε ὁ χρονικογράφος. Μήπως θὰ κάνουμε καμιὰ καινούρια ἐπίθεση;

—Κάτι θὰ γίνει, εἶπε ξερὰ ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κατάλαβε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσει ἄλλες ἐξηγήσεις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μίλησαν κάμποσο ἀκόμα ὥσπου ὁ χρονικογράφος κατάλαβε πὼς ἄρχισε νὰ ξαναλέει τὰ ἴδια πράγματα. Τότε ζήτησε συγνώμη ἀπ᾽ τὸν οἰκοδεσπότη κι ἀφοῦ τὸν χαιρέτησε βγῆκε.

Αἰσθανόταν ὁλότελα ἐξαντλημένος. Διάφορες σκέψεις μπερδεύονταν μέσ᾽ τὸ μυαλό του. Εἴτανε μιὰ ἥσυχη νύχτα. Στὸ ἀπέραντο στρατόπεδο ὅλα εἶχαν τὸ συνηθισμένο τους ρυθμό. Οἱ στρατιῶτες πηγαινοέρχονταν σὰν μυρμήγκια. Καθὼς βάδιζε στὸ κεντρικὸ μονοπάτι, ἄκουσε τὸ θόρυβο ἀπὸ μερικὰ ἁμάξια ποὺ ἔρχονταν πίσω του. Γύρισε τὸ κεφάλι καὶ τοῦ φάνηκε πὼς σ᾽ ἕνα ἀπ᾽ αὐτὰ διάκρινε τὸν ἀστρολόγο. Τάχυνε τὸ βῆμα μὴ θέλοντας νὰ τὸν προφτάσουν, μὰ ὅταν εἶδε πὼς μόλο τὸ τρέξιμο αὐτὰ πλησίαζαν, ἔστριψε σ᾽ ἕνα μονοπάτι, ἀνάμεσα ἀπ᾽ τὶς σκηνὲς τῶν ἐθελοντῶν.

Ὅταν κάποτε ἔφτασε στὴ σκηνή του, ξάπλωσε χωρὶς νὰ γδυθεῖ πάνω στὶς προβιὲς κι ἐνῶ ἀποκοιμιόταν (ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἀστρολόγος καταριόταν μέσα του γιὰ τὴν ἀπιστία τοῦ φίλου του), σκέφτηκε ἀόριστα πὼς παρόλ᾽ αὐτά, ἡ ζωὴ εἶναι γλυκειά.

Τὸ ἴδιο πράγμα γιὰ τὴ ζωὴ σκεφτόταν ἐκείνη τὴ στιγμὴ κι ὁ ἀστρολόγος ποὖχε κατέβει ἀπὸ τ᾽ ἁμάξι κι εἶταν ἕτοιμος νὰ μπεῖ κάτω ἀπ᾽ τὴ γῆ μαζὶ μὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ σκαφτιάδες ποὺ θ᾽ ἀντικαταστοῦσαν τὸ προηγούμενο συνεργεῖο. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ ἀστρολόγος ἑτοιμαζόταν νὰ μπεῖ κάτω ἀπ᾽ τὴ γῆ, ἔριχνε ἕνα λυπημένο βλέμμα γύρω του κι ἀποροῦσε πὼς μέχρι τότε δὲν εἶχε προσέξει πόσος ὄμορφος εἶταν ὁ κόσμος. Σ᾽ ὅλη του τὴ ζωή, ἀνικανοποίητος ἀπ᾽ αὐτὰ ποὺ ἴσαμε τότε εἶχε κερδίσει, προσπαθοῦσε ν᾽ ἀνέβει ψηλότερα, μ᾽ ὅλα τὰ μέσα, πράγμα ποὺ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ γευτεῖ τὴ χαρὰ ποὺ δίνει τὸ φτάσιμο ἑνὸς σκοποῦ. Τώρα ποὺ ἡ μοίρα του περιορίστηκε σὲ μιὰ ὑγρὴ καὶ σκοτεινὴ στοά, καταλάβαινε πολὺ καλὰ πὼς πολλὲς ἀπ᾽ τὶς μέρες του θὰ μποροῦσαν νἆναι εὐτυχισμένες, ἂν δὲν τὶς σκοτείνιαζε ἡ ἀκόρεστη λαχτάρα γιὰ μιὰ πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία.

Κάθε φορὰ ποὺ ἑτοιμαζόταν νὰ κατέβει κάτω στὴ γῆ, τὸν κεντοῦσε ὅπως ἡ κοφτερὴ μύτη ἑνὸς μαχαιριοῦ ἡ σκέψη πὼς δὲ θἄβγαινε ξανὰ ἀπὸ κεῖ. Μόλο ποὺ οἱ σκαφτιάδες δούλευαν τώρα μὲ πολὺ προφύλαξη (σχεδὸν δὲν ἔσκαβαν, μόνο ἔξυναν ἐλαφρὰ τὴ γῆ), ἡ ἀμφιβολία ὅτι μποροῦσαν ν᾽ ἀνακαλυφθοῦν ἀπ᾽ τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου, κρεμόταν μέρα καὶ νύχτα πάνω ἀπ᾽ τὸ κεφάλι τους. Ὁ πρῶτος κίνδυνος εἴτανε νὰ τοὺς ἀνακαλύψουν. Ὁ δεύτερος εἴτανε τὴ στιγμὴ ποὺ θ᾽ ἄνοιγαν τὴ στοά. Οἱ σκαφτιάδες ποὺ θἄχανε τὴν κακιὰ τύχη νὰ τὴν ἀνοίξουν, μποροῦσαν νἆναι τὰ θύματα τοῦ πρώτου αἱματοχυλίσματος! Ἀκόμα κι ἂν σώζονταν ἀπ᾽ τὴν πρώτη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

αἱματηρὴ συνάντηση μὲ τὸν ἐχθρὸ (ἂν ἡ στοὰ ἄνοιγε ἥσυχα, τὸ πρῶτο αἱματοκύλισμα δὲ θὰ γινόταν στὴν ἔξοδο τῆς στοᾶς, ἀλλὰ κάπου μέσ᾽ τὸ λαβύρινθο ἀπ᾽ τὶς σπηλιὲς τοῦ κάστρου), οἱ σκαφτιάδες μποροῦσαν νὰ συντριβοῦν ἀπ᾽ τὴν ὁρμητικὴ προέλαση τῶν γενίτσαρων. Μόλις θὰ τρυποῦσε ἡ στοά, οἱ γενίτσαροι θὰ χύνονταν στὶς σπηλιὲς σὰν ὑπόγειος χείμαρος, κι οἱ σκαφτιάδες σπρωγμένοι ἀπ᾽ τὸ μανιασμένο κύμα, θὰ βρίσκονταν ξαφνικὰ κουρασμένοι κι ἄοπλοι, μπροστὰ στὰ κοντάρια τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κάστρου.

Ὅσο πλησίαζε ὁ καιρὸς γιὰ τ᾽ ἄνοιγμα τῆς στοᾶς, τόσο περισσότερο ἀνησυχητικοὶ γίνονταν οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ ἀστρολόγου. Τώρα ὅλες τὶς νύχτες, ἐνῶ τὸ στρατόπεδο εἶταν βυθισμένο στὸν ὕπνο, στὶς σκηνὲς κοντὰ στὸν φοῦρνο στέκονταν ἕτοιμοι ὁπλισμένοι μέχρι τὰ δόντια, ἑκατοντάδες γενίτσαροι. Ἐκεῖνες τὶς δυὸ τελευταῖες νύχτες, μερικὲς ἄλλες ἑκατοντάδες γενίτσαροι εἶχαν μπεῖ στὴ στοά, ἕτοιμοι γιὰ τὴν ἐπίθεση σὲ περίπτωση τυχαίου ἀνοίγματος τῆς στοᾶς. Στέκονταν μέσα σὲ κείνη τὴ σκοτεινιά, ἀκίνητοι σὰν τὰ ἀγάλματα, ἐνῶ οἱ σκαφτιάδες περνοῦσαν δίπλα τους κουβαλῶντας τὰ τελευταῖα σακκούλια χῶμα. Ἡ παρουσία τῶν γενίτσαρων ἔκανε τὴν ἀναπνοὴ στὴ στοὰ πολὺ δύσκολη καὶ πολὺ συχνὰ συνέβαινε νὰ λιποθυμοῦν οἱ ἐργάτες. Κάθε δυὸ ὧρες οἱ γενίτσαροι ἔδιναν τὴ θέση τους σὲ καινούρια στρατεύματα.

Ἀπ᾽ ὅλ᾽ αὐτὰ φαινόταν πὼς ἡ στιγμὴ τοῦ ἀνοίγματος τῆς στοᾶς εἶταν πολὺ κοντά. Περπατῶντας ἀργὰ μέσ᾽ τὸ σκοτάδι, μὲ τοὺς σάκκους ριγμένους πάνω στὶς πλάτες, πίσω ἀπὄνα ἀξιωματικὸ ποὺ εἶχε καταδικαστεῖ γιατὶ στὴν ἐπίθεση ἐνάντια στὸ κάστρο, ἀφοῦ ἀνέβηκε ὥς τὴ μέση τῆς σκάλας, ξαφνικὰ γύρισε πίσω ἀφήνοντας μόνους τοὺς στρατιῶτες του, ὁ ἀστρολόγος σκέφτονταν πὼς κεῖνες τὶς τελευταῖες δυὸ τρεῖς μέρες, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ᾽ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ καινούριος ἀστρολόγος δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα ἀπ᾽ τὴν πρωτεύουσα καὶ νὰ κάνει μιὰ τελευταία ἀπόπειρα ν᾽ ἀλλάξει τὴν τύχη του. Ἑρμηνεύοντας τὴ θέση τῶν ἄστρων τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ φιδιοῦ, (ἐδῶ εἶτανε ὁλοφάνερος ὁ ὑπαινιγμὸς γιὰ τὴ στοά) μποροῦσε θαρρετὰ νὰ προτείνει ποιά νύχτα θἄπρεπε ν᾽ ἀνοίξει ἡ στοά, κάνοντας ἔτσι μιὰ τελευταία προσπάθεια νὰ βγάλει ἀπ᾽ τὴ λάσπη τὸ πεπρωμένο του ἢ νὰ τὸ θάψει βαθιὰ μιὰ γιὰ πάντα. Τώρα ὅμως βρίσκονταν στὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ γιὰ νὰ φτάσει ἡ φωνή του ὥσμε ἐκεῖνες τὶς ψηλὲς σφαῖρες, χρειαζόταν μιὰ ὁλόκληρη στρατιὰ ἀπὸ πιστοὺς φίλους. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν εἶταν ἕνας ἀπ᾽ αὐτούς. Ὁ ποιητὴς Σαντεντὶν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει ἴσως, τώρα ὅμως ποὺ δὲν εἶταν τίποτ᾽ ἄλλο ἀπόνα τυφλὸ ραψωδό, εἶταν πολὺ δύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σκολο νὰ πάρουν τὰ λόγια του στὰ σοβαρά. Ὁ ἰσχυρὸς μουφτῆς, αὐτὸς ποὺ τὸν ἔσπρωξε νὰ κάνει τὶς προβλέψεις γιὰ τὴ μέρα ποὺ θἄπρεπε νὰ ἐξαπολυθεῖ ἡ ἐπίθεση καὶ πραγματικὸς ὑπαίτιος γιὰ τὴ δυστυχία του, τώρα σίγουρα θἆχε ξεχάσει καὶ τ' ὄνομά του. Μὰ κι ἂν ἀκόμα εἶχε τὴν παραμικρὴ ἐπιθυμία νὰ τὸν βοηθήσει, δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάνει μπροστὰ στὰ ψυχρὰ βλέμματα τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου.

Ὁ ἀστρολόγος ἀνάσανε βαθιά. Ἀπόψε στὴ στοὰ οἱ γενίτσαροι εἶταν περισσότεροι ἀπὸ ποτέ. Στέκονταν στὰ πλάγια ὄρθιοι, ἀκίνητοι τρία τέσσερα βήματα μακρυὰ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο. Τὸ ἀδύνατο φῶς τῆς στάχτης ποὺ καιγόταν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὰ μικρὰ δοχεῖα φώτιζε τρομαχτικὰ τὰ πρόσωπά τους, κάνοντας νὰ ἀναπηδοῦν στὸ μισόφωτο, τὸ πηγούνι, τὸ μέτωπο κι ἡ μύτη κι ἀφήνοντας στὴ σκοτεινιὰ τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα.

Ὁ ἀστρολόγος βάδιζε κείνη τὴ στιγμὴ ἐκεῖ ποὺ ἄρχιζε ἡ απότομη κλίση. Ἤξερε πὼς ἀπὸ πάνω τους βρίσκονταν τὰ θεμέλια τοῦ τοίχου ποὺ ἡ στοὰ προσπαθοῦσε νὰ περάσει ἀγγίζοντάς τον ὅσο τὸ δυνατὸ λιγότερο. Σὲ τοῦτο τὸ μέρος, ποὺ τὸ βάθος εἶτανε πολὺ μεγάλο, ὁ ἀέρας εἶτανε περισσότερο βαρὺς κι ὑγρός. Ἔπειτα ἡ στοὰ ἀνέβαινε στὸ ἴδιο πρωτινὸ ἐπίπεδο. Ὁ ἀστρολόγος βρίσκονταν τώρα κάτω ἀπ' τὸ κάστρο. Στὸ βάθος τῆς στοᾶς ἀντίκρυσε μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἄντρες ποὺ στέκονταν ὄρθιοι. Οἱ σκαφτιάδες ποὖχαν δουλέψει ὅλο τ' ἀπόγεμα, ἄφηναν τώρα τὴ θέση τους στοὺς νυχτερινούς. Οἱ ξένοι μιλοῦσαν μεταξύ τους δείχνοντας μὲ τὸ χέρι μιὰ ἀπ' τὶς πλευρὲς τῆς σήραγγας καὶ μιὰ τὴν ἐπάνω κλίση της, ἐκεῖ ποὺ ἔσταζε νερό. Ὁ ἀστρολόγος ἀναγνώρισε ἀνάμεσά τους τὸν ἀρχιτέκτονα Καουρὶ καὶ τὸν ἀλλαϊμπέ. Κάτι ἔλεγαν στὸν στρατηγὸ τοῦ μηχανικοῦ, τὸν Οὐλοὺγκ μπέη. Στὸ πρόσωπο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου εἶταν ζωγραφισμένη ἡ ἀνησυχία. Ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ σήκωνε ἀδιάκοπα τὸ χέρι, δείχνοντας ἕνα κύκλο πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του. Ὁριζε φαίνεται τὸ σημεῖο ποὺ θἄνοιγε ἡ στοά.

Μιλοῦσαν χαμηλόφωνα. Οἱ σκαφτιάδες ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ δουλεύουν, δὲν ἔκαναν τὸν παραμικρὸ θόρυβο. Ἔκοβαν τὴ γῆ μὲ μεγάλα μαχαίρια. Ὁ ἀστρολόγος βάλθηκε νὰ γεμίζει τὸ σάκκο του μὲ χῶμα. Φαίνεται ἡ στοὰ δὲν θὰ προχωροῦσε ἄλλο. Οἱ σκαφτιάδες πλάταιναν τώρα τὶς πλευρές της. Αὐτὸ γινόταν γιὰ ν' ἀνοίξει μᾶλλον ἕνας μικρὸς χῶρος κάτω ἀπ' τὴν ἔξοδο, ἔτσι ποὺ νὰ μποροῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ τὴ μοιραία στιγμὴ ὅσοι περισσότεροι γενίτσαροι γίνονταν.

Ὁ ἀστρολόγος γέμισε τὸ σάκκο καὶ τὸν φόρτωσε στοὺς ὤμους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

του. Περνώντας δίπλα ἀπ' τὴν ὁμάδα τῶν ἀνώτερων ὑπαλλήλων, ἄκουσε πάλι τὶς χαμηλὲς ἀνήσυχες φωνές τους. Εἶταν φανερὸ πὼς κείνη τὴ νύχτα κάτι θὰ συνέβαινε. Ἡ ἀνησυχία κι ἀναμονὴ γίνονταν παντοῦ αἰσθητές. Πέρασε μὲ τὸ σάκκο στοὺς ὤμους δίπλα ἀπ' τοὺς στρατιῶτες ποὺ στέκονταν ὄρθιοι σὰν ἀγάλματα, κατέβηκε τὴν κλίση τῆς στοᾶς, τὴν ἀνέβηκε κι ἔφτασε στὸ μέρος ποὺ ἐπιτρέπονταν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ καροτσάκια.

—Λοιπὸν τί γίνεται ἀπὸ κείνη τὴ μεριά; τὸν ρώτησε ὁ ἄντρας μὲ τὸ καροτσάκι.

Ὁ ἀστρολόγος σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Δὲν ξέρω.

—Μοῦ φαίνεται πὼς ἀπόψε θ' ἀνοίξουν τὴ στοά.

—Ἔτσι μοῦ φαίνεται καὶ μένα, εἶπε ὁ ἀστρολόγος ἀδειάζοντας τὸ σάκκο.

Ὁ ἄλλος ἀναστέναξε.

Ὁ ἀστρολόγος γύρισε πίσω μὲ τὸν ἄδειο σάκκο πάνω στοὺς ὤμους.

Εἶταν φανερὸ πὼς ἀπόψε ὅλα θὰ μποροῦσαν νὰ συμβοῦν. Ὅταν ἔφτασε στὸ τέρμα τῆς στοᾶς, ἐκεῖνοι βρίσκονταν ἀκόμη ἐκεῖ καὶ μιλοῦσαν μεταξύ τους χαμηλόφωνα, δείχνοντας κάπου κάπου μὲ τὸ χέρι ἐκεῖνο τὸν κύκλο πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους. Ἡ παρουσία τους ἔδινε στὸν ἀστρολόγο μιὰ αἴσθηση σιγουριᾶς κι ἐμπιστοσύνης. Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ δούλευαν ἐκεῖ κάτω δὲν εἶταν τελικὰ ὁλότελα ἐγκαταλειμένοι, ἐφόσον τέτιοι ἀνώτεροι κρατικοὶ ὑπάλληλοι εἶχαν κατέβει ἐκεῖ, μαζί τους, τούτη τὴν ἐξαιρετικὴ νύχτα.

Ἐνῶ ὁ ἀστρολόγος κουβαλοῦσε τὸν δεύτερο σάκκο μὲ χῶμα, συνάντησε στὸ δρόμο δυὸ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ποὺ κουβαλοῦσαν μιὰ κοντὴ κι ἀρκετὰ φαρδιὰ σκάλα.

—Μπάζουν τὶς σκάλες, εἶπε ὁ ἄντρας μὲ τὸ καροτσάκι. Τούτη δῶ εἶναι ἡ δεύτερη σκάλα ποὺ φέρνουν. Καὶ πρόσθεσε: Τὴν πρώτη σίγουρα τὴν πήγανε στὴν ἄλλη ἔξοδο.

—Ἔχεις δίκιο, εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Τὴν εἶδα ἐκεῖ.

—Καὶ στὴν ἄλλη ἔξοδο εἶναι τὰ πάντα ἕτοιμα;

—Δὲν ξέρω. Ἔχω πολλὲς μέρες νὰ πάω ἀπὸ κείνη τὴ μεριά.

Ὅταν ὁ ἀστρολόγος γύρισε πάλι στὸ βάθος τῆς στοᾶς, ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί, ὁ ἀλλαϊμπὲς καὶ οἱ δυὸ ἄγνωστοι ἀπομακρύνονταν. Ἐκείνη ἡ αἴσθηση τῆς σιγουριᾶς καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ποὖχε γεννήσει ἡ παρουσία τους ὅσο βρίσκονταν μαζί τους στὶς ψυχὲς τῶν σκαφτιάδων ἔδωσε τώρα τὴ θέση της στὸ κενὸ καὶ τὸ φόβο. Στὸ βάθος τῆς στοᾶς ὅμως ἔμεινε ὁ Οὐλοὺγκ μπέης μὲ τὸ βοηθό του κι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἕνα ἀξιωματικὸ τῶν γενίτσαρων. Ὁ ἀξιωματικὸς στεκόταν ὄρθιος στὴν ἄκρη καὶ κοίταζε γύρω μὲ βλέμμα ἀνέκφραστο. Ὅση ὥρα βρισκόταν ἐκεῖ ἡ ὁμάδα τῶν ὑπάλληλων, ὁ ἀξιωματικὸς δὲν εἶχε γίνει ἀντιληπτός. Μόνο ὅταν φύγανε, οἱ σκαφτιάδες πρόσεξαν ξαφνικὰ τὴν αὐστηρὴ καὶ βουβὴ φιγούρα του, σὰν μόλις τότε νἆχε βγεῖ ἀπ᾽ τὸ σκοτάδι. Ἐκεῖνος ὁ ἀξιωματικὸς θἄτανε μᾶλλον ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρώτης ὁρμητικῆς ἐπίθεσης.

Οἱ σκαφτιάδες φάρδαιναν γρήγορα τὸν μικρὸ χῶρο ποὖχε δημιουργηθεῖ στὸ στόμιο τῆς στοᾶς. Τὸ χῶμα εἶταν μαλακὸ καὶ κοβόταν εὔκολα. Ὁ ἀστρολόγος κι οἱ ἄλλοι ἐργάτες ἵδρωναν τρομαχτικά. Σὲ μιὰ ἀπ᾽ τὶς πλευρὲς τοῦ μικροῦ χώρου ἀνοίχτηκε γρήγορα ἕνα χαμηλὸ βαθούλωμα ποὺ χώθηκαν γρήγορα ἄλλοι στρατιῶτες, στριμωγμένοι ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλο. Ἔμοιαζαν μὲ τὶς φιγοῦρες ἑνὸς ἀνάγλυφου. Οἱ σκαφτιάδες τώρα ἔξυναν τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ χώρου δημιουργώντας μέρος καὶ γι᾽ ἄλλους στρατιῶτες. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι κοίταζαν σὰν ἀπολιθωμένοι τὴν κοντὴ καὶ φαρδιὰ σκάλα ποὺ εἶταν στηριγμένη ἐκεῖ κοντὰ καὶ ποὺ σύντομα θὰ τοὺς ὁδηγοῦσε στὴ συνάντηση μὲ τὴ μοίρα τους.

Κανένας δὲν ἤξερε τί ὥρα εἶταν. Ἤξεραν μόνο πὼς ἐκεῖ, πάνω ἀπ᾽ τὰ κεφάλια τους, εἶτανε νύχτα. Κάπου κάπου ὁ Οὐλοὺγκ μπέης κοίταζε ἀνήσυχος μέσ᾽ τὸ σκοτάδι τῆς στοᾶς. Περίμενε μᾶλλον τὸν ἀγγελιοφόρο ποὺ θἄφερνε τὴ διαταγὴ γιὰ τὸ τρύπημα τῆς στοᾶς. Ἡ διαταγὴ ἀργοῦσε νἄρθει ἢ ἔτσι φαινόταν σ᾽ αὐτοὺς ποὺ εἶταν χωμένοι μέσα στὴ γῆ. Οἱ ἄλλοι, ποὺ βρίσκονταν πάνω, μπορεῖ νὰ σκέφτονταν διαφορετικά.

Ὅλοι βρίσκονταν σ᾽ ἀναμονὴ ὅταν ξαφνικά, σ᾽ ἕνα σημεῖο κοντὰ στὴ μέση τῆς στοᾶς, σὰν κάτι νὰ σείστηκε κι ἀμέσως μετὰ ἀκούστηκε μιὰ βαθιὰ βουή. Γύρισαν ὅλοι κατατρομαγμένοι πρὸς τὰ κεῖ. Ἕνας κούφιος ἦχος διαδέχτηκε τὸ βουητό. Μέσα στὴν ἀπόλυτη ἡσυχία ποὺ ἀκολούθησε, ἀκούστηκε ἕνα ἐλαφρὸ γλύστρημα, σὰν τὸ περπάτημα κάποιου πάνω σ᾽ ἕνα σωρὸ ἀπὸ μαλακὸ χῶμα. Ἔπειτα ἁπλώθηκε πάλι μιὰ νεκρικὴ σιωπή.

Ὁ Οὐλοὺγκ μπέης κι ὁ βοηθός του ἄρχισαν νὰ τρέχουν μέσ᾽ τὴ στοά. Οἱ ἄλλοι, στρατιῶτες, μηχανικοί, σκαφτιάδες, φορτωτές, κουνήθηκαν ξαφνικὰ σὰ νὰ λύθηκαν ἀπὸ μάγια. Κάποιος φώναξε «εἴμαστε χαμένοι», κάποιος ἄλλος «σεισμός». Δυὸ τρεῖς θέλησαν νὰ τρέξουν πίσω ἀπ᾽ τὸν Οὐλοὺγκ μπέη, ἀλλ᾽ ἀμέσως ὁ ἀξιωματικὸς τῶν γενίτσαρων, ποὺ ὥς τότε στέκονταν βουβὸς σὰν μούμια, τράβηξε τὸ σπαθὶ καὶ φώναξε:

—Ἡσυχία! Μὴν κουνιέστε! Πίσω ὅλοι!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Οἱ ἄλλοι ὑπάκουσαν.

Σὲ κείνη τὴ σιωπὴ ἄκουγαν τὸν πνιγμένο θόρυβο ἀπ' τὰ βήματα τοῦ Οὐλοὺγκ μπέη καὶ τοῦ βοηθοῦ του ποὺ ξεμάκραιναν ἀδιάκοπα, μέσ' τὴ στοά. Ἔπειτα δὲν ἀκούγονταν μήτε κεῖνος ὁ θόρυβος τῶν βημάτων. Ἀκούστηκαν μερικὰ ἄλλα βιαστικὰ κι ἐλαφριὰ βήματα. Ἀπ' τὴν ἄλλη διακλάδωση τῆς στοᾶς ἐρχόταν τρέχοντας ἕνας στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ.

—Τί ἔγινε; ρώτησε μὲ κομένη ἀνάσα.

—Δὲν ξέρουμε τίποτα. Τώρα θὰ τὸ μάθουμε, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς μὲ ἤρεμη φωνή.

—Ἀλλάχ, τί μᾶς ἔτυχε!

—Ἡσυχία, διάταξε ὁ ἀξιωματικός.

—Ἔρχονται, εἶπε κάποιος μὲ χαμηλὴ φωνή. Ὅλοι τέντωσαν τ' αὐτιά. Ἀκούγονταν βήματα. Δὲν ἔτρεχαν. Ἔρχονταν ἀργά, σουρτά.

—Μὰ τί ἔγινε;

Τὰ πρόσωπα τοῦ Οὐλοὺγκ μπέη καὶ τοῦ βοηθοῦ του εἶταν κατάχλωμα, λουσμένα στὸν κρύο ἱδρῶτα.

—Εἴμαστε χαμένοι!

—Ἀλλίμονο σὲ μᾶς!

—Ἡσυχία, πρόσταξε ὁ ἀξιωματικός. Γιὰ τί πρόκειται ἐφέντη μ';

—Κοντὰ στὰ θεμέλια βούλιαξαν τὴ γῆ, εἶπε ὁ Οὐλοὺγκ μπέης μ' ἀδύναμη φωνή.

—Αὐτοὶ ἐκεῖ πάνω τὄκαναν; ρώτησε ὁ ἀξιωματικὸς σηκώνοντας ψηλὰ τὸ χέρι.

—Ναί. Αὐτοὶ ἐκεῖ πάνω!

—Μᾶς ἀνακάλυψαν! εἶπε κάποιος ἄλλος.

—Ἐνῶ ἐμεῖς δὲν ὑποπτευόμασταν τίποτα!

—Ταφήκαμε ζωντανοί!

—Ἡσυχία! ξαναπρόσταξε ὁ ἀξιωματικός. Τί μπορεῖ νὰ γίνει; ρώτησε τὸν Οὐλοὺγκ μπέη.

—Τίποτα! ἀποκρίθηκε ὁ στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ.

—Δὲν μποροῦμε ν' ἀνοίξουμε μιὰ τρύπα καὶ νὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ; ξαναρώτησε ὁ ἀξιωματικός.

—Ὄχι. Τώρα βρίσκονται ἀπὸ πάνω μας. Παρακολουθοῦν κάθε μας κίνηση.

—Ἴσως ἡ γῆ βούλιαξε μόνη της.

—Ὄχι, τὴν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

—Τότε, θὰ πεθάνουμε, εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς μὲ ἤρεμη φωνή,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γυρνώντας σ' ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἀλλὰχ διάλεξε γιὰ μᾶς αὐτὸ τὸ θάνατο κι ἐμεῖς θὰ τὸν ἀποδεχτοῦμε.

Μερικοὶ ἄρχισαν νὰ προσεύχονται, ἐνῶ οἱ περισσότεροι ἔκλαιγαν.

Ὁ ἀστρολόγος πῆρε τὸ κεφάλι του ἀνάμεσα στὰ χέρια καὶ κάθησε κατάχαμα.

Ἀπὸ τούτη τὴ στιγμὴ τὸ πνεῦμα του θἄρχιζε ν' ἀποχωρίζεται τὸν κόσμο.

—Γιατί νὰ μὴν παραδοθοῦμε; εἶπε κάποιος χαμηλόφωνα.

—Σιωπὴ παλιάνθρωπε! οὔρλιαξε ὁ ἀξιωματικός.

—Ποιός διατάζει ἐδῶ; εἶπε ὁ Οὐλοὺγκ μπέης. Ἐδῶ κουμαντάρω ἐγώ!

—Ἐγὼ κουμαντάρω τοὺς γενίτσαρούς μου! εἶπε ὁ ἀξιωματικός.

—Ἐδῶ κουμαντάρω ἐγώ! εἶπε πάλι ὁ Οὐλοὺγκ μπέης. Δὲν δέχομαι λέξη!

—Πέστε μου Οὐλοὺγκ μπέη, θέλετε νὰ παραδοθοῦμε;

—Ὄχι, εἶπε ὁ στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ. Ἐγὼ μόνο θέλω νὰ μὴ δίνει κανένας διαταγὲς ἐκεῖ ποὺ κουμαντάρω ἐγώ.

—Ἂν παραδινόμασταν θἄτανε χειρότερα γιὰ μᾶς, εἶπε ὁ ἀξιωματικός. Θὰ μᾶς ἔσφαζαν σὰν πρόβατα.

—Δὲν τὸ ξέρουμε, μουρμούρισε κάποιος ἀπ' τοὺς ἄλλους.

—Ἡσυχία, εἶπε πάλι ὁ ἀξιωματικός. Θὰ μᾶς ἔσφαζαν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὶς σφαγὲς τῶν ἀκεντζίνων.

—Τί πάθαμε! Τί πάθαμε! Ἀλλί μας!

Ὁ ἀστρολόγος ἀκούμπησε τὴν πλάτη του σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ χῶμα. Στ' ἀδύνατο φῶς ἀπ' τὴ στάχτη ποὺ καιγόταν εἶδε τὴ στρογγυλὴ ὀροφὴ τῆς στοᾶς. Ἀπὸ κεῖ ἔσταζε μαῦρο νερό. Τὸ μυαλό του ἀργὰ σὰν νεκρωμένο συγκέντρωσε μὲ κόπο μιὰ χούφτα ἀπὸ θολὲς κι ἀσύνδετες μεταξύ τους σκέψεις. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶταν γιὰ τὴν κακή του μοῖρα ποὺ τὸν ὁδήγησε νὰ πεθάνει ἐκεῖ, κάτω ἀπ' τὶς σπηλιὲς τοῦ ξένου κάστρου. Μιὰ ἄλλη σκέψη εἶχε κάποια σχέση μὲ τ' ἀστέρια, ποὺ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τοὔχανε σταθεῖ φίλοι, ἐχθροὶ καὶ συμβουλάτορες περισσότερο κι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Τώρα τούτη τὴν τελευταία ὥρα, δὲν μποροῦσε νὰ τὰ ξαναδεῖ. Στὴ θέση τους ὑπῆρχε μόνο τὸ μαῦρο ὑγρὸ χῶμα ποὺ ἔσταζε ἀδιάκοπα νερό.

Ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς ἀκούγονταν προσευχὲς καὶ θρῆνοι. Αὐτοὶ κράτησαν κάμποση ὥρα. Ἔπειτα, ἡ χλωμὴ φλόγα τῆς στάχτης ποὺ καιγόταν μέσ' τὰ δοχεῖα, ἄρχισε νὰ ἐξασθενίζει. Κάθε τόσο φαινόταν σὰν νἄκλαιγε μ' ἀναφυλλητά, σκορπώντας ἄτακτες γύρω ἀναλαμπές. Σιγὰ σιγὰ ἐξασθένισε ὁλότελα. Στοὺς τελευταίους σπα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσας

σμούς της τὰ πρόσωπα φάνηκαν τρομαγμένα, τὰ χαρακτηριστικὰ παραμορφωμένα, ἐξογκωμένα στὶς ἄκρες, τὰ μάτια κι οἱ μύτες νὰ γίνονται κομμάτια, τὰ πηγούνια νὰ διαλύονται στὴ στιγμή. Τὰ πάντα εἶχανε φτάσει στὸ κατώφλι τῆς αἰώνιας σκιᾶς.

Τελικὰ οἱ φλόγες ἔσβησαν ὅλες ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Οἱ προσευχές, τὰ μουρμουρητὰ καὶ τὰ βογγητὰ ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶχαν σταματήσει, ξανάρχισαν. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀκούγονταν κάθε τόσο κάποιο μικρὸ οὐρλιαχτό, ἢ κάποιο κλάμα ὅλο ἀγωνία ποὺ ξαφνικὰ πνιγόταν ἀπὸ λυγμούς. Ὁ ἀστρολόγος αἰστάνθηκε κάποιον νὰ σέρνεται δίπλα του καὶ νὰ τὸν πλησιάζει. Ἔπειτα αἰστάνθηκε στὸ πρόσωπό του τὴν καυτὴ ἀνάσα τοῦ ἄγνωστου.

—«Θέλετε νὰ σᾶς διηγηθῶ ὅλη μου τὴ ζωή;» εἶπε χαμηλόφωνα ὁ ἄγνωστος. Ὁ ἀστρολόγος δὲν τοῦ ἀπάντησε. «Θὰ σᾶς διηγηθῶ τὴ ζωή μου», συνέχισε ὁ ἄλλος. Ἄρχισε νὰ μιλάει μὲ μονότονη φωνὴ γιὰ τὰ σκαλιὰ κάποιας σκάλας ποὺ ἀνέβαινε ἀσταμάτητα. «Ἡ σκέψη μοῦ πρωτογεννήθηκε στὸ τέταρτο σκαλί. Κι ἂν γύριζα πίσω; σκέφτηκα. Ἀλλ' ἔδιωξα μακρυὰ τούτη τὴ σκέψη. Συνέχισα ν' ἀνεβαίνω. Στὸ ἕβδομο σκαλὶ κάποιος γλύστρισε νεκρὸς στὸ πλάι μου. Συνέχισα ν' ἀνεβαίνω. Στὸ ὄγδοο ἡ σκέψη ξαναγύρισε στὸ μυαλό μου πιὸ ἐπίμονα, ἀλλὰ τὴν ἔδιωξα πάλι μόλις σκέφτηκα τί θἄλεγαν οἱ στρατιῶτες μου ἂν μ' ἔβλεπαν. Στὸ δέκατο σκαλὶ σήκωσα τὸ κεφάλι κι εἶδα ὅλα κεῖνα ποὺ ρίχνονταν στὰ τείχη. Εἶταν κάτι τρομαχτικό. Γύρισα τὸ κεφάλι πίσω κι εἶδα τοὺς στρατιῶτες μου νὰ σκαρφαλώνουν στὸ κατόπι μου. Γιὰ νὰ κατέβω θἄπρεπε νὰ μ' ἀνοίξουν δρόμο. Ἔτσι συνέχισα ν' ἀνεβαίνω. Στὸ ἑντέκατο σκαλὶ αἰσθάνθηκα στὰ ρουθούνια μου τὴ μυρουδιὰ τῆς καμμένης σάρκας. Ἀπ' τὸ λαιμὸ τοῦ μπροστινοῦ μου ἔβγαινε ἀκόμα καπνός. Στὸ δωδέκατο σκαλὶ σκέφτηκα πὼς σ' ὅλη ἐκείνη τὴ φασαρία κανένας δὲν θὰ μὲ πρόσεχε. Ἁρπάχτηκα δυνατὰ ἀπ' τὸ σκαλὶ κι ἀφέθηκα νὰ κρεμαστῶ κάτω. Ἔπειτα ἔβαλα τὄνα χέρι στὸ ἑντέκατο. Κατέβαινα. Στὸ ἔννατο αἰστάνθηκα ἕνα στρατιώτη νὰ μοῦ πατάει τὰ δάχτυλα. Στὸ ὄγδοο μὲ ξαναπάτησαν ἄγρια. Ἔπειτα, ἄφησα τὰ χέρια μου κι ἔπεσα μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀναταραχή, ξυστά, δίπλα στὸν τοῖχο. Πίστεψα πὼς κανένας δὲν μ' εἶχε προσέξει, ἀλλὰ ἔκανα λάθος. Εἶχαν προσέξει ὅλα μου τὰ βήματα. Τίποτα δὲν ξέφυγε ἀπ' τὰ μάτια τους. Ἀργότερα μοῦ τὰ θύμισαν ὅλα, ἀκόμα καὶ τὶς παραμικρότερες λεπτομέρειες. Ἡ σκέψη νὰ γυρίσω πίσω, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, μοῦ γεννήθηκε ἀπ' τὸ δεύτερο κιόλας σκαλί. Ἀπ' τὸ τέταρτο μέχρι τὸ ἕβδομο σκαρφάλωνα σὲ μιὰ κατάσταση μέθης, μὰ στὸ ὄγδοο σκαλί... Γιὰ ν' ἀκριβολογῶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

εἶχ᾽ ἀποφασίσει νὰ γυρίσω πίσω ὅταν βρισκόμουν στὸ ἕβδομο, ἀλλὰ δὲν κατάφερα νὰ βρῶ τὸν τρόπο νὰ κατέβω. Στὸ ἐντέκατο θέλησα νὰ ὑποκριθῶ τὸν σκοτωμένο καὶ νὰ πέσω κάτω, μὰ φοβήθηκα τὸ ὕψος. Κείνη τὴ στιγμὴ αἰστάνθηκα τὴ μυρουδιὰ τοῦ καμμένου κρέατος... Δὲν μ᾽ ἀκοῦτε; Τί; Κλαῖτε; Δὲν πειράζει, ἐγὼ σᾶς διηγήθηκα ὅλη σχεδὸν τὴ ζωή μου. Ἤθελα νὰ σᾶς δώσω τὶς τελευταῖες ἐξηγήσεις. Ἐσὺ ἂν θέλεις ἄκουστες, ἂν ὄχι, μὴ στεναχωριέσαι, ἐγὼ δὲν παρεξηγιέμαι». Μιλοῦσε μὲ καθαρὴ μὰ μονότονη φωνή. Αὐτὸ συνεχίστηκε γι᾽ ἀρκετὴ ὥρα. Προσπαθοῦσε νὰ καθορίσει ὅσο καλύτερα γινόταν σὲ ποιό σκαλὶ τοὖχε πρωτογεννηθεῖ ἡ ἰδέα νὰ γυρίσει πίσω καὶ σὲ ποιό εἶχε ἀποφασίσει ὁριστικὰ νὰ τὸ κάνει. Ἀνάφερε τὸν ἀριθμὸ τῶν σκαλιῶν, μὰ ἔπειτα ἔδειχνε πάλι ἐπιφυλακτικὸς γιὰ ὅλ᾽ αὐτὰ ποὺ ἔλεγε, ἐπαναλαμβάνοντας συνέχεια πὼς ἤθελε νἆναι ὅσο γινόταν πιὸ ἀκριβὴς καὶ εἰλικρινὴς στὴ διήγηση τῆς ζωῆς του. Μόλις ὁ ἀστρολόγος αἰστάνθηκε τὸ πρόσωπό του νὰ δροσίζεται κατάλαβε πὼς ὁ ἄγνωστος εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κοντά του. Τὰ μουρμουρητὰ κι οἱ προσευχὲς γίνονταν ὁλοένα πιὸ πνιγμένα. Οἱ λυγμοὶ ἔσπαζαν κάθε τόσο τὴ μονοτονία τῶν βογγητῶν καὶ τῶν προσευχῶν. Τὰ οὐρλιαχτὰ σιγὰ σιγὰ ἀραίωναν. Τὸ τελευταῖο ἀκούστηκε ξαφνικὰ σ᾽ ἕνα σημεῖο τῆς πιὸ μακρινῆς γωνιᾶς. «Δὲ θέλω ν᾽ ἀκούσω τὴ ζωή σου!» φώναξε κάποιος. «Δὲ θέλω! Ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἔχω ζωή. Γιατί νὰ ξέρω τὴ δική σου; Δὲ θέλω νὰ μοῦ τὴ διηγηθεῖς! Φύγε ἀπὸ τὰ πόδια μου σοῦ λέω! Γιατί κόλησες πάνω μου; Δὲ θέλω νὰ μοῦ διηγηθεῖς τὴ ζωή σου! Κατάλαβες; Δὲ θέλω! Δὲ θέλω!» Ἡ φωνὴ ἔγινε οὐρλιαχτό. Ἔπειτα, ξαφνικά, πνίγηκε ἀπὸ ἕνα δυνατὸ λυγμό. Τὸ μυαλὸ τοῦ ἀστρολόγου προσπάθησε νὰ σχίσει τὴ λάσπη καὶ τὸ σκοτάδι καὶ ν᾽ ἀποχωριστεῖ ὁριστικὰ ἀπ᾽ τὸν κόσμο. Μὰ δὲν μποροῦσε. Ὣς τώρα ἡ λάσπη κι ἡ σκοτεινιὰ τοῦ ἐπιβάλλονταν. Ὁ ἀστρολόγος ἔκλαιγε. Φίλοι, διάφορες γυναῖκες, δρόμοι γεμάτοι κίνηση, κάποιες πόρτες καὶ χτυπήματα πάνω τους προσπαθοῦσαν νὰ μποῦν μὲ κάποια λογικὴ σειρὰ μέσ᾽ τὸ κεφάλι του, μὰ εἶταν ἀδύνατο. Τότε, σταμάτησε ν᾽ ἀναπνέει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τὴ νύχτα τῆς 26ης Ἰούλη, ὅταν καταλάβαμε πὼς δὲν ἔσκαβαν πιὰ ἀποφασίσαμε νὰ καταστρέψουμε τὴ στοά τους. Γιατὶ αὐτὸ σήμαινε πὼς κείνη τὴ νύχτα ἢ ἴσως τὴν ἐπόμενη, θὰ τρυποῦσαν τὴ στοὰ καὶ θὰ ξεχύνονταν μέσα στὸ κάστρο. Ἀποφασίσαμε νὰ τὴν καταστρέψουμε κοντὰ στὰ τείχη ποὺ τὸ βάθος τῆς σήραγγας εἶταν μεγαλύτερο ἀπ᾿ ἀλλοῦ. Ἀκριβῶς σὲ κεῖνο τὸ σημεῖο τῆς στοᾶς ποὺ λόγω τοῦ βάθους της ἡ κατολίσθηση τῆς γῆς θἄτανε πολὺ μεγαλύτερη ἀπ᾿ ὅ,τι σ᾿ ὁποιοδήποτε ἄλλο σημεῖο. Ἔτσι κι ἡ ταφή τους θἄτανε πιὸ σίγουρη.

Τὴν κατολίσθηση τὴν προκαλέσαμε μὲ τὴν ἔκρηξη ἑνὸς μικροῦ βαρελιοῦ γεμάτου μαύρη σκόνη, ποὺ τὸ τοποθετήσαμε σὲ μιὰ βαθιὰ τρύπα, ἀκριβῶς πάνω ἀπ᾿ τὸ καθορισμένο σημεῖο. Μετὰ τὸ βούλιαγμα συνεχίσαμε τὴν προσεχτικὴ παρακολούθηση σ᾿ ὅλο τὸ μάκρος τῆς στοᾶς, κι ἰδιαίτερα ἐκεῖ ποὺ εἶχε γίνει ἡ κατολίσθηση καὶ στὰ σημεῖα ποὺ θἄνοιγε ἡ στοά. Δὲν ἔγινε καμιὰ ἀπόπειρα οὔτε ἀπ᾿ αὐτοὺς ποὺ θάφτηκαν μέσα, οὔτε ἀπ᾿ τοὺς ἄλλους ἔξω ν᾿ ἀνοίξουν κάποια διέξοδο γιὰ νὰ σωθοῦν. Κι οἱ ἴδιοι φαίνεται θὰ κατάλαβαν πὼς κάθε προσπάθεια θἆταν μάταιη. Καὶ πραγματικά, κάθε ἀπόπειρά τους νὰ βγοῦν ἔξω θὰ εἶταν ὁλότελα μάταιη.

Στὴν ἀρχὴ ὅλα εἶταν ἥσυχα ἐκεῖ κάτω. Σχεδὸν δὲν καλοπιστεύαμε πὼς ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ δεκάδες μηχανικοὶ κι οἱ ὁπλισμένοι ὡς τὰ δόντια στρατιῶτες βρίσκονταν δυὸ μέτρα κάτω ἀπ᾿ τὰ πόδια μας. Μὰ ἡ ἡσυχία τους εἶχε μικρὴ διάρκεια. Τὶς μέρες ποὺ ἀκολούθησαν, προπαντὸς τὶς νύχτες, ἂν ἔβαζες τ᾿ αὐτὶ στὸ χῶμα, ἄκουγες τὰ βογγητὰ καὶ τὰ οὐρλιαχτά τους. Τί συνέβαινε κειμέσα, κανένας δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ.

Σκεφτήκαμε πὼς τὸ καλύτερο ποὺ εἴχαμε νὰ κάνουμε εἶταν νὰ τοὺς ἀφήσουμε νὰ πεθάνουν ἐκεῖ ποὺ βρίσκονταν. Ἂν τοὺς βγάζαμε δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς κρατήσουμε αἰχμάλωτους, γιατὶ ἀκόμα καὶ χωρὶς αὐτοὺς εἶναι λίγα τὰ τρόφιμά μας. Ἔτσι θἄμασταν ἀναγκασμένοι νὰ τοὺς σκοτώσουμε ὅλους. Μετὰ τὴν ἐκτέλεση ὅμως θἄχαμε τὸ πρόβλημα τῆς ταφῆς. Λίγα εἶναι τὰ μέρη ὅπου μποροῦσαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νὰ ταφοῦν, κι ἔπειτα ἐμεῖς, ἐκεῖνα τὰ μέρη τὰ κρατᾶμε γιὰ τοὺς δικούς μας στρατιῶτες κι ἀξιωματικοὺς ποὺ σκοτώνονται. Μερικοὶ πρότειναν, ἀφοῦ τοὺς βγάλουμε ἀπ' τὴ στοὰ καὶ τοὺς σκοτώσουμε, νὰ ρίξουμε τὰ κορμιά τους κάτω ἀπ' τὰ τείχη. Ὅλ' αὐτὰ ὅμως θὰ μεγάλωναν τὶς σκοτοῦρες μας, γι' αὐτὸ ἀποφασίσαμε νὰ τοὺς ἀφήσουμε κεῖ ποὺ βρίσκονταν, μέσ' τὸν τάφο ποὺ οἱ ἴδιοι ἔσκαψαν.

Τὰ βογγητὰ καὶ τὰ οὐρλιαχτὰ γίνονταν ὁλοένα καὶ πιὸ ἀδύναμα, ὥσπου σταμάτησαν τελείως καὶ κάτω ἀπ' τὶς σπηλιὲς τοῦ κάστρου βασίλεψε πάλι ἡ ἡσυχία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Εἴτανε μισοξαπλωμένες πάνω στὰ κρεβάτια ἐκστρατείας. Μέσα στὴ σκηνὴ ἡ ζέστη εἴταν ἀνυπόφορη. Μόλο ποὺ εἴταν μισόγυμνες, φαίνονταν πὼς ὑπόφεραν πολὺ ἀπ' τὴν κάψα. Ἀπ' τὰ καφασωτὰ παραθυράκια τῆς σκηνῆς, ἔμπαινε καυτὸς ὁ ἀέρας.

—Πνιγόμαστε! Οὔφ, λίγη δροσιά!

—Ἔξω ὁ ἥλιος ζεματάει.

—Ὄχι, ἔξω ἔχει περισσότερη δροσιά, εἶπε ἡ Λεϊλά. Μέσα στὴ σκηνὴ ἔχει πάντα ἢ περισσότερη δροσιὰ ἢ περισσότερη ζέστη ἀπ' ὅτι ἔχει ἔξω.

Ἡ Λεϊλὰ εἴταν ἡ μόνη ποὖχε ξαναβρεθεῖ σὲ στρατόπεδο. Ὁ βεζύρης ποὺ τὴ εἶχε πάρει σὲ μιὰ στρατιωτικὴ ἐκστρατεία μαζὶ μ' ἕνα ἀκόμα κορίτσι, εἶχε σκοτωθεῖ κι ἡ οἰκογένειά του, μιὰ κι εἶχαν μείνει μόνο γυναῖκες, πούλησε ἔπειτα ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χαρεμιοῦ του.

—Ποιός εἶν' αὐτὸς ποὺ ἀνακάλυψε τοῦτες ἐδῶ τὶς σκηνές; ρώτησε ἡ Ἀϊσὲλ μὲ γλυκειὰ καὶ κλαψιάρικη φωνή. Ἐδῶ μέσα ἢ θὰ τρέμεις ἀπ' τὸ κρύο ἢ θὰ σκᾶς ἀπ' τὴ ζέστη.

Ἡ Λεϊλὰ ξέσπασε σὲ γέλια.

—Καὶ ποῦ θάμεναν οἱ στρατιῶτες ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ σκηνές;

Ἡ Ἀϊσὲλ σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Καὶ ποῦ νὰ ξέρω γώ;

—Οὔφ! Πνίγομαι! ἔκανε μιὰ τρίτη, μιὰ ξανθούλα μὲ ὕφος βαριεστημένο. Ποὖναι ὁ Χασάν; Νὰ μᾶς ἔφερνε τουλάχιστο λίγο νερὸ νὰ δροσιστοῦμε!

Ἡ πιὸ νεαρή, ἡ Ἐτζέρ, ἀντίθετα ἀπ' τὶς ἄλλες φορές, καθόταν στὴν ἄκρη καὶ δὲν ἔλεγε κουβέντα. Τὸ πρόσωπό της εἴταν λίγο χλωμὸ κι οἱ πλεξοῦδες της κακοφτιαγμένες.

—Ἀκόμα σοὔρχεται νὰ κάνεις ἐμετό, Ἐτζέρ; ρώτησε ἡ Λεϊλά.

—Ναί.

—Τότε εἶναι σίγουρο.

Ἡ Ἐτζὲρ τὴν κοίταξε κατάματα.

—Εἶναι σίγουρο;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἔ, βέβαια! Ἀφοῦ σοὔρχεται ἀναγούλα!

—Καὶ γὼ ὅταν εἴμουν ἔγκυος εἶχα ἐμετούς, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Ὤ! πῶς λειώνω ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴ μικρούλα μου!

—Πότε κλείνει τὰ δύο;

—Στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτέμβρη. Λὲς νὰ γυρνᾶμε κείνη τὴν ἐποχή;

—Δὲν τὸ πιστεύω, εἶπε ἡ Λεϊλά. Αὐτὴ ἡ πολιορκία ἔτσι ὅπως ἄρχισε, θᾶναι μακρυά.

—Ἡ δύστυχη ἐγώ! Πεθαίνω νὰ ξαναδῶ τὸ μωρό μου!

—Καὶ σένα σουρχόταν νὰ κάνεις ἐμετό; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.

—Ναί. Καὶ χειρότερα μάλιστα.

—Μόλη τὴν ταλαιπωρία ὅμως, ὀμόρφυνες πολὺ μετὰ τὴ γέννα, εἶπε ἡ Λεϊλά. Ὅταν εἴσουν ἔγκυος, ὅλες πιστεύαμε πὼς «ἐκεῖνος» θὰ σὲ πουλοῦσε μετὰ τὴ λεφτεριά σου. Ἔγινε ὅμως τὸ ἀντίθετο.

Ἡ Ἀϊσὲλ χαμογέλασε γλυκά.

—Γι' ἀρκετὸ καιρὸ μάλιστα εἴσουν ἡ ἀγαπημένη του. Θυμᾶσαι πῶς θύμωνε ἡ Ἰτμάρ;

—«Ἐκεῖνος» ἀγαποῦσε καὶ τὴν Ἰτμάρ, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Ὄχι ὅμως τόσο ὅσο ἐσένα.

—Ἂν τὴν ἀγαποῦσε τόσο, θἄπρεπε νὰ τὴν πάρει μαζί του, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

—Δὲν τὴν πῆρε γιατὶ δὲν ἤθελε ἴσως νὰ τὴν κουράσει, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Τέλος πάντων, μετὰ τὴ γέννα «ἐκεῖνος» ἀγαποῦσε ἐσένα πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλες.

Ἡ Ἀϊσὲλ γέλασε πάλι, κοιτάζοντας μὲ τὰ καθαρά της μάτια μιὰ τὴ μιὰ καὶ μιὰ τὴν ἄλλη.

—Ξέρετε γιατί μ' ἀγαποῦσε; εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνή.

Αὐτὲς γύρισαν τὸ κεφάλι. Μάλιστα ἡ ξανθιὰ σήκωσε ἀπ' τὸ χαλὶ τὸ γεμάτο ἀνία βλέμμα της κι ἀκούμπησε τὸ σαγόνι στὴν παλάμη.

—Μ' ἀγαποῦσε γιατὶ εἶχα πολὺ γάλα κι «ἐκεινοῦ» τοῦ ἄρεσε πολὺ καθὼς μ' ἔσφιγγε μέσ' τὰ μπράτσα του νὰ ραντίζεται τὸ στῆθος του μὲ γάλα.

—Ἀλήθεια; γούρλωσε τὰ μάτια ἡ Ἐτζέρ.

—Ναί. Μάλιστα τὶς νύχτες ποὺ εἶταν νὰ κοιμηθεῖ μαζί μου, μὲ παρακαλοῦσε νὰ μὴ βυζάξω τὴ μικρή, γιὰ νἄχω ὅσο πιὸ πολὺ γάλα γινόταν.

—Γιατί δὲ μᾶς τὸ διηγήθηκες αὐτὸ νωρίτερα;

—Ντρεπόμουνα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ντρεπόσουν; Γιὰ τί πράγμα;
Ἡ Ἀϊσὲλ σήκωσε τοὺς ὤμους.
—Ποῦ νὰ ξέρω. Μιὰ φορὰ ντρεπόμουνα.
—Καὶ γώ; θἄχω πολὺ γάλα; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.
Αὐτὲς γέλασαν.
—Κανεὶς δὲν ξέρει.
—Ἐγὼ θἄθελα νἄχω πολὺ γάλα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κάνω νὰ σκάσει ἀπ' τὴ ζήλεια ἡ Ἰτμάρ, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.
—Μὰ τί σχέση ἔχει τὸ γάλα σου μὲ τὴν Ἰτμάρ;
—Πῶς δὲν ἔχει; Ἂν ἐγὼ ἔχω πολὺ γάλα μετὰ τὴ γέννα, «ἐκεῖνος» θ' ἀπομακρυνθεῖ πάλι ἀπ' τὴν Ἰτμάρ.
—Κι ἂν ἔμενε ἔγκυος ἡ Ἰτμάρ;
—Αὐτὴ σίγουρα δὲν μπορεῖ νὰ κάνει παιδιά, ἀφοῦ δὲν ἔκανε ὥς τώρα.
—Ἴσως νἆναι «ἐκεῖνος» ποὺ δὲ θέλει νὰ τὴν ἀφήσει ἔγκυο, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.
—Αἰσθάνομαι ἕνα βαθὺ μῖσος γι' αὐτὴ τὴ γυναίκα! εἶπε ἡ Ἐτζέρ. Μοῦ λέτε πάλι πῶς θύμωσε σὰν ἔμαθε τὴ νύχτα, πρὶν φύγουμε, πὼς δὲ θαρχόταν στὴν Ἀλβανία;
—Ἄχ, ἐκείνη τὴ νύχτα! εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. «Μανούλα μου ὄμοφη» μοῦλεγε τὸ μωρό μου γεμίζοντάς με μὲ φιλιά· ἤθελε νὰ πεῖ «μανούλα μου ὄμορφη».
Τὰ μάτια τῆς Ἀϊσὲλ γέμισαν δάκρυα.
—Καμιὰ δὲν μπόρεσε νὰ κλείσει μάτι κείνη τὴ νύχτα, εἶπε ἡ Λεϊλά. Ἄλλες εἶταν χαρούμενες γιατὶ δὲν ἔφευγαν· ἄλλες πάλι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο αἰσθάνονταν ἀπελπισμένες. Ἐγὼ ἤξερα πὼς εἶναι ὁ πόλεμος, μὰ δὲν ἤθελα νὰ κόψω τὴ χαρὰ σὲ σᾶς τὶς δυό, εἶπε ἡ Λεϊλὰ στὴν Ἐτζὲρ καὶ τὴν ξανθούλα. Ἐσὺ προπαντὸς Ἐτζέρ, πηδοῦσες ἀπὸ χαρά. «Πῶς εἶναι ὁ πόλεμος;» ρωτοῦσες συνέχεια κι ἀνυπομονοῦσες νὰ ξημερώσει.
—Καὶ πῶς μποροῦσα νὰ ξέρω ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι μιὰ σκηνὴ ποὺ πνίγεσαι ἀπ' τὴ ζέστη καὶ σοὔρχεται νὰ ξεράσεις; εἶπε ἡ Ἐτζὲρ μὲ κλαψιάρικη καὶ γεμάτη πρόκληση φωνή.
—Περιμένετε, ἔχει ἀκόμα κι ἄλλα χειρότερα! εἶπε ἡ Λεϊλά.
—Καὶ γιατί γίνεται πόλεμος; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.
Ἡ Ἀϊσὲλ σήκωσε τοὺς ὤμους.
—Τί ξέρουμ' ἐμεῖς;
Τὸ βλέμμα τῆς Λεϊλὰ ἔγινε σκεφτικό.
—Κανεὶς δὲν ξέρει γιατί γίνεται πόλεμος, εἶπε αὐτή. Μόνο ὁ μεγάλος σουλτάνος μας τὸ ξέρει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἡ Γκιουζὲλ μοῦ εἶπε μιὰ φορὰ πὼς διάβασε σ' ἕνα βιβλίο ὅτι οἱ πόλεμοι γίνονται γιὰ τὶς γυναῖκες, εἶπε ἡ 'Αϊσέλ.

—Οἱ πόλεμοι γίνονται γιὰ τὶς γυναῖκες; Ἡ Λεϊλὰ σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Ἴσως νἄναι ἔτσι, εἶπε ἡ 'Αϊσέλ. Ἴσως ἐμεῖς οἱ γυναῖκες, γεννώντας γιοὺς νὰ γεννᾶμε μαζὶ καὶ τὸν πόλεμο.

—Ποιός νὰ ξέρει!

—Ἴσως ὁ ἄντρας καθὼς γεννιέται μέσ' τὸν πόνο καὶ τὸ αἷμα νὰ εὐχαριστιέται ἔπειτα νὰ περνάει ἔτσι τὴ ζωή του.

—Μὰ τί εἶναι αὐτὰ ποὺ σκέφτεσαι 'Αϊσέλ;

—Καὶ γιατί νὰ μὴ τὰ σκεφτῶ; Τί ἄλλο μπορεῖς νὰ σκεφτεῖς σὲ τούτη δῶ τὴ σκηνή;

—Πῶς θὰ τελειώσει αὐτὸς ὁ πόλεμος; ρώτησε ἡ 'Ετζέρ.

—Ποιός νὰ ξέρει; ἀποκρίθηκε ἡ Λεϊλά. Ὅπως θελήσει ὁ Θεός. Μὰ ὅπως καὶ νὰ τελειώσει γιὰ μᾶς θἄναι τὸ ἴδιο. Ἂν «ἐκεῖνος» κερδίσει τὸν πόλεμο, θὰ κερδίσει μαζὶ τιμὲς καὶ πλούτη καὶ θὰ μπορεῖ ν' ἀγοράσει κι ἄλλες γυναῖκες. Ἔτσι θἄχουμε κι ἄλλες στὴ συντροφιά μας.

—Ὢ, τί ὡραῖα! εἶπε ἡ 'Ετζέρ.

—Ἂν πάρει ἄλλες, τότε ἐμᾶς μπορεῖ νὰ μᾶς πουλήσει. Ἔτσι δὲν ξέρουμε τί τύχη μᾶς περιμένει. Μπορεῖ νἄναι καλύτερη ἡ μοίρα μας μπορεῖ καὶ χειρότερη.

—Ὢ, τί ὡραῖα! εἶπε ἡ 'Ετζὲρ πάλι. Μ' ἀρέσει νὰ μὲ πουλᾶνε.

—Σσσσ! χαζούλα, εἶπε ἡ Λεϊλά. Μπορεῖ νὰ σ' ἀκούσει ὁ εὐνοῦχος.

—Ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ Χασάν; εἶπε ἡ ξανθούλα μὲ κλαψιάρικη φωνή. Νὰ μᾶς ἔφερνε τουλάχιστο λίγο νερό!

—Μοῦ φαίνεται, εἶπε ἡ 'Αϊσέλ, πὼς ἑτοιμάζονται νὰ κόψουν τὸ νερὸ στὸ κάστρο. Ἄκουσα τὸν Χασὰν νὰ μιλάει χτὲς γι' αὐτὸ μ' ἕνα φρουρό.

—'Αλήθεια; τότε θὰ τελειώσει γρήγορα ὁ πόλεμος! εἶπε ἡ Λεϊλά. Ποιός μπορεῖ ν' ἀντέξει μ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ ζέστη τὴν πολιορκία χωρὶς νερό;

—Μὰ πῶς θὰ κόψουν τὸ νερὸ ἀπ' τὸ κάστρο; ρώτησε ἡ 'Ετζέρ.

—Πῶς; Συνήθως ψάχνουν νὰ βροῦν τὸ ὑδραγωγεῖο κι ὅταν τὸ βροῦν, τὸ καταστρέφουν, εἶπε ἡ Λεϊλά.

—Ναί, εἶπε ἡ 'Αϊσέλ, μιλοῦσαν γιὰ κάποιο ὑδραγωγεῖο ποὺ δὲν καταφέρνουν νὰ τὸ βροῦν.

—Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεὸς ποὔχουμε τὸν Χασὰν καὶ μᾶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

φέρνει κάθε φορὰ τὰ νέα ἀπ᾽ τὸν ἔξω κόσμο!

—Ὁ Χασὰν προχτές, καθὼς περπατοῦσε ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες, ἄκουσε πὼς ὁ μουφτής, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ, μᾶς μισεῖ μ᾽ ὅλη του τὴν καρδιὰ ἐμᾶς τὶς τέσσερεις.

—Ὁ μουφτῆς; Καὶ τί τὸν πειράζουμε ἐμεῖς αὐτόν;

—Ἰσχυρίζεται πὼς τοὺς φέρνουμε γρουσουζιά.

—Ἄ! ἔκανε ἡ Λεϊλά. Νὰ δεῖς πὼς θὰ φορτώσουν σὲ μᾶς τὸ φταίξιμο γιὰ τ᾽ ὅτι δὲν καταφέρνουν νὰ μποῦν στὸ κάστρο!

—Ὢ, θεέ μου! Δὲν βλέπω τὴν ὥρα νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ, εἶπε βαριεστημένα ἡ ξανθούλα.

—Μὰ τόσο πολὺ ἀνυπομονεῖς νὰ δεῖς πάλι τὴν Γκιουζέλ; ρώτησε ἡ Ἐτζὲρ μὲ κάποια εἰρωνία. Ἡ ξανθούλα δὲν ἀπάντησε. Στὸ θλιμμένο καὶ βαριεστημένο της πρόσωπο ἁπλώθηκε μιὰ ἐλαφριὰ κοκκινάδα, ποὺ προσπάθησε νὰ τὴν κρύψει στρέφοντας τὸ κεφάλι πρὸς τὴν ἄλλη μεριά.

—Μὴν κάνετε τέτια ἀστεῖα γιατὶ θὰ σᾶς ἀκούσει ὁ Χασάν, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Θυμᾶστε τί ἔγινε ὅταν τσακώσανε τὴν Κέκικα νὰ φιλιέται μὲ κείνη τὴν ἑλληνίδα;

—Ἐγὼ δὲν ἤμουν τότε, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

—Θεέ μου, τί τρομερὴ νύχτα! Δὲν θὰ τὴν ξεχάσω ποτέ!

—«Ἐκεῖνος ὁ ἴδιος τὶς χτυποῦσε καὶ τὶς δυὸ μὲ τὸ μαστίγιο μπροστὰ στὰ μάτια μας, ὥσπου πέσαν λιπόθυμες. Ἐμεῖς κοιτάζαμε τρέμοντας.

—Κι ἔπειτα; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.

—Ἔπειτα δὲν ξέρουμε τί ἔγινε μ᾽ αὐτές. Τὸ πρωὶ δὲν τὶς ξανάδαμε .

—Δὲ θὰ τὴν ξεχάσω ποτὲ κείνη τὴ νύχτα, ξανάπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Ἐγὼ ἀντίθετα δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ τούτη τὴ σκηνὴ ποὺ καίει σὰν φοῦρνος! εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

—Μὴ γκρινιάζεις γιατὶ ὑπάρχουν καὶ χειρότερα, στὸ ξανάπα, τῆς λέει ἡ Λεϊλά.

—Καὶ τί μπορεῖ νἆναι χειρότερο ἀπ᾽ αὐτὴ τὴ σκηνή;

—Ὑπάρχουν ἀκόμα πιὸ φριχτὰ πράγματα, ἀποκρίθηκε ἡ Λεϊλά. Ὁ ἐχθρὸς μπορεῖ νὰ μᾶς ἐπιτεθεῖ καὶ νὰ μᾶς αἰχμαλωτίσει.

Τὸ πρόσωπο τῆς Ἐτζὲρ ἔλαμψε ἀπὸ χαρά.

—Ἐμένα μ᾽ ἀρέσει νὰ μ᾽ αἰχμαλωτίζουν! εἶπε.

—Σσσσ! χαζούλα, θὰ σ᾽ ἀκούσει ὁ εὐνοῦχος, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Δὲν στὸ ξανάπα;

—Σ᾽ ἀρέσει νἆσαι αἰχμάλωτη τῶν στρατιωτῶν; ρώτησε ἡ Λεϊλά. Μὰ ξέχασες ἐκεῖνες τὶς ἑφτὰ Ἀλβανὲς ποὖφεραν οἱ ἀκεντζίνοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μας πρὶν δυὸ ἑβδομάδες; Ξέχασες τί μᾶς διηγήθηκε γι᾽ αὐτὲς ὁ Χασάν; Ἔζησαν στὸ στρατόπεδό μας μόνο μιὰ νύχτα. Τὰ ξημερώματα τὶς ἔθαψαν καὶ τὶς ἑφτά.

Ἡ Ἐτζὲρ χαμήλωσε τὸ κεφάλι.

—Ὁ Χασὰν τὶς εἶχε δεῖ, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Εἶχε ξυπνήσει πρὶν τὸ χάραμα καὶ βγῆκε ν᾽ ἀνασάνει λίγο δροσερὸ ἀέρα. Ὅταν ξαναμπῆκε στὴ σκηνὴ σκόνταψε πάνω σὲ μιὰ λεκάνη καὶ γὼ ξύπνησα. Τὸν εἶδα ποὺ ἔτρεμε. «Ἀϊσὲλ χανούμ» μοῦ εἶπε μὲ τρεμουλιαστὴ φωνή, «τὶς εἶδα, εἶταν κάτασπρες σὰν τοῦτα δῶ τὰ σεντόνια»!

—Φτωχὲ Χασάν, δὲν ἀντέχει νὰ βλέπει νὰ βασανίζουν γυναῖκες.

Ἡ Ἐτζὲρ ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ κλαίει.

—Φτάνει πιὰ Ἀϊσὲλ μ᾽ αὐτὲς τὶς ἱστορίες, εἶπε ἡ Λεϊλά. Κάνουν κακὸ στὴν Ἐτζέρ.

Γι᾽ ἀρκετὴ ὥρα ἄκουγαν μόνο τοὺς λυγμοὺς τοῦ κοριτσιοῦ.

—Οὖφ, πεθαίνω! ἔκανε ἡ ξανθούλα ρίχνοντας μὲ τὸ χέρι τὰ μαλλιά της στὴν ἄκρη.

Οἱ ἄλλες δυὸ προσπαθοῦσαν νὰ δροσιστοῦν κάνοντας ἀέρα μὲ τὰ σεντόνια.

—Νὰ μαζεύονταν τουλάχιστο αὐτὸ τὸ πολεμικὸ συμβούλιο νὰ χαζέψουμε λίγο!

—Σ᾽ ἀρέσει νὰ βλέπεις τὸν Καρὰ Μουκμπίλ, ἔτσι δὲν εἶναι;

—Γιατί ὄχι; Εἶναι ὁ πιὸ νέος κι ὄμορφος ἀπ᾽ τοὺς στρατηγούς.

—Λένε πὼς ὁ Σκεντέρμπεης εἶναι πολὺ ὄμορφος.

—Ἔχει χαρέμι ὁ Σκεντέρμπεης; ρώτησε ἡ Ἐτζὲρ μὲ τὰ μάτια ἀκόμα μουσκεμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

—Σίγουρα θἄχει ἀφοῦ εἶναι μεγάλος στρατηγός, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Πές μου, θἄθελες νἆσουν στὸ χαρέμι του; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.

—Γιατί ὄχι; Ἐσὺ δὲ θἄθελες;

—Πάλι βλακεῖες; εἶπε ἡ Λεϊλά! Δὲν μπορεῖτε νὰ πεῖτε τίποτ᾽ ἄλλο;

—Βαριόμαστε τόσο, δικαιολογήθηκε ἡ Ἀϊσέλ.

Ἀκολούθησε μιὰ μακρυὰ σιωπή. Ὅλες σάλευαν τὰ μισόγυμνα κορμιά τους πάνω στὰ σεντόνια προσπαθώντας νὰ βροῦν τὴ δροσερότερη θέση. Καθὼς δὲν μπόραγαν νὰ τὸ πετύχουν, ἀναστέναζαν.

—Θὰ τὄχει ράψει ἡ Ἰτμὰρ κεῖνο τὸ ὕφασμα ποὺ ἀγόρασε τὸ χειμῶνα ἀπ᾽ τὸν Ἑβραῖο Ἰσάκ;

Ἡ Ἐτζὲρ ἔκανε τούτη τὴν ἐρώτηση μᾶλλον στὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτὸ παρὰ στὶς συντρόφισσές της.

Ἡ Ἀϊσὲλ σήκωσε τοὺς ὤμους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

—Θὰ μαθαίνουν τώρα κι αὐτὲς τὰ νέα γιὰ τὸν πόλεμο καὶ θὰ περιμένουν τὴν ἐπιστροφή μας, εἶπε ἡ Λεϊλά.

—Μοῦ φαίνεται πὼς ἔρχεται ὁ Χασάν, εἶπε ἡ Ἐτζέρ. Κατάλαβα τὰ βήματά του.

Πράγματι, μέσα στὴ σκηνὴ μπῆκε ὁ νέγρος εὐνοῦχος.

—Ποῦ εἶσουν Χασάν; τὸν ρώτησαν μὲ μιὰ φωνὴ οἱ γυναῖκες. Πεθαίνουμε ἀπ' τὴ ζέστη!

—Καθόμουν καὶ τοὺς ἔβλεπα νὰ ψάχνουν μ' ἀγωνία γιὰ τὸ ὑδραγωγεῖο, εἶπε ὁ Χασάν.

—Τὸ βρῆκαν;

—Ὄχι. Σκάβουν παντοῦ μὰ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τίποτα.

—Περίεργο! εἶπε ἡ Λεϊλά. Πῶς ἔκρυψαν τόσο καλὰ τοὺς σωλῆνες;

—Ὅλα δῶ γύρω εἶναι γεμάτα χαντάκια καὶ λάκκους, μὰ ἀπ' τὸ ὑδραγωγεῖο οὔτε ἴχνος.

—Ἴσως δὲν ψάχνουν ἐκεῖ ποὺ πρέπει, εἶπε ἡ Λεϊλά. Αὐτὴ εἶταν ἡ μόνη ποὺ ἤξερε λίγο ἀπὸ ἔρευνες γιὰ ὑδραγωγεῖα.

—Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ σκάβουν ἐκεῖ ποὺ τοὺς δείχνει ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί, εἶπε ὁ εὐνοῦχος. Λένε πὼς ξέρει ὅλα τὰ μυστικὰ γιὰ τὴ γῆ καὶ τὰ νερά.

—Τί λογᾶς ποὺ εἶσαι Χασάν. Φέρε μας λίγο δροσερὸ νερὸ γιατὶ λειώνουμε, εἶπε κλαψουρίζοντας ἡ ξανθιά.

—Τώρα θὰ σᾶς φέρω, εἶπε ὁ Χασάν. Ἐδῶ μέσα κάνει πράγματι πολὺ ζέστη.

Βγῆκε κι ὁ θόρυβος ἀπ' τὶς ἄδειες στάμνες ποὺ κουβαλοῦσε ἀκούγονταν ὥσπου ξεμάκρυνε, τραβώντας γιὰ τὸ ποτάμι.

Ἡ Ἐτζὲρ εἶχε ἀκουμπήσει τὸ μέτωπο πάνω στὸ χέρι της.

—Τί ἔχεις; Σοὔρχεται πάλι ἀναγούλα; ρώτησε ἡ Ἀϊσέλ.

—Ναί.

—Φαίνεται, εἶπε ἡ Λεϊλά. Χλώμιασες πάλι.

—Ἔτσι θὰ αἰσθάνεσαι κάθε λίγο καὶ λιγάκι, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Ἀλλ' αὐτὸ γίνεται μόνο στοὺς δυὸ τρεῖς πρώτους μῆνες.

—Κι «ἐκεῖνος»; Ξέρει πὼς εἶσαι ἔγκυος; ρώτησε ἡ Λεϊλά.

—Ὁ Χασὰν σίγουρα θὰ τοῦ τὸ εἶπε.

—Αὐτοὶ οἱ τρανοὶ ἀγαπᾶνε πολὺ τὰ παιδιὰ ποὺ γεννιοῦνται στὸν πόλεμο, εἶπε ἡ Λεϊλά. Ἡ φωνή της εἶταν ἀβέβαιη. Κάτι θέλησε νὰ προσθέσει μὰ ἔπειτα ἄλλαξε φαίνεται γνώμη.

—Καὶ γιατί; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.

—Εἰδικὰ ἂν εἶν' ἀγόρια, συνέχισε ἡ Λεϊλά.

—Γιατί ἀγαπᾶνε τὰ παιδιὰ ποὺ γεννιοῦνται στὸν πόλεμο; ρώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τησε πάλι ἡ Ἐτζέρ. Καὶ γιατὶ τ' ἀγόρια;

Ἡ Λεϊλὰ χαμήλωσε τὰ μάτια.

—Οὔτε γὼ ξέρω καλά, ἀποκρίθηκε σιγόφωνα. Ἴσως γιατὶ γεννιοῦνται ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει καταστροφὴ καὶ θάνατος κι αὐτὸ ὅπως φαίνεται τοὺς ἀρέσει. Ἢ ἴσως γιατὶ χρωστᾶνε πολλὰ στὴ ζωὴ καθὼς βρίσκονται συνέχεια σὲ πόλεμους καὶ χαίρονται ὅταν τῆς δίνουν πίσω ἀκόμα καὶ μιὰ τόση μικρὴ ζωὴ ἀπ' αὐτὲς ποὺ τῆς παίρνουν.

—«Ἐκεῖνος», τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶναι πολὺ στεναχωρημένος, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Τὸ προσέξατε;

—Ναί. Εἶναι πάντα σκυθρωπός.

—Ἐμένα μ' ἀρέσουν οἱ ἄντρες ποὔναι στεναχωρημένοι, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

Ἡ Λεϊλὰ καὶ ἡ Ἀϊσὲλ γέλασαν.

—Μικρὴ ἀνόητη, τί πεῖρα ἔχεις ἐσὺ ἀπὸ ἄντρες; εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Τώρα τελευταῖα τοῦ πονάει τὸ δεξὶ αὐτί, πρόσθεσε. Πρὶν μιὰ βδομάδα ποὺ κοιμότανε μαζί μου, ἔβαλε ξαφνικὰ τὸ χέρι στὸ δεξὶ αὐτὶ κι ὅταν τὸν ρώτησα ἂν τοῦ πονοῦσε, μοῦ εἶπε πὼς κάπου κάπου ἄκουγε κάποιο θόρυβο μέσ' τ' αὐτί του.

—Ἔ, βέβαια, εἶπε ἡ Ἐτζέρ. Πῶς νὰ μὴν κουφαθοῦν τ' αὐτιά του μ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πόλεμους καὶ τὰ ταμποῦρλα;

—Δὲ νομίζω πὼς στεναχωριέται γι' αὐτό, εἶπε ἡ Λεϊλά. Ἡ τύχη αὐτοῦ τοῦ πόλεμου ποὺ δὲ δίνει σημάδια πὼς θὰ τελειώσει, τὸν στεναχωρεῖ περισσότερο.

—Καὶ τότε ποὺ χάλασε ἡ στοὰ εἶταν πολὺ στεναχωρημένος, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

—Ἡ στοά; Βέβαια, ἔκανε ἡ Λεϊλά. Ἡ στοὰ τὸν στεναχώρησε περισσότερο ἀπ' ὅτιδήποτε ἄλλο.

—Πῶς ἀργεῖ νἄρθει αὐτὸς ὁ Χασάν! εἶπε ἡ ξανθούλα.

—Τί λέτε σεῖς, θὰ γεννηθεῖ ἀγόρι ἢ κορίτσι; ρώτησε ἡ Ἐτζέρ.

—Ἐσὺ τί θέλεις;

—Ἀγόρι, εἶπε ἡ Ἐτζέρ.

—Ἐγὼ ἀντίθετα, θἄθελα νὰ φέρω στὸν κόσμο ἕνα κορίτσι, εἶπε ἡ Ἀϊσὲλ μὲ χαμηλὴ φωνή. Σὲ μιὰ τέτια ἐποχὴ δὲ θἄθελα νὰ κάνω ἀγόρι. Εἶναι ἀλήθεια πὼς «ἐκεῖνος» εἶναι ὁλότελα ἀδιάφορος γιὰ τὰ κορίτσια, μὰ ἐμένα ἔτσι θὰ μ' ἄρεσε. Θὰ μοῦ φαινόταν πὼς θἄτανε μόνο δικό μου. «Μανούλα μου ὄμορφη». Ἄχ, καρδούλα μου! Πῶς λειώνω ἀπ' ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί μου!

Τὰ μάτια τῆς Ἀϊσὲλ γέμισαν δάκρυα.

Ἀπ' ἔξω ἀκούστηκε ὁ θόρυβος ἀπ' τὶς στάμνες τοῦ εὐνούχου. Στὴ σκηνὴ ἡ συζήτηση σταμάτησε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κάνει πολὺ ζέστη. Ὁ ἥλιος καίει ὅλη τὴ μέρα κι οὔτε ἕνα σύννεφο δὲ φαίνεται στὸν οὐρανό. Αὐτοί, θερίζουν τὸ στάρι τῶν χωραφιῶν μας γύρω ἀπ' τὸ κάστρο. Ἕνας πόνος μᾶς τρυπάει τὴν καρδιὰ καθὼς βλέπουμε τὸ στάρι μας νὰ πέφτει κάτω ἀπ' τὰ δρεπάνια ποὺ σφίγγουν τὰ ματωμένα τους χέρια.

Ἡ κοιλάδα γύρω ἀπ' τὸ κάστρο γέμισε χαντάκια καὶ λάκκους. Πᾶνε κιόλας δυὸ βδομάδες ποὺ ψάχνουνε μ' ἐπιμονὴ γιὰ τὸ ὑδραγωγεῖο τοῦ κάστρου. Ἔσκαψαν παντοῦ. Κι ἀφοῦ κάθησαν ὁλόκληρες μέρες καὶ παρατήρησαν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ, ξανάρχισαν πάλι νὰ σκάβουν σὲ διάφορες μεριές. Φαίνεται πὼς τὸ σκάψιμο τὸ διευθύνει κάποιος πολὺ ἔμπειρος ἄντρας, γιατὶ ψάξανε κι ἐκεῖ ποὺ θἄπρεπε νὰ περνᾶνε οἱ σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου μας. Γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ παλιό μας ὑδραγωγεῖο βρισκόταν ἐκεῖ ποὺ ὑπολόγιζαν καὶ θἄχαμε ἀπὸ καιρὸ κιόλας διψάσει, ἂν οἱ δικοί μας προβλέποντας τούτη τὴ μακρυὰ πολιορκία, δὲν μᾶς ἔβαζαν νὰ κατασκευάσουμε ἕνα καινούριο ὑδραγωγεῖο ποὺ φέρνει τὸ νερὸ στὸ κάστρο μας ἀπὸ μιὰ μακρυὰ κι ἀσυνήθιστη διαδρομή.

Τοῦτοι δῶ στήριξαν τώρα ὅλες τους τὶς ἐλπίδες στὴν ἀνακάλυψη τοῦ ὑδραγωγείου. Κεῖνο ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ πετύχουν μὲ τὰ κανόνια καὶ τὴ στοά, προσπαθοῦν τώρα νὰ τὸ πετύχουν κόβοντας τὸ νερό μας. Θὰ δυσκολευτοῦν πολὺ ν' ἀνακαλύψουν τοὺς σωλῆνες τοῦ καινούργιου ὑδραγωγείου. Παρόλ' αὐτά, ἐμεῖς, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, ἀρχίσαμε ἀπὸ τώρα νὰ σκάβουμε κάτω στὴ γῆ τοῦ κάστρου ἕνα ἀρκετὰ βαθὺ πηγάδι. Εἶναι δύσκολο ὅμως νὰ προβλέψουμε ἂν αὐτὸ τὸ πηγάδι θὰ βγάλει νερό. Κι ἔτσι, αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μᾶς βασανίζει μέρα καὶ νύχτα.

Τὰ σχέδιά τους εἶναι ξεκάθαρα. Ἀφοῦ κόψουν τὸ νερὸ θὰ μᾶς προτείνουν γιὰ τελευταία φορὰ νὰ παραδοθοῦμε. Ἔπειτα, ἂν ἐμεῖς δὲ δεχτοῦμε τὴν πρότασή τους, θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν. Θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν ἀφοῦ μᾶς ἀφήσουν μερικὲς βδομάδες χωρὶς νερό. Τοῦτα ὅλα θὰ γίνουν πρὶν ἀκόμα ἀρχίσουν οἱ πρῶτες βροχὲς τοῦ Σεπτέμβρη. Σ' αὐτὴ τὴν τε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

λευταία ἐπίθεση, ποὺ πιστεύουμε πὼς θἄναι ἡ πιὸ τρομαχτική, ἔχουν στηρίξει κάθε ἐλπίδα νὰ μᾶς νικήσουν.

Πᾶνε κιόλας δυὸ μῆνες ποὺ εἴμαστε πολιορκημένοι. Ἡ θέα τους μᾶς κούρασε. Ἐκεῖ κάτω στὴν κοιλάδα στριφογυρίζουν δεκάδες χιλιάδες στρατιῶτες· ἕνα ἀτέλειωτο πλῆθος ποὺ ἀνταριάζεται ἀδιάκοπα. Ἀπὸ ποῦ βγαίνουν τοῦτες οἱ ἀναρίθμητες ὀρδές; Πῶς συννενοοῦνται μεταξύ τους καὶ πῶς κουμαντάρονται; Ποῦ πηγαινοέρχονται καὶ γιατί; Ἄραγε ποιός τὰ σκέφτεται ὅλ' αὐτά; Κεῖνοι ποὺ πῆγαν στὶς χῶρες τους, λένε πὼς ἐκεῖ κάτω οἱ γυναῖκες εἶναι λιγοστές καὶ πὼς πουθενὰ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὶς δεῖ. Τότε ποιός τὶς γεννάει; Ἡ ἔρημος;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IX

Ο Μεβλὰ Τσελεμπὴ κοίταξε μὲ ζήλεια τοὺς μισόγυμνους στρατιῶτες ποὺ ξάπλωναν μπροστὰ στὶς σκηνές τους. Ἡ ζέστη εἶταν ἀνυπόφορη καὶ θἄθελε κι αὐτὸς νὰ πετάξει τὰ ροῦχα του σὰν τοὺς στρατιῶτες, ἂν αὐτὸ δὲν ἔβαζε σὲ κίνδυνο τὴν ἀξιοπρέπειά του. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ περισσότεροι στρατιῶτες δὲν ἤξεραν τὸν Μεβλὰ Τσελεμπή. Εἶναι σίγουρο μάλιστα, πὼς δὲν φαντάζονταν ὅτι ἀνάμεσά τους βρισκόταν ἕνας ἱστορικὸς ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἀπαθανατίσει τούτη τὴν ἐκστρατεία. Μόλ᾽ αὐτά, ὁ Τσελεμπὴ φερόταν φρόνιμα. Τὄξερε πὼς οἱ στρατιῶτες δὲν τὸν γνώριζαν (μερικὲς φορὲς ἀπ᾽ τὴ φορεσιά του τὸν παίρνανε γιὰ γιατρὸ κι ἄλλες φορὲς γιὰ μάντη), ἀλλὰ παρόλ᾽ αὐτά, δὲν τολμοῦσε νὰ βγάλει τὸ καφτάνι του. Φοβόταν μήπως περνοῦσε κάποιος φίλος του καὶ τὸν ἔβλεπε.

—Τί εἶναι αὐτὸ τὸ τύμπανο ποὺ χτυπάει; ρώτησε κάποιους περαστικοὺς στρατιῶτες.

—Θ᾽ ἀποκεφαλίσουν κάποιον, εἶπαν αὐτοὶ χωρὶς νὰ γυρίσουν τὸ κεφάλι.

Πρόσεξε πὼς μπουλούκια ἀντρῶν κατευθύνονταν κιόλας στὸν ἀνοιχτὸ χῶρο ποὺ συνήθως γίνονταν οἱ ἀποκεφαλισμοί. Μὴ ξέροντας ποῦ νὰ πάει ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, κίνησε κι αὐτὸς γιὰ κεῖ. Τὸ πρωῒ εἶχε κάνει ἕνα περίπατο γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Ἡ κοιλάδα εἶταν ὄμορφη, μὰ οἱ λάκκοι καὶ τὰ χαντάκια ποὺ οἱ στρατιῶτες εἶχαν ἀνοίξει ψάχνοντας γιὰ τοὺς σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου, τοὔκοψαν τὴ χαρὰ τοῦ περίπατου. Ἐδῶ καὶ κεῖ ἔβλεπε πεταμένα βέλη —ἀπομεινάρια τῆς πρώτης μάχης. Ἔσκυψε καὶ πῆρε ἕνα στὸ χέρι. Ποτὲ ὥς τότε δὲν εἶχε ἀγγίξει ἢ χρησιμοποιήσει ὅπλο καὶ τοῦ φαίνονταν περίεργο ποὺ ἕνα ἁπλὸ κομματάκι ξύλο μὲ μιὰ σιδερένια αἰχμὴ μποροῦσε νὰ σκοτώσει ἄνθρωπο.

—Ποιόν θ᾽ ἀποκεφαλίσουν; ρώτησε πιὸ κεῖ ἕνα στρατιώτη.

Ὁ στρατιώτης σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Δὲν ξέρω. Δυὸ κατάσκοπους μοῦ φαίνεται.

Τὸ τύμπανο ποὺ καλοῦσε τοὺς στρατιῶτες γιὰ τὴ συγκέντρωση χτυποῦσε ἀσταμάτητα. Ἀπὸ μακρυὰ ἀκούγονταν ἡ φωνὴ τοῦ ντελάλη. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κεῖ μήπως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀκούσει καμιὰ λέξη, ὅταν εἶδε νὰ ξεπροβάλει μέσα ἀπ' τὸ πλῆθος ἡ ψηλὴ κορμοστασιὰ τοῦ Σιρὶ Σελίμ, ποὺ πλησίαζε μαζὶ μ' ἕνα ἄγνωστο.

—Πῶς εἶστε Μεβλὰ Τσελεμπή; τοῦ εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Πῶς πάει ἡ ἱστορία;

Ὁ χρονικογράφος ἔκανε μιὰ ὑπόκλιση ὅλο σεβασμό.

—Δὲν γνωρίζεστε, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ δείχνοντας μὲ τὄνα χέρι τὸν Μεβλὰ Τσελεμπὴ καὶ μὲ τ' ἄλλο τὸν ἄγνωστο.

—Ὁ ἱστορικὸς Μεβλὰ Τσελεμπή, τὸν σύστησε.

Ὁ ἄγνωστος ἔριξε μιὰ ἀδιάφορη ματιὰ στὸν χρονικογράφο.

—Ἀπὸ δῶ ὁ καινούριος ἀστρολόγος, νιόφερτος ἀπ' τὴν Ἀνδριανούπολη.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κοίταξε τὸν ἀστρολόγο μὲ τὸν ἴδιο σεβασμὸ ποὺ θὰ κοίταζε ὁποιονδήποτε ἄνθρωπο ποὺ θἄχε ἔρθει ἀπ' τὴν πρωτεύουσα.

—Τί νέα ἀπὸ κεῖ κάτω, ἀπ' τὴν Ἀνδριανούπολη; τὸν ρώτησε μὲ μαλακὴ φωνὴ κάνοντας πὼς δὲν ἀντιλήφτηκε τὴν ἀδιαφορία τοῦ ἀστρολόγου.

—Τίποτα, εἶπε ὁ ἀστρολόγος. Ζέστη.

Ὁ χρονικογράφος κατάλαβε πὼς ὁ ἄλλος δὲν εἶχε κέφι γιὰ κουβέντα.

—Γιατί μαζεύονται οἱ στρατιῶτες; ρώτησε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ ἐκτελέσουν δυὸ κατάσκοπους, εἶπε ὁ Τσελεμπή. Ἔτσι ἄκουσα.

—Κατάσκοπους; ἔκανε κάποιος γενίτσαρος ποὺ πέρασε ἀπὸ δίπλα τους. Ἀλήθεια;

—Καὶ τί κατασκόπευαν; ρώτησε ὁ Σιρὶ Σελὶμ καὶ κίνησε γιὰ τὸ μέρος ποὺ ἀκουγόταν τὸ χτύπημα τοῦ ταμπούρλου. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀκολούθησαν.

—Δὲν ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ χρονικογράφος.

—Ἂς ρωτήσουμε κάποιον, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Ἐφέντη, ρώτησε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἕνα ἀξιωματικὸ ποὺ περπατοῦσε δίπλα τους, ξέρετε μήπως τίποτα γι' αὐτοὺς τοὺς κατάσκοπους;

—Ὄχι, ἀπάντησε ὁ ἀξιωματικός.

—Ξέρω γώ, εἶπε ἕνας δερβίσης ποὺ ἐρχόταν πίσω τους. Πρόκειται γιὰ δυὸ κατάσκοπους ποὺ ἤθελαν νὰ κλέψουν τὸ μυστικὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μεγάλων κανονιῶν.

—Τὸ μυστικὸ τῶν κανονιῶν; ἔκανε ἕνας ἀζάπης σφυρίζοντας σαστισμένος. Ὤ, ὤ!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Τ' εἶν' αὐτὸ ποὺ σὲ κάνει ν' ἀπορεῖς; μπῆκε στὴ μέση κάποιος ἄλλος. Πάντα ὑπῆρχαν κατάσκοποι στὸν κόσμο.

—Εἶναι ἀλήθεια πὼς πάντα ὑπῆρχαν κατάσκοποι στὸν κόσμο, μὰ ποτέ μου δὲν φαντάστηκα πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ κλέψουν τὸ μυστικὸ τῶν κανονιῶν, εἶπε ὁ ἀζάπης.

—Μιὰ τέτοια ἀναποδιὰ σίγουρα ποτὲ δὲ θὰ τὴ φανταζόσουν! Μήτε ἐσύ, μήτε κανένας ἄλλος.

Ὁ ἀζάπης πέταξε μιὰ βρισιὰ κι ἐξαφανίστηκε μέσα στὸ πλῆθος.

—Μὰ εἶναι ἀλήθεια πὼς θέλησαν νὰ κλέψουν τὸ μυστικὸ τοῦ Σαρουτζά; ρώτησε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω.

—Ἔτσι λένε, ἀποκρίθηκε ὁ χρονικογράφος. Μέσα στὸ πλῆθος διάκρινε τὸν Σαντεντίν. Τὸν ἔσπρωχναν ἀπὸ παντοῦ. Ὁ Μεβλὰ εἶχε δεῖ ἀρκετὲς φορὲς τὸν τυφλὸ Σαντεντὶν νὰ τριγυρίζει ψηλαφώντας μέσ' τὸ στρατόπεδο μ' ἕνα μπαστούνι στὸ χέρι, μὰ τὶς περισσότερες φορὲς δὲν τὸν σταμάτησε νὰ τοῦ μιλήσει, γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ ξοδεύει ἄσκοπα τὸν καιρό του μαζί του· τώρα ὅμως, βλέποντας τὸ ρωμαλέο κορμί του νὰ ταλαντεύεται σπρωγμένο ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, αἰσθάνθηκε γι' αὐτὸν μιὰ βαθιὰ λύπηση.

—Τὸν βλέπετε κεῖνο τὸν τυφλό, αὐτὸν ποὺ τὸν σπρώχνουν ἀπὸ παντοῦ; εἶπε στὸν Σιρὶ Σελίμ.

—Τὸν βλέπω.

—Εἶναι ὁ ποιητὴς Σαντεντίν. Τυφλώθηκε στὴ μεγάλη ἐπίθεση καὶ τώρα γυρνάει ἔτσι στὸ στρατόπεδο.

Οὔτε αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ ἀστρολόγος ἔδειξε τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ὅσα ἔλεγε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Μάλιστα οὔτε γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ Σαντεντίν.

—Πάω νὰ τὸν πάρω, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Δὲν μπορῶ νὰ τὸν βλέπω νὰ ὑποφέρει ἔτσι ὅπως τὸν σπρώχνουν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ.

—Γιατί δὲ γυρίζει στὴν Τουρκία τώρα ποὺ τυφλώθηκε; ρώτησε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Γράφει ἕνα μεγάλο ποίημα γιὰ τοῦτο τὸν πόλεμο, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Θέλει νἆναι ἐδῶ ὅταν θὰ κυριέψουμε τὸ κάστρο.

—Ἆ-χά! Πολὺ περίεργο αὐτὸ πράγματι! Φωνάξτε τον νἄρθει νὰ τὸν γνωρίσουμε.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ πῆγε στὸν Σαντεντὶν κι ἔπειτα ἀπὸ λίγο γύρισε μαζί του.

—Παντοῦ ἀκούγονται βήματα στρατιωτῶν, εἶπε ὁ Σαντεντὶν μὲ τὴ δυνατὴ ἐπιβλητικὴ φωνή του. Μόνο αὐτὸς ὁ θόρυβος μὲ ξεκου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ράζει.

Ὁ ἀστρολόγος τὸν κοίταξε μ' ἀδιαφορία.

—Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, πολλοὺς αἰῶνες πρίν, ὑπῆρχε ἕνας ποιητὴς τυφλὸς ὅπως καὶ σύ, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

Ὁ Σαντεντὶν γύρισε τ' ἄδεια βαθουλωμένα μάτια του στὸ γιατρό.

—Λεγόταν Ὅμηρος κι ἔγραψε ἕνα μεγάλο ποίημα γιὰ ἕνα κάστρο ποὺ τὄλεγαν Τροία. Δέκα ὁλόκληρα χρόνια οἱ Ἕλληνες δὲν κατάφερναν νὰ κυριέψουν αὐτὸ τὸ κάστρο.

—Ἐγὼ λέγομαι Σαντεντίν, εἶπε ὁ τυφλός. Πρῶτα λεγόμουνα Σαντεντὶν Μπιλμπιλί, ἕνα ὄνομα ποὺ ποτὲ δὲ μ' ἄρεζε.

—Σ' ἀρέσει τὸ ὄνομα Σαρεπεκὰν Τὰκ Κελέτς Ὀλγκουνσού; ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Κεῖνο τὸ ὄνομα δὲν στάθηκα ἱκανὸς νὰ τὸ κρατήσω, εἶπε ὁ Σαντεντίν. Τοῦτος ὁ πόλεμος ἀπὸ Σαντεντὶν Μπιλμπιλί (Σαντεντὶν τ' ἀηδόνι) μ' ἔκανε Σαντεντὶν Κουορί (Σαντεντὶν ὁ τυφλός). Ὅλοι ἔτσι μὲ φωνάζουν.

Ἔβαλε δυὸ τρεῖς φορὲς τὸ χέρι πάνω στὸ μέτωπο κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ βρῆκε σὲ τούτη τὴν κίνηση ποὺ ἔκρυβε τὸν πόνο καὶ τὴν ἀποδοχὴ μαζί, τῆς μοίρας.

—Ἀκούω βήματα στρατιωτῶν, εἶπε ὁ τυφλὸς ἀλλάζοντας θέμα. Κινούμαστε ὅπως κινιέται ἡ νύχτα. Κανένας δὲν καταφέρνει νὰ σταματήσει τὴ νύχτα. Ἡ γυμνὴ γῆ ἀνατριχιάζει κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας σὰ δέρμα φιδιοῦ.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ χαμογέλασε.

—Μοῦ ἀρέσεις, τοῦ λέει. Μιλᾶς ὄμορφα. Ὁ Σαντεντὶν δὲν ἀπάντησε.

—Τὸ Τούρκικο αἷμα θὰ ραντίσει τὴ σκόνη τῶν τριῶν ἠπείρων, συνέχισε ὁ τυφλὸς ποιητής. Κι εἶναι γραμμένο αὐτὸ τὸ αἷμα νὰ μὴν κυλήσει μέσα στὶς φλέβες, μὰ νὰ χυθεῖ ἔξω ἀπ' τὶς πληγὲς ὥσπου νὰ πλημμυρίσει τὴ γῆ.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ σκυθρώπιασε.

Σ' ὅλο τὸν κόσμο θὰ χυθοῦν ποτάμια αἷμα! ρέκαξε μὲ βραχνὴ φωνὴ ὁ Σαντεντίν. Ὄμορφο Τούρκικο αἷμα!

Στηριγμένος στὸ μπαστούνι του, χωρὶς νὰ χαιρετήσει, ὁ Σαντεντὶν ἔφυγε ξαφνικὰ κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἀπόμεινε νὰ παρακολουθεῖ μὲ τὸ βλέμμα τὸ μεγάλο κορμὶ τοῦ τυφλοῦ, ἔτσι ποὺ τόσπρωχναν ἀπὸ παντοῦ, σὰν κούτσουρο.

—Λέτε ν' ἀργήσει ἡ ἐκτέλεση; ρώτησε ὁ γιατρός.

—Δὲν πιστεύω, ἀπάντησε ὁ Τσελεμπή. Εἶδα πρὶν ἀπὸ λίγο νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

περνάει ὁ διοικητὴς τοῦ στρατόπεδου.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ σταμάτησε μπροστά τους μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἀξιωματικοὺς ποὺ περιτριγύρισε μὲ θόρυβο κάποιο συνάδελφό τους, ποὺ ὅπως φαίνεται, μόλις εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν πρωτεύουσα. Ἄρχισαν νὰ συζητᾶνε χαρούμενα κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τέντωσε μὲ περιέργεια τ' αὐτιά του.

—Πές μας λοιπόν, τί νέα μᾶς φέρνεις ἀπ' τὴν πρωτεύουσα; ἄρχισαν νὰ τὸν ρωτᾶνε μ' ἐπιμονή.

—Μὰ τί νέα θέλατε; εἶπε τελικὰ ὁ ἀξιωματικός. Ὅλοι ρωτᾶνε γιὰ τὸν πόλεμο. Ὁ πόλεμος ἔγινε τὸ θέμα τῆς ἡμέρας. Παντοῦ γι' αὐτὸν μιλᾶνε. Γίνονται ἔρανοι, γράφονται ποιήματα, κι οἱ χανούμισες ὀνειρεύονται ἥρωες, συνέχισε αὐτὸς γελώντας.

—Μὴν ἀστειεύεσαι, πές μας τὴν ἀλήθεια, τί λένε κεῖ κάτω;

—Δὲν ἀστειεύομαι, εἶπε ὁ ἀξιωματικός. Ὅλη ἡ πρωτεύουσα μονάχα γιὰ τὸν πόλεμο μιλάει. «Τὸν εἴδατε τὸν Σκεντέρμπεη»; ρωτᾶνε μόλις ἀκούσουν πὼς γύρισες ἀπ' τὴν Ἀλβανία. Θαρεῖς κι ἤρθαμε ἐδῶ νὰ δοῦμε καμιὰ παράσταση!

—Εἶναι εὔκολο νὰ μιλᾶς ὅταν βρίσκεσαι ἔξω ἀπ' τὸ χορό!

—Δὲν ξέρουν πὼς ἅμα δεῖς τὸν Σκεντέρμπεη δὲν ξαναβλέπεις αὐτὸν τὸν κόσμο! εἶπε μπαίνοντας στὴ συζήτηση ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἄκουγαν.

—Εἴτε στὴν καλύτερη περίπτωση, τὸν ξαναβλέπεις, μὰ μόνο μὲ τἄνα μάτι! εἶπε ὁ νιόφερτος ἀξιωματικός.

Ὅλοι ξέσπασαν σὲ γέλια.

—Νὰ κι ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ τὸν Σαρουτζά, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Φαίνεται πὼς πᾶνε στὴ συνέλευση.

Ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Σαρουτζὰ χαιρέτησαν κι ἔκαναν νὰ προσπεράσουν μὰ ὁ Σιρὶ Σελὶμ τοὺς ἔκανε νόημα μὲ τὸ χέρι.

—Θ' ἀποκεφαλίσουν κάποιον. Ἐλᾶτε νὰ δεῖτε.

—Ποιόν θ' ἀποκεφαλίσουν; ρώτησε ὁ Σαρουτζά.

—Δυὸ κατάσκοπους λένε ποῦθελαν νὰ κλέψουν τὸ μυστικὸ τῶν κανονιῶν σου, ἀποκρίθηκε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Μ' ἀλήθεια, δὲν ξέρεις τίποτα; ἔκανε ὁ γιατρὸς χαμηλώνοντας τὴ φωνή του.

—Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ μὲ βραχνὴ φωνή. Τ' εἶναι αὐτοὶ οἱ κατάσκοποι ποὺ λένε;

—Περίεργο!

—Ποιός εἶν' ὁ ἄλλος; ρώτησε ψιθυριστὰ ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Ὁ καινούργιος ἀστρολόγος, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Μόλις τώρα ἔφτασε ἀπ' τὴν Ἀνδριανούπολη.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἔριξε μιὰ περιφρονητικὴ ματιὰ στὸν ἀστρο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

λόγο.

—Μὰ ἀλήθεια, δὲν ξέρεις τίποτα; ρώτησε πάλι ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Ὄχι σοῦ εἶπα! Δὲν ξέρω τίποτα! ἔκανε ὁ Σαρουτζά.

—Βράχνιασε ἡ φωνή σου. Μήπως κρύωσες; ρώτησε ὁ Σιρὶ Σελὶμ πονηρά.

—Ἔτσι νομίζω.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκούστηκαν ἀπ᾿ ὁλοῦθε «Τοὺς φέρνουν!», «Τοὺς φέρνουν!».

Τὸ πλῆθος ἀναταράχτηκε προσπαθώντας νὰ δεῖ. Ἑκατοντάδες μικρὰ κενὰ ἄνοιξαν κι ἔκλεισαν στὴ στιγμὴ ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες.

Στὴν ψηλὴ ξύλινη ἐξέδρα οἱ φρουροὶ ἀνέβασαν δυὸ δεμένους ἄντρες. Πίσω τους ἀνέβηκε ὁ δήμιος. Οἱ μελοθάνατοι εἴτανε μισόγυμνοι καὶ στὰ κορμιά τους διακρίνονταν ἀπὸ μακρυὰ τὰ σημάδια ἀπ᾿ τὰ βασανιστήρια.

Ὁ γενικὸς ἔφορας τοὺς περιεργάστηκε προσεχτικά.

—Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ ποὺ ξανάδα τὰ πρόσωπά τους! εἶπε. Κάπου τοὺς ξέρω.

—Μὰ εἶναι κεῖνοι οἱ δυὸ περίεργοι στρατιῶτες ποὺ εἴδαμε δυὸ τρεῖς φορὲς κοντὰ στὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Νά, ἐκεῖνος ὁ κοκκινομάλλης, τὸν θυμόσαστε;

—Ναί, εἶπε ὁ Σαρουτζά, αὐτοὶ εἶναι!

Ὅλοι ὅσοι στέκονταν γύρω τους τέντωσαν τὸ λαιμὸ γιὰ ν᾿ ἀκούσουν καμιὰ ἄλλη πληροφορία.

—Γι᾿ αὐτὸ ἔρχονταν λοιπὸν κάθε μέρα καὶ κοίταζαν τὰ κανόνια! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Οἱ κατεργάρηδες! Γιὰ δὲς ποὺ τοὺς νομίζαμε γιὰ δυὸ καλοὺς νέους μ᾿ ὄρεξη γιὰ μάθηση καὶ τοὺς λυπόμασταν!

Ὁ δήμιος κι ὁ βοηθός του ἄρχισαν νὰ λύνουν τοὺς μελλοθάνατους.

—Δὲν εἶναι ὅπως τὰ λέτε, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ γυρνώντας στὸν Τσελεμπή. Κι ἐγὼ πρὶν εἴκοσι χρόνια, ἀκριβῶς ὅπως ἐτοῦτοι ἐδῶ, κοίταζα μὲ θαυμασμὸ πίσω ἀπ᾿ τὸ φράχτη τοῦ ἐργοστασίου τὸν μεγάλο Σαραχανλὶ τὴν ὥρα ποὺ ἔλειωνε τὰ κανόνια του. Αὐτοὶ οἱ δυὸ εἶναι τόσο ἐπικίνδυνοι κατάσκοποι, ὅσο ἤμουνα καὶ γὼ πρὶν εἴκοσι χρόνια.

Ὁ χρονικογράφος ἔμεινε μ᾿ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

—Τότε;

—Αὐτοὶ οἱ δυὸ εἶναι θύματα τῆς περιέργειας καὶ τῆς ἀγάπης τους γιὰ μάθηση! εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ἐγὼ φυσικὰ μπορῶ νὰ τοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σώσω καὶ τοὺς δυό, ἀλλὰ σήμερα πονάει ὁ λαιμός μου.

Τὸ τύμπανο σταμάτησε νὰ χτυπάει.

—Γιατί γουρλώσατε τὰ μάτια; εἶπε ὁ Σαρουτζὰ μὲ τὴ βραχνὴ φωνή του. Δὲν βλέπετε πῶς ἔκλεισε ὁ λαιμός μου; Γιὰ νὰ σώσεις δυὸ ἀνθρώπους ἀπ' τὸ θάνατο πρέπει νὰ φωνάξεις γι' ἀρκετὴ ὥρα καὶ μ' ὅλη τὴ δύναμή σου.

—Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μὲ τὴν ὑγειά σου εἶναι δεμένη ἡ ζωὴ μυριάδων στρατιωτῶν κι ἔχεις χρέος νὰ τὴν προσέχεις.

Τὰ κεφάλια τῶν μελλοθάνατων ἀκούμπησαν στὸ κούτσουρο.

—Νὰ κι ὁ ἀρχιτέκτονας! εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

Ὁ ἀρχιτέκτονας πέρασε βιαστικὰ χωρὶς νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι δεξιὰ ἢ ἀριστερά.

—Μοῦ φαίνεται πὼς θ' ἀργήσουμε στὴ συνέλευση, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Πᾶμε τότε.

Χαιρέτησαν καὶ γύρισαν νὰ φύγουν ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ δήμιος χτύπησε μὲ τὸ τσεκούρι τὸν πρῶτο ἀπ' τοὺς καταδικασμένους. Τὸ πλῆθος ἀναταράχτηκε μ' ἕνα πνιχτὸ μουρμούρισμα.

—Βιάζονται νὰ πᾶνε στὴ συνέλευση, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἀφηρημένα. Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς πολὺ γρήγορα θὰ μὲ φωνάξουν καὶ μένα.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν τόλμησε νὰ ρωτήσει τὸ γιατί.

Ὁ δήμιος σήκωσε τὸ τσεκούρι γιὰ δεύτερη φορά. Τώρα εἶταν ἡ σειρὰ τοῦ κοκκινομάλλη. Τὸ πλῆθος ἀναταράχτηκε καὶ σιγομουρμούρισε πάλι.

—Θὰ μὲ καλέσουν σίγουρα! εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ πιὸ δυνατά. Ξαφνικὰ τὸ πρόσωπό του ἔγινε κατακόκκινο. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ τἄχασε. Δὲν ἤξερε πῶς ἔπρεπε ν' ἀντιδράσει: νἄδειχνε —ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ εὐγένεια— ὅτι προσέχει τ' ἀκατανόητα λόγια τοῦ Σιρὶ Σελὶμ ἢ νὰ ὑποκρινόταν ὅτι δὲν τἄκουσε καθόλου; Ὁ Σιρὶ Σελίμ, ἂν καὶ δὲν εἴτανε τῆς ἴδιας τάξης μὲ τὸ γενικὸ ἔφορα καὶ τὸ Σαρουτζά, ἀνῆκε ὅμως κι αὐτὸς στὴ μερίδα τῶν ἰσχυρῶν ἀνθρώπων κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ καταράστηκε τὴν ὥρα καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ βρέθηκε κοντά του σὲ μιὰ τέτια σκηνή.

—Χὲ χέ, ἔκανε ὁ Σιρὶ Σελὶμ γελώντας περίεργα. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰστάνθηκε τὸ αἷμα του νὰ παγώνει. Γύρισε τὸ βλέμμα του στὸν ἀστρολόγο μ' αὐτὸς κοίταζε ὁλότελα ἀδιάφορος τὸ πλῆθος. Καρφὶ δὲν τοῦ καίγονταν.

Στὸ μεταξύ, ὁ γενικὸς ἔφορας μαζὶ μὲ τὸν Σαρουτζὰ σίμωναν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου. Μπροστά τους, ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ μπῆκε στὴ σκηνὴ σχεδὸν τρέχοντας.

—Κάνει σὰν τρελός, εἶπε ὁ Σαρουτζά.

—Ἔχει δίκιο! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Βασανίζεται πολύ. Ἡ καταστροφὴ τῆς στοᾶς παραλίγο νὰ τοῦ κόστιζε τὸ κεφάλι.

—Τί λές, θ᾽ ἀποτύχει καὶ στὸ νὰ βρεῖ τὸ ὑδραγωγεῖο;

—Φοβᾶμαι ναί.

—Ἐσὺ εἶσαι ὁ πιὸ τυχερὸς ἀπ᾽ ὅλους τ᾽ ἀντιγύρισε ὁ Σαρουτζά. Δὲν ἔχεις μεγάλες σκοτοῦρες ὅπως ἐμεῖς οἱ ἄλλοι.

Ὁ γενικὸς ἔφορας χαμογέλασε.

—Μπορεῖ νὰ φαίνεται ἔτσι σ᾽ ὅλους σας, μὰ δὲν εἶναι ἔτσι τὰ πράματα.

—Μὰ τί σκοτοῦρες μπορεῖς νἄχεις;

—Σοῦ εἶπα. Μπορεῖ νὰ σοῦ φαίνεται ἔτσι, ἐπανέλαβε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ὅμως ἀναρωτήθηκες ποτὲ γιατὶ ἐδῶ καὶ δυὸ μέρες χιλιάδες στρατιῶτες θερίζουν μὲ μιὰ τρελὴ βιασύνη ὅσο στάρι ἔμεινε στὸν κάμπο;

—Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ἤθελα νὰ σὲ ρωτήσω προτήτερα, μὰ τὸ ξέχασα. Γιατί;

—Θὰ σοῦ ἐμπιστευτῶ ἕνα μυστικὸ ποὺ ὥς τώρα ἐξὸν ἀπὸ μένα, τὸ ξέρουν μόνο ὁ ἀρχιστράτηγος κι ὁ ἀλλαϊμπές.

Ὁ Σαρουτζὰ αἰστάνθηκε νὰ πνίγεται ἀπ᾽ τὸ βῆχα.

—Μάθετο λοιπόν. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιτέθηκε στὸ καραβάνι τῶν Βενετῶν καὶ τὸ σκόρπισε στοὺς τέσσερις ἀνέμους. Τὸ καραβάνι μᾶς ἔφερνε ἐφόδια. Τώρα ἔχουμε τρόφιμα μόνο γιὰ τέσσερις μέρες...

—Ἐπιτέθηκε στὸ καραβάνι τῶν Βενετῶν; Αὐτὸ σημαίνει πώς...

—Κήρυξε πόλεμο στὴ Βενετία! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ναί!

Ὁ Σαρουτζὰ κοκκάλωσε στὴ θέση του.

—Πόλεμο στὴ Βενετία, σ᾽ ἕνα τόσο δύσκολο καιρὸ γι᾽ αὐτόνα;

—Ναί.

—Εἶναι τρελὸς τότε.

—Δὲν ξέρω. Κεῖνο ποὺ ξέρω εἶναι ὅτι μᾶς ἄφησε χωρὶς τρόφιμα! ἀποκρίθηκε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Αὐτὸ εἶναι μιὰ πράξη ἀπελπισίας, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ καὶ ξανάρχισε νὰ περπατάει.

—Ἔτσι λέω καὶ γώ, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μόνο ποὺ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς τούτη ἡ ἀπελπισία εἶναι μιὰ ἀπελπισία λιονταριοῦ.

—Τί θὲς νὰ πεῖς;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἔχ, φίλε μου, νοιῶσε με. Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ἀπελπισία τοῦ λιονταριοῦ εἶναι πάντα πιὸ ἐπικίνδυνη γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐμφανιστοῦν μπροστά του, κατάλαβες; Νὰ τί θέλω νὰ πῶ, ὁλοκλήρωσε τὴ σκέψη του ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Μὰ γιατὶ δὲ μᾶς χτύπησε ὥς τώρα, παρὰ γυρνάει ἐδῶ γύρω;

—Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρουμε, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἴσως σκέφτηκε πὼς εἶναι προτιμότερο νὰ ἐπιτεθεῖ καὶ ν' ἀποδεκατίσει τὰ καραβάνια μὲ τὰ ἐφόδια παρὰ νὰ χτυπήσει τὸ ἴδιο τὸ στρατόπεδο. Καὶ γὼ τὸ ἴδιο θἄκανα στὴ θέση του. Ἢ ἴσως νἄχει ἄλλες ἐσωτερικὲς δυσκολίες, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ πρόβλημα τῆς ἕνωσης μὲ τοὺς ἄλλους φεουδάρχες. Κάτι τέτοιο ἄκουσα.

—Μοῦ φαίνεται πὼς ἀργήσαμε, εἶπε ὁ Σαρουτζά.

Μπῆκαν στὴ σκηνὴ ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο, χαμηλώνοντας λίγο τὸ κεφάλι στὴν εἴσοδο. Τὸ πολεμικὸ συμβούλιο εἶχε πλήρη ἀπαρτία. Κενὴ εἴτανε μόνο ἡ θέση τοῦ ἀρχιστράτηγου. Μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἀνώτερους κρατικοὺς ὑπάλληλους συζητοῦσαν χαμηλόφωνα μὲ τοὺς διπλανούς τους. Οἱ περισσότεροι σιγόπιναν σιωπηλοὶ τὸ σερμπέτι τους, ποὺ κάποιος ἱπποκόμος γέμιζε κάθε τόσο ἀπόνα κίτρινο χάλκινο μπρίκι τὰ φλυτζάνια τους. Ὅλοι κοίταζαν μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τους τὸν ἀρχιτέκτονα Καουρί. Ἀλλὰ τ' ὁλότελα ἀνέκφραστο πρόσωπό του δὲν τοὺς ἔδινε ἐκείνη τὴν ἱκανοποίηση ποὺ γυρεύει κανένας σὲ παρόμοιες καταστάσεις, ὅταν μάλιστα ὅλη ἡ θλιβερὴ ἀτμόσφαιρα μιᾶς συνέλευσης βαραίνει τὶς πλάτες ἑνὸς μονάχα ἀνθρώπου κι ὅταν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὴν ἀνησυχία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὶν ἀρχίσει ἡ συνέλευση εὐχαριστοῦν τὴν τύχη τους ποὺ δὲν τοὺς ἔβαλε στὴ θέση του — κι αἰσθάνονται γι' αὐτὸ μιὰ κρυφὴ χαρά. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιτέκτονα εἶταν ὅμως πάντα ἀδιάφορο κι αὐτὸ ὄχι μόνο στεροῦσε ἀπ' τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου τὴ χαρὰ ποὺ νόμιζαν πὼς δικαιοῦνταν, μὰ τοὺς νεύριαζε κιόλας.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς μίλησε σύντομα. Στὴν ἀρχὴ εἶπε πὼς τὸ συμβούλιο ἔπρεπε ν' ἀποφασίσει γιὰ τὴν παραπέρα πορεία τοῦ πόλεμου. Ἔπειτα πέρασε στὸ ζήτημα τοῦ ὑδραγωγείου. Εἶπε πὼς εἶχαν ἀποτύχει ὅλες οἱ προσπάθειες νὰ τὸ ἀνακαλύψουν. Τὸ ὑδραγωγεῖο δὲν βρίσκονταν μὲ κανένα τρόπο καὶ κάθε μέρα οἱ ἐλπίδες νὰ τ' ἀνακαλύψουν λιγόστευαν. Ἀρνήθηκε νὰ συμμεριστεῖ τὴ γνώμη τοῦ ἀρχιτέκτονα Καουρί, ποὺ ἔλεγε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ὑδραγωγεῖο. «Ὅλα τὰ στοιχεῖα κι οἱ πληροφορίες ἐπιβεβαιώνουν πὼς τοῦτο τὸ κάστρο ἔπαιρνε νερὸ ἀπ' ἔξω μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς ὑδραγωγείου», εἶπε. Ἔπειτα τὸ ψυχρὸ καὶ κουρασμένο του βλέμμα καρφώθηκε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πάνω στὸν ἀρχιτέκτονα Καουρί. «Εἶμαι δυσαρεστημένος μαζί σας ἀρχιτέκτονα Καουρί», εἶπε. Χωρὶς νὰ πάρει τὰ μάτια του ἀπὸ πάνω του, ἢ μᾶλλον ἀπ' τὴ μεριὰ ποὺ καθόταν ὁ ἀρχιτέκτονας, εἶπε ὅτι, ἐνῶ γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς στοᾶς ὁ Καουρὶ μποροῦσε ὥς ἕνα σημεῖο νὰ ἀντικρούσει κάθε κατηγορία — μιὰ κι ἡ αἰτία τῆς ἀνακάλυψης τῆς σήραγγας εἶτανε ἴσως οἱ ἴδιοι οἱ μηχανικοὶ ποὺ ὁ στρατηγός τους, ὁ Οὐλοὺγκ μπέης, βρίσκονταν τώρα νεκρὸς κάτω ἀπ' τὸ χῶμα καὶ κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ ζητήσει λογαριασμό, γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἀνακαλύφθηκε τὸ ὑδραγωγεῖο τὸ φταίξιμο εἶταν μόνο δικό του καὶ γι' αὐτό, ἔπρεπε νὰ δώσει λόγο στὸ πολεμικὸ συμβούλιο. Τελειώνοντας ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, ἔκφρασε τὴν πικρὴ ὑποψία μήπως ὁ ἀρχιτέκτονας «γιὰ κάποια ἄγνωστη αἰτία», ἴσως δὲν ἤθελε ν' ἀνακαλύψει τὸ ὑδραγωγεῖο. Ὅταν τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἔμεινε ἄψυχο κι ἀνέκφραστο, ὅλοι ἔχασαν ὁριστικὰ τὴν ἐλπίδα νὰ δοῦν ἔστω καὶ μιὰ μόνο φορὰ τὰ σημεῖα κάποιας ζωντάνιας πάνω σὲ κεῖνο τὸ πρόσωπο τῆς σφίγγας κι αὐτὸ τοὺς προξένησε ἐξὸν ἀπὸ κάποιο ἐκνευρισμὸ κι ἕναν ἀνεξήγητο φόβο.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σταμάτησε νὰ μιλάει. Γιὰ μερικὲς στιγμὲς ἀκούστηκε μέσα στὴν πιὸ ἀπόλυτη σιωπὴ τὸ τρίξιμο τῆς πέννας τοῦ γραμματέα, ποὺ ἀποτύπωνε στὸ χαρτὶ ἐκεῖνα ποὺ ὅλοι μόλις εἶχαν ἀκούσει. Εἶχαν συνηθίσει σ' αὐτὸ τὸ μονότονο τρίξιμο ποὺ εἶταν πάντα τὸ ἴδιο, ἀνεξάρτητα ἂν οἱ λέξεις ποὺ γράφονταν εἶταν ὀργισμένες ἢ σοβαρές, κακὲς ἢ καλές. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ὅσοι ἀπ' τὸ πολεμικὸ συμβούλιο ἔτυχε νἄχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ γράψιμο, καταλάβαιναν πὼς ὁ γραμματέας ἔκανε μὲ τὴν πέννα του περισσότερο θόρυβο ἀπ' ὅσο χρειάζονταν. Ἐπιπλέον, ἂν πρόσεχε κανεὶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὴ σοβαρὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου του, δὲν θὰ τοῦ εἶταν δύσκολο νὰ καταλάβει ὅτι κεῖνες οἱ στιγμὲς τῆς σιωπῆς ποὺ ἔσπαζαν μόνο ἀπ' τὸ τρίξιμο τῆς πέννας, εἶταν οἱ μοναδικὲς στιγμὲς στὴ ζωὴ τοῦ γραμματέα τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, ποὺ τώρα αἰσθανόταν κι αὐτὸς σὰν πρόσωπο μὲ μιὰ κάποια σπουδαιότητα. Ἔπειτα, μόλις κάποιος ἔπαιρνε τὸ λόγο, ὅλοι ξεχνοῦσαν τὴν παρουσία του.

Ὁ ἀρχιτέκτονας σηκώθηκε. Ἄρχισε νὰ μιλάει ὅπως πάντα μὲ τὶς ἴδιες κομμένες λέξεις, διαταγμένες σὲ μονότονες φράσεις καὶ κολλημένες μεταξύ τους. Σὲ τούτη τὴν κουραστικὴ ὁμοιομορφία τῆς ὁμιλίας του ὑπῆρχε κάτι ἐρημικό. Κι αὐτὴ ἡ ἐντύπωση γινόταν ἐντονώτερη τώρα ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὸ νερό. Ἀκούγοντάς τον αἰσθάνονταν κανεὶς πὼς τοῦτος ὁ ἄνθρωπος εἶταν ὅτι ἔπρεπε γιὰ νὰ λι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γοστεύει τὰ νερὰ καὶ νὰ στερεύει τὶς πηγές, πράγματα ποῦχει κάνει κατὰ καιροὺς μ᾽ ἐπιτυχία σὲ προηγούμενους πόλεμους, τότε ποὺ βρῆκε τὰ ὑδραγωγεῖα τριῶν πολιορκούμενων κάστρων.

Ὁ ἀρχιτέκτονας μίλησε γιὰ τὶς ἔρευνές του. Ἐξήγησε στὸ πολεμικὸ συμβούλιο ὅτι πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἔρευνες γιὰ τὸ ὑδραγωγεῖο εἶχε μελετήσει προσεχτικὰ ὅλη τὴ γύρω γῆ, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, τὸ ὑπέδαφος, τὴν ὑγρασία του καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Βασισμένος στὶς ἔρευνες καὶ τὶς μελέτες του εἶχε δώσει διαταγὴ νὰ σκάψουν σὲ κάμποσα σημεῖα. Ὅταν αὐτὲς οἱ προσπάθειες δὲν ἔδωσαν ἀποτέλεσμα, διάταξε νὰ ἐλέγξουν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ, μολονότι ἡ κλίση του εἶταν πολὺ χαμηλότερη σὲ σύγκριση μὲ τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου· εἴτανε ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ μπάζουν ποταμίσιο νερὸ μέσα στὸ κάστρο, εἶπε, μὲ τὴ βοήθεια κάποιου ὑδραγωγείου. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου θὰ μποροῦσαν ν᾽ ἀντλήσουν, ἴσως, λίγο νερὸ ἀπ᾽ τὸ ποτάμι σκάβοντας κάτω ἀπὸ τὶς σπηλιὲς τοῦ κάστρου ἕνα πολὺ βαθὺ πηγάδι ποὺ ὁ πάτος του θὰ ἔφτανε κάτω ἀπὸ τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ· μὰ τότε θἄπρεπε νὰ ἑνώνονταν μὲ τὸ ποτάμι μὲ τὴ βοήθεια κάποιου σωλῆνα. Ὅμως ἕνα πηγάδι σὲ τέτιο βάθος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐφοδιάζει τὸ κάστρο μὲ τὴν ἀπαραίτητη ποσότητα νεροῦ. Ὅπως καὶ νἆναι, ἕνα τέτοιο πηγάδι θὰ μποροῦσε νὰ ἐξυπηρετήσει τοὺς ἀποκλεισμένους μόνο σὲ δύσκολες μέρες καὶ γι᾽ αὐτὸ ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί, εἶχε διατάξει νὰ ἐλέγξουνε βῆμα μὲ βῆμα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς κοίτης τοῦ ποταμιοῦ. Μετὰ ἀπ᾽ αὐτὸ τὸν ἔλεγχο, ποὺ δὲν εἶχε δώσει κανένα ἀποτέλεσμα, εἶχε πεισθεῖ πὼς δὲν ὑπῆρχε ὑδραγωγεῖο ποὺ νὰ ἐφοδίαζε μὲ νερὸ τὸ κάστρο. Τότε πῶς ἐφοδιάζονταν μὲ νερὸ οἱ πολιορκημένοι; Αὐτὸς εἶχε τὴ γνώμη, πὼς πέρα ἀπὸ κάποιο φυσικὸ ἐφεδρικὸ πηγάδι θἄπρεπε νὰ ὑπάρχει μέσα στὸ κάστρο μιὰ γιγάντια δεξαμενὴ ποὺ πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει ὁ πόλεμος, ἔπαιρνε νερὸ ἀπὸ κάποιο ὑδραγωγεῖο ποὺ τὰ ἴχνη του τἄχε βρεῖ σ᾽ ὁρισμένα σημεῖα. Πρὶν ξεσπάσει ὁ πόλεμος οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ φόβο μήπως οἱ ἐχθροὶ ἀνακαλύψουν τὸ ὑδραγωγεῖο, τὸ κατέστρεψαν οἱ ἴδιοι ἀφοῦ πρῶτα γέμισαν μὲ νερὸ τὴ γιγάντια δεξαμενή.

Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ τὸν διέκοψε ὁ μουφτῆς.

—Συγχωρέστε με ἂν σᾶς διακόπτω κυρ-ἀρχιτέκτονα, εἶπε ὁ μουφτῆς, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιὰ ποιό λόγο θἄπρεπε νὰ καταστρέψουν τὸ ὑδραγωγεῖο πρὶν τὴν ὥρα του. Γιατί βιάστηκαν νὰ κάνουν μιὰ δουλειὰ τόσο κοπιαστικὴ γιὰ μᾶς, καὶ γιὰ ποιό λόγο στερήθηκαν θεληματικὰ τὸ νερὸ τρεῖς μῆνες μπροστήτερα, ὅταν θὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὸ στεροῦνταν ὅπως καὶ νἄχε μόνο τὴν κακότυχη γι' αὐτοὺς στιγμὴ ποὺ θὰ τ' ἀνακαλύπταμε ἐμεῖς;

—Γριὰ ἀλεποῦ! σιγομουρμούρισε ὁ Σαρουτζὰ στὸ γενικὸ ἔφορα.

—Δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος ὅσο φαίνεται! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας χαμηλόφωνα.

—Δὲν πρέπει ἀκόμα νὰ ξεχνᾶμε, συνέχισε ὁ μουφτῆς, ὅτι μιὰ δεξαμενὴ εἶναι προτιμότερο νὰ γεμίζει γιὰ τελευταῖα φορὰ λίγο πρὶν κοπεῖ τὸ νερό. Κάθε πολιορκούμενος προσπαθεῖ νὰ κάνει τούτη ἡ στιγμὴ ν' ἀργοπορήσει ὅσο γίνεται περισσότερο· ἔτσι ποὺ τ' ἀπόθεμα τοῦ νεροῦ νὰ φτάσει γιὰ τὸ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα. Ἀντίθετα οἱ πολιορκούμενοί μας, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σας τόσο τρελοί, ποὔκοψαν τὸ νερὸ μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια πρὶν φτάσουμε μεῖς ἐδῶ. Μοῦ φαίνεται πὼς ὁ συλλογισμός σας κυρ-ἀρχιτέκτονα στερεῖται, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνουμε ἀπὸ ὁποιαδήποτε λογική.

Ὁ γέρο Ταβτζά, ὁ Κουρντιστζὶ καὶ μερικοὶ ἄλλοι σαντζὰκ μπεϊλερὲ γέλασαν κάτω ἀπ' τὰ μουστάκια τους. Τὰ μάτια τοῦ Ταχανκὰ ἀγρίεψαν. Τὸ βλέμμα τοῦ Καρὰ Μουχιμπὶλ ἔμεινε θλιμμένο ὅπως εἴτανε πρῶτα, ἐνῶ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κι ὁ ἀλλαϊμπὲς παράμειναν σκυθρωποί. Μόλις οἱ σαντζὰκ μπεϊλερὲ τοὺς εἶδαν ἔτσι, τὸ χαμόγελο ἐξαφανίστηκε ἀπ' τὰ πρόσωπά τους.

—Δὲν ὑπάρχει δεξαμενὴ μέσα στὸ κάστρο, εἶπε ὁ μουφτῆς ὑψώνοντας τὴ φωνή. Ὑπάρχει ὑδραγωγεῖο ποὺ ἐσεῖς ἢ δὲν εἶστε ἱκανὸς ἢ δὲ θέλετε νὰ τὸ ἀνακαλύψετε. Θὰ κάνετε καλὰ νὰ συντομεύετε καὶ νὰ μᾶς πεῖτε τὴν ἀλήθεια.

Ὅλα τὰ βλέμματα καρφώθηκαν πάνω στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιτέκτονα. Μὰ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο καὶ τούτη τὴ φορὰ ἔμεινε ἀνέκφραστο κι ὅταν ὁ ἀρχιτέκτονας κατάλαβε πὼς ὁ μουφτῆς δὲν θὰ ξαναμιλοῦσε, ἄνοιξε τὸ στόμα καὶ εἶπε:

—Ἐσεῖς ρωτᾶτε αἰτία ποὺ οἱ ἴδιοι κατάστρεψαν ὑδραγωγεῖο αἰτία φόβος δηλητήριο.

Ἐξήγησε μὲ λεπτομέρειες ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εἶχαν καταστρέψει οἱ ἴδιοι τὸ ὑδραγωγεῖο ἀπὸ φόβο μήπως οἱ ἐχθροὶ τὸ ἀνακάλυπταν μὰ κρατοῦσαν μυστικὴ τὴν ἀνακάλυψή του καὶ ρίχνοντας φαρμάκι στὸ νερὸ δηλητηρίαζαν ὅλο τὸ περιεχόμενο τῆς δεξαμενῆς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶχαν δηλητηριαστεῖ πρὶν δέκα περίπου χρόνια οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου Κιζὶλ Καλὰ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ποὺ τὄξεραν αὐτὸ εἶχαν πάρει τὰ μέτρα τους γιὰ τὴν περίπτωση ποὺ θὰ ἐπαναλαμβάνονταν.

Ὁ μουφτῆς ἔκανε νὰ πεῖ κάτι μὰ ἄλλαξε ἀμέσως γνώμη. Τὰ μισόκλειστα μάτια του κοίταζαν περιφρονητικὰ γύρω.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

Τελειώνοντας, ὁ ἀρχιτέκτονας εἶπε τὴ γνώμη του γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου. Πρότεινε μιὰ καινούρια ἐπίθεση.

—Οἱ ἄλλοι; ρώτησε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χωρὶς νὰ κοιτάζει κανένα.

Ἡ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε ἔδινε τὴν εὐκαιρία στὸν γραμματέα νὰ κάνει τὴν πέννα του νὰ τρίξει ἀκόμα περισσότερο.

—Τὸ ἔχεις ἕτοιμο τὸ τρίτο κανόνι; ρώτησε χαμηλόφωνα ὁ γενικὸς ἔφορας τὸν Σαρουτζά.

—Ἕτοιμο.

—Ἐγὼ συμφωνῶ γιὰ τὴν ἐπίθεση, ἐσὺ τί λές;

Ὁ Σαρουτζὰ σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Γιὰ μένα τὸ ἴδιο εἶναι.

—Εἶναι ἡ στιγμὴ νὰ ἐξαπολύσουμε ἐπίθεση, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ὅλ' αὐτὴ τὴν ὥρα τὸ μυαλό του στριφογύριζε συνέχεια γύρω ἀπ' τὴν καταστροφὴ τῶν καραβανιῶν μὲ τὰ ἐφόδια. Οἱ πιὸ κοντινοὶ ὑποτελεῖς κάτι θὰ μποροῦσαν νὰ δώσουν γιὰ τὸ στρατό, μὰ αὐτὸ δὲν θὰ ξεπερνοῦσε οὔτε τὸ ἕνα τρίτο ἀπ' τὰ ἐφόδια ποὺ ἔστελνε ἡ Βενετία. Σὲ τούτη τὴ δύσκολη στιγμὴ τὸ καλύτερο ποὔχαν νὰ κάνουν, εἶταν νὰ ἐπιτεθοῦν.

Ὁ γενικὸς ἔφορας εἶταν ὁ πρῶτος ποὺ πῆρε τὸ λόγο. Μὲ λέξεις διαλεχτὲς καὶ σύνταξη χαριτωμένη, ὅπως πάντα, ἔκανε μιὰ μικρὴ εἰσαγωγὴ γιὰ τὸ ξεπέρασμα τῶν ὁρίων αὐτῆς τῆς πολιορκίας καὶ γιὰ τὴ βαρυθυμιὰ ποὺ προκάλεσε αὐτὸ στὴν ψυχὴ τῶν στρατιωτῶν. Ἔπειτα, εἶπε, πὼς συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα νὰ ἐξαπολυθεῖ ἡ νέα ἐπίθεση.

—Ἔμαθα πὼς ἔφτασε ἀπ' τὴν πρωτεύουσα ὁ καινούριος ἀστρολόγος εἶπε ἕνας ἀπ' τοὺς σαντζὰκ μπεϊλερέ.

—Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Καλέστε τὸν ἀστρολόγο.

Ἕνας ἀγγελιοφόρος ἔτρεξε νὰ ἐκτελέσει τὴ διαταγή.

Ὁ μόνος ποὺ εἶπε τὴ γνώμη του πρὶν φτάσει ὁ ἀστρολόγος, εἶταν ὁ Σαρουτζά. Κι αὐτὸς συμφωνοῦσε γιὰ τὴν ἐπίθεση.

Ὁ ἀστρολόγος μπῆκε. Ἔκανε μιὰ βαθιὰ ὑπόκλιση καὶ κάθησε πάνω στὸν καναπὲ στὴ θέση ποὺ τοῦ ὑποδείχτηκε. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς εἶπε κάτι στὸν ἀλλαϊμπὲ ποὺ καθόταν δίπλα του.

—Τὸ πολεμικὸ συμβούλιο θἄθελε νὰ ξέρει τὰ σημάδια ποὺ δίνουν τ' ἄστρα γι' αὐτὸ τὸν πόλεμο, εἶπε ὁ ἀλλαϊμπές. Εἶστε ἕτοιμος ν' ἀπαντήσετε;

—Εἶμαι ἕτοιμος.

—Λοιπὸν πέστε μας: «Τί σημάδια δίνουν τ' ἄστρα γιὰ τὴ δεύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τερη ἐπίθεση ποὺ σκεφτόμαστε νὰ ἐξαπολύσουμε ἐνάντια στὸ κάστρο;»

Ἡ ἀπάντηση τοῦ ἀστρολόγου ἦρθε γρήγορα.

—Ἄσχημα σημάδια, εἶπε. Γιὰ τὴν ὥρα ἡ θέση τους δὲν εἶν' εὐνοϊκὴ γιὰ μιὰ ἐπίθεση.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου σιγομουρμούρισαν μεταξύ τους.

—Αὐτὸς ἐδῶ εἶναι πιὸ ἔξυπνος ἀπ' τὸν προκάτοχό του, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ στὸν γενικὸ ἔφορα.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἔσφιξε τὰ δόντια θυμωμένος.

—Τοῦτοι οἱ ἀμόρφωτοι εἶναι καλοὶ μόνο γιὰ νὰ χαλοῦν τὰ πράγματα, μουρμούρισε ἀνάμεσα στὰ δόντια του.

—Τό ξέρει πῶς ἔτσι δὲν διακινδυνεύει τίποτα, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ἐνῶ ἂν ἔλεγε τ' ἀντίθετο, θὰ μποροῦσε νὰ καταλήξει σὰν τὸν προκάτοχό του νὰ σκάβει στοές.

—Τὸν ἀμόρφωτο! εἶπε πάλι ὁ γενικὸς ἔφορας.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἄρχισαν μὲ τὴ σειρὰ νὰ λένε τὴ γνώμη τους. Γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, οἱ περισσότεροι δὲν εἶχαν ξαναβρεθεῖ σὲ μιὰ τόσο περίπλοκη κατάσταση. Κι αὐτὸ συνέβαινε γιατὶ ὑπῆρχε κάτι περίεργο στὴν ἐπιμονὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα γιὰ μιὰ νέα ἐπίθεση. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπίθεση προτείνονταν ἀπ' τὸν ἀρχιτέκτονα καὶ ὑποστηριζόταν ἀπ' τὸ γενικὸ ἔφορα καὶ τὸν Σαρουτζά, μαζὶ μὲ τὸν τρόμο ποὺ δημιουργοῦσαν τὰ σημάδια τῶν ἄστρων, ἔκαναν τὸ μουφτῆ κι ἄλλους δυὸ τρεῖς σαντζὰκ μπεϊλερὲ ποὺ συνήθως τὸν ὑποστήριζαν, νἆναι ἐνάντιοι στὴ νέα ἐπίθεση. Ὁ γερο Ταβτζά, ὁ Κουρντιστζὶ καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἀντίθετα μὲ τὴ συνηθισμένη συμπεριφορά τους τούτη τὴ φορὰ δὲν τάχθηκαν μὲ τὴν ἐπίθεση μόλο ποὺ δὲν εἶχαν ἀποφασίσει γιὰ τὸ ἐνάντιο. Ἡ ἀβέβαιη συμπεριφορά τους, ποὺ σὲ ἄλλη περίπτωση θἆταν ὑποτιμητικὴ γι' αὐτούς, δικαιολογοῦνταν τώρα ἀπ' τὴν πρόβλεψη τοῦ ἀστρολόγου. Ὁ Ταχανκά, μόλο ποὺ τὰ μάτια τους ἄστραφταν ἀπὸ μῖσος γιὰ τοὺς τεχνικούς, ἑνώθηκε μαζί τους μιὰ κι ἐπρόκειτο γιὰ ἐξαπόλυση ἐπίθεσης.

—Καρὰ Μουκμπίλ, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, ἐσεῖς τί λέτε;

—Δὲν ἀποφάσισα ἀκόμα, εἶπε ὁ Καρὰ Μουκμπίλ. Τὰ μάτια του, γεμάτα θλίψη, καρφώνονταν διαδοχικὰ στὰ πρόσωπα τοῦ ἀρχιτέκτονα, τοῦ γενικοῦ ἔφορα καὶ τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ, προσπαθώντας νὰ καταλάβουν γιὰ ποιό λόγο ἐπέμεναν στὴν ἐξαπόλυση τῆς ἐπίθεσης. Μὰ τούτη ἡ προσπάθεια εἶταν μάταιη κι αὐτὸ τὸν κούραζε γεμίζοντας τὴν ψυχή του μ' ἕνα ἀπέραντο φόβο.

—Κι ἂν δοκιμάζαμε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴν τύχη μας μὲ τὸ ὑδρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γωγεῖο; εἶπε ὁ γερο Ταβτζὰ ἀφήνοντας σχεδὸν ὅλους κατάπληχτους μιὰ καὶ κανένας δὲν θὰ περίμενε ποτὲ πὼς ὁ βετεράνος Ταβτζὰ θὰ μιλοῦσε γιὰ ἔρευνες ὑδραγωγείων, δουλειὰ ποὺ ἀφοροῦσε τοὺς ἀρχιτέκτονες καὶ τοὺς τεχνικοὺς τοὺς ὁποίους μισοῦσε θανάσιμα.

Ὁ Ταβτζὰ χτύπησε τὸ μέτωπο μὲ τὸ κοντό του χέρι.

—Πολλὰ χρόνια πρίν, δὲ θυμᾶμαι πόσα, ὅταν πολιορκούσαμε τὸ Χαπσὰν Καλά, βρήκαμε τὸ ὑδραγωγεῖο ἐκείνου τοῦ κάστρου μ' ἕνα περίεργο τρόπο. Δὲν χρησιμοποιήσαμε οὔτε χάρτες οὔτε καταραμένα σχέδια. Τὸ βρήκαμε μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς ἀλόγου.

—Ἑνὸς ἀλόγου; Καὶ πῶς τὸ βρήκατε; ρώτησε ὁ ἀλλαϊμπές.

—Ἕνας γέρος σπαχῆς μᾶς ἔδειξε τὸν τρόπο, συνέχισε ὁ γερο Ταβτζά. Εἴτανε εὔκολο. Πήραμε ἕνα ἄλογο, τὸ ταΐσαμε καλὰ γιὰ τέσσερις μέρες χωρὶς νὰ τοῦ δίνουμε νερό. Ἔπειτα τ' ἀφήσαμε ἐλεύτερο νὰ τρέχει γύρω ἀπ' τὸ κάστρο. Τὸ διψασμένο ἄλογο μπορεῖ ν' ἀνακαλύψει ἀκόμα καὶ τὴν τελευταία σταγόνα ὑγρασίας πάνω στὴν ξεραμένη γῆ. Νἆστε σίγουροι πὼς τούτη τὴ δουλειὰ τὴν κάνει καλύτερα ἀπ' ὁποιονδήποτε ἀρχιτέκτονα.

Ὁ μουφτῆς καὶ δυὸ τρεῖς σαντζὰκμπεϊλερὲ βάλθηκαν νὰ γελᾶνε. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τοὺς ἔκανε νόημα νὰ σωπάσουν.

—Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο βρήκαμε τὸ ὑδραγωγεῖο τοῦ Χαπσὰν Καλά! Γιατί νὰ μὴ δοκιμάσουμε τὸ ἴδιο καὶ δῶ;

Γιὰ πολλὴ ὥρα συζητήθηκε ἡ πρόταση τοῦ Ταβτζά, στὴν ἀρχὴ μὲ μιὰ κάποια δυσπιστία, ὕστερα μ' ὅλο καὶ μεγαλύτερη σοβαρότητα.

—Ὅτι τ' ἄλογο μπορεῖ ν' ἀνακαλύψει κρυφὲς πηγές, εἰδικὰ ὅταν εἶναι διψασμένο, τὸ ξέρει ἀπὸ προσωπικὴ πεῖρα ὁποιοσδήποτε ἀκεντζίνος, εἶπε ὁ Κουρντιστζί, μὰ ὅτι μπορεῖ ν' ἀνακαλύψει ὑδραγωγεῖο, πρώτη φορὰ τ' ἀκούω.

—Εἴμασταν χιλιάδες στὸ Χαπσὰν Καλὰ ποὺ τὸ εἴδαμε μὲ τὰ μάτια μας, εἶπε ὁ Ταβτζά.

—Μπορεῖ νὰ εἴσασταν καὶ δεκάδες χιλιάδες, μὰ ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω, ἐπέμενε ὁ Κουρντιστζί.

Ὁ ἀλλαϊμπὲς ρώτησε τὸν ἀρχιτέκτονα Καουρί ἂν εἶταν δυνατὸ οἱ σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου, στὴ διαδρομή τους κάτω ἀπ' τὴ γῆ, ν' ἀφήνουν τόση ὑγρασία ὅση θὰ χρειαζόταν ἕνα διψασμένο ἄλογο γιὰ νὰ τοὺς ἀνακαλύψει. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἀπάντησε πὼς δὲν εἶχε ἀσχοληθεῖ ποτὲ μὲ ἄλογα καὶ δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτά, ὅσο ὅμως γιὰ τὴν ὑγρασία ποὺ θὰ μποροῦσαν ν' ἀφήσουν οἱ σωλῆνες ἑνὸς ὑδραγωγείου, αὐτὸ ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὴν κατασκευή του. Ἐξήγησε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πὼς ἂν τὸ ὑδραγωγεῖο εἶταν φτιαγμένο μὲ τοὺς συνηθισμένους σωλῆνες, τότε εἶταν δυνατὸ ν' ἀφήνει ὑγρασία, ἀλλὰ ἂν εἶταν φτιαγμένο μὲ μολύβι, δὲν θὰ ὑπῆρχε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ὑγρασία.

Ὥς τὸ τέλος τῆς συνέλευσης συζήτησαν μόνο αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅταν ἡ συνέλευση τέλειωσε, ἡ νύχτα εἶχε κιόλας πέσει. Ὅλοι μὲ τὴ σειρά, βγῆκαν ἀπ' τὴ σκηνὴ καὶ σκόρπισαν φεύγοντας δυὸ δυὸ ἢ τρεῖς τρεῖς ἢ ἕνας ἕνας σὲ διάφορες μεριές. Ἕνας ψηλόλιγνος ἄντρας στεκόταν στὴν ἄκρη καὶ τοὺς κοίταζε καθὼς ἔβγαιναν ἀπ' τὴ σκηνὴ ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο, σκύβοντας λίγο τὸ κεφάλι στὴν ἔξοδο. Εἶταν ὁ Σιρὶ Σελίμ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πᾶνε τρεῖς μέρες τώρα ποὺ κάνουν κάτι ὁλότελα ἀκατανόητο γιὰ μᾶς. Κάτω ἀπ' τὸν καυτὸ ἥλιο χιλιάδες μισόγυμνοι στρατιῶτες χτίζουν ἕνα μεγάλο φράχτη γύρω ἀπ' τὸ κάστρο. Σὲ τί θὰ τοὺς χρησιμέψει τοῦτος ὁ φράχτης; Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ μαντέψουμε. Ἴσως φοβοῦνται μήπως τοὺς ἐπιτεθοῦμε ξαφνικὰ τὴ νύχτα. Ἴσως πάλι μήπως ὁ Γκιέργκι μας ἐπιτεθεῖ ἀπρόοπτα στὸ στρατόπεδό τους καὶ μέσα στὴν ἀναταραχὴ βρεῖ τὴν εὐκαιρία κάποιο ἀπόσπασμά του νὰ μπεῖ μέσα στὸ κάστρο καὶ νὰ μᾶς ἐνισχύσει μὲ ἐφόδια. Ἢ ἴσως φοβοῦνται μήπως μιὰ σκοτεινὴ νυχτιὰ κατεβάσουμε κάποιον ἀπὸ τὰ τείχη καὶ στείλουμε ἕνα μήνυμα στὸν Γκιέργκι μας.

Πᾶνε τώρα τρεῖς μέρες ποὺ σπᾶμε τὸ κεφάλι μας ν' ἀνακαλύψουμε τὴν αἰτία ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ σταματήσουν ἀπότομα τὶς ἔρευνες τοῦ ὑδραγωγείου καὶ ν' ἀρχίσουν μὲ μιὰ τρελὴ βιασύνη τὸ χτίσιμο ἑνὸς φράχτη.

Ἡ ζέστη εἶναι φριχτή. Κανένα σύννεφο, οὔτ' ἕνα τοσοδούλι δὲν φαίνεται στὸν οὐρανό. Αὐτοί, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑψώνουν μανιασμένα αὐτὸ τὸν περίεργο φράχτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

Τὸ ἀπόγεμα, μόλο ποὺ ὁ ἥλιος ἔκαιγε, πλῆθος ἀπὸ μπουλούκια στρατιωτῶν κίνησαν γιὰ τὸ μεγάλο φράχτη. Πήγαιναν νὰ δοῦν κεῖνο ποὺ θὰ γίνονταν. Ὁ φράχτης εἶχε χτιστεῖ τόσο γρήγορα, ποὺ οἱ περισσότεροι στρατιῶτες δὲν πρόλαβαν νὰ τὸν δοῦν. Τώρα ποὺ τὸν πρωτόβλεπαν καθὼς πλησίαζαν, ἀπογοητεύονταν. Εἶταν ἕνας κοινὸς φράχτης, λίγο πιὸ ψηλὸς καὶ πιὸ στέρεος ἀπὸ κείνους ποὖχαν συνήθως στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τους. Μόλ' αὐτά, οἱ στρατιῶτες ἔλπιζαν πὼς θὰ τοὺς προσφερόταν ἕνα μεγάλο θέαμα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ φράχτης εἶταν κοινός, μὰ κεῖνο ποὺ θὰ συνέβαινε πίσω του, στὴν ἔρημη περιοχὴ ἀνάμεσα στὰ τείχη τοῦ κάστρου καὶ τὸ φράχτη, θἄτανε πραγματικὰ ἐκπληχτικό. Κεῖνες τὶς δυὸ τρεῖς μέρες, προπαντὸς τὸ πρωῒ τῆς τελευταίας, διαδίδονταν γιὰ τὸ φράχτη κι αὐτὸ ποὺ θὰ συνέβαινε πίσω του πολλὲς καὶ διάφορες φῆμες ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες. Μόλ' αὐτά, τὴν ἀλήθεια δὲν τὴν ἤξερε κανένας. Γιὰ ποιὸ σκοπὸ δηλαδὴ εἶχε χτιστεῖ κεῖνος ὁ φράχτης καὶ τί θὰ γίνονταν στὴν περιοχὴ ποὺ ἁπλωνόταν ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὰ τείχη τοῦ κάστρου. Μερικοὶ ἔλεγαν πὼς ὅλ' αὐτὰ εἴχανε σχέση μὲ τὸ ὑδραγωγεῖο, μὰ κι αὐτοὶ δὲν εἴτανε σὲ θέση νὰ ἐξηγήσουν τί σχέση μποροῦσε νἄχει ἕνας φράχτης μὲ τοὺς βαθιὰ χωμένους στὴ γῆ σωλῆνες ἑνὸς ὑδραγωγείου. Ἄλλοι ὑποστήριζαν πὼς θὰ γίνονταν μάγια ἐνάντια στὸ κάστρο καὶ πὼς ὁ φράχτης, ἀφοῦ ραντίζονταν μ' εὐλογημένο νερὸ καὶ προσευχές, θὰ περιόριζε τὴ δύναμη τῆς μαγείας του στὴν περιφραγμένη περιοχή, προστατεύοντας τὸ στρατόπεδο καὶ τοὺς στρατιῶτες ἀπ' τὴ σκοτεινὴ δύναμή της. Ἄλλοι πάλι ἔλεγαν διάφορα ἄλλα πράγματα, σύμφωνα μὲ τὰ παραμύθια καὶ τὰ τραγούδια τῶν τόπων τους, ἢ τῶν χωρῶν ποὺ εἶχαν ὑπηρετήσει πολὺ καιρό.

Ὅλοι ὅμως πείστηκαν πὼς πίσω ἀπ' τὸ φράχτη θὰ συνέβαινε κάτι πραγματικὰ σπουδαῖο ὅταν εἶδαν μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἀνώτερους ἀξιωματικοὺς νὰ ἔρχονται ἀπ' τὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου καὶ προπαντὸς ὅταν πίσω ἀπὸ τοὺς «τζεμπελὶ» στρατιῶτες εἴδανε τοὺς φρουροὺς τοῦ ἀρχιστράτηγου κι ἔπειτα τὸν ἴδιο τὸν Τουρσοὺν πασᾶ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πού ἀνέβηκε σ' ἕνα ὑπερυψωμένο μέρος καὶ στάθηκε ἐκεῖ ὄρθιος. Πίσω ἀπ' τὸν πασᾶ σταμάτησαν μὲ τὴ σειρά: ὁ ἀλλαϊμπὲς, ὁ γερο Ταβτζά, ὁ μουφτῆς, ὁ γενικὸς ἔφορας, ὁ ἀρχιμηχανικὸς Σαρουτζά, ὁ Κουρντιστζί, ὁ Καρὰ Μουκμπίλ, ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρί, ὁ Ταχανκὰ κι ἄλλα μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Στὸ πλευρό τους, πιὸ κεῖ, στέκονταν οἱ σαντζάκμπεϊλερέ, οἱ στρατηγοὶ δηλαδὴ τῶν διάφορων ἀποσπασμάτων, ὁ «καντιασπερί», ὁ Σιρὶ Σελίμ, ὁ ἀστρολόγος, ὁ καινούριος στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ, ὁ βοηθὸς τοῦ Σαρουτζά, ὁ ἀρχιπυροβολητής, ὁ ἀρχιτυμπανιστής, ὁ διοικητὴς τοῦ στρατόπεδου, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν τοῦ στρατοῦ κι ἄλλοι. Ἀκόμα πιὸ πίσω, σὲ μιὰ πιὸ ἄτακτη καὶ πιὸ πολυπληθῆ ὁμάδα, εἴτανε διάφοροι γραμματικοί, γιατροί, χοτζάδες, σπαχῆδες, γέροι τεχνικοὶ κι ἀξιωματικοὶ διάφορων βαθμῶν. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ βρίσκονταν σὲ κείνη τὴν τελευταία ὁμάδα κι ἐνῶ γύριζε ἀδιάκοπα τὸ κεφάλι του πρὸς τὴ μεριὰ πού ξεχώριζε τὸ κεφάλι τοῦ ψηλέα Σιρὶ Σελίμ, βασάνιζε τὸ μυαλό του μὲ τὴ σκέψη ἂν θἄκανε καλὰ νὰ πάει ἐκεῖ ἢ ἂν αὐτὸ θὰ τὄβλεπαν οἱ ἄλλοι μὲ κακὸ μάτι πιστεύοντας πὼς τὸ κάνει σκόπιμα καὶ πὼς τάχα ζήταγε νέα θέση γιὰ τὴ σταδιοδρομία του. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ φοβόταν πολὺ τὴ ζήλεια τῶν κατώτερων ὑπαλλήλων. Γνώριζε καλὰ τὴν τιποτένια ψυχή τους κι ἤξερε πὼς ὅσο πιὸ μικρόψυχοι εἴτανε τόσο πιὸ βλαβερὴ εἴτανε γι' αὐτὸν ἡ ἔχθρα τους. Ἡ θύμηση αὐτῆς τῆς μικροψυχίας τους συχνὰ τοὖχε δηλητηριάσει τὶς στιγμὲς εὐτυχίας στοὺς περιπάτους του μὲ τὸν γενικὸ ἔφορα καὶ τὸν Σαρουτζά. Ἔτσι, πῆρε τὴν ὁριστικὴ ἀπόφαση νὰ μείνει κεῖ πού βρίσκονταν θεωρώντας καλύτερο νὰ κάτσει ἐδῶ χάμου ἥσυχος ἀπ' τὸ νὰ πήγαινε κοντὰ στὸν Σιρὶ Σελὶμ καὶ νὰ πληρώσει τὴ χαρὰ τῆς συντροφιᾶς του μὲ τὸ σάρακα τοῦ φόβου.

Τὸ πλῆθος στὸ μεταξύ, ναρκωμένο ὡς τότε ἀπ' τὴ ζέστη, ξαναζωντάνεψε. Ἀκούστηκαν ὁμιλίες, φωνὲς κι ἡ φασαρία συνοδεύτηκε ἀπὸ κούνημα κεφαλιῶν καὶ σήκωμα στὰ νύχια τῶν ποδιῶν γιὰ μιὰ καλύτερη θέα. Οἱ λέξεις «ἕνα ἄλογο», «τ' ἄσπρο ἄλογο», «ἄλογο!», ἐπαναλήφθηκαν δεκάδες φορές. «Γιατί εἶναι ἄσπρο;» ρώτησε μ' ἐπιμονὴ κάποιος. Κάποιος ἄλλος ἀπάντησε πὼς ἴσως τοῦτο τὸ ἄλογο εἶταν ἱερό. Τὴν ἴδια ἐρώτηση ἔκανε ἔπειτα ἀπὸ λίγο κι ἕνας ἄλλος μὰ κανένας δὲν τοῦ ἀπάντησε. Ἔτσι, ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ἐπαναλάβει κι ἄλλες φορές. Στὸ μεταξὺ ἕνα χλιμίντρισμα πού ἔμοιαζε περισσότερο μὲ λαχάνιασμα ἔδειξε πὼς αὐτὸ πού θὰ γίνονταν εἶχε πραγματικὰ σχέση μ' ἕνα ἄλογο. Δὲν πέρασε πολὺ ὥρα κι ὅλοι σχεδὸν εἶδαν τὸ ἄλογο νὰ χυμάει στὴν ἔρημη ζώνη περνώντας μέσ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀπ' τὸ φράχτη. Κανένας δὲν εἴταν ἀνεβασμένος πάνω του καὶ κανένας δὲν τὸ ἀκολουθοῦσε. Τὸ ἄλογο ἔτρεξε ἀρκετὰ μ' ἕνα ἄτακτο κάλπασμό, ἔπειτα σταμάτησε, ξεφύσησε, χτύπησε τὶς ὁπλὲς στὸ ἔδαφος, σήκωσε πάλι τὸ κεφάλι, ξεφύσησε σὰ νἄψαχνε στὸν ἀέρα κάτι ἀόρατο κι ἔτρεξε πρὸς τὸ ποτάμι.

—Ψάχνει γιὰ νερό! Βλέπετε πῶς ψάχνει γιὰ νερό;

—Διψάει! Φαίνεται πὼς διψάει!

—Τὸ ἄφησαν πολλὲς μέρες χωρὶς νερό!

—Θὰ τοὔδωσαν σίγουρα νὰ φάει κριθάρι κι ἀλάτι!

—Ἀλήθεια;

—Δὲν εἴδατε πὼς τρέχουν τὰ σάλια ἀπ' τὸ στόμα του;

—Λένε πὼς θὰ βρεῖ τὸ ὑδραγωγεῖο.

—Κανένας δὲν ξέρει!

Τὸ ἄλογο σταμάτησε μπροστὰ στὸ φράχτη καὶ χτύπησε μὲ τὶς ὁπλὲς τὸ ἔδαφος. Ὅλοι τώρα πρόσεξαν πὼς ἀπ' τὴ μεριὰ τοῦ ποταμοῦ ὁ φράχτης εἴταν πιὸ πυκνὸς καὶ πιὸ ψηλός. Τὸ ἄλογο ἄρχισε νὰ τρέχει ἀκριβῶς δίπλα στὸ φράχτη ψάχνοντας φαίνεται νὰ βρεῖ ἔξοδο. Ὅταν κατάλαβε πὼς μιὰ τέτοια ἔξοδος δὲν ὑπῆρχε, γύρισε πίσω κι ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει στὴν ἔρημη ζώνη.

—Πὼ πὼ σάλια! Δέστε πὼς στάζουν τὰ σάλια του!

—Μωρὲ τοῦτο ἄφρισε! Ἀλλάχ!

—Δύστυχο ζῶο!

Τὸ ἄλογο σταμάτησε σὲ δυὸ τρία σημεῖα, χτύπησε μὲ τὶς ὁπλὲς τὸ ξερὸ χῶμα, ξεφύσησε κι ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει, αὐτὴ τὴ φορὰ πρὸς τὰ τείχη τοῦ κάστρου.

—Σημειώνετε κάθε μεριὰ ποὺ σταματάει, πρόσταξε κάποιος πίσω ἀπ' τὴ ράχη τοῦ πασᾶ.

Τὸ ἄλογο ἔφτασε ὥς τὰ ριζὰ τοῦ τοίχου, χαμήλωσε τὸ κεφάλι κι ἄρχισε ἔτσι νὰ τρέχει ξυστὰ δίπλα στὰ τείχη.

—Γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ εἶναι πιὸ σίγουρο τὸ φίδι, εἶπε ὁ Ταβτζὰ στὸν Τουρσοὺν πασᾶ, σπάζοντας τὴ σιωπή. Ἐμεῖς θέλαμε στὸ Χαπσὰν Καλὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε φίδι, μὰ ἔπειτα παραιτηθήκαμε ἀπ' τὴν προσπάθεια γιατὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορούσαμε νὰ τὸ κάνουμε νὰ ψάξει ἐκεῖ ποὺ θέλαμε μεῖς.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς παρακολουθοῦσε προσεχτικὰ κάθε κίνηση τοῦ ἀλόγου. Εἶχε καρφώσει μαγεμένος τὰ μάτια πάνω του, δίχως ν' ἀφήνει νὰ τοῦ ξεφύγει καμιὰ κίνησή του. Τόσο ἔντονη εἴταν ἡ προσοχή του, ποὺ ἔπειτ' ἀπὸ λίγη ὥρα αἰστάνθηκε νὰ τοῦ κόβονται ἀπ' τὴν ἀδυναμία τὰ γόνατα καὶ τὸ σβέρκο σὰν νἄταν αὐτὸς ποὺ κάλπαζε μπροστὰ στὰ τείχη τοῦ κάστρου σκύβοντας τὸ κεφάλι του κάθε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τόσο γιὰ ν' ἀνιχνεύσει τὴν ὑγρασία τῆς ξεραμένης γῆς. Κάποια στιγμὴ μάλιστα τοῦ φάνηκε πὼς τρέχανε τὰ σάλια του καὶ σήκωσε τὸ χέρι νὰ τὰ σκουπίσει.

Στὰ τείχη στὸ μεταξύ, πάνω στὶς ἐπάλξεις, ἄρχισαν νὰ βγαίνουν σιγὰ σιγὰ οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Ἀκουμπισμένοι στὶς ἐπάλξεις, ἀκολουθοῦσαν μὲ τὸ βλέμμα τὴν πορεία τοῦ ἀλόγου (αὐτὸ φαινόταν ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν κεφαλιῶν τους) καὶ κάθε τόσο κάτι ἔλεγαν μεταξύ τους.

Τὸ ἄλογο συνέχισε νὰ τρέχει ὅλο καὶ πιὸ μανιασμένα. Εἶταν ἡ τέταρτη κιόλας φορὰ ποὺ τὸ ζῶο γύριζε πίσω, ἔχοντας φτάσει στὴν ἄκρη τῆς ἀβύσσου, ἐκεῖ ποὺ ἡ πορεία του εἶχε ἐμποδιστεῖ ἀπ' τὸν ψηλὸ φράχτη.

Τώρα, δεκάδες χιλιάδες στρατιῶτες ποὺ σπρώχνονταν μπροστὰ στὸ φράχτη εἶχαν καταλάβει γιὰ ποιό σκοπὸ εἶχαν ἀφήσει τ' ἄλογο νὰ καλπάζει ἐκεῖ καὶ τοῦτο τὸ κάλπασμα καθένας τὸ σύνδεε ὡς ἕνα σημεῖο μὲ τὴν τύχη κι αὐτουνοῦ ἀκόμα τοῦ πολέμου, παναπεῖ καὶ μὲ τὴ δική του τύχη. Ὅσο μεγάλωνε ἡ προσοχή τους τόσο ἡ σιωπή τους γίνονταν μεγαλύτερη. Ὁ θόρυβος ποὺ ἔκαναν πρῶτα ἔδινε σιγὰ σιγὰ τὴ θέση του σ' ἕνα πνιγμένο μουρμούρισμα ποὺ ἔμοιαζε μὲ βουητὸ μιὰ κι ἔβγαινε ἀπ' τὰ λαρύγγια δεκάδων χιλιάδων ἀνθρώπων. Αὐτὸ τὸ μουρμούρισμα, ποὺ φορὲς φορὲς γινόταν ἕνα κούφιο λαχάνιασμα καὶ φορὲς φορὲς μιὰ βαθιὰ ἀνάσα, δὲν σκέπαζε τὸ θόρυβο ἀπ' τὶς ὁπλὲς τοῦ ἀλόγου πάνω στὴν ξεραμένη γῆ.

—Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πῆραν τὴν Τροία μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς ξύλινου ἀλόγου, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ στὸν ἀστρολόγο σκύβοντας τὸ κεφάλι του πάνω ἀπ' τὸν ὦμο τοῦ ἄλλου. Ἐμεῖς φαίνεται θὰ πάρουμε τοῦτο τὸ κάστρο μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς ζωντανοῦ ἀλόγου.

Ὁ ἀστρολόγος τὸν ἄκουγε ὅπως συνήθως ἀδιάφορα.

—Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ καιροὶ ἀλλάζουν, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Θὰ καταφέρει νὰ βρεῖ τὸ ὑδραγωγεῖο; ρώτησε κάποιος στρατιώτης γιὰ δέκατη φορά.

—Μοῦ φαίνεται ἀπίστευτο!

—Τὸ ἄλογο κουράζεται. Φοβᾶμαι πὼς γρήγορα θὰ πέσει στὸ χῶμα.

—Αὐτὸ φοβᾶμαι κι ἐγώ!

—Κοίτα! φάνηκαν τὰ κορίτσια τους στὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου!

—Τὰ κορίτσια; Ποῦ εἶναι;

—Νὰ μιὰ παρέα δεξιὰ κεῖ στὸ δεύτερο πύργο! Νὰ κι ἄλλες δυὸ πιὸ κεῖ!

—Ἄ, ναί! Τὶς βλέπω!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Περίεργο!

—Πῶς γίνεται καὶ βγαίνουν ἔξω μὲ ξεσκέπαστο πρόσωπο μπροστὰ σὲ χιλιάδες στρατιῶτες;

Πάνω στὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου εἶχε φανεῖ πράγματι μιὰ παρέα ἀπὸ κορίτσια. Ἡ ἐμφάνισή τους σὲ μιὰν ἄλλη περίπτωση θὰ τραβοῦσε χωρὶς ἐξαίρεση τὴν προσοχὴ ὅλων τῶν στρατιωτῶν, μὰ τούτη τὴ φορὰ εἶταν τόσο πολὺ ὅλοι τους συγκεντρωμένοι πάνω στὸ μανιασμένο τρέξιμο τοῦ ἀλόγου ποὺ μιὰ μικρὴ μόνο μάζα τους σήκωσε τὸ κεφάλι νὰ δεῖ τὰ κορίτσια. Μὰ κι αὐτοὶ ἀκόμα, γρήγορα τὸ κατέβασαν.

—Μοῦ φαίνεται πὼς τ' ἄλογο ἐξαντλήθηκε, εἶπε κάποιος.

Τὸ ἄλογο ἔτρεχε τώρα σὰν τρελὸ μπροστὰ στὸν κεντρικὸ τοῖχο. Δυὸ τρεῖς φορὲς σταμάτησε ξύνοντας μανιασμένα τὸ χῶμα, ἔπειτα ἔφυγε πάλι καλπάζοντας. Τώρα εἶχε ἁπλωθεῖ παντοῦ μιὰ τόσο βαθιὰ ἡσυχία ποὺ ἀκουγόταν ὄχι μόνο τὰ χτυπήματα ἀπ' τὶς ὁπλὲς τοῦ ἀλόγου μὰ καὶ τὰ φυσήματα καὶ τὸ λαχάνιασμά του. Ξαφνικὰ τὸ ζῶο σταμάτησε πάλι μερικὰ βήματα ἀπ' τὸν τοῖχο, χτύπησε μὲ μανία τὴ γῆ σηκώνοντας ἕνα παχὺ σύννεφο σκόνης κι ἔπειτα ξεμάκρυνε πάλι καλπάζοντας. Καθὼς περνοῦσε κάτω ἀπ' τὸν τρίτο πύργο, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου τέντωσε τὸ τόξο καὶ τὸ σημάδεψε. Τὸ σφύριγμα τοῦ βέλους συνοδεύτηκε ἀπὸ ἕνα κούφιο μουρμουρητὸ κι ὅταν τὸ ζῶο ἔκανε ἕνα ἀπελπισμένο πήδημα γιὰ νὰ τινάξει φαίνεται τὸ βέλος ποὺ τοὖχε καρφωθεῖ στὴν ἀριστερὴ μεριὰ τῆς ράχης, βγῆκε ἀπ' τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν κάτι ἀνάμεσα σὲ ἀπελπισμένο οὐρλιαχτὸ καὶ βογγητό.

Οἱ τιτλοῦχοι ποὺ στέκονταν γύρω ἀπ' τὸν πασᾶ, στράφηκαν πρὸς τὸ μέρος του κοιτάζοντας ἐρωτηματικά.

—Δὲν πειράζει, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κι αἰστάνθηκε ἕναν πόνο νὰ τοῦ τρυπάει τὸ δεξιὸ ὦμο. Ἡ πληγὴ θὰ τοῦ μεγαλώσει τὴ δίψα.

Τὸ ἄλογο ἄφησε ἕνα πονεμένο χλιμίντρισμα. Ὅλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια πάνω στὸν τρίτο πύργο περιμένοντας ἀπ' τοὺς ὑπερασπιστὲς τὸ δεύτερο βέλος. Μὰ δὲ ρίχτηκε ἄλλο βέλος.

—Θὰ μποροῦσαν νὰ τὄχαν σκοτώσει ἂν ἤθελαν, μὰ δὲν τὸ κάνουν γιὰ νὰ δείξουν πὼς δὲν ἔχουν ὑδραγωγεῖο, εἶπε κάποιος χαμηλόφωνα πίσω ἀπ' τὴ ράχη τοῦ πασᾶ.

—Μὰ τότε γιατί τὸ χτύπησαν;

—Τυχαῖα. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς δὲ θὰ κατάφερε νὰ συγκρατηθεῖ.

Τὸ ἄλογο ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει μὲ διπλάσια ὁρμή. Ἡ πληγὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

στὴ ράχη καὶ τὸ ρυάκι ἀπὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε στὰ πλευρά, διακρίνονταν ἀπὸ μακρυά.

—Στὸ Χαπσὰν Καλὰ οἱ ἐχθροὶ εἶχαν σκοτώσει τρία ἄλογα στὴ σειρά, εἶπε ὁ Ταϐτζά. Τὸ τέταρτο, κεῖνο ποὺ ϐρῆκε τὸ ὑδραγωγεῖο, τὄχαμε ντύσει μὲ σίδερο.

Τὸ ἄλογο χλιμίντρισε πάλι σηκώνοντας τὸ κεφάλι. Ἔπειτα, τὸ λαχάνιασμα κορυφώθηκε καὶ πύκνωσαν τὰ χτυπήματα τῶν ὁπλῶν πάνω στὸ χῶμα. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου κοίταζαν ἀπ᾽ τὶς ἐπάλξεις σιωπηλοί, (αὐτὸ φαίνονταν ἀπ᾽ τὰ κεφάλια τους ποὺ ἔμεναν ἀκίνητα), ἐνῶ πίσω ἀπ᾽τὸ φράχτη χιλιάδες στρατιῶτες ἀνάσαιναν γρήγορα. Οἱ λέξεις «Ὤ! καὶ νὰ τὄϐρισκε!», «Βρὲς τὸ νερό!» «Ἅγιο μου ἄλογο, ϐρὲς τὸ νερό!» ἀκούγονταν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἄλλοτε σὰν προσευχὴ κι ἄλλοτε σὰ λυγμός. Δεκάδες χοτζάδες καὶ δερϐίσηδες ἄρχισαν τὶς προσευχὲς τεντώνοντας τὶς ἑνωμένες παλάμες τους μπροστὰ στὸ πηγούνι καὶ πέφτοντας μπρούμητα στὴ γῆ.

Τὸ ἄλογο σήκωσε τὸ κεφάλι, χλιμίντρισε καὶ μυρίζοντας φαίνεται τὸν ἀέρα τοῦ ποταμοῦ, ρίχτηκε πάλι πρὸς τὰ κεῖ. Ὁ φράχτης ὅμως εἴτανε στέρεος καὶ τὸ ζῶο ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει πλάι του ψάχνοντας γιὰ κάποιο ἄνοιγμα. Ἕνας πυκνὸς ἀχνὸς ἔϐγαινε ἀπ᾽ τὸ κουρασμένο κορμί του ἐνῶ τὰ ρουθούνια του ἔτρεμαν. Τὸ μουσούδι του εἶταν γρατζουνισμένο καὶ ματωμένο σὲ δυὸ τρεῖς μεριές. Ἐνῶ ἔτρεχε ξυστὰ δίπλα στὸ φράχτη λίγα ϐήματα μόνο πέρα ἀπ᾽ τοὺς στρατιῶτες, τοὺς κοίταζε μὲ μάτια τρελὰ καὶ θολά.

Οἱ ἐπάλξεις τοῦ κάστρου γέμισαν. Τώρα εἴχανε ϐγεῖ στὰ τείχη ὅλοι οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Τὰ ϐλέμματά τους ἄρχισαν πάλι ν᾽ ἀκολουθοῦν τὶς κινήσεις τοῦ ἀλόγου.

Τὸ ἄλογο σταμάτησε ξαφνικά, γύρισε γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, χαμήλωσε τὸ μουσούδι στὴ γῆ κι ἔξυσε τὸ ξερὸ χῶμα. Ἔπειτα σὰν τρελό, χτύπησε μὲ τὶς ὁπλὲς κεῖνο τὸ ἴδιο σημεῖο, σηκώνοντας σκόνη καὶ χῶμα. Δὲν ξεμάκρυνε ὅπως ἔκανε τὶς ἄλλες φορὲς μὰ ἔμεινε καρφωμένο ἐκεῖ ποὺ σταμάτησε· τώρα τὰ χτυπήματα τῶν ὁπλῶν καὶ τὸ ξύσιμο μὲ τὸ μουσούδι στὸ χῶμα ἔγιναν τούτη τὴ φορὰ πιότερο μανιασμένα. Τυλίχτηκε γιὰ λίγες στιγμὲς μὲ ἕνα σύννεφο σκόνης. Ὅταν ἡ σκόνη ἄρχισε ν᾽ ἀραιώνει ὅλοι εἶδαν τὸ ἄλογο πεσμένο στὴ γῆ. Ἔτριϐε τὸ λαιμό του στὸ χῶμα ἐνῶ τὰ πόδια του χτυποῦσαν ὅλο καὶ πιὸ ἀδύναμα τὸν ἀέρα.

—Σκάψτε ἀμέσως σὲ κεῖνο τὸ μέρος! οὔρλιαξε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς.

Ὁ στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ ποὖχε πλησιάσει προϐλέποντας μιὰ τέτια διαταγή, ἔτρεξε σὲ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ποὺ στεκόταν πιὸ κεῖ, ἕτοιμοι μὲ ἀξίνες καὶ φτυάρια στοὺς ὤμους. Στὸ φράχτη εἶχε ἀνοιχτεῖ μιὰ πορτούλα καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν στρατηγό τους, ἔτρεξαν γιὰ κεῖ ὅπου κείτονταν τὸ πεθαμένο ζῶο. Μόλις ἔφτασαν παραμέρισαν τὸ κορμὶ τοῦ ἀλόγου κι ἄρχισαν νὰ σκάβουν.

Στὶς ἐπάλξεις οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἀναταράχτηκαν. Τὰ κορμιά τους τεντώθηκαν μπροστὰ ἀπειλητικά. Ἔπειτα τὰ βέλη τους ἔσχισαν σφυρίζοντας τὸν καυτὸ ἀέρα. Δυὸ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες ἔπεσαν μ' ἕνα οὐρλιαχτὸ στὴ γῆ. Ὁ τρίτος ποὺ ἔπεσε εἶταν ὁ στρατηγός τους.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔκλεισε τὰ μάτια κουρασμένος κι εὐτυχισμένος.

—Ἐπιτέλους! μουρμούρισε. Ἐπιτέλους!

—Καλύψτε τοὺς στρατιῶτες! οὔρλιαξε ὁ ἀλλαϊμπές.

Κάποιος ἄρχισε νὰ τρέχει. Ἀκούστηκαν διαταγὲς κι ἄνοιξε πάλι ἡ πορτούλα τοῦ φράχτη. Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἄζαπες μὲ ἀσπίδες στὰ χέρια ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ, ποὖχαν σταματήσει νὰ σκάβουν καὶ γύριζαν τρέχοντας πίσω ἀκολουθούμενοι ἀπ' τὰ βέλη.

—Ἐκεῖ κάτω βρίσκεται τὸ νερό! στρίγκλισε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Χτύπησαν κι αὐτὸ σημαίνει πὼς ἐκεῖ βρίσκεται. Γιατί φεύγουν οἱ στρατιῶτες; Νὰ γυρίσουν ἀμέσως πίσω! Πρέπει νὰ σκάψουμε ὅσο γρηγορότερα γίνεται! Νὰ μὴ τοὺς δώσουμε τὸν καιρὸ νὰ μαζέψουν νερό. Γρήγορα!

—Πίσω! φώναξε ὁ ἀλλαϊμπὲς πηγαίνοντας πρὸς τοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοὺς ἄζαπες ποὺ ἔρχονταν τρέχοντας. Πίσω! Πρέπει νὰ σκάψετε!

Οἱ ἄζαπες εἶταν οἱ πρῶτοι ποὺ ρίχτηκαν πίσω ἀπὸ ἕναν ἀξιωματικό τους πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ πεθαμένου ζώου. Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἔτρεξαν ξωπίσω τους. Οἱ ἄζαπες μόλις πλησίασαν στὸ μέρος ποὺ ἔπεφταν τὰ βέλη τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κάστρου, σήκωσαν τὶς ἀσπίδες καὶ προχώρησαν μὲ μεγάλη προφύλαξη. Ὅταν ἔφτασαν κοντὰ στὸ νεκρὸ ἄλογο, ἔφτιαξαν μὲ τὶς ἀσπίδες ἕνα τοῖχο ἀπ' τὸ μέρος ποὖπρεπε νὰ σκάψουν καὶ περίμεναν νἄρθουν κι οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, πλησίασαν περπατώντας σκυφτὰ κι ἄρχισαν ἀμέσως τὴ δουλειά. Κανένας δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τοὺς νεκροὺς ποὖπεσαν δίπλα στὸ ζῶο.

Σύννεφα ἀπὸ βέλη ἔπεσαν λίγες φορὲς ἀκόμα, ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις. Ἔπειτα τὰ τείχη ἄρχισαν ξαφνικὰ ν' ἀδειάζουν ἀπ' τοὺς ὑπερασπιστές τους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Κατεβαίνουν νὰ μαζέψουν νερό! φώναξε κάποιος.
Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔδωσε μιὰ διαταγὴ κι ἀμέσως ἔτρεξε πρὸς τοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἕνα ὁλόκληρο ἀπόσπασμα ἀζάπων, ποὺ ἔφτιαξε ἕνα δεύτερο προστατευτικὸ τεῖχος.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ συνέχισαν νὰ σκάβουν. Ὅλοι βρίσκονταν σ' ἀναμονή. Μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιτέκτονα Καουρί, μέσα στὸ γενικὸ πυρετό, τὴν ἀνησυχία καὶ τὸν ἱδρῶτα, παράμενε ἀνέκφραστο. Ὁ μουφτῆς τὸν κοίταζε κάπου κάπου μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του κι ἐκνευριζόταν μὲ τὴν ἀδιαφορία του.

Τὸ σκάψιμο συνεχιζόταν. Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ἔσκαβαν τώρα χωμένοι ὁλότελα μέσα στὴ γῆ. Μόνο τὸ χῶμα φαινόταν, ποὺ τὰ φτυάρια ἔριχναν ἔξω. Μέσα στὰ μάτια ὅλων ἡ ἀνησυχία μεγάλωνε.

—Στὸ Χαπσὰν Καλὰ σκάβαμε μισὴ μέρα χωρὶς σταματημό! εἶπε ὁ γερο Ταβτζὰ χωρὶς νὰ στραφεῖ σὲ κανένα. Τὰ λόγια του ἀκολούθησε μιὰ ἀβάσταχτη σιωπή.

—Ποιό εἶναι τὸ μεγαλύτερο βάθος τους; ρώτησε ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ στὸν ἀρχιτέκτονα Καουρί.

—Δέκα πήχεις, ἀπάντησε ὁ ἀρχιτέκτονας.

Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ σφύριξε μὲ θαυμασμό.

Τώρα ὄχι μόνο οἱ μηχανικοὶ μὰ μήτε καὶ τὰ φτυάρια δὲν φαίνονταν, ποὺ ἔριχναν ἔξω τὸ χῶμα. Καθὼς τὸ βάθος τοῦ λάκκου εἶχε ἀρκετὰ μεγαλώσει, τὄβγαζαν ἔξω μὲ σάκκους. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο κατέβασαν μέσα στὸ λάκκο μιὰ σκάλα. Αὐτὸ σήμαινε πὼς ὁ λάκκος ὅλο καὶ βάθαινε. Τὸ χῶμα φαίνονταν μαλακὸ κι οἱ στρατιῶτες ἔσκαβαν μὲ ἀπίστευτη ταχύτητα. Τὄδειχνε ὁ σωρὸς ἀπ' τὸ μαῦρο χῶμα ποὺ μεγάλωνε στὴν ἄκρη τοῦ λάκκου μαζὶ μὲ τὴ γενικὴ ἀγωνία κι ἀναμονή.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τράβηξε νευρικὰ τὰ δάχτυλά του. Τὸ δεξί του αὐτὶ ἄρχισε πάλι νὰ βουΐζει. Τὸ βλέμμα του σταμάτησε στὰ κορμιὰ τῶν σκοτωμένων. Γύρω τους κινοῦνταν δουλεύοντας οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ. Εἶπε κάτι στὸν ἀλλαϊμπέ. Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ἀκούστηκε ἀπ' τὴ μεριὰ τῶν στρατιωτῶν ἕνα ἄγριο οὐρλιαχτὸ χαρᾶς: «Νερό!» Τὸ οὐρλιαχτὸ ἐπαναλήφθηκε δεκάδες κι ἑκατοντάδες φορὲς δυνατότερο, ἀπ' τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ποὺ ἀναταράχτηκαν ξαφνικὰ διώχνοντας μακριὰ τὴ νύστα ποὺ τοὺς εἶχε φέρει ἡ ζέστη, σὰν τὸ νερὸ νἄχε μουσκέψει τὰ μέλη τους καὶ τὰ καμένα τους πρόσωπα.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς γέλασε. Εἶταν πρώτη φορὰ ποὺ γελοῦσε στὴ διάρκεια τούτης τῆς ἐκστρατείας. Αὐτοὶ ποὺ στέκονταν γύρω του

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

γύρισαν τὸ κεφάλι κατάπληχτοι γιὰ νὰ δοῦν τὸ γέλιο του. Εἶταν κάτι μοναδικό, ἐκπληκτικό. Ποτέ τους δὲν εἴχανε σκεφτεῖ πὼς θὰ μποροῦσε νὰ γελάσει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος· μὰ σὰν κάθε πράγμα ποὺ ἀνατρέπει μιὰ γενικὴ ἀλήθεια, ἔτσι κι αὐτὸ τὸ γέλιο τοὺς γέννησε μέσα στὴν καρδιὰ μιὰ ἀνησυχία, σχεδὸν ἕνα φόβο. Τὸ πρόσωπό του ἔγινε ξαφνικὰ ξένο, ἀκατάληπτο καὶ μακρινό.

Τὰ οὐρλιαχτὰ «νερό!», «νερό!», «νερό!» ξεπηδοῦσαν ἀπ᾽ ὅλα τὰ στήθια μὲ μιὰ τρελὴ χαρά. Οἱ στρατιῶτες ἀγκαλιάζονταν μεταξύ τους, σήκωναν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στοὺς ὤμους, φώναζαν καὶ οὔρλιαζαν σὰν τρελοί. Οἱ δερβίσηδες ἄρχισαν νὰ χορεύουν.

Οἱ ἐπάλξεις τοῦ κάστρου τώρα εἶτανε ἔρημες. Οὔτε ψυχὴ δὲν φαίνονταν. Οἱ συνηθισμένοι φρουροὶ στὴν κορυφὴ τῶν πύργων κινοῦνταν σὰν ἐξωγήινες φιγοῦρες.

—Σκεντέρμπεη, μουρμούρισε σὰ μεθυσμένος ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, σ᾽ ἔχω ἐπιτέλους στὸ χέρι! Ἔτριξε τὰ δόντια σὰν νὰ μασοῦσε στ᾽ ἀλήθεια τὰ κόκκαλα τοῦ πιὸ ἰσχυροῦ ἐχθροῦ του, ποὺ τ᾽ ὄνομά του πρώτη φορὰ τὸ ξεστόμιζε. Κάθε φορὰ ποὺ μιλοῦσαν στὶς συνελεύσεις τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου γιὰ τὸν Σκεντέρμπεη, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς μὴ θέλοντας νὰ ξεστομίσει τ᾽ ὄνομά του, τὸν ἔλεγε «κεῖνος ἐκεῖ».

—Σκεντέρμπεη! μουρμούρισε γιὰ δεύτερη φορὰ μασώντας ἀνάμεσα στὰ δόντια του κάθε γράμμα ἀπ᾽ τ᾽ ὄνομά του.

Τὸ γέλιο ἔφυγε ἀργὰ ἀπ᾽ τὸ πρόσωπό του, σὰν τὸ νερὸ ποὺ πέφτει στὴν ἄμμο. Ἔγινε πάλι φυσικό, κατανοητὸ γιὰ ὅλους αὐτοὺς ποὺ στέκονταν γύρω του. Αὐτοὶ ζωντάνεψαν ξαφνικά, ἂν καὶ λίγο καθυστερημένα καὶ παρασύρθηκαν σ᾽ ἕνα κύμα χαρᾶς. Ἄρχισαν νὰ συγχαίρουν τὸν Ταβτζὰ καὶ νὰ συζητοῦν μὲ δυνατὲς φωνὲς διακόπτοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ὁ μουφτῆς, ὁ Κουρντιστζὶ καὶ μερικοὶ ἄλλοι γύριζαν κάθε τόσο τὸ κεφάλι πρὸς τὸν ἀρχιτέκτονα ποὺ ἡ ἔκφρασή του καὶ τούτη τὴ φορὰ καθόλου δὲν εἶχε ἀλλάξει κι ἔκαναν μεταξύ τους εἰρωνικὰ νοήματα. Ὁ γερο Ταβτζὰ δὲν γύρισε τὸ κεφάλι στὸν ἀρχιτέκτονα οὔτε μία φορά. Δέχονταν μὲ κάποια ὑπερηφάνεια τὰ συγχαρίκια ποὔπεφταν σὰ βροχὴ ἀπὸ παντοῦ καὶ μουρμούριζε κάτι ἀσταμάτητα μέσα στὰ δόντια του.

Τὸ νερὸ στὸ μεταξὺ ἀνάβλυζε ἀπ᾽ τὸν ἀνοιχτὸ λάκκο φτιάχνοντας μιὰ λίμνη γύρω του. Ἡ ξερὴ γῆ τὸ ἀπορροφοῦσε ἀδιάκοπα, χωρὶς ν᾽ ἀφήνει τὴ λίμνη νὰ μεγαλώνει. Οἱ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ βρώμικοι καὶ λασπωμένοι, τριγύριζαν ἀνάμεσα στὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς τους τὸ ψοφήμι καὶ τὰ πτώματα τῶν σκοτωμένων ποὺ κανένας πιὰ δὲν πρόσεχε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

῾Ο Τουρσοὺν πασᾶς γύρισε νὰ φύγει. Καθὼς ξεμάκραινε, γύρισε τὸ κεφάλι καὶ χωρὶς ν᾽ ἀπευθυνθεῖ σὲ κανένα ἰδιαίτερα, εἶπε:

—᾽Απόψε νὰ γίνει γλέντι.

Οἱ ἄλλοι ξεμάκρυναν πίσω του.

—Πιστεύω πὼς ὁ πόλεμος θὰ τελειώσει γρήγορα, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ στὸν γενικὸ ἔφορα. Λυπᾶμαι ποὺ δὲν θὰ μπορέσω νὰ δοκιμάσω τὸ τρίτο κανόνι.

—᾽Εγὼ ἀντίθετα πιστεύω πὼς θἄχεις καιρὸ νὰ δοκιμάσεις τὸ τρίτο κανόνι σου, ἴσως μάλιστα καὶ τὸ τέταρτο ἂν θάπρεπε νὰ λειώσεις κι ἕνα τέταρτο! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Πῶς εἶναι δυνατό; ῎Εμειναν χωρὶς νερὸ κι αὐτὸ σημαίνει πὼς θὰ παραδοθοῦν σὲ μιὰ ἑβδομάδα.

—Μοῦ εἶναι δύσκολο νὰ τὸ πιστέψω, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Τέλος πάντων, μὲ κάνεις εὐτυχισμένο, εἶπε ὁ Σαρουτζά. ῞Οταν πρὶν ἀπὸ λίγο ἄκουσα τὸ πρῶτο οὐρλιαχτὸ «νερό!» εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου ἀντίο στὸ τρίτο κανόνι μου.

—Εἶναι ἕτοιμα τὰ καλούπια; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Σχεδὸν ἕτοιμα.

Περπατοῦσαν μέσα στὴ φασαρία καὶ τὴ γενικὴ ὀχλοβοή. ᾽Εδῶ κι ἐκεῖ ἀκούγονταν φωνὲς καὶ διαταγές: «Μὴν πλησιάζετε στὸ λάκκο!», «Μπορεῖ νὰ σᾶς χτυπήσουν ἀπ᾽ τὶς ἐπάλξεις!», «᾽Απομακρυνθεῖτε ἀπ᾽ τὸ φράχτη!». Μερικοὶ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ εἶχαν φορτώσει σὲ φορεῖα τὰ σώματα τῶν σκοτωμένων καὶ τ᾽ απομάκρυναν. Πίσω τους ἀκολουθοῦσε μιὰ μεγαλύτερη ὁμάδα. Οἱ στρατιῶτες, ἀνοίγοντας δρόμο σ᾽ αὐτοὺς ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ φορεῖα, τέντωναν τὸ κεφάλι νὰ δοῦν καλύτερα τὸ σῶμα τοῦ ζώου.

—Τοῦτο δῶ θὰ τὸ θάψουν μὲ τὶς τιμὲς ποὺ θὰ θάψουν καὶ τὸν στρατηγὸ τοῦ μηχανικοῦ, εἶπε κάποιος.

—Εἶναι ἱερὸ ἄλογο!

—Θὰ τοῦ κάνουν καὶ μνημεῖο! ῎Ακουσα μὲ τ᾽ αὐτιά μου, τὴ διαταγὴ τοῦ πασᾶ.

—᾽Αλήθεια; ῎Εκαναν πολὺ καλὰ ποὺ τὸ σκέφτηκαν!

—Ποιός θὰ διοριστεῖ ἄραγε σὰν στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ; εἶπε ἕνας ἀξιωματικὸς τῶν γενίτσαρων.

—Ποιός ξέρει; Εἶναι ὁ δεύτερος ποὺ σκοτώνεται. ῾Ο τρίτος ἴσως νἆναι πιὸ τυχερός, ἀποκρίθηκε ἕνας συνάδελφός του.

῾Ο γενικὸς ἔφορας διάκρινε μερικὰ βήματα μπροστὰ τὸν ἀρχιτέκτονα Καουρὶ ποὺ περπατοῦσε μόνος του ἀκολουθούμενος ἀπ᾽ τὴν ὀρντινάτζα του. Οἱ δυὸ νέοι ἀξιωματικοὶ τῶν γενίτσαρων ποὺ μιλοῦσαν γιὰ τὴν κακὴ τύχη τῶν στρατηγῶν τοῦ μηχανικοῦ, εἶδαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὸν ἀρχιτέκτονα κι ἄρχισαν νὰ γελοῦν μεταξύ τους.

—Οὔτ' ἕνα ξερὸ σῦκο δὲν ἀξίζει ἡ μόρφωσή του! εἶπε ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δυό. Ἕν' ἄλογο ἀποδείχτηκε ἐξυπνότερο ἀπ' αὐτόν!

—Ὅλοι αὐτοὶ ἀπ' τὴν ἴδια πάστα εἶναι. Τρῶνε τζάμπα τὸ ψωμὶ ποὺ τοὺς δίνει τὸ κράτος!

—Πιστεύεις πὼς τὸ κράτος τοὺς θέλει; Καθόλου δὲν τοὺς θέλει, μὰ καὶ τί νὰ κάνει!

—Εἶπε ὅτι τ' ἄλογο ἀποδείχτηκε πιὸ ἔξυπνο ἀπ' τὸν κὺρ ἀρχιτέκτονα!» εἶπε ἕνας γενίτσαρος ἐπαναλαμβάνοντας στὸ φίλο του τὶς λέξεις τοῦ ἀξιωματικοῦ.

Οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νὰ τὸ φωνάζουν δυνατά. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς γύρισε τὸ κεφάλι πίσω καὶ βλέποντας τὸν γενικὸ ἔφορα καὶ τὸν Σαρουτζά, ψιθύρισε κάτι στοὺς συντρόφους του. Αὐτοὶ σταμάτησαν τὰ γέλια. Ἕνας ἀπ' τοὺς νεαροὺς ἀξιωματικοὺς γύρισε τὸ κεφάλι καὶ κατάλαβε τὴν αἰτία ποὺ οἱ στρατιῶτες του σταμάτησαν ξαφνικὰ τὰ γέλια. Κι αὐτὸ ὅπως φαίνεται δὲν τοῦ ἄρεσε καθόλου.

—Νά λοιπὸν ποὺ ἕνα ἄλογο μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ ἕνας μορφωμένος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει, εἶπε μὲ δυνατὴ φωνὴ θέλοντας νὰ δείξει στοὺς στρατιῶτες του ὅτι ἕνας γενίτσαρος δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ φοβᾶται ἀνθρώπους σὰν τὸ γενικὸ ἔφορα καὶ τὸν ἀρχιμηχανικό, μόλο τὸ μεγάλο βαθμὸ ποὺ εἶχανε. Δυὸ τρεῖς γενίτσαροι γέλασαν δυνατά.

Ὁ γενικὸς ἔφορας πάνιασε.

—Ἐσύ, ἀξιωματικέ, τ' εἶπες; οὔρλιαξε ἄγρια. Ἔλα δῶ κι ἐπανέλαβέ το!

—Ἐγὼ δὲ μίλησα σὲ σένα, ἀποκρίθηκε αὐθάδικα ὁ ἀξιωματικός.

—Βρωμιάρη! Ἀμόρφωτε! Μὴν κάνεις βῆμα! οὔρλιαξε ὁ γενικὸς ἔφορας. Σταμάτα!

Ὁ ἀξιωματικὸς σταμάτησε. Κοίταξε περιφρονητικὰ τὸ γενικὸ ἔφορα. Ὁ ἄλλος ἀξιωματικὸς κι ἡ ὁμάδα τῶν στρατιωτῶν σταμάτησαν κι αὐτοί. Ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ γύρισε τ' ἀνέκφραστο πρόσωπό του νὰ δεῖ τί συμβαίνει.

—Θέλεις τίποτ' ἀπὸ μένα; εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς εἰρωνικά.

—Ναί, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας καὶ τὸν πλησίασε. Νά, αὐτὸ θέλω! καὶ χράπ! χτύπησε τὸν ἀξιωματικὸ στὸ πρόσωπο μὲ τὸ δερμάτινο γάντι του.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔφερε τὸ χέρι στὸ σπαθὶ ἀλλ' ἡ ὀρντινάτζα τοῦ γενικοῦ ἔφορα πήδησε σὰν ἀγριόγατα καὶ κάλυψε τὸν κύριό του τραβώντας τὸ μαχαίρι του. Ταυτόχρονα κι ἡ ὀρντινάτζα τοῦ Σαρου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τζά τράβηξε ἔξω τὸ μαχαίρι. Ἀπ᾽ τὸ πλῆθος ἀκούστηκε ἕνα κούφιο μουρμουρητό, μὰ τὰ διακριτικὰ τοῦ μέλους τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου ποὺ εἶταν ραμένα πάνω στὰ μακρυὰ ροῦχα τοῦ γενικοῦ ἔφορα καὶ τοῦ Σαρουτζά, τἄβλεπαν καθαρὰ ὅλοι. Καὶ δίστασαν.

—Ἀφοπλίστε τον! πρόσταξε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Οἱ δυὸ ἱπποκόμοι ρίχτηκαν πάνω στὸν ἀξιωματικὸ καὶ τοῦ πῆραν στὰ σβέλτα τὸ σπαθί. Αὐτὸς κοίταξε γύρω του σὰ νὰ ζητοῦσε βοήθεια μὰ γύρω του ἐπαναλήφτηκε μόνο ἐκεῖνο τὸ κούφιο μουρμουρητό. Οἱ ορντινάτζες μὲ τὰ μαχαίρια στὰ χέρια γύρισαν τὸ κεφάλι στοὺς κυρίους τους νὰ πάρουν κι ἄλλη διαταγὴ κι ὅλοι κατάλαβαν πὼς ἡ ζωὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ κρεμόταν ἀπ᾽ τὰ χείλια τῶν δυὸ μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου.

—Πηγαῖντε τον στὴ φυλακή! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας γυρνώντας σ᾽ ἕνα ἀξιωματικὸ μ᾽ ἀνώτερο βαθμὸ ποὺ κατάφερε νὰ διακρίνει ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Σὲ διατάζω νὰ ὁδηγήσεις αὐτὸν τὸν κατεργάρη στὴ φυλακή!

Ὁ ἀξιωματικὸς ὑπάκουσε μ᾽ ἕνα κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ κι ἔδωσε διαταγὴ σὲ δυὸ στρατιῶτες νὰ πάρουν τὸ συνάδερφό του.

—Καλὰ τοὔκανες, εἶπε ὁ Σαρουτζά, ὅταν ξεμάκρυναν λίγο. Κι ἴσως θἄτανε καλύτερα νὰ διατάζαμε τὶς ὀρντινάτζες μας νὰ τὸν σκότωναν ἐπιτόπου.

—Τὸ ἴδιο εἶναι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Τὸ δικαστήριο θὰ τὸν καταδικάσει σὲ θάνατο.

—Τὸν ἀμόρφωτο! Τοῦ ἀξίζει!

—Μᾶς διέκοψε, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Εἴχαμ᾽ ἀρχίσει μιὰ ἐνδιαφέρουσα συζήτηση. Τί λέγαμε;

—Δὲ θυμᾶμαι.

—Μοῦ φαίνεται πὼς λέγαμε γιὰ τὰ ἐφόδια.

—Ἔτσι νομίζω. Γιὰ τί πρόκειται;

—Ὁ Σκεντέρμπεης χτύπησε διαδοχικὰ τὸν ἕνα ὕστερα ἀπ᾽ τὸν ἄλλο ὅλους τοὺς ὑποτελεῖς ποὺ μᾶς ἐφοδίασαν μὲ τρόφιμα τὴν περασμένη βδομάδα.

—Μ᾽ αὐτὸς τρελάθηκε! Τέτοια ἀποκοτιά!

—Τριγυρνάει δεξιὰ κι ἀριστερὰ σὰν μανιασμένος τίγρης. Καίει καὶ καταστρέφει τὰ πάντα.

—Ἔγινε ἐπικίνδυνος λοιπόν, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Πρέπει νἄχουμε τὸ νοῦ μας.

—Οἱ ὑποτελεῖς δὲν μποροῦν νὰ βγοῦν ἔξω ἀπ᾽ τὰ κάστρα τους, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Τρομοκρατήθηκαν.

—Ἡ ἔλλειψη τοῦ νεροῦ θ᾽ ἀλλάξει τὴν κατάσταση τοῦ πολέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

μου. Ἔγνοια σου.

—Μπορεῖ. Τί λές; Πᾶμε στὴ σκηνή μου νὰ πιοῦμε κάτι; πρότεινε ὁ γενικὸς ἔφορας. Σὲ λίγο θ' ἀρχίσει ἡ φασαρία τῆς γιορτῆς καὶ γὼ δὲν τὴν ἀντέχω.

Ὁ Σαρουτζὰ δέχτηκε.

Ἡ γιορτὴ κι ἡ βαβούρα στὴν πραγματικότητα εἶχε κιόλας ἀρχίσει. Βράδιαζε. Τὰ τύμπανα εἶχαν ἀρχίσει νὰ χτυποῦν σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ στρατόπεδου. Οἱ στρατιῶτες ξεχύνονταν κατὰ κεῖ ποὺ πίστευαν ὅτι θἄχανε τὶς καλύτερες παραστάσεις. Δυὸ τρεῖς φορὲς ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Σαρουτζὰ ἔπεσαν πάνω σὲ μεθυσμένους ἄζαπες. Οἱ «σεχλερὲ» εἶχαν ἀρχίσει ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ πρῶτα τους κηρύγματα. Μιὰ ὁμάδα δερβίσηδων ἔψαχνε μέρος γιὰ τοὺς ξέφρενους χορούς της.

Ὅταν πέρασαν σιμὰ ἀπ' τὴ μεγάλη σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ, τὰ αὐτιά τους ἔπιασαν τὸν ἦχο κάποιου κύμβαλου. Μέσα σ' ὅλο ἐκεῖνο τὸν σκληρὸ κι ἄγριο θόρυβο ἀπ' τὰ τύμπανα, ὁ ἦχος τοῦ κύμβαλου ἔφτασε στ' αὐτιά τους μαλακὸς κι εὐγενικός.

—Γυναικεῖο χέρι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας σταματώντας.

—Ναί, γυναικεῖο χέρι.

Μέσα στὴν τριανταφυλλιὰ σκηνὴ ὑπῆρχε περισσότερο φῶς ἀπ' τὶς ἄλλες φορές. Γιὰ λίγες στιγμὲς μέσα στὰ μάτια τους ἔλαμψε κάτι σὰ ζήλεια γιὰ τὴ θαυμάσια μαγεία ποὺ ἔκλεινε κείνη ἡ σκηνή.

—Ὁ πασᾶς διασκεδάζει, εἶπε ὁ Σαρουτζά.

—Ναί, πράγμα ποὺ συμβαίνει πολὺ σπάνια τώρα τελευταῖα.

—Πρόσεξα πὼς δὲν τοῦ ἀρέσουν τὰ γλεντοκόπια, εἶπε ὁ Σαρουτζά.

—Αὐτὸ τότε σημαίνει πὼς σήμερα δοκιμάζει μιὰ ἀσυνήθιστη χαρά, ἀποκρίθηκε ὁ γενικὸς ἔφορας τεντώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἐρχόνταν ὁ ἦχος τοῦ κύμβαλου.

Τὸ ὄργανο συνέχισε νὰ χτυπάει μ' ἕνα χαρούμενο ρυθμό. Ἡ εὐχάριστη ροή του διακόπτονταν κάπου κάπου ἀπ' τὸ καπριτσιόζικο χεράκι ποὺ ἔπαιζε τὸ κύμβαλο.

—Ἂν ὁ πασᾶς δὲ νικήσει σὲ τοῦτο δῶ τὸν πόλεμο, εἶναι σ' ὅλους μας γνωστὸ πὼς τὸ ἄστρο του θὰ σβήσει γιὰ πάντα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Τὸ πιστεύεις;

—Εἶναι περισσότερο ἀπὸ σίγουρο. Ἂν νικηθεῖ, στὴν καλύτερη περίπτωση, θὰ ἐξοριστεῖ γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ στὴ χειρότερη... Ὁ γενικὸς ἔφορας ἔκανε μιὰ χαρακτηριστικὴ κίνηση στὸ λαιμό του μὲ τὸ προτεταμένο δάχτυλο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Γι' αὐτὸ κάνει τὰ πάντα γιὰ νὰ ἐκπορθήσει τοῦτο τὸ κάστρο.

—Φυσικά. Τὸ ξέρει καλύτερα ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο τί τύχη τὸν περιμένει ἂν συμβεῖ τ' ἀντίθετο.

Καθὼς μιλοῦσαν ἔπεσαν πάνω σὲ καινούργιους μισομεθυσμένους στρατιῶτες. Αὐτὸ γίνονταν γιατί, ἀποφεύγοντας τὰ κεντρικὰ μονοπάτια ποὺ εἶταν γεμάτα κόσμο, περπατοῦσαν μέσα ἀπ' τὰ μισοσκότεινα δρομάκια, ὅπου οἱ στρατιῶτες ἔπιναν κρυφὰ τὸ λαθραῖο ἀγορασμένο ρακή.

Ἡ σκηνὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα βρισκόταν μακρυὰ ἀπ' τὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου καὶ κεῖ εἶχε ἀρκετὴ ἡσυχία. Οἱ στρατιῶτες ποὺ δὲν ἔβρισκαν εὐχαρίστηση στὴ γιορτή, εἶταν ξαπλωμένοι ἢ καθισμένοι μπροστὰ στὴν εἴσοδο τῶν σκηνῶν τους καὶ συζητοῦσαν μέσ' τὸ σκοτάδι. Κάπου μακρυὰ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ στρατιῶτες τραγουδοῦσε ἕνα μελαγχολικὸ τραγούδι. Οἱ λέξεις μόλις ποὺ ἀκούγονταν:

τοῦτος ὁ πόλεμος ποὺ ξέσπασε φέτος
. . . στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου. . .

Ἀπὸ μακρυά, οἱ ἀσταμάτητοι χτύποι τῶν ταμπούρλων, λειωμένοι σ' ἕνα μοναδικὸ βροντερὸ ἦχο, ἔρχονταν κατὰ κύματα ποὺ ἔσβηναν βαθιὰ μέσα στὴ νύχτα.

Πρὶν μποῦνε στὴ σκηνὴ ὁ γενικὸς ἔφορας γύρισε τὸ κεφάλι καὶ κοίταξε γιὰ λίγο τὸ ἀπέραντο ἀτέλειωτο στρατόπεδο ποὺ ἁπλωνόταν ἀπὸ τὴ μιὰ ὣς τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ ὁρίζοντα, κάτω ἀπ' τὸν ἀνοιχτὸ οὐρανό, μὲ κεῖνες τὶς μυριάδες τριγωνικὲς σκηνὲς ποὺ στὸ σκοῦρο τους χρῶμα ὑπῆρχε κάτι θλιβερό. Ἴσως νἄφταιγε αὐτὸ τὸ σκοῦρο χρῶμα.

—Τί σκέφτεστε φίλε μου; ρώτησε ὁ ἀρχιμηχανικός.

—Σκέφτομαι πὼς θ' ἀναγκαστοῦμε πολλὲς φορὲς νὰ ρθοῦμε ἀπὸ μακρυὰ καὶ νὰ στήσουμε τὶς σκηνές μας σ' αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς τόπους.

—Δὲ γίνεται ἀλλιῶς. Εἶναι ὁ πόλεμος ποὺ μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὸ κάνουμε αὐτό.

—Ἄκου, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας, ἀλλάζοντας ἀμέσως θέμα. Στὸ πολεμικὸ συμβούλιο θὰ ἐπιμείνω νὰ γίνει ἡ δεύτερη ἐπίθεση ἐνάντια στὸ κάστρο ὅσο γρηγορότερα γίνεται. Ἐσὺ θὰ πρέπει νὰ ὑποστηρίξεις τὸ αἴτημά μου.

—Βέβαια, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός. Ἀλλὰ γιατί τόση βιασύνη;

—Τοῦτοι ἐδῶ εἶναι πολλοί, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας τεντώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπ' τὶς σκηνές. Τὸ ψωμὶ δὲ φτά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νει γιὰ ὅλους.

Ὁ Σαρουτζὰ φύσηξε τὴ μύτη του.

—Ἄλλες δέκα χιλιάδες στόματα λιγότερο;

—Ναί, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Καὶ ποῦ ξέρεις, ἴσως ἡ ἐπίθεση νὰ φέρει τὴ νίκη ποὺ καρτερᾶμε.

—Οἱ πολιορκούμενοι εἶναι χωρὶς νερό. Κάθε μέρα ποὺ περνάει μᾶς φέρνει κοντὰ στὴ νίκη εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ὁ χρόνος δουλεύει γιὰ μᾶς.

—Εἶναι ἀλήθεια πὼς τοὺς κόψαμε τὸ νερό, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς αὐτοὶ μᾶς κόβουν τὸ ψωμί, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἅπλωσε πάλι τὸ χέρι πρὸς τὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου ἀπ' ὅπου ἐρχόταν ὁ θόρυβος τῆς γιορτῆς. Γιορτάζουν καὶ δὲν ξέρουν πὼς σὲ λίγες μέρες θὰ λιγοστέψει στὸ μισὸ ἡ μερίδα τοῦ φαγητοῦ τους.

—Δύστυχοι! εἶπε ὁ Σαρουτζά. Πόσα πράγματα δὲν ξέρουν!

—Αὐτὴ εἶναι ἡ μοίρα τοῦ στρατιώτη.

Μπῆκαν στὴ σκηνὴ καὶ γιὰ πολλὴ ὥρα μίλησαν γιὰ διάφορα θέματα. Μερικὲς φορὲς ὁ Σαρουτζὰ θέλησε νὰ φύγει, μὰ ὁ γενικὸς ἔφορας τὸν παρακάλεσε νὰ μείνει. Στὸ τέλος βγῆκε νὰ τὸν συνοδέψει γιὰ λίγο. Τὸ γλέντι συνεχιζόταν πέρα μακρυὰ ἀλλ' ὄχι μὲ τὴν προηγούμενη ζωντάνια του.

—Περίμενε! εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας τὴ στιγμὴ ποὺ ἑτοιμαζόταν νὰ χαιρετήσει τὸν φιλοξενούμενο. Τί ἀκούω; Κάποιο τύμπανο καλεῖ σὲ συναγερμό;

—Χτυπάει ἐδῶ καὶ λίγη ὥρα, εἶπε ὁ βοηθός του.

—Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Τὸ τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ!

Ἔμειναν ἀμίλητοι ν' ἀκοῦνε. Τὸ μεγάλο τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ χτυποῦσε ἀπὸ κάποιο μακρινὸ σημεῖο τοῦ στρατόπεδου. Ὁ χτύπος του ἔπνιγε τὸν ἦχο ὅλων τῶν ἄλλων ταμπούρλων.

—Ὁ Σκεντέρμπεης! εἶπε ὁ Σαρουτζά.

Στάθηκαν πάλι ν' ἀκούσουν. Ἀπὸ κάποιο σημεῖο ἀριστερὰ ἔφτανε ἕνας ὑπόκωφος μακρινὸς θόρυβος. Οἱ λέξεις «σιλὰχ μπάσνα, συναγερμός» ἐπαναλαμβάνονταν ἄλλοτε μ' ἔνταση κι ἄλλοτε χαμηλόφωνα μέσ' τὸ σκοτάδι.

—Σαρουτζά, μεῖνε νὰ κοιμηθεῖς ἐδῶ μαζί μου, πρότεινε ὁ γενικὸς ἔφορας. Αὐτὴ ἡ πλευρὰ τοῦ στρατόπεδου εἶναι μακρυὰ ἀπὸ κάθε κίνδυνο.

—Ἀνησυχῶ γιὰ τὸ ἐργοστάσιο, εἶπε ὁ ἀρχιμηχανικός.

—Καὶ τὸ ἐργοστάσιο δὲν διατρέχει κίνδυνο.

—Καλύτερα νὰ πηγαίνω, εἶπε ὁ Σαρουτζά...

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἐγὼ σοῦ λέω νὰ μείνεις. Ὅπως καὶ νἆναι, νύχτα εἶναι.

Ὁ Σαρουτζὰ εἶταν ἀναποφάσιστος. Τὸ τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ συνέχιζε νὰ χτυπάει χωρὶς σταματημό.

—Θἄμαθε φαίνεται «ἐκεῖνος» πὼς κόψαμε τὸ νερό, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας μ' ἀβέβαιη φωνή. Ὥστε λοιπὸν ὁ τίγρης πήδησε τὸ φράχτη, πρόσθεσε ὕστερ' ἀπὸ λίγο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τελικὰ στὶς 11 Αὐγούστου μᾶς ἔκοψαν τὸ νερό. Ὅταν τ' ἄσπρο ἄλογο ἐμφανίστηκε σὰν κατάρα κάτω ἀπ' τὰ τείχη μας, καταλάβαμε πὼς μ' αὐτὸ θὰ προσπαθοῦσαν ν' ἀνακαλύψουν τὸ ὑδραγωγεῖο. Θἄτανε εὔκολο νὰ τὸ σκοτώσουμε μὰ δὲν τὸ κάναμε γιατὶ σκοτώνοντας τὸ ζῶο θὰ τοὺς πείθαμε πὼς κάπου ἀπὸ κεῖ περνοῦσαν οἱ σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου μας καὶ τότε θἄκαναν τὰ πάντα γιὰ νὰ τὸ βροῦν. Ἀντίθετα πιστεύαμε πὼς θὰ παραιτοῦνταν ἀπ' τὸ ψάξιμο τοῦ ὑδραγωγείου, ἂν τ' ἄλογο δὲν κατάφερνε νὰ τὸ βρεῖ.

Πολὺ καιρὸ πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ κουρελῆδες δερβίσηδες ποὺ ταξιδεύανε νύχτα καὶ μέρα, ἄρχισε νὰ κατακλύζει τοὺς δρόμους, τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά μας. Καὶ κάθε μέρα αὐτὴ ἡ στρατιὰ πλήθαινε. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς, ὅπως ἀνακαλύψαμε ἀργότερα, εἶταν κρυφοὶ πράκτορες τῶν Ὀσμανλήδων ποὺ μάζευαν κάθε λογῆς στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς πληροφορίας. Ἀρχίζοντας ἀπ' τὶς γέφυρες καὶ τοὺς δρόμους ἀπ' ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ περάσει ὁ στρατὸς μέχρι τὸν τρόπο ἐφοδιασμοῦ τῶν κάστρων μας. Εἶναι πιθανὸ λοιπὸν νἄχανε ἀπὸ τότε τὶς πρῶτες πληροφορίες γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ ὑδραγωγείου μας, ἀλλιῶτικα δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἐπιμονή τους νὰ τὸ ἀνακαλύψουν.

Ὅση ὥρα τ' ἄλογο κάλπαζε ξέφρενα, ἐμεῖς παρακολουθούσαμε ἀνήσυχοι τὴν κάθε του κίνηση. Σταμάτησε δυὸ τρεῖς φορὲς πάνω σὲ μέρη ἀπ' ὅπου περνοῦσαν οἱ σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου καὶ μεῖς τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες κλείναμε τρομαγμένοι τὰ μάτια. Ἕνας ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μας δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατηθεῖ καὶ τοὔριξε ἕνα βέλος. Τὸ πληγωμένο ζῶο βρῆκε τελικὰ τὸ νερό. Κατεβήκαμε γρήγορα κάτω νὰ γεμίσουμε μὲ νερὸ ὅ,τι εἴχαμε γι' αὐτὸ τὸ σκοπό, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ ἔσκαβαν μὲ μανία ὕαινας.

Τὰ κορίτσια μας, ὅταν εἶδαν τὸ νερὸ ν' ἀναβλύζει καὶ τὴ λίμνη νὰ σχηματίζεται γύρω ἀπ' τὸ μεγάλο λάκκο ποὔμοιαζε μὲ ξεσκέπαστο τάφο, ἄρχισαν νὰ κλαῖνε.

Κείνη τὴ μέρα συνεχίσαμε νὰ σκάβουμε τὸ βαθὺ πηγάδι κάτω ἀπ' τὶς σπηλιὲς τοῦ κάστρου. Αὐτοί, ὅλη τὴ νύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

χτα γιόρταζαν γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ νεροῦ. Ἔπειτα ξαφνικὰ σήμαναν συναγερμό. Ὁ Γκιέργκι μας φαίνεται ἔμαθε τὸ γεγονὸς καὶ τοὺς ἐπιτέθηκε.

Τώρα εἶναι περασμένα μεσάνυχτα. Ὁ συναγερμὸς συνεχίζεται. Τὸ ἀπέραντο στρατόπεδό τους βροντάει κι ἀγκομαχεῖ σὰ νὰ τοῦ κομματιάζουνε τὰ μέλη. Ὁ Γκιέργκι μας εἶναι κεῖ κάτω, ἀνάμεσά τους. Γυρνάει παντοῦ μὲ μιὰ ἀσυγκράτητη μανία. Ἡ νύχτα εἶναι σκοτεινή. Δὲ διακρίνουμε τίποτα. Ἀκοῦμε μόνο τὴν ἀνάσα του. Μαζευτήκαμε ὅλοι κοντὰ στὶς πόρτες, ἕτοιμοι νὰ τὶς ἀνοίξουμε καὶ νὰ ριχτοῦμε στὴν ἐπίθεση μόλις αὐτὸς μᾶς διατάξει. Μιὰ γυναίκα δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατηθεῖ καὶ φώναξε ἀπ' τὰ τείχη: «Γκιέργκι, Γκιέργκι! Ἐκδικήσου μας. Σκότωσέ τους!»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI

Ο χρονικογράφος μόλις εἶχε ἀποκοιμηθεῖ ὅταν τὸν ξύπνησαν οἱ πρῶτες κραυγὲς τοῦ συναγερμοῦ. Κείνη ἡ βραδυὰ τὸν εἶχε κουράσει. Σ' ὅλο τὸ γλέντι γύριζε καταμόναχος στὸ στρατόπεδο, μέσα στὴ φασαρία καὶ τὴ γενικὴ εὐθυμία χωρὶς νὰ καταφέρει νὰ συναντήσει οὔτε ἕνα γνωστό. Ὅταν τελικὰ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ βρεῖ κάποιο φίλο, γύρισε στὴ σκηνή του καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθεῖ. Μὰ εἶταν ἀδύνατο. Αἰσθανόταν μόνος. Ὁ θόρυβος ἀπ' τὸ γλέντι ἔφτανε ὥς τ' αὐτιά του καὶ μεγάλωνε ἐκεῖνο τὸ αἴσθημα τῆς μοναξιᾶς ποὺ τὸν βάραινε. Δυὸ τρεῖς φορὲς ἔκανε νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ ξαναβγεῖ μὰ θυμόταν τὴν περιπλάνησή του μέσ' τὸ στρατόπεδο καὶ δὲν κουνιόταν ἀπ' τὸ κρεβάτι του. Περίμενε πότε θὰ σβήσουν οἱ θόρυβοι τῆς γιορτῆς μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς μόλις βασίλευε πάλι ἡ ἡσυχία, θὰ κατάφερνε ν' ἀποκοιμηθεῖ. Στὴν πραγματικότητα ἀποκοιμήθηκε πολὺ νωρίτερα. Καὶ τὸ κατάλαβε τὴ στιγμὴ ποὺ πετάχτηκε ξαφνικὰ ἐπάνω ἀπ' τὶς κραυγὲς τοῦ συναγερμοῦ. Πῆγε στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς καὶ τέντωσε τ' αὐτί του. Τὸ μεγάλο τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ συνέχιζε νὰ χτυπάει κάπου στὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου. Καθὼς τ' ἄλλα τύμπανα ἄρχισαν νὰ σιωποῦν τὄνα ὕστερα ἀπ' τ' ἄλλο, τὸ βροντοχτύπημα τοῦ τύμπανου γιὰ τὸ συναγερμὸ ἀκούγονταν ὁλοένα δυνατότερο. Τὰ οὐρλιαχτὰ «Χαζερόλ!», «Σιλὰχ μπάσνα!» ἀκούγονταν παντοῦ. Ὁ χρονικογράφος ντύθηκε βιαστικά. Τὸ μέτωπό του μούσκεψε στὸν κρύο ἵδρωτα. Πῆγε στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς κι ἔστησε πάλι τ' αὐτί. Ὅλα τὰ τύμπανα τῆς γιορτῆς τώρα σιωποῦσαν καὶ τὸ στρατόπεδο εἶχε κιόλας βυθιστεῖ σὲ μιὰ σιωπὴ ποὺ προκαλοῦσε τὸ φόβο. Μόνο τὸ μεγάλο τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ συνέχιζε νὰ χτυπάει ἀπελπισμένα. Στὴ σκοτεινιὰ ἄκουσε βήματα ἀνθρώπων, θόρυβους ὅπλων, φωνὲς ποὺ ἔδιναν προσταγές. Ἔπειτα χτυπήματα ἀπὸ ὁπλὲς ἀλόγων ποὺ ξεμάκραιναν βιαστικά. Ὅλ' αὐτὰ ὅμως κάπου μακρυά, στὶς ἄκρες τοῦ στρατόπεδου. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ θόρυβοι εἶταν σὰν νὰ πνίγονταν ἀπ' τὴν ἀπόσταση. Οἱ στρατιῶτες στὶς σκηνὲς τρύγυρα, ἅρπαζαν γρήγορα γρήγορα τὰ ὅπλα κι ἔτρεχαν πρὸς τὸ μέρος ποὺ συγκεντρώνονταν τὰ τάγματα. Γλυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

στροῦσαν ὅλοι σὰν τὶς σκιές, σὰ νἄτρεχαν σὲ συνωμοσία. Ἕνα αἴσθημα τρόμου κυρίεψε τὸν Μεβλὰ Τσελεμπή. Γιατί ἔφευγαν σὰν τὰ φαντάσματα; Ποῦ πήγαιναν; Στεκόταν μπροστὰ στὴ σκηνή του σὰν ἀπολιθωμένος, χωρὶς νὰ ξέρει τί νὰ κάνει. Ἡ σιωπὴ ποὺ βασίλευε γύρω τοῦ φάνηκε ὕποπτη. Μιὰ ὁμάδα στρατιωτῶν ξεμάκραινε τρέχοντας. Κάποιος φώναξε «Γρήγορα! Γρήγορα!» Ἔπειτα πάλι σιωπή. Γιὰ ποιό λόγο ἐγκατέλειπαν ἄραγε κείνη τὴ μεριὰ τοῦ στρατόπεδου; Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἄστραψε μὲ μιὰ καθαρότητα πάγου τούτη ἡ σκέψη στὸ μυαλὸ τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπή, πρὶν τὸ καλοσκεφτεῖ ἀκόμα, βάλθηκε νὰ τρέχει πρὸς τὰ κεῖ ποὺ πήγαιναν οἱ στρατιῶτες. Δὲν κατάλαβε πόσο προχώρησε. Σταμάτησε μόνο ὅταν τοῦ φάνηκε πὼς γύρω του ὑπῆρχε ἀρκετὸς κόσμος. Ἐκεῖ εἴταν πράγματι χάος. Γενίτσαροι, ἐθελοντές, ἄζαπες, ἐσκυντζίνοι, ὅλοι μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια, ἔψαχναν γιὰ τὰ τάγματά τους κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῶν δαδιῶν. Δὲν καταλάβαινε κανένας ἂν ὑποχωροῦσαν ἢ ἂν ἑτοιμάζονταν νὰ ἐπιτεθοῦν. Παντοῦ ἀκούγονταν ἄγριες κραυγές, φωνές, καλέσματα, διαταγὲς ἀξιωματικῶν.

—Τὸ τέταρτο τάγμα ἀναχώρησε! Τὸ τέταρτο τάγμα ἀναχώρησε!

—Λένε πὼς χτύπησαν τὸ τμῆμα τῶν γενίτσαρων!

—Οἱ ἐσκυντζίνοι τοῦ πέμπτου τάγματος ἀπὸ δῶ!

—Ὁ Καρὰ Μουκμπὶλ ἔδωσε μαζί τους μιὰ τρομαχτικὴ μάχη!

—Στὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν! Ἐπιτέθηκαν στὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν!

—Πίσω! Τί τάγμα εἶστε; Τὸ δεύτερο; Γυρίστε τότε πίσω!

—Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἄνοιξαν τὶς πόρτες.

—Δὲν εἶναι δυνατό! Πάψε!

—Ὁ Μπάκερχαν σκοτώθηκε! οὔρλιαζε κάποιος σὰν τρελὸς στὴν πρώτη γραμμὴ ἑνὸς πλήθους ποὺ ἔφτανε τρέχοντας.

—Πίσω! Ποῦ πᾶς;

—Ὁ Σκεντέρμπεης!

—Πίσω!

—Ὁ Σκεντέρμπεης! Ὁ Σκεντέρμπεης!

—Γιατί οὐρλιάζεις κατεργάρη; Νά, λοιπόν!

—Ἄϊ!

Ὁ χρονικογράφος ἄκουσε πίσω του τὸν θόρυβο τοῦ σπαθιοῦ ποὺ μπήγονταν στὴ σάρκα καὶ τὸ γδοῦπο ἀπ' τὸ σῶμα ποὺ ἔπεφτε στὴ γῆ.

—Οἱ ἀκεντζίνοι! Ἔρχονται οἱ ἀκεντζίνοι!

Τὸ μεγάλο κεφάλι τοῦ Κουρντιστζὶ ποὺ ἄστραφτε κάτω ἀπ' τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνας

φῶς τῶν δαδιῶν πρόβαλε μπροστὰ σὲ μιὰ ὁμάδα καβαλάρηδων ποὺ πέρασαν μπρὸς ἀπ᾽ τὰ μάτια τοῦ μπουλουκιοῦ τρέχοντας σὰν τὸν ἄνεμο.

—Πίσω! Πίσω! φώναξε ἕνας ἀξιωματικός.

—Στὰ τάγματα! Ὅλοι στὰ τάγματα!

—Νὰ οἱ δοξασμένοι σπαχῆδες! Ἔρχονται οἱ δοξασμένοι σπαχῆδες!

Οἱ σπαχῆδες κάλπαζαν πρὸς τὴ μεριὰ ποὺ εἶχαν χαθεῖ οἱ ἀκεντζίνοι.

Ἡ καρδιὰ τοῦ χρονικογράφου χτύπησε βίαια. Τὰ καλύτερα τάγματα τοῦ Τούρκικου στρατοῦ πήγαιναν ν᾽ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρό. Ντράπηκε γιὰ τὸ φόβο του. Ἔπειτα ἔκανε πὼς ξέχασε κιόλας τὸ τρελὸ τρέξιμό του καὶ κοίταξε μὲ θαυμασμὸ τὴν ἀναχώρηση τῶν ταγμάτων γιὰ κεῖ ποὺ ἔπρεπε νὰ βρίσκεται αὐτός, τὸ ἄγριο θεριό, ὁ Σκεντέρμπεης! Ἀλλ᾽ ἡ χαρὰ κι ὁ ἐνθουσιασμός του δὲν κράτησαν γιὰ πολύ. Ἐκεῖνο τὸ ἀνάκατο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, ποὺ μέσα στὰ ξεφωνητά τους, τὸ θόρυβο τῶν ὅπλων καὶ τῶν διαταγῶν, αὐτός, ὁ Τσελεμπή, εἶχε πνίξει πρὶν λίγο τὸ φόβο του, ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ ἐξαφανίζεται μπρὸς ἀπ᾽ τὰ μάτια του μὲ μιὰ ἀπίστευτη ταχύτητα. Τὰ ὅπλα, οἱ φωνές, οἱ διαταγὲς χάθηκαν γλυστρώντας μέσ᾽ τὶς σκιὲς τῆς νύχτας κι ὁ χρονικογράφος κατάλαβε μὲ τρόμο πὼς σὲ λίγο θἄχε μείνει ὁλότελα μόνος σὲ κεῖνο τὸ δρόμο ποὺ ἴσως χυμοῦσε τὸ μανιασμένο θεριό.

Ὁ Τσελεμπὴ ἄρχισε πάλι νὰ τρέχει. Δὲν ἤξερε ποῦ πήγαινε. Φτάνει μόνο νἄφευγε ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος ποὺ σὲ λίγο θὰ ἐγκαταλείπονταν σὰν πλοῖο ἕτοιμο νὰ βουλιάξει. Μέσ᾽ ἀπ᾽ τὴ σκοτεινιὰ ἔφταναν ἀδιάκοπα φωνὲς καὶ διαταγὲς ποὺ μήτε ἤξερε ἀπὸ ποῦ ἔρχονταν. Εἶταν σὰν νὰ ξεπηδοῦσαν μέσ᾽ ἀπ᾽ τὴ νύχτα καὶ νὰ ρίχνονταν στροβιλίζοντας πάνω στὸ στρατόπεδο σὰν μιὰ δίνη ἀπὸ φωνὲς πνευμάτων.

Ὁ χρονικογράφος ἀφοῦ ἔτρεξε λίγο βρέθηκε πάλι μέσα στὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν. Ἀκόμα δὲν εἶχε μπορέσει νὰ καταλάβει ἂν ὅλοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες προσπαθοῦσαν ν᾽ ἀποφύγουν τὴ μάχη ἢ ἂν ἔψαχναν γιὰ νὰ πᾶνε νὰ πολεμήσουν. Τὸ πλῆθος ἐξαφανίστηκε πολὺ γρήγορα κι ὁ Τσελεμπὴ ἔμεινε πάλι μόνος. Τώρα καταλάβαινε πὼς παντοῦ στ᾽ ἀπέραντο στρατόπεδο τὰ μπουλούκια τῶν στρατιωτῶν μαζεύονταν, κινιοῦνταν καὶ ἐξαφανίζονταν μ᾽ ἕνα περίεργο τρόπο, σὰν τ᾽ ἄσπρα σύννεφα στὸν οὐρανὸ ὅταν φυσάει ὁ ἄνεμος. Τίποτα δὲν μπόραγε νἆναι σταθερὸ σὲ μιὰ νύχτα πανικοῦ σὰν καὶ τούτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

῾Ο χρονικογράφος ἔτρεχε. Χωρὶς κι ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει, τὰ πόδια του τὸν πήγαιναν στὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν ἡ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου. Φωνὲς καὶ διαταγὲς ἔφτασαν πάλι στ᾿ αὐτιά του καθὼς ἔτρεχε. Ἔπειτα, ἀκούστηκαν μέσ᾿ τὴ νυχτιὰ δυνατὲς λαχανιαστές, γεμάτες ἀγωνία ἀνάσες, πολὺ δυνατὲς καὶ τρομερές, ποὺ σκέπασαν ὅλους τοὺς ἄλλους θόρυβους. ῾Ο Ταχανκά, σκέφτηκε ὁ χρονικογράφος.

῾Η σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ εἶταν βουτηγμένη στὸ σκοτάδι. Μπαινόβγαιναν ὅμως διάφοροι ἀγγελιοφόροι. ῾Ο Μεβλὰ Τσελεμπὴ κατάλαβε πὼς ὁ πασᾶς βρίσκονταν ἐκεῖ μέσα, μὰ τὸ φῶς εἶτανε καλὰ καλυμμένο ἔτσι ποὺ νὰ μὴ δίνει στόχο στὸν ἐχθρό. Μόλις συνῆλθε λίγο πρόσεξε πὼς γύρω του ἑκατοντάδες «τζεμπελού» στρατιῶτες στέκονταν μέσ᾿ τὸ σκοτάδι βουβοί, μὲ τὰ μακρυὰ κοντάρια στὰ χέρια. Μιὰ σιγουριὰ τοῦ ζέστανε πάλι τὴν καρδιά. Κάθησε κατάχαμα, στὴν ἄκρη ἑνὸς δρομάκου. Ἀπὸ μακρυὰ ἔφταναν διάφοροι θόρυβοι, ἀλλὰ κεῖ ποὺ βρίσκονταν βασίλευε ἡ ἡσυχία. Κάπου κάπου τ᾿ ἄλογα τῶν ἀγγελιοφόρων ἔκαναν τὴ γῆ νὰ τρέμει μὲ τὸ τρελὸ κάλπασμά τους. Ὅμως αὐτὸ δὲν κράτησε πολύ: ῾Ο Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰστάνθηκε σὰ ν᾿ ἀναταράχτηκε, νὰ κινήθηκε κάτι μέσ᾿ τὴ νυχτιά. Εἶδε νὰ πυκνώνουν οἱ γραμμὲς τῶν τζεμπελοὺ μὲ τὰ ὄρθια κοντάρια. Κάποιος πίσω τους ἄρχισε νὰ διατάζει. Μιὰ μακρινὴ ἀναταραχὴ φαινόταν νὰ πλησιάζει. Τὸ μέτωπο τοῦ χρονικογράφου λούστηκε πάλι στὸν κρύο ἱδρῶτα. Κι ἂν «ἐκεῖνος» ριχνόταν κατευθεῖαν στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου; Σηκώθηκε. Μὰ βέβαια, αὐτὸ θἄτανε κάτι περισσότερο ἀπὸ φυσικό. Ἀκριβῶς ἐκεῖ θὰ ριχνόταν. Μόνο ἐκεῖ! ῾Ο φόβος τὸν πλημμύρισε πάλι. Βάλθηκε νὰ τρέχει. «Ποῦ νὰ πάω; Ποῦ νὰ ἐξαφανιστῶ;» ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μέσα του. «Ἕνα σίγουρο μέρος, μιὰ τρύπα, ἕνα χαντάκι... Ἕνα χαντάκι... ἡ στοά!» ῾Η μιὰ σκέψη διαδεχόταν τὴν ἄλλη μὲ ταχύτητα τρομαχτική. «῾Η ἐγκαταλειμένη στοά... ὁ φοῦρνος. Ἄκου Μεβλὰ Τσελεμπή, σοὖχε περάσει ποτὲ ἀπ᾿ τὸ ξεροκέφαλό σου ὅτι σὲ κεῖνο τὸ φοῦρνο κρυβόταν ἡ εἴσοδος τῆς στοᾶς; Ποτέ!» Ἔτρεξε πρὸς τὸ μισοκατεστραμμένο φοῦρνο. ῾Η ἀναταραχὴ ὅλο καὶ πλησίαζε. Γρήγορα! Γρήγορα! Μπῆκε. Τρέμοντας ὁλόκληρος καὶ τεντώνοντας μπροστὰ τὰ χέρια καὶ τὸ πόδι, βρῆκε τὴ σκάλα. Ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Τὰ σκαλοπάτια εἶταν κρύα. Κατέβηκε πιὸ βαθιά. Ἀπόλυτο, ὁλοκληρωτικὸ σκοτάδι τὸν τριγύρισε καὶ μιὰ μυρουδιὰ λάσπης. Θυμήθηκε τὸν ἀστρολόγο. Ξαφνικὰ τοῦ φάνηκε πὼς κάτι κουνήθηκε κάτω ἀπ᾿ τὶς πατοῦσες του μέσα στὴ σκοτεινιά. Φίδι, σκέφτηκε κατατρομαγμένος καὶ θέλησε νὰ πηδήσει μὰ τὸν σταμάτησε μιὰ ἤρεμη φωνὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀπὸ κάτω:

—Πρόσεχε λίγο, θὰ μᾶς πατήσεις.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ κοκκάλωσε.

—Καλὰ θἄκανες νὰ καθήσεις, εἶπε ἡ φωνὴ μὲ τὴν ἴδια ἠρεμία.

Ὁ Τσελεμπὴ δὲν μπόραγε ἀκόμα νὰ συνέλθει. Τοῦ φάνηκε πὼς λίγο πιὸ κεῖ κάτι πάλι κουνήθηκε. Καὶ τότε ἀκούστηκε ἕνα δυνατὸ φτάρνισμα.

—Ἀπὸ ποῦ εἶσαι; ρώτησε ἡ φωνή.

—Ἐγώ... ἀπὸ δῶ... βρέθηκα τυχαῖα, ψέλλισε ὁ χρονικογράφος.

—Ἄστα αὐτὰ τὰ «τυχαῖα», εἶπε ἡ φωνή. Τὰ ξέρω γὼ αὐτὰ τὰ «τυχαῖα»! Φιλαράκο καλὰ τὸ σκέφτηκες. Εἶσαι ἔξυπνος ἄνθρωπος.

Ὁ Τσελεμπὴ οὔτε π' ἀνάσαινε. Ἡ φωνὴ ποὺ ἀκουγόταν εἶταν βαριά.

—Μὴν τρομάζεις, συνέχισε ὁ ἄγνωστος. Ὅλοι ὅσοι ἤρθαμ' ἐδῶ δὲν κατακρίνουμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ὁ κόρακας δὲν βγάζει κοράκου μάτι. Ἐγὼ εἶμαι ἀπ' τὸ τέταρτο τάγμα τῶν ἀζάπων. Ὑπηρετῶ εἰκοσιτέσσερα ὁλόκληρα χρόνια. Ἀπὸ καιρὸ κιόλας τὄχα ἀποφασίσει πὼς ἂν μᾶς ἐπιτίθονταν ὁ Σκεντέρμπεης θὰ κρυβόμουν ἐδῶ. Νὰ σκοτωθεῖς σὲ μιὰ ἐπίθεση ἐνάντια στὸ κάστρο, αὐτό, ἔ, ἀξίζει τὸν κόπο! Μὰ νὰ πέσεις ἔτσι, μέσα στὴν ἀναταραχή, χτυπημένος τυχαῖα ἀπὸ κάποιο σπαθί, αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀντέξω! Ἔτσι λοιπόν, μόλις ἄκουσα τὸ τύμπανο τοῦ συναγερμοῦ, βγῆκα βιαστικὰ ἀπ' τὴ σκηνή μου. «Τρέχα ἄζαπα, στὴ θέση σου!» εἶπα. Ὅμως πρὶν καλοφτάσω ἀκόμα, βρῆκα ἐδῶ κι ἄλλους φιλοξενούμενους. Ἀποδείχτηκαν πιὸ γρήγοροι ἀπὸ μένα!

Κάποιος ἐκεῖ πλάι του, σὰν νἄθελε νὰ ἐπιβεβαιώσει τὰ λόγια του, χασμουρήθηκε.

—Κάθησε! εἶπε ὁ ἄζαπας. Σὰν τὸ σπίτι σου. Ἐδῶ κανένας δὲ σ' ἐνοχλεῖ.

Ὁ Τσελεμπὴ κάθησε πάνω σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ χῶμα.

—Εἶσαι τοῦ μηχανικοῦ; ρώτησε ὁ ἄζαπας.

—Ναί, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

—Τὸ φαντάστηκα.

Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸ σύντομο διάλογο, ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ἄρχισε νὰ γεννιέται στὸ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἡ ἐπιθυμία νὰ πιάσει κουβέντα, ὅπως γίνεται συνήθως ὅταν κάποιος καταλαβαίνει πὼς δὲν διατρέχει πιὰ κίνδυνο, ὁ ἄζαπας σώπασε. Ὁ χρονικογράφος δὲν τολμοῦσε νὰ μιλήσει πρῶτος. Νόμιζε πὼς θὰ τὸν ἀναγνώριζαν ἀπ' τὴ φωνή. Εἶταν ντροπή, ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ἐπάνω μαινό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ταν ὁ πόλεμος, αὐτός, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, ὁ ἱστορικός, ὁ συγγραφέας τοῦ χρονικοῦ πού θ' ἀποθανάτιζε τοὺς ἡρωϊσμοὺς αὐτοῦ τοῦ πολέμου, νἄχει χωθεῖ σὰν ποντικὸς σὲ μιὰ σκοτεινὴ στοὰ προσμένοντας τὸ τέλος τῆς μάχης.

—Θἄναι κόλαση τώρα ἐπάνω! εἶπε ὁ ἄζαπας σὰν νἄχε μαντέψει τὶς σκέψεις του.

Ὁ χρονικογράφος δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ. Πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους, ἄλλοτε πιὸ καθαρὰ ἄλλοτε πιὸ πνιγμένα, ἀκούγονταν κάτι σουρτὰ βήματα. Ἔπειτα σιωπή.

Μετὰ τὰ βήματα πλησίασαν.

—Ἔρχονται πρὸς τὰ δῶ, εἶπε ὁ ἄζαπας.

Κανένας δὲ μίλησε. Ἔμειναν ἀκίνητοι ν' ἀφουγκράζονται. Τὰ βήματα πλησίαζαν ὅλο καὶ περισσότερο. Καθὼς ἔρχονταν ἔμοιαζαν μὲ χτυπήματα ἀπὸ ὁπλὲς ἀλόγων. Τώρα εἶταν κοντά. Πάρα πολὺ κοντά. Τὸ ἔδαφος ἄρχισε νὰ τρέμει. Ὁ χρονικογράφος κουλουριάστηκε ὁλόκληρος.

—Εἶναι πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας, εἶπε ὁ ἄζαπας.

Ὁ θόρυβος ἀπ' τὶς ὁπλὲς ἔγινε τρομαχτικός. Ἀλλ' αὐτὸ κράτησε λίγο. Μετὰ ἄρχισε πάλι νὰ ξεμακραίνει.

Κάποιος ἀνάσανε βαθιά. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔκανε νὰ πεῖ κάτι ἀνακουφισμένος, ἀλλὰ ἐκείνη τὴ στιγμή, μακρυά, στὸ βάθος, ἀκούστηκαν πάλι βήματα, στὴν ἀρχὴ ἐλαφριά, ἔπειτα ὅλο καὶ πιὸ βαριά.

—Ἔρχεται πάλι ἕνα νέο κῦμα, εἶπε ὁ ἄζαπας. Κράτησαν τὴν ἀναπνοή τους. Ἡ τρομαχτικὴ βοὴ ἀπ' τὶς ὁπλὲς τῶν ἀλόγων γινόταν ὁλοένα δυνατώτερη ὥσπου ἔφτασε μιὰ στιγμὴ πού τοὺς φάνηκε πὼς τὸ καταφύγιο θὰ γκρεμιζόταν. Μὰ ἀκριβῶς τότε, κείνη ἡ βοή, ἄρχισε νὰ ὑποχωρεῖ καθὼς ξεμάκραιναν τ' ἄλογα, ὥσπου ἔγινε πάλι χτῦπος.

—Ὁ Σκεντέρμπεης! εἶπε κάποιος.

Κανένας δὲν ἀπάντησε. Ὅλοι τέντωναν τ' αὐτιὰ ν' ἀκούσουν τὰ πρῶτα μακρινὰ χτυπήματα, πού μ' ἀπίστευτη ταχύτητα μετάλλαξαν σὲ τρομερὴ βοὴ ἀπὸ ὁπλὲς ἀλόγων. Τὸ καινούριο κῦμα πλησίαζε.

Τούτη τὴ φορὰ κράτησε πολὺ ἢ ἔτσι τουλάχιστο φάνηκε στὸ χρονικογράφο. Κι ὅταν ἔγινε πάλι ἡσυχία καὶ φάνηκε πὼς δὲ θἄφτανε ἄλλο κῦμα, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουσε τὴ γαλήνια φωνὴ τοῦ ἄζαπα, πού μιλοῦσε ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀρκετὴ ὥρα χωρὶς νὰ νοιάζεται ἂν ὁ ἄλλος τὸν ἄκουγε.

—Εἰκοσιτέσσερα χρόνια στρατιώτης! Πολὺ σοῦ φαίνεται;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ποιός ξέρει πόσο καιρὸ θὰ ὑπηρετῶ ἀκόμα. Ἔφτασε ἡ ὥρα γιὰ μᾶς τοὺς παλιοὺς στρατιῶτες νὰ πάρουμε τὴ γῆ ποὺ ἀπὸ καιρὸ μᾶς ἔταξαν. Πρὶν ξεκινήσουμε γιὰ τούτη τὴν ἐκστρατεία, μᾶς εἶπαν πὼς ἀφοῦ κυριεύαμε τοῦτο τὸ κάστρο, θὰ παίρναμε τὴ γῆ ποὺ ἁπλώνεται γύρω του. Ἐγὼ εἶμαι ἀπ᾽ τὴν Ἀνατολή, μὰ εἶδα πολλὲς ἄλλες χῶρες. Πολέμησα στὶς κοιλάδες τοῦ Καραμπογκντάν, στὸ Σταρὰ Πλανίνα τῆς Βουλγαρίας, στὴν Τρίπολη, στὴ Βοσνία. Πῆγα ὥσμε τὸ Σεμέντερ τῆς Οὐγγαρίας. Παντοῦ ὅπου στρατοπεδεύσαμε εἶχε καλὴ γῆ κι ἐγὼ πολλὲς φορὲς σκέφτηκα τί θἄσπερνα σὲ κείνη τὴ γῆ καὶ σύγκρινα τὴ μιὰ γῆ μὲ τὴν ἄλλη ὅπου νωρίτερα εἴχαμε πολεμήσει. Σοῦ φαίνεται περίεργο; Ἐσὺ ᾽σαι τοῦ μηχανικοῦ καὶ δὲ θἄπρεπε καθόλου ν᾽ ἀπορεῖς. Καὶ σεῖς μὲ γῆ καὶ λάσπη ἔχετε νὰ κάνετε. Μόνο ποὺ ἀντὶ νὰ τὴ σέβεστε, τὴν κακομεταχειρίζεστε, γι᾽ αὐτὸ καὶ κείνη μετὰ σᾶς ἐκδικιέται, ὅπως ἐκδικήθηκε στὴν περίπτωση τούτης ἐδῶ τῆς στοᾶς ποὺ γκρεμίστηκε παγιδεύοντας μέσα τοὺς συναδέλφους σου. Μ᾽ ἂς τ᾽ ἀφήσω αὐτό. Τί ἔλεγα; Ἄ, ναί! Γιὰ τὴ γῆ. Λοιπόν, μᾶς ἔταξαν γῆ γύρω ἀπ᾽ τὸ κάστρο· ἔτσι τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ ἔκανα μόλις βάλαμε τὸ πόδι μας σὲ τοῦτο τὸν τόπο, εἶταν νὰ δῶ τὴ γῆ. Τὴν πῆρα στὴ χούφτα μου, τὴν ἔτριψα, τὴ μύρισα. Καλὴ γῆ. Κάνει καλὸ στάρι. Ὅμως τί νὰ τὸ κάνω; Ξένη γῆ εἶναι. Δὲν ξέρω γιατί μὰ ἔμεινε κρύα ἡ καρδιά μου. Ἔχω ἕνα κενὸ ἐδῶ ἀκριβῶς. Ξένη γῆ! Καταλαβαίνεις τί θέλω νὰ πῶ; Μοῦ φαίνεται πὼς ἀκόμα κι ἡ μυρουδιά της εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη τῶν ἄλλων.

Στὴν εἴσοδο, ἀκούστηκε κάτι νὰ σέρνεται. Κάποιος κατέβαινε τὶς σκάλες. Ὁ ἄζαπας σταμάτησε. Ὅλοι κράτησαν τὴν ἀναπνοή τους. Αἰστάνθηκαν πὼς κάποιος μπῆκε στὴ στοὰ ψηλαφιστά, σὰν τυφλός.

—Σιγὰ φίλε, θὰ μᾶς πατήσεις! εἶπε ὁ ἄζαπας.

—Ὤ! ἔκανε ὁ ἄγνωστος τρομαγμένος.

—Ἄστα τὰ «ἄ!» καὶ τὰ «οὔ!» καὶ κάθησε ἐκεῖ ποὖσαι! εἶπε ὁ ἄζαπας.

Ἔγινε σιωπή.

—Ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

—Ἀπ᾽ τὸ ἔννατο τάγμα τῶν ἐσκυντζίνων, εἶπε ὁ ἄγνωστος μ᾽ ἀδύναμη φοβισμένη φωνή.

—Τί γίνεται κεῖ πάνω;

—Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου!

—Λένε πὼς οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἄνοιξαν τὴν πόρτα καὶ βγῆκαν ἔξω, εἶπε ὁ ἄζαπας. Ξέρεις τίποτα;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα. Ξέρω μόνο πὼς ἐκεῖ πάνω γίνεται ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου!

—Κάτσε! Βολέψου σὰν τὸ σπίτι σου.

—Κι ἂν ἔρθει κάποιος ἀξιωματικὸς γιὰ ἔλεγχο;

—Ἂν ἔρθει, ἂς καλοσωρίσει! εἶπε ὁ ἄζαπας.

Ὁ ἄγνωστος δὲν ξανακουνήθηκε. Εἶχε καθήσει ὅπως φαίνεται.

—Πόλεμος! εἶπε ὁ ἄζαπας. Κανένας δὲν κατάλαβε τί ἤθελε νὰ πεῖ μ' αὐτό.

Πάλι ἔγινε σιωπή. Ἀπὸ πάνω ἄρχισαν πάλι ν' ἀκούγονται χτυπήματα μὰ ποὺ τώρα δὲν μετάλλαξαν πιὰ σὲ βροντές. Τὰ χτυπήματα τριγύριζαν κάπου μακρυά, στὶς ἄκρες τοῦ στρατόπεδου· σταματοῦσαν γιὰ λίγο, ἔπειτα ξανάρχιζαν πάλι, μετὰ ἔσβησαν ὁλότελα. Αὐτὸ συνεχίστηκε γιὰ πολύ.

—Βγαίνω νὰ δῶ τί γίνεται, εἶπε κάποιος.

Τὰ βήματά του ἀκούστηκαν στὴν ἀρχὴ πάνω στὴ λάσπη, ἔπειτα πάνω στὶς σκάλες. Περίμεναν ὥσπου γύρισε.

—Λοιπόν;

—Μοῦ φαίνεται πὼς τὰ πράγματα ἄρχισαν νὰ ἡσυχάζουν. Ξημερώνει.

—Ξημερώνει; Πρέπει νὰ φύγουμε!

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ σηκώθηκε.

—Φεύγεις; εἶπε ὁ ἄζαπας ποὺ τὸν ἄκουσε νὰ σαλεύει. Κάνε ὅπως καταλαβαίνεις. Ἐγὼ θὰ μείνω ἀκόμα λίγο. Θὰ ξαναϊδωθοῦμε. Μόλις ἀκούσεις τὸ συναγερμό, τρέχα καὶ θὰ μὲ βρεῖς ἐδῶ.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ χωρὶς νὰ βγάλει λέξη κίνησε γιὰ τὴν ἔξοδο. Ψηλαφώντας μὲ τὰ χέρια τὶς πέτρες, ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια καὶ σταμάτησε στὴν ἔξοδο τοῦ φούρνου. Πραγματικὰ ξημέρωνε. Ἕνα βαθὺ γκρίζο χρῶμα, σπαρμένο δῶ καὶ κεῖ μὲ μενεξεδιὲς κηλίδες, ἔκανε ἐξωπραγματικὸ κάθε τί γύρω. Ὁ χρονικογράφος σήκωσε τὸ φαρδὺ γιακὰ τοῦ πανωφοριοῦ του, σκέπασε τὸ πρόσωπο γιὰ νὰ μὴν τὸν γνωρίσουν καὶ προχώρησε γρήγορα πλάι στὶς σκηνές. Ὅταν κατάλαβε πὼς εἶχε ἀρκετὰ ἀπομακρυνθεῖ κατέβασε πάλι τὸ γιακά. Τὸ στρατόπεδο εἶταν βυθισμένο σ' ἕνα ἥσυχο ὕπνο. Τίποτα δὲ θύμιζε κεῖνα ποῦχανε συμβεῖ λίγο νωρίτερα. Ὁ Τσελεμπὴ αἰστάνθηκε σὰ νὰ ἀπελευτερώθηκε ἀπὸ κάποιο τρομαχτικὸ ἐφιάλτη. Στὰ πλαγιαστὰ τοιχώματα τῶν σκηνῶν εἶχε καθήσει ἡ ὑγρασία τῆς πρωϊνῆς δροσιᾶς, ὁλότελα ξένη μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἔχθρα. Ὁ τρόμος, τὰ γεμάτα πανικὸ οὐρλιαχτά, οἱ βροντὲς ἀπ' τὰ ὅπλα, ὅλα, εἶχαν ἐξαφανιστεῖ κάτω ἀπ' τὶς ἀναρίθμητες δροσοσταλίδες ποὺ στὴν καθεμιὰ ἀπ' αὐτὲς ὑπῆρχε κάτι ἀπ' τὸ τέλος τῆς νύχτας καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τ' ἀναπότρεπτο πλησίασμα τοῦ πρωϊνοῦ. Μὰ πιὸ κεῖ ἡ θέα ἄλλαζε ἀπότομα. Μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ ἀναποδογυρισμένες καὶ σχισμένες σκηνὲς ξεπρόβαλε μπρὸς στὰ μάτια του. Σημαῖες εἶταν πεταμένες στὸ χῶμα. Ἕνα ἄλογο κείτονταν νεκρὸ στὴ γῆ. Μι' ἀνθρώπινη φιγούρα εἶταν ριγμένη πιὸ κεῖ μπρούμητα. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰσθάνθηκε ἕνα πόνο νὰ τοῦ ξεσχίζει τὴν καρδιά. Κείνη ἡ θέα τῆς καταστροφῆς τοῦ εἶταν ἀφόρητα ὀδυνηρή. Νὰ κι ἄλλες ἀναποδογυρισμένες σκηνές. Ἡ μιὰ δίπλα στὴν ἄλλη. Ἀπὸ δῶ εἶχε περάσει «ἐκεῖνος»! Ὁ χρονικογράφος τάχυνε τὸ βῆμα. Ἤθελε νὰ βγεῖ τὸ γρηγορότερο ἀπ' τὴν περιοχὴ ἐκείνη. Βρέθηκε πάλι σ' ἕνα μέρος ἀπ' ὅπου δὲν εἶχε περάσει ἡ καταστροφικὴ ὁρμὴ τῆς νύχτας. Βάδιζε πρὸς τὴ σκηνή του. Κάπου μπροστά του ἀκούστηκε ἕνα σούρσιμο ἀπὸ ἀκανόνιστα βήματα. Κάποιος ἐρχόταν πρὸς τὸ μέρος του παραπατώντας. Εἶταν ἕνας ψηλὸς ἄντρας ποὺ προχωροῦσε στηριγμένος σ' ἕνα μπαστούνι. Ὅταν πλησίασε ὁ χρονικογράφος εἶδε πὼς τρέκλιζε. Ὅταν πλησίασε κι ἄλλο τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Σαντεντίν. Σιγομουρμούριζε κάτι καὶ σήκωνε κάπου κάπου ἀπειλητικὰ τὸ μπαστούνι του. Φαινόταν μεθυσμένος. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ εἶχε ἀκούσει πὼς ὁ Σαντεντὶν γυρνοῦσε τὶς νύχτες στὸ στρατόπεδο καὶ τρόμαζε τοὺς κοιμισμένους στρατιῶτες, ἀλλ' ὁ ἴδιος δὲν τὸν εἶχε συναντήσει ποτέ.

Ὁ χρονικογράφος ἄφησε πίσω του τὸν μεθυσμένο Σαντεντίν. Μπροστά του πρόβαλε πάλι μιὰ σειρὰ ἀπὸ μισοκατεστραμένες σκηνές. Τὶς προσπέρασε γρήγορα. Ἔπειτα βάδισε δίπλα στὸ φράχτη, ποὔταν κι αὐτὸς μισοχαλασμένος καὶ τελικὰ διάκρινε ἀπὸ μακρυὰ τὴ σκηνή του. Δὲν εἶχε πάθει ἀπολύτως τίποτα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μιά μέρα μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ νεροῦ, ἔστειλαν μιὰ ἀντιπροσωπεία νὰ διαπραγματευτεῖ μαζί μας. Οἱ ἀντιπρόσωποι, ντυμένοι στὰ γιορτινά τους, στάθηκαν μπροστὰ στὴ μεγάλη πόρτα περιμένοντας νὰ τοὺς δεχτοῦμε. Ὁ ἕνας κρατοῦσε στὰ χέρια τὴ σημαία τῆς εἰρήνης, ὁ ἄλλος χτυποῦσε σιγανὰ ἕνα τύμπανο. Ἐμεῖς τοὺς φωνάξαμε ἀπ' τὶς ἐπάλξεις πὼς ἂν δὲν ἔφευγαν θὰ τοὺς χτυπούσαμε. Τότε ἐκεῖνος μὲ τὸ ταμποῦρλο εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή.

—Ἔ! δύστυχοι! Τ' ἀκοῦτε αὐτὸ τὸ τύμπανο; Εἶναι φτιαγμένο ἀπὸ τὸ δέρμα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Πατισάχ. Συνέχισε νὰ χτυπάει τὸ τύμπανο γι' ἀρκετὴ ὥρα κι ἔπειτα πρόστεσε: «Τέτια τύμπανα θὰ φτιάξουμε κι ἀπ' τὸ δικό σας δέρμα. Φτωχοί, ἀνόητοι, καὶ μόνο νὰ ξέρατε ποιά μοίρα σᾶς περιμένει».

Μὲ κεῖνες τὶς λέξεις ἔκλεισαν οἱ διαπραγματεύσεις. Ἡ ζέστη εἶναι ἀκόμα ἀνυπόφορη. Τὸ νερό μας τελειώνει. Ἀπ' τὸ πηγάδι ποὺ σκάψαμε βγῆκε νερό, μόνο ποὺ εἴτανε λίγο. Τώρα σκάβουμε ἕνα ἄλλο. Διψᾶμε κιόλας. Νὰ κι ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς δίψας ποὺ τόσο συχνὰ ἀνάφεραν μὲ κομπασμὸ καὶ τὸ τόνιζαν ἰδιαίτερα στοὺς προπολεμικοὺς διαλόγους μας. Γῆ ξεραμένη ἀπ' τὴ ζέστη. Ἥλιος καυτερός.

Ὁ Γκιέργκι μας ἔκανε στὸ στρατόπεδό τους ὥς τώρα τρεῖς νυχτερινὲς ἐπιθέσεις. Ὅλη τὴ μέρα ἔσκαβαν γύρω ἀπ' τὸ στρατόπεδο τάφρους κι ἔμπηγαν στὴ γῆ παλούκια γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὶς ξαφνικὲς ἐπιθέσεις.

Εἴμαστε σίγουροι πὼς ἑτοιμάζονται γιὰ νέα ἐπίθεση. Ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν βγαίνει νύχτα καὶ μέρα μαῦρος καπνός. Χύνουν ὅπως φαίνεται καινούρια κανόνια! Οἱ μηχανικοὶ κι οἱ ἄλλοι εἰδικοὶ ποὺ ἔφεραν μαζί τους εἶναι τόσο ἄγριοι ὅσο κι οἱ γενίτσαροι ποὺ σκαρφαλώνουν στὰ τείχη μας. Θέλουν νὰ μᾶς καταφέρουν τὸ θανάσιμο χτύπημα. Προσπαθοῦν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπ' τὴ μεγάλη ζέστη καὶ τὴ δική μας δίψα. Βιάζονται.

Θέλουν νὰ τελειώνουν πρὶν ἀρχίσουν οἱ βροχές. Γιατὶ ἂν ἀρχίσει νὰ βρέχει...

Συχνὰ σηκώνουμε τὸ κεφάλι καὶ κοιτᾶμε πέρα μακρυὰ στὸν ὁρίζοντα.

Κανένα σύννεφο σὲ καμιὰ γωνιὰ τ' οὐρανοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII

Η ἐπίθεση συνεχιζόταν ἄγρια. Ἀντίθετα μὲ τὴ συνηθισμένη τους ταχτική, τούτη τὴ φορὰ τὴν ἐξαπόλυσαν τὸ μεσημέρι, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος χτύπαγε κατακέφαλα. Τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, στάζοντας αἷμα κι ἱδρῶτα σπρώχνονταν γύρω ἀπ᾽ τὰ τείχη, ἔτρεχαν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, σκαρφάλωναν πάνω στὶς σκάλες, κατέβαιναν, ὑποχωροῦσαν, χύνονταν μπροστά, στροβιλίζονταν, λαχάνιαζαν κι οὔρλιαζαν κάτω ἀπ᾽ τὶς βροντὲς τῶν κανονιῶν καὶ τ᾽ ἀσταμάτητο χτύπημα τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν ταμπούρλων. Ἕνα πυκνὸ σύννεφο κίτρινης σκόνης ἔκρυβε ἀπ᾽ τὰ μάτια τὰ μέρη ποὺ ἡ μάχη εἶταν πιότερο ἄγρια κι ἀπελπισμένη.

Ὁ ἥλιος ἔκαιγε ἀλύπητα. Ὁ Τουρσοὺν πασὰς ἀψηφώντας τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου εἶχε ξαπολύσει τὴν ἐπίθεση μέσ᾽ τὸ καταμεσήμερο γιὰ νὰ ἐξαντλήσει τὸ γρηγορότερο μέσα σὲ κείνη τὴν τρομερὴ ζέστη τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ποὔχανε μείνει δέκα ὁλόκληρες μέρες χωρὶς νερό. Ὅλοι οἱ εἰδικοὶ ποὺ τὸν συμβούλεψαν πρὶν ἀπ᾽ τὴν ἐπίθεση εἶχαν τὴ γνώμη πὼς δέκα μέρες ἔφταναν γιὰ νὰ καταναλωθεῖ καὶ τὸ τελευταῖο ἀπόθεμα νεροῦ ποὺ ἴσως οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου εἶχαν μαζέψει μέσ᾽ τὰ διάφορα σκεύη τους. Μερικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἔκφρασαν τὴ γνώμη πὼς ἡ ἐπίθεση θάπρεπε ν᾽ ἀργήσει κι ἄλλο. Ἔλεγαν πὼς ὅσο πιὸ μακρυὰ κρατήσει ἡ περίοδος τῆς δίψας τόσο πιὸ σίγουρη θᾶτανε ἡ νίκη τους. Ὅλ᾽ αὐτὰ εἶτανε σωστά, μὰ κόντευε νὰ τελειώσει ὁ Αὔγουστος κι αὐτοὶ ποὺ ἤξεραν καλὰ κεῖνα τὰ μέρη ἔλεγαν πὼς ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν δὲ θ᾽ ἀργοῦσε νἄρθει. Ἂν εἶχαν καταφέρει ν᾽ ἀνακαλύψουν τὸ ὑδραγωγεῖο τὸν Ἰούλη, θἆχαν ἀρκετὸ καιρὸ νὰ παρατείνουν τὸν ἀποκλεισμό. Μὰ ὁ ἀρχιτέκτονας Καουρὶ δὲν εἶχε καταφέρει νὰ τ᾽ ἀνακαλύψει τότε ποὺ χρειαζόταν καὶ τώρα εἶταν πιὰ ἀργὰ νὰ περιμένουν κι ἄλλο. Ἂν ξαφνικὰ ἄρχιζε νὰ βρέχει, τὸ νερὸ τῆς βροχῆς θὰ ἐξαφάνιζε ἀμέσως τὴ δίψα τῶν ὑπερασπιστῶν ποὺ εἶχε προετοιμαστεῖ μὲ τόσο κόπο καὶ φροντίδα ἀπ᾽ τοὺς πολιορκητές. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου θὰ μποροῦσαν ἀκόμα νἄχουν καὶ κάποιο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πηγάδι. Εἴταν ἀλήθεια πὼς ἡ ψηλὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ποὺ πάνω εἴταν χτισμένο τὸ κάστρο, θἄκανε τοὺς ὑπερασπιστὲς νὰ σκάψουν τρομαχτικὰ βαθιὰ καὶ γι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο θἄτανε ἀφάνταστα δύσκολη ἡ ἄντληση τοῦ νεροῦ. Μὰ ὅπως καὶ νἄναι, θἄταν πάντα ἕνα πηγάδι ποὺ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ξεδιψάσει καὶ νὰ κρατήσει ζωντανοὺς τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Ἡ ὑποψία γιὰ τὸ πηγάδι εἶχε βασανίσει πολὺ τὸ μυαλὸ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ.

Εἴτανε πιθανὸ οἱ πολιορκητές, ἱκανοποιημένοι ποὺ τοὺς ἔκοψαν τὸ νερὸ νὰ μετροῦσαν ἥσυχοι κι εὐτυχισμένοι τὶς μέρες ποὺ θὰ χρειαζόταν γιὰ νὰ πεθάνουν ἀπ᾽ τὴ δίψα οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Καὶ στὸ μεταξὺ αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, ξαπλωμένοι στὶς δροσερὲς σπηλιές τους, θἄπιναν ἥσυχα τὸ λίγο νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ, εὐχαριστώντας τὴν τύχη ποὺ ὁ καιρὸς περνοῦσε καὶ τὸ φθινόπωρο πλησίαζε χωρὶς νἄχει ξαπολυθεῖ ἐπίθεση. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τελικά, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἀποφάσισε νὰ δράσει. Ἡ ἐπίθεση θἄδινε τὴν ἀπόδειξη. Δὲ θὰ τοὺς ἔδινε τὸν καιρὸ νὰ συνέλθουν ἀπ᾽ τὴ δίψα ποὺ σίγουρα τοὺς βασάνιζε. Δὲ θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ σκάψουν κι ἄλλα πηγάδια καὶ νὰ σωθοῦν ἔτσι ὁριστικὰ ἀπ᾽ τὴ δίψα. Μὰ γιὰ ἕνα ἀκόμα λόγο ἔπρεπε νὰ ἐξαπολυθεῖ ἐπίθεση. Μὲ δίψα ἢ χωρὶς δίψα, μὲ τὸ ἀντίτιμο χείμαρων καὶ ποταμῶν αἵματος. Εἴταν ἀπαραίτητο νὰ κυριέψουν τὸ κάστρο γιατὶ ἡ διάρκεια τοῦ πολέμου εἴτανε λίγο πολὺ καθορισμένη. Θἄπρεπε νὰ κρατήσει ὥσμε τὰ μέσα τοῦ φθινόπωρου. Μέσα σὲ τοῦτο τὸ διάστημα ἔπρεπε ὅλα νὰ τελειώσουν. Γιατὶ ἔπειτα, μόλις θἄρχιζαν τὰ πρῶτα κρύα, μπορεῖ νἄφτανε κάποιο ὡραῖο πρωῒ ἀπ᾽ τὴν πρωτεύουσα ἡ διαταγὴ γιὰ τὴν ὑποχώρηση κι αὐτὸ θἄταν τὸ τέλος γιὰ τὸν Τουρσοὺν πασᾶ.

Τὸ βλέμμα του ἔμενε καρφωμένο πάνω σ᾽ ἕνα μόνο σημεῖο. Στὴν κεντρικὴ πόρτα, ἐκεῖ ποὺ ἡ μάχη εἴτανε περισσότερο ἄγρια ἀπ᾽ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ. Οἱ ἄζαπες εἶχαν τελικὰ καταφέρει νὰ χτίσουν ἕνα ξύλινο πύργο καὶ τώρα τὸν σκέπαζαν βιαστικὰ μὲ φρέσκα δέρματα. Τὰ μεγάλα πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα ταλαντεύονταν μιὰ ἀπὸ δῶ καὶ μιὰ ἀπὸ κεῖ πάνω ἀπ᾽ τὰ κεφάλια τῶν στρατιωτῶν, σὰ βάρκες πάνω σὲ τρικυμισμένη θάλασσα. Σκεπασμένοι μ᾽ αὐτά, εἶχαν ἀρχίσει νὰ χτυποῦν τὶς πόρτες μὲ γιγάντιες σιδερένιες πολιορκητικὲς μηχανές. Κάπου κάπου, ἀνάμεσα στοὺς θόρυβους τῆς μάχης ἀκούγονταν οἱ ρυθμικὲς κραυγὲς αὐτῶν ποὺ κρατοῦσαν τὶς πολιορκητικὲς μηχανές.

—Ἡ πόρτα ἄρχισε νὰ κουνιέται, εἶπε ὁ ἀλλαϊμπές.

—Στεῖλτε κάποιον μὲ τὴ διαταγὴ νὰ μὴ μπεῖ κανένας μέσα στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Ἕνας ἀπ᾽ τοὺς ἀ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ξιωματικοὺς ἔφυγε καλπάζοντας πρὸς τὸ πεδίο τῆς μάχης.

—Δοξασμένε μου πασᾶ, τοῦ εἶπε μὲ χαμηλὴ φωνὴ ὁ βοηθός του πλησιάζοντας τὸ κεφάλι στὸν ὦμο του, ὁ γιατρὸς Σιρὶ Σελὶμ θᾶθελε νὰ σᾶς μιλήσει.

—Τέτοια ὥρα; ρώτησε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χωρὶς νὰ πάρει τὰ μάτια ἀπ᾿ τὴν ἀναταραχὴ ποὖχε δημιουργηθεῖ μπροστὰ στὴν κεντρικὴ πόρτα.

—Ναί, τώρα. Εἶναι ἐπεῖγον λέει.

—Ἂς ἔρθει.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔγειρε δυὸ τρεῖς φορὲς μπροστὰ τὴ μακρυά του ράχη. Νομίζοντας πὼς ὁ πασᾶς δὲν τὸν εἶδε, ὑποκλίθηκε πάλι.

—Λέγε, εἶπε ὁ πασᾶς μόλις ἀντιλήφθηκε τὴν ψηλόλιγνη φιγούρα τοῦ γιατροῦ πίσω στ᾿ ἀριστερά του.

—Συγχωρέστε με πασᾶ μου ποὺ σᾶς ἐνοχλῶ σ᾿ αὐτὴ τὴ στιγμὴ τῆς... τῆς...

—Συντόμευε! τὸν ἔκοψε ὁ πασᾶς.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ξεροκατάπιε.

—Πρέπει νὰ φέρουμε ἀπ᾿ τὸ κάστρο ἕνα αἰχμάλωτο, εἶπε τεντώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὰ τείχη ὅπου ἡ μάχη συνεχίζονταν ἄγρια. Ἂν ὄχι ζωντανό, τουλάχιστον βαριὰ τραυματισμένο. Ἀκόμα καὶ νεκρό, πρόσθεσε ὕστερ᾿ ἀπὸ λίγο νομίζοντας πὼς ζήτησε πολλά. Θὰ τὸν ἀνοίξω καὶ θὰ ἐρευνήσω τὰ σωθικά του. Ἔτσι θὰ μάθουμε ἂν ἤπιε νερὸ καὶ πόσο ἤπιε.

Ἕναν αἰχμάλωτο! Στὴν πρώτη ἐπίθεση μάταια εἶχαν προσπαθήσει νὰ αἰχμαλωτίσουν κάποιον. Δὲν εἶταν καθόλου εὔκολο ν᾿ ἁρπάξουν κάποιο αἰχμάλωτο ἀπ᾿ τὶς ἐπάλξεις καὶ νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπ᾿ τὶς σκάλες ποὺ ἔπιαναν ἀδιάκοπα φωτιὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ. Τὸ πιὸ δύσκολο εἶταν ὅτι τὸν ζωντανὸ ἀκόμα καὶ τὸν τραυματισμένο αἰχμάλωτο ἔπρεπε νὰ τὸν κρατοῦν δυὸ τρεῖς μαζὶ στρατιῶτες, ἐνῶ οἱ σκάλες δὲν χωροῦσαν παρὰ μόνο ἕναν. Συνέβηκε δυὸ τρεῖς φορές, παλεύοντας νὰ λεφτερωθεῖ ὁ πληγωμένος αἰχμάλωτος, νὰ πέφτει ἀπ᾿ τὶς σκάλες καὶ νὰ γκρεμοτσακίζεται παρασέρνοντας μαζὶ καὶ τὸν κουβαλητή του. Ἐνῶ μὲ τὸ νεκρὸ εἶχε ἀλλιῶς τὸ πράγμα. Ὁ νεκρὸς κουβαλιόταν εὐκολότερα μέσα σὲ κείνη τὴν ἀναταραχή, μόλο ποὺ κι αὐτὸ ἤθελε κουράγιο κι ἱκανότητα γιατὶ ἔπρεπε ἀφοῦ ἀνεβεῖς ὥς τὶς ἐπάλξεις, ὄχι μόνο νὰ καταφέρεις νὰ γλυτώσεις μὰ καὶ νὰ γυρίσεις πίσω κουβαλώντας ἕνα αἰχμάλωτο στὴ ράχη.

—Ἕναν νεκρὸ ἐχθρό! εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς χωρὶς νὰ κοιτάξει καθόλου τὸν Σιρὶ Σελίμ. Νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ μὲ κάθε τρόπο.

Πρὶν περάσει πολὺ ὥρα, ὁ πασᾶς εἶδε μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ὁπλισμένους δερβίσηδες νὰ ὁρμοῦν πρὸς τὰ τείχη. Σὲ λίγο ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του σκορπίζοντας μέσα στ' ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν. Ἔπειτα φάνηκαν πάλι καθὼς σκαρφάλωναν γρήγορα πάνω σὲ μιὰ ἀπ' τὶς πολλὲς σκάλες ποὺ εἶταν στηριγμένες στὸν τοῖχο. Τότε ὅμως κάτι ἄλλο τράβηξε τὰ μάτια τοῦ πασᾶ μακρυὰ ἀπ' τοὺς δερβίσηδες. Ἡ μεγάλη πόρτα ὑποχωροῦσε κάτω ἀπ' τὰ δυνατὰ κι ἀδιάκοπα χτυπήματα τῶν σιδερένιων πολιορκητικῶν μηχανῶν. Μπροστά της στροβιλίζονταν μανιασμένα ἕνα μπουλούκι στρατιωτῶν, τυλιγμένο σ' ἕνα σύννεφο σκόνης. Τὰ κανόνια βροντοῦσαν τὸ ἕνα ὕστερα ἀπὸ τ' ἄλλο ρίχνοντας κάτω κομμάτια ἀπὸ τείχη καὶ τὶς ἐπάλξεις.

—Αὐτὸ εἶναι τὸ τρίτο κανόνι εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας στὸν Σιρὶ Σελὶμ μετὰ τὴν τελευταία βροντή.

—Ὁ ἦχος του διαφέρει λίγο ἀπὸ κεῖνον τῶν ἄλλων δυό εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

—Ναί, τὸ σχεδίασε ὁ βοηθὸς τοῦ Σαρουτζά.

—Ἡ μεγάλη πόρτα κοντεύει νὰ πέσει.

—Ἡ πόρτα νὰ βγεῖ καὶ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τὰ τείχη! διάταξε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς. Αὐτὴ ἡ διαταγὴ ξέφευγε ἀπ' τὸ συνηθισμένο, ἀλλὰ παρόλ' αὐτὰ ἕνας ἀξιωματικὸς πήδησε στ' ἄλογο κι ἔτρεξε γρήγορα πρὸς τ' ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ποὺ σπρώχνονταν δίπλα στὴν πόρτα. Ἡ ἀναταραχὴ ὅλο καὶ μεγάλωνε. Οἱ ὑπερασπιστὲς κατάλαβαν φαίνεται ὅτι οἱ πολιορκητὲς σκόπευαν νὰ ξεριζώσουν τὴν πόρτα καὶ πύκνωσαν τὰ χτυπήματά τους. Ἀλλὰ οἱ ἄζαπες κι οἱ μηχανικοὶ δὲν ἐγκατέλειπαν τὴν πόρτα. Τρεῖς τέσσερις ἔμειναν κρεμασμένοι πάνω στὰ κάγκελά της, μὰ ἄλλοι συνέχισαν νὰ σκαρφαλώνουν πάνω της μανιασμένα. Ἔπειτα, ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς θόρυβους, ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ κραυγὴ ποὺ κανένας δὲν κατάλαβε ἂν εἶταν οὐρλιαχτὸ χαρᾶς ἢ προειδοποίηση καὶ ἡ κυκλώπεια πόρτα ἔπεσε κάτω μ' ἕνα τρομαχτικὸ θόρυβο. Οἱ στρατιῶτες, ποὺ τὴ στιγμὴ τῆς πτώσης εἶχανε τραβηχτεῖ πίσω, μαζεύτηκαν πάλι σὰν μυρμήγκια γύρω της. Τὸ πλῆθος ἀφοῦ στριφογύρισε ἀνήσυχο γιὰ πολὺ ὥρα γύρω της, τελικὰ τὴ σήκωσε μὲ δεκάδες σκοινιά, σιδερένιους γάντζους καὶ μπράτσα γυμνὰ καὶ τὴν ἔσυρε ἀργά, μακρυὰ ἀπ' τὰ τείχη. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἄρχισαν νὰ τοὺς χτυπᾶνε μὲ μανία. Βέλη κοντάρια καὶ φωτιὰ ἔπεφταν ἀδιάκοπα πάνω τους. Ὅμως ἡ σιδερένια πόρτα σάλευε ἀργὰ μὰ σταθερά, ξεμακραίνοντας ἀπ' τὰ τείχη. Ἀνάμεσα στὰ σίδερά της εἶχαν σφηνωθεῖ καὶ σέρνονταν μαζί της μέσα στὴ σκόνη μερικοὶ σκοτωμένοι στρατιῶτες· μὰ κανένας δὲν εἶχε χρόνο νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

νοιαστεῖ γι' αὐτούς. Δεκάδες ἄζαπες καὶ μουσουλμάνοι στρατιῶτες, μουσκεμένοι στὸν ἱδρῶτα καὶ βουτηγμένοι στὴ σκόνη, στενάζοντας κι ἀγκομαχώντας, ἔσερναν τὴν πόρτα ἔξω ἀπ' τὸ πεδίο τῆς μάχης.

Τὰ κανόνια βρόντησαν τὄνα κατόπι στ' ἄλλο καὶ πάλι μετὰ τὴν τελευταία βροντή, ὁ γενικὸς ἔφορας εἶπε στὸν Σιρὶ Σελίμ.

—Αὐτὸ εἶναι τὸ τρίτο κανόνι!

—Τώρα τ' ἀναγνώρισα καὶ γώ, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ ποὺ δὲν ἔπαιρνε τὰ μάτια ἀπ' τὶς ἐπάλξεις, ἐκεῖ ποὺ μιὰ ὁμάδα δερβίσηδων, ἐνισχυμένη ἀπὸ μιὰ ὁμάδα γενίτσαρων, συγκρούονταν μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ἐδῶ καὶ κάμποση ὥρα.

—Βροντάει ὅλο καὶ πιὸ σιγά, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Γιατί ἄραγε;

—Κοίτα λίγο, λέει ὁ Σιρὶ Σελὶμ χωρὶς νὰ πάρει τὸ βλέμμα ἀπ' τὶς ἐπάλξεις.

Κείνη τὴ στιγμὴ μιὰ μεγάλη ὁμάδα ἀπὸ στρατιῶτες μὲ ταμποῦρλα ἔτρεχε πρὸς τὰ τείχη γιὰ ν' ἀντικαταστήσει τὰ τύμπανα τῆς πρώτης γραμμῆς ποὺ τρυπημένα καὶ σχισμένα ἀπ' τὰ βέλη καὶ τὰ κοντάρια εἶχαν σταματήσει ὁλότελα νὰ χτυποῦν ἢ ἔβγαζαν μερικοὺς ἀδύναμους, παραποιημένους ἤχους.

—Τὸν φέρνουν! Τὸν φέρνουν! ἔκανε ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἀφήνοντας μιὰ μικρὴ κραυγὴ καὶ μισοκλείνοντας τὰ μάτια γιὰ νὰ δεῖ καλύτερα. Ὁ γενικὸς ἔφορας κοίταξε πρὸς τὴ μεριὰ ποὺ κοίταζε ὁ γιατρός, μὰ δὲν μπόρεσε νὰ διακρίνει τίποτα μέσα στὸ στρόβιλο τῶν στρατιωτῶν.

—Ἀϊ! νόμισα πὼς τὸν εἶδα, εἶπε ὕστερ' ἀπὸ λίγο ὁ Σιρὶ Σελίμ. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ξαναφώναξε σὰν τρελός: «Τὸν φέρνουν τὸν φέρνουν!», μὰ πάλι ἔκανε λάθος. Τὴν τρίτη φορά, ἕνας ἀπ' τοὺς δερβίσηδες ἐμφανίστηκε πράγματι κοντὰ στὶς ἐπάλξεις μ' ἕνα κορμὶ στοὺς ὤμους. Κρεμάστηκε σὰν ἀγριόγατος ἀπ' τὴν κορφὴ τῆς σκάλας καὶ χωρὶς νὰ παρατήσει τὸ κορμί, ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Οἱ γενίτσαροι ποὺ σκαρφάλωναν στὴ σκάλα, σταμάτησαν ἀνοίγοντας του δρόμο. Ὁ δερβίσης τοὺς ἔλεγε φαίνεται: πὼς ὁ πασᾶς τὸν εἶχε διατάξει νὰ φέρει ἕνα αἰχμάλωτο. Σὲ δυὸ τρία σημεῖα ἡ σκάλα εἶχε πιάσει φωτιὰ κι οἱ ἄζαπες πήγαιναν πρὸς τὰ κεῖ μιὰ ἄλλη, μὰ ὁ δερβίσης κατάφερε νὰ κατέβει στὴ γῆ πρὶν πέσει ἡ σκάλα. Γιὰ πολλὴ ὥρα ἐξαφανίστηκε μέσα στὴ θάλασσα τῶν στρατιωτῶν. Ὅταν ξαναφάνηκε, ὁ Σιρὶ Σελὶμ φώναξε ὅλο χαρά:

—Φέρνουν τὸν αἰχμάλωτο!

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κι ὅλοι οἱ ἄλλοι γύρισαν τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἔδειχνε ὁ γιατρός. Ὁ δερβίσης, μὲ τὸ κορμὶ στὶς πλάτες,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πλησίαζε τρέχοντας μαλακὰ σηκώνοντας ἕνα σύννεφο σκόνης μὲ τὰ ξυπόλητα πόδια του. Ὅταν πλησίασε κι ἄλλο, εἶδαν πὼς τὸ μελαχροινό του πρόσωπο εἶταν μούσκεμα στὸν ἱδρῶτα καὶ πὼς κρακρατώντας ὀλάνοιχτο τὸ στόμα ἀνάσαινε μὲ κόπο τὸν ζεστὸ ἀέρα. Τοὖχε πιαστεῖ ἡ ἀναπνοή. Τὰ ρυάκια ἀπὸ αἷμα ποὺ αὐλάκωναν τὸ λαιμό του, εἴχανε πήξει πάνω στὸ γυμνό του στῆθος μὰ δὲν μποροῦσες νὰ καταλάβεις ἂν τὸ αἷμα εἶταν δικό του ἢ τοῦ αἰχμάλωτου ποὺ κουβαλοῦσε στὴ ράχη. Τὸ κεφάλι τοῦ ξένου μὲ τ' ἀνοιχτόχρωμα μαλλιά, ταλαντεύονταν ἐλαφρὰ καθὼς κρέμονταν πίσω ἀπ' τὸ μελαχροινὸ λαιμὸ τοῦ δερβίση.

—Ἄστον κάτω! φώναξε ὁ Σιρὶ Σελὶμ μὲ μιὰ φωνὴ ποὺ ἔγινε ξαφνικὰ ἄγρια καὶ τραχιά. Ὁ μακρὺς λαιμὸς καὶ τὸ πρόσωπό του ἔγιναν κατακόκκινα. Ὁ δερβίσης κάνοντας μιὰ τελευταία προσπάθεια, ἔδωσε μιὰ σπρωξιὰ στὸν αἰχμάλωτο, ποὺ εἶταν σὰν νάχε κολλήσει πάνω στὴ ράχη του καὶ τὸν ἔριξε κάτω στὴ γῆ. Ὁ Σιρὶ Σελὶμ γονάτισε δίπλα του κι ἄρχισε νὰ ψηλαφεῖ τὸ στῆθος, τὸ πρόσωπο, τὸ στόμα καὶ τὰ μάτια τοῦ αἰχμάλωτου.

—Εἶναι ἀκόμα ζωντανός, φώναξε.

—Ζωντανός;

—Ζωντανός, μὰ θὰ πεθάνει γρήγορα.

Τοῦ ἄνοιξε τὸ στόμα κι ἔκανε κάτι στὴ γλώσσα τοῦ αἰχμάλωτου.

—Διψάει; ρώτησε ὁ πασᾶς.

—Ναί, δοξασμένε μου πασᾶ, μὰ σὲ λίγο θὰ ξέρουμε καλύτερα πόσο διψάει, φώναξε ὁ Σιρὶ Σελίμ.

Ἔβγαλε ἔξω γρήγορα τὰ νυστέρια του κι ἔσκυψε πάλι πάνω στὸ σῶμα τοῦ αἰχμάλωτου. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ κοντά, γύρισαν τὸ κεφάλι ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά. Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔμεινε κάμποσο σκυμένος πάνω στὸ γυμνὸ κορμὶ τοῦ ξένου. Ὅταν σηκώθηκε τὰ χέρια του εἶταν ματωμένα ὥς τοὺς ἀγκῶνες. Πλησίασε τὸν πασᾶ.

—Ὑποφέρουν ἀπ' τὴ δίψα, μόλο ποὺ πίνουν κάθε μέρα δυὸ τρεῖς στάλες νερό, ἀνάφερε.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς μισόκλεισε τὰ μάτια κουρασμένος κι ἀνάσανε βαθιά. Ἔπειτα ἔκανε ἕνα νόημα κι ἀπομάκρυναν ἀμέσως τὸ σφαγμένο κορμί. Ὁ δερβίσης περίμενε ὄρθιος. Ἡ ἀνάσα του εἶταν ἀκόμα κομμένη.

—Δῶστε του τὴν ἀμοιβή του! εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς καὶ προσπάθησε ν' ἀγκαλιάσει μὲ τὸ κουρασμένο του βλέμμα τὰ τείχη, ὅπου ἡ ἐπίθεση ἐξακολουθοῦσε νὰ μαίνεται. Τίποτα δὲν εἶχε ἀλ-

λάξει. Ἡ ἴδια ἄτακτη, ἀδιάκοπη κίνηση, οἱ ἴδιες ἑκατοντάδες σκάλες, ἄλλες γεμάτες μὲ στρατιῶτες, ἄλλες ἄδειες κι ἄλλες μισοκαμμένες. Ἡ ἴδια κιτρινωπὴ σκόνη ποὺ στροβιλίζονταν ἀδιάκοπα σκεπάζοντας τὰ πληγιασμένα καὶ ἱδρωμένα κορμιὰ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ ἥλιος δὲν βρισκόταν πιὰ στὸ ζενὶθ μὰ ἔκαιγε τὸ ἴδιο ἀλύπητα. Τὰ μάτια τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ ἄρχισαν νὰ μαυρίζουν ἀπ' τὴν κούραση. Ὧρες ὧρες ἔπεφτε σὲ μιὰ κατάσταση λήθαργου καὶ μόνο ἡ βροντὴ τῶν κανονιῶν μποροῦσε νὰ τὸν συνεφέρει.

Ἕνας ἀγγελιοφόρος ἐρχόταν μὲ τ' ἄλογο τρέχοντας μανιασμένα.

—Σκοτώθηκε ὁ Οὖτς Τουντζικουρτί! ἀνάφερε σύντομα ὁ καβαλάρης.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὸν βόρειο πύργο, ἐκεῖ ποὺ ἐπιτίθονταν οἱ ἐσκυντζίνοι. Ἡ μάχη συνεχιζόταν ὅπως καὶ πρῶτα κι ἀπὸ μακρυὰ τίποτα δὲ φαινόταν νἄχε ἀλλάξει. Οἱ στρατιῶτες φαίνονταν νὰ κινοῦνται ἄχαρα, σὰν μισοκοιμισμένοι: Ὅμως αὐτὸς ἤξερε καλὰ τί πραγματικὰ συνέβαινε κειπάνω καὶ πιά ἀγριότητα κι ὑπεράνθρωπη προσπάθεια κρυβόταν πίσω ἀπὸ κείνη τὴν ἐπιφανειακὴ ἀποχαύνωση.

Πῆρε τὸ βλέμμα ἀπ' τοὺς ἐσκυντζίνους καὶ τὸ κάρφωσε πάλι πάνω στὸν τοῖχο, ἐκεῖ ποὺ τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν ἀζάπων, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Καρὰ Μουχμπὶλ, στροβιλίζονταν, σκαρφάλωνε στὶς σκάλες, κατέβαινε, πληγώνονταν, καίγονταν, ἀγκομαχοῦσε καὶ πέθαινε σηκώνοντας τὸ μεγαλύτερο βάρος τῆς ἐπίθεσης. Ὁ γερο Ταβτζὰ εἶχε ἀπομακρύνει τοὺς γενίτσαρούς του ἀπ' τὴν κεντρικὴ πόρτα ποὺ ἔχασκε τώρα ἀνοιχτή. Περίμενε τὴ διαταγὴ γιὰ νὰ ριχτεῖ πάνω στὴ δεύτερη, μέσα στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή.

Τὰ κανόνια βροντοῦσαν ἀκόμα τὄνα κατόπι στ' ἄλλο. Τὸ τρίτο χτύπησε τὸν τοῖχο ποὺ ὑψωνόταν πάνω ἀπ' τὴ δεύτερη πόρτα κι ἄνοιξε ἕνα ρῆγμα.

—Τώρα θὰ προσπαθήσουν νὰ χτυπήσουν τὴ δεύτερη πόρτα μὲ τὸ κανόνι, εἶπε στὸν Σιρὶ Σελὶμ ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ δὲν μίλησε, φαινόταν σὰν κάτι νὰ τὸν βασάνιζε.

—Δύσκολη ἐπιχείρηση, εἶπε ἕνας σαντζὰκ μπεϊλερὲ ποὺ τὄνα του χέρι εἶταν κομμένο.

—Δύσκολη ἐπιχείρηση μὰ θὰ καταφέρουν, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Τοῦτο δῶ εἶναι ἕνα καινούργιο κανόνι. Δὲ χρησιμοποιήθηκε ἄλλη φορά.

Ὁ σαντζάκμπεϊλερὲ κούνησε σκεφτικὸς τὸ κεφάλι.

—Μοῦ φαίνεται πολὺ δύσκολο, εἶπε. Θὰ πρέπει νὰ χαμηλώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σουν περισσότερο τὴν κάννη τοῦ κανονιοῦ κι αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνο.

—Τὸ ξέρω, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Τὰ κανόνια βρόντησαν πάλι. Τὸ τρίτο κανόνι χτύπησε μερικοὺς πήχεις δεξιὰ πάνω ἀπ᾿ τὴ δεύτερη πόρτα, φαρδαίνοντας κι ἄλλο τὸ πρῶτο ρῆγμα.

—Τὴν ἑπόμενη φορὰ σίγουρα θὰ τὴν χτυπήσει! εἶπε ὁ ἀλλαϊμπὲς χωρὶς νὰ στραφεῖ σὲ κανένα. Μετὰ τὸ τελευταῖο χτύπημα τοῦ κανονιοῦ οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν πάλι νὰ πλησιάζουν τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, σκεπασμένοι μὲ τὰ γιγάντια πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα.

—Ὁ Ταβτζὰ ἑτοιμάζεται, εἶπε ὁ σαντζάκμπεϊλερὲ μὲ τὸ κομένο χέρι.

—Ἡ ἐπίθεσή τους θἆναι τρομαχτικὴ σὰν τὸ σεισμό, εἶπε κάποιος πίσω ἀπ᾿ τὶς πλάτες τους.

Ἡ μικρὴ ὁμάδα τῶν τιτλούχων ποὺ παρακολουθοῦσε τὴ μάχη ἀναταράχτηκε. Ὅλοι περίμεναν τὰ κανόνια νὰ βροντήσουν πάλι. Τώρα κανένας πιὰ δὲν ἐντυπωσιάζονταν ἀπ᾿ αὐτὰ ποὺ γίνονταν πάνω στὰ τείχη. Οἱ σκάλες ποὺ καίγονταν κι ἔπεφταν κάτω κομματιασμένες, τὰ κορμιὰ ποὺ γκρεμίζονταν ἀπ᾿ τὰ τείχη, τὰ οὐρλιαχτὰ κι οἱ ξαφνικὲς ὑποχωρήσεις, ὅλ᾿ αὐτὰ εἴτανε πιὰ κάτι συνηθισμένο. Ἐπαναλαμβάνονταν γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ κάτω ἀπ᾿ τὶς τρομερὲς βροντὲς τῶν κανονιῶν. Ὅλη ἡ προσοχή τους εἶχε τώρα συγκεντρωθεῖ πάνω στὴν κεντρικὴ πόρτα, ἐκεῖ ποὺ οἱ στρατιὲς τοῦ Ταβτζὰ, συγκεντρωμένες σὲ μεγάλα τετράγωνα, περίμεναν τὸ σῆμα τῆς ἐπίθεσης.

Οἱ μπομπάρδες βροντοῦσαν ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Οἱ μπάλες τους ἔπεφταν κάπου κοντὰ στὶς ἐπάλξεις, μέσα στὸ κάστρο. Ἔπειτα βρόντησαν πάλι τὰ δυὸ μεγάλα κανόνια. Μόλις ἔσβυσε ἡ ἠχώ τους, ὅλοι περίμεναν σιωπηλὰ τὸ γνώριμο πιὰ ἦχο τοῦ τρίτου κανονιοῦ. Μ᾿ αὐτὸ ἀργοποροῦσε.

Οἱ γενίτσαροι περιτριγύρισαν τώρα τὴν κεντρικὴ πόρτα. Τὸ κομμάτι τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς ποὺ διακρίνονταν ἀπὸ κεῖ, εἶταν ὁλότελα ἔρημο. Πάνω στὰ μεγάλα πλεχτὰ ἀπὸ βοῦρλα ποὺ ἔπλεαν πάνω τους ἔπεφταν ἀσταμάτητα φλεγόμενες μπάλες, κοντάρια καὶ βέλη, ἀλλ᾿ αὐτοὶ δὲν ξεμάκραιναν. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου κατάλαβαν πὼς οἱ γενίτσαροι σκόπευαν νὰ ἐπιτεθοῦν στὴ δεύτερη πόρτα καὶ πύκνωσαν τὰ χτυπήματά τους. Στὸ μεταξὺ οἱ ἄζαπες, οἱ ἐσκυντζίνοι κι οἱ ἐθελοντὲς ἔδιναν μιὰ τρομαχτικὴ μάχη σ᾿ ὅλο τὸ μάκρος τῶν τειχῶν κρατώντας ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ὑπερασπιστῶν στὰ τείχη, μόλο ποὺ οἱ τελευταῖοι ἔβλεπαν ποῦ βρισκόταν ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν ἔδινε διαταγὴ νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ριχτοῦν στὴ μάχη οἱ δαλκελέτσοι καὶ οἱ σερντενγκεστλέροι. Περίμενε πρῶτα νὰ ρίξει τὸ τρίτο κανόνι. Μὰ τὸ τρίτο κανόνι ἀργοποροῦσε. «Γιατί δὲ ρίχνει;» «Τί νὰ τοῦ συνέβη;» «Τί κάνει ὁ Σαρουτζά;» Αὐτὲς οἱ φράσεις ἐπαναλαμβάνονταν χαμηλόφωνα μ᾽ ὁλοένα καὶ μεγαλύτερη ἀνυπομονησία. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔστειλε ἕνα ἀξιωματικὸ στὸ ἐργοστάσιο τῶν κανονιῶν. Ἀλλ᾽ ὁ ἀγγελιοφόρος δὲν πρόλαβε νὰ κάνει μὲ τ᾽ ἄλογο οὔτε ἑκατὸ βήματα κι ἡ γῆ σείστηκε ἀπ᾽ τὴ βροντὴ τοῦ τρίτου κανονιοῦ ποὺ ἀπ᾽ τὴ μακρυὰ ἀναμονὴ φάνηκε σ᾽ ὅλους δυνατότερη. Ἀμέσως μετὰ τὴν τρομαχτικὴ ἔκρηξη, ἕνα ἀσυνήθιστο καὶ τρομερὸ σφύριγμα ἔσχισε τὸν ἀέρα πολὺ χαμηλά, ἀκριβῶς πάνω ἀπ᾽ τὰ κεφάλια τους. Ὅλοι κοίταξαν μ᾽ ἀγωνία πρὸς τὰ κεῖ ποὺ θἄπρεπε νὰ χτυπήσει τὸ βλῆμα κι ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ περίμεναν νὰ πέσει πάνω στὴ δεύτερη πόρτα, αὐτὸ χώθηκε μέσ᾽ τὶς πυκνὲς γραμμὲς τῶν γενίτσαρων.

—Αἰ! ἔκανε ὁ πασᾶς μ᾽ ἕνα ἀσυνήθιστο τόνο στὴ φωνή του.

Οἱ πυκνὲς γραμμὲς τῶν γενίτσαρων διαλύθηκαν στὴ στιγμή. Μιὰ τρομερὴ ἀναστάτωση δημιουργήθηκε μπροστὰ στὴ μεγάλη πόρτα. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἔτρεχαν σὰν τρελοὶ προσπαθώντας νὰ ἐκτιμήσουν τὶς ἀπώλειες.

Τὸ μαῦρο ἄλογο τοῦ Ταβτζὰ κάλπασε μανιασμένα πρὸς τὸν Τουρσοὺν πασᾶ σηκώνοντας τεράστια σύννεφα σκόνης. Ὁλόκληρο τὸ κορμὶ τοῦ στρατηγοῦ εἴτανε σκεπασμένο μὲ ἱδρῶτα καὶ σκόνη. Τὰ μάτια του εἶταν ἀγριεμένα.

Πήδησε ἀπ᾽ τ᾽ ἄλογο καὶ πρὶν καλοπλησιάσει ἀκόμα, ἄρχισε νὰ οὐρλιάζει μανιασμένα, κουνώντας τὰ κοντά του χέρια σὰν νἄθελε κάποιον νὰ πνίξει:

—Μᾶς σκότωσαν τὰ γουρούνια, οἱ πουλημένοι, οἱ γκιαούρηδες! Πασᾶ! Πασᾶ! Πῶς μπορεῖτε ν᾽ ἀνεχτεῖτε ἕνα τέτιο ἔγκλημα; Μᾶς χτύπησαν πισώπλατα οἱ προδότες.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τὸν ἄκουγε ἤρεμος. Δὲν τὸν διέκοψε.

—Ὡς τώρα ἀνεχτήκαμε τὶς βλακεῖες τους. Τώρα ἄρχισαν νὰ μᾶς χτυποῦν πισώπλατα! συνέχισε νὰ οὐρλιάζει ὁ Ταβτζά. Ὢ! φτάνει! φτάνει!

—Πόσοι εἶναι οἱ σκοτωμένοι; ρώτησε ὁ πασᾶς.

—Δεκάδες! Ἑκατοντάδες! Οἱ γενίτσαροί μου! Οἱ γιοὶ τοῦ Καρὰ Χαλίλ! Θέλω νὰ ἐκδικηθῶ! Θέλω τὸν ἔνοχο! Πασᾶ! Θέλω τὸ κεφάλι τοῦ ἔνοχου! Οἱ γενίτσαροί μου θέλουν τὸν ἔνοχο!

—Θὰ σοῦ τὸν δώσουμε, ἀποκρίθηκε ὁ ἀρχιστράτηγος.

—Τώρα! οὔρλιαξε ὁ Ταβτζὰ μ᾽ ἕνα βαθὺ τόνο στὴ φωνή. Τὸν θέλουνε τώρα! Ἔχουν λυσσάξει. Θέλουν νὰ τὸν δικάσουν οἱ ἴδιοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δῶστε μου τὸν ἔνοχο!

—Νὰ βρεθεῖ ἀμέσως ὁ ἔνοχος, διάταξε ὁ πασᾶς. Νἄρθει ἐδῶ ὁ διοικητὴς τοῦ στρατόπεδου.

Ὁ διοικητὴς ἔφτασε τρέχοντας.

—Ψάξε νὰ βρεῖς τὸν ἔνοχο καὶ συνέλαβέ τον ἀμέσως, ὅποιος καὶ νἄναι, διάταξε ὁ πασᾶς. Ἀφοῦ τὸν συλλάβεις παράδωστον στοὺς γενίτσαρους. Ἔχουν κάθε δικαίωμα νὰ τὸν κάνουν ὅτι θέλουν.

Ὁ διοικητὴς τοῦ στρατόπεδου, ἀκολουθούμενος ἀπὸ μιὰ ὁμάδα στρατιωτῶν ξεκίνησε γιὰ κεῖ ποὺ βρίσκονταν τὰ κανόνια.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κατάλαβε πὼς χωρὶς τοὺς γενίτσαρους εἶταν μάταιο νὰ συνεχίσει τὴ μάχη. Γι' αὐτὸ διάταξε ὑποχώρηση.

Ἐνῶ τὰ τάγματα, κουρασμένα κι ἐξαντλημένα, ὑποχωροῦσαν τὄνα κατόπι στ' ἄλλο κάτω ἀπ' τὶς καφτὲς ἀχτίνες τοῦ ἥλιου, ὁ γενικὸς ἔφορας μόλις εἶδε τὸν Τουρσοὺν πασᾶ νὰ γυρίζει τὴν πλάτη γιὰ νὰ φύγει, ὅρμησε τρέχοντας σχεδὸν γιὰ κεῖ ποὺ βρίσκονταν τὰ κανόνια. Τὸ πλῆθος τῶν γενίτσαρων μὲ τὸν Χατζὰ καὶ τὸν διοικητὴ τοῦ στρατόπεδου στὴν πρώτη γραμμή, τὸν βρῆκε μπροστὰ στὸ ἐργοστάσιο. Τὸ μπουλούκι ἐρχόταν μὲ θόρυβο σὰν ἕνα ἄγριο κῦμα. Στὴ μέση κείνου τοῦ μπουλουκιοῦ ὁ γενικὸς ἔφορας εἶδε τὸ βοηθὸ τοῦ Σαρουτζά, δεμένο χειροπόδαρα καὶ μὲ μιὰ νεκρικὴ χλωμάδα ἁπλωμένη στὸ πρόσωπό του. Τρεῖς τέσσερις γενίτσαροι τὸν ἔσερναν μέσα στὴ σκόνη. Τὰ μάτια τοῦ νέου, ποὺ εἶταν ὁλότελα ἀποχαμένος καὶ καταϊδρωμένος, καρφώθηκαν μ' ἀπελπισία πάνω στὸ γενικὸ ἔφορα σὰ νὰ ζητοῦσαν βοήθεια. Μὰ τὸ μπουλούκι ἔτρεχε γρήγορα κι ὁ γενικὸς ἔφορας δὲν βασανίστηκε γιὰ πολὺ ἀπὸ κεῖνο τὸ βλέμμα. Τὴν προσοχή του τράβηξε μιὰ γνώριμη φωνὴ ποὺ οὔρλιαζε μανιασμένα. Πίσω ἀπ' τὸ μπουλούκι ἐρχόταν τρέχοντας ὁ Σαρουτζά, καὶ πίσω ἀπ' αὐτὸν ὁ ἱπποκόμος του.

—Σταματεῖστε, γουρούνια, ἄσχετοι! Ἀφεῖστε τον! Ἀφεῖστε τον σᾶς λέω! Θὰ πληρῶστε μὲ τὸ κεφάλι σας!

—Σαρουτζά, τοῦ λέει ὁ γενικὸς ἔφορας ἁρπάζοντάς τον ἀπ' τὸ μανίκι, περίμενε λίγο.

—Ἄσε με, μὴ μ' ἐμποδίζεις! Εἶναι ἀθῶος! Σταματεῖστε!

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἀναγκάστηκε νὰ τρέξει γιὰ νὰ προλάβει τὸν Σαρουτζά.

—Περίμενε Σαρουτζά! Δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τρέχεις πίσω τους. Δὲν τὸ καταλαβαίνεις πὼς δὲν μπορεῖς νὰ συννενοηθεῖς μαζί τους; Περίμενε σοῦ λέω.

—Ὄχι, δὲν μπορῶ νὰ περιμένω. Σταματεῖστε ἄνανδροι, γου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ρούνια, ἄσχετοι! Ἐσὺ Ταβτζὰ καὶ σὺ διοικητή, εἶστε κι οἱ δυὸ βρωμιάρηδες, ἄσχετοι! Μ' ἀκοῦτε ἢ ὄχι; Βρωμιάρηδες, ἄναντροι, σιχαμερὰ γουρούνια, κτήνη! Σταματεῖστε!

Κανένας ἀπ' τὸ μπουλούκι ποὺ ἔτρεχε μπροστὰ δὲ γύρισε τὸ κεφάλι.

Ὁ γενικὸς ἔφορας κατάλαβε πὼς ἂν ἄφηνε τὸν Σαρουτζὰ νὰ χυμήσει πάνω τους, θὰ χανόταν.

—Σαρουτζά, ἀδελφέ μου, περίμενε σὲ παρακαλῶ!

Προσπάθησε νὰ συγκρατήσει τὸν ἀρχιμηχανικὸ μὲ τὸ ζόρι κι ἔκανε νόημα στὸν ἱπποκόμο του νὰ τὸν βοηθήσει. Ὁ στρατιώτης πλησίασε μὰ δὲν τόλμησε νὰ βάλει χέρι πάνω στὸν ἀφέντη του.

—Ταβτζὰ Τοκμακχάν, βρωμογούρουνο, θὰ σοῦ σπάσω τὴν κεφάλα σου! Μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία θὰ διαλύσω μὲ τὰ κανόνια μου τοὺς γενίτσαρούς σου! Θά...

Ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ πολὺ κόπο κατάφερε τελικὰ νὰ τὸν συγκρατήσει. Τὸ στόμα τοῦ Σαρουτζὰ εἶταν γεμάτο ἀφρούς. Μιὰ κίτρινη θολούρα σκέπαζε τὰ μάτια του κι ἔτρεμε σύγκορμος. Παλεύοντας νὰ ξεφύγει ἀπ' τὰ χέρια τοῦ γενικοῦ ἔφορα, γύριζε συνέχεια τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κεῖ ποὺ ξεμάκραινε τὸ μπουλούκι τῶν γενίτσαρων καὶ καταριόταν μὲ τὴ βραχνὴ φωνή του.

Ὅταν τὸ μπουλούκι ἐξαφανίστηκε ὁλότελα ἀπ' τὰ μάτια του, ὁ Σαρουτζὰ βόγγησε σὰν πληγωμένος.

—Τί θὰ κάνω χωρὶς αὐτόν, εἶπε μισοκλαίγοντας. Ἡ φωνή του, βαθιὰ στὴν ἀρχὴ ἄλλαξε ἀπότομα σ' ἕνα ὀξὺ ἦχο. Στρίγγλισε: Θὰ τὸν σκοτώσουν οἱ ἄσχετοι! Τί θὰ κάνω, πές μου, τί θὰ κάνω χωρὶς αὐτόν;

—Θὰ σκεφτοῦμε κάτι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Κάτι θὰ κάνουμε νὰ τὸν σώσουμε.

—Σὲ ποιὸν νὰ στραφεῖς; Σὲ ποιὸν νὰ ζητήσεις ἔλεος; ἔκανε μὲ λυγμοὺς ὁ Σαρουτζά. Ἐδῶ εἴμαστε σὰν μέσα σ' ἔρημο!

—Θὰ σκεφτοῦμε κάτι, ἐπανάλαβε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ Σαρουτζὰ τὸν κοίταξε μὲ σκοτεινὰ μάτια προσπαθώντας νὰ καταλάβει ἂν ὁ φίλος του πίστευε κεῖνο ποὺ ἔλεγε ἢ τὄκανε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν παρηγορήσει.

—Θὰ μετανοιώσουν γιὰ τὸ θάνατό του, μὰ τότε θἆναι ἀργά! εἶπε ἀπελπισμένα.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ἀναρωτιόταν ποιὸ θἆτανε τὸ κατάλληλο πρόσωπο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μεσολαβήσει στὸν πασᾶ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ βοηθοῦ τοῦ Σαρουτζά. Αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲ θἆχε ἀντίρρηση νὰ μεσολαβήσει, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ὁ λόγος του δὲν θἄφερνε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀποτέλεσμα γιατὶ εἶταν γνωστὸ πὼς ὁ ἀρχιμηχανικὸς εἶταν στενός του φίλος. Θἄπρεπε νὰ μεσολαβήσει κάποιος ποὺ δὲν εἶταν φίλος του. Γιὰ ἕνα τέτιο σκοπὸ εἶταν κατάλληλος ὁ Κουρντιστζί, μ' αὐτὸς βρίσκονταν τώρα σὲ παραλήρημα, μὲ δυὸ βαθιὲς πληγὲς στὰ πλευρά, ἔπειτα ἀπ' τὴν τελευταία ἐπίθεση τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀκόμα κι ἡ μεσολάβηση τοῦ Καρὰ Μουκμπὶλ δὲ θἄφερνε κανένα ἀποτέλεσμα γιατὶ ὅλοι ἤξεραν πὼς δὲν εἶχε καλὲς σχέσεις μὲ τὸν Ταβτζά. Ἐπιπλέον ἔπειτα ἀπὸ κείνη τὴν τρομαχτικὴ κι ἐξαντλητικὴ ἐπίθεση, ποὺ αὐτός, μαζὶ μὲ τοὺς ἀζάπες του εἶχε σηκώσει τὸ μεγαλύτερο βάρος τῆς μάχης, δὲν εἶταν καθόλου φρόνιμο νὰ τοῦ ζητήσουν νὰ μεσολαβήσει γιὰ τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ὅταν λίγο νωρίτερα εἶχε δεῖ νὰ πεθαίνουν μπρὸς στὰ μάτια του ἑκατοντάδες στρατιῶτες. Ὅσο γιὰ τὸν μουφτή, οὔτε λόγος νὰ γίνεται. Αὐτὸς θὰ χαιρόταν περισσότερο ἀπ' ὁποιονδήποτε ἄλλο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ μηχανικοῦ. Μόνο ἕνα πρόσωπο ἔμενε: ὁ ἀλλαϊμπές.

—Πᾶμε στὸν ἀλλαϊμπέ, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μόνο αὐτὸς ἂν θέλει μπορεῖ νὰ κάνει κάτι.

Καθὼς πήγαιναν πρὸς τὴ σκηνὴ τοῦ ἀλλαϊμπέ, εἶδαν τὶς ἀτέλειωτες γραμμὲς τῶν στρατιωτῶν ποὺ ὑποχωροῦσαν ἀπ' τὰ τείχη.

Τὰ πρόσωπα κι οἱ κινήσεις τους πρόδιναν μιὰ τρομερὴ κούραση. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς κρατοῦσαν στοὺς ὤμους τοὺς πληγωμένους συντρόφους τους, ποὺ τὰ κεφάλια τους μὲ τὰ μαλλιὰ καψαλισμένα ἀπ' τὶς φλόγες, κουνιόντουσαν πέρα δῶθε μὲ τοὺς πιὸ περίεργους τρόπους. Ὁ γενικὸς ἔφορας γύρισε δυὸ τρεῖς φορὲς τὸ κεφάλι ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὶς φριχτὲς πληγὲς ποὺ τοὺς εἶχαν ἀνοίξει τὸ μέταλλο, ἡ πίσσα κι οἱ πέτρες.

Προσπάθησαν νὰ χωθοῦν σὲ κάποιο ἐρημικὸ δρομάκι γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ συνάντηση μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ γύριζαν ἀπ' τὴ μάχη, ἀλλ' εἶταν ἀδύνατο. Οἱ στρατιῶτες, ὁλότελα σιωπηλοί, πλημμύριζαν κάθε γωνιὰ τοῦ στρατόπεδου. Στὸ μεταξύ, καθὼς ἡ μέρα ἔφευγε καὶ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου ἄρχιζε νὰ ροδίζει, τὸ ἀπέραντο στρατόπεδο ἔμοιαζε μ' ἕνα γιγάντιο σφουγγάρι ποὺ μούλιαζε στὸ αἷμα καὶ τὸν ἱδρῶτα.

—Δὲν εἶναι στιγμὴ κατάλληλη γιὰ μεσολαβήσεις, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας, ἀλλὰ τέλος πάντων, ἂς δοκιμάσουμε.

Βρῆκαν τὸν ἀλλαϊμπὲ μόνο μέσ' τὴ σκηνή του. Αὐτὸς ἄκουσε προσεχτικὰ τὸν γενικὸ ἔφορα (ὁ Σαρουτζὰ δὲν ἔβγαλε λέξη) κι ἡ σκοτεινὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου του δὲν ἄλλαξε οὔτε στιγμή. Ὅταν ὁ γενικὸς ἔφορας τέλειωσε κι ὁ ἀλλαϊμπὲς δὲ σήκωσε τὸ βλέμμα ἀπ' τὸ σημεῖο ποὺ ὥς τότε κοίταζε, κατάλαβαν πὼς δὲ θἄ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πρεπε νὰ ἐλπίζουν τίποτα ἀπ᾿ αὐτόν. Εἶπε πὼς θἄτανε μεγάλη του τιμὴ ἂν μὲ τὴ μεσολάβησή του βοηθοῦσε ἔστω καὶ λίγο τοὺς λαμπροὺς καὶ σοφοὺς φίλους του. Εἶπε πὼς εἴτανε ὁλότελα πεισμένος ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ταλαντούχου μηχανικοῦ δὲν ἐξυπηρετοῦσε καθόλου τὰ συμφέροντα τοῦ Πατισὰχ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀκόμα περισσότερο τώρα ποὺ ἄρχιζε μιὰ νέα ἐποχὴ γιὰ τὰ σύγχρονα ὅπλα καὶ ποὺ οἱ κατασκευαστὲς τῶν κανονιῶν μετριοῦνταν στὰ δάχτυλα τοῦ ἑνὸς χεριοῦ σ᾿ ὁλόκληρη τὴν αὐτοκρατορία. Ὅμως τοῦ εἶταν πολὺ δύσκολο νὰ μεσολαβήσει στὸν ἀρχιστράτηγο γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ μηχανικοῦ. Τοὺς παρακάλεσε νὰ τὸν καταλάβουν καὶ νὰ τὸν δικαιολογήσουν. Εἶπε πὼς ἔπρεπε νὰ φανταστοῦν τὴν ψυχικὴ κατάσταση τῶν στρατιωτῶν ποὺ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἀποτυχημένων ἐπιθέσεων ἐνάντια στ᾿ ἀκατανίκητα τείχη τοῦ Κάστρου κι ἀφοῦ τρυπήθηκαν ἀλύπητα ἀπ᾿ τὰ ἐχθρικὰ κοντάρια καὶ κάηκαν ἀπ᾿ τὴν πίσσα, χτυπήθηκαν ξαφνικὰ πισώπλατα ἀπ᾿ τὰ ἴδια τους τὰ κανόνια. Μ᾿ αὐτοὺς τοὺς στρατιῶτες, ποὺ οἱ περισσότεροι εἴχανε ζαλιστεῖ ἀπ᾿ τὸν ἥλιο, εἴτανε δύσκολο νὰ συννενοηθεῖς προπαντὸς τούτη δῶ τὴ στιγμή. Καὶ τὰ πράγματα γίνονταν δυσκολότερα μιὰ κι εἶταν μπερδεμένος σ᾿ ὅλ᾿ αὐτὰ ὁ Ταβτζά.

Ὁ Σαρουτζὰ μόλις ἄκουσε τὸ μισητὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ τῶν γενίτσαρων, μάσησε μιὰ κατάρα.

Καθὼς τὸν συνόδευε ὁ ἀλλαϊμπὲς τοὺς συμβούλεψε νὰ προσπαθήσουν νὰ μεσολαβήσουν οἱ ἴδιοι στὸν πασᾶ, μόλο ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἀλλαϊμπὲς ἔτρεφε λίγες ἐλπίδες πὼς ἡ μεσολάβησή τους θἄχε κάποιο ἀποτέλεσμα.

—Ἂς πᾶμε στὸ πασά, εἶπε ὁ Σαρουτζὰ μόλις βγῆκαν ἀπ᾿ τὴ σκηνὴ τοῦ ἀλλαϊμπέ. Ἂς πᾶμε χωρὶς νὰ χάνουμε στιγμή, γιατὶ αὐτοὶ οἱ βρωμιάρηδες θὰ τὸν σκοτώσουν πρὶν τὸν δικάσουν.

Ἔφτασαν σχεδὸν τρέχοντας στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ. Στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς στέκονταν δυὸ φρουροὶ μὲ σπαθιὰ στὰ χέρια.

—Ἐμεῖς, γιὰ τὸν πασᾶ, εἶπε σύντομα ὁ γενικὸς ἔφορας.

Στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς ἐμφανίστηκε ἕνας ἀπ᾿ τοὺς βοηθοὺς τοῦ ἀρχιστράτηγου.

—Ὁ Πασᾶς εἶναι κουρασμένος, εἶπε. Ἔδωσε διαταγὴ νὰ μὴν τὸν ἐνοχλήσουμε.

—Πέστου πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ κατεπείγουσα ὑπόθεση, εἶπε ὁ Σαρουτζά. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Σαρουτζά, ὁ ἀρχιμηχανικὸς τῶν κανονιῶν κι ἀπὸ δῶ ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Σᾶς γνωρίζω, εἶπε ὁ βοηθὸς κάνοντας μιὰ ὑπόκλιση κι ἐξα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οἱ δυὸ σκοποὶ κοίταζαν μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τοὺς νιόφερτους. Οἱ ἄκρες τῶν σπαθιῶν ἀκτινοβολοῦσαν κάπου κάπου στὶς τελευταῖες ἀχτίνες τοῦ ἥλιου.

Ὕστερα ἀπὸ λίγο βγῆκε ὁ βοηθός.

—Ὁ πασᾶς ἔχει πονόλαιμο, εἶπε, δὲ μπορεῖ νὰ σᾶς δεχτεῖ.

Ὁ Σαρουτζὰ ἔφερε τὸ χέρι στὸ λαιμὸ σὰ νὰ τὸν εἶχαν χτυπήσει ἐκεῖ.

—Πέστου πὼς ἐμεῖς... Πέστου...

Ἀλλ' ὁ βοηθὸς εἶχε ἐξαφανιστεῖ πρὶν ἀκόμα αὐτὸς ἀνοίξει τὸ στόμα του. Τὰ μάτια τοῦ Σαρουτζὰ συνάντησαν τὸ λοξὸ βλέμμα ἑνὸς ἀπ' τοὺς φρουρούς.

—Ἔλα, πᾶμε, τοῦ εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Γύρισαν νὰ φύγουν. Τώρα περπατοῦσαν ἀργά. Δὲν εἶχαν λόγο νὰ βιάζονται. Ὅλη αὐτὴ ἡ πλευρὰ τῆς κοιλάδας μπροστὰ στὰ τείχη τοῦ κάστρου, ποὺ λίγο πρὶν ἀντηχοῦσε ἀπ' τὰ τύμπανα, τὶς κραυγές, τὰ κανόνια, τώρα εἶταν ὁλότελα ἔρημη. Μόνο ἡ μεγάλη σιδερένια πόρτα, συρμένη ὥς τὸ στρατόπεδο, εἶχε μείνει ἐκεῖ, ξαπλωμένη μέσα στὴ σκόνη, σὰν ἕνα παλιόπραμα ποὺ δὲ χρησιμεύει πιὰ σὲ κανένα.

Πιὸ πέρα συνάντησαν τὴ μακρυὰ φάλαγγα τῶν ἁμαξιῶν ποὺ πήγαιναν νὰ μαζέψουν τοὺς σκοτωμένους.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, τὰ πόδια τους τοὺς ὁδήγησαν πρὸς τὸ μέρος ποὺ βρίσκονταν οἱ σκηνὲς τῶν γενίτσαρων. Περπατοῦσαν σιωπηλὰ κλείνοντας στὸ κεφάλι τους ἕνα μπερδεμένο σωρὸ ἀπὸ σκέψεις ποὺ ὁ ἥλιος, ἔπειτα ἀπὸ τόσες ὧρες ἀβάσταχτης κάψας, ἔκανε ἀκόμα πιὸ μπερδεμένο.

Ἀκόμα κι ὅταν ἀντίκρυσαν τὸ μεγάλο μπουλούκι τῶν γενίτσαρων ποὺ ἀνάμεσά τους ἐπικρατοῦσε βαβούρα κι ἀναστάτωση, δὲν τάχυναν τὸ βῆμα. Ὅταν πλησίασαν κι ἄλλο, πρόσεξαν πὼς ἀρκετὲς παρέες στρατιωτῶν ἄρχισαν νὰ ξεμακραίνουν. Αὐτὸ σήμαινε πὼς ὅλα εἶχαν κιόλας τελειώσει. Παρόλ' αὐτά, προχώρησαν ἀργὰ πρὸς τὸ μπουλούκι τῶν γενίτσαρων ποὺ ὅλο καὶ μίκραινε. Τὰ βλέμματα τῶν στρατιωτῶν εἶταν ἀφηρημένα, καρφωμένα στὸ κενό. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ὁλότελα ζαλισμένοι, κρατοῦσαν ἀκόμα στὰ χέρια τὰ γιαταγάνια καὶ τὰ κοντάρια τους. Ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες διάκριναν τὴ φαρδιὰ ράχη τοῦ Ταβτζὰ ποὺ ξεμάκραινε. Ὅλοι ἔφευγαν, ἐκτὸς ἀπὸ κείνους τοὺς δυό. Ὅταν πλησίασαν πολὺ κοντὰ ψάχνοντας μὲ τὸ βλέμμα γιὰ τὸ κορμὶ τοῦ ἐκτελεσμένου, εἶδαν μερικοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ποὺ μὲ τὰ φτυάρια ἔριχναν κάτι

μέσα σ' ἕνα φορεῖο. Αὐτὸ δὲν εἶταν οὔτε κορμί, οὔτε μέλη, οὔτε κομμάτια ἀπὸ μέλη. Εἶταν ἕνα μῖγμα ἀπὸ χῶμα, σάρκα, κόκκαλα καὶ πετραδάκια, ποὺ εἶχαν γίνει ὅλα μαζὶ μιὰ μάζα κάτω ἀπ' τὴν ἀσυγκράτητη μανία τῶν γιαταγανιῶν καὶ τῶν τσεκουριῶν.

Δὲν ἔπερναν τὸ βλέμμα ἀπ' τὸ φορεῖο ποὺ γέμιζε. Μερικοὶ γενίτσαροι κοίταξαν κατάπληχτοι τοὺς δυὸ ἀνώτερους ὑπάλληλους. Σίγουρα αὐτοὶ ἐδῶ οἱ γενίτσαροι εἶταν χωρὶς ἀμφιβολία αὐτοὶ ποὔχανε κομματιάσει τὸ κορμὶ τοῦ βοηθοῦ τοῦ Σαρουτζά. Τώρα στὰ μάτια τους δὲν διακρίνονταν οὔτε ἡ ἀγριότητα, οὔτε τὸ μῖσος ποὺ λίγο νωρίτερα θὰ πρέπει νἆταν τρομαχτικὸ γιὰ νὰ τοὺς σπρώξει σὲ μιὰ τέτια φριχτὴ ἐκδίκηση. Μόνο μιὰ ἄδεια ἔκπληξη ὑπῆρχε μέσα στὰ μάτια τους καὶ μιὰ μεγάλη κούραση. Ὁ γενικὸς ἔφορας κάρφωσε τὸ βλέμμα πάνω τους. Λίγο πρὶν εἶχαν χτυπήσει τὸ βοηθὸ μηχανικὸ μ' ὅλο τους τὸ μῖσος καὶ ταυτόχρονα μόλο τὸ φόβο ποὺ αἰσθάνονταν μπροστὰ στὸ αἴνιγμα ποὺ λεγόταν γνώση καὶ ἐπιστήμη. Ἕνα αἴνιγμα ποὺ τυραννοῦσε ἀδιάκοπα τὶς ψυχές τους. Κάνοντας κομματάκια τὸν μηχανικὸ πίστεψαν πὼς λεφτερώθηκαν ἀπὸ τοῦτο τὸ φόβο. Ὅμως δὲ λεφτερώθηκαν παρὰ μόνο προσωρινά. Αὐτὸς θἄρχιζε πάλι νὰ συγκεντρώνεται σταγόνα σταγόνα μέσ' τὴ συνείδησή τους τυραννώντας τους πάλι.

Ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Σαρουτζὰ γύρισαν νὰ φύγουν. Οὔτε μιὰ λέξη δὲν εἶχε βγεῖ ἀπ' τὰ χείλια τους. Ὁ ἥλιος ἔδυε. Γύριζαν τὰ πρῶτα ἁμάξια γεμάτα πτώματα. Κάπου κάπου ἔσταζαν κάτω ἀπ' τὶς ρόδες τους μεγάλες σταγόνες αἷμα. Ἡ κίνηση στὸ στρατόπεδο εἴτανε λιγοστή. Μιὰ παρέα ἀπὸ στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ μὲ ἀξίνες καὶ φτυάρια στοὺς ὤμους πήγαιναν γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν κοινῶν τάφων.

Κάποιος τοὺς χαιρέτησε μὰ κανένας ἀπ' τοὺς δυὸ δὲν ἀπάντησε στὸ χαιρετισμό.

—Καλησπέρα κύριοι! χαιρέτησε γιὰ δεύτερη φορὰ ὁ Σιρὶ Σελίμ. Βιαζόταν.

—Καλησπέρα, ἀπάντησε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Μὰ τί ἔχετε; ρώτησε ὁ γιατρός.

Κανένας ἀπ' τοὺς δυό τους δὲν ἀπάντησε.

—Ἐγὼ πάω στὸν πασᾶ, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελὶμ μόλο ποὺ δὲν τὸν εἶχαν ρωτήσει ποῦ πήγαινε. Σκέφτηκα ἕνα ἄλλο τρόπο γιὰ νὰ μείνουν οἱ κλεισμένοι χωρὶς σταγόνα νερό.

Αὐτοὶ πάλι δὲν ἀπάντησαν. Ὁ Σιρὶ Σελὶμ περπατοῦσε δίπλα τους. Ἡ σκιά του ποὔπεφτε πάνω στὸ ἔδαφος εἶταν τρομαχτικὰ μακρυά. Ξαφνικὰ τὸ πρόσωπο κι ὁ λαιμός του ἔγιναν κατακόκκινα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ἐσεῖς νομίζετε πὼς ὁ πόλεμος γίνεται μόνο μὲ τὰ κανόνια καὶ τοὺς λογαριασμούς, εἶπε μὲ πικρὴ φωνὴ καὶ τἄχυνε τὸ βῆμα του. Ὅταν ξεμάκρυνε ἀρκετὰ γύρισε πίσω τὸ κεφάλι καὶ εἶπε: Καὶ τί γίνετε μὲ τὰ ποντίκια, σοφοί μου κύριοι; Κάνατε ποτὲ τὸν κόπο νὰ τὰ σκεφτεῖτε;

—Θὰ τὸν χτύπησε ὁ ἥλιος, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ Σαρουτζὰ δὲ μίλησε.

Τώρα βρίσκονταν στὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου. Ποτὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος δὲν εἴτανε τόσο ἐρημικό. Ἀπ' τὴ μεγάλη σκηνὴ τοῦ Κουρντιστζῆ ἔβγαινε μιὰ ὁμάδα γιατρῶν. Μιὰ ἄλλη παρέα στρατιωτῶν τοῦ μηχανικοῦ, μὲ ἀξίνες καὶ φτυάρια στοὺς ὤμους, ξεμάκραινε πρὸς τὴ μεριὰ τῶν μεγάλων λάκκων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μᾶς ἐπιτεθήκανε πάλι μὲ τὴν ἴδια μανία καὶ μεῖς πάλι τοὺς ἀποκρούσαμε. Ἡ ἐπίθεση ξαπολύθηκε στὶς 22 Αὐγούστου, τὸ μεσημέρι, κάτω ἀπὸ ἕνα ἥλιο καυτό. Καιγόμασταν ἀπ' τὴ δίψα. Ζαλάδα μᾶς ἔφερνε ὁ ἥλιος ποὺ μᾶς χτυποῦσε ἀλύπητα, ἀλλὰ παρόλ' αὐτὰ ἀντισταθήκαμε. Ρίχνονταν πάνω μας κατὰ κύματα σὰν κολασμένη θάλασσα καὶ κατὰ κύματα ὑποχωροῦσαν. Τὰ κανόνια τους ἄνοιξαν βαθιὰ ρήγματα στὰ τείχη. Ξερίζωσαν τὶς μεγάλες σιδερένιες πόρτες καὶ τὶς ἔσυραν ὥς τὸ στρατόπεδο. Μὰ ὅλ' αὐτὰ καθόλου δὲν τοὺς βοήθησαν.

Διψᾶμε. Μόλο ποὺ καὶ τὰ δυὸ πηγάδια μας δίνουν νερό, αὐτὸ δὲ μᾶς φτάνει. Τώρα, μετὰ τὴ μάχη, ξοδεύεται ὅλο γιὰ τοὺς πληγωμένους ποὺ εἶναι πολλοί.

Μόλο ποὺ χτὲς ἄφησαν μυριάδες σκοτωμένους στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἑτοιμάζουν πάλι μιὰ νέα ἐπίθεση. Βιάζονται. Δὲν θέλουν νὰ χάνουν καιρό. Εἶναι ἕτοιμοι ν' ἀκριβοπληρώσουν τὴ νίκη. Τώρα ὁ πόλεμος μπαίνει στὴν ἀποφασιστική του φάση. Ξέρουμε ὅτι οἱ μελλοντικὲς ἐπιθέσεις τους θἆναι ἀκόμα πιὸ ἄγριες κι ἀπελπισμένες. Καὶ μεῖς ἑτοιμαζόμαστε γι' ἀκόμα πιὸ χειρότερες μέρες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIII

Δὲν πρόσεχε καθόλου τὰ λόγια τους. Ἐνῶ αὐτοὶ ἔδιναν μὲ τὴ σειρὰ ἀναφορὰ γιὰ τὶς ἀπώλειες λέγοντας καὶ τὴ γνώμη τους γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου καὶ τὴν καινούρια πρόταση τοῦ Σιρὶ Σελὶμ (ποὺ εἶχε προσκληθεῖ νὰ παραβρεθεῖ στὴ συνέλευση), τὸ μυαλὸ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ γύριζε συνέχεια γύρω ἀπ' τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἀλλαϊμπέ, ποὺ κεῖνο τὸ πρωὶ εἶχε διαβάσει. Αὐτὴ ἦταν ἡ δεύτερη ἀναφορὰ ποὺ εἶχε κάνει ὁ ἀλλαϊμπὲς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν. Μέσα σ' αὐτὴ εἶχε προβάλλει ἀπειλητικὰ ἡ ψυχικὴ κατάσταση τῶν στρατιωτῶν ἔπειτα ἀπ' τὴν ἀποτυχία τῆς δεύτερης γενικῆς ἐπίθεσης. Διαβάζοντας τὰ πυκνογραμμένα φύλλα, εἶχε ἀκούσει πάλι πίσω ἀπ' τὶς γραμμὲς τὸ ἀπέραντο, πνιχτὸ μουρμουρητὸ τῶν στρατιωτῶν, τούτη τὴ φορὰ πιὸ ὀργισμένο καὶ πιὸ πικρό. Πίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ μουρμουρητό, αὐτός, ἕνας ἱκανὸς στρατιώτης, εἶχε αἰσθανθεῖ τώρα, ἔντονα καὶ καθαρὰ αὐτὸ ποὺ λέγεται «ἀνία τοῦ πολέμου». Εἶναι αὐτὴ ποὺ κρύβει τὸ σπέρμα τῆς ἡττοπάθειας. Ἡ μακριά του πεῖρα ἀπ' τὶς ἀναρίθμητες πορεῖες καὶ τοὺς πολέμους τοὖχε διδάξει νἆναι πανέτοιμος νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει. Σ' ὅλες σχεδὸν τὶς μακρυὲς ἐκστρατεῖες ποὺ εἶχε ἡγηθεῖ, πάντα τὴν ὑποδέχονταν σὰν μιὰ παλιὰ μὰ συνάμα φριχτὴ γνώριμη. Οὔτε οἱ ἀδιάκοπες ἀναγκαστικὲς ὑποχωρήσεις, οὔτε ἡ ἔλλειψη πειθαρχίας, οὔτε οἱ ἀνυπακοὲς ἢ οἱ καβγάδες ἀνάμεσα στοὺς στρατηγούς του, οὔτε οἱ βλαστήμιες στὸν προφήτη ἢ οἱ κατάρες στὸ πρόσωπό του, οὔτε ὁ φόβος, οὔτε ἀκόμα κι ἡ ἐμφάνιση τῶν πρώτων συμπτωμάτων τῆς χολέρας δὲν τὸν τρόμαζαν τόσο ὅσο τοῦτο τὸ μαῦρο σύννεφο, ποὺ πλησίαζε κι ἔπεφτε ἥσυχα κι ἀργὰ πάνω στὰ πρόσωπα, τὶς κινήσεις, τὰ μάτια, τὰ χέρια, τὰ ὅπλα, τὶς φωνὲς τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν. Ἤξερε πὼς θὰ ἐκδηλωνόταν καὶ σὲ τούτη δῶ τὴν ἐκστρατεία, ἀλλὰ εἶχε κάνει τὰ πάντα γιὰ ν' ἀργοποροῦσε ὅσο περισσότερο γίνονταν ὁ ἐρχομός της. Τὰ σημάδια της εἶχαν πρωτοεκδηλωθεῖ ἑνάμισυ μήνα νωρίτερα, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς πρώτης ἐπίθεσης, μὰ ἐξαφανίστηκαν γρήγορα. Ἡ μόνιμη ἀνησυχία γιὰ τὸ ὑδραγωγεῖο καὶ ἡ ἀνακάλυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ψη τελικὰ τοῦ σωλήνα του, εἶχαν διώξει αὐτὴ τὴν «ἀνία τοῦ πολέμου». Ποτέ, σὲ καμιὰ ἄλλη στρατιωτικὴ ἐκστρατεία δὲν περίμενε μὲ τέτια ἀγωνία στὴν ψυχὴ αὐτὴ τὴν «ἀνία». Καὶ νὰ ποὺ τώρα εἶχε φτάσει. Δὲν εἶταν πιὰ τὰ προειδοποιητικὰ σημάδια της, ὅπως ἕξη ϐδομάδες πρωτήτερα, μὰ εἶταν αὐτὴ ἡ ἴδια, ἀπέραντη, σκονισμένη, γριά, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ πόλεμος.

Τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμϐούλιου μιλοῦσαν γιὰ τὴν καινούργια ἐπίθεση. Μερικοὶ ἀπ᾽ αὐτοὺς ἐπέμεναν στὴν ἐξαπόλυση διαδοχικῶν ἐπιθέσεων. Ὑποστήριζαν πὼς αὐτὸ δὲ θὰ ἐπέτρεπε στοὺς Ἀλϐανοὺς νὰ συνέλθουν ἀπ᾽ τὴ κούραση καὶ τὴ δίψα. Εἶταν ἀπαραίτητο, ἔλεγαν, νὰ ἐπιτεθοῦν τὸ γρηγορότερο, ἀκριϐῶς τώρα ποὺ οἱ Ἀλϐανοὶ ξόδευαν δίχως ἀμφιϐολία τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ νεροῦ στοὺς πληγωμένους τους, ὑποφέροντας ἀπὸ μιὰ ἀκόμα φριχτότερη δίψα. Εἶταν ὁ γενικὸς ἔφορας ποὺ ἐπέμενε μ᾽ ἕνα περίεργο τρόπο στὴ γρηγορότερη δυνατὴ ἐπίθεση. Ὁ πασᾶς τὄξερε πὼς ὁ γενικὸς ἔφορας ἀνησυχοῦσε διαρκῶς γιὰ τὰ τρόφιμα ποὺ εἴτανε λιγοστά. Τὰ καραϐάνια ποὺ ἔφερναν ἐφόδια ἀπὸ τὴν Ἀνδριανούπολη, μόλο ποὺ συνοδεύονταν ἀπ᾽ ἀρκετὸ στρατό, συχνὰ διαλύονταν στὸ ταξίδι ἀπ᾽ τὶς συμμορίες τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀκόμα κι ὅταν ξέφευγαν ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τοῦ Σκεντέρμπεη, πράγμα ποὺ σπάνια συνέϐαινε, ἔφταναν στὸ στρατόπεδο μισά. Ὅταν δυὸ μέρες πρωτήτερα ὁ Τουρσοὺν πασᾶς εἶχε μιλήσει σκληρὰ στοὺς ἀξιωματικοὺς ἑνὸς τάγματος ποὺ συνόδευε τὸ καραϐάνι, γιατὶ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ἔκαναν τοὺς κατάλληλους ἑλιγμοὺς γιὰ ν᾽ ἀποφύγουν τοὺς ἀντάρτες, ἕνας ἀξιωματικὸς μ᾽ ὄχι πολὺ μεγάλο ϐαθμό, ἐξαντλημένος μᾶλλον ἀπ᾽ τὴν κούραση τοῦ μακρινοῦ ταξιδιοῦ τοὖχε ἀποκριθεῖ μ᾽ αὐθάδεια. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τὸν εἶχε μαστιγώσει στὸ πρόσωπο κι εἶχε διατάξει νὰ τοῦ ξηλώσουν τὰ γαλόνια καὶ νὰ τὸν στείλουν νὰ σκάϐει τάφρους γύρω ἀπ᾽ τὸ στρατόπεδο.

Κάποιος ἀνάφερε τὸν ἀστρολόγο.

—Τί λέει ὁ ἀστρολόγος; ρώτησε εἰρωνικὰ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς.

Κανένας δὲν ἀπάντησε. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἐπανέλαϐε τὴν ἐρώτηση, γυρνώντας αὐτὴ τὴ φορὰ πρὸς τὸν μουφτή, γιατὶ ἐκεῖνος εἶχε συνήθως σχέσεις μὲ τοὺς ἀστρολόγους.

—Γιὰ τὴν ὥρα δὲν προϐλέπει τίποτα, εἶπε ὁ μουφτῆς.

—Ἀλήθεια; ἔκανε ἄγρια ὁ πασᾶς. Τότε θὰ προϐλέψουμε ἐμεῖς κάτι γι᾽ αὐτόν.

Ἔγινε σιωπή.

—Οἱ στρατιῶτες σπᾶνε τὰ κεφάλια τους στὰ τείχη κι αὐτὸς οὔτε μιὰ πρόϐλεψη δὲν μπαίνει στὸν κόπο νὰ κάνει! οὔρλιαξε ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πασᾶς μὲ βραχνὴ σριγγλὴ φωνή. Νὰ μαστιγωθεῖ μπροστὰ στοὺς στρατιῶτες κι ἔπειτα νὰ σταλεῖ νὰ σκάβει τάφρους σὰν τὸν προκάτοχό του.

Αὐτὸ τὸ μῖσος εἶταν τὸ ἴδιο μὲ κεῖνο ποὖχε αἰσθανθεῖ γιὰ τὸν ἀξιωματικὸ ἀνεφοδιασμοῦ, τὸ νεαρὸ αὐθάδη ποὖχε τιμωρήσει σὲ καταναγκαστικὰ ἔργα δυὸ μέρες νωρίτερα. Εἶταν τὸ μῖσος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀπ᾽ τὴν πρωτεύουσα, ποὺ τοῦ φαινόταν σὰν νὰ ἔρχονταν νὰ παρακολουθήσουν τὸν ξεπεσμό του. Μετὰ τὴ σύντομη σιωπὴ ποὺ στὴ διάρκειά της ὁ γραμματέας ἔγραψε στὰ χαρτιά του τὴ διαταγὴ γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ ἀστρολόγου, τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου συνέχισαν νὰ ἐκθέτουν τὶς ἀπόψεις τους ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο. Μερικοὶ ἀπ᾽ αὐτοὺς εἶταν ἀντίθετοι μὲ τὶς διαδοχικὲς ἐπιθέσεις. Ὑποστήριζαν πὼς θἆταν ἴσως καλύτερα νὰ περιμένουν πρῶτα τ᾽ ἀποτελέσματα τῆς μόλυνσης τῶν πηγαδιῶν τοῦ κάστρου, κατὰ πῶς εἶχε προτείνει ὁ γιατρὸς Σιρὶ Σελὶμ κι ὕστερα νὰ ἐπιτεθοῦν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς παρακολούθησε γιὰ λίγο τὰ ἐπιχειρήματά τους κι ἔπειτα ἀφαιρέθηκε πάλι.

Κάποιος ἀνάφερε τὰ σύννεφα.

—Ὁ μεγάλος πατισὰχ δὲν μπορεῖ δυστυχῶς νὰ ὁρίσει τὰ σύννεφα, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας ἀντιλέγοντας στὸν Καρὰ Μουκμπὶλ, ποὺ εἶταν ἀντίθετος μὲ τὴν πρόταση τῆς γρηγορότερης δυνατῆς ἐπίθεσης. Τὰ σύννεφα μπορεῖ νὰ φανοῦν κάποιο πρωὶ στὸν οὐρανὸ καὶ μιὰ ξαφνικὴ βροχὴ νὰ ἐξαφανίσει τὴ δίψα τους. Τότε ὅλοι οἱ κόποι μας θὰ πᾶνε χαμένοι.

Ἡ βροχή! Τὸ νόημα τῆς λέξης «βροχὴ» δὲν εἶχε κουράσει τὸ μυαλὸ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ ποτὲ τόσο πολὺ ὅσο τοῦτες τὶς δυὸ τελευταῖες βδομάδες. Τούτη ἡ σύντομη, ἄσχημη λέξη τὸν ἔκανε νὰ τρέμει ὁλόκληρος. Τὴ μισοῦσε αὐτὴ τὴ λέξη καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὴν ξεχάσει. Κοιτώντας κάτω ἀπ᾽ τὶς καυτὲς ἀχτίνες τοῦ ἥλιου τὸν καγάλανο, ἀνοιχτὸ οὐρανό, τοῦ φαινόταν μερικὲς φορὲς πὼς ἡ βροχὴ εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἀπ᾽ τὸν κόσμο. Μὰ τόξερε καλὰ πὼς ἀκόμα καὶ τώρα, ποὺ ἡ κάψα βρίσκονταν στὸ ἀποκόρυφό της, σὲ κάποιο ἄλλο σημεῖο, σ᾽ ἄλλους τόπους, ἡ βροχὴ ἔπεφτε ἥσυχα, μονότονα, πληχτικά, σὰν τὸν ἴδιο τὸ θάνατο. Ἡ βροχὴ εἶταν πρὸς τὸ παρὸν μακρινή, μὰ δὲν ἔμενε πολὺς καιρὸς ὥς τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τὴν ἔφερναν τ᾽ ἀπαίσια μαῦρα σύννεφα. Καὶ τότε οἱ μισητὲς σταγόνες της θὰ μούσκευαν κάθε τί γύρω.

—Περιμένουν τὴ βροχή, συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Σ᾽ ἕνα ἀπ᾽ τοὺς πύργους ἔχουν τοποθετήσει ἕναν μικρὸ τενεκεδένιο μύλο καὶ προσπαθοῦν μ᾽ αὐτὸν νὰ κάνουν προβλέψεις γιὰ τὸν καιρό. Αὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὸ μαρτυράει πὼς περνᾶνε δύσκολες ὧρες. Εἶναι ἀπαραίτητο λοιπὸν νὰ βιαστοῦμε. Δὲν πρέπει νὰ τοὺς δώσουμε καιρὸ ν' ἀνασάνουν.

Οἱ σαντζάκμπεϊλερὲ ἄκουγαν ἀπορημένοι τὸν γενικὸ ἔφορα. Τοὺς παραξένευε ἡ ἐπιμονή του. Αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιμηχανικὸ καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα, εἶταν ἐκεῖνοι ἀπ' τὸ πολεμικὸ συμβούλιο ποὺ δὲν ἐνθουσιάζονταν ποτὲ μὲ τὶς ἐπιθέσεις. Τώρα τὰ πράγματα φαίνονταν ν' ἀντιστράφηκαν. Ὁ γερο Ταβτζά, βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση μὲ τὴ στάση ἐτούτη τοῦ γενικοῦ ἔφορα καὶ δὲν εἶχε πάρει ἀκόμα τὸ λόγο. Δὲν ἤθελε νὰ ὑποστηρίξει τὴν πρόταση τῶν «σοφῶν», ὅπως περιφρονητικὰ τοὺς ἀποκαλοῦσε μέσα του, ἀλλὰ ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ δὲν μποροῦσε καὶ νὰ ἐναντιωθεῖ στὴ γρηγορότερη δυνατὴ ἐπίθεση ἐνάντια στὸ κάστρο.

Στὴ συνέλευση ἡ συζήτηση στρεφόταν μιὰ γύρω ἀπ' τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου, μιὰ γύρω ἀπ' τὴν πρόταση τοῦ γιατροῦ.

Ὁ ἀλλαϊμπὲς ρώτησε τὸν Σιρὶ Σελὶμ πόσες μέρες θἄπρεπε νὰ περάσουν μετὰ τὴ μόλυνση τοῦ κάστρου μὲ τὰ ζωάκια γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ἐπιδημία.

—Στὴν πολιορκία τοῦ Ντεμὶρ Καλά, ἡ ἐπιδημία ἐκδηλώθηκε μιὰ βδομάδα ἔπειτα ἀπ' τὴ μόλυνσή του, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ πάρουμε ὑπόψη μας τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖ κάτω χρησιμοποιήθηκαν νεκρὰ ζῶα. Τὰ ζωντανὰ μεταδίνουν τὶς ἀρρώστιες γρηγορότερα γιατὶ μετακινιοῦνται.

Ἡ συνέλευση παρατεινότανε. Εἶτανε δύσκολο νὰ προβλεφτεῖ ποιά ἀπόφαση θὰ παίρνονταν, γιατὶ κι οἱ δυὸ ὁμάδες ποὖχαν σχηματιστεῖ εἶταν ἀρκετὰ ἰσχυρές. Σχεδὸν ὅλοι, μ' ἐξαίρεση τὸν Σαρουτζὰ ποὺ δὲν ἤξερε γιατὶ ἐναντιώνονταν, ὑποστήριξαν τὴν πρόταση τοῦ γιατροῦ: νὰ προσπαθήσουν νὰ μολύνουν τὸ πηγάδι καὶ τὰ τρόφιμα τῶν ὑπερασπιστῶν μὲ ἄρρωστα ζῶα, ποὺ στὴ διάρκεια τῆς ἐπίθεσης, θὰ ρίχνονταν μέσα στὸ κάστρο ἀπ' τὰ ρήγματα τῶν τοίχων καὶ τῶν ὀχυρῶν. Ἀντίθετα, γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου οἱ γνῶμες διχάζονταν. Περίμεναν τὴν ἀπόφαση τοῦ ἀρχιστράτηγου.

Βλέποντας πὼς ἡ συνέλευση παρατεινόταν, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, δίχως νὰ περιμένει νὰ ἐκφράσουν ὅλοι τὴ γνώμη τους, πράγμα ποὺ πολὺ σπάνια συνέβαινε στὰ πολεμικὰ συμβούλια, πῆρε τὸ λόγο. Ἀντίθετα ἀπ' τὶς ἄλλες φορές, μίλησε γιὰ πολὺ ὥρα μὲ ἀργή, λίγο βραχνὴ ἀπὸ κρυολόγημα φωνή. Πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ προσπαθήσουν νὰ μεταδώσουν στοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου κάποια ἐπιδημία χρησιμοποιώντας ἄρρωστα ζῶα, κατὰ πὼς εἶχε προτείνει ὁ Σιρὶ Σελίμ. (Τὸ πρόσωπο κι ὁ λαιμὸς τοῦ Σιρὶ Σελὶμ ἔγιναν κατακόκκινα). Ὅσο γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου εἶπε πὼς εἶτανε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀπαραίτητο νὰ ἐξαπολύσουν διαδοχικὲς ἐπιθέσεις, δίχως ν' ἀφήσουν στὸν ἐχθρὸ τὸν καιρὸ ν' ἀνασάνει. Ἤρθαμε δῶ γιὰ νὰ κυριέψουμε τοῦτο τὸ κάστρο, εἶπε, κι ὄχι γιὰ νὰ κάνουμε φιλοσοφικὲς συζητήσεις. Πρέπει νὰ ἐξαπολύουμε ἐπίθεση σχεδὸν κάθε μέρα, δίχως νὰ λογαριάζουμε τὶς ἀπώλειες, ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ εἶταν ὁλότελα ἀποφασισμένος, γιατὶ ἀπὸ προσωπικὴ πεῖρα ἤξερε πὼς μόνο οἱ διαδοχικὲς ἐπιθέσεις, ποὺ δὲ δίνουν καιρὸ στὸ στρατιώτη νὰ σκεφτεῖ ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ σώσει τὸ τομάρι του, εἶναι τὸ καλύτερο φάρμακο γιὰ τὴν ἀνία τοῦ πολέμου. Συνεχίζοντας μὲ τὴν ἀργόσυρτη φωνή του, εἶπε πὼς ἀπαιτοῦνταν ἀπὸ μέρους τους μιὰ μεγαλύτερη δράση στὴν προετοιμασία τῶν στρατευμάτων γιὰ τὴν ἐπίθεση καὶ τὸ σημαντικότερο, μιὰ μεγαλύτερη ἄμεση συμμετοχὴ στὴ μάχη. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔριξε σ' ὅλους μιὰ σκοτεινὴ ματιὰ σὰ νἄθελε νὰ ὑποδείξει ποιοί ἀπ' αὐτοὺς δὲ θἄπρεπε νὰ κάθονται τώρα πάνω στὸ μακρόστενο καναπὲ τῶν συνελεύσεων, ἀλλὰ νὰ σαπίζουν κάτω ἀπ' τὸ χῶμα, ἢ τουλάχιστον νὰ χαροπαλεύουν πληγωμένοι σὰν τὸν Κουρντιστζί. Στὴ βαριὰ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε τὸ τρίξιμο τῆς πέννας τοῦ γραμματέα ποὺ κατάγραφε τὰ λεγόμενα τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ, ἔσχισε τὶς καρδιές τους σὰν τροχισμένο μαχαίρι. Κατάλαβαν πὼς τὰ νεῦρα τοῦ ἀρχιστράτηγου τέντωναν κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ κι ὅτι ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς θἄπρεπε νὰ περιμένουν τὰ πάντα ἀπ' αὐτόν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς τέλειωσε λέγοντας νὰ κρατήσουν ἀπόλυτα μυστικὸ τὸ ζήτημα τῆς μόλυνσης τοῦ κάστρου. Οἱ στρατιῶτες ποὺ θὰ μετάφεραν τὰ μολυσμένα ζῶα ἐκεῖ ποὺ θὰ ἐξαπολυόταν ἡ ἐπίθεση, δὲν ἔπρεπε νὰ ξέρουν τί πράγμα μετάφερναν ἀλλιῶς θὰ μεταδιδόταν στὸ στρατὸ ὁ πανικὸς τῆς χολέρας.

Ἡ συνέλευση τέλειωσε. Ὁ ἀλλαϊμπὲς, ὁ γενικὸς ἔφορας κι ὁ Καρὰ Μουχμπὶλ πῆγαν ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ πασᾶ, μαζὶ μὲ τὸν Σιρὶ Σελὶμ γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσουν τὸ μέρος ποὺ ὁ γιατρὸς κρατοῦσε τὰ ζῶα. Στὸ δρόμο συνάντησαν ὁμάδες στρατιωτῶν ποὺ πήγαιναν πρὸς τὴν πλατεία τοῦ στρατόπεδου γιὰ νὰ δοῦν τὸ ξυλοκόπημα τοῦ ἀστρολόγου.

Τὸ μέρος ποὺ κρατοῦσε ὁ γιατρὸς τὰ ζωάκια εἶταν ἕνα εἶδος τεράστιου σκεπασμένου κλουβιοῦ, πίσω ἀπ' τὴ σκηνή του. Μπροστὰ στὴ σκηνὴ τοῦ γιατροῦ μιὰ μακριὰ σειρὰ στρατιωτῶν περίμεναν φαίνεται τὴ σειρά τους γιὰ νὰ τὸν ἐπισκεφτοῦν. Πρὶν τοὺς δείξει τὰ ζῶα ὁ Σιρὶ Σελὶμ θέλησε νὰ προσφέρει σερμπέτι στοὺς λαμπροὺς ἐπισκέπτες του καὶ τοὺς προσκάλεσε στὴ σκηνή του, ἀλλ' αὐτοὶ ἀρνήθηκαν, λέγοντας πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ χάσουν καιρὸ κι ἐπέμει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ναν νὰ δοῦν τὸ γρηγορότερο τὰ ζωάκια.

῾Ο βοηθὸς τοῦ Σιρὶ Σελίμ, ποὺ ἀσχολοῦνταν ὅπως φαίνεται καὶ μὲ τὸ τάισμα τῶν ζώων, ἄνοιξε μ' ἕνα κλειδὶ τὴν πόρτα τοῦ μεγάλου κλουβιοῦ κι αὐτοὶ μπῆκαν μέσα.

—Νά, αὐτὸ εἶναι τὸ βασίλειό μου, εἶπε καταχαρούμενος ὁ Σιρὶ Σελὶμ δείχνοντας μὲ τὰ μακρυά του δάχτυλα τὰ τοποθετημένα στὴ σειρὰ τὄνα πάνω στ' ἄλλο κλουβάκια, στὶς πλευρὲς τοῦ κλουβιοῦ. Μὴ φοβᾶστε γιὰ τὶς ἀρρώστιες, πρὸς τὸ παρὸν δὲν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος.

῎Αρχισε νὰ ἐξηγεῖ πὼς σ' ὅλες τὶς μακριὲς πολιορκίες ποὖχε πάρει μέρος σὰν στρατιωτικὸς γιατρός, εἶχε τὴ συνήθεια νὰ φτιάχνει ἕνα παρόμοιο κλουβί, νὰ μαζεύει ἀπ' τοὺς κάμπους πολλὰ ζῶα καὶ νὰ πειραματίζεται πάνω τους μὲ διάφορα βότανα.

῾Ο Καρὰ Μουκμπὶλ κοίταξε περιφρονητικὰ τὰ κλουβάκια, προπαντὸς ἐκεῖνα μὲ τὰ ποντίκια. ῾Υπῆρχαν ἀκόμα μικρὰ σκυλιά, γάτες, κατσαρίδες, λαγοί, μερικὰ γκρίζα ζωάκια ποὺ τἄβλεπε γιὰ πρώτη φορά, σκαντζόχοιροι, ἀκρίδες. Σ' ἕνα ἀπ' τὰ κλουβιὰ ποὺ στὸ βάθος του εἶταν τοποθετημένο ἕνα πήλινο δοχεῖο μὲ νερό, ὑπῆρχε ἕνα βατράχι. ῾Ο ἀλλαϊμπὲς ἄκουγε μὲ πολὺ προσοχὴ ὅλες τὶς ἐξηγήσεις ἐνῶ ὁ γενικὸς ἔφορας φαινόταν νἄχει ἀλλοῦ τὸ νοῦ του.

—῾Η χρήση τῶν ἄρρωστων ζώων στὸν πόλεμο δὲν εἶναι καινούρια ἐφεύρεση, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. ῞Ομως δὲν εἶναι διαδομένη τόσο ὅσο θἄπρεπε. ῟Ως τώρα ἔριχναν μὲ σφενδόνες ψοφίμια ζώων μέσα στὰ κάστρα, ἐνῶ τὸ μπάσιμο ζωντανῶν ζώων εἶναι μιὰ μέθοδος ποὺ ἀνήκει περισσότερο στὸ μέλλον.

Προσέχοντας τὸ περιφρονητικὸ ὕφος τοῦ Καρὰ Μουκμπίλ, ὁ γιατρὸς συνέχισε:

—Μερικοὶ μπορεῖ νὰ βρίσκουν αὐτὴ τὴ μέθοδο ἀνάξια γιὰ ἕνα δυνατὸ καὶ δοξασμένο στρατὸ σὰν τὸ δικό μας, ἀλλὰ τί νὰ κάνουμε; ῞Ενα τόσο δὰ ἀόρατο μικρόβιο κάνει μερικὲς φορὲς αὐτὸ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν οὔτε τὰ σπαθιὰ οὔτε τὰ κανόνια.

῾Ο Καρὰ Μουκμπὶλ δὲ μίλησε. Συνέχισε νὰ κοιτάζει μὲ τὴν ἴδια περιφρόνηση τὰ κλουβάκια μὲ τὰ ποντίκια.

῾Ο ἀλλαϊμπὲς ἀφοῦ ἔλεγξε προσεχτικὰ ὅλα σχεδὸν τὰ κλουβιά, ἔκανε στὸν Σιρὶ Σελὶμ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐρωτήσεις. ῾Ο γιατρὸς ἄρχισε νὰ δίνει ἐξηγήσεις γιὰ κάθε πράγμα, ἀπ' τὶς ἀρρώστιες ποὺ θὰ μετάδιναν τὰ ζῶα ὥς τὸν τρόπο ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τὴν εἰσαγωγή τους στὸ κάστρο. Εἶπε πὼς τ' ἄρρωστα ζῶα, ἀφοῦ ἔμεναν χωρὶς φαγητὸ καὶ νερὸ γιὰ ἕνα κάποιο χρονικὸ διάστημα, θὰ τοποθετοῦνταν τὴ μέρα τῆς ἐπίθεσης μέσα σὲ καλάθια ἀπὸ βοῦρλα, ποὺ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

οἱ στρατιῶτες θἄχαν δεμένα στὴ ράχη τους. Τὴν ὥρα τῆς συμπλοκῆς, μόλις ἔφταναν στὶς ἐπάλξεις ἢ τὰ ρήγματα τοῦ τοίχου, θἄκοβαν τὰ καλάθια μὲ τὰ μαχαίρια ἐλευθερώνοντας τὰ ζῶα. Μέσα σ' ὅλη τὴν ἀναταραχὴ τῆς τρομαχτικῆς σύγκρουσης θἄταν δύσκολο ν' ἀντιληφτοῦν κάτι οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Ἀλλ' ἀκόμα κι ἂν συνέβαινε αὐτό, δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ διώξουν τὰ ζῶα, προπαντὸς τὰ ποντίκια, ποὺ βασανισμένα ἀπ' τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα, θἄτρεχαν στὶς ἀποθῆκες μὲ τὰ τρόφιμα ἢ στὰ πηγάδια τοῦ κάστρου.

—Κι ὁ στρατιώτης; τὸν διέκοψε ὁ Καρὰ Μουκμπίλ. Δὲν διατρέχει κίνδυνο ν' ἀρρωστήσει ὁ στρατιώτης ποὺ θὰ μεταφέρει τὰ ζῶα στὰ τείχη;

—Ὁ στρατιώτης θὰ πρέπει νὰ προσέξει πολύ. Αὐτὲς τὶς λέξεις ὁ γιατρὸς τὶς πρόφερε μὲ πολὺ ἤρεμο καὶ σίγουρο τόνο, θέλοντας νὰ δείξει πὼς αὐτὸν λίγο τὸν ἐνδιέφερε ἂν ἐπιδοκίμαζαν τούτη τὴ μέθοδο τοῦ πολέμου, τώρα ποὺ τὴν πρότασή του εἶχε ἀποδεχτεῖ ὁ ἀρχιστράτηγος.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔδωσε πολλὲς ἄλλες ἐξηγήσεις πάνω στὴν ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα τῶν ποντικῶν νὰ μεταδίνουν τὶς ἀρρώστιες ὅπως καὶ γιὰ τὸ μέλλον ποὺ εἶχε τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ πολέμου στὸν κόσμο.

Ὅταν πιὰ εἶταν ἕτοιμοι νὰ φύγουν ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔγινε ξάφνου κατακόκκινος κι ἁπλώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὸ κάστρο εἶπε θεατρινίστικα:

—Αὐτὸς ὁ λαὸς ποὺ λένε ὅτι γεννήθηκε ἀπ' τὸν ἀητό, θὰ βρεῖ ἴσως τὸ θάνατο ἀπὸ ἕνα ποντίκι.

Ἀπὸ καιρὸ τὴν εἶχε ἑτοιμάσει τούτη τὴ φράση. Ἤθελε νὰ τὴν πεῖ μπροστὰ στὸ πολεμικὸ συμβούλιο, μὰ κεῖ, δὲν τοὖχε δοθεῖ ἡ εὐκαιρία.

Ὁ γενικὸς ἔφορας σκέφτηκε ἀμέσως πὼς ὁ γιατρὸς πρέπει νἄχε ἀρχίσει νὰ κάνει παρέα μὲ τὸν Μεβλὰ Τσελεμπή.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ τοὺς συνόδεψε ὥς τὴ στιγμὴ ποὺ ἀποχαιρετίστηκαν καὶ τράβηξε ὁ καθένας γιὰ τὴ σκηνή του. Βλέποντας τὸν χρονικογράφο νὰ ἔρχεται ἀπ' τὴν ἀντίθετη μεριά, ὁ γενικὸς ἔφορας ἔφορας βεβαιώθηκε πιὰ πὼς δὲν εἶχε λαθέψει στὴν ὑποψία του γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Σιρὶ Σελίμ.

—Πηγαίνετε στὸν Σιρὶ Σελίμ; τὸν ρώτησε.

—Ναί, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή, προσπαθώντας νὰ καταλάβει ἂν αὐτὸ εὐχαριστοῦσε ἢ ὄχι τὸ λαμπρὸ φίλο του.

—Κι ἐγὼ ἀπὸ κεῖ ἔρχομαι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἐλᾶτε, πᾶμε στὴ σκηνή μου. Αἰσθάνομαι μιὰ ἀφόρητη πλήξη.

Ὁ χρονικογράφος ζάρωσε τὸ μέτωπο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Μήπως εἶστε ἄρρωστος; τὸν ρώτησε.

—Ὤ, ὄχι! ἀποκρίθηκε ὁ γενικὸς ἔφορας καὶ γέλασε ἀφηρημένα. Πῆγα στὸν Σιρὶ Σελὶμ γιὰ μιὰ ἄλλη ὑπόθεση. Πῶς πάει τὸ χρονικό;

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ γέλασε.

—Ὄχι κι ἄσχημα!

Τὰ δρομάκια τοῦ στρατόπεδου εἶταν γεμάτα ἀπὸ στρατιῶτες ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπ᾿ τὴν πλατεῖα, ποὖχε ξυλοκοπηθεῖ ὁ ἀστρολόγος. Οἱ στρατιῶτες ἄνοιγαν δρόμο γιὰ νὰ περάσει ὁ γενικὸς ἔφορας. Κάπου κάπου συναντοῦσαν μακρυὲς γραμμὲς ἀζάπων μὲ δοκάρια καὶ ξύλα στοὺς ὤμους. Χιλιάδες ἄλλοι στρατιῶτες εἴτανε ξαπλωμένοι στὶς πίσω μεριὲς τῶν σκηνῶν, ἐκεῖ ποὺ δὲν τοὺς ἔπιανε ὁ ἥλιος.

—Εἶναι κουρασμένοι, εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ χρονικογράφος συμφώνησε μ᾿ ἕνα κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ.

—Ἡ τελευταία ἐπίθεση τοὺς ἐξάντλησε ὁλότελα.

—Ἑτοιμάζονται φαίνεται γιὰ καινούρια ἐπίθεση, εἶπε ὁ χρονικογράφος ὅταν συνάντησαν μιὰ ἄλλη γραμμὴ ἀπὸ ἄζαπες φορτωμένους μὲ δοκάρια καὶ ξύλα.

—Ναί, αὐτὲς τὶς μέρες θὰ ἐξαπολυθεῖ πάλι ἐπίθεση.

—Ἐνῶ ἐκεῖνοι κειπάνω ἀφήνουν τὴν τελευταία πνοή τους! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δείχνοντας τὰ τείχη τοῦ κάστρου ποὺ φαίνονταν ὁλότελα ἔρημα μὲ κεῖνα τὰ πελώρια ρήγματα καὶ τὶς μαῦρες «κουρτίνες» τῆς πίσσας ποὺ κρέμονταν σχεδὸν ὥς τὸ ἔδαφος.

Ὁ γενικὸς ἔφορας δὲν εἶπε τίποτα.

—Λένε πὼς τὰ μάτια τους μαύρισαν νὰ παρακολουθοῦνε νύχτα μέρα ἀπ᾿ τὶς ἐπάλξεις τοὺς δρόμους ἀπ᾿ ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ φτάσει βοήθεια, συνέχισε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή.

Φαινόταν σὰν ὁ γενικὸς ἔφορας νἆχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του.

—Αὐτὸ μοῦ τὄπε ἕνας γνωστός μου γενίτσαρος ποὺ κατάφερε νὰ σκαρφαλώσει ὥς τὶς ἐπάλξεις στὴν τελευταία ἐπίθεση.

—Κάνετε παρέα μὲ γενίτσαρους; ρώτησε ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ αἰσθάνθηκε ἄσχημα.

—Ἤθελα νὰ πάρω μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς μάχες στὶς ἐπάλξεις τοῦ κάστρου ἀπὸ κάποιον ποὺ πῆρε ὁ ἴδιος μέρος στὴν ἐπίθεση.

—Νὰ κι ἕνας τυφλὸς ποιητής! ἔκανε ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ εἰρωνία δείχνοντας μὲ τὸ χέρι τὸν Σαντεντίν. Μοῦ φαίνεται πὼς κι αὐτὸς εἶναι φίλος σας.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν μίλησε.

Ὁ ψηλόλιγνος Σαντεντὶν περπατοῦσε ὁλομόναχος χτυπώντας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀδιάκοπα τὸ χῶμα μπροστά του μὲ τὸ μπαστούνι ποὺ κρατοῦσε στὸ χέρι. Κάποια ἄλλη στιγμὴ ὁ Τσελεμπὴ θὰ αἰσθανόταν λύπηση γιὰ τὸν ἄτυχο φίλο του, μὰ τούτη τὴ φορὰ τοῦ φάνηκε σὰ νἄχε ἐμφανιστεῖ μπροστά του γιὰ νὰ τὸν ταπεινώσει κι αὐτὸ τὸν γέμισε ἀγανάκτιση. Μερικοὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ στέκονταν ὄρθιοι στὸ πλάι, μόλις εἶδαν τὸν Σαντεντὶν νὰ περνάει δίπλα τους τοῦ ψιθύρισαν κάτι κι ὁ τυφλὸς γύρισε ν' ἀπαντήσει. Ὁ γενικὸς ἔφορας σταμάτησε ν' ἀκούσει τὸν ποιητή. Ἡ φωνὴ τοῦ Σαντεντὶν εἶταν βραχνή.

—Τί βλέπετε σεῖς σὲ τοῦτο τὸν κόσμο; φώναξε γυρνώντας τ' ἄδεια μάτια του στοὺς ἀξιωματικούς. Καὶ νἄχα τὰ μάτια μου θὰ τἄβγαζα νὰ μὴν βλέπω τὴν ἧττα.

Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶδαν τὸν γενικὸ ἔφορα ποὖχε πλησιάσει καὶ τὸν χαιρέτησαν μὲ σεβασμό, μετανιωμένοι ποὺ εἶχανε μιλήσει στὸν Σαντεντίν. Μὰ εἴτανε πιὰ ἀργά.

—Ἀνάξιοι, νὰ σᾶς καθήσει τὸ ψωμὶ τοῦ πασᾶ στὸ λαρύγγι! οὔρλιαξε ὁ τυφλός.

Γύρισε γύρω γύρω τὰ βαθουλωμένα του μάτια, ἔκπληκτος φαίνεται γιὰ τὴ σιωπὴ ποὖχε ἁπλωθεῖ ξαφνικά.

—Τί βλέπετε σὲ τοῦτο τὸν κόσμο; ἐπανάλαβε μὲ βαθιὰ φωνή. Ὀρφανεμένα ἀστέρια καὶ τίποτ' ἄλλο!

Γύρισε κι ἄρχισε νὰ περπατάει ψάχνοντας μὲ τὸ μπαστούνι τὸ χῶμα σὰ νὰ ὑπῆρχε κίνδυνος κάθε στιγμὴ ν' ἀνοίξει μπροστά του ὁ γκρεμός.

Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ἔβγαζαν λέξη. Ὁ γενικὸς ἔφορας συνέχισε νὰ βαδίζει δίχως νὰ τοὺς κοιτάζει.

—Κάνει ζέστη, εἶπε ἔπειτα ἀπὸ λίγο, ὅταν ἄφησαν πίσω τοὺς ἀξιωματικούς. Θἄτανε ὡραῖα νἄμασταν τώρα στὴν ἀκροθαλασσιά.

—Λένε πὼς δὲν εἶναι μακρυά.

—Ναί, κι εἶναι πολὺ ὄμορφη θάλασσα, μόλο τὸ δύσκολο ὄνομά της.

—Καδριατική, εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπή. Ἔτσι μοῦ φαίνεται πὼς τὴ λένε.

Ὁ γενικὸς ἔφορας ξέσπασε στὰ γέλια.

—Ἀδριατική! τὸν διόρθωσε. Ἀδριατική.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄρχισε νὰ θυμώνει μὲ τὸν ἑαυτό του.

—Θἄταν πράγματι πολὺ ὄμορφα νἄμασταν τώρα στὴ θάλασσα! ξανάπε ὁ γενικὸς ἔφορας. Λένε πὼς ὁ σουλτάνος πῆγε νὰ ξεκουραστεῖ στὴ Μαγνησία, στὴν Ἀνατολή.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ. Ὁ φίλος του μιλοῦσε λέφτερα γιὰ πράγματα ποὺ αὐτὸς οὔτε νὰ τὰ σκεφτεῖ δὲν τολμοῦσε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Λένε πὼς τώρα ὁ Πατισὰχ μας ἀσχολεῖται κεῖ κάτω μὲ γενικὰ θεωρητικὰ ζητήματα τῆς θρησκείας.

—Ὁ Ἀλλὰχ νὰ τοῦ δίνει ζωή! εἶπε ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ λυπημένος ποὔχε ξοδέψει τὴ μοναδικὴ φράση ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ χρησιμεύσει σὲ μιὰ παρόμοια περίπτωση. Αἰστάνθηκε ν' ἀνακουφίζεται ὅταν φάνηκε τελικὰ ἀπὸ μακρυὰ ἡ μεγάλη σκηνὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα. Ὅταν θἄμπαιναν μέσα κεῖ, σίγουρα αὐτός, ὁ γενικὸς ἔφορας, θὰ σταματοῦσε νὰ τὸν βασανίζει μὲ κεῖνο τὸ εἰρωνικό του ὕφος.

Μιὰ μακρυὰ γραμμὴ ἀπὸ στρατιῶτες τῶν ἐθελοντικῶν ταγμάτων πήγαιναν πρὸς τὸ κέντρο τοῦ στρατόπεδου κουβαλώντας ἕναν ἀτέλειωτο ἀριθμὸ ἀπὸ σκάλες πάνω στὶς γυμνὲς ράχες τους.

Ὁ γενικὸς ἔφορας τοὺς ἀκολούθησε γιὰ πολὺ μὲ τὸ βλέμμα.

—Ἡ καινούρια ἐπίθεση θὰ ἐξαπολυθεῖ πολὺ γρήγορα, εἶπε καθὼς ἔμπαινε στὴ σκηνή. Θὰ σᾶς ἐμπιστευτῶ ἕνα μυστικό.

Μίλησε στὸ χρονικογράφο γιὰ τ' ἄρρωστα ζῶα ποὺ θὰ ρίχνονταν μέσα στὸ κάστρο στὴν ἑπόμενη ἐπίθεση. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουγε ἔκπληκτος καὶ ταραγμένος μὰ ταυτόχρονα ἔνοιωθε εὐτυχισμένος γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοὔδειχνε ὁ γενικὸς ἔφορας.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μας προσπάθεια, Μεβλὰ Τσελεμπή! πρόσθεσε ὁ γενικὸς ἔφορας. Κάναμε ὅτι μπορούσαμε ἀλλὰ ἡ τύχη δὲ μᾶς εὐνόησε ὥς τώρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μας προσπάθεια, στὸ ξαναλέω.

Μέσα στὴ φωνὴ τοῦ γενικοῦ ἔφορα ὁ χρονικογράφος νόμισε πὼς διάκρινε ἕνα τόνο ἀπογοήτευσης.

—Ὁ πόλεμος βρίσκεται πιὰ στὸ τέλος του! συνέχισε ὁ γενικὸς ἔφορας προφέροντας τὶς λέξεις ἀργά, μὲ κάποια θλίψη. Θαρρῶ καὶ στὸ χρονικό σας δὲ θὰ μένουν πιὰ πολλὲς σελίδες γιὰ γράψιμο.

—Κι ἔπειτα; Τί θὰ γίνει ἂν...

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν τόλμησε νὰ ξεστομίσει: «ἂν δὲν κυριέψουμε τὸ κάστρο».

Ὁ γενικὸς ἔφορας τοὔριξε ἕνα ἤρεμο βλέμμα ποὺ μέσα του ὁ χρονικογράφος δὲν μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει τὴ γαλήνη ἀπ' τὴν ψυχρότητα.

—Μετὰ ἡ στρατιωτικὴ ἐκστρατεία θὰ ἐπαναληφθεῖ τὴν ἄνοιξη τοῦ ἑπόμενου χρόνου, πρόφερε ὁ γενικὸς ἔφορας μὲ μιὰ περίεργη φωνὴ τούτη τὴ φορά. Τ' ἀτέλειωτα τάγματα θ' ἀναχωρήσουν πάλι, τὄνα ὕστερα ἀπὸ τ' ἄλλο κάτω ἀπ' τὸ χτύπημα τῶν ταμπούρλων καὶ τ' ἀνέμισμα τῶν σημαίων τους, ἔτσι ὅπως ἤρθαμε κι ἐμεῖς. Οἱ στρατιῶτες θὰ προχωροῦν νύχτα καὶ μέρα χωρὶς σταματημὸ μὲ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

πόδια ἢ μὲ τ' ἄλογα, πάνω στὶς καμῆλες, πάνω στ' ἁμάξια, ὥσπου νὰ φτάσουν στὰ τείχη τοῦ κάστρου. Ἐδῶ, — ὁ γενικὸς ἔφορας ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του τὸ χῶμα—, θὰ δοῦν τὰ ἴχνη τοῦ στρατόπεδού μας ποὺ οἱ χειμωνιάτικες βροχὲς θὰ καταστρέψουν καὶ θὰ σκεπάσουν μὲ λάσπη μὰ ποὺ δὲ θἄχουνε σβήσει ὁλότελα. Θὰ στήσουνε τὶς σκηνές τους σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο μέρος κι ἡ ἱστορία θὰ ἐπαναληφθεῖ.

Μέσα στὰ μάτια τοῦ γενικοῦ ἔφορα ἔκαιγε τώρα ἕνα ἄγριο φῶς. Δὲν τἄπαιρνε ἀπ' τὸν χρονικογράφο.

—Δὲν μὲ ρωτᾶτε τί θὰ συνέβαινε ἂν καὶ τὸν ἑπόμενο χρόνο δὲν κυριέψουμε τὸ κάστρο; Βλέπω πὼς καίγεστε ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ μοῦ κάνετε αὐτὴ τὴν ἐρώτηση.

Τὸ πρόσωπο τοῦ χρονικογράφου ἄρχισε νὰ γυαλίζει ἀπὸ κρῦο ἱδρῶτα. Δὲν εἴτανε τόσο ἠλίθιος νὰ κάνει μιὰ τέτοια ἐρώτηση, μὰ ἀπ' τὴν ἄλλη δὲν μποροῦσε νὰ διαψεύσει τὰ λόγια τοῦ ἰσχυροῦ φίλου του. Ἂν ὁ γενικὸς ἔφορας εἶταν σίγουρος πὼς ἑτοιμαζόταν νὰ τοῦ κάνει μιὰ τέτοια ἐρώτηση, αὐτὸ σήμαινε ὅτι αὐτὸς δὲν θἄπρεπε νὰ τὸν διαψεύσει γιὰ νὰ μὴ τοῦ στερήσει τὴ χαρὰ ὅτι τὸ μάντεψε, μόλο ποὺ μιὰ παρόμοια ἐρώτησή του θὰ εἴτανε ἀρκετὰ ἐπικίνδυνη.

—Ἂν δὲν καταλάβουμε τὸ κάστρο οὔτε τὴν ἄνοιξη τοῦ ἑπόμενου χρόνου, συμπλήρωσε τὴ σκέψη του ὁ γενικὸς ἔφορας, τότε ἡ ἐκστρατεία θὰ ἐπαναληφθεῖ τὴν ἄνοιξη τοῦ καινούργιου χρόνου. Γιὰ τρίτη φορά.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν ἤξερε ποῦ νὰ σταματήσει τὸ βλέμμα του.

—Μόνο ποὺ αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ ἐκστρατεία θἆναι πολὺ πιὸ μεγαλόπρεπη γιατὶ εἶναι βέβαιο πὼς θὰ τὴν ὁδηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ Πατισάχ, ἔκραξε θριαμβευτικὰ ὁ ἔφορας.

Ὁ κρῦος ἱδρῶτας ἔλουσε πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ χρονικογράφου.

—Ἡ ἐκστρατεία θὰ εἶναι μεγαλειώδικη, συνέχισε στὸν ἴδιο τόνο ὁ γενικὸς ἔφορας. Ἔτσι ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ τὸ αὐτοκρατορικό του μεγαλεῖο. Τὰ ταμπὸρ θἆναι ἀναρίθμητα, οἱ βαθμοὶ τῶν ἀξιωματικῶν πιὸ μεγάλοι, ἐνῶ τὸ πολεμικό μας συμβούλιο θὰ δώσει τὴ θέση του στὸ συμβούλιο τῶν βεζίρηδων, τῶν πασάδων καὶ τῶν ἐμίρηδων. Στὴ θέση τοῦ Καρὰ Μουκμπὶλ καὶ τοῦ Κουρντιστζὶ θἆναι οἱ «μπεϊλερμπέ» τῆς Ρούμελης καὶ οἱ «μπεϊλερμπὲ» τῆς Ἀνατολῆς. Στὴ θέση τοῦ γερο Ταβτζὰ θἆναι ὁ μεγάλος ἀγᾶς τῶν γενίτσαρων. Στὴ θέση τοῦ μουφτῆ θἆναι ὁ Σεϊχουϊσλάμης. Στὴ θέση τοῦ ἀστρολόγου ποὺ πρὶν λίγη ὥρα ξυλοκοπήθηκε μπροστὰ στοὺς στρατιῶτες θἆναι ὁ ἀρχιαστρολόγος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατιοῦ καὶ στὴ θέση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπὴ θἄναι ὁ ἴδιος ὁ φημισμένος ὁ Ἴμν Σουλεϊμάν. Ὁ γενικὸς ἔφορας ἔκανε μιὰ σύντομη παύση. Μόνο οἱ στρατιῶτες θἄναι οἱ ἴδιοι, συνέχισε καὶ τοῦτα δῶ τὰ τείχη θἄναι τὰ ἴδια. Κι ὁ θάνατος θἄχει τὸ ἴδιο χρῶμα ποὺ ἔχει τώρα καὶ τὴν ἴδια μυρουδιά, πρόσθεσε ἔπειτ' ἀπὸ λίγο.

Τὸ αἷμα τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπὴ πάγωσε. Κι ἂν ὁ γενικὸς ἔφορας φανταζόταν τώρα μιὰ ἄλλη ἐρώτηση ποὺ αὐτὸς δὲν εἶχε καμιὰ πρόθεση νὰ κάνει; Περίμενε ἀρκετὴ ὥρα κατατρομαγμένος μὰ ὁ φίλος του δὲν τὴν ἔκανε κι ὁ χρονικογράφος κατάλαβε πὼς ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς ἰσχυρούς, ὅσο ψηλὰ κι ἂν βρίσκονταν στὴν ἱεραρχία, ὑπῆρχε ἕνα ὅριο ποὺ δὲν τολμοῦσαν νὰ τὸ διαβοῦν.

Κεῖνο τὸ καθάριο σκληρὸ φῶς ἄρχισε νὰ ἐξαφανίζεται σιγὰ σιγὰ ἀπ' τὰ μάτια τοῦ γενικοῦ ἔφορα ἀφήνοντας πάλι στὴ θέση του τὴ συνηθισμένη τους ἔκφραση. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τώρα τὰ μάτια του εἴτανε κουρασμένα, θλιμμένα.

Ὁ βοηθὸς ἔφερε τὸ σερμπέτι.

—Αὐτὸς ὁ πόλεμος θἄναι πολὺ μακρύς, ξανάρχισε ὁ γενικὸς ἔφορας. Σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο ἡ Ἀλβανία θὰ χάσει ὅλη της τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐνέργεια. Μ' αὐτὸ θἄναι μόνο ἡ ἀρχή.

Σιγόπιε τὸ σερμπέτι του κι ἀναστέναξε βαθιά. Ὕστερα συνέχισε.

—Κάθε ἄνοιξη, μὲ τ' ἄνθισμα τῶν λουλουδιῶν καὶ τὸ πρασίνισμα τῶν δέντρων, ἐμεῖς θὰ ξαναεμφανιζόμαστε σὲ τοῦτα τὰ μέρη. Κάτω ἀπ' τὰ βήματα τῶν στρατιωτῶν μας θὰ τρέμει ἡ γυμνὴ γῆ. Οἱ κοιλάδες θὰ καίγονται, θὰ γίνονται στάχτη. Τὸ βιός τους θὰ χαθεῖ κι ἡ σταθερὴ οἰκονομία τους θὰ καταστραφεῖ. Μὲ τὴ λέξη «τοῦρκος» θὰ φοβερίζουν τὰ παιδιά τους. Μὰ μόλ' αὐτά, σᾶς τὄχω πεῖ ξαναπεῖ Μεβλὰ Τσελεμπή, ἂν δὲν καταφέρουμε νὰ τοὺς νικήσουμε τώρα μὲ τὸ πρῶτο τρομαχτικό μας χτύπημα, στὸ δεύτερο θὰ πρέπει νὰ διπλασιάσουμε τὶς δυνάμεις μας, στὸ τρίτο νὰ τὶς τριπλασιάσουμε καὶ πάει λέγοντας. Μ' ἂν αὐτοὶ κατορθώσουν νὰ βγοῦν σῶοι ἀπὸ τούτη τὴν κόλαση, τότε θἄναι δύσκολο νὰ χαθοῦνε. Θὰ συνηθίσουν στὶς πολιορκίες, στὴ δίψα, στὶς σφαγές, στοὺς συναγερμούς. Στὸ μεταξὺ θἄχουνε γεννηθεῖ τὰ πρῶτα παιδιά τους μέσα στὸν πόλεμο. Ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι θὰ συνηθίσουν στὸ θάνατο. Θὰ συνηθίσουν σ' αὐτὸν σὰ τὸ ἐξημερωμένο λιοντάρι ποὺ κανένας δὲν τὸ φοβᾶται. Τότε, ἀκόμα κι ἂν τοὺς νικήσουμε, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τοὺς ὑποτάξουμε. Μὲ τὸ νὰ τοὺς πολεμᾶμε διαρκῶς, νὰ τοὺς χτυπᾶμε ἀλύπητα δίχως σταματημό, ρί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

χνοντας κάθε τόσο πολυάριθμα στρατεύματα πάνω τους μ' ἀποτυχαίνοντας νὰ τοὺς καταφέρουμε τὸ θανάσιμο χτύπημα, πίστεψέ με, χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, τοὺς κάνουμε μιὰ πολὺ μεγάλη χάρη.

Ὁ γενικὸς ἔφορας κούνησε τὸ κεφάλι λυπημένος.

—Θὰ πιστέψουμε πὼς σκορπίσαμε ἀνάμεσά τους τὸ θάνατο ὅταν θὰ τοὺς ἔχουμε δώσει μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια τὴν ἀθανασία.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄκουγε σὰν ὀνειροπαρμένος.

—Τὸ χρονικό σας Μεβλὰ Τσελεμπὴ θἆναι μακρὺ καὶ θλιβερὸ, πρόσθεσε σὲ λίγο ὁ γενικὸς ἔφορας. Κάρφωσε τὰ μάτια του πάνω στὸ γερασμένο πρόσωπο τοῦ χρονικογράφου κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ διάκρινε μ' εὐχαρίστηση μέσα στὸ βλέμμα τοῦ φίλου του μιὰ κάποια τρυφερότητα.

—Ναί, αὐτὴ ἡ πολιορκία τράβηξε πολύ, ξανάπε συμπερασματικὰ ὁ γενικὸς ἔφορας.

Ὁ χρονικογράφος δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ.

—Πλησιάζει τὸ φθινόπωρο. Τώρα οἱ ἐπιθέσεις θἆναι ἀπελπιστικὰ ἄγριες.

Μίλησαν πολὺ γιὰ τὴ φθινοπωριάτικη ἐποχὴ πόλο ποὺ ἀκόμα δὲν φαίνονταν κανένα σημάδι της. Τὸ φθινόπωρο εἶταν μόνο μέσ' τὸ μυαλό τους. Μὰ θὰ περνοῦσαν λίγες βδομάδες καὶ ξαφνικὰ θὰ ξυπνοῦσαν κάποιο πρωὶ βρίσκοντας τὴν κοιλάδα γεμάτη μυριάδες μικροὺς καὶ μεγάλους νερόλακκους, ποὺ θὰ κοιτοῦσαν τὸν οὐρανὸ σὰν τρομαγμένα μάτια.

—Τί κάνει ὁ Σαρουτζά; Δὲν τὸν εἶδα, εἶπε ὁ χρονικογράφος θέλοντας ν' ἀλλάξει θέμα.

—Εἶναι ἀκόμα στενοχωρημένος. Ὅλη τὴ μέρα μένει στὸ ἐργοστάσιο δίχως νὰ βγαίνει οὔτε μιὰ στιγμὴ ἔξω.

—Ἀγαποῦσε πολὺ τὸ βοηθό του.

—Ναί, ὁ θάνατός του τὸν συγκλόνισε. Τώρα ζεῖ μέσα στὴν πιὸ ἀπόλυτη μοναξιά.

—Δουλεύει; ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Δουλεύει, ἀπάντησε ὁ γενικὸς ἔφορας. Μὰ ἕνα ἀπέραντο μῖσος γιὰ τ' ἀνθρώπινο εἶδος φωλιάζει τώρα μέσ' τὴν ψυχή του. Αὐτὸ τὸν σπρώχνει στὴ δουλειά. Σχεδιάζει μέσ' στὴ μοναξιά του ἕνα τρομαχτικὸ κανόνι.

—Ἀλήθεια;

—Ναί. Μὰ ὅπου νἆναι ἡ ἐποχὴ τοῦ πολέμου περνάει καὶ φοβᾶμαι πὼς δὲ θἄχει τὸν καιρὸ νὰ τὸ δοκιμάσει.

—Ἴσως στὴν ἑπόμενη ἐκστρατεία... Ὁ χρονικογράφος ἔκοψε τὴ φράση στὴ μέση.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Φυσικά, είπε ὁ γενικός ἔφορας. Στίς ἐπόμενες στρατιωτικές ἐκστρατεῖες θά ὑπάρχουν ἀκόμα πιό μεγάλα κανόνια!

Στά μάτια του ξαναφάνηκε πάλι κεῖνο τό καθάριο σκληρό φῶς.

—Ἀπ' τίς ἐπιθέσεις αὐτῶν τῶν ἡμερῶν θά δοῦμε ἄν θά ὑπάρξουν ἤ ὄχι ἄλλες ἐκστρατεῖες στό μέλλον, πρόσθεσε σέ λίγο. Αὐτές τίς μέρες θά γίνουν ἐκπληκτικά πράγματα.

Ὁ Μεβλά Τσελεμπή ἄρχισε πιά νά μήν καταλαβαίνει τό μεγάλο του φίλο.

—Αὐτός δέν ἐγκαταλείπει εὔκολα τό κάστρο, συνέχισε ὁ γενικός ἔφορας δείχνοντας μέ τό χέρι ἕνα σημεῖο. Ὁ χρονικογράφος κατάλαβε πώς ἐννοοῦσε τόν Τουρσούν πασᾶ. Αὐτές τίς μέρες τούτη ἡ κοιλάδα θά μεταμορφωθεῖ σέ μιά νέα θάλασσα ἀπό αἷμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἄρχισαν πάλι τὶς ἐπιθέσεις. Ἀπὸ τότε ποὺ φάνηκαν στὸν οὐρανὸ τὰ πρῶτα σύννεφα, ποὺ τρομαγμένα ἐξαφανίστηκαν πάλι ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως εἶχαν φανεῖ, πολλαπλασίασαν μ' ἀπίστευτο τρόπο τὶς ἐπιθέσεις τους ρίχνοντας πάνω μας ὅλες τους τὶς δυνάμεις.

Κάθε μέρα ἀτέλιωτα κύματα ἔσκαζαν πάνω στὰ ραγισμένα τείχη μας, ἑκατοντάδες σκάλες στηρίζονταν στὰ πλευρά μας· μυριάδες στρατιῶτες σκαρφάλωναν ὥς τὶς ἐπάλξεις, μπουλούκια μπουλούκια προσπαθώντας νὰ χτυπήσουν τὴ δεύτερη πόρτα, ἀποσύρονταν καὶ ρίχνονταν πάλι μὲ διπλάσια μανία.

Δὲν περνᾶ σχεδὸν νύχτα χωρὶς ὁ Γκιέργκι μας νὰ τοὺς ἐπιτεθεῖ. Μόλις θάβουν τοὺς στρατιῶτες ποὺ σκοτώθηκαν τὴ μέρα στὰ τείχη, τρέχουν νὰ πολεμήσουν τοὺς νυχτερινοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ πρὶν καλοταφοῦν οἱ σκοτωμένοι τῆς νύχτας, τρέχουν νὰ σκαρφαλώσουν στὰ τείχη μας.

Ἐμεῖς, ἔχουμε καθηλωθεῖ πάνω στὰ τείχη νύχτα καὶ μέρα. Ἡ πείνα κι ἡ δίψα μᾶς φέρνουν ζαλάδες.

Πρὶν τέσσερις μέρες, ὅταν ἄρχισαν μιὰ καινούρια σειρὰ ἐπιθέσεων, μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τους, ποὺ σκαρφάλωσαν ὥς τὰ ρήγματα καὶ τὶς ἐπάλξεις, ἔρριξαν μέσα στὸ κάστρο πολλὰ ἄρρωστα ζῶα, ποντίκια κι ἄλλα. Τὰ μολυσμένα ποντίκια ἔπεσαν μέσα στὸ τρίτο πηγάδι μας ἀπ' ὅπου μόλις εἴχαμε βγάλει τοὺς πρώτους κουβάδες νερό. Τ' ἄλλα δυὸ τἄσωσαν οἱ φύλακες ποὺ νύχτα μέρα στέκονται στὰ μπούνια τους. Μόλις ἄκουσαν τὶς κραυγὲς «ποντίκια, ποντίκια!» πρόλαβαν καὶ τἄκλεισαν ἀμέσως μὲ τὰ σιδερένια καπάκια τους. Δυστυχῶς μολύνθηκε κι ἕνα μέρος ἀπ' τὰ τρόφιμά μας. Οἱ τεχνῖτες μας, δουλεύοντας ἀσταμάτητα, ἔφτιαξαν πολλὲς παγίδες καὶ γεμίσαμε μ' αὐτὲς ὅλο τὸ κάστρο. Νύχτα μέρα ἀκούγεται ὁ ξερὸς θόρυβός τους κράπ, κράπ, ἐνοχλώντας τὸν ὕπνο τῶν στρατιωτῶν μας.

Ὅλα τὰ δοκίμασαν ἐνάντιά μας. Ἀπ' τὰ μεγάλα κανόνια μέχρι τὰ μολυσμένα ποντίκια. Ἐμεῖς ἀντισταθήκαμε κι ἀντιστεκόμαστε ἀκόμα. Τὸ ξέρουμε πὼς αὐτὴ ἡ ἀντίσταση μᾶς στοιχίζει ἀκριβὰ κι ἴσως μᾶς στοιχίσει ἀκόμα περισ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σότερο. Ὅμως ἐνάντια σ' αὐτοὺς τοὺς ἄγριους ἐπιδρομεῖς, κάποιος ἔπρεπε νὰ ὑψωθεῖ καὶ νὰ τοὺς φράξει τὸ δρόμο. Τούτη τὴ φορὰ ἡ μοῖρα ἔγραψε νἆμαστε ἐμεῖς αὐτοί. Ἡ μοῖρα μᾶς ἔβαλε μπροστὰ σὲ δυὸ δρόμους: τὸν εὔκολο τῆς ὑποταγῆς καὶ τὸν ἐπικίνδυνο τοῦ πολέμου. Ἐμεῖς διαλέξαμε τὸν δεύτερο. Θὰ μπορούσαμε νἄχαμε διαλέξει τὸν πρῶτο, ἂν σκεφτόμασταν μόνο τοὺς ἑαυτούς μας. Θὰ μπορούσαμε νὰ περνᾶμε ἤρεμα κι εἰρηνικά, στὸ ἄτροτρο καὶ τοὺς ἐλαιῶνες, μ' αὐτὸ θἄτανε μιὰ εἰρήνη θανάτου καὶ ὑποταγῆς.

Ἡ μανία τους ἔφτασε στ' ἀποκόρυφο. Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς μεγάλης δοκιμασίας. Τώρα ὁ οὐρανὸς σκεπάζεται μὲ σύννεφα... Κινοῦνται πάνω στὸν ὁρίζοντα σὰ νὰ βιάζονται νὰ δοῦν τὴν αἱματηρὴ τούτη σφαγή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIV

Μέσα στὴ σκηνὴ ἡ ζέστη εἴτανε ἀποπνιχτική. Ὁ χρονικογράφος ἔγραφε μὲ κόπο μερικὲς σειρὲς ἀκόμα κι ἔπειτα στήριξε τὸ μέτωπο πάνω στὸ χέρι του. Δὲν εἶχε ὄρεξη γιὰ δουλειά. Οἱ βροντὲς τῶν κανονιῶν τοῦ σκόρπιζαν τὶς σκέψεις σὰν κοπάδι ἀπὸ κοράκια. Ξαναδιάβασε γιὰ δέκατη φορὰ τὴ μισοτελειωμένη φράση: «οἱ κροκόδειλοι τῆς θάλασσας τοῦ πολέμου ρίχτηκαν πολλὲς φορὲς πάνω στὰ τείχη, ἀλλ᾽ ἡ μοῖρα...» «θάλασσα τοῦ πολέμου»! Σκέφτηκε πὼς αὐτὴ ἡ ἔκφραση εἴταν πολὺ πετυχημένη, εἶχε ὅμως κάποια ἐπιφύλαξη γιὰ τὴ λέξη κροκόδειλοι. Εἶναι γνωστὸ σ᾽ ὅλους πὼς οἱ κροκόδειλοι δὲν ζοῦν στὴ θάλασσα μὰ στὰ ποτάμια. Ἔτσι λοιπόν, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ μὲ περισσότερη ἀκρίβεια ἔπρεπε νὰ πεῖ «οἱ κροκόδειλοι τοῦ ποταμοῦ τοῦ πολέμου». Ἡ ἔκφραση ὅμως «ποταμὸς τοῦ πολέμου» δὲν εἶχε τὴ δύναμη ποὺ εἶχε ἡ φράση «θάλασσα τοῦ πολέμου» φράση ποὺ θύμιζε τὸ μουγκρητό, τ᾽ ἀτέλιωτα μεγάλα κύματα καὶ τὸ ξαφνικὸ μάνιασμα τοῦ πολέμου. Εὐκολότερα θὰ θυσίαζε τὴ λέξη «κροκόδειλοι» ἀπ᾽ τὴ φράση «θάλασσα τοῦ πολέμου». Μάλιστα στὴν ἀρχή, ἀφοῦ εἶχε βρεῖ τὴν ἔκφραση «θάλασσα τοῦ πολέμου», ψάχνοντας γιὰ μιὰ παρομοίωση γιὰ τοὺς στρατιῶτες ποὺ θἄπρεπε νὰ κολυμποῦν μέσα σ᾽ αὐτὴ τὴ θάλασσα, ἔφερε στὸ νοῦ του ὅλα τὰ ψάρια καὶ τὰ θαλασσινὰ μὰ κανένα δὲν τοῦ φάνηκε κατάλληλο γιὰ τοὺς δοξασμένους στρατιῶτες τοῦ Πατισάχ. Ἡ λέξη «ψάρια» τοῦ φάνηκε πολὺ μαλακὴ καὶ γλοιώδικη, ἡ λέξη «καρχαρίες» πάλι πολὺ ὕπουλη κι ἁρπαχτική, «φάλαινα» τοῦ φάνηκε ἀργή, «χταπόδι» ἀποκρουστική. Ἐνῶ ἡ λέξη «κροκόδειλοι» θύμιζε καὶ στὴ δύναμη καὶ στὴν τόλμη τοὺς στρατιῶτες ποὺ σέρνονταν — σὰν αὐτοὺς δῶ— ἐνάντια στὰ τείχη τοῦ κάστρου. Καὶ τοὺς ταίριαζε ἀκόμα περισσότερο αὐτὴ ἡ λέξη γιατὶ τὰ σκληρὰ κι ἀνθεκτικὰ ὄστρακα ποὺ σκεπάζουν τὸ κορμὶ τοῦ κροκόδειλου μοιάζουν μὲ τὴν ἀσπίδα τοῦ στρατιώτη.

«Οἱ κροκόδειλοι τῆς θάλασσας τοῦ πολέμου ὅρμησαν πολλὲς φορὲς πάνω στὰ τείχη, ἀλλ᾽ ἡ μοῖρα...» Αὐτὴ ἡ φράση εἴτανε πολὺ δύσκολο νὰ ὁλοκληρωθεῖ. Ἔνοιωσε νὰ τοῦ πονάει τὸ κεφάλι. Μπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ροῦσε νὰ γράψει «...μὰ ἡ μοῖρα δὲν τοὺς χαμογέλασε», ὅμως ἡ λέξη «χαμογέλασε» τοῦ φάνηκε ὁλότελα ἀταίριαστη. Γιὰ ποιό χαμόγελο θὰ μιλοῦσε μ' αὐτὸ τὸ φριχτὸ μακελειό; Ἄφησε τὴ πέννα καὶ κοίταξε σκεφτικὸς τὰ φύλλα τοῦ χρονικοῦ, γεμάτα μὲ τὴν πλαγιαστή, τρεμουλιαστὴ ἀπ' τὰ γειρατιὰ γραφή του. Νὰ τί θἄμενε ἀργότερα ἀπ' ὅλο αὐτὸ τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε κάτω ἀπ' τὸν καυτὸ ἥλιο, ἀπ' ὅλες ἐκεῖνες τὶς δεκάδες χιλιάδες τρομαχτικὲς πληγές, ἀπὸ κεῖνες τὶς βροντὲς τῶν κανονιῶν, ἀπ' τὴν κίτρινη σκόνη, ἀπ' τὶς ἐξαντλητικὲς πορεῖες, ἀπ' τὸ πυρετώδικο ἀδιάκοπο ἀνεβοκατέβασμα στὰ τείχη τοῦ κάστρου, ποὺ καθὼς σκαρφαλώνεις πάνω τους λούζεσαι στὴ βραστὴ πίσσα καὶ τὰ βέλη κι ἀπὸ κεῖ γλυστρᾶς κάτω γιὰ νὰ ξανανεβεῖς δίπλα στὸ σύντροφό σου ποὺ δὲ σ' ἀναγνωρίζει πιὰ γιατὶ οἱ πληγὲς σοὔχουν παραμορφώσει τὸ πρόσωπο! Νὰ τί θἄμενε ἀπ' τὴν καμένη μαυρισμένη σάρκα τῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ κείνη τὴν ἀτέλειωτη σάρκα, ποὺ πάνω της, τὸ τροχισμένο μέταλλο, τὸ πηγμένο αἷμα, ἡ πίσσα, ἡ νάφθα, ἔφτιαχναν τερατώδικα σχέδια καὶ ὕστερα ἀπ' τὸ τέλος τοῦ πολέμου θὰ συνέχιζε ν' ἀλλάζει μορφή, σὰ νἄτανε ζωντανή! Καὶ τελικά, νά τί θἄμενε ἀπ' τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος τῶν τῶν σκηνῶν, ποὺ ἀφοῦ μαζεύονταν ὕστερ' ἀπὸ μερικὲς βδομάδες, θἄφηναν πάνω σὲ τούτη τὴν κοιλάδα μυριάδες ἴχνη σὰν νἄχανε περάσει πάνω της μυριάδες ἀλλόκοτα ζῶα! Καὶ κεῖνα τὰ ἴχνη, ὅπως εἶπε ὁ γενικὸς ἔφορας, θἄσβηναν σιγὰ σιγὰ ἀπ' τὸν ἄνεμο καὶ τὴ βροχὴ τοῦ χειμώνα ποὺ πάνω τους θὰ φύτρωνε τὴν ἄνοιξη τὸ γρασίδι, μυριάδες φύλλα ἀπὸ γρασίδι, λεπτὰ κι ἀδιάφορα, ὁλότελα ξένα μ' ὅλ' αὐτὰ ποὺ γίνονταν πάνω σὲ τούτη τὴ γῆ.

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ σκέπασε μ' ἕνα χαρτόνι τὰ φύλλα τοῦ χρονικοῦ του καὶ σηκώθηκε νὰ βγεῖ. Ἔξω ὁ ζεστὸς ἀέρας ποὺ φυσοῦσε τοὔκοβε τὴν ἀναπνοή. Ὁ οὐρανὸς εἶχε σκεπαστεῖ πάλι μὲ σύννεφα. Ὁ ἄνεμος σήκωνε μιὰ πυκνὴ σκόνη, ποὺ σκέπαζε κάπου κάπου τὸ στρατόπεδο. Οἱ στρατιῶτες ξαπλωμένοι δίπλα στὶς σκηνὲς δὲν ἔκαναν τίποτα γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ' αὐτή. Ἐξαντλημένοι κι ἀδιάφοροι γιὰ ὅλα περίμεναν ν' ἀκούσουν τὸ τύμπανο ποὺ θὰ τοὺς καλοῦσε σὲ συγκέντρωση. Εἶταν ἡ πέμπτη ἐπίθεση ποὺ θἄκαναν μέσα σὲ τούτη τὴ βδομάδα. Οὔτε οἱ παλιοὶ βετεράνοι δὲν θυμόντουσαν νἄχανε κάνει ἄλλη φορὰ τόσες πολλὲς ἐπιθέσεις μέσα σ' ἕνα τόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Ὅλοι τώρα ἤξεραν πὼς ὅσο πυκνότερα μαζεύονταν τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό, τόσο πιὸ ἄγριες καὶ συχνὲς θἄταν κι οἱ ἐπιθέσεις ποὺ θὰ ἐξαπολύονταν. Ἤξεραν καλὰ πὼς αὐτὲς εἶταν οἱ τελευταῖες ἐπιθέσεις. Μὰ ξέρανε πὼς οἱ τελευταῖες ἐπιθέσεις εἶναι πάντα οἱ πιὸ ἀπελπισμένες. Αὐτὴ ἡ ἀλή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

θεια τοὺς εἴτανε γνωστή.

Ὁ χρονικογράφος τριγύρισε κάμποση ὥρα μέσ᾽ τὸ στρατόπεδο χωρὶς νὰ συναντήσει κανένα γνωστό. Μέσα σὲ κείνη τὴν ἀφόρητη κάψα μάταια ἔψαχνε μὲ τὸ βλέμμα ἀνάμεσα στ᾽ ἀποχαυνωμένα πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν. Τὰ μάτια ὅλων τους εἴτανε κουρασμένα, ἀσυνήθιστα κουρασμένα. Ἡ σκόνη ποὺ σηκωνότανε ἀπ᾽ τὸ ξεραμένο χῶμα εἶταν σὰν νὰ σκέπαζε τὸ κάθε τὶ μ᾽ ἕνα πέπλο ἀδιαφορίας. Τώρα δὲν πρόσεχε κανένας τὴ μεγάλη σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ π᾽ ἀντίκρυ της εἴχανε συνηθίσει οἱ στρατιῶτες νὰ σταματᾶνε καὶ νὰ κοιτάζουν μὲ θαυμασμὸ τὸ μακρυὸ μεταλλικὸ κοντάρι μὲ τὸ χάλκινο μισοφέγγαρο στὴν κορυφή του —τὸ ἀρχαῖο ἔμβλημα τῆς αὐτοκρατορίας τῶν ὀσμανλί—. Οὔτε κείνη τὴν ἄλλη σκηνὴ δίπλα της, τὸ μόνη μενεξελιὰ σκηνὴ ἀνάμεσα σὲ μυριάδες ἄλλες ποὺ αἰωροῦνταν σὰν μιὰ τρεμάμενη μαβιὰ ὀμίχλη πάνω ἀπ᾽ τὸν ὠκεανὸ τῆς παράφορης ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας δεκάδων χιλιάδων στρατιωτῶν.

Κάπου κάπου οἱ βροντὲς τῶν κανονιῶν γέμιζαν τὸν ἀέρα. Ὅλοι περίμεναν νὰ χτυπήσει τὸ μεγάλο ταμποῦρλο γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν «ταμπόρ».

Ὁ χρονικογράφος διάκρινε τελικὰ κάποιον γνωστό, τὸ γενίτσαρο Τοὺτς Ὀκτσάν. Στὴν ἀρχὴ ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ χάρηκε, ἔπειτα ὅμως πρόσεξε πὼς τὸ πρόσωπο τοῦ γενίτσαρου εἴτανε ὠχρὸ καὶ χλωμό. Περπατοῦσε ἀργά, μ᾽ αὐτὸ ποὺ προξένησε ἀκόμα πιὸ μεγάλη ἔκπληξη στὸ χρονικογράφο εἶταν ὁ ὁπλισμένος στρατιώτης ποὺ συνόδευε τὸν Τοὺτς Ὀκτσάν.

—Πῶς εἶσαι Τοὺτς Ὀκτσάν; Μήπως δὲν εἶσαι καλά; τὸν ρώτησε ὁ χρονικογράφος.

—Δὲν εἶμαι καθόλου καλά! εἶπε ὁ γενίτσαρος.

Αὐτὸ καὶ νὰ μὴ τὄλεγε, φαινόταν καθαρά.

—Μήπως κρύωσες; Μ᾽ αὐτὸ τὸν καταραμένο καιρὸ μπορεῖς νὰ κρυώσεις δίχως νὰ τὸ καταλάβεις.

Ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν κούνησε τὸ κεφάλι ἀπελπισμένα.

—Ὄχι, δὲν κρύωσα.

—Σὲ εἶδε ὁ γιατρὸς τοῦ τάγματος;

—Αὐτὸς μ᾽ ἔστειλε στὸν Σιρὶ Σελίμ. Ἐκεῖ πηγαίνω τώρα.

Στὸν Σιρὶ Σελίμ; Μιὰ τρομερὴ σκέψη πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπ᾽ τὸ μυαλὸ τοῦ χρονικογράφου.

—Γιὰ πέσμου Τοὺτς Ὀκτσάν, πῆρες μέρος στὶς ἐπιθέσεις τοῦτες τὶς τελευταῖες μέρες; ρώτησε μὲ κάποια ἐπιφύλαξη.

—Ναί.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Αὐτὸ σημαίνει πώς... Δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ καὶ μουρμούρισε κάποια λέξη χωρὶς νόημα.

—Σημαίνει πὼς ἀνοίγοντας μὲ τὸ μαχαίρι κεῖνο τὸν καταραμένο σάκκο ποὺ εἶταν κλεισμένα τὰ ποντίκια ἔκοψα τὸ χέρι μου, εἶπε ὁ Τοὺτς Ὀκτσάν.

Μέσα στὰ μάτια τοῦ χρονικογράφου ἄστραψε ὁ φόβος. Ὁ γενίτσαρος τὸν ἅρπαξε ἀπ᾽ τὸ μανίκι.

—Μεβλὰ Τσελεμπή, ἐσεῖς εἶστε φίλος τοῦ Σιρὶ Σελίμ. Πέστε μου τὴν ἀλήθεια, ἀπὸ ποιά ἀρρώστεια εἶταν μολυσμένα τὰ ποντίκια ποὺ ρίξαμε μέσα στὸ κάστρο; τὸν ρώτησε μὲ ἱκετευτικὴ φωνή. Λένε πὼς ὁ Σιρὶ Σελὶμ τὸ ξέρει.

Ὁ χρονικογράφος σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Σοῦ ὁρκίζομαι δὲν ξέρω τίποτα! Δὲν ἄκουσα νὰ μιλᾶνε γιὰ καμιὰ ἀρρώστεια. Σοῦ τ᾽ ὁρκίζομαι στὸν Ἀλλάχ!

—Μήπως ἀπὸ χολέρα; εἶπε ὁ γενίτσαρος ἀπελπισμένα.

—Χολέρα; Μὰ εἶσαι στὰ καλά σου; Σίγουρα δὲν ξέρεις τί λές φίλε μου. Πῶς σκέφτηκες τέτιο πράγμα;

—Ἀλλοίμονό μου! Αἰσθάνομαι πολὺ χάλια! στέναξε ὁ Τοὺτς Ὀκτσάν. Αἰσθάνομαι πολὺ χάλια, σᾶς λέω, μὰ τὸν Ἀλλάχ!

Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ δὲν ἤξερε τί νὰ τοῦ πεῖ. Ὁ γενίτσαρος ἔφυγε δίχως νὰ τὸν χαιρετήσει ἀκολουθούμενος ἀπ᾽ τὸ συνοδὸ στρατιώτη. Ὁ χρονικογράφος ἀνακουφίστηκε ποὺ τὸν ἀποχωρίστηκε γρήγορα. Κίνησε γιὰ τὴν ἀντίθετη μεριὰ ἀπὸ φόβο μήπως ὁ Τοὺτς Ὀκτσὰν γυρνοῦσε πάλι καὶ τὸν ξανασυναντοῦσε. Ὁ φρουρὸς ποὺ τὸν συνόδευε τοῦ φάνηκε ἄσχημο σημάδι. Εἶχε ἀκούσει γιὰ τὴν τύχη τῶν στρατιωτῶν ποὺ μολύνονταν ἀπὸ ἐπιδημικὲς ἀρρώστειες. Πέθαιναν κλεισμένοι μέσα σὲ κάτι ἀπομονωμένες φρικτὲς παράγκες.

«Πάει κι αὐτός», σκέφτηκε ὁ χρονικογράφος. «Πῆγε ὅπως ὁ Σαντεντὶν καὶ ὁ ἀστρολόγος». Θυμήθηκε τὴν παραμονὴ τῆς πρώτης ἐπίθεσης, τότε ποὺ κι οἱ τέσσερις μαζὶ ἔπιναν ρακὴ ἀπ᾽ τὸ ἴδιο μπουκάλι. Κείνη ἡ βραδιὰ τοῦ φάνηκε τόσο μακρινή, σὰν νὰ τὴν εἶχε ζήσει σὲ κάποιον ἄλλο κόσμο.

Περπατοῦσε καὶ στὸ μυαλό του γύριζαν μυριάδες σκέψεις. Δίχως νὰ τὸ καταλάβει ἔφτασε στὸ μικρὸ ξέφωτο μπρὸς στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ. Οἱ φρουροὶ ἀκίνητοι στέκονταν ὅπως πάντα στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς μὲ τὰ κοντάρια στὰ χέρια. Ἕνας στρόβιλος ἀπὸ σκόνη τύλιξε γιὰ λίγες στιγμὲς τὰ πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν, τὰ κοντάρια καὶ τὸ χάλκινο ἔμβλημα. Ἡ σκόνη, σηκωμένη ἀπ᾽ τὸ ζεστὸ ἄνεμο, ἔπεφτε παντοῦ, τυλίγοντας χωρὶς διάκριση τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

πάντα. Ἔπεφτε ἔτσι σὰ νἄλλαξε πρόσωπο καὶ τοῦτο τὸ πρόσωπο ἔπαιρνε χίλιες δυὸ διαστάσεις. Μίκραινε καὶ μεγάλωνε, ἐμφανιζόταν κι ἐξαφανιζότανε πάνω στὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους κι ἔμοιαζε σὰν τὸ πρόσωπο ἑνὸς γέρου φιλόσοφου, σὰν τὴν ἴδια τὴ γῆ. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἔνοιωσε νὰ γεννιοῦνται θολὰ μές τὸ μυαλό του μερικὲς ἐπικίνδυνες σκέψεις καὶ γιὰ νὰ τὶς σταματήσει, ξεμάκρυνε ἀπ᾿ τὴν πλατεία. Κείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ εἶδε μερικὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου νὰ πηγαίνουν γιὰ τὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου. Πίσω τους μπῆκε στὴ σκηνὴ κι ὁ μουφτῆς μαζὶ μ᾿ ἕναν σαντζάκμπεϊλερέ. Οἱ ἱπποκόμοι τους ποὺ ἔμειναν ἀπ᾿ ἔξω ξάπλωσαν λίγο πιὸ κεῖ πάνω στὸ χορτάρι.

«Πάλι συνέλευση», σκέφτηκε ὁ χρονικογράφος μὰ δὲν κουνήθηκε ἀπ᾿ τὴ θέση του. Ὁ γενικὸς ἔφορας ἦρθε ὁλομόναχος. Περπατοῦσε ἀφηρημένα καὶ δὲν κοίταζε οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερὰ ὅταν πέρασε ἀπὸ δίπλα του. Κι ὁ Καρὰ Μουμπὶλ ποὺ ἔφτασε ἀμέσως μετὰ ἀπ᾿ αὐτόν, εἴτανε σκυθρωπός. Ἔλεγαν πὼς στὴ διάρκεια τῆς προχτεσινῆς ἐπίθεσης εἶχε ξαναπληγωθεῖ. Ὁ Κουρντιστζί, στηριγμένος πάνω στὰ μπράτσα δυὸ ἱπποκόμων του, ἔφτασε μετὰ τὸν Σαρουτζὰ καὶ δυὸ σαντζάκμπεϊλερέ. Τὸ νυσταγμένο καὶ κόκκινο πρόσωπο τοῦ Κουρντιστζὶ φαινότανε γιὰ πρώτη φορὰ κίτρινο, σχεδὸν ἄσπρο. Φαίνεται μόλις θἆχε σηκωθεῖ ἀπ᾿ τὸ κρεβάτι κι ὁ ἐρχομός του στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου, σὲ μιὰ τόσο βαριὰ κατάσταση, μαρτυροῦσε τὴ σπουδαιότητα τῆς συνέλευσης.

Τὰ κανόνια βροντοῦσαν ἀσταμάτητα.

Μέσα στὴ σκηνὴ μπῆκαν ὁ ἕνας πίσω ἀπ᾿ τὸν ἄλλο, ὁ τραυλὸς Ταχανκά, ὁ Ὀλτσὰ Καραντουμάν, ὁ Γιελντρέμ, ὁ Ἀσλανχάν κι ὁ Οὐλοὺ Κουρτντεμίς. Ἔπειτα μπῆκε ὁ ἀλλαϊμπές. Πίσω του, κάνοντας γκριμάτσες σὰ νὰ ὑπόφερε ἀπὸ κάποιο κρυφὸ πόνο, τὸν ἀκολούθησε ὁ γερο Ταβτζά. Σχεδὸν ὅλοι εἴτανε σκοτεινιασμένοι. Μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχιτέκτονα Καουρί, ποὺ μπῆκε τελευταῖος μὲ τὸ ἐκπληκτικὰ σταθερὸ βῆμα του, εἶταν ἀνέκφραστο κι ἄψυχο ὅπως πάντα.

Ἕνας στρόβιλος ἀπὸ σκόνη περιστράφηκε μπρὸς ἀπ᾿ τὰ μάτια τοῦ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἀλλὰ δὲν κατάφερε νὰ ταράξει τὶς σκέψεις του. Ἡ αὐτοκρατορία εἶταν ἰσχυρή. Ἔμενε μεγαλόπρεπη καὶ δυνατή, ἀκόμα καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὧρες. Τὸ μισοφέγγαρο τῶν Ὀσμανλὶ εἶταν αἰώνιο. Στὸ συμβούλιο μαζεύονταν ἄντρες μὲ μεγάλη διάνοια καὶ δύναμη. Αὐτοὶ κάτι θἄκαναν. Δὲν θὰ ἐγκατάλειπαν τόσο εὔκολα τοῦτο τὸ κάστρο. Οἱ βαριὲς σὰν τὸ σίδερο τοῦ πολέμου λέξεις τους θ᾿ ἀντηχοῦσαν τώρα κειμέσα κι ὁ γραμματέας θὰ τὶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ἀποτύπωνε στὸ χαρτί. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ βασανίζεται ἀπ' τὸ πικρὸ αἴσθημα τῆς ζήλειας. Γύρισε γιὰ δεύτερη φορά νὰ φύγει ὅταν ἡ ματιά του συνάντησε τὴν ψηλὴ κορμοστασιὰ τοῦ Σιρὶ Σελίμ. Στεκόταν ὄρθιος, ἀκίνητος, κοντὰ στὴ σκηνὴ τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ. Δὲ εἶχε ἀντιληφθεῖ φαίνεται τὸν Μεβλὰ Τσελεμπὴ κι ὁ χρονικογράφος δὲν ἤξερε τί νά κάνει. Φοβόταν νὰ φύγει δίχως νὰ τὸν χαιρετήσει γιατὶ δὲν εἶταν σίγουρος πὼς ὁ Σιρὶ Σελίμ δὲ τὸν εἶχε δεῖ. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι δὲν τολμοῦσε νὰ τοῦ ἀπευθύνει πρῶτος τὸ λόγο, προπαντὸς σήμερα ποὺ τὸ μακρὺ πρόσωπο τοῦ Σιρὶ Σελὶμ μὲ τὰ κόκκινα μάτια ἀπ' τὴν ἀϋπνία, τοῦ φαίνονταν φοβερὰ τρομαχτικό. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ μείνει ἐκεῖ ὥσπου νὰ προσέξει ὁ γιατρὸς τὴν παρουσία του. Μὰ γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ χρειάστηκε ἀρκετὴ ὥρα. Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔμενε σὰν ἀπολιθωμένος. Μιὰ στιγμὴ μάλιστα, ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ εἶχε τὴν ἐντύπωση πὼς εἶχε ἀποκοιμηθεῖ ὄρθιος καὶ πὼς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θἄπεφτε κάτω φαρδὺς πλατύς.

Τελικὰ ὁ γιατρὸς τὸν εἶδε. Στὸ κουρασμένο ἀπ' τὴν ἀϋπνία πρόσωπό του κύλησε ξαφνικὰ τὸ αἷμα καὶ τὄβαψε κατακόκκινο.

—Κάνουν συνέλευση, εἶπε ἁπλώνοντας τὸ χέρι πρὸς τὴ σκηνὴ τοῦ πασᾶ.

Ὁ χρονικογράφος κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

—Ἐμένα δὲ μὲ κάλεσαν, εἶπε ὁ Σιρὶ Σελίμ. Τὸ κόκκινο χρῶμα τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λαιμοῦ του γέμισε ἀπὸ μαβιὲς βοῦλες. Εἶναι δυσαρεστημένοι μαζί μου! στρίγγλισε. Ὁ χρονικογράφος ἔριξε τὸ βλέμμα του τριγύρω καταφοβισμένος. Θέλουν νὰ γίνουν ὅλα γρήγορα, ἀλλὰ τίποτα δὲ γίνεται γρήγορα. Κι ἔπειτα, στὸ κάτω κάτω εἶτανε μερικοὶ λαγοί, γάτες, σκύλοι καὶ ποντίκια, συνέχισε μὲ παθιασμένη φωνὴ ὁ Σιρὶ Σελίμ. Ἀπ' τοὺς λαγοὺς καὶ τὰ σκυλιά δὲν περίμενα πολλὰ πράγματα, μ' ἀπ' τὰ ποντίκια, γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἔλπιζα τὰ πάντα. Παρόλ' αὐτὰ ὅμως δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς τὰ ποντίκια ὅσο μικρὰ κι ἂν εἶναι, μποροῦσαν νὰ τὰ δοῦν αὐτοὶ οἱ καταραμένοι. Ἀκόμα, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε —κι αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ σημαντικό, πῶς τὰ ποντίκια δηλαδὴ πιάνονται στὴ φάκα. Μᾶς χρειάζονται λοιπὸν μικρότερα ζωάκια. Μεβλὰ Τσελεμπή, ὁ γιατρὸς ἅρπαξε τὸ χρονικογράφο ἀπ' τὸ μανίκι κι ἔγυρε πάνω του τὸ ἀνήσυχο μακρὺ κορμί του, ὅταν σᾶς τσίμπησε κάποτε ψύλλος σκεφτήκατε ποτὲ πόσο χρήσιμος μπορεῖ νἄναι ὁ ψύλλος στὸν πόλεμο; Εἶμαι σίγουρος πὼς μιὰ τέτια σκέψη δὲν πέρασε ποτὲ ἀπ' τὸ κεφάλι κανενός! Ὁ ψύλλος!... Ἐδῶ ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἄλλαξε ἔκφραση κι ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ποὺ ζήταγε πάντοτε νὰ βλέπει τὰ πράγματα ἀπ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τὴν καλύτερη ὄψη τους, νόμισε πὼς ὁ γιατρὸς χαμογέλασε. Σκεφτήκατε ποτὲ ὅτι τὸ τσίμπημά του θὰ μποροῦσε νἆναι πιὸ ἰσυχρὸ ἀπ᾽ τὸ χτύπημα τῶν κανονιῶν τοῦ Σαρουτζά; Εἶναι ἀλήθεια πὼς μὲ τὰ ποντίκια μπορεῖ νὰ διαδοθεῖ ἡ χολέρα, μόλο ποὺ ἐγὼ εἶμαι σίγουρος ὅτι ἂν εἶχα ἐδῶ ζῶα ἄρρωστα μὲ χολέρα, αὐτοί, δηλαδὴ τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, ἀπ᾽ τὸ φόβο τους γιὰ τὴν ἀρρώστεια δὲ θὰ μ᾽ ἄφηναν ν᾽ ἀσχοληθῶ μαζί τους. Λοιπόν, ναί, εἶν᾽ ἀλήθεια ὅτι τὸ ποντίκι μπορεῖ νὰ διαδώσει τὴ χολέρα, ἀλλ᾽ ὁ ψύλλος εἶναι πιὸ σίγουρος γιατὶ δὲν πιάνεται στὴ φάκα. Δὲν φαίνεται. Μπορεῖς νὰ τὸν στείλεις κι ἀπ᾽ τὴ στεριὰ κι ἀπ᾽ τὸν ἀέρα. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ξέρω ἀκόμα ποιά ἀρρώστεια μπορεῖ νὰ διαδοθεῖ μὲ τοὺς ψύλλους. Χρειάζεται πάνω σ᾽ αὐτὸ μιὰ μακριὰ καὶ προσεχτικὴ μελέτη. Ἕνα καινούργιο κῦμα ἀπὸ αἷμα σκέπασε τὸ πρόσωπο καὶ τὸ λαιμό του. Πάνω σ᾽ αὐτὸ τὸ θέμα θὰ γράψω ἕνα γράμμα στὸ μεγάλο σουλτάνο μας. Αὐτὸς καλύτερα ἀπ᾽ ὁποιονδήποτε ἄλλον θὰ καταλάβει τὴ μεγάλη σημασία αὐτοῦ τοῦ θέματος καὶ θὰ δώσει τὶς ἀπαραίτητες διαταγές.

Τὰ κανόνια βροντοῦσαν ἐξακολουθητικὰ τὄνα κατόπι στ᾽ ἄλλο. Ὁ χρονικογράφος ἄκουγε σιωπηλός.

—Τί; ἔκανε ξαφνικὰ ὁ Σιρὶ Σελίμ. Σᾶς φαίνεται αὐτὸ ἀποκρουστικὸ γιὰ ἕνα αὐτοκρατορικὸ στρατὸ μήπως;

—Ὄχι, εἶπε τρομαγμένος ὁ χρονικογράφος. Δὲν εἶπα τέτιο πράγμα.

—Ἕνας μεγάλος καὶ σύγχρονος στρατὸς ὅπως ὁ δικός μας εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κατέχει ὅλα τὰ μέσα τοῦ σημερινοῦ πολέμου, ἀπ᾽ τὶς καμῆλες ποὺ μεταφέρουν τὸ μπροῦτζο τῶν κανονιῶν μέχρι τὰ ποντίκια καὶ τοὺς ψύλλους.

—Ἔτσι εἶναι Σιρὶ Σελίμ, εἶπε ὁ χρονικογράφος.

—Ἐσεῖς λέτε «ἔτσι εἶναι Σιρὶ Σελίμ», ἀλλὰ εἶμαι σίγουρος πὼς στὸ χρονικό σας δὲ θ᾽ ἀναφέρετε ποτὲ τὰ ποντίκια! οὔρλιαξε μ᾽ ὅση φωνὴ εἶχε ὁ Σιρὶ Σελὶμ κι ἀπομακρύνθηκε ἀπότομα μὲ μεγάλα βήματα. Ἔπειτα, γύρισε τὸ κεφάλι του καὶ φώναξε ἀπὸ μακρυά: «Ξέρετε τί θὰ τὰ κάνω ἐγὼ τὰ μουχλιασμένα χαρτιὰ τοῦ χρονικοῦ σας;...» Κι ὁ Σιρὶ Σαλὶμ ξεστόμισε δυὸ τρεῖς λέξεις πολὺ βαριὲς κι ἄσεμνες γιὰ τ᾽ ἀσυνήθιστα αὐτιὰ ἑνὸς ἱστορικοῦ. Ὁ Μεβλὰ Τσελεμπὴ ξεμάκρυνε τρομαγμένος, παίρνοντας τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση ἀπὸ κείνη ποὖχε πάρει ὁ γιατρός.

Στὸ μεταξὺ στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχιστράτηγου, ἡ συνέλευση μόλις εἶχε ἀρχίσει. Οἱ σαντζάκμπεϊλερὲ ἄρχισαν νὰ δίνουν μὲ τὴ σειρὰ ἀναφορὰ γιὰ τὴν κατάσταση τῶν στρατευμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοντσας

—Ἄϊ! ἔκανε ξαφνικὰ ὁ γερο Ταβτζὰ σπάζοντας τὴ σιωπὴ ποὺ ἀκολούθησε τὸ τέλος κάποιας ὁμιλίας. Πονᾶνε τὰ πόδια μου... Θέλησε νὰ πεῖ κάτι ἀκόμα, μὰ σταμάτησε τὴ φράση του στὴ μέση.

Ἡ σιωπὴ ἔγινε πιὸ βαθιά. Τὰ μάτια ὅλων γλύστρισαν λοξὰ πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ πασᾶ. Σὲ ὅλους εἶταν γνωστὸ πὼς ὁ Ταβτζὰ ὑπόφερε ἀπὸ ρευματικὰ καὶ τὰ βογγητά του σήμαιναν ὅτι τὰ κοντὰ καὶ στραβὰ πόδια τοῦ βετεράνου πολεμιστῆ προαισθάνονταν τὴ βροχή. «Ἄϊ, πονᾶνε τὰ πόδια μου, θἄχουμε βροχή». Τούτη ἡ φράση ποὺ ἑκατοντάδες φορὲς τὴν εἶχε πεῖ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ σὰν ἄλλαζε ὁ καιρός, τώρα ἀκούστηκε περίεργα καὶ θλιβερά.

Τὰ μάτια τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ ἀγρίεψαν.

—Μιλεῖστε! φώναξε. Τί μαρμαρώσατε;

Ὁ μουφτῆς πῆρε τὸ λόγο. Ἄρχισε νὰ λέει γιὰ τοὺς σκοτωμένους καὶ γιὰ τὶς ψυχές τους ποὺ τώρα ἔπιναν τὸ σερμπέτι τῶν μαρτύρων στοὺς κήπους τοῦ παράδεισου.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς δὲν ἔδινε καθόλου προσοχὴ σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ μουφτῆς. Μὲ τὰ μάτια ν' ἀστράφτουν ἀπὸ θυμὸ κοίταζε διαδοχικὰ τὰ πρόσωπα τῶν μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Εἶχε προσέξει πὼς τώρα τελευταῖα ὅλοι τους ἀποτραβοῦσαν τὸ βλέμμα τους μόλις αὐτὸ συναντιότανε μὲ τὸ δικό του. Καταλάβαινε πὼς αὐτὸ τ' ἀποτράβηγμα τῶν ματιῶν εἶτανε τὸ πρῶτο κι ἀλάθητο σημάδι γιὰ τὸ χωρισμὸ τῆς δικιᾶς τους μοίρας ἀπ' τὴ δική του. Νά τώρα, κάθονταν μὲ τὴ σειρὰ μπροστά του ὁ Ταβτζά, ὁ Καρὰ Μουκμπίλ, ὁ ἀλλαϊμπές, ὁ Κουρντσιστζί, ὁ γενικὸς ἔφορας, ὁ Ταχανκά, ὁ μουφτῆς, ὁ Σαρουτζά, ὁ Καουρί κι οἱ ἄλλοι σαντζάκμπεϊλερέ, ὅλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους καὶ τοῦ στρατοῦ. Θυμόταν κείνη τὴν ἀνοιξιάτικη μέρα, τότε ποὺ διάβασε προσεχτικὰ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν κατάλογο ποὺ τοῦ παρουσίασε ὁ μεγάλος βεζύρης μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ ἐπιτελείου του. Μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἤξερε προσωπικά, ἄλλους τοὺς εἶχε μόνο ἀκουστά, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι τοῦ εἶταν ἄγνωστοι. Οἱ βιογραφίες ὅλων εἶταν πλούσιες σ' ἐκστρατεῖες, ἄγριους κι αἱματηροὺς πολέμους, μακριὲς πολιορκίες, τραυματισμούς, ἀνεβοκατεβάσματα τῆς καριέρας, ὀνόματα κάστρων ποὺ κυριεύτηκαν μ' ἐπίθεση ἢ πανουργία, ὀνόματα νικημένων ἐχθρῶν, καταχτημένες περιοχὲς ποὺ δὲ φύτρωνε πιὰ χορτάρι. Εἶχε σκεφτεῖ τότε μὲ χαρὰ πὼς οἱ συνεργάτες ποὺ τοὖδωσαν εἶτανε ἰσχυροὶ κι ὅτι θὰ συνεργάζονται πολὺ καλὰ μεταξύ τους. Κι αὐτὴ ἡ ἴδια ἐντύπωση τοῦ δημιουργήθηκε καὶ τότε ποὺ τοὺς γνώρισε ἕναν ἕναν στὶς πρῶτες συνελεύσεις, στὶς παραμονὲς τῆς ἐκστρατείας. Καὶ νὰ ποὺ τώρα εἶχε φτάσει ἡ στιγμὴ ποὺ τὰ μάτια τους ἀπόφευ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

γαν τὰ δικά του. Ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται γι' αὐτοὺς κάτι σὰν μῖσος. Αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία θὰ τέλειωνε κι ὅποιο κι ἂν εἶταν τ' ἀποτέλεσμα, αὐτοὶ θὰ ἐξακολουθήσουν τὴν καριέρα τους. Αὔριο, θὰ ξεκινοῦσαν ἴσως γιὰ μιὰ νέα πορεία, θἄστηναν πάλι τὶς σκηνές τους μπρὸς ἀπ' τ' ἄγνωστα κάστρα, θ' ἀνέβαιναν, θὰ κατέβαιναν καὶ πάλι θὰ ἀνέβαινα τὴ σκάλα τῆς πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Αὐτὸς ὅμως ὄχι. Ὁ δρόμος του τέλειωνε κάτω ἀπ' τὰ τείχη αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ κάστρου. Αὐτὸς ἢ θ' ἀνέβαινε ψηλότερα ἢ θὰ γκρεμιζόταν. Τὄξεραν κι αὐτοί τους τόσο καλὰ ὅσο κι αὐτός, γι' αὐτὸ τὰ βλέμματα τους στρέφονταν στὶς γωνιὲς τῆς σκηνῆς, ὅσο πιὸ μακρυὰ γίνονταν ἀπ' τὸ δικό του. Νά ποιά εἶτανε ἡ αἰτία ποὖπεσε τούτη ἡ βαθιὰ σιωπὴ ὅταν τὰ πόδια τοῦ γερο Ταβτζὰ (στὸν Τουρσοὺν πασᾶ εἶχαν φανεῖ φρικιαστικὰ κοντά) προαιστάνθηκαν τὴ βροχή. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τοῦ φάνηκε πὼς τὴν ἐπιθυμοῦσαν κι οἱ ἴδιοι τὴ βροχή. Εἶχε τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ «ἀνία τοῦ πολέμου» εἶχε εἰσχωρήσει ὥσμε τὸ μεδούλι τους ἔτσι ὅπως μπαίνει ὕπουλα ἡ ὑγρασία. Τοῦ φάνηκε πὼς ἤθελαν νὰ γυρίσουν τὸ γρηγορότερο στὰ χαρέμια τους.

Στὴν πραγματικότητα εἶτανε κουρασμένοι κι εἴχανε χάσει κάθε ἐλπίδα. Περίμεναν ἀνυπόμονοι τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Περίμεναν τὴ βροχή. Τὸ αἰσθάνονταν πὼς αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶτανε πιὰ χαμένος κι ὅτι ὁ πασᾶς γίνονταν μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ πιὸ ἐπικίνδυνος. Τώρα μποροῦσε νὰ παρασύρει στὸ βάραθρο κι αὐτούς μαζί του.

Ὅλα ἄρχισαν νὰ ξεκαθαρίζουν στὸ μυαλὸ τοῦ πασᾶ. Κατάλαβε πὼς ἤθελαν νὰ χωρίσουν τὶς εὐθύνες τους ἀπ' αὐτόν. Ἤθελαν νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν μόνο του. Ἀλλ' αὐτὸς εἶταν ἀκόμα ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ ἀποχωριστοῦν ἀπ' αὐτόν. Θὰ τοὺς ἔδειχνε τί μποροῦσε νὰ κάνει ἕνας ἀπελπισμένος ἀρχιστράτηγος. Περίμεναν τὴ βροχή, κοίταζαν μὲ θαυμασμὸ τ' ἄσχημα στραβὰ πόδια τοῦ Ταβτζὰ ποὺ τὴν εἶχαν προαισταν θεῖ. Τὰ μπαμπέσικα αὐτιά τους περίμεναν ν' ἀκούσουν τὸ χτύπημα τῶν ταμπούρλων τῆς βροχῆς. Πολὺ καλά! Θὰ εἰσάκουγε τὴν ἐπιθυμία τους! Θὰ τοὺς ἔδινε βροχή. Θὰ τοὺς μούσκευε στὴ βροχή! Μόνο ποὺ αὐτὴ θἆτανε μιὰ διαφορετικὴ βροχή!

Ἔξω ἀκούστηκε τὸ μεγάλο ταμποῦρλο γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ταμπόρ. Ὁ ἀσταμάτητος χτύπος του σκορπίζονταν κατὰ κύματα καὶ γέμιζε τὸν ἀέρα.

Κάποτε τέλειωσε κι ὁ τελευταῖος ὁμιλητής. Τὸ βλέμμα τοῦ Τουρσοὺν πασᾶ πλανήθηκε πάνω στὰ σκοτεινά τους πρόσωπα. Μίλησε σύντομα γιὰ τὴν ἐπίθεση ποὺ θἄρχιζε σὲ λίγο. Εἶπε πὼς ὅλα τὰ στρατεύματα θἄπρεπε νὰ ριχτοῦν στὴν ἐπίθεση τόνα πίσω ἀπ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τ' ἄλλο δίχως σταματημό. Εἶπε ἔπειτα μὲ τραχιὰ φωνὴ πὼς κανένας δὲν θἄπρεπε νὰ σκεφτεῖ πὼς οἱ βροχὲς θἄβαζαν τέλος στὶς ἐπιθέσεις. Ὁ πασᾶς ἤξερε πὼς μὲ τὴν πρώτη κιόλας βροχὴ ὅλα θἄχανε τελειώσει, ὅμως ἤθελε νὰ βασανίσει τὶς ψυχές τους. Τελικὰ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, σηκώνοντας τὸ κεφάλι εἶπε:

—Σήμερα, ἐγὼ θἆμαι ὁ ἐπικεφαλῆς στὴ μάχη.

Μιὰ βαθιὰ καὶ μακριὰ σιωπὴ ἀκολούθησε τὰ λόγια του. Καταλάβαιναν καλὰ τί σήμαινε αὐτὴ ἡ τελευταία φράση. Σήμαινε πὼς ὅλοι, δίχως ἐξαίρεση, ἀπ' τὸ μουφτὴ μέχρι τὸν ἀρχιτέκτονα Καουρί, θἄπρεπε νὰ πάρουν μέρος στὴ μάχη. Στὸ πρόσωπο τοῦ γερο Ταβτζᾶ φάνηκε ἕνα χαμόγελο.

—Ν' ἀναγγελθεῖ στὰ στρατεύματα ὅτι τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου θὰ πάρουν μέρος στὴ μάχη! εἶπε ὁ πασᾶς καὶ σηκώθηκε.

Αὐτοὶ βγῆκαν ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο, σκύβοντας στὴν εἴσοδο τὸ κεφάλι.

Τὸ μεγάλο ταμποῦρλο γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν στρατευμάτων εἶχε σταματήσει νὰ χτυπάει. Ἕνας ἀπ' τοὺς σεΐζηδες τοῦ ἀρχιστράτηγου ἔφερνε τ' ἄσπρο του ἄλογο. Οἱ ἱπποκόμοι τῶν μελῶν τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου ποὺ στὴ διάρκεια τῆς συνέλευσης σιγῄτοῦσαν ἤρεμα ξαπλωμένοι πάνω στὸ χορτάρι, μόλις κατάλαβαν πὼς τέλειωσε ἡ συνέλευση σηκώθηκαν ἀμέσως ὄρθιοι καὶ περίμεναν σιωπηλὰ τοὺς κυρίους τους.

Στὸ μεταξὺ εἴχανε συγκεντρωθεῖ ὅλα τὰ τάγματα. Ἡ τεράστια κοιλάδα ἀπ' τὴ μιὰ ὥς τὴν ἄλλη ἄκρη της μαύριζε ἀπ' τὴ μυρμηγκιὰ τῶν στρατιῶν. Ποτὲ ὥς τότε ἕνας τόσο μεγάλος ἀριθμὸς στρατιωτῶν δὲν εἶχε παραταχθεῖ ἔτσι ἕτοιμος γιὰ τὴν ἐπίθεση. Ὁ ζεστὸς ἀέρας ἀνεμίζοντας τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος ἀπ' τὶς σημαῖες ξαναέφτιαχνε παιχνιδίζοντας ἐκεῖνες τὶς παλιὲς εἰκόνες ποὔχανε ἐμπνεύσει ὥς τότε τοὺς ποιητὲς καὶ τοὺς χρονικογράφους.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς βγῆκε ἀπ' τὴ σκηνή του. Σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ εἶδε τὰ σύννεφα ποὺ κινοῦνταν ἄταχτα στὸν οὐρανό. Εἶταν βαριὰ καὶ χαμηλά. Ἀνέβηκε στ' ἄλογο καὶ περιτριγυρισμένος ἀπ' τοὺς βοηθοὺς καὶ τοὺς ἱπποκόμους του, πῆγε στὸ μέρος ἀπ' ὅπου συνήθως ἔβλεπε τὴ μάχη. Μόλις ἔφτασε ἐκεῖ, ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐπιτεθοῦν. Τὸ βροντερὸ ἀσταμάτητο χτύπημα τῶν ταμπούρλων γέμισε ἀμέσως γῆ κι οὐρανό. Τὰ κουρασμένα του μάτια ἀκολούθησαν ἀδιάφορα τὴν πρώτη ὁρμητικὴ ἐπίθεση τῶν ἄτακτων ἐθελοντικῶν στρατευμάτων, ἔπειτα τὴ δεύτερη κι ὕστερα τὰ διαδοχικὰ κύματα τῶν ἀζάπων. Ὅλα γίνοταν ὅπως πάντα, μόνο ποὺ τὰ τάγμα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τα ποὺ ἔπαιρναν μέρος στὴν ἐπίθεση εἴτανε περισσότερα ἀπ᾽ τὶς ἄλλες φορές. Τὰ τάγματα κάποτε ἔφτασαν στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου κι ἀπ᾽ τὴ γιγάντια μάζα τῶν στρατιωτῶν σηκώθηκαν ψηλὰ ἑκατοντάδες σκάλες σὰν ἑκατοντάδες ξύλινα πλοκάμια, ποὺ σὰν χαυνωμένα στηρίχτηκαν ἀργὰ πάνω στὰ τείχη. Ἔπειτα ἡ θάλασσα τῶν ἀζάπων σχίστηκε ἀπ᾽ τοὺς ὁρμητικοὺς χείμαρους τῶν ἐσκυντζίνων ποὺ ὅπως πάντα, ρίχτηκαν στὴν πιὸ ἀπόκρημνη μετὰ τῶν τειχῶν. Κι ὕστερα, ὅλα πῆραν τὴ συνηθισμένη τους ὄψη κι ἡ σκέψη πὼς ὅλα ἐπαναλαμβάνονταν σὰν τὶς ἄλλες φορές, προξένησε στὸν πασᾶ μιὰ ἔντονη θλίψη. Ἔδωσε μιὰ νέα διαταγή. Ὕστερα μιὰ ἄλλη. Τὰ ἐπίλεκτα τάγματα τῶν δαλκελέτσων ρίχτηκαν μπροστὰ μ᾽ ἐνθουσιώδικες κραυγές. Ὁ βοηθὸς ποὺ πῆγε ν᾽ ἀνακοινώσει τὴν πρώτη διαταγή, γύρισε. Ὕστερα γύρισε κι ὁ δεύτερος. Τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ στρατεύματα τῶν γενίτσαρων κινήθηκαν ἀργὰ καὶ βαριὰ πρὸς τὰ τείχη κουνώντας πάνω ἀπ᾽ τὰ κεφάλια τους ἕνα ὁλόκληρο οὐρανὸ ἀπ᾽ ἀστέρια καὶ μισοφέγγαρα, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, ἀφοῦ πῆρε ἀπ᾽ τὰ χέρια τοῦ σεΐζη του τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ γιαταγάνι, μαστίγωσε τ᾽ ἄλογο καὶ προχώρησε πρὸς τὸ κάστρο ἀκολουθούμενος ἀπ᾽ τοὺς βοηθούς του, τοὺς φρουρούς του καὶ μιὰ μεγάλη ὁμάδα τζευπελοὺ στρατιωτῶν.

Καταλάβαινε πὼς τὸ ἐλαφριὸ κάλπασμα τ᾽ ἀλόγου του (ὁ βροντερὸς ἀσταμάτητος χτύπος τῶν ταμπούρλων δὲν τὸν ἄφηνε ν᾽ ἀκούσει τὸ θόρυβο τῶν ὁπλῶν) μίκραινε κάθε στιγμὴ τὴν ἀπόσταση ποὺ τὸν χώριζε ἀπ᾽ τὰ τείχη. Δὲν αἰσθάνονταν κανένα φόβο. Μόνο τὸ στόμα του εἴτανε στεγνὸ καὶ πικρό.

Τώρα ὁλοένα καὶ πιὸ γρήγορα πλησίαζε στὰ τείχη τοῦ κάστρου. Ὅσο πλησίαζε τόσο μεγαλύτερο γινόταν τὸ ὕψος τους καὶ τόσο πιὸ τρομαχτικὰ φαίνονταν τὰ ρήγματα ποὺ εἶχαν ἀνοίξει τὰ κανόνια. Οἱ ἐπάλξεις ποὺ ἐξεῖχαν σὰν δόντια θεριοῦ, εἶχαν ἀρχίσει νὰ μασᾶνε τὰ σώματα τῶν στρατιωτῶν του. Κειπάνω, ἀνάμεσα σὲ κεῖνα τ᾽ ἄσπλαχνα δόντια εἶχε σφηνωθεῖ καὶ πολεμοῦσε καταματωμένο τὸ πεπρωμένο του.

Τὸ κάστρο πλησίαζε. Εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὄβλεπε ἀπὸ τόσο κοντά. Νὰ τὰ μαῦρα πέπλα τῆς πίσσας π᾽ ἀνέμιζαν μπρὸς στὰ μάτια του! Αὐτὰ τὰ πέπλα ἀπὸ πίσσα σκέπαζαν μεγάλα κομμάτια ἀπ᾽ τὰ τείχη, κομμάτια ἀπ᾽ τὶς πέτρες, ἀλλὰ δὲν κατάφερναν νὰ καλύψουν ὁλόκληρο τὸν κορμό του. Τὴν ἄνοιξη, ὅταν πορεύονταν ἐνάντιά του, τὸ ὀνειρεύτηκε Τοὖχε ἐμφανιστεῖ σὰ γυναῖκα, ἴσως γιὰ τὸ λόγο ὅτι κείνη τὴ ἐποχὴ εἶχε διαβάσει πολλὰ παλιὰ χρονικὰ γιὰ πόλεμους. ποὺ οἱ χρονικογράφοι, θέλοντας νὰ παρου-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

σιάσουν πιὸ ἔντονη τὴ λαχτάρα τῶν δοξασμένων ἀρχηγῶν γιὰ τὸ κούρσεμα τῶν κάστρων, εἴχανε χρησιμοποιήσει περιγράφοντάς τα παρομοιώσεις ποὺ ταίριαζαν σὲ γυναῖκες. Ἔτσι, αὐτὸ τὸ κάστρο εἶχε μπεῖ στ' ὄνειρό του σὰν μιὰ γυναίκα. Τὴν εἶχε ἁρπάξει καὶ πάλευε μαζί της μουσκεμένος στὸν ἱδρῶτα, μὰ κείνη δὲν τοῦ παραδινότανε. Τὰ τείχη, οἱ πύργοι - μέλη της, οἱ πόρτες - μάτια της, τὸν παίδευαν, τοῦ γλυστροῦσαν ἀπ' τὰ χέρια, τὸν πίεζαν καὶ τοὔκοβαν τὴν ἀνάσα. Ἔμοιαζε σὰν τζίνι, φάντασμα, ἔτσι ποὺ μεταμορφωνότανε.

Οἱ δυνατὲς ἐνθουσιώδικες φωνὲς δεκάδων χιλιάδων στρατιωτῶν ποὺ χαιρέτησαν τὸν ἐρχομό του στὰ τείχη, τὸν ἔβγαλαν ἀπ' τὴ νάρκη του. Περιτριγυρισμένος ἀπ' τοὺς φρουροὺς καὶ τοὺς τζεμπελοὺ στρατιῶτες, χώνονταν ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ μές τοὺς ἐπιτιθέμενους. Τώρα τὰ τείχη εἶτανε πάρα πολὺ κοντά. Οἱ μαῦρες κουρτίνες τῆς πίσσας ἀνέμιζαν πένθιμα. Ἑκατοντάδες γενίτσαροι, σπαχῆδες, ἄζαπες, ἐθελοντές, ἐσκυντζίνοι, δαλκελέτσοι καὶ μουσουλμάνοι στρατιῶτες, σκαρφάλωναν μανιασμένα στὶς σκάλες ποὺ εἶχαν ἀρχίσει κιόλας νὰ καίγονται.

—Γιασασίν! Ζήτω! φώναξ' αὐτός. Ἐμπρός!

Ἡ φωνή του δὲν ἀκούστηκε, μὰ ὅλοι εἶδαν τὸ κούνημα τοῦ χεριοῦ του καὶ μπρὸς στὶς ἑκατοντάδες σκάλες ἄρχισε μιὰ πραγματικὴ μάχη ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες ποιός θ' ἀνέβει πρῶτος στὶς ἐπάλξεις. Τὄξεραν καλὰ πὼς πάνω σ' αὐτὲς τὶς μισοκαμένες σκάλες ἄρχιζε ἡ καριέρα τους. Ἐκεῖ ἄρχιζαν οἱ βαθμοί, τὰ πλούτη, τὰ χαρέμια!

Τὸ πάθος τοῦ πολέμου πλημμύρισε τώρα τὸν Τουρσοὺν πασᾶ, μεθώντας τον. Τὰ ταμποῦρλα, οἱ σημαῖες, οἱ κραυγὲς, τὰ ρόπαλα, ἡ μυρουδιὰ τῆς νάφτας, ἡ πίσσα, οἱ σκάλες ποὺ καίγονταν, ἡ πυκνὴ σκόνη, οἱ ἐνθουσιώδικες φωνές, τὸ αἷμα, τὰ οὐρλιαχτά, ὅλ' αὐτὴ ἡ ματωμένη καὶ καπνισμένη ἀντάρα τὸν τύλιξε ἀπὸ παντοῦ θολώνοντας τὸ μυαλό του σὰ νἄχε πιεῖ δυνατὸ πιοτί. Ἔτρεξε καλπάζοντας παράλληλα στὰ τείχη, ξυστὰ δίπλα τους, ἀκολουθούμενος βῆμα πρὸς βῆμα ἀπ' τοὺς βοηθοὺς καὶ τοὺς φρουρούς του. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου ποὺ φαίνεται τὸν ἀναγνώρισαν, ἔριξαν ἀπὸ πάνω ἕνα σύννεφο ἀπὸ βέλη κι ἕνα πλῆθος ἀπὸ φλεγόμενα ἀστέρια ποὺ ἔπεσαν γύρω τους σφυρίζοντας τρομαχτικά. Οἱ φρουροί του ἔφτιαξαν ἕνα τεῖχος μὲ τὶς ἀσπίδες ξεσκεπάζοντας τὰ δικά τους κορμιά. Στὸ λαιμὸ ἑνὸς βοηθοῦ ποὺ κάλπαζε δίπλα του, ἔτρεχε ἕνα ρυάκι αἷμα ποὺ ὁλοένα πλάταινε. Αὐτὸς ἔτρεχε. Οἱ στρατιῶτες κραύγαζαν μ' ἐνθουσιασμὸ ἐπευφημώντας τὸν προφήτη, τὸν σουλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τάνο κι αὐτόν. Σπρώχνοταν δίπλα στὶς σκάλες, ἀνέβαιναν ὁλοένα γιὰ νὰ φτάσουν τὸ γρηγορότερο κεῖ πάνω, στὶς ἐπάλξεις. Καθὼς ἀνέβαιναν, ἀσπίδες, γιαταγάνια, καὶ μερικὲς φορὲς κομματιασμένα μέλη ἔπεφταν ἀπὸ πάνω σὰν οἱ ἴδιοι οἱ στρατιῶτες νὰ τἄριχναν γιὰ νὰ ξαλαφρύνουν.

Τὰ τείχη ξαφνικὰ ἄρχισαν νὰ γυρίζουν, οἱ πύργοι χύμησαν τρομαχτικοὶ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, τὰ πένθιμα πέπλα τῆς πίσσας μὲ τὶς κόκκινες δαντέλες ἀπὸ αἷμα κυμάτισαν ἀγριεμένα σὰν ἀπὸ καταιγίδα καὶ τοῦ φάνηκε πὼς θέλησαν νὰ τὸν τυλίξουν. Ἔπεσε. Ὁ οὐρανὸς ξαφνικὰ σκοτείνιασε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του. Δὲν εἴταν ὅμως γιατὶ πληγώθηκε. Εἴταν οἱ φρουροί του ποὺ τὸν σκέπασαν ἀμέσως μὲ τὶς ἀσπίδες.

Κάποιος ἄφησε μιὰ κραυγή.

—Ὁ πασᾶς σκοτώθηκε!

Ἕνας ἀπ' τοὺς βοηθούς του, ἐκεῖνος μὲ τὸ ματωμένο λαιμό, ἔσκυψε πάνω του.

—Σηκῶστε με, εἶπε ὁ Τουρσοὺν πασᾶς, δὲν πληγώθηκα πουθενά.

—Σκοτώθηκε τ' ἄλογο! φώναξε ὁ ἄλλος βοηθός.

Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς σηκώθηκε ὄρθιος. Χωρὶς ἄλογο εἴταν σὰ νἄχε πέσει σὲ λάκκο.

—Ὁ πασᾶς σκοτώθηκε! συνέχισε νὰ οὐρλιάζει ἐκείνη ἡ ἴδια φωνή.

Αὐτὸς πήδησε πάνω στ' ἄλογο ποὺ τοὔδωσε ὁ βοηθός του καὶ προχώρησε μπροστά. Οἱ φρουροὶ τὸν ἀκολούθησαν.

—Πασᾶ! Ἀπομακρυνθεῖτε ἀπ' τὰ τείχη! φώναξε ὁ βοηθός. Σᾶς ἀναγνώρισαν!

Ὁ βοηθὸς ἐννοοῦσε τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Πραγματικὰ τὰ βέλη τους πύκνωσαν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ὅμως δὲν ξεμάκρυνε. Κάλπασε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ δίπλα στὰ τείχη, ποὺ ἡ θάλασσα τῶν στρατιωτῶν λουσμένη μὲ ἱδρῶτα κι αἷμα ἔκανε τεράστιες προσπάθειες νὰ σκαρφαλώσει ὥσμε τὶς ἐπάλξεις, ἐκεῖ ποὺ οἱ ὑπερασπιστές, ἀνάμεσα σ' ἀτμοὺς πίσσας καὶ νάφθας, ἄπιαστοι καὶ θαμποὶ σὰν δαιμόνια, κάνανε τ' ἀδύνατα δυνατὰ νὰ ἐμποδίσουν ἐτούτη τὴ γιγάντια ἀνθρώπινη μάζα ν' ἀνεβεῖ. Τὴν χτυποῦσαν ἀλύπητα, τὴν ἔκαιγαν καὶ τὴν ἔκαναν στάχτη, τῆς ἔκοβαν εκατοντάδες χέρια καὶ πόδια, ἀλλ' αὐτὴ πάλι σπρωχόταν μπροστά, γλυστροῦσε πάνω στὸ ἴδιο τὸ αἷμα της, ἁρπαζόταν ἀπ' τὶς πέτρες μὲ νύχια καὶ δόντια σὰ νὰ γεννοῦσε στὴ στιγμὴ ἑκατοντάδες καινούρια πόδια καὶ χέρια ποὺ δὲν γύρευαν τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ ν' ἀνέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

βουν, ν' ἀνέβουν!

Αὐτὸς ὁ ἐφιάλτης κράτησε μέχρι τὸ σούρουπο. Τότε χτύπησαν τὰ τύμπανα γιὰ τὴν ὑποχώρηση. Ἐνῶ τ' ἀναρίθμητα τάγματα γέμισαν πάλι τὸ ἄδειο στρατόπεδο, ὁ Τουρσοὺν πασᾶς περίμενε στὴ σκηνή του μὲ μεγάλη ἀνυπομονησία τὴν ἀναφορὰ γιὰ τὶς ἀπώλειες. Αὐτὴ ἡ μάχη, μόλο ποὺ δὲν τοὖχε δώσει τὴ νίκη, δὲν μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἥττα. Ποτὲ ὥς τώρα ἕνας τόσος μεγάλος ἀριθμὸς στρατιωτῶν δὲ εἶχε ἀνεβεῖ στὰ τείχη. Ἀπ' τοὺς στρατιῶτες ποὺ σκαρφάλωναν πάνω στὰ τείχη, συνήθως ἕνα μικρὸ μόνο μέρος κατέβαινε πάλι, μὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμεναν πάνω τους πουλοῦσαν πολὺ ἀκριβὰ τὴ ζωή τους. Ἔτσι στὴ σημερινὴ ἐπίθεση πρέπει νὰ σκοτώθηκαν ἀρκετοὶ κι ἀπ' τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου. Ἡ δίψα εἶχε ἀρχίσει νὰ φέρνει ἀποτελέσματα. Τοῦ χρειαζόταν μερικὲς τέτιες μάχες ἀκόμα γιὰ νὰ πάψουν οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ κάστρου, θερισμένοι ἀπ' τὸ θάνατο καὶ βασανισμένοι ἀπ' τὴ δίψα, ν' ἀμύνονται. Τοῦ χρειαζόταν ἐπίσης λίγες μέρες ξηρασίας. Μόνο λίγες. Ἀλλὰ βαθιὰ μέσα του ἤξερε πὼς λίγες μέρες ξηρασίας δὲ θἆταν ἀρκετές. Κουρασμένος ἀπὸ τοῦτες τὶς ἀντιφατικὲς σκέψεις, ἀφηνότανε μερικὲς φορὲς νὰ κάνει ὄνειρα ποὺ δὲν εἶχανε πιὰ κανένα νόημα. Σκεφτόταν πόσο καλύτερα θἆτανε ἂν μετὰ τὸ Σεπτέμβρη δὲν ἀκολουθοῦσαν ὁ Ὀκτώβρης κι ὁ Νοέμβρης, ἀλλ' ὁ Ἰούλης κι ὁ Αὔγουστος. Καὶ τὸ σκεφτόταν τόσο ἐπίμονα ποὺ μερικὲς φορὲς νόμιζε πὼς ἴσως εἶτανε δυνατὸ νὰ γίνει. Ἔλπιζε πὼς ἕνας ξαφνικὸς καὶ τρελὸς ἄνεμος θὰ μπέρδευε τοὺς μῆνες καὶ τὶς ἐποχὲς τοῦ χρόνου ὅπως ὁ φθινοπωριάτικος ἄνεμος παρασέρνει μπλέκοντας τὰ ξεραμένα φύλλα. Κάπου κάπου νόμιζε πὼς εἶχε περάσει πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε ποὺ ξεκίνησε γι' αὐτὸν τὸν πόλεμο. Τόσος πολὺς ποὺ εἶχε ξεχάσει ἐπιθυμίες καὶ πόθους, σχέδια καὶ προβλέψεις γιὰ νίκες καὶ ἧττες. Κι αὐτὸ τὸ αἰσθάνονταν περισσότερο ὅταν στεκόταν στὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς του κι ἀγνάντευε τὸ μεγάλο στρατόπεδο. Τὸ βλέμμα του χανότανε μέσα στὴν ἐρημιὰ τῆς νύχτα καὶ τὰ γεγονότα ἔχαναν τὴ συνέχεια καὶ τὴ σύνδεσή τους. Τότε ὅλα εἶτανε δυνατὰ καὶ μαζὶ — τί περίεργο! ἀδύνατα. Μὰ τὸ πρωὶ ξανάρχιζαν ὅλα. Οἱ μέρες, τὰ γεγονότα καὶ τὰ πράγματα ἔπαιρναν τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τους καὶ νὰ ποὺ εἶτανε ἐνάντιά του.

Οἱ ὑπασπιστές τοὖφεραν τὶς πρῶτες πληροφορίες: τριακόσιοι ὀγδόντα νεκροὶ ἀξιωματικοί, μικρῶν καὶ μεγάλων βαθμῶν. Ὁ ἀριθμός τῶν σκοτωμένων στρατιωτῶν δὲν εἶτανε ἀκόμα γνωστός. Ρώτησε γιὰ τὰ μέλη τοῦ πολεμικοῦ συμβούλιου. Κανένας τους δὲν εἶχε σκοτωθεῖ. Ἡ σκέψη ὅτι αὐτοὶ πάσχιζα νὰ σώσουν τὸ τομάρι τους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

τοὔριξε πάλι τὸ ἠθικό. Ἤξερε πὼς στὸν πόλεμο, ὅταν οἱ ἄντρες ἀρχίζουν νὰ μετρᾶνε τὴ ζωή τους, σήμαινε πὼς δὲν ἔλπιζαν πιὰ νὰ νικήσουν.

Μὰ θὰ τοὺς ἔδειχνε αὐτὸς τὶς ἑπόμενες μέρες πῶς νὰ φροντίζουν γιὰ τὴ ζωή τους. Φτάνει νὰ μὴν ἔβρεχε σύντομα. Ἕνα μόνο πράγμα τώρα τὸν φόβιζε, τὰ τύμπανα τῆς βροχῆς. Ὁ χτύπος τους, ποὺ ἐδῶ κι ἀρκετοὺς μῆνες δὲν εἶχε ἀκουστεῖ καθόλου, μποροῦσε ξαφνικὰ ν' ἀντηχήσει ἀναγγέλνοντας πὼς ὅλα πιὰ εἶχαν τελειώσει.

Ὁ Σιρὶ Σελὶμ ἔστειλε μιὰ σύντομη ἀναφορά. Εἶχε ἀνοίξει τέσσερα πτώματα Ἀλβανῶν ποὺ στὴ διάρκεια τῆς συμπλοκῆς εἶχαν πέσει κάτω ἀπ' τὸ κάστρο κι εἶχε διαπιστώσει πὼς ἡ δίψα τους εἶταν μεγαλύτερη ἀπ' τὶς ἄλλες φορές, μὰ δὲν εἶχε δεῖ κανένα σημάδι ἀρρώστειας. Δὲν ἔπιναν φαίνεται μολυσμένο νερό.

Μήτε ἀργότερα ἔφτασε καμιὰ ἀναφορὰ γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκοτωμένων στρατιωτῶν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ φρουρὲς καὶ νᾶναι σ' ἑτοιμότητα γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο μερικὰ τάγματα. Ἡ νύχτα πλησίαζε κι ὁ Σκεντέρμπεης μποροῦσε νὰ τοὺς ἐπιτεθεῖ. Αὐτὴ εἶτανε ἡ εὐνοϊκότερη στιγμή γι' αὐτόν.

Καθὼς ἔκανε ν' ἀκουμπήσει γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ, ἡ ματιά του σταμάτησε πάνω στὸ μπράτσο του ποὺ εἶταν λερωμένο μὲ χῶμα καὶ ποὺ μέχρι ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν τὄχε προσέξει. Κοίταξε ἔκπληκτος γιὰ πολὺ ὥρα ἐκείνη τὴ λάσπη. Ὁ βοηθὸς ποὺ μπῆκε στὴ σκηνή, τὸν βρῆκε μὲ τὸ βλέμμα καρφωμένο πάνω στὸ μπράτσο του.

—Σᾶς ζητῶ συγγνώμη πασᾶ μου, εἶπε καὶ σκέφτηκε πὼς θὰ τοὔβαζε τὶς φωνὲς ποὺ δὲν τὸν ξεσκόνισε. Τώρα μόλις τὸ ἀντιλήφτηκα. Φαίνεται πὼς ὅταν πέσατε...

Ἀλλὰ ὁ Τουρσοὺν πασᾶς κάτι ἄλλο σκεφτόταν. Σκεφτόταν πὼς ὁλοῦθε σ' ὅλο τὸν κόσμο, τὸ χῶμα εἶναι ἴδιο κι ἀλλάζουν μόνο τὰ πράγματα ποὺ μεγαλώνουν σ' αὐτό. Τὰ μάτια του φαίνονταν κουρασμένα κι ὁ βοηθὸς χαμήλωσε τὴ φωνή. Ὁ ἀρχιστράτηγος εἶχε ἀποκοιμηθεῖ. Ὁ βοηθός του τὸ σκέπασε σιγὰ σιγὰ μὲ μιὰ ἐλαφριὰ κουβέρτα καὶ βγῆκε ἀπ' τὴ σκηνὴ στὰ νύχια τῶν ποδιῶν.

...Τελικὰ ἔπειτα ἀπὸ πολλὲς νύχτες ἀγρύπνιας, ἀποκοιμήθηκε βαθιά. Ὁ ἱπποκόμος ποὺ ἔφερε τὸ γεῦμα κι οἱ βοηθοὶ ποὺ ἔφεραν ἀργότερα τὴ λεπτομερὴ ἀναφορὰ γιὰ τὶς ἀπώλειες, δὲν τὸν ξύπνησαν. Τοῦ τράβηξαν τὴν κουβέρτα πίσω ἀπ' τὴν πλάτη, ἔκλεισαν μὲ φροντίδα τὴν εἴσοδο τῆς σκηνῆς κι ἔφυγαν πάλι στὰ νύχια τῶν ποδιῶν.

Κοιμήθηκε ἕνα ἤρεμο, μακρύ, δίχως ὄνειρα ὕπνο. Ἀργότερα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ὀνειρεύτηκε. Εἶδε στὸν ὕπνο του τὰ τύμπανα τῆς βροχῆς. Βαλμένα τὄνα πλάι στ᾿ ἄλλο, ἄρχισαν νὰ χτυποῦν μόνα τους, δίχως νὰ τὰ χτυπάει κανένας. Αὐτὸς τὰ διάταξε νὰ σταματήσουν, μ᾿ αὐτὰ δὲν ὑπάκουσαν. Συνέχισαν νὰ χτυποῦν μ᾿ ἕνα ὑπόκωφο θόρυβο. Τότε ἔδωσε διαταγὴ νὰ τὰ τιμωρήσουν. Οἱ ἱπποκόμοι του ρίχτηκαν στὰ ταμποῦρλα τρυπώντας τα μὲ τὴν ἄκρη τῶν κονταριῶν καὶ ξεσχίζοντάς τα μὲ τὰ μαχαίρια, ἀλλ᾿ αὐτὰ συνέχισαν νὰ χτυποῦν. Ὁ Τουρσοὺν πασᾶς ξύπνησε. Ἡ σκηνὴ εἴτανε βουτηγμένη στὸ σκοτάδι. Κούνησε τὸ μουδιασμένο του χέρι κι ἀντιλήφτηκε πὼς εἶχε ἀποκοιμηθεῖ ντυμένος, ἔτσι ὅπως εἶταν μὲ τὴν πολεμική του στολή. Τοῦ φάνηκε πὼς δὲν εἶχε ξυπνήσει ὁλότελα, γιατὶ στ᾿ αὐτιά του ἀντηχοῦσε ἀκόμα ὁ χτύπος ἀπ᾿ τὰ τύμπανα τῆς βροχῆς ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε ὀνειρευτεῖ. Πέταξε τὴν κουβέρτα καὶ σηκώθηκε ὄρθιος. Τί εἶταν αὐτό; Μπούμ-μπούμ, μπούμ-μπουρουμπούμ-μπούμ, μπουρουμπούμ. Μήπως δὲν εἶταν τ᾿ ὄνειρο ποὺ συνεχιζόταν; Μακριὰ στὸ βάθος, κάπου στὴν ἄκρη τοῦ στρατόπεδου χτυποῦσαν πραγματικὰ τὰ ταμποῦρλα τῆς βροχῆς. Ἄκουσε πάνω στὰ πλαγιαστὰ τοιχώματα τῆς σκηνῆς ἕνα ἐλαφρὸ χτύπο καὶ ξαφνικὰ ὅλα ἔλαμψαν μέσ᾿ τὸ μυαλό του πεντακάθαρα κι ἀμετάκλητα: Ἡ βροχή!

Ἔμεινε πολλὴ ὥρα καρφωμένος στὴ θέση του. Ἔπειτα περπάτησε πάνω στὰ δέρματα ποὺ εἶταν στρωμένα στὸ πάτωμα, πλησίασε στὴν ἔξοδο, παραμέρισε μὲ τὸ χέρι τ᾿ ἀδιάβροχο ποὺ τὴν ἔκλεινε καὶ βγῆκε. Θαμποχάραζε. Οἱ φρουροὶ ποὔχανε φωλιάσει στὶς πλευρὲς τῆς σκηνῆς γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ᾿ τὴ βροχή, τινάχτηκαν μόλις τὸν εἶδαν καὶ τέντωσαν τὰ κοντάρια. Ἀλλ᾿ αὐτὸς οὔτε γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὴ μεριά τους.

Ἡ γῆ ἔβγαζε μιὰ βαριὰ μυρουδιά, τὴ μυρουδιὰ ἀπ᾿ τὸ χῶμα ποὺ δέχεται τὴ βροχὴ ὕστερ᾿ ἀπὸ μιὰ μεγάλη περίοδο ξηρασίας. Ὁ οὐρανὸς εἴτανε σκεπασμένος μὲ βαριὰ χαμηλὰ σύννεφα ποὺ εἶχαν ἕνα βαθὺ γκρίζο χρῶμα, μουντό, ποὺ ἄφηνε τὴ βροχὴ νὰ πέφτει στὴ γῆ μονότονη καὶ πυκνή.

Ξημέρωνε.

Κοίταξε τὸ συννεφιασμένο γκρίζο οὐρανὸ κι ἔπειτα τὸ ἀπέραντο στρατόπεδο, τὶς χιλιάδες γυρτὲς κορφὲς τῶν σκηνῶν μὲ τὸ σταχτὶ χρῶμα ποὺ διαγράφονταν μελαγχολικὰ πάνω στὸ γκρίζο φόντο. Γύρισε τὶς πλάτες σ᾿ ὅλο αὐτὸ τὸ θέαμα καὶ μπῆκε πάλι στὴ σκηνή του. Ἔμεινε γιὰ πολὺ ὥρα ὄρθιος μές στὴ σκοτεινιά. Ἔπειτα ξύπνησε ἕνα ἀπ᾿ τοὺς ἱπποκόμους του. Ὁ ἱπποκόμος ἔτρεμε.

—Φώναξε τὸν Χασάν, τοῦ εἶπε.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ Χασάν. Κι αὐτὸς ἔτρεμε.

—Φέρε μου ἐδῶ τὴν Ἐτζέρ.

Ὁ εὐνοῦχος ὑποκλίθηκε καὶ βγῆκε. Γύρισε γρήγορα κρατώντας τὸ κορίτσι ἀπ' τὸ χέρι. Αὐτὴ εἶχε μισόκλειστα τὰ μάτια καὶ φαινότανε σὰν νὰ μὴν καταλάβαινε τίποτα.

—Πήγαινε! εἶπε ὁ πασᾶς στὸν εὐνοῦχο.

Ὁ Χασὰν ἐξαφανίστηκε.

Τὰ μάτια τῆς Ἐτζὲρ εἶταν πιὸ πρισμένα ἀπ' τὶς ἄλλες φορὲς καὶ μαῦροι κύκλοι διαγράφονταν γύρω τους.

—Ἄκουσε, τῆς εἶπε, ἀλλ' αὐτὴ κοιμόταν ἀκόμα κι αὐτὸς τὴν ἔσπρωξε βίαια. Ἄκου! φώναξε καὶ τὴν ἅρπαξε ἀπ' τὴν πλεξίδα τραβώντας μὲ δύναμη τὸ κεφάλι τοῦ τρομαγμένου κοριτσιοῦ κοντὰ στὸ δικό του. Ἂν αὐτό, κι ἔδειξε τὴν κοιλιά της κάτω ἀπ' τὸ ἐλαφριὸ ροῦχο, εἶν' ἀγόρι, θὰ τοῦ δώσεις τ' ὄνομά μου.

Τὸ κορίτσι κοίταζε μὲ τρομαγμένα μάτια.

—Κατάλαβες;

—Ναί! ἀποκρίθηκε ξέπνοα.

—Τώρα πήγαινε.

Μπῆκε ὁ εὐνοῦχος καὶ πῆρε τὸ κορίτσι.

Αὐτὸς ἔμεινε ἀκόμα λίγο ὄρθιος μές τὸ μισοσκόταδο τῆς σκηνῆς. Ἔπειτα ζήτησε ἕνα ποτήρι νερό. Ὁ ἱπποκόμος τοῦ τὄφερε.

—Θὰ πέσω νὰ κοιμηθῶ, εἶπε. Ὁ ἱπποκόμος βγῆκε ἔξω σὰν τὴ σκιά.

Ἄνοιξε ἕνα κουτάκι, ἔβγαλε κάτι καὶ τὄριξε μέσα στὸ ποτήρι μὲ τὸ νερό. Ἔπειτα, ἀφοῦ εἶδε τὴ σκόνη νὰ κατεβαίνει στὸν πάτο ἀργὰ σὰν ἐλαφριὰ ὀμίχλη, ἄδειασε μονομιᾶς ὅλο τὸ περιεχόμενο τοῦ ποτηριοῦ.

Ἔμεινε πάλι ὄρθιος γιὰ λίγη ὥρα. Μακρυὰ χτυποῦσαν θλιβερὰ τὰ τύμπανα τῆς βροχῆς. Ὅταν αἰστάνθηκε τὴν πρώτη ζαλάδα, ξάπλωσε πάνω στὰ δέρματα κι ἔκλεισε τὰ μάτια. Οἱ σκέψεις ποὺ πέρασαν ἀπ' τὸ μυαλό του τὶς τελευταῖες στιγμὲς εἶταν ἀσύνδετες ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Θέλησε νὰ σκεφτεῖ κάτι μεγάλο μὰ τοῦ στάθηκε ἀδύνατο. «Ἔτσι λοιπόν, Οὐγκουρλοὺ Τουρσοὺν Τουκτζασλὰν Σὲρ Ἀλγκοὺν πασᾶ!» σκέφτηκε. Ἔφερε ἔπειτα στὸ νοῦ του διάφορα γεγονότα ἀπ' τὴ ζωή του καὶ σκέφτηκε πὼς γι' αὐτὴν εἶχε δώσει τὰ πάντα, μ' ἀλίμονο, μάταια, ὁλότελα μάταια! Τότε θυμήθηκε τὸ μεγάλο ἐχθρό του, τὸν Σκεντέρμπεη ποὺ ἔμενε ζωντανὸς σὲ τοῦτ' ἐδῶ τὸν κόσμο, ἐνῶ ἡ δική του ψυχὴ ἔφευγε μέσα στὴ βροχή.

Αὐτὴ εἶτανε ἡ τελευταία του σκέψη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ βροχὴ ἄρχισε τὴν αὐγὴ στὶς 3 τοῦ Σεπτέμβρη. Εἴμουν ἕτοιμος νὰ ξυπνήσω τοὺς στρατιῶτες γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς φρουρᾶς, ὅταν ἔπεσαν οἱ πρῶτες σταγόνες.

Ξημέρωνε. Θέλησα νὰ σημάνω ἐγερτήριο, ἀλλὰ σκέφτηκα πὼς οἱ ἄντρες εἴτανε κουρασμένοι κι ὁλότελα ἐξαντλημένοι ἀπ' τὴ μάχη τῆς περασμένης μέρας κι ἔτσι ἐγκατέλειψα αὐτὴ τὴ σκέψη. Ἀκούμπησα τὸ κεφάλι πάνω στὴ μεγάλη πέτρα μιᾶς ἔπαλξης κι ἔμεινα ἔτσι γιὰ πολλὴ ὥρα. Οἱ πέτρες, λεκιασμένες ἀπ' τὸ αἷμα (δὲν εἴχαμε νερὸ νὰ τὶς πλύνουμε) ἔβγαζαν καθὼς βρέχονταν τὴ βαριὰ μυρουδιά του ποὺ εἶχε μουλιάσει στὴ διάρκεια τῆς μέρας. Εἶταν σὰν ζωντανὲς καὶ κάθε στιγμὴ μοῦ φαίνονταν πὼς σάλευαν ἢ πὼς ἀνάσαιναν.

Σὲ κάποια ἄκρη τοῦ στρατοπέδου τους χτυπᾶνε τὰ τύμπανα τῆς βροχῆς. Οἱ στρατιῶτες σκεπάζουν τὸν ἐξοπλισμό τους. Τὸ στρατόπεδό τους, μὲ τὶς μυριάδες κορφὲς τῶν σκηνῶν, μὲ τὶς σημαῖες, μὲ τὰ διακριτικὰ καὶ τὰ μεταλλικὰ ἐμβλήματα, φαίνεται αὐτὸ τὸ φθινοπωριάτικο πρωϊνὸ ἀσυνήθιστα μελαγχολικό. Αὐτὸς εἶναι λοιπὸν ὁ πιὸ μεγάλος καὶ ἰσχυρὸς στρατὸς στὸν κόσμο! Στέκεται μπρὸς στὰ πόδια μας καὶ μουσκεύεται στὴ βροχή. Αὐτοὶ ποὺ θὰ ζήσουν ἀργότερα σὲ τούτη τὴ γῆ, θὰ καταλάβουν πὼς δὲν εἶταν εὔκολο γιὰ μᾶς νὰ ξεκινήσουμε αὐτὸ τὸ μεγάλο πόλεμο ἐνάντια στὸ πιὸ τρομερὸ τέρας τῆς ἐποχῆς. Δὲ θ' ἀφήσουμε πίσω μας ἀγάλματα καὶ μεγαλόπρεπα μνημεῖα. Δὲν εἴχαμε καιρὸ κι ὅπως φαίνεται δὲ θἄχουμε τὸν καιρὸ νὰ τὰ χτίσουμε καὶ στὰ διαλείμματα τῆς εἰρήνης ἀνάμεσα στὶς καταιγίδες ποὺ γρήγορα θὰ ξεσπάσουν. Ἀντὶ γι' ἀγάλματα καὶ μνημεῖα θ' ἀφήσουμε στὶς ἑπόμενες γενιὲς τοῦτες τὶς βαριὲς πέτρες ἀπ' τὰ τείχη, ποὺ τώρα τὰ μουσκεύει τούτη ἐδῶ ἡ φθινοπωριάτικη βροχή.

Τελειώνει, ὅπως φαίνεται, ἡ πρώτη φάση τοῦ πολέμου πιά. Ἔχουμε κι ἄλλο δρόμο μπροστά μας. Ὁ οὐρανὸς τώρα εἶναι σκεπασμένος ὁλόκληρος μὲ σύννεφα. Ὁ ἀπέραντος οὐρανός μας!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τώρα τ᾽ ἁμάξι μὲ τὰ κορίτσια τοῦ χαρεμιοῦ προχωρεῖ καταμόναχο πάνω στὸ δρόμο. Στὴν ἀρχὴ τοῦτο τ᾽ ἁμάξι καὶ κεῖνο ποὖτανε φορτωμένο μὲ τὰ πράγματα καὶ τὰ ὅπλα τοῦ ἀρχιστράτηγου πήγαιναν τὄνα πίσω ἀπ᾽ τ᾽ ἄλλο, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ μιάμιση μέρα ταξίδι, τὸ κλειστὸ ἁμάξι ἄρχισε νὰ μένει ὁλοένα πιὸ πίσω, γιατὶ ἕνα ἀπ᾽ τὰ κορίτσια, ἡ Ἐτζέρ, εἶχε ἀρρωστήσει.

Ἔξω ψιλόβρεχε. Κοίταζαν σκεφτικὲς τὸ λασπωμένο δρόμο, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ σχηματίζονται μικροὶ νερόλακκοι.

—Νά τὰ μικρὰ χωριὰ στὴν κατηφοριὰ ποὺ τὰ εἴδαμε ὅταν ἐρχόμασταν, εἶπε ἡ Ἀϊσὲλ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι κάπου δεξιά.

—Ἐκεῖνα εἶναι;

—Δὲν μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τὰ ἴδια.

—Ὄχι, ἐκεῖνα εἶναι. Βλέπετε τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸ καμπαναριό;

—Ναί, ναί! Ἐκεῖνα εἶναι! Ὁλόιδια σὰν τότε!

—Καὶ τὸ κάστρο; Κάπου ἐδῶ κοντὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει ἕνα κάστρο. Τὸ θυμόσαστε ὅταν τὸ εἴδαμε; Εἴτανε σούρουπο κι ἡ σημαία του φαίνονταν μαύρη.

—Τὸ κάστρο εἶναι μακρυά.

—Ἀλήθεια; Μοῦ φαίνεται πὼς εἴτανε ἀμέσως μετὰ τὰ χωριά, εἶπε ἡ ξανθιά.

—Τἄχεις μπερδέψει ὅλα. Ἴσως γιατὶ ὅταν ἐρχόμασταν εἶχες συνέχεια πονοκέφαλο.

—Ἀπ᾽ τὰ ταμποῦρλα καὶ τὰ μεγάλα τύμπανα ποὺ χτυποῦσαν συνέχεια.

—Γι᾽ αὐτὸ τὰ μπερδεύεις ὅλα.

—Ἂς ρωτήσουμε τὴ Λεϊλά. Αὐτὴ πέρασε δυὸ φορὲς ἀπ᾽ αὐτὸ τὸ δρόμο.

—Λεϊλά!

—Μὴν τὴν ξυπνᾶτε! Κοιμᾶται.

Ὁ θόρυβος ἀπ᾽ τὶς ρόδες τοῦ ἁμαξιοῦ εἴτανε μονότονος. Ἡ ἐλαφριὰ μεταξωτὴ κουρτίνα ποὺ πίσω της διαγράφοταν σὰν σκιὲς τὸ κεφάλι τοῦ ἁμαξᾶ καὶ τοῦ εὐνούχου Χασάν, κουνιόταν ἐλαφρά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ Ἀϊσὲλ κοίταζε συνέχεια τὸν ἔρημο δρόμο καὶ τὴν ἀπέραντη μελαγχολικὴ φθινοπωριάτικη γῆ. Ἡ Λεϊλὰ κοιμότανε καὶ νόμιζες πὼς τὸ κεφάλι της εἴτανε ἕτοιμο νὰ γλυστρήσει κάτω κάθε φορὰ ποὺ τ' ἀμάξι περνοῦσε πάνω ἀπὸ μιὰ λακκουβίτσα. Ἡ ξανθιὰ εἶχε καρφωμένο τὸ βαριεστημένο βλέμμα της στὸ χαλί.

—Ἄχ, ἐγὼ ἡ δύστυχη! ἀναστέναξε ἡ Ἐτζέρ. Εἶταν κατάχλωμη κι οἱ μαῦροι κύκλοι κάτω ἀπ' τὰ μάτια της ξεχώριζαν τώρα ἐντονότεροι.

Ἡ Ἀϊσὲλ τὴν κοίταξε μὲ συμπόνια.

—Θάκανες καλὰ νὰ κοιτᾶς ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο, τῆς εἶπε. Εἶναι καλύτερα ν' ἀποξεχνιέσαι.

—Τί νὰ κοιτάξω; Τί νὰ δῶ; Παντοῦ ἐγκαταλειμένα, ἀκαλλιέργητα μελαγχολικὰ χωράφια! Ἐρημιὰ καὶ ξεραΐλα!

—Τί νά κάνουμε; Εἶναι ἐποχὴ πολέμου βλέπεις.

—Οὔφ! τί πλήξη! ἔκανε ἡ ξανθιὰ ἀκουμπώντας τὸ πρόσωπο στὸ γυμνό της μπράτσο.

—Κοιτάξτε τοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Ἐπισκευάζουν μιὰ γέφυρα.

—Ναί. Ἐπισκευάζουν τὰ γεφύρια γιὰ τὴν ὑποχώρηση τοῦ στρατοῦ.

Κοίταξαν ἀρκετὴ ὥρα τοὺς στρατιῶτες τοῦ μηχανικοῦ ποὺ δούλευαν κάτω ἀπ' τὴ βροχή.

—«Ἐκεῖνος» δὲ θὰ γυρίσει ποτέ, εἶπε ξαφνικὰ ἡ Ἀϊσὲλ μὲ ἥσυχη φωνή.

—Σήμερα θὰ πρέπει νἄγινε ἡ ταφή του.

—Σίγουρα, ξανάπε ἡ Ἀϊσέλ. Ὅλ' αὐτὴ ἡ βροχὴ πέφτει τώρα πάνω του.

Ἡ ξανθιὰ σήκωσε τὰ μάτια μὰ τὰ χαμήλωσε πάλι γρήγορα.

—Ἐσὺ εἴσουν ποὺ κοιμήθηκες τελευταία φορὰ μαζί του. Πές μας, μιλοῦσε στὸν ὕπνο του; ρώτησε ἡ Ἀϊσέλ.

—Μιλοῦσε, εἶπε ἡ ξαθιὰ δίχως νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι της.

—Καὶ τί ἔλεγε;

—Δὲν τὸν καταλάβαινα καλά, δὲν ξέρω καλὰ τὰ τούρκικα. Ἔπειτα τὰ κανόνια δὲν εἶχαν σταματήσει ὅλη τὴ νύχτα νὰ βροντᾶνε.

—Δὲν κατάλαβες λοιπὸν τίποτα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε;

—Πολὺ λίγα. Νομίζω πὼς φώναξε δυὸ τρεῖς φορὲς τ' ὄνομα τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ἡ Λεϊλὰ ἄνοιξε τὰ μάτια. Κοίταξε γιὰ λίγο ζαλισμένη τὶς συντρόφισσές της.

—Μιλούσατε γιὰ τὸν Σκεντέρμπεη; ρώτησε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ναί, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Λέγαμε πὼς «ἐκεῖνος» εἶχε φωνάξει στὸν ὕπνο του τ' ὄνομα τοῦ Σκεντέρμπεη.

—Ναί. Εἶχε τὴ συνήθεια νὰ μιλάει στὸν ὕπνο του, εἶπε ἡ Λεϊλὰ ἀργά.

Ἡ ξανθιὰ θέλησε νὰ προσθέσει κάτι ἀκόμα ἀλλὰ φαίνεται ἄλλαξε γνώμη καὶ κάρφωσε πάλι τὸ βλέμμα της στὸ χαλί.

—Ἐσὺ φέρνεις τὴ γρουσουζιά! ρίχτηκε ἡ Ἐτζὲρ στὴν ξανθιά.

Ἡ ξανθιὰ γύρισε τὸ κεφάλι ἐξοργισμένη.

—Γιατί;

—Καὶ τότε ποὖχε ἀρρωστήσει μὲ γρίππη, μαζί σου εἶχε κοιμηθεῖ.

Ἡ ξανθιὰ ἔμεινε γι' ἀρκετὴ ὥρα ἀμίλητη. Τέλος, κάποτε ρώτησε μὲ τὴν κουρασμένη φωνή της.

—Μήπως κοιμήθηκε μαζί μου κι ὅταν ἀρρώστησε στὴν Προύσσα;

—Ὅταν ἀρρώστησε στὴ Προύσσα δὲν κοιμήθηκε μὲ καμμιὰ ἀπὸ μᾶς.

—Κοιτάξτε κορίτσια, οἱ κρεμασμένοι! φώναξε ἡ Ἀϊσέλ, δείχνοντας ἔξω μὲ τὸ χέρι.

Αὐτὲς πλησίασαν στὰ παραθυράκια τοῦ ἁμαξιοῦ.

—Νἆναι οἱ ἴδιοι ποὺ εἴδαμε ὅταν ἐρχόμασταν;

—Ναί, ἐκεῖνοι εἶναι!

—Ἔμειναν μόνο οἱ σκελετοί τους!

—Τί τρομερό!

—Ἐτζέρ, ἐσὺ μὴν κοιτᾶς!

Ἕνα σμάρι ἀπὸ κοράκια, τρομαγμένα ἀπ' τὸ θόρυβο τοῦ ἁμαξιοῦ, φτερούγισαν στὸν ἀέρα πάνω ἀπ' τὸ δρόμο.

—Ὅταν περάσαμε ἀπὸ δῶ τὴν πρώτη φορά, τὰ κορμιά τους εἶταν ἄθικτα.

—Φαίνεται πὼς τότε θὰ τοὺς εἴχανε κρεμάσει.

—Πόσο καιρὸ θὰ τοὺς ἀφήσουν ἐκεῖ;

—Ποιός ξέρει;

—Πιὸ κεῖ εἶναι ἄλλη μιὰ μακριὰ σειρὰ ἀπὸ κρεμασμένους.

—Ὄχι, ἐκείνους τοὺς περάσαμε τὴ νύχτα. Πιὸ κεῖ ὑπάρχουν μόνο τρεῖς.

—Ἐγὼ πάντα τὰ μπερδεύω.

—Αὐτὸ σοῦ συμβαίνει γιατὶ τώρα κάνουμε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

—Κι εἶναι ποὺ τώρα ταξιδεύουμε πιὸ ἥσυχα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Θυμᾶστε ὅταν ἐρχόμασταν; Τί μουσική! Πόσα τάγματα!

—Οἱ ἀτέλειωτες σημαῖες π' ἀνέμιζαν σοῦφερναν ζαλάδα.

—Σ' ὅλο τὸ ταξίδι ἀναρωτιόμασταν: «Πῶς νἆναι αὐτὴ ἡ Ἀλβανία;»

—Ἐνῶ οἱ φανφάρες καὶ τὰ ταμποῦρλα δὲ σταματοῦσαν οὔτε στιγμή!

—Μόνο ἐσὺ γκρίνιαζες γιατὶ σοῦ πονοῦσε συνέχεια τὸ κεφάλι, ἐνῶ ἡ Λεϊλὰ εἶταν θλιμμένη καὶ βαριεστημένη.

—Ἐγὼ δὲ συνήθισα σ' αὐτὲς τὶς μουσικές. Στὴν πατρίδα μου παίζουν διαφορετικά, εἶπε ἡ ξανθιά.

—Ἄχ, τί ὡραῖα ποὺ εἶταν τότε! πετάχτηκε ἡ Ἐτζέρ.

—Δὲν πρέπει νὰ γκρινιάζουμε, πρόσθεσε ἡ Λεϊλά. Θὰ μποροῦσε νἆναι καὶ χειρότερα. Μετὰ τὸ θάνατο «ἐκείνου» φοβόμουν μήπως μᾶς βρεῖ κανένα κακό.

—Καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς συμβεῖ; ρώτησε ἡ ξανθιά.

—Μπορεῖ καὶ νὰ μᾶς σκότωναν, ἀποκρίθηκε ἡ Λεϊλά. Ἐκεῖνο τὸ πρωΐ, ὅταν τὸν βρήκανε νεκρό, συνῆλθε τὸ πολεμικὸ συμβούλιο κι ἐγὼ περίμενα μ' ἀγωνία, μὲ τὸ αἷμα παγωμένο στὶς φλέβες νὰ δῶ μήπως ἔπαιρνε τὴν ἀρχηγία ὁ Ταβτζὰ ἢ ὁ Τοχμαχχάν. Ἀπ' τὶς συζητήσεις τῶν ἱπποκόμων ποὺ στέκονταν ἔξω σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς συνέλευσης, ὁ Χασὰν κατάλαβε πὼς ὁ Ταβτζὰ θὰ μᾶς ἀποκεφάλιζε ἂν ἔπαιρνε τὴν ἀρχηγία. Ὁ μουφτῆς κι αὐτὸς ἔλεγαν πὼς ἐμεῖς εἴμασταν ἡ αἰτία ὅλων τῶ συμφορῶν.

—Τί ἀνόητοι! εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

—Ὅταν τέλειωσε ἡ συνέλευση καὶ μάθαμε πὼς τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ θἄπαιρναν προσωρινὰ οἱ τρεῖς στρατηγοὶ μὲ τὸ μεγαλύτερο βαθμό, τότε μόνο ἀνάσανα λέφτερα, εἶπε ἡ Λεϊλά.

—Νὰ ὅμως ποὺ πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μᾶς στείλουν πίσω ἀμέσως!

—Τόσο τὸ καλύτερο γιὰ μᾶς. Ἐκείνη τὴ σκηνὴ ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ τὴν ἀντέξω!

—Μὴ μοῦ τὴ θυμίζεις, σὲ παρακαλῶ!

Ἡ συζήτηση ἀτόνισε σιγὰ σιγὰ ὅπως γίνονταν τὶς περισσότερες φορές. Ἡ Ἀϊσὲλ ἀκούμπησε πάλι τὸ μέτωπο στὸν ξυλοστάτη τοῦ μικροῦ παραθυριοῦ. Οἱ ρόδες τοῦ ἁμαξιοῦ χροτοῦσαν τὸν ἴδιο μονότονο ἦχο.

—Τί ἔχεις; Πάλι πονᾶς; ρώτησε ἡ Λεϊλὰ τὴν Ἐτζέρ.

Ἡ Ἐτζὲρ κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι. Τὰ πρισμένα χείλια της εἶταν μελανὰ καὶ τὰ μάτια της τρομαγμένα.

—Πάντα οἱ ἴδιοι πόνοι;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Ναί.

—Καημενούλα!

Ἡ Ἐτζὲρ ἄρχισε νὰ κλαίει σιωπηλά. Οἱ ὦμοι της ἀναπηδοῦσαν.

—Κοιτᾶξτε! Κι ἄλλα χωριά! εἶπε ἡ Ἀϊσὲλ ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει τὴ συζήτησή τους. Οἱ ρόδες τοῦ ἀμαξιοῦ συνέχιζαν νὰ τρίζουν πάνω στ' ἀμμοχάλικο τοῦ δρόμου μὲ τὸν ἴδιο ἀσταμάτητο κουραστικὸ ἦχο.

—Γι' ἀρκετὴ ὥρα δὲ μίλησε καμιά. Στὸ τέλος φάνηκε πὼς ἡ Ἐτζὲρ ἠρέμησε λίγο. Ἡ Ἀϊσὲλ σήκωσε τὸ κεφάλι ἀπ' τὸ παραθυράκι. Ἡ ξανθιὰ εἶταν ρηγμένη μπροστὰ μὲ τὸ κεφάλι ἀκουμπισμένο πάνω στὰ γυμνὰ μπράτσα της.

—Ἀναρωτιέμαι, πῶς νᾆναι ἡ Κορυτσά; εἶπε ἡ Ἀϊσέλ.

Ἡ Λεϊλὰ τὴν κοίταξε ξαφνιασμένη.

—Καὶ ποιός τὴν εἶδε τὴν Ἀλβανία; ἀποκρίθηκε. Μόνο μερικὰ χιονισμένα βουνὰ ποὺ εἶταν ἕτοιμα νὰ πέσουν πάνω μας καὶ νὰ μᾶς πλακώσουν εἴδαμε.

—Κεικάτω θὰ γίνεται τώρα σφαγή!

—Εἶναι σίγουρο πὼς τώρα ὁ Σκεντέρμπεης θὰ τοὺς ἐπιτίθεται κάθε νύχτα.

—Τοῦτο τὸ καλοκαίρι τὸ αἷμα ἔτρεξε ποτάμι! εἶπε ἡ Λεϊλά. Ὁ Χασὰν ἄκουσε κάποιο μάντη νὰ λέει πὼς τὸν ἑπόμενο χρόνο τὸ στάρι ποὺ θὰ φυτρώσει θᾆναι κοκκινωπό.

—Οὔφ! Μιλῆστε γιὰ τίποτ' ἄλλο, σᾶς παρακαλῶ! εἶπε ἡ ξανθιά.

Ἡ συζήτηση ἔσβησε πάλι κάτω ἀπ' τὸ μονότονο τρίξιμο τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ τὸ ἀσταμάτητο χτύπημα τῆς βροχῆς.

—Οἱ ἄλλες τώρα θὰ μᾶς περιμένουν! ἄρχισ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἡ Λεϊλά. Ὅλες μὲ πένθιμα ροῦχα καὶ μὲ πρόσωπα λυπημένα.

—Περιμένω ἀπ' ἀνυπομονησία νὰ δῶ τὸ κοριτσάκι μου! Τὸ χαϊδεμένο μου! Ποιός ξέρει πῶς θὰ μὲ ψάχνει στὸ σπίτι! Καὶ τὰ μάτια τῆς Ἀϊσὲλ γέμισαν δάκρυα.

Ἡ Ἐτζὲρ ἄφησε ἕνα ἀναστεναγμό.

—Ἐσὺ πάντως δὲν εἶσαι καλά, γύρισε πρὸς τὸ μέρος της ἡ Λεϊλά.

—Τί ἄτυχη ποὺ εἶμαι! ἀναστέναξε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ Ἐτζέρ. Τὸ πρόσωπό της εἶχε μελανιάσει κι ἔτρεμε σύγκορμη.

Οἱ ἄλλες τρεῖς κοιτάχτηκαν.

—Αὐτὸ τὸ καταραμένο ἀμάξι θᾆναι γιὰ μένα μοιραῖο, πρόσθεσε ἡ Ἐτζέρ. Θὰ πεθάνω!

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

—Μὴ λὲς ἀνοησίες!
—Νὰ ποῦμε στὸ Χασὰν νὰ σταματήσει λίγο; ρώτησε ἡ Ἀϊσέλ.
—Αὐτὸ ποὺ εἴτανε νὰ γίνει ἔγινε, εἶπε ἡ Λεϊλά. Θ' ἀποβάλει.
Ἡ Ἐτζὲρ ἔκλαιγε.
—Κι «ἐκεῖνος» ἔλπιζε πὼς θἄφερνα στὸν κόσμο γιό! εἶπ' ἀνάμεσα στοὺς λυγμούς της. Μὲ διάταξε νὰ τοῦ δώσω τ' ὄνομά του.
—Ξάπλωσε λίγο, τῆς λέει ἡ Λεϊλά. Μπορεῖ ἔτσι νὰ σταματήσει τὸ αἷμα.
—Ἄϊ τί ἄτυχη ποὺ εἶμαι!
Ἐκεῖνες κοιτάχτηκαν πάλι. Καμιὰ δὲν ἤξερε τί ἔπρεπε νὰ κάνουν σὲ μιὰ τέτια περίπτωση.
Ἡ Ἐτζὲρ εἶχε κουβαριαστεῖ. Φαινόταν σὰν νἄχε ἠρεμήσει λίγο.
Ἔμειναν ἔτσι γιὰ πολὺ χωρὶς νὰ μιλοῦν. Ἡ Ἀϊσὲλ κοίταζε ἔξω ἀπ' τὸ παραθυράκι. Ἡ Λεϊλὰ εἶχε σταυρώσει τὰ χέρια. Ἡ ξανθιὰ δὲν ἔπαιρνε τὰ μάτια ἀπ' τὸ κόκκινο χαλί.
—Ποιός θὰ μᾶς ἀγοράσει τώρα; ρώτησε ξαφνικὰ ἡ Λεϊλά.
Ἡ ξανθιὰ γύρισε τὸ βαριεστημένο της βλέμμα.
—Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξέρει, εἶπε ἡ Ἀϊσὲλ χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι ἀπ' τὸ μικρὸ παραθυράκι.
—Ἂν μᾶς ἀγοράσει κάποιος στρατιωτικὸς μπορεῖ νὰ ξανακάνουμε πάλι τὸν ἴδιο δρόμο, ξανάπε ἡ Λεϊλά.
—Ὤ! Οὐρανέ, νὰ μὴν ξανάκανα ποτὲ πιὰ τοῦτο τὸ δρόμο, ποτὲ πιά! στέναξε ἡ Ἐτζέρ. Τί κόλαση!
Ἡ ξανθιὰ δὲν ἔβγαλε λέξη.
—Κι ἄλλα χωριά, εἶπε ἡ Ἀϊσέλ. Ἡ Λεϊλὰ κόντευε ν' ἀποκοιμηθεῖ. Τ' ἀμάξι ἀναπηδοῦσε πάνω σὲ κεῖνο τὸν ἀτέλειωτο δρόμο, κάτω ἀπ' τὴ βροχή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Πατισάχ: Βασιλιᾶς
Κρυεβεκιλχαρτζί: Γενικός ἔφορας τοῦ στρατοῦ
Σαντζάκμπεϊλερέ: Διοικητής 'Επαρχίας
Σέχ, Σεΐχης: 'Αρχηγός (θρησκευτικός) μοναχῶν
'Ακεντζίνοι: Εἰδικά στρατεύματα τοῦ ἱππικοῦ γιά ἐξερευνήσεις καί λεηλασίες ἐχθρικῶν ἐδαφῶν.
'Εσκυντζίνοι: Στρατεύματα τοῦ τουρκικοῦ πεζικοῦ
"Αζαπες: Πεζικάριοι 'Ανατολῖτες
Ρουφάϊ: Αἵρεση τῆς Μουσουλμάνικης θρησκείας
'Ακτσέ: Τούρκικο νόμισμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
Δαλκελέτσιοι: (ἀπό τό γυμνό σπαθί) Στρατιῶτες ἐφόδου
Τσαουσμπάς: Διοικητής στρατόπεδου
Σχεριάτ: Τό σύνολο τῶν πολιτικῶν μουσουλμανικῶν νόμων πού περιέχονται στό Κοράνι.
Μπισμπιλάχ: Γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ
'Υρυιισ: 'Εμπρός!
Γκιέργκι: Γιώργης Καστριώτης, Σκεντέρμπεης
'Αλί "Ιμν Σίνα 'Αβιτσέννα: Μεγάλος "Αραβας φιλόσοφος.
Μουεζίνης: Μουσουλμάνος μοναχός ποὺ προσκαλεῖ ἀπ' τό μιναρέ τοὺς πιστοὺς γιά προσευχή
Μουράτ Χάν: Μουράτ ὁ Β΄, Σουλτάνος τῆς Τουρκίας πού κήρυξε τόν πόλεμο στόν Σκεντέρμπεη
Χάν: Βασιλιᾶς, ἄρχοντας.
Βεζύρης: 'Υπουργός — Μεγάλος Βεζύρης: πρωθυπουργός.
Σπαχῆς: 'Ιππέας
Κορρί (Κιόρης): Τυφλός
Κισίλ Καλά: Κόκκινο Κάστρο
Τζεμπελού: 'Ιππέας σωματοφύλακας
Καντιασκερί: Στρατοδίκης
Χαζερόλ: Προσοχή
Σιλάχ ἀσνά: Πᾶρτε τά ὅπλα
Δερβίσης: Μοναχός
Μουφτῆς: 'Ανώτερος ἱερωμένος τῆς Μουσουλμανικῆς θρησκείας.
Χότζας: Μουσουλμάνος 'Ιερέας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας